

ACADEMIA
REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

Ion I. S. 1952

DOCUMENTE
PRIVIND
ISTORIA ROMÂNIEI

VEACUL:
XI, XII ȘI XIII
C. TRANSILVANIA
VOL. I (1075—1250)

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

1951

www.dacoromanica.ro

ACADEMIA
REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

DOCUMENTE
PRIVIND
ISTORIA ROMÂNIEI

COMITETUL DE REDACȚIE
ION IONAȘCU, L. LĂZĂRESCU-IONESCU,
BARBU CÂMPINA, EUGEN STĂNESCU, D. PRODAN,
MIHAIL ROLLER REDACTOR RESPONSABIL

V E A C U L :
XI, XII ȘI XIII
C. TRANSILVANIA
VOL. I (1075—1250)

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

1951

PREZENTUL VOLUM A FOST ÎNTOCMIT DE COLECTIVUL SECȚIEI
DE ISTORIE MEDIE A INSTITUTULUI DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
DIN CLUJ AL ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

*Artașescu
3.11.1992*

P R E F A Ț Ă

Acest volum cuprinde 296 documente privind istoria Transilvaniei între anii 1075—1250. Între ele se găsește și «registru^l dela Oradea» (1208—1235.) Ele sunt publicate în traducere românească, reproducându-se în anexă textul originalului latinesc pentru unele documente mai însemnate.

Documentele a căror fotocopie este înexată, au fost colaționate după original. La sfârșit se adaugă lista documentelor îndoelnice, sau greșit dateate.

Din pricina situației politice a teritoriului Transilvaniei în acea epocă, au fost cuprinse în seria C a colecției «Documente privind istoria României» și documentele emise în afara teritoriului transilvan, dacă ele se referă prin conținutul lor la acest teritoriu. (Astfel documentele emise de regii Ungariei sau de Papi cu privire la stările din Transilvania). Se publică numai fragmentar acele documente care privesc parțial istoria României. Numele de locuri se redau în textul traducerii prin forma lor istorică românească, arătându-se în notă forma folosită în original.

Documentele cuprinse în acest volum au mai fost editate în diferite publicații disparte, indicate în notă, în dreptul fiecărui document.

Însă pentru întâia oară sunt strânse în volum documentele cele mai vechi ale Transilvaniei, până acum tipărite incomplet sau unilateral și împrăștiate în nenumărate publicații greu accesibile.

Tot pentru întâia oară sunt traduse și publicate în limba română.

În efortul depus pentru a respecta spiritul documentelor și conținutul noțiunilor cuprinse în ele, s'au înfruntat mari dificultăți care au isvorât din faptul că documentele provin din surse variate, că formulele, termenii și limbajul au un specific propriu, și că nu există încă o experiență cucerită, așa cum exista de pildă în traducerea documentelor slave.

Documentele acestui volum cuprind știri scrise, dintre cele mai vechi, despre relațiile feudale de pe teritoriul patriei noastre. Ele dovedesc existența în secolul al XI-lea; a unor relații feudale între țăranii care munceau pământul și stăpânii locului, regi, nobili, sau biserică.

IV

Documentul Nr. 1 din anul 1075 ne arată dările și slujbele pe care le prestau mănăstirii sf. Benedict, țărani din satul Artand de lângă cetatea Bihorului.

Ei erau datori « să slujească abatelui mereu, atât vara cât și iarna, cu doi cai ». Ei plăteau pentru fiecare zece gospodării câte un porc de cinci ani, o măsură de miere (de câte trei vedre) și o clae de fân. Se văd cât se poate de limpede aici primele două forme ale rentei feudale (renta în muncă și renta în produse), precum și faptul că la începutul dezvoltării feudalității renta în muncă este precumpănitoare.

Numeroase documente arată încercările (în genere isbutite) pe care le fac nobilii și biserica catolică pentru extinderea exploatării feudale asupra țăranilor încă liberi și proprietari deplin ai pământului. Suprapunerea unei stăpâniri feudale peste posesiunea țărănească a pământului ne este arătată, de pildă, în documentul Nr. 41 (circa 1202—1203): printre alte sate ale bisericii din Arad se descrie mai amănunțit situația țăranilor din Saris, arătându-se că biserica stăpânește cinci dintre gospodăriile satului. « Aceștia au pământul în comun cu sătenii aceluiaș sat, iar dacă se mărește numărul lor trebuie să li se mărească și sorțile ». Satul întreg stăpânea în devălmășie pământul de arătură, partea ce revine fiecărei gospodării « se trăgea la sorți » și era proporțională cu numărul gospodăriilor. Peste această organizare — mai veche decât feudalitatea dar pe care feudalii înșiși au trebuit s'o păstreze, — se așterne un drept de stăpânire al bisericii din Arad căreia în cazul de față îi prestau dări și slujbe feudale cinci gospodării.

Este drumul, pe care s'a dezvoltat feudalitatea la cele mai multe popoare ale Europei.

În condițiile istorice concrete din Transilvania, principalii beneficiari ai daniilor feudale erau apropiații regilor unguri (în primul rând biserica catolică). Dar organizații pre-feudale sau feudale, apar în documente ca anterioare cuceririi regilor unguri și coexistând apoi un timp alături de stăpânirea ungară.

«Registrul dela Oradea» (documentul Nr. 67 regest Nr. 9, 10, 11, 14, 18 și 31, etc.) ne arată cum poporul din Transilvania denumeste cu numele slav «pravda», organizarea complexă judiciară a capitlului. Instituția însăși este probabil la fel de veche ca și numele ce i se dădea obișnuit, — adică mai veche în orice caz decât așezarea statornică a stăpânirii maghiare în Transilvania, în sec. XI.

Dar mai târziu, chiar cavalerii Teuoni se lovesc în expansiunea lor de o « țară » numită terra Blacorum și o țară a Secuilor (documentul din anul 1222). În anul 1224, regele Andrei al II-lea dă Sașilor dreptul de a folosi pădurile din terra Blacorum (documentul Nr. 157) Când stăpânirile regilor unguri trec și peste Carpați, documentele vorbesc despre formațiile politice de caracter feudal întâlnite aci și dare erau desigur mai vechi. Este cazul cunoscutei diplome a Ioanișilor din 1247,

a cărei transcriere a fost corectată pe baza colaționării cu registrul papal în care ea a fost copiată (cp. fotocopia II).

Se enumeră aci cnezatele lui Ioan și Farcaș, voevodatele lui Seneslau și Litovoi, arătându-se diferențierea de clasă din sânul acestor organizații statale unde apar « mai marii pământului » (maiores terrae). Se subliniază gradul de dezvoltare a puterii acestora, menționându-se organizarea lor militară, — un « aparat de războiu » al nobililor — adică cete de curteni. Documentele ne ajută astfel să studiem dezvoltarea relațiilor feudale — ignorate sau contestate de istoricii burghezi — și pe alte teritorii ale patriei noastre, pentru vremea din care nu s'au păstrat documente emise de către stăpânitorii acestor teritorii.

Un document de o însemnătate deosebită prin amploarea și varietatea lui este « registrul dela Oradea » (Nr. 67), în care au fost trecute în anii 1208—1235 scurte notițe despre 389 pricini judecate în această vreme de capitulul din Oradea prin « proba fierului roșu ». Chipul în care împricinații erau supuși la această probă este caracteristică atât pentru dreptul feudal, cât și pentru istoria culturii.

În fața preoților catolici ai bisericii din Oradea se desfășoară o ceremonie menită să cheme intervenția divină, pentru a arăta adevărul sau minciuna afirmațiilor celor ce se judecau. Un acuzat care tăgăduia vinile ce i se imputau, era pus să țină în mână un fier încins, greu de 1—3 fonți (fontul era ceva mai greu de 1/2 kg.) și să-l poarte nouă sau doisprezece pași. Apoi i se lega mâna cu o fașă care se sigila. După opt zile, sigiliul era rupt și examinat pentru a se vedea dacă nu s'a încercat între timp vindecarea rănii prin fraudă. Se cerceta apoi mâna celui supus probei fierului și se declara că « s'a desvinovățit » dacă mâna era vindecată, sau era dat ca vinovat când rana era încă vizibilă.

Preoții și judecătorii aveau însă mijloace destule pentru a fraudă « judecata divină ». Fierul cu care se făcea proba nu era un fier roșu cum îl numim obișnuit, ci unul încins — și el putea fi încălzit mai mult sau mai puțin. Declararea rănii ca vindecată sau nevindecată era și ea relativă.

Principalul mijloc de fraudă al unora dintre acuzați consta însă în înlocuirea celui care se supunea probei, printr'un « reprezentant » al lui — de pildă înlocuirea stăpânului printr'un țaran dependent. Sluga sau robul nu se supunea dealminteri de bună voie în locul stăpânului; în numeroase cazuri « registrul dela Oradea » arată cum cel ce urma să facă proba « a fugit din biserică » (Nr. 93, 263, 270, 306, etc.).

Registrul, cuprinzând 213 pricini de proprietate, 3 privind libertatea personală, 32 omoruri și răniri, cazuri de « vrăjitorie », etc. — este un bogat izvor pentru studiul unor variate probleme. Numeroasele cazuri privind încălcările proprietății țărănești

de către nobili — cele privind fuga oamenilor dependenți și readuși cu forța arată cum se agravau sarcinile feudale asupra țăranilor în condițiile ascuțirii treptate a luptei de clasă. Este caracteristică plângerea adusă de Borocun împotriva unor « dușnici » (robi eliberați sub condiția îndeplinirii anumitor slujbe) că aceștia « se smuțesc împotriva lui » (contra ipsum tamen superbiant, — Nr. 328).

Caracterul faptelor denumite « furt », « tâlhărie », etc. (unde trebuie văzute de obicei momente ale luptei de clasă) apare în documentul din 21 Ianuarie 1249: regele Bela al IV-lea răsplătește cu numeroase moșii pe magistrul Paul pentru meritele lui, printre care se amintește că după retragerea Tătarilor el a mers peste Dunăre « înaintea altor nobili ai regatului . . . pentru a nimici pe tâlharii și pe hoții care se înmulțiseră peste măsură atât în aceste părți cât și în Transilvani ». Faptul că a înăbușit mișcarea « tâlharilor » strângând oaste, arată că magistrul Paul se găsisse în fața unei acțiuni generalizate a țăranilor de pe moșiile cărota nobilii fugiseră sub amenințarea Tătarilor.

În documentele acestui volum se află știri pe baza cărora pot fi studiate numeroase alte probleme ale istoriei Transilvaniei.

Se vede astfel cum s'a constituit cu vremea țăranimea aservită, cum s'a transformat treptat înțelesul termenului iobag și sensurile diferite care i se dădeau în sec. XIII. Bula de aur din 1222 de pildă, îi socotește încă nobili când spune: « Iobagii când vor urma curtea sau oriunde vor merge, să nu asuprească pe săraci »; sau când înșiră drepturile principalilor demnitari ai regatului, vorbind de « acești patru iobagi, adică palatierul, banul, comiții curialii ai regelui și reginei ». Dar termenul iobag are și înțelesul de om dependent în « registrul dela Oradea », pomenindu-se de iobagi fugiți și readuși cu sila (Nr. 14: 42, 154).

Înțelesul noțiunilor de curteni (udvornici), populi, libertini, condiționari, etc. se cristalizează și ele treptat, pe măsură ce se clarifică raporturile dintre clasele sociale, odată cu consolidarea orânduirii feudale.

Pentru înlesnirea cercetărilor denumirile arătate au fost lăsate sub forma lor din original, cu atât mai mult cu cât o traducere riguroasă nu li se poate da.

Din documente, se mai poate studia problema meseriilor. De pildă documentul Nr. 10 din anul <1169> înregistrează blănari (cojocari), fierari, cismari, piuari, morari, etc.

Pentru studiul istoriei este fără îndoială necesar să folosim toate izvoarele contemporane (de pildă, legiuirile regilor unguri aplicate și în Transilvania, etc.). Documentele publicate în prezentul volum contribuie la lămurirea variatelor probleme puse de dezvoltarea feudalității în țara noastră.

REZUMATUL DOCUMENTELOR

1

1075. Geza I regele Ungariei dăruiește m-rii sf. Benedict (azi în R. Cehoslovacă) vama de sare dela Turda și mai multe sate în Bihor și pe Criș, arătând obligațiile acestora față de mănăstire. Textul latin în anexă.

2

1111. Coloman regele Ungariei dă un act m-rii din Zobor (azi în R. Cehoslovacă), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

3

1113. Coloman regele Ungariei dă un act m-rii din Zobor (azi în R. Cehoslovacă), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

4

1138 Septembrie 3, Székesfehérvár (R. P. Ungară). Bela al II-lea regele Ungariei întărește m-rii Dumis (azi în R. P. Ungară) mai multe gospodării în Transilvania, fixându-le obligațiile. Se menționează aducerea sării din Transilvania. Textul latin în anexă,

5

<1139> Iulie 27. Bela al II-lea regele Ungariei întărește un act al m-rii din Bazok (azi în R. Cehoslovacă), printre confirmatorii actului fiind și episcopul Transilvaniei.

6

1156. Martirius arhiepiscopul de Strigoniou dăruiește unor canonici dijmele dela 70 de sate, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

7

<circa 1164>. Ștefan al III-lea regele Ungariei întărește o danie a prepozitului de Vesprim, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

8

1165. Ștefan al III-lea regele Ungariei dăruiește m-rii sf. Margareta din Meseș câte un bolovan de sare sau valoarea lui în bani, dela fiecare car al regelui ce trece prin poarta Meseșului. Textul latin în anexă.

9

1166 Octombrie 24. Ștefan al III-lea regele Ungariei întărește o danie Cavalerilor Ioaniți, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

10

<circa. 1169>. Ștefan al III-lea regele Ungariei dăruiește m-rii din Săniob mai multe sate, menționându-se numărul gospodăriilor, precum și mai multe case de meseriași. Se arată drepturile vamale și de judecată ale mănăstirii. Textul latin în anexă.

11

1174. Bela al III-lea regele Ungariei face o danie capitlului din Arad.

12

<circa. 1177>. Bela al III-lea regele Ungariei întărește testamentul lui Caba, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

13

1181. Bela al III-lea regele Ungariei poruncește să se restituie mănăstirii de lângă râul Someș întemeiată de comitele Kulchey, niște iobagi fugiți. Se menționează moșiile mănăstirii, arătându-se obligațiile gospodăriilor. Textul latin în anexă.

14

1181. Bela al III-lea regele Ungariei dă voie doamnei Froa să vândă un loc; este menționat episcopul Transilvaniei.

15

1183. Bela al III-lea regele Ungariei dăruiește bisericii din Nitra (azi în R. Cehoslovacă) vămă și 3 nave pentru transportul sării din Transilvania.

16

1183, Csepelsziget (R. P. Ungară). Bela al III-lea regele Ungariei întărește o danie a lui Paul din neamul Chk, printre confirmatorii actului fiind și comitele de Cluj.

17

<1184>. Insemnare despre veniturile regale și episcopale din Transilvania. Textul latin în anexă.

18

1191 Decembrie 20, Roma (Lateran). Papa Celestin al III-lea întărește arhiepiscopiei de Strigoniu dreptul de a încorona pe rege și dreptul de jurisdicție spirituală asupra slujbașilor curții regale. De asemenea întărește prepozitura liberă a Sașilor din Transilvania. Textul latin în anexă

19

<1192—1196>. Grigore legatul papal lămurește înțelesul cuvântului «pustiu», înțeles în legătură cu care se născuse un diferend între episcopul Transilvaniei și prepozitul de Sibiu, privind întinderea drepturilor acordate asupra Sașilor din Transilvania. Textul latin în anexă.

20

1197. Emeric regele Ungariei acordă libertate lui Zerzowoy, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

21

1198 Iunie 15, Roma (sf. Petru). Papa Inocențiu al III-lea întărește actul cardinalului Grigore, privitor la înțelesul cuvântului «pustiu».

22

1198. Emeric regele Ungariei dă un act Cavalerilor Templieri, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

23

1198. Emeric regele Ungariei dă un act lui Ugrin episcop de Győr (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

24

1198. Emeric regele Ungariei întărește bisericii din Oradea vama cetății Bihor. Textul latin în anexă.

25

1199 Decembrie 14, Roma (Lateran). Papa Inocențiu al III-lea dă dreptul episcopului Transilvaniei să apeleze la papă în pricinile cu arhiepiscopul de Strigoni, prepozitul de Sibiu și clericii sași. Textul latin în anexă.

26

1199 Decembrie 15, Roma (Lateran). Papa Inocențiu al III-lea acordă protecție lui Henric arhidiacon de Cluj.

27

1199 Decembrie 15, Roma (Lateran). Papa Ioncențiu al III-lea întărește lui Henric canonic al bisericii sf. Mihail din Transilvania veniturile bisericii.

28

1199. Emeric regele Ungariei dă un act cavalerului Ioachim, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

29

1199. Emeric regele Ungariei face o danie comitelui Laurențiu, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

30

1199. Emeric regele Ungariei întărește fiilor comitelui Onch dreptul de patronat al mănăstirii comitelui Dyenus, pe râul Criș, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

31

1199. Emeric regele Ungariei dă un act bisericii din Zagreb, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

32

1200. Emeric regele Ungariei întărește o danie episcopiei din Zagreb, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

33

1200. Emeric regele Ungariei dă un act m-rii sf. Ioan (azi în Dalmația), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

34

1201. Emeric regele Ungariei acordă privilegiul « oaspeților » dela Potok (azi în R. Cehoslovacă), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

35

1201. Emeric regele Ungariei dăruiește un sat lui Ugrin episcop de Győr (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

36

1201. Emeric regele Ungariei dă un sat episcopiei din Zagreb, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

37

1202. Emeric regele Ungariei dă un sat voevodului Benedict, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

38

1202. Emeric regele Ungariei întărește două sate soției voevodului Benedict, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

39

<circa 1202—1203>. Emeric regele Ungariei întărește bisericii din Arad mai multe sate și locuri de pescuit în Transilvania și dincolo de Dunăre.

40

<1202—1203>. Emeric regele Ungariei întărește bisericii din Arad mai multe sate, gospodării și locuri de pescuit.

41

<circa 1202—1203>. Emeric regele Ungariei întărește bisericii din Arad mai multe sate, arătând numele și ocupațiile iobagilor din aceste sate. Textul latin în anexă.

42

1203. Emeric regele Ungariei dăruiește bisericii din Oradea două părți din dările ce revin regelui din satele și târgurile comitatului Bihor.

43

1203. Emeric regele Ungariei dă un act bisericii sf. Mihail din Vesprim (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

44

1203. Emeric regele Ungariei face o danie m-rii Heiligenkreuz (azi în Austria), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

45

1204 Aprilie 16, Roma (Lateran). Papa Inocențiu al III-lea poruncește episcopului de Oradea și abatelui de Pelis (azi în R. P. Ungară) să cerceteze starea în care se află bisericile grecești din Ungaria și dacă se poate înființa un episcopat grec, dependent de scaunul papal. Textul latin în anexă.

46

1204. Emeric regele Ungariei scutește pe Ioan Latinul din Cisnădie de toate obligațiile, afară de oaste, dându-i voie să apeleze la judecata regelui. Textul latin în anexă.

47

1205 Mai 3, Roma (sf. Petru). Papa Inocențiu al III-lea dă voie arhiepiscopului de Caloccea să readucă sub ascultarea scaunului apostolic episcopatul de pe moșiile fiilor cnezului Bela.

48

1205 Iunie 19, Roma (sf. Petru). Papa Inocențiu al III-lea poruncește episcopului de Cenad și abatelui de Stekdor să primească desvinovățirea canonică a episcopului Calan de Pécs (azi în R. P. Ungară).

49

1205 August 1. Andrei al II-lea regele Ungariei acordă privilegii orașului Nona (azi în Jugoslavia), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

50

1205. Andrei al II-lea regele Ungariei descrie hotarele mai multor moși ale bisericii din Igriș, în Banat.

51

1205. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie lui Stefan, fiul lui Chernuk de Chernukej, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

52

1205. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește privilegiul unor oameni scoși de sub jurisdicția cetății Vasvár (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

53

1206. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește Sașilor din satele Cricău, Ighiu și Romos din Transilvania mai multe privilegii și îi scutește de dări. Textul latin în anexă.

54

1206. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește cavalerului Ioan Latinul moșia Cwezféy și îl scutește de orice dare sau vamă pentru negoț.

55

1206. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește canonicilor din Strigoniu un venit anual de 100 de mărci de argint, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

56

1206. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește un sat lui Ioan arhiepiscop de Strigoniu, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

57

1206. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie comitelui Alexandru, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

58

1206. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie lui Toma, fiul comitelui Macharias, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

59

1207. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește canonicilor sf. Mormânt mai multe sate, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

60

1207. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește privilegiile orașului Spalato (azi în Jugoslavia), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

61

1207. Andrei al II-lea regele Ungariei dă un act arhiepiscopiei de Spalato (azi în Jugoslavia), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

62

1208. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie lui Toma comite de Nitra, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

63

1208. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie comitelui Nicolae, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

64

1208. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie lui Poth comite de Moson, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

65

1208. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește daniile făcute m-rii din Lébény (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

66

1208. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește un act al m-rii Heiligenkreuz, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

67

<1208—1235>. Registrul dela Oradea>. Capitlul din Oradea înregistrează 389 procese în care trebuie să aplice proba fierului roșu, afară de 9 procese în care proba s'a făcut prin jurământ la mormântul regelui Ladislau cel Sfânt. În introducerea se arată forma în care se făcea proba fierului roșu. Proba fierului roșu se cerea pentru: încălcarea proprietății, omor, furt, înșelăciune, otrăvire, răpire, vrăjitorie, apărare a libertății personale etc. Sunt supuși probei fierului roșu atât reclamanții cât și inculpații.

68

1209. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie comitelui Sebus, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

69

1209. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie palatinului Csepan, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

70

1209. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește o moșie palatinului Poch, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

71

1209. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie prepozitului Adolf, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

72

1209. Andrei al II-lea regele Ungariei dă un privilegiu abatelui m-rii sf. Benedict (azi în R. Cehoslovacă), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

73

1210. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește o danie Cavalerilor Templieri, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

74

1210. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie palatinului Poth, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

75

1210. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește mai multe moșii m-rii sf. Ioan din Alba (azi în Croația) și sf. Cosma și Damian din Rogovo (azi în Dalmația), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

76

<1211, între 1 Ianuarie—29 Mai>. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește privilegiile m-rii din Toplica (azi în Jugoslavia), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

77

1211 <după Mai 7>. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește Cavalerilor Teutoni țara Bârsei, acordându-le mai multe privilegii: de a ține târguri, de a ridica cetăți de lemn, de a apela la judecata regală și scutirea de dări. Textul latin în anexă.

78

1211 Iulie 15, Roma (Lateran). Papa Inocențiu al III-lea poruncește episcopului Transilvaniei să se ocupe de numirea prepozitului de Sibiu.

79

1211. Andrei al II-lea regele Ungariei acordă năvilor m-rii sf. Martin (azi în R. P. Ungară) aceleași privilegii ca și năvilor bisericilor din Bistra și Arad.

80

1212 Ianuarie 18, Roma (Lateran). Papa Inocențiu al III-lea poruncește unui arhi-episcop și prepozitului de Caloceca să înscăuneze pe magistrul R. ca prepozit de Sibiu.

81

1212 Februarie 12, Roma (Lateran). Papa Inocențiu al III-lea refuză propunerea lui Andrei al II-lea regele Ungariei de a întemeia o episcopie la Sibiu.

82

1212 <după Mai 7>. Andrei al II-lea regele Ungariei poruncește ca niciun schimbător de bani să nu intre pe teritoriul acordat Cavalerilor Teutoni. Textul latin în anexă.

83

1212. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie călugărilor sf. Mormânt, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

84

1212. Andrei al II-lea regele Ungariei dă un act bisericii din Buda, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

85

1212. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește comitelui Sebus 3 moșii, una dintre ele fostă sub dependența cetății Timiș.

86

1212. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește lui Banco comite de Bihor moșia Szurch (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

87

1213 Mai 26, Roma (Lateran). Papa Inocențiu al III-lea poruncește episcopilor de Oradea și Nitra, precum și abatelui de Igriș să termine judecarea procesului privitor la dijelele din viile de lângă Strigoniu.

88

1213. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește un act al m-rii din Pannonhalma (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvanie.

89

1213. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește un act al m-rii din Pannonhalma (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

90

1213. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește o moșie bisericii sf. Gothard, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

91

1213. Wilhelm episcopul Transilvaniei fixează drepturile Cavalerilor Teutoni în țara Bârsei. Se menționează că aceștia vor lua dijme dela toți locuitorii, în afară de Unguri și Secul. Textul latin în anexă.

92

1214. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie comitelui Sebus, printre confirmatorii actului fiind dregători din Transilvania.

93

1214. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie comitelui Mysca, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

94

1215. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește arhiepiscopiei de Strigoniu stăpânirea asupra unor iobagi, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

95

1216. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește lui Mere comite de Sătmar moșia Nichola.

96

1216. Andrei al II-lea regele Ungariei reinnoiește o danie magistrului Sebeș, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

97

1216. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie lui Petru și Stras, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

98

1216. Andrei al II-lea regele Ungariei reînoiește dania făcută marelui paharnic Sebeș printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

99

1217 Iunie 27, Anagni. Papa Honoriu al III-lea interzice episcopului de Oradea să ia bani pentru ungerea cu mir.

100

1217 August 18, Ferentino. Papa Honoriu al III-lea îngăduie episcopului Cumaniilor să poată răscumpăra dijmele și posesiunile date de el mirenților.

101

1217. Andrei al II-lea regele Ungariei reinnoiește o danie comitelui Sebus, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

102

1217. Andrei al II-lea regele Ungariei scutește pe Egidiu de serviciile datorate banului Croației, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

103

1217. Andrei al II-lea regele Ungariei dă dreptul bisericii din Zagreb să ia în fiecare an sare în valoare de 50 de mărci dela slujbașii sării de pe Mureș.

104

1217. Andrei al II-lea regele Ungariei încheie un tratat cu dogele Veneției privitor la încetarea conflictului pentru cetatea Zara, la relațiile comerciale între Ungaria și Veneția, precum și la închirierea a 10 corăbii de transport.

105

1217. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește Cavalerilor Ioaniți din Siria un venit anual de 500 de mărci de argint din venitul sării dela Sălacea (Bihor).

106

1217, Margat (Siria). Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește Cavalerilor Ioaniți din cetatea Margat 100 de mărci de argint din veniturile din sare ale regatului, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

107

1217. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește Cavalerilor Ioaniți din cetatea Crac 100 de mărci de argint din veniturile sării dela Sălacea (Bihor).

108

1218 Aprilie 19, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea întărește actul dat Cavalerilor Teutoni de Wilhelm episcopul Transilvaniei. Textul latin în anexă.

109

1218 Mai 16, Roma. Papa Honoriu al III-lea întărește reginei Iolanta cele 8000 de mărci de argint ce i se cuvin, dacă regele Andrei al II-lea va muri în cruciadă.

110

1218 Iulie 7, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește arhiepiscopului de Caloceia să cerceteze ceferea canonicilor capitlului cum an de a-și împărți între dânsii dijmele bisericii.

111

1218 Iulie 7, Roma (Lateran). Papa Honoriu al II-lea poruncește arhiepiscopului de Caloceia să cerceteze cauza neînțelegerilor dintre canonicii capitlului Cumanilor.

112

1219 Octombrie 29, Viterbo. — Papa Honoriu al III-lea poruncește episcopului de Oradea și prepozitul de Alba să cerceteze situația bisericii din Itebea (azi în Jugoslavia) a călugărilor Benedictini.

118

1219. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește canonicilor din Strigoniul satul Vințu, pentru devotamentul arhiepiscopului Ioan și al canonicilor în timpul turburărilor feudale din Ungaria, când regele era în cruciadă. Textul latin în anexă.

114

1219. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie ordinului Templierilor, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

115

1219. Andrei al II-lea regele Ungariei scrie papei Honoriu al III-lea anunțându-i căsătoria fiului său cu fiica regelui Armeniei și a fiicei sale cu Asan împăratul Bulgariei. Deasemeni arată situația pe care a găsit-o în Ungaria la întoarcerea sa din cruciadă.

116

1220 Decembrie 15, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește abatelui de Igriș și prepozitul de Arad să aibă grijă ca episcopul de Oradea să despăgubească pe episcopul de Cenad pentru lucrurile ce i-au fost luate de niște locuitori din Pavia, în contul unei danii a episcopului de Oradea. Textul latin în anexă.

117

1220. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie soției nobilului Botez, printre confirmatorii actului fiind dregători din Transilvania.

118

1220. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie fiilor comitelui Oslu, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

119

1221 Iunie 14, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea întărește pe canonicii mireni așezați de episcopul de Cenad în biserica din Itebea (azi în Jugoslavia).

120

1221 Iunie 19, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea ia sub ocrotirea sa pe canonicii din Itebea (azi în Jugoslavia), întărindu-le și daniile făcute de episcopul de Cenad.

121

1221. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește capitlului din Strigoniu vama de sare dela carele ce trec pe la Vințul de Sus.

122

1221. Andrei al II-lea regele Ungariei restituie Totei, soția ducelui Benedict, moșiile primite de acesta dela regele Emeric.

123

1221. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește o danie m-rii sf. Gothard (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

124

1221. Andrei al II-lea regele Ungariei restituie o moșie banului Ohuz, pritre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

125

1221. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește privilegiile orașului Sebenico (azi în Jugoslavia), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

126

1221. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește m-rii Pannonhalma (azi în R. P. Ungară) moșiile ei, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

127

1221. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește o moară lui Szalov, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

128

1222 Ianuarie 21, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește arhiepiscopului de Strigoniu și altora să cerceteze princina jefuirii bunurilor prepozitului de Arad și să-l repună în drepturile sale.

129

1222 Aprilie 30, Veroli. Papa Honoriu al III-lea întărește lui R. capelan al regelui Andrei al II-lea un sfert din veniturile provenite din țara Bârsei.

130

1222 <înainte de Mai 7>. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește Cavalerilor Teutoni țara Bârsei și le acordă mai multe privilegii, printre care: dreptul de a ține târguri, de a-și face cetăți de lemn și scutirea de dări. Deasemeni le dă dreptul de a avea câte șase nave pentru sare pe Olt și Mureș și ocnele de sare necesare pentru aceste nave; și îi scutește de orice vamă la trecerea prin țara Secuilor și prin țara Valahilor.

131

1222 Mai 28, Alatri. Papa Honoriu al III-lea poruncește episcopilor de Agria, Vaț și Oradea să cerceteze adevărul în legătură cu cererea fiului lui Andrei al II-lea de a desface logodna sa.

132

1222 Iunie 3, Alatri. Papa Honoriu al III-lea poruncește arhiepiscopului de Caloceca să confirme alegerea lui Rainald ca episcop al Transilvaniei.

133

1222 Iunie 21, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește episcopului de Vaș și altora să cerceteze adevărul cu privire la persecuțiile la care a fost supusă mănăstirea din Cluj de către canonicii din Alba.

134

1222 Decembrie 19, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea întărește Cavalerilor Teutoni țara Bârsei și privilegiile acordate de Andrei al II-lea regele Ungariei.

135

1222. Andrei al II-lea regele Ungariei dă un act capitlului din Strigoni, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

136

1222. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie bisericii din Vesprim (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

137

1222. Bula de aur dată de Andrei al II-lea regele Ungariei, prin care se confirmă privilegiile nobililor. Textul latin în anexă.

138

1222. Andrei al II-lea regele Ungariei stabilește cazurile în care clericii se pot sau nu judeca în fața laicilor.

139

«circa 1222». Andrei al II-lea regele Ungariei întărește Cavalerilor Teutoni cetatea Kreuzburg. Textul latin în anexă.

140

1223 Ianuarie 12, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea însărcinează pe episcopul de Agria (azi în R. P. Ungară) să aleagă un episcop pentru țara Bârsei, la propunerea Cavalerilor Teutoni,

141

1223 Ianuarie 31, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește arhiepiscopului de Strigoni, episcopului de Vesprim și abatelui de Igrîș să observe respectarea înțelegerii dintre Grigore, fiul lui Calad și prepozitul de Arad cu privire la niște despăgubiri.

142

1223 Martie 30, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea ia sub protecția scaunului apostolic pe Margareta, fosta împărăteasă a Constantinopolului, cu toată averea sa, între care și moșia Ilidia din Banat.

143

1223. Aprilie 11, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea cere regelui Andrei al II-lea să despăgubească pe prepozitul și capitlul de Arad pentru pagubele pricinuite acestora din ordinul regelui.

144

1223. Aprilie 11, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește arhiepiscopului de Strigoni, episcopului de Vesprim și abatelui de Igrîș să sfătuiască pe regele Andrei al II-lea să despăgubească pe prepozitul și capitlul de Arad pentru pagubele pricinuite din porunca regelui.

145

1223 <după Noembrie 30>. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește m-rii Cărța muntele sf. Mihail din Transilvania și ținutul luat dela Valahi. Textul latin în anexă.

146

1223 Decembrie 12, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește episcopului Transilvaniei să nu mai supună țara Bârsei jurisdicției sale. Textul latin în anexă.

147

1223 Decembrie 13, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește arhiepiscopului de Strigoniu să anuleze sentițele date de episcopul Transilvaniei împotriva locuitorilor din țara Bârsei.

148

1223. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie comitelui Simion, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

149

1224 Aprilie 2, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea întărește schimbul de moșii dintre Andrei al II-lea regele Ungarici și abatele și conventul din Igriș al ordinului Cistercit.

150

1224 Aprilie 2, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea roagă pe Andrei al II-lea regele Ungariei să apere m-rea din Igriș.

151

1224 Aprilie 30, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea ia sub protecția scaunului papal țara Bârsei și interzice oricărui episcop dreptul de a exercita acolo jurisdicția bisericească. Se fixează obligațiunile locuitorilor către biserica catolică. Textul latin în anexă.

152

1224 Aprilie 30, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește tuturor arhiepiscopilor și episcopilor să nu se amestece în țara Bârsei decât la cererea Cavalerilor Teutoni. Textul latin în anexă.

153

1224 Aprilie 30, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește clerului și locuitorilor din țara Bârsei să asculte pe arhipresbiterul lor. Textul latin în anexă.

154

1224 Aprilie 30, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea dă arhipresbiterului din țara Bârsei jurisdicție bisericească asupra aceluși ținut.

155

1224 Noembrie 20, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea roagă pe regina Iolanta să înzestreze biserica din Arad.

156

1224 Decembrie 4, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește episcopului de Oradea și altor prelați să cerceteze cazul prepozitului de Strigoniu, care l-a insultat pe regele Ungariei.

157

1224. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește coloniștilor teutoni, așezați pe teritoriul dela Orăștie până la Baraolt, inclusiv teritoriul Secuilor din Sebus și ținutul Daraus, mai multe privilegii. Deasemeni le dă pădurea Vlahilor și a Pecenegilor împreună cu apele, să le folosească în comun cu aceștia. Textul latin în anexă.

158

1224. Andrei al II-lea face o danie comiților Grigore și Ștefan, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

159

1224. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește o danie m-rii di Pannohalma (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

160

1224. Fragment al unui act dat de Andrei al II-lea regel Ungariei, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

161

1224. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie bisericii sf. Mihail din Vasvár (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

162

1225 Februarie 4, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește episcopilor de Vaș și Oradea și abatelui de Földvár să îndemne pe regele Ungariei să ordone restituirea bisericii m-rii din Pannonhalma (azi în R. P. Ungară).

163

<1225 înainte de Februarie 15>. Andrei al II-lea regele Ungariei trimite o scrisoare papei Honoriu al III-lea prin Florenț canonic — custode din Arad.

164

1225 Februarie 15, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea recomandă lui Andrei al II-lea regele Ungariei pe Florențiu custodele din Arad.

165

1225 Mai 9, Tivoli. Papa Honoriu al III-lea poruncește unor prelați să termine judecarea procesului dintre Cavalerii Ioaniți și abatele m-rii sf. Duh din comitatul Zarand.

166

1225 Iunie 10, Tivoli. Papa Honoriu al III-lea asigură pe Cavalerii Teutoni din țara Bârsei de protecția scaunului apostolic.

167

1225 Iunie 12, Tivoli. Papa Honoriu al III-lea poruncește mai multor prelați să cereteze dacă Cavalerii Teutoni au depășit hotarele țării Bârsei. Textul latin în anexă.

168

1225 Iunie 12, Tivoli. Papa Honoriu al III-lea sfătuiește pe Andrei al II-lea regele Ungariei să restituie Cavalerilor Teutoni țara Bârsei. Textul latin în anexă.

169

1225 Iunie 12, Tivoli. Papa Honoriu al III-lea însărcinează pe episcopul de Porto legat papal să prezinte regelui Andrei al II-lea scrisoarea papală privitoare la Cavalerii Teutoni din țara Bârsei.

170

1225 Iulie 15, Rieti. Papa Honoriu al III-lea sfătuiește pe Bela, fiul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, să revoace în ținutul condus de el înstrăinările făcute de tatăl său.

171

1225 Septembrie 1, Rieti. Papa Honoriu al III-lea poruncește episcopilor de Orădea și Győr să silească pe Cavalerii Teutoni să respecte condițiile stabilite în dania regelui Andrei al II-lea.

172

1225 Septembrie 3, Rieti. Papa Honoriu al III-lea înștiințează pe capitlul de Arad de numirea ca prepozit a lui Ioan Capucius.

173

1225 Septembrie 4, Rieti. Papa Honoriu al III-lea comunică regelui Andrei al II-lea că l-a ales pe Ioan Capucius ca prepozit de Arad, rugându-l să-i confirme numirea.

174

1225 Septembrie 10, Rieti. Papa Honoriu al III-lea poruncește episcopului și prepozitului de Győr (azi în R. P. Ungară) să instaleze pe Ioan Capucius ca prepozit de Arad.

175

1225 Septembrie 25, Rieti. Papa Honoriu al III-lea acordă abatelui m-rii din Cluj dreptul de a purta mitra și inelul.

176

1225 Octombrie 27, Rieti. Papa Honoriu al III-lea roagă pe Andrei al II-lea regele Ungariei să restituie Cavalerilor Teutoni țara Bârsei.

177

1225. Andrei al II-lea regele Ungariei scutește de vama de vin pe Sașii din Cricău și Ighiu. Textul latin în anexă.

178

1225. Fragment al unui act dat de Andrei al II-lea regele Ungariei, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

179

1225. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie m-rii din Pannohalma (azi în R. P. Ungară), printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

180

1226 Februarie 17, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea sfătuște pe Andrei al II-lea regele Ungariei să restituie Cavalerilor Teutoni țara Bârsei.

181

1226 Februarie 17, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea roagă pe regina Iolanta să intervină la Andrei al II-lea regele Ungariei în favoarea Cavalerilor Teutoni.

182

1226 Februarie 17, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește episcopului de Vesprim și prepozitului de Alba să intervină la Andrei al II-lea regele Ungariei în favoarea Cavalerilor Teutoni.

183

1226 Nombrie 17, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea poruncește arhiepiscopului de Strigoniu să se îngrijească de canonicii din dieceza Cenadului ale căror venituri au scăzut din cauza războaielor și a diferitelor răutăți ale vremii.

184

1227 Februarie 12, Roma (Lateran). Papa Honoriu al III-lea întărește înțelegerea, dintre prepozitul de Arad și Ioan Capucius subdiacon și capelan, cu privire la prepozitura de Arad.

185

1227 Iulie 31, Anagni. Papa Grigore al IX-lea numește pe arhiepiscopul de Strigoniu legat apostolic în țara Cumanilor și a Brodnicilor, fixându-i atribuțiunile.

186

1227. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește neamului Napoc — meze un privilegiu vechi și îi dăruiește moșia Gemelchen.

187

1227. Bela al IV-lea, fiul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, dăruiește bisericii din Strigoniu patru gospodării pe moșia Vințul de Sus. Textul latin în anexă.

188

1228 Martie 21, Roma (Lateran). Papa Grigore al IX-lea felicită pe Bela, fiul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, pentru meritele câștigate în convertirea Cumanilor.

189

1228 Martie 21, Roma (Lateran). Papa Grigore al IX-lea aduce la cunoștința Dominicanilor din Ungaria că arhiepiscopul de Strigoniu a numit pe Teodorič ca episcop al Cumanilor.

190

1228 Martie 21, Roma (Lateran). Papa Grigore al IX-lea felicită pe episcopul de Strigoniu că a creștinat mulți Cumani.

191

1228. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește lui Dionisie mare vistier, fiul lui Dionise, moșia Săploc, confiscată dela Simion banul, deoarece a participat la complotul în care a fost omorâtă regina Gertruda.

192

1228. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește un act de sentință al palatinului Dionisie, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

193

1229 Septembrie 13, Perugia. Papa Grigore al IX-lea comunică episcopului Cumanilor că va depinde direct de scaunul apostolic.

194

1229 Octombrie 1, Perugia. Papa Grigore al IX-lea comunică Cumanilor creștinați că îi primește sub ocrotirea scaunului apostolic.

195

1229. Andrei al II-lea regele Ungariei aplanează un litigiu, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

196

1229. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie slujitorului Mihail, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

197

1230 Ianuarie 27, Perugia. Papa Grigore al IX-lea poruncește abtelui de Igriș să oblige pe episcopul de Oradea să acorde un venit lui S. fost arhidiacon de Vetis.

198

1230. Andrei al II-lea regele Ungariei acordă oaspeților teutoni din Satu-Mare mai multe privilegii și le dăruiește o moșie, vecină cu moșia lor. Textul latin în anexă.

199

1230. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește fiului său Bela mai multe moșii în Ungaria și Transilvania, foste ale lui Nicolae, fratele lui Ugrin arhiepiscop de Strigoniou.

200

<1230>. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește comitelui Toma mai multe moșii. Deasemeni, îi dă dreptul de a transporta sare pe Mureș, cu 6 nave, scutite de vamă.

201

1230. Bela, fiul și coregentul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, întărește o danie a tatălui său, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

202

1230. Bela, fiul și coregentul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, întărește lui Chama, fiul lui Lob, mai multe moșii dăruite de Bela al III-lea tatălui său Lob și fratelui său Toma. Textul latin în anexă.

203

1230. Toma prepozitul și capitlul de Strigoniou întărește lui Florentin prepozitul de Sibiu mai multe moșii în satul Thata, lângă Hron.

204

1231 Februarie 26, Roma (Lateran). Papa Grigore al IX-lea întărește arhiepiscopului de Strigoniou dreptul de a încorona pe rege și dreptul de jurisdicție spirituală asupra slujbașilor curții regale. Se întărește înființarea unei prepozituri libere pentru Sașii din Transilvania.

205

1231 Februarie 27, Roma (Lateran). Papa Grigore al IX-lea numește pe arhiepiscopul de Strigoniou legat apostolic în ținuturile Cumanilor și Brodnichilor.

206

1231 Aprilie 26, Roma (Lateran). Papa Grigore al IX-lea sfătuește pe Bela, fiul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, să restituie Cavalerilor Teutoni țara Bârsei. Textul latin în anexă.

207

1231 Aprilie 26, Roma (Lateran). Papa Grigore al IX-lea transcrie 2 acte date de Andrei al II-lea regele Ungariei Cavalerilor Teutoni, cu privire la țara Bârsei.

208

1231 Aprilie 30, Roma (Lateran). Papa Grigore al IX-lea sfătuește pe Andrei al II-lea regele Ungariei să redea Cavalerilor Teutoni țara Bârsei.

209

1231 August 28, Rieti. Papa Grigore al IX-lea poruncește mai multor perlați să facă cercetări în legătură cu viața lui Luca arhiepiscop de Strigoniou în vederea canonizării acestuia.

210

1231. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește privilegiile acordate nobililor prin bula de aur.

211

1231. Andrei al II-lea regele Ungariei restituie lui Sebus și Alexandru, fiii comitelui Toma, pădurile Kékus și Fenteus, precum și mai multe moșii. Textul latin în anexă.

212

1231. Bela, fiul și coregentul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, scutește de toate dările mai multe sate ale lui Corrad și Daniel, cavaleri sași din Transilvania, urmând să plătească regelui 3 fertuni de aur pe an. Textul latin în anexă.

213

1231. Bela, fiul și coregentul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, întărește o danie a tatălui său, printre confirmatorii actului fiind și Iula voevod.

214

1231, <Alba-Iulia>. Capitlul bisericii sf. Mihail din Transilvania mărturisește că Jowb a vândut comitelui Obus jumătate din moșia Gumbas, lângă Mureș.

215

1232 Martie 21, Rieti. Papa Grigore al IX-lea poruncește episcopului de Cenad să readucă pe episcopii de Alba și Brandusium ai Bulgarilor sub ascultarea scaunului apostolic.

216

1232 August 31. Anagni. Papa Grigore al IX-lea însărcinează pe Iacob legatul papal în Ungaria să rezolve conflictul dintre Andrei al II-lea regele Ungariei și Cavalerii Teutoni.

217

1232 Octombrie 22, Anagni. Papa Grigore al IX-lea însărcinează pe Iacob legatul papal să rezolve conflictul dintre episcopul Transilvaniei și mănăstirea din Cluj.

218

1232 Decembrie 23, Anagni. Papa Grigore al IX-lea poruncește lui Iacob legatul papal în Ungaria să cerceteze abuzurile săvârșite la alegerea episcopului de Oradea.

219

1232. Andrei al II-lea regele Ungariei restituie comitelui Nicolae mai multe moșii. Textul latin în anexă.

220

1232. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește mănăstirii din Bakony (azi în R. P. Ungară) 30 de mărci de argint din venitul sării terestre dela Sălacea, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

221

1233 Februarie 17, Anagni. Papa Grigore al IX-lea poruncește lui Iacob legatul papal în Ungaria să se informeze asupra vieții lui Luca fost arhiepiscop de Strigoni, în vederea canonizării acestuia.

222

1233 August 22, «pădurea din Bereg». Bela, fiul și coregentul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, jură că va respecta acordul încheiat între tatăl său și Iacob legatul papal în Ungaria, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

223

1233 Septembrie. Andrei al II-lea regele Ungariei promite lui Iacob legatul papal în Ungaria să respecte înțelegerea cu privire la Evreii și Musulmanii din Ungaria; precum și la veniturile sării cuvenite mănăstirilor. Textul latin în anexă.

224

1234 Ianuarie 17. Mai mulți prelați din Ungaria și Transilvania promit să respecte înțelegerea încheiată între Andrei al II-lea regele Ungariei și Iacob legatul papal în Ungaria.

225

<1234> Februarie 19, Strigoni. Mai mulți prelați din Transilvania confirmă actul lui Bela, fiul și coregentul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, privitor la înțelegerea lui Andrei al II-lea cu Iacob legatul papal în Ungaria.

226

1234 Februarie 23, Strigoniu. Bela fiul, și coregentul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, jură că va readuce la biserica romană pe toți acei care nu ascultă de ea. Textul latin în anexă.

227

1234 Octombrie 11, Perugia. Papa Grigore al IX-lea poruncește patriarhului din Aquileia și arhiepiscopului de Strigoniu să sfătuiască pe Andrei al II-lea regele Ungariei și pe fiul său Bela să restituie Cavalerilor Teutoni țara Bârsei.

228

1234 Octombrie 11, Perugia. Papa Grigore al IX-lea confirmă hotarele diecezei Cumanilor.

229

1234 Octombrie 25, Perugia. Papa Grigore al IX-lea roagă pe Bela, fiul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, să ridice o biserică Cumanilor, așa cum promișese.

230

1234 Noiembrie 14, Perugia. Papa Grigore al IX-lea sfătuiește pe Bela, fiul și coregentul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, să readucă pe Valahii din Cumania sub ascultarea episcopului catolic al Cumaniei. Textul latin și facsimilul în anexă.

231

1234. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește magistrului Demetriu, stolnicul fiului său regele Coloman, mai multe moșii în Ungaria și Bihor.

232

1234. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie lui Francu, fiul comitelui Pertold, printr-o confirmatorie a actului fiind și dregători din Transilvania.

233

1234. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește soției comitelui Ștefan moșia Scilovas din comitatul Solnoc, pe care i-o dă, împreună cu 50 de mărci, în schimbul moșiei Cilien din comitatul Sătmar. Textul latin în anexă.

234

1235 Iulie 19, Perugia. Papa Grigore al IX-lea poruncește mai multor abăți din Ungaria și Transilvania să silească pe episcopul de Cenad să plătească abatelui mănăstirii din Bistra toate cheltuelile din timpul procesului dintre ei.

235

1235 August 31, Perugia. Papa Grigore al IX-lea poruncește mai multor prelați din Ungaria și Transilvania să cerceteze numai din 2 în 2 ani pe creștinii care trăiesc între Musulmanii din Ungaria.

236

1235 Septembrie 17, Assisi. Papa Grigore al IX-lea poruncește mai multor prelați să cerceteze conflictul dintre arhiepiscopul de Strigoniu și abatele m-rii sf. Benedic (azi în R. Cehoslovacă) în legătură cu veniturile mănăstirii.

237

1235 Septembrie 26, Assisi. Papa Grigore al IX-lea poruncește mai multor prelați să cerceteze motivul excomunicării prepozitului de Arad.

238

1235 Noembrie 8, Viterbo. Papa Grigore al IX-lea poruncește episcopului Cumanilor să cerceteze conflictul dintre episcopul Transilvaniei și clerul din țara Bârsei. Textul latin în anexă.

239

1235 Noembrie 13, Viterbo. Papa Grigore al IX-lea poruncește episcopului Cumanilor și prepozitului de Bethleem și Cenad să cerceteze pricina dintre episcopul Transilvaniei și mai mulți preoți din Transilvania.

240

1235 Decembrie 18, Viterbo. Papa Grigore al IX-lea poruncește episcopului Cumanilor și prepozitului de Cenad și Bethleem să cerceteze pricina dintre episcopul Transilvaniei și mănăstirea din Cluj.

241

1235. Andrei al II-lea regele Ungariei face o danie comitelui Andrei, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

242

<1205—1235>. Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește bisericii din Alba-Iulia o parte din vama de sare dela Vințul de Jos.

243

1235. Bela al IV-lea regele Ungariei face o danie lui Dionisie mare comis, printre confirmatorii actului fiind și dregători din Transilvania.

244

<1235—1270>. Bela al IV-lea regele Ungariei acordă minierilor din orașul Schemnitz mai multe drepturi și libertăți.

245

1236 Ianuarie 16, Viterbo. Papa Grigore al IX-lea sfătuiește pe Bela al IV-lea regele Ungariei să restituie bunurile luate bisericilor din Ungaria și Transilvania.

246

1236 Februarie 8, Viterbo. Papa Grigore al IX-lea întărește m-rii cistercite din Pelis (azi în R. P. Ungară) venitul de 100 de mărci anual din sarea regală dela Sălacea, dăruit de Andrei al II-lea regele Ungariei.

247

1236 Iunie 19, Teramo. Papa Grigore al IX-lea poruncește abaților de Oradea, Tihony și Erte să excomunic pe toți acei care au omorât pe abatele de Bistra.

248

1236 August 25, Rieti. Papa Grigore al IX-lea ia unele măsuri în legătură cu alegerea episcopului de Oradea.

249

1236 August 28, Rieti. Papa Grigore al IX-lea poruncește mai multor prelați din Ungaria să despăgubească pe subdiaconul Primogenitus din bunurile episcopiei de Oradea, pentru o datorie făcută în contul acesteia.

250

1236 Septembrie 3, Rieti. Papa Grigore al IX-lea poruncește abaților de Wettes și Zamba și prepozitului bisericii sf. Toma din Strigoniu să sfătuiască pe prepozitul și capitlul de Cenad să se înfățișeze la scaunul papal pentru a da lămuriri cu privire la abuzurile săvârșite de ei împotriva m-rii Bistra.

251

1236. Judecătoria, numiți de rege în comitatul Bihor pentru înapoieri de moșii, restituie comitelui Paul moșia Ineu, dăruită de rege. Textul latin în anexă.

252

1237 Mai 16, Viterbo. Papa Grigore al IX-lea dă voie călugărilor dominicani să acorde iertare unor locuitori din țara Severinului, excomunicați pentru pricini mai mici.

253

1237 Mai 16, Viterbo. Papa Grigore al IX-lea, din cauza lipsei de episcopi, dă voie călugărilor dominicani să binevcuânteze acoperămintele altarelor, veșmintele preoțești și cimentirele din țara Severinului.

254

1237 Mai 17, Viterbo. Papa Grigore al IX-lea sfătuiește pe locuitorii din țara Severinului, trecuți la catolicism, să asculte sfaturile călugărilor dominicani.

255

1237 August 28, Viterbo. Papa Grigore al IX-lea poruncește mai multor prelați să sfătuiască pe episcopul de Cenad să părăsească episcopatul și să se îngrijească de alegerea unei persoane potrivite în locul său.

256

1237 Septembrie 1. Papa Grigore al IX-lea poruncește mai multor prelați din Ungaria să primească martorii în legătură cu uciderea abatelui m-rii Bistra de către oamenii episcopului de Cenad.

257

1237. Bela al IV-lea regele Ungariei dăruiește moșia Ineu din Bihor.

258

1238 Ianuarie 29. Bela al IV-lea regele Ungariei întărește bunurile rămase în stăpânirea Cavalerilor Ioaniți. Textul latin în anexă.

259

1238 Februarie 12, Archita. Bela al IV-lea regele Ungariei acordă mai multe drepturi Sașilor din Cricău și Ighiu. Textul latin în anexă.

260

1238 Aprilie 28. Bela al IV-lea regele Ungariei scutește casa Ospitalierilor din Ierusalim de darea de vin.

261

1238 Mai 23, lângă râul Ipoly (în R. Cehoslovacă). Bela al IV-lea regele Ungariei dăruiește comitelui Nicolae o parte din moșia Fegel în districtul Cenad.

262

1238 Iunie 7, Zvolen (R. Cehoslovacă). Bela al IV-lea regele Ungariei comunică papei Grigore al IX-lea că va începe cucerirea Bulgariei, cerându-i dreptul de legat apostolic, ca să poată numi episcopi. Deasemeni cere voie să pună țara Severinului sub jurisdicția unui episcopat. Textul latin în anexă.

263

1238 Iulie 28, Anagni. Papa Grigore al IX-lea poruncește mai multor prelați din Ungaria să numească un coadjutor pe lângă episcopul de Cenad, în cazul când acesta nu vrea să părăsească episcopatul.

264

1238 Magistrul Pete vinde lui Moch o parte din moșia sa Ekkul din comitatul Sătmar și o pădure, numită Pelaharazta.

265

1239 Februarie 11, Roma (Lateran). Papa Grigore al IX-lea poruncește mai multor prelați din Transilvania să cerceteze pricina dintre mănăstirea dela Almas din dieceza Transilvaniei și comitele Ladislau. Textul latin în anexă.

266

1239. Dionisie palatin și comite de Solonc mărturisește că Matia și Nicolae, iobagi ai cetății Sătmar, au dat lui Paneth, din neamul Katha, un loc de moară și un loc de curte, în schimbul unei moșii pe care i-o vânduseră. Textul latin în anexă.

267

1240 Martie 21, Buda. Bela al IV-lea dăruiește ordinului Cisterciților toate drepturile și veniturile bisericilor din Feldioara, Sânpetru, Hărman și Prejmer. Textul latin în anexă.

268

1240 August 9, Roma. Papa Grigore al IX-lea poruncește lui Rainald episcopul Transilvaniei să se înfățișeze înaintea scaunului apostolic.

269

1240 Octombrie 15, Roma. Papa Grigore al IX-lea repetă porunca sa către Rainald episcopul Transilvaniei.

270

1240 Noembrie 15, Roma (Lateran). Papa Grigore al IX-lea poruncește arhiepiscopului de Strigoniu și abatelui m-rii Pelis să înștiințeze pe Benedict episcop de Oradea să se prezinte în fața scaunului apostolic.

271

1241 Februarie 6, Roma (Lateran). Papa Grigore al IX-lea dăruiește arhidiaconului de Bács din dieceza Calocsa veniturile biseicești din dieceza Oradea.

272

1241 Februarie 7, Roma. (Lateran). Papa Grigore al IX-lea poruncește mai multor prelați din Transilvania să numească un ajutor pe lângă episcopul de Cenad,

273

1241 Martie 10, Buda. Nicolae prepozit de Sibiu, vice-cancelar al regelui Bela al IV-lea hotărăște în procesul dintre familia Solomon și iobagii aparținători de cetatea Pojon.

274

1241 Aprilie 22. Bela al IV-lea regele Ungariei întărește nobilului Remeg de Koracsay mai multe moșii.

275

1241 Mai 18, Zagreb. Bela al IV-lea regele Ungariei înștiințează pe papa Grigore al IX-lea despre năvălirea Tătarilor în Ungaria.

276

1243 Iulie 11, Anagni. Papa Inocențiu al IV-lea numește pe Benedict episcop de Oradea în scaunul episcopal de Győr.

277

1243 Iulie 22, Anagni. Papa Inocențiu al IV-lea cere știri despre prădăciunile cauzate de Tătari în Ungaria.

278

1243 Noembrie 13, Roma (Lateran). Papa Inocențiu al IV-lea poruncește abatelui dela m-rea sf. Gothard și prepozitului de Strigoniū să dea mapistrului Roger arhidiaconatul de Sopron.

279

1243 Fiica lui Ioachim dăruiește toată averea ei nobilului Andrei, care a apărut-o când a fugit din Transilvania de frica Tătarilor.

280

1245 Februarie 22, Lyon. Papa Inocențiu al IV-lea dă voie lui Teodoric preot în Sebeș să strângă și veniturile altei parohii, a sa fiind distrusă de Tătari.

281

1245 Septembrie 7, Buda. Bela al IV-lea regele Ungariei cere papei Inocențiu al IV-lea să aprobe numirea lui Artulf episcopul Transilvaniei ca episcop de Győr.

282

1246 Martie 31, Strigoniū. Albert prepozit de Arad făgăduiește supunere arhiepiscopului de Strigoniū.

283

1246 Mai 6. Bela al IV-lea regele Ungariei scutește coloniștii așezați pe moșiile episcopului Transilvaniei de jurisdicția voevodului Transilvaniei. Textul latin în anexă.

284

1246 Capitlul din Alba Regală mărturisește că Paul de Cuthkeled a vândut comitelui Ștefan jumătate din moșia sa Silvaș.

285

1247 Iunie 2 <Alba—Regală> Bela al IV-lea regele Ungariei dăruiește Cavalerilor Ioaniți țara Severinului împreună cu cnezatele lui Ioan și Farcaș, precum și toată Cumania și toate veniturile din aceste regiuni. Deasemeni le dăruiește jumătate din veniturile din țara voevodului Litovoi și din țara voevodului Seneslau. Textul latin și facsimilul în anexă.

286

1247 Septembrie 18, Lyon. Papa Inocențiu al IV-lea poruncește arhiepiscopului de Calocsa și episcopilor Transilvaniei și Cenadului să facă cercetări în legătură cu cererea episcopului și capitlului din Kew de a-și muta reședința.

287

1248 Februarie 23, Gurghiu. Bela al IV-lea regele Ungariei dăruiește episcopului de Agria o groapă de sare la Ocna Dejului.

288

1248 Octombrie 1, Lyon. Papa Inocențiu al IV-lea poruncește episcopilor de Cenad și de Szerém și abatelui de Pelis să cerceteze felul cum s'a făcut alegerea lui Filip ca episcop de Zagreb.

289

1248, Iliada. Laurențiu voevodul Transilvaniei acordă Sașilor din Vinț și Vurpăr mai multe scutiri pentru folosirea pădurilor, pășunilor și apelor și le fixează dările față de visterie. Textul latin în anexă.

290

1249 I a n u a r i e 21. Bela al IV-lea regele Ungariei dăruiește magistrului Paul judele curții regale mai multe moșii în comitatele Bihor și Solnoc. Textul latin în anexă

291

1250 I a n u a r i e 9. Bela al IV-lea regele Ungariei întărește familiei Napoc-mezte privilegiul pe care îl avea dela Andrei al II-lea regele Ungariei.

292

1250 I u n i e 23, Györ (R. P. Ungară). Bela al IV-lea regele Ungariei întărește lui Filip episcop de Zagreb și lui Toma comite de Crocou, fiii lui Ioachim comite de Sibiu, moșia Szlanye (Croatia).

293

1250 I u l i e 7. Bela al IV-lea regele Ungariei dăruiește lui Erne mare comis locul pustiu numit Turul-lung, din comitatul Sătmar.

294

1250 I u l i e 20 L y o n. Papa Inocențiu al IV-lea întărește donația făcută de Bela al IV-lea regele Ungariei Cavalerilor Ioaniți.

295

1250 A u g u s t 11. Bela al IV-lea regele Ungariei aprobă ca m-reă Șirioara (azi în R. P. Ungară) să vândă moșia Futog din comitatul Bács.

296

1250 N o e m b r i e 11, Sárospatak (R. P. Ungară). Bela al IV-lea regele Ungariei cere ajutor papei Inocențiu al IV-lea împotriva Tătarilor, care amenință din nou Ungaria. Sunt amintiți Cumanii și Brodnicii.

СОДЕРЖАНИЕ ГРАМОТ

1

1075 г. — Данная венгерского короля Геза I монастырю св. Бенедикта (теперь в Чехословацкой республике) на пошлину соли из Турды, а также на большое количество деревень в Бихоре и Крише, определяющая их обязанности в отношении монастыря. Латинский текст в приложении.

2

1111 г. — Венгерский король Коломан дает грамоту монастырю Зобор (теперь в Чехословацкой республике). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

3

1113 г. — Венгерский король Коломан выдает грамоту монастырю Зобор (теперь в Чехословацкой республике). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

4

1138 г. сентября 3, Секесфегервар (Венгерская Н. Р.). — Венгерский король Бела II утверждает монастырю Думис (теперь в Венгерской Н. Р.) много поместий в Трансильвании, указывая их обязанности. Упоминается привезение соли из Трансильвании. Латинский текст в приложении.

5

<1139> г. июля, 27. — Венгерский король Бела II утверждает монастырю Базон (теперь в Чехословацкой республике) грамоту. Между лицами удостоверяющими грамоту был и епископ из Трансильвании.

6

1156 г. Данная грамота Марти уса, Эстергомского архиепископа, некоторым каноникам на десятину с 70 деревень. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

7

<Около 1164 г.> — Венгерский король Стефан III утверждает пожалование Весприйскому настоятелю. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

8

1165 г. — Данная грамота венгерского короля Стефана III монастырю св. Маргареты из Месеша, утверждающая по одному куску соли или ее стоимость деньгами, с каждой королевской подводы, проезжающей через ворота Месеша. Латинский текст в приложении.

9

1166 г. октября 24. — Венгерский король Стефан III утверждает пожертвование Иоаницким рыцарям. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

10

<Около 1169>. — Венгерский король Стефан III утверждает монастырю из Сияноба многие деревни, упоминая количество хозяйств, а также и многие дома ремесленников. Указываются таможенные и судебные права монастыря. Латинский текст в приложении.

11

1174 г. Данная грамота венгерского короля Бэлы III капитулу из Арада.

12

<Около 1177> г. — Венгерский король Бэла III утверждает завещание Коба. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

13

1181 г. Венгерский король Бэла III приказывает вернуть монастырю около реки Сомеш, основанному графом Кулжеем, убежавших крепостных. Упоминаются монастырские поместья и указываются обязанности отдельных хозяйств. Латинский текст в приложении.

14

1181 г. — Венгерский король Бэла III дает право госпоже Фроя продать земельный участок; упоминается епископ Трансильвании.

15

1183 г. — Данная грамота венгерского короля Бэла III церкви из Нитры (теперь в Чехословацкой республике) на пошлины и 3 корабля для перевозки соли из Трансильвании.

16

1183 г. — Гепелсигет (Венгерская Н. Р.). Венгерский король Бэла III утверждает пожертвование Паулу из рода Хаак. Между лицами, удостоверяющими грамоту, был и глава уезда Клужа.

17

<1184> г. — Заметка об королевских и епископских доходах из Трансильвании. Латинский текст в приложении.

18

1191 г. декабря 20, Рим (Латеран). — Папа Селестин III утверждает Эстергомской епископии право на коронование королей и право духовной юрисдикции над служащими королевского двора. Также утверждает сассам из Трансильвании свободу духовной самостоятельности. Латинский текст в приложении.

19

<1192 — 1196> гг. — Папский Нунций Григорий объясняет смысл слова „пустынный“, в связи с которым произошло разногласие между епископом Трансильвании и высшим духовенством из Сибиу, в отношении распространения пожалованных прав сассам из Трансильвании. Латинский текст в приложении.

20

1197 г. — Венгерский король Эмерик жалует свободу Зервою. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

21

1198 г. июня 15, Рим (св. Петр). — Папа Иннокентий III утверждает грамоту кардинала Григория, относящуюся к смыслу слова „пустынный“.

22

1198 г. — Венгерский король Эмерик выдает грамоту рыцарям Тамплиерам. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

23^{1/2}

1198 г. — Венгерский король Эмерик выдает грамоту епископу из Гиора (Венгерская Н. Р.) — Угрину. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

24

1198 г. — Венгерский король Эмерик утверждает церкви из Орадии пошлину крепости Бихор. Латинский текст в приложении.

25

1199 г. декабря 14, Рим (Латеран) — Папа Иннокентий III дает право епископу Трансильвании обращаться к папе при разногласиях с Эстергомским архиепископом, настоятелем из Сибиу и сасским духовенством.

26

1199 г. декабря 15, Рим (Латеран). — Папа Иннокентий III оказывает покровительство архидиакону Генриху из Клужа.

27

1199 г. декабря 15, Рим (Латеран). — Папа Иннокентий III утверждает канонику церкви св. Михаила из Трансильвании Генриху церковные доходы.

28

1199 г. — Венгерский король Эмерик выдает грамоту рыцарю Иоахиму. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

29

1199 г. — Данная венгерского короля Эмерика уездному главе Лаврентию. Между лицами, удостоверяющими грамоту были и сановники из Трансильвании.

30

1199 г. — Венгерский король Эмерик утверждает сыновьям уездного главы Онча право покровительства над монастырем уезда Диенус на реке Криш. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

31

1199 г. — Венгерский король Эмерик выдает грамоту церкви из Загреба. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

32

1200 г. — Данная грамота венгерского короля Эмерика загребской епископии. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

33

1200 г. — Венгерский король Эмерик выдает грамоту монастырю св. Иоана (теперь в Далмации). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

34

1201 г. — Данная венгерского короля Эмерика на привилегии „гостям“ из Потока (теперь в Чехословацкой республике). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

35

1201 г. — Данная грамота венгерского короля Эмерика на деревню епископу Угину из Гиора (теперь Венгерская Н. Р.). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

36

1201 г. — Венгерский король Эмерик выдает грамоту загребской епископии. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

37

1202 г. Данная грамота венгерского короля Эмерика на деревню воеводу Бенедикту. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

38

1202 г. Венгерский король Эмерик утверждает жене воеводы Бенедикта две деревни. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

39

«Около 1202 — 1203 гг.». — Венгерский король Эмерик утверждает церкви из Арада много деревень и рыболовных промыслов в Трансильвании и за Дунаем.

40

«Около 1202 — 1203 гг.». — Венгерский король Эмерик утверждает церкви из Арада много деревень, хозяйств и рыбных промыслов.

41

«Около 1202 — 1203 гг.». — Венгерский король Эмерик утверждает церкви в Араде много деревень, указав имена и обязанности крепостных из этих деревень. Латинский текст в приложении.

42

1203 г. — Данная грамота венгерского короля Эмерика церкви из Орадии на две части податей, причитающихся королю с деревень и рынков уезда Бихор.

43

1203 г. — Венгерский король Эмерик выдает грамоту церкви св. Михаила из Весприма (теперь в Венгерской Н. Р.). Между лицами, удостоверяющими грамоту были и сановники из Трансильвании.

44

1203 г. — Данная грамота венгерского короля Эмерика монастырю Гейлигенкрейд (теперь в Австрии). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

45

1204 г. апреля 16, Рим (Латеран). — Папа Инокентий III поручает епископу из Орадии и аббату из Пеллиса (теперь в Венгерской Н. Р.) расследовать состояние, в котором находятся греческие церкви в Венгрии и, если явится возможность учредить греческое епископство, зависящее от папского престола. Латинский текст в приложении.

46

1204 г. — Венгерский король Эмерик освобождает Иоана Латинуса из Чиснодии от всех обязанностей, кроме военной, и дает право обращаться в королевский суд. Латинский текст в приложении.

47

1205 г. мая 3, Рим (св. Петр). — Папа Инокентий III разрешает архиепископу из Калочья привести к повиновению апостольскому престолу епископство находящееся в поместьях сыновей князя Бала.

48

1705 г. июня 19, Рим (св. Петр). — Папа Инокентий III приказывает епископу из Чанаада и аббату из Стектора принять каноническое оправдание Печского епископа Калана.

49

1205 г. августа 1. — Данная грамота венгерского короля Андрея II на привилегии городу Нона (теперь в Югославии). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

50

1205 г. — Венгерский король Андрей II определяет границы многих поместий церкви из Игриша в Банате.

51

1205 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II Стефану, сыну Чернука из Чернукей. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

52

1205 г. — Венгерский король Андрей II утверждает привилегии некоторым лицам, освобожденным от юрисдикции крепости Вашвар (теперь в Венгерской Н. Р.). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

53

1205 г. — Венгерский король Андрей II утверждает сассам из деревней : Крикау, Игиу и Ромос в Трансильвании, много привилегий и освобождает от податей. Латинский текст в приложении.]

54

1206 г. — Данае венгерского короля Андрея II рыцарю Иону Латинусу на поместье Квезфэй и освобождает его от каких бы то ни было податей или торговых налогов.

55

1206 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II Эстергомским каноникам на годовой доход в 100 серебряных марок. Между лицами, удостоверяющими грамоту были и сановники из Трансильвании.

56

1206 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II Иоану Эстергомскому архиепископу. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

57

1206 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II уездному главе Александру. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

58

1206 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II Тому, сыну уездного главы Махариаса. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

59

1207 г. — Венгерский король Андрей II утверждает каноникам св. Гроба много деревень. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

60

1207 г. — Венгерский король Андрей II утверждает привилегии города Спалато (теперь в Югославии). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

61

1207 г. — Венгерский король Андрей выдает грамоту архиепископии из Спалато (теперь в Югославии). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

62

1208 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II Томе, главе уезда Нитра. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

63

1208 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II уездному главе Николаю. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

64

1208 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II Поту, главе уезда Мосон. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

65

1208 г. — Венгерский король Андрей утверждает пожертвование, сделанное монастырю Лебени (теперь в Венгрии). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

66

1208 г. — Венгерский король Андрей II утверждает грамоту монастырю I еилигенкрейц. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

67

<1208 — 1235, гг.> <Реестр из Орадии>. — Орадский капитул регистрирует 389 процессов, в которых свидетельствующей пробой должно быть каленое железо кроме двух процессов в которых свидетельствующей пробой была клятва над гробом короля Владимира Святого. В введении указывается процедура свидетельствующей пробы через каленое железо, которая действовала против: вторжения в чужие поместья, убийства, грабежа, вероломства, отравления, похищения, колдовства, для защиты личной свободы и т. д. Подвергались свидетельствующей пробе не только обвиняемые, но и истцы.

68

1209 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II уездному главе Себус. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

69

1209 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II палатину Чепану. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

70

1209 г. — Венгерский король Андрей II утверждает поместье палатину Поху. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

71

1209 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II настоятелю Адольфу. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

72

1209 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II на привилегии аббату монастыря св. Бенедикта (теперь в Чехословацкой республике). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

73

1210 г. — Венгерский король Андрей II утверждает пожертвование рыцарям Тамплиерам. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

74

1210 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II палатину Поту. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

75

1210 г. — Венгерский король Андрей II утверждает много поместий монастырям св. Иона из Албы в Кроации и св. Козьмы и Дамьяна из Рогово (теперь в Далмации). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

76

1211 г. <от января 1 по мая 29>. — Венгерский король Андрей II утверждает привилегии монастырю из Топлица (теперь в Югославии). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

77

1211 г. <после мая 7>. Данная грамота венгерского короля Андрея II Тевтонским рыцарям на Бырскую землю, жалую им много привилегий: содержать рынки, сооружать деревянные крепости, обращаться в королевский суд и освобождение от податей. Латинский текст в приложении.

78

1211 г. июля 15. Рим (Латеран). — Папа Иннокентий III приказывает епископу Трансильвании назначить настоятеля в Сибиу.

79

1211 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II судам монастыря св. Мартина (теперь в Венгерской Н. Р.) на те же права, которые имеются у судов, принадлежащих церквям из Бистра и Арада.

80

1212 г. января 18, Рим (Латеран). — Папа Инокентий III приказывает одному архиепископу и настоятелю из Колоча возвести в сан магистрата Р., как настоятеля в Сибиу.

81

1212 г. февраля 12, Рим (Латеран). — Папа Инокентий III отклоняет предложение венгерского [короля Андрея II об учреждении епископии в Сибиу.

82

1212 г. <после мая 7>. — Венгерский король Андрей II приказывает, чтобы ни один меняльщик денег не проникал на территорию, пожалованную Тевтонским рыцарям. Латинский текст в приложении.

83

1212 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II мс-ахам св. Гроба. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

84

1212 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II церкви из Буда. Между лицами, удостоверяющими грамоту были и сановники из Трансильвании.

85

1212 г. — [Данная грамота венгерского короля] Андрея II комиту Себушу на 3 поместья, из которых одно было в зависимости от крепости Тимиш.

86

1212 г. — Венгерский король Андрей II утверждает Банку, главе уезда Бихор поместье Сурх (теперь в Венгерской Н. Р.). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

87

1213 г. мая 26, Рим (Латеран). — Папа Инокентий III приказывает епископам из Орадии и Нитры, а также аббату из Игриша, закончить судопроизводство процесса о десятинах, касающихся виноградарей вблизи Эстергома.

88

1213 г. — Венгерский король Андрей II утверждает грамоту монастыря из Паннонхальма (теперь в Венгерской Н. Р.). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

89

1213 г. — Венгерский король Андрей II утверждает грамоту монастыря из Паннонхальма (теперь в Венгерской Н. Р.). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

90

1213 г. — Венгерский король Андрей II [утверждает церкви св. Готарда поместье. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

91

1213 г. — Трансильванский епископ Вильгельм устанавливает права Тевтонских рыцарей из Бырской земли. Упоминается, что рыцари будут взимать пошщины со всех жителей, кроме венгров и секуев. Латинский текст в приложении.

92

1214 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II уездному главе Себушу. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

93

1214 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II уездному главе Мишки. Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и сановники из Трансильвании.

94

1215 г. — Венгерский король Андрей II утверждает Эстергомскому епископству господство над некоторыми крепостными. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

95

1216 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II Мере, главе уезда Сатмара, на поместье Никола.

96

1216 г. — Венгерский король Андрей II возобновляет пожертвование магистру Себеша. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

97

1216 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II Петри и Страсу. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

98

1216 г. — Венгерский король Андрей II возобновляет пожертвование главному виночерпию Себешу. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

99

1217 июня 27, А н а н и. — Папа Гогорий III запрещает епископу из Орадии взимание денег за миропомазание.

100

1217 г. августа 28, Ферентино. Папа Гогорий III разрешает Куманскому епископу выкупить налоги и поместья отданные светским лицам.

101

1217 г. — Венгерский король Андрей II возобновляет пожертвование уездному главе Себешу. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

102

1217 г. — Венгерский король Андрей II освобождает Эжидиа от служебных обязанностей в отношении воеводы Кроации. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

103

1217 г. — Данная венгерского короля Андрея II церкви из Загреба на право взимания ежегодно соли, стоимостью в 50 марок, со служащих на перевозке соли по реке Муреш.

104

1217 г. — Венгерский король Андрей II заключает договор с венецианским дожем касательно прекращения конфликта из-за крепости Зара, договор о коммерческих отношениях между Венгрией и Венецией, а также о найме 10 транспортных судов.

105

1217 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II Иоаницким рыцарям из Сирии на годовой доход в 500 марок из соляных доходов Салача (Бигора).

106

1217 г. Мартат^f (в Сирии). — Данная грамота венгерского короля Андрея II Иоаницким рыцарям из крепости Маргат на государственные доходы. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

107

1217 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II Иоаницким рыцарям из крепости Крак на 100 марок серебром из соляных доходов Салача (Бигор).

108

1218 г. апреля 19, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III утверждает грамоту, данную Тевтонским рыцарям епископом Трансильвании Вильгельмом. Латинский текст в приложении.

109

1218 г. мая 16, Рим (св. Петр). — Папа Гонорий III утверждает королеве Иолянде полагающиеся ей 8000 марок серебром если король Андрей II умрет во время крестового похода.

110

1218 г. июля 7, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III приказывает Калочайскому архиепископу расследовать прошение каноников куманского капитула о разделе приходов церкви между ними.

111

1218 г. июля 7, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III приказывает Калочайскому архиепископу расследовать причину распри между канониками куманского капитула.

112

1218 г. октября 29, Витербо. — Папа Гонорий III приказывает епископу из Орадии и настоятелю из Албы расследовать положение церкви Бенедиктинских монахов из Итеба (теперь в Югославии).

113

1219 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II Эстергомским каноникам на деревню Винцул, за преданность архиепископа Иоана и каноников, во время феодальных беспорядков в Венгрии, когда король находился в крестовом походе. Латинский текст в приложении.

114

1219 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II ордену Тамплиеров. Между лицами, удостоверяющими грамоту были и сановники из Трансильвании.

115

1219 г. — Венгерский король Андрей II пишет папе Гонорию III о женитьбе своего сына на дочери армянского короля и о замужестве своей дочери с болгарским царем Асаном. Указывает также и положение Венгрии после прибытия его из крестового похода.

116

1220 г. декабря 15, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III приказывает аббату Игриша и наместнику из Арада озаботиться о том, чтобы епископ из Арада воз-

местил убытки епископу из Чанаада за вещи, которые были у него взяты некоторыми жителями из Павии в счет некоторой задолженности епископа из Орадии. Латинский текст в приложении.

117

1220 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II жене дворянина Ботеза. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

118

1220 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II сыновьям уездного главы Ослу. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

119

1221 г. июня 14, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III утверждает белое духовенство церкви Итебя (теперь в Югославии), назначенное епископом из Итебя.

120

1221 г. июня 19, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III берет под свое покровительство каноников из Итебя (теперь в Югославии) закрепив за ними пожертвования, сделанные епископом из Чанаада.

121

1221 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II Эстергомскому капитулу на соляную пошлину с подвод, проезжающих через Верхний Винцул.

122

1221 г. — Венгерский король Андрей II возвращает Тоте, жене князя Бенедикта поместья, полученные от короля Эмерика.

123

1221 г. — Венгерский король Андрей II утверждает пожертвование монастырю св. Готарда (теперь в Венгерской Н. Р.). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

124

1221 г. — Венгерский король Андрей II возвращает поместье воеводе Огузу. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

125

1221 г. — Венгерский король Андрей II утверждает привилегии городу Себенико (теперь в Югославии). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

126

1221 г. — Венгерский король Андрей II утверждает монастырю Паннонхалму (теперь в Венгрии) его поместья. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

127

1221 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II на одну мельницу Сазлову. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

128

1222 г. января 21, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III приказывает Эстергомскому архиепископу, а также и другим лицам, расследовать причины ограбления имущества настоятеля из Арада, а также восстановить его в своих правах.

129

1222 г. апреля 30, Вероль. — Папа Гонорий III утверждает капелану короля Андрея II четверть доходов Бырской земли.

130

1222 г. <ранее мая 7>. — Венгерский король Андрей II утверждает Тевтонским рыцарям Бырскую землю и жалует много привилегий, среди которых: право содержать рынки, строить деревянные крепости и освобождение от податей. Также дает право иметь шесть судов для перевозки соли по Олту и Мурешу и соляные копи, необходимы для этих судов, освобождая их от выплаты каких бы то ни было таможенных сборов при прохождении через страну секуев и валахов.

131

1222 г. мая 28, Алатри. — Папа Гонорий III приказывает епископам из Агрии, Ваука и Орадин произвести исследования в связи с прошением сына Андрея II о расторжении обручения.

132

1222 г. июня 3, Алатри. — Папа Гонорий III приказывает Калочайскому архиепископу подтвердить избрание Райнольда епископом Трансильвании.

133

1222 г. июня 21, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III приказывает Вацскому епископу и другим лицам произвести расследование касательно преследований, которым был подвержен монастырь из Клужа, со стороны каноников из Алба.

134

1222 г. декабря 19, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III утверждает Тевтонским рыцарям Бырскую землю и дарованные привилегии венгерским королем Андреем II.

135

1222 г. — Венгерский король Андрей II выдает грамоту Эстергонскому капитулу. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

136

1222 г. — Данная грамота венгерского короля Андрея II церкви из Весприма (теперь в Венгерской Н. Р.). Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании.

137

1222 г. — Золотая булла венгерского короля Андрея II, подтверждающая привилегии дворянству. Латинский текст в приложении.

138

1222 г. — Венгерский король Андрей II устанавливает случаи, когда духовенство может судиться светскими сановниками.

139

<Около 1222 г.>. — Венгерский король Андрей II утверждает Тевтонским рыцарям крепость Крейцбург. Латинский текст в приложении.

140

1223 г. января 12, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III поручает епископу из Агрии (теперь в Венгерской Н. Р.), согласно предложению Тевтонских рыцарей, выбрать епископа для Бырской страны.

141

1223 г. января 31, Рим (Латеран).— Папа Гонорий III приказывает Эстергомскому архиепископу, веспримскому епископу и игришскому аббату наблюдать за выполнением [соглашения между Григорем, сыном Калада, и настоятелем из Арада, касательно некоторых компенсаций.

142

[1223 г. марта 30, Рим (Латеран).— Папа Гонорий III принимает под покровительство св. Престола Маргарету, бывшую императрицу Константинополя со всем ее имуществом, среди которого было и поместье Илидия из Баната.

143

1223 г. апреля 11, Рим (Латеран).— Папа Гонорий III требует от короля Андрея II возмещения убытков настоятелю и капитулу из Арада, причиненных им вследствие королевского приказа.

144

1223 г. апреля 11, Рим (Латеран).— Папа Гонорий III приказывает эстергомскому архиепископу, веспримскому епископу и игрийскому аббату посоветовать [королю Андрею II возместить убытки настоятелю и капитулу из Арада, происшедшие из-за королевского приказа.

145

1223 г. <после ноября 30>.— Венгерский король Андрей II утверждает монастырь Кырца гору св. Михаила из Трансильвании и область, взятую у Валахов.

146

1223 г. декабря 12, Рим (Латеран).— Папа Гонорий III приказывает трансильванскому епископу исключить Бырскую землю из своей юрисдикции.

147

1223 г. декабря 13, Рим (Латеран).— Папа Гонорий III приказывает Эстергомскому архиепископу аннулировать приговор, вынесенный трансильванским епископом против жителей Бырской земли. Латинский текст в приложении.

148

1223 г.— Данная грамота венгерского короля Андрея II главе уезда Симиону. Между лицами, удостоверяющими грамоту, были и сановники из Трансильвании. Латинский текст в приложении.

149

1224 г. апреля 2, Рим (Латеран).— Папа Гонорий III утверждает обмен поместий между венгерским королем Андреем II и аббатом конвента из Игриша, ордена Чистерцитов.

150

1224 г. апреля 2, Рим (Латеран).— Папа Гонорий III просит венгерского короля Андрея II защитить монастырь из Игриша.

151

1224 г. апреля 30, Рим (Латеран).— Папа Гонорий III принимает под покровительство св. Престола Бырскую землю и запрещает каким бы то ни было епископам производить в стране церковную юрисдикцию. Были установлены обязанности жителей в отношении католической церкви.

152

1224 г. апреля 30, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III приказывает {всем архиепископам и епископам вмешиваться в дела Бырской земли только по просьбе Тевтонских рыцарей.

153

1224 г. апреля 30, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III приказывает духовенству и жителям Бырской земли слушаться своего архипрезвитера. Латинский текст в приложении.

154

1224 г. апреля 30, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III дает архипрезвитеру Бырской земли духовную юрисдикцию над этой областью.

155

1224 г. ноября 20, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III просит королеву Иоланду наделить Арадскую церковь. Латинский текст в приложении.

156

1224 г. декабря 4, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III приказывает епископу из Орадии и другим прелатам расследовать случай настоятеля из Эстергома, который оскорбил венгерского короля.

157

1224 г. — Венгерский король Андрей II утверждает за Тевтонскими колочистами, населяющими территорию Орэштии до Бара Олта, включая территорию сэкузов из Сэбуса и область Дараус, многочисленные привилегии. Он также дарует им лес ватахов и печенегов, вместе с водами, для совместного его использования с ними.

158

1224 г. — Андрей II дает дарственную комитам Григорию и Стефану. Среди лиц удостоверяющих грамоту, были и саношники из Трансильвании.

159

1224 г. — Венгерский король Андрей II утверждает дарственную монастырю Паннонхальма (теперь в Венгерской Н. Р.). Среди лиц удостоверяющих грамоту, были и саношники из Трансильвании. Латинский текст в приложении.

160

1224 г. — Отрывок из грамоты венгерского короля Андрея II. Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и саношники из Трансильвании.

161

1224 г. — Венгерский король Андрей II дает дарственную церкви св. Михаила в Вашваре (теперь в Венгерской Н. Р.). Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и саношники из Трансильвании.

162

1225 г. февраля 4, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III приказывает епископу из Ваца и Орадии и аббату из Фальдвара повлиять на венгерского короля Андрея II, чтобы он приказал вернуть церковь принадлежащая монастырю из Паннонхальма (теперь в Венгерской Н. Р.).

163

1225 г. <ранее февраля 15>. — Венгерский король Андрей II посылает письмо папе Гонорию III через каноника Флоренция — хранителя церковных имуществ из Арада.

164

1225 г. февраля 15, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III рекомендует венгерскому королю Андрею II Флоренция, хранителя церковных имуществ из Арада.

165

1225 г. мая 9, Тиволи. — Папа Гонорий III приказывает некоторым прелатам закончить тяжбу между Иоаницскими рыцарями и аббатом из монастыря св. Духа из комитата Заранда.

166

1225 г. июня 10, Тиволи. — Папа Гонорий III обеспечивает Тевтонским рыцарям из Бырской земли покровительство апостольского престола.]

167

1225 г. июня 12, Тиволи. — Папа Гонорий III приказывает некоторым прелатам расследовать перешли ли Тевтонские рыцари границы Бырской земли.

168

[1225 г. июня 12, Тиволи. — Папа Гонорий III советует венгерскому королю Андрею II возвратить Тевтонским рыцарям Бырскую землю.]

§169]

1225 г. июня 12, Тиволи. — Папа Гонорий III уполномачивает подтского епископа, папского легата, представить королю Андрею II папское письмо, касающееся Тевтонских рыцарей на Бырской земли. Латинский текст в приложении. §

§170

1225 г. июля 15, Рнэти. — Папа Гонорий III советует Бэла, сыну венгерского короля Андрея II, отменить в управляемой им области отчуждения, сделанные его отцом. Латинский текст в приложении.

171

1225 г. сентября 1, Рнэти. — Папа Гонорий III приказывает епископам из Орадии и Гиора заставить Тевтонских рыцарей соблюдать условия, установленные дарственной короля Андрея II.

172

1225 г. сентября 3, Рнэти. — Папа Гонорий III осведомляет капитула из Арада о назначении Иоана Капуциуса настоятелем.

173

1225 г. сентября 4, Рнэти. — Папа Гонорий III сообщает королю Андрею II о том, что он избрал Иоана Капуциуса настоятелем Арада и просит его подтвердить назначение.

174]

1225 г. сентября 10, Рнэти. — Папа Гонорий III приказывает епископу и настоятелю из Гиора (теперь в Венгерской Н. Р.) водворить Иоана Капуциуса настоятелем Араде.

175

1225 г. сентября 25, Рнэти. — Папа Гонорий III дает право аббату клужского монастыря носить митру и кольцо.

176

1225 г. октября 27, Рнэти. — Папа Гонорий III просит венгерского короля Андрея II возвратить Тевтонским рыцарям Бырскую землю.

177

1225 г. Венгерский король Андрей II освобождает сассов из Крикау и Игиу от налогов за вино.

178

1225 г. — Фрагмент из грамоты, венгерского короля Андрея II. Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и сановники из Трансильвании.

179

1225 г. — Венгерский король Андрей II дает дарственную монастырю из Паннонхольма (теперь в Венгерской Н. Р.). Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и сановники из Трансильвании. Латинский текст в приложении.

180

1226 г. февраля 17, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III советует венгерскому королю Андрею II возвратить Тевтонским рыцарям Бырскую землю.

181

1226 г. февраля 17, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III просит королеву Иоланду заступиться перед венгерским королем Андреем II за Тевтонских рыцарей.

182

1226 г. февраля 17, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III приказывает епископу из Весприма и настоятелю из Алба ходатайствовать у венгерского короля Андрея II за Тевтонских рыцарей.

183

1226 г. ноября 17, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III приказывает стригонскому архиепископу заботиться о канониках епархии Чанаада, доходы которых сократились из-за войны и различных злодейств того времени.

184

1227 г. февраля 12, Рим (Латеран). — Папа Гонорий III скрепляет договор между арадским настоятелем Иоаном Капуциусом — поддиаконом и капелан — относительно настоятельства в Араде.

185

1227 г. июля 31, Анани. — Папа Григорий IX назначает стригонского архиепископа папским легатом в страну Куманов и Бродников, устанавливая его обязанности.

186

1227 г. — Венгерский король Андрей II закрепляет за родом Нопок-Мэzte старую привилегию и дарует им поместье Геммельхен.

187

1227 г. — Бела IV, сын венгерского короля Андрея II дарует церкви из Стригона четыре двора поместья Верхнего Винца.

188

1228 г. марта 21, Рим (Латеран). — Папа Григорий IX поздравляет Бэла сына венгерского короля Андрея II за оказанные им заслуги при обращении в христианство Куманов.

189

1228 г. марта 21, Рим (Латеран). — Папа Григорий IX доводит до сведения Доминиканцев из Венгрии о том, что стригонский архиепископ назначил Теодорика епископом Куманов. Латинский текст в приложении.

190

1228 г. марта 21, Рим (Латеран). — Папа Григорий IX поздравляет стригонского епископа с крещением многих Куманов.

191

1228 г. — Венгерский король Андрей II дарует великому висгизу Дионисию, сыну Дионисия, поместье Сэплок, конфискованное у бана Симиона за то, что] он принимал участие в заговоре, в котором была убита королева Гертруда.

192

1228 г. — Венгерский король Андрей II утверждает приговор палатина Дионисия. Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и сановники из Трансильвании.

193

1229 г. сентября 13, Перуджа. — Папа Григорий IX сообщает епископу Куманов, что он будет в непосредственной зависимости от апостольского престола.

194

1229 г. октября 1, Перуджа. — Папа Григорий IX сообщает крещеным Куманам, что он их принимает под покровительство апостольского престола.

195

1229 г. — Венгерский король Андрей II улаживает распрю. Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и сановники из Трансильвании.

196

1229 г. — Венгерский король Андрей II дает дарственную прислужнику Михаилу. Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и сановники из Трансильвании.

197

1230 г. января 27, Перуджа. — Папа Григорий IX приказывает аббату Игриша заставить епископа из Орадии пожаловать доход С., бывшему архидиакону Ветиша.

198

1230 г. — Венгерский король Андрей II дает „тевтонским гостям“ из Сатул Маре (Сатмар) некоторые привилегии и дарует поместье по соседству.

199

1230 г. — Венгерский король Андрей II закрепляет за своим сыном Бэла несколько поместий в Венгрии и Трансильвании, принадлежащие Николаю, брату Угрина, стригонского архиепископа.

200

<1230> г. — Венгерский король Андрей II дарует комиту Тома несколько поместий. Также дает ему право на перевоз соли по Мурэшу на шести судах, освобожденных от пошлины. Латинский текст в приложении.

201

1230 г. — Бэла, сын и регент венгерского короля Андрея II, утверждает дарственную, данную отцом. Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и сановники из Трансильвании.

202

1230 г. — Бала, сын и регент венгерского короля Андрея II, закрепляет за Хамой, сыном Лоба, несколько поместий, дарованных его отцу Лобу и его брату Тома — Белом III.

203

1230 г. — Тома, настоятель и капитул Стригона подтверждает Флорентину, настоятелю Сибиу, несколько поместий в селе Тата, возле Хрона.

204

1231 г. февраля 26, Рим (Латеран). — Папа Григорий IX утверждает за стригонским архиепископом право на коронование короля и право на духовную юрисдикцию. Латинский текст в приложении.

205

1231 г. февраля 27, Рим (Латеран). — Папа Григорий IX назначает стригонского архиепископа апостольским легатом в краях Куманов и Бродников.

206

1231 г. апреля 26, Рим (Латеран). Папа Григорий IX дает совет Бале, сыну венгерского короля Андрея II, возратить Тевтонским рыцарям Бырскую землю.

207

1231 г. апреля 26, — Папа Григорий IX подписывает две грамоты, данные венгерским королем Андреем II Тевтонским рыцарям, касающиеся Бырской земли.

208

1231 г. апреля 30, Рим (Латеран). Папа Григорий IX дает совет венгерскому королю Андрею II возратить Тевтонским рыцарям Бырскую землю.

209

1231 г. августа 28, Риэти. — Папа Григорий IX приказывает нескольким прелатам произвести расследования в связи с жизнью бывшего стригонского архиепископа Луки, ввиду его канонизации.

210

1231 г. — Венгерский король Андрей II утверждает привилегии, пожалованные знати золотой буллой.

211

1231 г. — Венгерский король Андрей II возвращает Себусу и Александру, сыновьям комита Тома леса Кайкус и Фентеус, а также и несколько поместий.

212

1231 г. — Бала, сын и регент венгерского короля Андрея II, освобождает от всех податей несколько сел Кораду и Даниелю, сасских рыцарей из Трансильвании, с обязательством ежегодной уплаты королю 3 фертуни золота.

213

1231 г. — Бала, сын и регент венгерского короля Андрея II, подтверждает дарственную своего отца. Среди лиц, удостоверяющих грамоту был и Гюла воевод. Латинский текст в приложении.

214

1231 г. «Алба Юлия». — Капитул церкви св. Михаила из Трансильвании свидетельствует, что Иовб продал комиту Обусу половину поместья Гумбас около Муреша. Латинский текст в приложении.

215

1232 г. марта 21, Ряэти. — Папа Григорий IX приказывает епископу Чанаада вернуть болгарских епископов Албы и Брандусиума под власть апостольского престола.

216

1232 г. августа 31, Анани. — Папа Григорий IX уполномочивает папского легата Якова разрешить спор между венгерским королем Андреем II и Тевтонскими рыцарями.

217

1232 г. октября 22, Анани. — Папа Григорий IX уполномочивает Якова папского легата, разрешить спор между епископом Трансильвании и клужским монастырем.

218

1232 г. декабря 23, Анани. — Папа Григорий IX приказывает папскому легату Якову расследовать злоупотребления, совершенные на выборах епископа Орадии.

219

1232 г. — Венгерский король Андрей II возвращает комиту Николаю несколько поместий.

220

1232 г. — Венгерский король Андрей II жалует монастырю Бакони (теперь в Венгерской Н. Р.) тридцать серебряных марок из доходов соли Сэлача. Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и сановники из Трансильвании.

221

1233 г. февраля 17, Анани. — Папа Григорий IX приказывает папскому легату в Венгрии Якову осведомиться о жизни бывшего стригонского архиепископа Луки, ввиду его канонизации.

222

1233 г. августа 22, „Берегский Лес“. — Бэла, сын и регент венгерского короля Андрея II, клянется соблюсти договор, заключенный между его отцом и папским легатом Яковом. Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и сановники из Трансильвании.

223

1233 г. сентября. — Венгерский король Андрей II обещает папскому легату в Венгрии Якову соблюдать договор относительно евреев и мусульман из Венгрии, а также и доходы с соли, надлежащие монастырям.

224

1234 г. января 17. — Несколько прелатов из Венгрии и Трансильвании обещают соблюдать договор, заключенный между венгерским королем Андреем II и папским легатом в Венгрии.

225

1234 г. февраля 19, Стригон. — Несколько прелатов из Трансильвании подтверждают грамоту Бэла, сына и регента венгерского короля Андрея II, относящуюся к договору Андрея II с папским легатом в Венгрии — Яковом. Латинский текст в приложении.

226

1234 г. февраля 23, Стригон. — Бэла, сын и регент венгерского короля Андрея II, клянется вернуть Римской церкви всех неповинующихся ей.

227

1234 г. октября 11, Перуджа. — Папа Григорий IX приказывает патриарху из Аквилеи и стригонскому архиепископу посоветовать венгерскому королю Андрею I^е и его сыну Бэла вернуть Тевтонским рыцарям Бырскую землю. Латинский текст в приложении.

228

1234 г. октября 11, Перуджа. — Папа Григорий IX подтверждает границы епископства Куманов. Латинский текст в приложении.

229

1234 г. октября 25, Перуджа. — Папа Григорий IX просит Бэла, сына венгерского короля Андрея, основать церковь для Куманов, как он это обещал.

230

1234 г. ноября 14, Перуджа. — Папа Григорий IX советует Бэла, сына и регента венгерского короля, вернуть Влахов из Кумании в подчинение католическому епископу Кумании. Латинский текст и фототипическое воспроизведение в приложении.

231

1234 г. — Венгерский король Андрей II жалует магистру Деметру, стольнику сына своего, короля Коломана, несколько поместий из Венгрии и в Бихоре.

232

1234 г. — Венгерский король Андрей II жалует дарственную Франку, сыну комита Цертольда. Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и сановники из Трансильвании.

233

1234 г. — Венгерский король Андрей II закрепляет за женой комита Стефана поместье Силоваш из комитата Солнок, которое он дает вместе с 50 марками взамен поместья Жилиен из комитата Сатмаара.

234

1235 г. июля 19, Перуджа. — Папа Григорий IX приказывает нескольким аббатам из Венгрии и Трансильвании заставить епископа Чанаада уплатить монастырю из Бистры все издержки процесса.

235

1235 г. августа 31, Перуджа. — Папа Григорий IX приказывает нескольким прелатам из Венгрии и Трансильвании производить каждые два года расследования среди перешедших в христианство, проживающих среди мусульман в Венгрии.

236

1235 г. сентября 17, Ассизи. — Папа Григорий IX приказывает нескольким прелатам расследовать спор между стригонским архиепископом и аббатом монастыря св. Бенедикта (теперь в Чехословацкой Н. Р.) в связи с доходами монастыря. Латинский текст в приложении.

237

1235 г. сентября 26, Ассизи. — Папа Григорий IX приказывает нескольким прелатам расследовать причину отлучения от церкви настоятеля Арада.

238

1235 г. ноября 8, Витербо. — Папа Григорий IX приказывает епископу Куманов расследовать спор между епископом Трансильвании и духовенством Бырской земли.

239

1235 г. ноября 13, Витербо. — Папа Григорий IX приказывает епископу Куманов и настоятелю Бетлеена и Чанаада расследовать спор между епископом Трансильвании и несколькими священниками из Трансильвании.

240

1235 г. декабря 18, Витербо. — Папа Григорий IX приказывает епископу Куманов и настоятелю из Чанаада и Бетлеена расследовать спор между епископом Трансильвании и клужским монастырем. Латинский текст в приложении.

241

1235 г. — Венгерский король Андрей II жалует дарственную комиту Андрею. Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и сановники из Трансильвании. Латинский текст в приложении.

242

<1205—1235> гг. — Венгерский король Андрей II дарует церкви из Алба Юлия часть пошлины на соль из Нижнего Винцу.

243

1235 г. — Венгерский король Бэла IV дает дарственную великому комису Дионису. Среди лиц, удостоверяющих грамоту, были и сановники из Трансильвании.

244

<1235—1270> гг. — Венгерский король Бэла IV дает шахтерам города Шемниц больше прав и свобод.

245

1236 г. января 16, Витербо. — Папа Григорий IX дает венгерскому королю Бэла IV совет возвратить имущества, взятые у венгерских и трансильванских церквей.

246

1236 г. февраля 8, Витербо. — Папа Григорий IX подтверждает монастырю из Пелиса (теперь в венгерской Н. Р.) ежегодный доход в 100 марок из королевской соли Силада, пожалованной Андреем II.

247

1236 г. июня 19, Терамо. — Папа Григорий IX приказывает аббатам из Орадии, Тихони и Ерте, отлучить от церкви всех тех, которые убили бистрского аббата.

248

1236 г. августа 25, Риэти. — Папа Григорий IX принимает некоторые меры в связи с выбором епископа Орадии.

249

1236 г. августа 28, Риэти. — Папа Григорий IX приказывает нескольким пре-латам из Венгрии возместить убытки поддиакону Приможенитусу из епископальных имуществ Орадии, за долг, сделанный на его счет.

250

1236 г. сентября 3, Риэти. — Папа Григорий IX приказывает аббатам Веттеса и Замбо и настоятелю церкви св. Тома из Стригона посоветовать настоятелю и капитулу из Чанаада представиться к папскому престолу, чтобы дать разъяснения относительно злоупотреблений, совершенных им против монастыря Бистра.

251

1236 г. — Судья, назначенные королем в комитате Бихора для возвращения поместий, возвращают комиту Паулу поместье Инэу, данное королем.

252

1237 г. мая 16, Витербо. — Папа Григорий IX разрешает Доминиканским монахам простить некоторых жителей Северинской земли, отлученных от церкви по незначительным причинам.

253

1237 г. мая 16, Витербо. — Папа Григорий IX, по причине недостатка в епископах, разрешает Доминиканским монахам благословлять покровы алтарей, одеяния священников и кладбища Северинской земли.

254

1237 г. мая 17, Витербо. — Папа Григорий IX дает совет жителям Северинской земли, перешедшим в католичество, слушаться советов Доминиканских монахов.

255

1237 г. августа 28, Витербо. — Папа Григорий IX приказывает нескольким прелатам посоветовать епископу Чанаада покинуть епископство и озаботиться о выборе лица, подходящего для занятия этого места. Латинский текст в приложении.

256

1237 г. сентября 1. — Папа Григорий IX приказывает нескольким прелатам из Венгрии выслушать признания в связи с убийством аббата монастыря Бистры людьми епископа Чанаада.

257

1237 г. — Венгерский король Бэла IV дарует поместье Инэу из Бихора.

258

1238 г. января 29. — Венгерский король Бэла IV подтверждает имущества, оставшиеся во владении Иоаницких рыцарей.

259

1238 г. февраля 12, Архита. — Венгерский король Бэла IV дает больше прав сассам из Крикау и Игина.

260

1238 г. апреля 28. — Венгерский король Бэла IV освобождает учреждение Оспи-талитеров в Иерусалиме от налога на вино.

261

1238 г. мая 23, вбизи реки Иполи (теперь в Чехословацкой Н. Р.). — Венгерский король Бэла IV дарует комиту Николаю часть поместья Феджел, округа Чанаада.

262

1238 г. июня 7, Заволен (теперь в Чехословацкой Н. Р.). — Венгерский король Бэла IV сообщает Папе Григорию IX, что предпримет завоевание Болгарии, прося права апостольского легата для назначения епископов. Он также просит разрешения на то, чтобы Северинская земля подлежала юрисдикции епископства.

263

1238 г. июля 28, Анани. — Папа Григорий IX приказывает многим прелатам из Венгрии назначить коадьютора при епископе Чавазда в том случае если он не хочет покинуть епископство. Латинский текст в приложении.

264

1238 г. — Магистр Пете продает Моху часть своего поместья Эккула, из комитата Сатмаар и лес названный Пеларахазта. Латинский текст в приложении.

265

1239 г. февраля 11, Рим (Латеран). — Папа Григорий IX приказывает многим прелатам из Трансильвании расследовать спор между монастырем из Алмаша, епархии Трансильвании и комитом Ладислау.

266

1239 г. — Дионисий, палатин и комит Солнока, свидетельствует, что Матья и Николай, крепостные крепости Сатмаара, дали Панету, из рода Катэ, место для мельницы и для двора, взамен проданного поместья.

267

1240 г. марта 21, Буда. — Венгерский король Бэла IV дарует ордену Чистерцитов все права и доходы церкви из Фельдиоара, Сент-Петери, Хэрмана и Прежмера. Латинский текст в приложении.

268

1240 г. августа 9, Рим (Латеран). — Папа Григорий IX приказывает Райнальду, епископу Трансильвании представиться пред апостольским престолом.

269

1240 г. октября 15, Рим (Латеран). — Папа Григорий IX повторяет свой приказ Райнальду, епископу Трансильвании.

270

1240 г. ноября 15, Рим (Латеран). — Папа Григорий IX приказывает стригонскому архиепископу и аббату монастыря Пеллис уведомить Бенедикта, епископа Орадии, чтобы он представился пред апостольским престолом. Латинский текст в приложении.

271

1241 г. февраля 6, Рим (Латеран). — Папа Григорий IX дарует архидиакону Бачу диоцезы Калоча церковные доходы диоцезы Орадии. Латинский текст в приложении.

272

1241 г. февраля 7, Рим (Латеран). — Папа Григорий IX приказывает многим прелатам из Трансильвании назначить помощника при Чанаадским епископом. Латинский текст в приложении.

273

1241 г. марта 10, Буда. — Николай, настоятель из Сибиу, вице-канцлер короля Бэла IV разрешает процесс между семьей Соломона и крепостными, принадлежащими крепости Пожонь.

274

1241 г. апреля 22. — Венгерски король Бэла IV подтверждает знатному из Корачай несколько поместий.

275

1241 г. мая 18, Загреб. — Венгерский король Бела IV уведомляет папу Григория IX о вторжении татар в Венгрий,

276

1243 г. июля 11, Анани. — Папа Иноцентий IV назначает Бенедикта, епископа Орадии, на епископский престол Гиора.

277

1243 г. июля 22, Анани. — Папа Иноцентий IV просит сведений о грабежах, произведенных татарами в Венгрии.

278

1243 г. ноября 13, Рим. — Папа Иноцентий IV приказывает аббату монастыря св. Готарда и настоятелю Стригона дать магистру Рожеру архидиаконство Сопрон.

279

1234 г. Дочь Иоахима дарует все свое имущество знатному Андрею, который защищал ее, когда она бежала в страхе перед татарами.

280

1245 г. февраля 22, Лион. — Папа Иноцентий IV разрешает Теодирику, священнику в Себеше, собрать доходы из других приходов, так как его был уничтожен татарами.

281

1245 г. сентября 7, Буда. — Венгерский король Бела IV просит папу Иноcentия IV утвердить назначение Артулфа, епископа Трансильвании, епископом Гиора.

282

1246 г. марта 31, Стригонь. — Альберт, настоятель Арада, обещает подчинение стригонскому архиепископу.

283

1246 г. мая 6. — Венгерский король Бела IV освобождает колонистов, населяющих поместье епископа Трансильвании, от юрисдикции воевода Трансильвании.

284

1246 г. — Капитул из Королевской Албы свидетельствует, что Паул из Гуткеледа продал комиту Стефану половину своего поместья Сильваш.

285

1247 г. июня 2, <Королевская Алба>. — Венгерский король Бела IV дарует Иоаницким рыцарям Северинскую землю, совместно с княжеством Иоана и Фаркаша, а также и всю Куманию и все доходы этих областей. Он также дарует им половину доходов страны воевода Литовоя и страны воевода Сенеслава. Латинский текст и фототипическое воспроизведение в приложении.

286

1247 г. сентября 18, Лион. — Папа Иноцентий IV приказывает епископу Калочя и епископам Трансильвании и Чанаада произвести расследование в связи о требовании епископа и капитула из Кева о переводе резиденции.

287

1248 г. февраля 23. Гургиу. — Венгерский король Бела IV дарует епископу Агрий соляной колодец в Дежской копи.

288

1248 г. октября 1, Лион. — Папа Иноцентий IV приказывает епископам Чанаада и Серема и аббату Пелисо расследовать, как были проведены выборы Филипа, епископа Загреба. Латинский текст в приложении.

289

1248 г. Иладя. — Лавреитий, воевода Трансильвании дает сассам из Винца и Вурпера много льгот для использования лесов, лугов и вод, и назначает подати для казны.

290

1249 г. января 21. — Венгерский король Бэла IV дарует магистру Паулу, судье королевского двора, несколько поместий в комитатах Бихор и Сольнок. Латинский текст в приложении.

291

1250 г. января 9. — Венгерский король Бэла IV подтверждает семье Напок-Мезте привилегию, которую она имела от Андрея II.

292

1250 г. июня 23, Гиор (Венгерская Н. Р.). — Венгерский король Бэла IV подтверждает епископу Загреба и Томе, комиту Какона, сыновьям Иоахима и комиту Сибиу, поместье Сланые (Кроация).

293

1250 г. июля 7. — Венгерский король Бэла IV дарует Эрне, великому комису, пустынное место, названное Турнул Лунгу, из комита Сатмаар.

294

1250 г. июля 20, Лион. — Папа Иноцентий IV подтверждает дарственную, венгерского короля Бэла IV Иоаницким рыцарям. Латинский текст в приложении.

295

1250 г. августа 11. — Венгерский король Бэла IV разрешат монастырю Широара (теперь в Венгерской Н. Р.) продать поместье Футог из комитата Бачь. Латинский текст в приложении.

296

1250 г. ноября 11, Сарос-Патак (Венгерская Н. Р.). — Венгерский король Бэла IV просит помощи у папы Иноcentия IV против татар, которые вновь угрожают Венгрии. Упомянуты Куманы и Бродники.

DOCUMENTE

1

1075.

<Din actul de danie al lui Geza I regele Ungariei către m-reă sf. Benedict, azi în R. Cehoslovacă>:

În marginea cetății Bihor ¹⁾ am dat satul ce se chiamă Artand ²⁾, o sută douăzeci de case cu insula din vecinătate. Slujba ³⁾ lor este de a da în fiecare an doisprezece porci de cinci ani și douăsprezece măsuri de miere — măsura fiind de trei vedre ⁴⁾ — și tot atâtea clăi de fân ⁵⁾ și trebuie să slujească abatelui mereu, atât vara cât și iarna, cu doi cai . . . Am dat lângă Bihor pământ pe care se află douăzeci de case de slugi ⁶⁾. Și am hotărât ca aceștia și celelalte sate amintite mai sus să cosească fânul pentru abate, să adune fânul în clăi, să îngrijească curtea și casa curții, să care vinul, să hrănească iarna doi cai ai abatelui . . . În Transilvania ⁷⁾, la cetatea ce se chiamă Turda, am dat <mânăstirii> vama ocnelor de sare în locul ce se chiamă în ungurește Aranas ⁸⁾, iar în latinește Aureus, adică <am dat> jumătatea din partea ce se cuvine regelui . . . Pe râul ce se chiamă Criș, în satul numit Duboz am dat trei case de slugi ⁹⁾, care să păzească ¹⁰⁾ porcii <mânăstirii> sfântului Benedict; <le-am dat> împreună cu pământul lor și le-am pus și stabilit ca lege ¹¹⁾, că ori unde ar merge porcii regelui la păscut, acolo să meargă și porcii abatelui sfântului Benedict . . . Eu regele Magnus ¹⁾ am mai făcut ca danie ¹²⁾ lui Dumnezeu și sfintei Maria și sfântului Benedict,

¹⁾ Bichor, Bichari. ²⁾ Rikachi Artand. ³⁾ servitus. ⁴⁾ hydria. ⁵⁾ tantundem cumulonis. ⁶⁾ domus ministrorum. ⁷⁾ ultra silvam. ⁸⁾ Arieș. ⁹⁾ domus servorum. ¹⁰⁾ porcos sancti Benedicti custodiencium. Mânăstirea fiind întemeiată abia prin acest act, ei urmau numai de aici înainte să păzească porcii. ¹¹⁾ quibus legem dedi et statui. ¹²⁾ Alt nume al lui Geza. ¹³⁾ La Knauz greșit: domum, în loc de donum (cf. G. Fejér, *Codex diplomaticus regni Hungariae*, II, p. 78).

hotărînd cu autoritatea noastră regală ca orice hoinar sau fugar, fie om, fie vită, sau orice fel de animal, dacă ar ajunge la mănăstire sau între oamenii ori între animalele <mănăstirii> sfântului Benedict, asupra lor să n'aibă nicio putere trimisul regelui, nici al ducelui <Ladislau>, nici al vreunui comite sau fruntaș, ci să rămână sub puterea mănăstirii sfântului Benedict și a abatelui său și abatele să dispună și să judece după obiceiul Ungurilor.

Afară de aceasta, eu Magnus, zis și Geza, din mila lui Dumnezeu, regele sfințit al Panonilor am hotărît cu puterea noastră regală ca biserica aceea să aibă toate dijmele sale și ale tuturor oamenilor ei, atât liberi cât și slugi, în orice parte s'ar afla ei în regatul acesta . . .

Textul lat. la Knauz, I, p. 53—60.

2

1111.

<Coloman regele Ungariei întărește cu pecetea sa un act al mănăstirii din Zobor (în comitatul Nyitra, azi în R. Cehoslovacă), potrivit căruia sf. Ștefan regele Ungariei a asigurat mănăstirii a treia parte din vămile arătate în document. Confirmă actul>: episcopii Paul de Calocsa, Simon de Pécs, Simion al Transilvaniei ¹⁾, Matei de Vesprim, Marcel de Vaț, Gheorghe de Győr, Sixt de Bihor, Wolfer de Agria, Laurențiu de Cenad, Grigore de Zara, Felician prepozit de Székesfehérvár, Robert prepozit de Strigoni, Ivan palatinul, Saul comite de Bihor, Quelet de comite de Bács, Toma comite de Alba, Thebald comite de Somogy, Mercuriu principe al Transilvaniei.

Regest după textul lat. din Fejérpatak, p. 42—44 (documentul prezintă unele semne de suspiciune, cf. Szentpétery, I, nr. 43).

3

1113.

Coloman regele Ungariei întărește cu pecetea sa conscripția satelor mănăstirii din Zobor, împreună cu hotarele lor. Confirmă actul aceiași ²⁾ ca în actul din 1111 (nr. 2).

Regest după textul lat. din Fejérpatak, p. 55—62 (actul prezintă unele semne de suspiciune, cf. Szentpétery, I, nr. 43).

4

1138 Septembrie 3, Székesfehérvár (R. P. Ungară).

<În actul de danie al lui Bela al II-lea regele Ungariei către m-reă Dumis. (azi în R. P. Ungară) se amintesc între oamenii dependenți ai m-rii>:

¹⁾ *Ultrasilvanus*. ²⁾ Cu o deosebire în forma de mențiune a lui Sixt: *Syxtus Vvaradiensis* (numit în actul din 1111: *Syxtus Bichariensis*).

« In satul Sahtu sunt aducătorii de sare, ale căror nume sunt acestea : Subu, Mihali, Iwanus, Halaldi, Maradek, Gucur, Ceuse, Forcos, Embel, Michael, Silev, Vosos, Sima, Numarek, Bise, Pădur, Wendeg, Tuda, Kewereg, Niundi, Sumpu, Custi, Aianduk, Nicolus, Buken. Aceștia se reîntorc de câte șase ori pe an din părțile Transilvaniei <venind> cu două nave până la târgul ¹⁾ Sumbuth.

In părțile Transilvaniei ²⁾ se află gospodăriile ³⁾ care trebuie să dea sare, adică douăzeci și patru de mii de <bolovani> de sare. Iar numele acestor familii sunt : Wosas, Martin, Kinis, Besedi, Senin, Sokol, Lesin, Ginon, Fuglidi, Boch, Kosu, Himudi, Satadi, Vza, Eulengen, Vir, Emis, Vinscij, Hălisa, Ellu, Wendi, Ogsan, Cesti, Orsci, Sounik, Simeon, Wasil, Isaac, Vtos, Cima.

In părțile Transilvaniei sunt oamenii care trebuie să dea în fiecare an douăzeci de jderi, o sută de cingători ⁴⁾ și o piele de urs, precum și un corn de bour ».

<Intre martori>: Bestertius episcop de Cenad, Walter episcop de Oradea, Achus comite de Bihor.

Textul lat. la Knauz, p. 88—97.

5

<1139> Iulie 27.

<Bela al II-lea regele Ungariei întărește cu pecetea sa un act al mănăstirii din Bozok (comitatul Hont, azi în R. Cehoslovacă) în legătură cu recăștigarea de către mănăstire a unor slugi fugite. Intre martori>: Baranus episcopul Transilvaniei ⁵⁾.

Regest după un fragment lat. din Fejér, II, p. 115; cf. Knauz, I, p. 100, (cf. observațiile lui Szentpétery, I, p. 517, adăogiri și îndreptări, după nr. 66).

6

1156.

<Martirius arhiepiscopul de Strigoniu dăruiește, cu aprobarea regelui Geza al II-lea și a demnitarilor regatului, pentru întreținerea canonicilor dela biserica sa catedrală dijmele a șaptezeci de sate. Intre martori>: Valter episcopul Transilvaniei ⁶⁾ Ștefan <episcop> ales de Cenad, Mihail <episcop> ales de Oradea, Primogenitus prepozit de Arad.

Regest după textul lat. din Knauz, I, p. 107—108,

7

<circa 1164>.

<Ștefan al III-lea regele Ungariei aprobă lui Fulcer prepozit de Vesprim ca să lase o moșie a sa din comitatul Zala (R. P. Ungară) bisericii sfântului Mihail din Vesprim. Intre martori>: Eustach comite de Dobâca, Ianos comite de Crasna intervenient și pristav.

Regest după textul lat. din Fejér, IX, 7, p. 634 (cu indicarea greșită a anului: 1169—1172; pentru date cf. Szentpétery, I, nr. 106).

¹⁾ forum. ²⁾ In ultrasilvanis partibus. ³⁾ mansiones. ⁴⁾ corrigia. ⁵⁾ Ultrasilvanus.

1165.

Să fie cunoscut tuturor frunțașilor ¹⁾ aflători sub stăpânirea regelui Ungariei, atât celor de acum cât și celor viitori că eu, Ștefan, din mila lui dumnezeu, înălțatul și biruitorul rege al Ungariei, fiul prea ilustrului rege Geza, care am luat frânele domniei cu voia lui dumnezeu, pentru mântuirea sufletului tatălui meu și pentru mântuirea sufletului meu, cât și având în vedere pe aceea a fraților mei, am hotărât să fac mănăstirii ducelui Almus, zidită în Meseș ²⁾, cu hramul sfintei Margareta, următoarea milostenie: toți cărăușii de sare ce vor trece prin poarta Meseș să dea de fiecare car pomenitei mănăstiri câte un bolovan de sare din cea aparținătoare regelui. De se va întâmpla însă ca numita sare să se plătească regelui în bani, să se plătească totdeauna numitei mănăstiri din partea regelui de fiecare car prețul unui bolovan de sare. Această hotărâre s'a luat în anul una mie una sută șazece și cinci dela întruparea domnului, în al patrulea an al domniei mele, cu învoirea tuturor frunțașilor din regatul meu, atât a episcopilor cât și a comiților și anume: a lui Luca arhiepiscopul de Strigoni, a episcopului Macarie, a episcopului Soma, al lui Ioan <episcop> ales, a comitelui Ompud palatin, a comitelui Fulco, a comitelui Luca, a comitelui Scesv, a comitelui Anania, a lui Micud comitele crainicilor, a comitelui Esav. Lucru care am poruncit să fie însemnat în scrisoarea de față de către notarul nostru Bicen și întărită cu pecetea majestății noastre regale de către magistrul Suda. Iar dacă în viitor cineva va voi să retragă această danie regească făcută susnumitei mănăstiri, noi îl afurisim întocmai ca pe un dușman și risipitor al bunurilor bisericii.

Textul lat. în Zichy, I, p. 2.

9

1166 Octombrie 24.

« Ștefan al III-lea regele Ungariei întărește dania făcută de Wido Cavalerilor Ioaniți. În lista demnitarilor între alții: Vilcina episcopul Transilvaniei ³⁾, Ștefan episcop de Cenad.

Regest după textul lat. din *Codex diplomaticus patrius*, VII, p. 1.

10

< circa 1169 >

După moartea . . . regelui <Geza> ⁴⁾ . . , fiii lui Paul, adică Ieronim și Corneliu, fiii mănii, au alungat din mănăstire pe abate, au pustiit mănăstirea și au jefuit-o de toate bunurile ei. Drept aceea, domnul Luca episcopul de Strigoni ⁵⁾ i-a

¹⁾ *principibus*. ²⁾ *Meches* (Mézes). ³⁾ *Ultrasilvanus*. ⁴⁾ Completarea lui Fejér. Este vorba despre Geza al II-lea (1141—1161). ⁵⁾ 1161—1179.

afurisit și cu voia regelui Ștefan ¹⁾, fiul lui Geza, a făcut ca ei să fie cunoscuți ca afurisiți în tot regatul. Afară de aceasta același rege Ștefan prin puterea sa a întărit că, dacă cineva încearcă să știrbească sau să calce libertatea acestei biserici, să fie lovit de atotputernicul dumnezeu și de preasfânta sa dreaptă. A mai poruncit pe deasupra ca numita mânăstire să nu fie pusă sub puterea nimănui altuia decât a regelui Ungariei și a arhiepiscopului de Strigoni, ba chiar a pus-o sub ocrotirea comiților Fulko și Fensuke. Apoi a însărcinat pe Boleslau prepozitul de Buda să cerceteze la vecinii și megieșii de hotar în privința bunurilor mânăstirii și să le hotărânicească prin semne de hotar, lucru pe care el l-a făcut întocmai, <consemnând rezultatul cercetării sale> într'un act pecetluit cu pecetea regelui. Iar susnumitul prepozit a trecut în act familiile ²⁾ ce i-au fost date de către sfântul rege Ladislau ³⁾. De asemenea, zece case de meseriași, patru case de jocari ⁴⁾, două de fierari, trei de tăbăcari, două de piuari ⁵⁾, patru de morari și doi morari, cinci case de strungari ⁶⁾ ca să facă vase, zăvoare la porți ⁷⁾ și orice alte lucrări de strungărie pe care le-ar porunci abatele, șapte case de brutari, trei de grăjdari, cinci de bucătari, trei de pivniceri, douăsprezece de clopotari și douăsprezece de libertini ⁸⁾ care slujesc cu caii lor, patrușprezece case de oameni de casă ⁹⁾ ai fraților, trei case de berari, tot atâtea de pădurari. De asemenea, de către comitele mareșal au fost date patrușprezece gospodării de slugi ¹⁰⁾ pentru o slujbă asemănătoare. De asemenea, de către numitul rege s'a dat în același sat <dreptul de a ține> târg pentru <ca din veniturile lui să se acopere> cina fraților, ceea ce înseamnă că nu e voie să se trimeată acolo nici judecător, nici vameș, nici oameni noi, ci toate trebuie să țină de abate. Satul Markus a fost dat de regele Ladislau împreună cu unsprezece case de libertini, iar hotarele acestui sat caută-le în actul regelui Bela ¹¹⁾. De asemenea, <au mai fost> date de regele Geza și alte multe sate, precum: Apa¹²⁾, Tur¹³⁾, Degust, Keüres, Sacal¹⁴⁾, Gyuros, Tamasd¹⁵⁾, Too, Suur, Iazul, Saard, Hodos¹⁶⁾, Viznek, Dud, Seuri, Thorsa, Vduarnuk, Zachy, Zerend, Bekas, Kerys, Setz, Zygethffeö, Kezeügye. Notează că satul Markus a fost dat cu unsprezece case, Apa cu patrușzeci de case, Tur cu douăsprezece gospodării de lucrători ¹⁾, Degust cu șaptesprezece gospodării, Keüres cu zece case, Sacal cu patru gospodării, Gyuros cu două gospodării, Tamasd de asemeni cu două, Bas¹⁸⁾ cu șase case, Besenyeü Too cu cinci gospodării, Suur cu douăsprezece case de pescari și cu un iaz, Zad Hodos cu douăsprezece gospodării, Viznek cu douăzeci de case, Dud cu șaisprezece case. În satul Seuri

¹⁾ Ștefan al III-lea (1161—1172). ²⁾ *familiae*. ³⁾ 1077—1095. Oare S<ancto> nu e o adăugire greșită? În acest caz, ar fi vorba de Ladislau al II-lea (1162—1163), ceea ce ar corespunde mai degrabă contextului. ⁴⁾ *pellipariorum*. ⁵⁾ *ablumentium*. ⁶⁾ *tornatores*. ⁷⁾ *portaria*. Sensul termenului e nesigur. ⁸⁾ *libertini*. ⁹⁾ *cubicularii*. ¹⁰⁾ *mansiones servorum*. ¹¹⁾ Bela al II-lea (1131—1141) ¹²⁾ *Aqua*. ¹³⁾ *Thura*. ¹⁴⁾ *Zakalus*. ¹⁵⁾ *Tamasd*. ¹⁶⁾ *Hodiș*? ¹⁷⁾ *mansiones operariorum*. ¹⁸⁾ *Bekas* <după identificarea lui Fejér>.

sunt douăzeci de vii cu nouă gospodării, Tur cu unsprezece case, Vduarnuk cu treizeci de gospodării de slugi, Zachy cu nouă gospodării, Zerend cu şase gospodării, Torsa cu şase case de iobagi ¹⁾), Kűres cu şase gospodării de vieri şi douăsprezece vii, Zachy cu şase case de călăraşi, în Zetz <se află> două gospodării de vieri cu patru vii, Zigethkut cu şase case de călăraşi, în Kesztheltz se află două vii cu vieri, Sigetfeu are şase gospodării cu tot atâtea vii. Kezüge şi Danil au fost date de mareşal. De asemenea Augustinus a dat Iray Thukis cu opt gospodării. Afară de acestea Petru a mai dat două gospodării de slugi.

Textul lat. într'un inventar al mănăstirii întocmit pe baza a telor aceluiaşi aşezământ de Grigore Gyöngyösi, ¹a Fejér, VII, p. 161—163.

11

1174.

Bela al III-lea regele Ungariei face o danie capitlului din Arad.

Fragmente în acte de confirmări de mai târziu, menţionate de Szentpétery, I, nr. 127.

12

<circa 1177>.

<Bela al III-lea regele Ungariei cuprinde într'un act al său şi întăreşte cu pecetea sa testamentul lui Caba, care îşi lasă bunurile sale mănăstirii sf. Martin din Pannonhalma (R.P. Ungară). În lista demnitarilor>: Gall comite de Alba Transilvaniei, Toma comite de Cluj ²⁾, Pancraţiu comite de Timiş ³⁾.

Regest după textul lat. din Wenzel, I, p. 69—70, cu indicarea greşită a anului: 1173—1175. Pentru data aproximativ corectă cf. Szentpétery, I, nr. 128).

13

1181.

În numele sfintei treimi una şi nedespărţită. Bela, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmaţiei, Croaţiei şi Ramei, deapănarea. Slava majestăţii regale creşte când veghează cu aceeaşi dreptate atât la drepturile celui sărac, cât şi ale celui bogat şi când se străduieşte din toate puterile ca ele să rămână veşnic neatinse. Aşa dar, să ştie tot omul renăscut întru Hristos că, atunci când nişte iobagi ai mănăstirii slăvitei născătoare de Dumnezeu şi pururea fecioară Maria, pe care a întemeiat-o comitele Kulchey lângă râul Someş, au fugit la Tatar şi

¹⁾ *domus iobbagionum*. ²⁾ *Thomas comes Clusiensis*. ³⁾ *Pancracius comes Temissiensis*.

Paul, fiul lui Maradek și când i-au cerut pe ei înaintea noastră fiii zisei mănăstiri, adică Ștefan și Konchi, fiii lui Petru și Achileus, fiul lui Achileus, noi le-am statornicit lor drept judecător pe comitele palatin Farcaș și potrivit cu dreapta judecată a acestuia, am poruncit ca zișii iobagi să fie aduși înapoi, prin pristavul nostru Posa, fiul lui Gervasiu, la pământul bisericii din satul Geruley din care fugiseră mai înainte. Și ca nu cumva de aici înainte cineva ...¹⁾ să pună mâna în chip nedrept²⁾ pe bunurile bisericii <am poruncit ca> prediile bisericii să fie însemnate aici cu toate hotarele lor...¹⁾. Așa dar, primul hotar al mănăstirii este cu satul lui Filip, al doilea cu satul Zizna, al treilea cu satul...¹⁾. Sunt iobagi slujind cu cai, ale căror nume se află aici, etc. Si se știe că dincolo de Someș au fost date două predii, anume Tykud și Drahut. Hotarul prediului Tykod este cu satul Penchy și cu satul Saul, de acolo pe drum la Balkan și prin margi-nile³⁾ lui Balkan dela jumătate drept spre Chapunos, de acolo la micul Eger, de acolo la Mies Eger lângă eleșteul Ana, care este întreg al mănăstirii. De acolo prin mijlocul lui Kerekthow și pe la capătul lui Arok până la Someș, prin Someș din nou până la hotarul Cuse, apoi se îndreaptă mai departe pe lângă fânaț spre un deal⁴⁾ și spre hotarul Macha până la Someș. În acel prediu sunt iobagi care slujesc cu cai. Hotarul prediului Darovch începe dela ieșirea <capătul lui>⁵⁾ Morothwa care este întreg al mănăstirii, de acolo <se hotăr-nicește> cu Gabrian de pe muntele mic⁶⁾, dela care se îndreaptă la muntele mare la pădurea Gadasyn, de acolo la hotarul Topolan și la hotarul p...¹⁾, de unde iarăși <merge> dincolo de Someș la hotarul Cuse. În acel prediu sunt iobagi care slujesc cu cai. Hotarul prediului cu numele Zekeres începe cu Bezeny din Bozan spre pădurea cea lungă, de unde <merge> către Lezkova, de acolo trece Otrogla pe la capătul eleșteului Mesteri, de unde trece puțin) prin a...¹⁾ capătul aceluiași eleșteu la Ered, de acolo la Ocokur, de acolo la lacul Sırolyan, dela care se îndreaptă spre drum la un ulm și de acolo spre eleșteul...¹⁾ Saar și prin râu revine iarăși la Bosan. În acel prediu sunt iobagi care slujesc cu cai, după cum...¹⁾. Susnumita mănăstire are și în pădure patru predii ale căror nume sunt acestea: Seta, Gebusa, Mil ...¹⁾, Tur, al căror prim hotar se îndreaptă cu Bechy prin râul...¹⁾ urnu până la râul Cuni, de acolo...¹⁾ Sebespatak și din câmpul Ekewr și acolo la Sonkad, de acolo peste <râul> Tur la izvorul lui Ered și...¹⁾ dealul...¹⁾ de acolo pe lângă Talnok, de acolo la Filesd, de acolo <este hotar> Rakathya, de acolo peste Chapolnuk la munte, dela care drept spre colțul lui Saar, de unde <merge> în apropiere de Busa la hotarul Penige, apoi dela capătul lui Kemereu la munte, la colțul Saar, de acolo pe râu la pădurea Veztew,

¹⁾ Lacună în textul latin publicat. ²⁾ În textul latin publicat: *aliquis in ... occuparet*. Corect: *aliquid in <debite> occuparet*. ³⁾ *monticulum*. ⁴⁾ *angulos*. ⁵⁾ *exitus Morotwa*. ⁶⁾ *Cum gabrian de parvo monte*. ⁷⁾ *perperum*, greșit în loc de *perparum*?

de acolo la Cuncul și prin mijlocul lui Tur până la Tisa și prin mijlocul Tisei din nou... ¹⁾ până la primul hotar. Totuși în aceste două predii în jumătate din pământul Milota și T... ¹⁾ la răsărit de capătul lui Kelchei, Eger și Filesd dela întâritura <făcută> pentru apărarea bisericii ²⁾ până la primul hotar al satului Mand fii bisericii stăpânesc împreună cu abatele acelui prediu, dar în așa fel că nu sunt opriți de a înstrăina acele predii dela biserică. In prediul Tur sunt doi pădurari, ale căror nume sunt acestea...¹⁾ și alții care fac ce li se poruncește și o moară cu un morar cu numele Eleus. In prediul Cheke sunt călăreți, ale căror nume sunt etc. și alții care fac ce li se poruncește și un pădurar, al cărui nume este Cheke. In prediul Gebusa sunt călăreți, ale căror nume etc. și alții. : ¹⁾, însă satul este dator să dea în fiecare an bisericii un bou de trei ani, un porc de un an, o găleată de miere, fiecare casă câte douăzeci de dinari, o vadră de bere ³⁾, o găleată de grâne⁴⁾, o găină, două pâini. In toate prediile susamintite sunt 33 de gospodării de slugi ⁵⁾, 12 pluguri, 70 de cai, 100 de vite, 200 de porci cu un păzitor cu numele Pud, 300 de oi. Și pentruca drepturile amintitei biserici să rămână pe veci nestrămutate și să nu se afle vreunul care să îndrăznească a i le tăgădui, pentru slava fericitei fecioare, la cererea fiilor bisericii, am poruncit să se însemne această scrisoare cu tăria pecetii regale, în anul dela întruparea domnului o mie o sută optzeci și unu, pe când erau arhiepiscopi Nicolae de Strigoniu și Andrei de Caloce, iar episcopi Petru de Agria, Micodin de Györ și Iaus de Vaț, pe când Farcas era comite palatin, Dionisie comite de Bács, Esew comite de Bihor, Nicolae comite de Sătmar. Galany ⁶⁾ cancelar al curții noastre a scris această scrisoare.

Textul lat. la Szentpétery, I, p. 44—45 (după o copie simplă din sec. XVI).

14

1181.

Bela al III-lea regele Ungariei, aprobă ca doamna Froa, soția prepozitului Marcel, după ce s'a sfătuit în această privință cu regele și cu episcopii Macarie, Petru și Paul « notarul meu, iar acum episcop al Transilvaniei » ⁷⁾, să vândă posesiunea Zeles <Szöllös în comit. Baranya, R.P. Ungară> palatinului F<arcaș>. « In anul dela întruparea domnului o mie o sută optzeci și unu, chirograful ⁸⁾ acesta a fost întocmit de P<aul> episcopul Transilvaniei și a fost întărit prin mărturia adevărului ».

Regest după textul lat. din Fejér, II, p. 198—201.

¹⁾ Lacună în textul latin publicat. ²⁾ *a tutamen ad tutamen et defensionem ecclesie...*
³⁾ *idriam cerevisie.* ⁴⁾ *cubulum annone.* ⁵⁾ *mansiones servorum.* ⁶⁾ *Kalanus.* ⁷⁾ *Ultrasilvanus.*
⁸⁾ *chirographum* (adică un original cu două exemplare).

1183.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Cei din vechime au statornicit cu prevedere ca cele ce sunt hărăzite preasfintelor biserici din zelul chibzuit al cucerniciei să fie perpetuate prin trăinicia privilegiilor, pentruca să se păstreze cu tărie în amintirea urmașilor și pentruca să rămână nevătămate. De aceea, eu Bela al III-lea, din mila lui Dumnezeu regele Ungariei, Dalmației, Croației și Ramei fac cunoscut tuturor credincioșilor întru Hristos atât celor de acum cât și celor viitori că tatăl meu, regele Geza de pioasă amintire, a dat din vama târgului Nitria două sute de pense ¹⁾ care trebuie plătite anual casei Ospitalierilor ²⁾ din același loc, așa după cum se cuprinde în privilegiul amintitului <rege>. Curând după aceea, eu urmând pilda cucerniciei și a milei părintești, îndurându-mă de sărăcia bisericii din Nitria, am dat în întregime aceleași biserici a treia parte a aceleiași vămi a podului dela Narhyd și a podului din spre Zubur și a vămii care se ține de Twcz, împreună cu slujbașii păzitori ai târgurilor ³⁾, mai marele cărora este cel din Nitria, care e dator să răspundă pentru sine și pentru ceilalți, pentruca oriunde pe seama comitelui sau soției comitelui, sau comitelui curial sau oricui și sub orice formă se va lua vama în amintitele locuri, să se dea în întregime amintita a treia parte omului episcopului și această biserică să o stăpânească pentru totdeauna. În afară de aceasta, am dat bisericii din Nitria trei nave pentru transportul sării, cu aceleași privilegii pe care le au năvile mânăstirii din Bisra în ce privește cumpărarea și transportarea sării fie la Arad fie la Seghedin după cum va crede mai bine. Și, la cererea episcopului, am mai adăugat din dărnicia noastră regală, ca dacă va avea destule năvi, să poată aduce într'un singur transport ceea ce altfel ar fi trebuit adus în trei drumuri. Iar oricine s'ar arăta împotriva acestei donații a noastre, fie privitor la vamă, fie privitor la sare și ar încerca să dăuneze în vreo privință ceea ce am dat spre mântuirea sufletului meu, să-și atragă mânia atotputernicului Dumnezeu și a sfinților săi, al căror drept ar încerca să-l știrbească și să fie pedepsit de autoritatea regală cu douăzeci de mărci de argint din cel mai curat. Și pentruca actul acestei donații a mele să dăinuiască deapănarea, am poruncit să fie întărit cu pecetea mea, în anul dela întruparea domnului o mie o sută optzeci și trei. Fiind arhiepiscop de Strigoni Nicolae, episcopi fiind Petru de Agria, Ivan de Vesprim, Mycudin de Györ, Iob de Vaț, Everard de Nitria, Farcas fiind comite palatin, Dionisiu

¹⁾ pensa (unitate monetară). ²⁾ Cavalerilor Ospitalieri (Ioaniților). ³⁾ cum bilotis forensibus.

guvernând părțile dela mare și comitatul de Bács, Toma fiind comite de Alba, Esau de Bihor, Ioan de Pojon, Samodyn de Nitria. A scris acest act Calan cancelarul regelui.

Textul lat. la Wenzel, XI, p. 46—48.

16

1183, Csepelsziget (R. P. Ungară).

<Bela al III-lea regele Ungariei confirmă mănăstirile sf. Treime (de lângă Pécs, R. P. Ungară) și a Tuturor Sfinților dela Okur (din comit. Baranya, R. P. Ungară) în posesiunea pământului numit Temes (din comit. Somogy, R. P. Ungară), ce le-a fost dăruit de Paul din neamul Chaak cu aprobarea regelui Geza al II-lea. In lista demnitarilor>: Gall comite de Cluj ¹⁾.

Regest după textul lat. din Wenzel, VI, p. 148, (cf. Szentpétery, I, nr. 138, care consideră acest act ca fiind suspect).

17

<1184>.

<Insemnare despre veniturile regale și episcopale din Transilvania>:

« Sufraganii <arhiepiscopiei> de Caloceia sunt: episcopul de Cenad ²⁾ sau de Mureș ³⁾ după râul care curge lângă el, având două mii de mărci; episcopul de Bihor ⁴⁾ al cărui scaun se zice că este la Oradea ⁵⁾, având o mie de mărci; episcopul Transilvaniei având două mii de mărci... Același, <regele Ungariei>, are șasesprezece mii de mărci din sare. Același are din <vămile> drumurilor ⁶⁾ și ale trecătorilor <prin vad> și din acelea ale târgurilor sau bâlciurilor în total treizeci de mii de mărci. Același are cincisprezece mii de mărci dela oaspeții străini din Transilvania ai regelui. Același are un venit anual de douăzeci și cinci de mii de mărci din a treia parte a sa ⁷⁾ <pe care o are> dela cei șaptezeci și doi de comiți ai săi... Fiecare din cei șaptezeci și doi de comiți găzduiește odată pe an pe regele Ungariei și înainte de a se ridica dela masă îi dăruiește o sută de mărci, iar unii dintre ei două sute de mărci. Din acestea se presupune, socotind, că regele primește cel puțin suma de zece mii de mărci și afară de aceasta regina și fiii regelui primesc daruri mari în argint, în postavuri, în mătăsurii și în cai. Poporul țării asigură regelui întreținerea sa completă ⁸⁾.

Textul lat. la Marczali, p. 129—130.

¹⁾ Gallo Culusiense comite. ²⁾ Sunadensis. ³⁾ Morisensis. ⁴⁾ Biarch. ⁵⁾ Orosiensis, adică Olasiensis, după cum arată Fejér. E vorba de localitatea Olaszi, care s'a contopit cu Oradea. ⁶⁾ sau a podurilor (pedagia). ⁷⁾ de sua tertia parte. ⁸⁾ Populus terre regi facit victum plenarium. Ar putea să fie vorba de întreținerea regelui, pe baza dreptului de găzduire, de către locuitorii « pământului » sau locul unde merge.

1191 Decembrie 20, Roma (Lateran).

Celestin episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, venerabilului frate <Iob> arhiepiscop de Strigoni, mântuire și apostolică binecuvântare. Aflând, după anumite semne neîndoielnice despre zelul devotamentului tău față de biserica romană și mai cu seamă față de noi, am hotărît să încuviințăm dorința arătată în cererea ta și îți învoim dreptul de încoronare a regelui, așa după cum e însemnat în registrul papei Clement, înaintașul nostru de bună amintire și totodată hărăzim frăției tale dreptul întreg și neștirbit de a lega prin lanțul afuriseniei pe cei ce se află în fruntea slujbelor curții regale, precum și de a judeca în pricinile duhovnicești în așa fel încât numai tu singur dintre toți prelații regatului ungar—potrivit îngăduinții regale dată bisericii tale și întărită atât prin autoritatea lui Alexandru, înaintașul nostru de fericită aducere aminte, cât și a noastră — <să ai acest drept> și nimeni altul să nu cuteze a încerca acest lucru mânat de cine știe ce îndrăzneală. Deoarece însă biserica Teutonilor din Transilvania este întemeiată ca o prepozitură liberă și înzestrată cu aceleași semne ale libertății de care se bucură <și celelalte> prepozituri scutite, iar prea iubitul nostru fiu întru Hristos, Bela ilustrul rege al Ungariei, a ținut să întărească această libertate printr'un act autentic pe care l-a întărit apoi prin chezașia privilegiului său iubitul nostru fiu Grigore cardinalul diacon al bisericii sfintei Maria din Portic, pe atunci legat al scaunului apostolic și pe care mai pe urmă l-a întărit autoritatea apostolică, noi ratificând acea orânduială, am hotărît să fie trecută în filele registrului nostru, ca pomenirea ei să dăinuiască în veac. Deci, nimănui să nu-i fie îngăduit a călca acest act de întărire al nostru sau să se abată dela el printr'o nesocotită îndrăzneală. Iar dacă cineva va cuteza să încerce acest lucru, să știe că își va atrage mânia puternicului Dumnezeu și a apostolilor săi, fericiții Petru și Pavel. Dat în Lateran în a treisprezecea zi înainte de calendele lui Ianuarie, în primul an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Zimmermann — Werner, I, p. 1—2.

<1192—1196>.

Grigore de Sancto Apostolo, din mila lui Dumnezeu, cardinal diacon al sfintei Maria din Portic, legatul scaunului apostolic, tuturor credincioșilor lui Hristos la care va ajunge scrisoarea de față mântuire și rugăciune întru domnul. Pentruca

judecățiile stinse să nu mai găsească prilej de noi certuri, cele ce s'au așezat în chip drept și bine se cuvine să primească o statornicie veșnică și, potrivit sfatului strămoșilor, ele trebuiesc încredințate amintirii scrisului, pentruca în curgerea vremii să nu fie iar supuse îndoielii desbaterilor cele ce se știe că au fost rânduite odată printr'o hotărîre definitivă. Drept aceea, voim să ajungă la știrea tuturor credincioșilor, că atunci când, cu prilejul cuvântului « pustiu »¹⁾, cuvânt ce se află în privilegiul slăvitului și ilustrului domn rege Bela și <în privilegiul> nostru, cerut și dobândit dela noi la rugămințile numitului rege, cu privire la înființarea unei prepozituri a Transilvaniei, pe care am întemeiat-o pe vremea când îndeplineam slujba de legat în Ungaria, — s'a stărnit între venerabilul frate al nostru Adrian episcopul Transilvaniei și între iubitul nostru prieten P. prepozitul de Sibiu²⁾ o pricină privitoare la faptul că, cu prilejul sus numitului cuvânt prepozitul spunea că îndeobște toți Flandrenzii au fost supuși bisericii sale, iar episcopul susținea că, dimpotrivă, regele și noi am înțeles că a fost vorba numai de aceia care se aflau atunci în acel ținut pustiu, pe care regele Geza de slăvită aducere aminte îl dăduse Flandrenzilor și de aceia care urmau să locuiască numai în același pustiu și s'a ajuns până acolo ca această pricină să fie înfățișată papei, de unde ne-a fost trimisă nouă, ca unuia căruia trebuia să-i fie foarte bine cunoscute înțelesul și tâlmăcirea pe care regele o da acestui cuvânt. Sus-numitul ilustru și slăvit rege, în localitatea Vesprim, de față cu magnații săi, la întrebarea noastră, a adus la cunoștința obștească această lămurire că, nici în vremea când s'a înființat prepozitura, nici după aceea, nu a fost gândul lui ca să fie supuși prepozitului și alți Flandrenzi afară de aceia care locuiau acel pustiu, pe care tatăl său Geza, de sfântă amintire, îl dăruise Flandrenzilor și care în viitor aveau să locuiască în acel loc. Iar noi, având aceeași părere ca și regele și dând în cugetul nostru aceeași lămurire, tâlmăcim pomenitul cuvânt în felul că n'am înțeles că e vorba de alți Flandrenzi și nici n'am hotărît să fie supuși prepoziturii alți Flandrenzi, afară de aceia care, în vremea când am înființat acea prepozitură, locuiau acolo și aveau să locuiască și mai departe în pustiu pe care regele Geza îl dăruise celor dintâi Flandrenzi. Și pentruca această lămurire a noastră și a regelui să aibă deplină tărie și trainică statornicie, am hotărît să se întocmească acest act și să fie pecetluit cu pecetea noastră.

Textul lat. la Zimmermann — Werner, I, p. 2—3.

20

1197.

<Emeric regele Ungariei scoate pe Zerzowoy iobag al cetății Pojon de sub jurisdicția oricărui comite și îi acordă libertate lui și urmașilor săi în curtea

¹⁾ *desertum*. ²⁾ *prepositum Cipiniensem*.

regală drept răsplată pentru serviciile sale militare. În lista demnitarilor, între alții>: Adrian episcopul Transilvaniei ¹⁾, Esau comite curial și comite de Cenad, Petru comite de Bihor, Hermo comite de Solnoc.

Regest după textul lat. din Fejér, II, p. 308—309.

21

1198 Iunie 15, Roma (sf. Petru).

Inocențiu episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, venerabilului frate <Adrian> episcopul Transilvaniei, mântuire și apostolică binecuvântare. Când ni se cere ceea ce este drept și cinstit, tăria dreptății și rânduiala minții cere ca acest lucru să fie dus, prin grija slujbei noastre, până la încheierea cuvenită. Așa dar, noi încuviințăm cu bunăvoință rugămintea cuprinsă în cererea pe care ne-ai înfățișat-o, confirmăm prin autoritatea noastră apostolică privilegiul privitor la <teritoriul> pustiu, dat ție de către iubitul nostru fiu, Grigore cardinalul diacon al sfintei Maria din Portic și-l întărim prin ocrotirea scrisorii de față. Dar, spre o mai trainică dovadă a acestui lucru, am hotărît ca numitul privilegiu să fie cuprins cuvânt de cuvânt în acest act. <Urmează actul legatului papal, cardinalul Grigore, din 1192—1196, nr. 19>. Hotărîm așa dar, ca nimănui să nu-i fie îngăduit a călca acest act de întărire al nostru sau a i se împotrivi printr'o nesocotită îndrăzneală. Iar dacă cineva va cuteza să încerce acest lucru, să știe că își va atrage mânia atotputernicului Dumnezeu și a apolitorilor săi, fericiții Petru și Pavel. Dat la Roma la sf. Petru în a șaptesprezecea zi înainte de calendele lui Iulie.

Textul lat. la Zimmernann—Werner, I, p. 3—4.

22

1198.

<Emeric regele Ungariei confirmă Cavalerilor Templieri posesiunile lor din Ungaria și le acordă privilegiile. În lista demnitarilor, între alții>: Adrian episcopul Transilvaniei ¹⁾, Petru comite curial și de Solnoc, Micha comite de Bihor.

Regest după textul lat. din Theiner, I, p. 68, (transumpt în actul papei Honoriu al III-lea din 4 Mai 1226).

23

1198.

<Emeric regele Ungariei dăruiește lui Ugrin episcop de Győr (R. P. Ungară) un prediu luat dela Paul iobag al cetății Sopron (R. P. Ungară), vinovat de jignirea majestății regale și înșiră gospodăriile de slugi de pe această moșie. În

¹⁾ *Ultrasilvanus*.

lista demnitarilor între alții: Adrian episcopul Transilvaniei ¹⁾, Ioan episcop de Cenad, Esau comite curial și comite de Cenad, Mica comite de Bihor și mai marele peste îngrijitorii odăilor regale ²⁾.

Regest după textul lat. din Fejér, II, p. 344—346.

24

1198.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Emeric, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației și Ramei, deapururea. Mila luminăției regale a obișnuit să apere și să ocrotească pe toți credincioșii lui Hristos, dar mai cu seamă bisericele lui Dumnezeu, în deosebi în ceea ce s'a rânduit folositor de către sfinții strămoși ai ei. Drept aceea, noi mergând pe urmele cucernice ale înaintașilor noștri, am întărit,— prin ocrotirea scrisorii de față, ținând seama de răsplata dumnezeiască și pentru mântuirea sufletului tatălui nostru, regele Bela, de vrednică amintire — vama cetății Bihor la Criș ³⁾ dată prin dania fericitului rege Ladislau, în vremea întemeierii acestei «biserici» în folosul episcopului și al fraților bisericii din Oradea. De asemenea, am dat aceleași biserici a fericitului rege Ladislau... ⁴⁾, iar pentruca această dănie a noastră să primească tăria statorniciei veșnice, am poruncit ca scrisoarea de față să fie întărită cu puterea peceteii noastre. Dat de mâna magistrului Catapan episcop de Eger, cancelar al curții regale, în anul întrupării domnului o mie o sută nouăzeci și opt.

Textul lat. în *Codex diplomaticus patrius*, VII, p. 2.

25

1199 Decembrie 14, Roma (Lateran).

Inocențiu episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, venerabilului frate Adrian episcop al Transilvaniei, mântuire și apostolică binecuvântare. Pentrucă hotărârile luate cu chibzuință în urma unei cercetări judecătorești nu trebuie să fie călcate din pricina vreunei nesocotințe, ci întărite prin cheazășia unei necurmăte statornicii, drept aceea prin puterea scrisorii de față hotărâm că, dacă s'ar înfățișa vreo scrisoare dobândită prin înșelăciune și îndreptată împotriva judecății ce a fost dată în folosul tău privitor la dreptul parohial, împotriva preoților flandrenzi care sunt așezați în ținutul — odinioară supus dijmei — al sfântului Mihail. ea să nu aibă nici o putere și să nu se împotrivească în viitor intențiilor tale. Mai hotărâm totodată și îți îngăduim prin scrisoarea de față că dacă venerabilul nostru

¹⁾ *Ultrasilvanus*. ²⁾ *ma ister cubiculariorum*. ³⁾ *Kewres*. ⁴⁾ Lacună în textul latin publicat.

frate ¹⁾ arhiepiscopul de Strigoniou sau prepozitul de Sibiu sau chiar preoții flandrenzi, fără știrea ta sau a împuternicitului ²⁾ tău, își vor câștiga judecătoria gata să te apese, pe care tu îi ai ca dușmani sau despre care poți dovedi limpede că sunt îndoielnici, să-ți fie îngăduit a apela la scaunul apostolic spre a-i respinge» chiar dacă în scrisoarea prin care s'ar porunci <cercetare împotriva ta> s'ar opri dreptul de apel ³⁾. Dat în Lateran, în a nouăsprezecea zi înainte de calendele lui Ianuarie.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 4—5.

26

1199 Decembrie 15, Roma (Lateran).

Inocențiu episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, către iubitul fiu Henric arhidiacon de Cluj ⁴⁾ mântuire și apostolică binecuvântare. Se cade ca noi să încuviințăm fără nicio greutate dorințele drepte ale acelora ce cer și să împlinim rugămintele care nu se abat de pe calea chibzuinții, dându-le urmarea cuvenită. Drept aceea, iubite fiu întru domnul, întâmpinând cu plăcere cererile tale drepte, primim persoana ta, împreună cu toate bunurile, atât bisericesti cât și lumești, sub ocrotirea fericitului Petru și a noastră. Și îți confirmăm cucerniciea tale prin autoritatea apostolică și îți întărim prin ocrotirea scrisorii de față în deosebi arhidiaconatul de Cluj împreună cu toate cele ce țin de el, așa cum îl ții, în chip drept și neturburat. Deci nimănui să nu-i fie îngăduit a călca acest act de întărire al nostru sau a i se împotrivi printr'o nesocotită îndrăzneală. Iar dacă cineva va cuteza să încerce acest lucru, să știe că își va atrage mânia atotputernicului Dumnezeu și a apostolilor săi, fericirii Petru și Pavel. Dat în Lateran, în a optsprezecea zi înainte de calendele lui Ianuarie, în al doilea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Wenzel, VI, p. 203—204.

27

1199 Decembrie 15, Roma (Lateran).

<Popa Inocențiu> : ... Magistrului Henric canonic al bisericii sf. Mihail din Transilvania ⁵⁾ ... Îți confirmăm prin autoritatea apostolică și îți întărim prin ocrotirea scrisorii de față prebenda bisericii sf. Mihail din Transilvania, împreună cu toate cele ce țin de ea, așa cum o ții, în chip drept și neturburat. Dat în Lateran, în a optsprezecea zi înainte de calendele lui Ianuarie.

Textul lat. la Deutsch—Firnhaber, I, p. XVII.

¹⁾ Io'. ²⁾ procurator. ³⁾ etiam si in comissionis litteris appellationis sit remedium interclusum.

⁴⁾ Clus. ⁵⁾ Ultrasilvania.

1199.

«Emeric regele Ungariei îngăduie lui Ioachim ¹⁾ cavalier ²⁾ al său și soției sale Anglia să poată dispune în chip liber de bunurile lor și înșiră numele slugilor pe care sus amintiții le-au lăsat prin testament împreună cu moșiile lor bisericii sf. Mihai, din Vesprim, menționându-se și numele libertinilor lor ³⁾. În lista demnitarilor, între alții >: Adrian episcopul Transilvaniei, Ioan episcop de Cenad, Legforus voevod, Micha comite curial și comite de Bihor, Ampudin comite de Solnoc, Weyceh comite de Cenad.

Regest după textul lat. din *Codex diplomaticus patrius*, V, p. 1.

1199.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită, Emeric ⁴⁾, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației și Ramei, deapaurarea. Deoarece credința, cea mai aleasă dintre virtuți, răsplătește pe fruntașii iubiți prin darurile sale atât dumnezeiești cât și omenești, se cuvine ca prin faptele acestei virtuți cei care slujesc cu stăruință spre slava regilor și spre folosul țării, să fie socotiți vrednici de amintit atât înaintea lui Dumnezeu cât și înaintea excelenței majestații regale și să se mândrească pentru totdeauna cu răsplata primită. Deci noi, îndemnați de această învățătură, observând cu stăruință meritele celor care ne ajută nouă cu credință, din datoria chibzuinței, se cuvine a pomeni din nenumăratele fapte de cinste și de credință aleasă de care credinciosul nostru iobag, comitele Laurențiu, fiul, a dat dovadă mereu față de noi în timpul adolescenței sale, unele dovezi ale străduinței sale; ceea ce facem cu scopul de a îndemna duhul ascultătorilor la fapte mai bune și pentru a nu lăsa fără răsplată slujbele curate aduse nouă de credincioși. Prin urmare, să știe atât cei de acum cât și cei viitori că deoarece numitul comite L<aurențiu> ne-a slujit cu credință, unele dintre slujbele sale se cuvine a fi pomenite în chip deosebit. Dintre acestea am hotărât să pomenim mai întâi că atunci când ne-am dus la vânătoare în Maramureș și în timpul vânătorii, calul nostru alergând cu iuțeală, a căzut cu noi și s'a întâmplat ca piciorul nostru să rămână în scară, comitele Laurențiu venind pe neașteptate ne-a scăpat pe noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, de o moarte atât de rușinoasă și amară și a fost rănit atât de rău de acel cal, încât în cele din urmă a suferit pierderea unei mâini. Prin urmare, noi, pentru acestea și pentru alte dovezi ale slujbelor sale, i-am dat lui un pământ de 5 pluguri, cu numele Paga ⁵⁾, din

¹⁾ *Iwachim* ²⁾ *miles*. ³⁾ *libertini*. ⁴⁾ *Hernric*. ⁵⁾ *Pakha*.

parohia Sopron, lângă Ferteu ¹⁾), luat dela udvornicii ²⁾ noștri, adică <pământ> arabil de trei pluguri și pădure de două pluguri, al cărui hotar este la răsărit pe lângă Ferteu și merge spre miazăzi la satul Eyché, iar de aici în vale pe o distanță mare la satul Rouht și apoi merge mai sus pe un drum care duce la satul Sopron și de aici se îndreaptă spre miazănoapte la satul Racus, apoi se întoarce la numitul Ferteu. Și pentruca această danie făcută de noi să aibă puterea veșnicei statornicii, în timpul nostru și al urmașilor noștri, am dat scrisoarea de față întărită pentru totdeauna cu puterea pecetii noastre privilegiale, în anul dela întruparea domnului o mie o sută nouăzeci și nouă. În timpul când erau arhiepiscopi venerabilul Iob de Strigoni, reverendul Saul de Calocsa, episcopi fiind Calan de Pécs, Ugrin de Győr, Adrian al Transilvaniei, Catapan de Agria, Ioan de Cenad, Micha fiind palatin și comite de Bács, Benedict ban și comite de Zala, Veytiș fiind comite curial și de Nitria, Legfor ³⁾ fiind voevod, Teodor comite de Bodroș, Ștefan comite de Sopron, Nicolae comite de Bihor, Tiburtiu comite de Solnoc, Poht comite de Musun și mai fiind și alți iohagi ⁴⁾ din regatul nostru.

Textul lat. în *Codex diplomaticus patrius*, II, p. 1—2.

30

1199.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Emeric, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației și Ramei, deapaurarea. Deoarece sparta vrednică de milă a neamului omenesc a obișnuit să ia scurtimea vieții, rânduită de Dumnezeu ca pedeapsă a păcatului, drept prilej pentru împlinirea poftelor sale, este nevoie ca fruntașii vieții omenești să lase viitorului, prin însemnarea mai trainică a scrisului, cunoașterea nestatornică a lucrurilor de față pe care scurtimea vieții nu poate să o păstreze mult timp. Așa dar, îndemnați de acest gând, am socotit vrednic a încredința mărturiei nepieritoare a scrierii, că dăm cu drept de moștenire, credincioșilor noștri, fiilor comitelui Onch, adică lui Ioan, Iacob și Onch, dreptul de patronat al bisericii sfântului Duh, adică al mănăstirii comitelui Dionisie ⁵⁾, care este așezată la râul Criș lângă Mocrea ⁶⁾ pentru felul muncii lor deosebite, pentru noblețea firii lor înțelepte și pentru deprinderea cumpătării ce trebuie păstrată ⁷⁾. Și în urma cercetării crimelor celor care stricau, turburau și risipeau averile luptătorilor lui Dumnezeu și prețul sângelui lui Hristos, cheltuindu-le ca pe niște bunuri ale lor, deși

¹⁾ Fertő. ²⁾ utuarnici. ³⁾ În text greșit: Zegfor. ⁴⁾ iobbagiones. ⁵⁾ Dyenus. ⁶⁾ Macra.

⁷⁾ *pro elegancioris industrie forma et sagacis ingenii prosapia, nec non et conservande equitatis pericia.*

era un moștenitor al amintitului comite, le-am luat < patronatul > și l-am dăruit altora pentru a da urmare dreptății, potrivit sfatului tuturor fruntașilor noștri. Drept aceea, am luat numita mănăstire dela fiii lui Beche, adică dela Luca și Ioan și dela alte rude de sânge ale amintitului comite și aceasta am făcut-o după < cele ce > am aflat din spusa și mărturia adevărată a prepozitului numit Belus, al aceluiași loc, precum și din aceea a tuturor confrăților săi. Pe acești făcători de rele i-am lipsit de bunurile lor așa după cum sunt vrednici potrivit faptelor. Așa dar, ca dăruirea și cuprinsul acestei danii făcute numiților fii ai comitelui Onch și urmașilor lor să nu poată fi sfâșiată de dinții invidiei și să nu poată fi răpită de nimeni prin calomniile minciunii, am făcut ca această scrisoare, dată ca dovadă a daniei noastre, să fie întărită cu pecetea noastră. Dat de mâna lui Desideriu cancelar al curții reginei și prepozit de Sibiu, în anul dela întruparea domnului o mie o sută nouăzeci și nouă. În timpul venerabilului Iob arhiepiscop de Strigoni, al reverendului Saul arhiepiscop de Calocsa, al lui Ugrin episcop de Győr, al lui Cathapan episcop de Agria, al lui Bolezlau episcop de Vaș, al lui Kalan episcop de Pécs, al lui Ioan episcop de Cenad, al lui Elluin episcop de Oradea, al lui Kalenda episcop de Vesprim; al lui Mogh palatin și comite de Bács. al lui Mike comite de Bihor, al lui Fulko comite de Bodrog, al lui Chepan comite de Sopron.

Textul lat. la Knauz, I, p. 160—161.

31

1199.

< Emeric regele Ungariei acordă unele înlesniri bisericii din Zagreb, care a avut mult de suferit în timpul luptelor cu fratele său. În lista demnitarilor, între alții >: Adrian episcop al Transilvaniei, Ioan episcop de Cenad, Mika comite de Bihor, Ampudin comite de Solnoc.

Regest după textul lat. din Smičiklas, II, p. 339.

32

1200.

< Emeric regele Ungariei întărește dania regelui Ladislau cel Sfânt privitytoare la pământul Chasma, făcută episcopiei de Zagreb (Iugoslavia) >. « Dat de mâna lui Desideriu cancelar al curții regale și prepozit de Sibiu, în anul dela întruparea domnului 1200 ». < În lista demnitarilor, între alții : Legforus voevod.

Regest după textul lat. din Smičiklas, II, p. 354—355.

1200.

«Emeric regele Ungariei întărește mănăstirii sf. Ioan (Dalmația) mai multe posesiuni și privilegii». «Dat de mâna lui Desideriu cancelar al curții regale și prepozit de Sibiu, în anul dela întruparea domnului 1200». «In lista demnitarilor, între alții»: Mika palatin și comite de Bihor, Eth voevod și comite de Alba din Transilvania, Weiteh comite curial și de Caraș ¹⁾.

Regest după textul lat. din Smičiklas, II, p. 358.

1201.

«Emeric regele Ungariei acordă privilegii «oaspeților» dela Potok (azi în R. Cehoslovacă)». «Dat de mâna lui Desideriu cancelar al curții regale și prepozit de Sibiu, în anul dela întruparea domnului 1201». «In lista demnitarilor, între alții»: Mike palatin și comite de Bihor, Iula voevod, Martin comite de Solnoc, Paznan comite de Cluj ²⁾.

Regest după textul lat. din Fejér, II, p. 387—389, cu unele greșeli în numele demnitarilor: *Marano* în loc de *Martino*, *Pazmany* în loc de *Paznan*. Cf. Szentpétery, I. nr. 194.

1201.

«Emeric regele Ungariei dăruiește un sat lui Ugrin, episcop de Győr (R. P. Ungară)». «Dat de mâna lui Desideriu cancelar al curții regale și prepozit de Sibiu, în anul dela întruparea domnului 1201». «In lista demnitarilor, între alții»: Mica palatin și comite de Bihor, Iula voevod și comite de Alba din Transilvania, Martin comite de Solnoc.

Regest după textul lat. din *Codex diplomaticus patrius*, V, p. 4.

1201.

«Emeric regele Ungariei descrie hotarele posesiunilor episcopiei din Zagreb, îi face o danie și îi precizează veniturile». «Dat de mâna lui Desideriu, cancelar al curții regale și prepozit de Sibiu, în anul dela întruparea domnului 1201». «In lista demnitarilor, între alții»: Adrian episcop al Transilvaniei ³⁾, Ioan episcop de Cenad, Mica palatin și comite de Bihor, Iula voevod.

Regest după textul lat. din Theiner, I, p. 80—83.

¹⁾ *Krasso*. ²⁾ *Kulus*. ³⁾ *Ultrasilvanus*.

1202.

«Emeric regele Ungariei dăruiește « iubitului și credinciosului iobag al nostru », voevodului Benedict satul lui Martin (villa Martini, în comitatul Sopron, R. P. Ungară), ca răsplată pentru serviciile sale. În lista demnitarilor, între alții »: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad.

Regest după textul lat. din Fejér, II, p. 395 (cf. Szentpétery, I, nr. 197).

1202.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Emeric, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Serbiei și al Ramei, deapănarea. Trebuie ascultată cererea dreaptă și cinstită a acelor care ne roagă, în deosebi a acelor a căror vitejie a fost încercată și a căror credință e dovedită. Așadar, fiindcă voevodul Benedict a bine meritat în fața noastră prin slujbele și vitejia sa, se cuvine să se aplece înălțimea noastră regală spre cererile sale. Înfățișându-și prin urmare acel voevod cererea, ne-a rugat smerit și stăruitor să întărim soției sale, dându-ne consimțământul și încuviințarea, satul lui Martin ¹⁾, pe care îl dăruisem lui printr'un privilegiu și un alt sat cu numele Boiotth, care au fost date de către dânsul ca dar de nuntă soției sale, nobilei femei Thota. Aplecându-ne deci cu bunăvoință asupra cererii lui, am întărit soției sale ca să aibă pe veci numitele sate, dându-i putere deplină să le dăruiască sau să le vândă oricui ar voi ea să le dăruiască sau să le vândă, fie bisericii, fie rudelor ei de sânge, fie străinilor. În afară de aceasta, deoarece acea doamnă părăsindu-și țara de naștere, a venit cu ilustra noastră soție Constanța, regina Ungariei, ca să rămână cu credință în slujba ei, la cererea și stăruința soției noastre am dăruit de drept numitei doamne, toate veniturile vistieriei din satul Martin, anume dinarii liberi ponderile și vedrele ²⁾ care ni se cuvin din acel sat. Iar pentruca această întărire sau danie a noastră să dăinuiască neschimbată în viitor, întărim actul de față care adevărește cele de mai sus cu puterea peceții noastre. Intocmit de mâna lui Petru prepozit de Alba și cancelar al curții regale, în anul o mie două sute doi dela întruparea domnului, pe vremea venerabilului Iob arhiepiscop de Strigoni, a reverendului Ioan arhiepiscop de Calocsa, a lui Calan episcop de Pécs, Ugrin episcop de Győr, Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, pe vremea când Benedict era palatin și comite de Bihor, Gyula comite cușal și comite de Cenad, Ypoch de Bács, Tiburțiu de Bodrog, Chepan de Sopron, Toma de Pojon, Maurus de Moson, Ochuz de Alba.

Transumpt în actul dat în favoarea aceleiași de către Andrei al II-lea regele Ungariei la 1221.

Textul lat. la Fejér, III, 1, p. 318—319.

¹⁾ *villam Martini*. ²⁾ *liberos denarios et pondera et chybriones*. Sub *chybriones* se înțelegea darea din vin.

<circa 1202—1203>.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Emeric, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei și Serbiei, deapururea. Deoarece schimbarea nedorită a lucrurilor se desfășează într-o nestatornicie vremilor, iar uitarea întunecând memoria, care se întrecă cu mintea, obișnuiește să răstoarne hotarele dintre lucruri, de aceea chibzuința istețită a destoiniciei omenești voind să-și ia măsuri de prevedere pentru viitor, ca să îndepărteze sila nepăsării dela aducerea aminte, a socotit să alerge la ajutorul potrivit al scrisului. Drept aceea, dăm de știre tuturor, atât celor de față cât și celor viitori că, la stăruitoarea rugămintă a iubitului și credinciosului nostru Richard prepozit de Arad am hotărât să întărim prin mărturia scrisorii de față toate posesiunile pe care biserica fericitului Martin din Arad le are în Transilvania ¹⁾ și dincolo de Dunăre, atât în sate, locuri de pescuit și hotare, cât și în oameni ²⁾ de orice stare ai numitei biserici. Așa dar, numita biserică stăpânește în Transilvania satele cu următoarele nume: Asinip ³⁾, au pământ în comun ⁴⁾ și semne de hotar în toate părțile. În partea de miazăzi au semn de hotar din sus de <locul numit> Ciuguzăl ⁵⁾; apoi se întinde pe drumul mare până la Hegeșholmu și aci are hotar cu satul Cetății de Baltă ⁶⁾, sat ce se chiamă Biia ⁷⁾; de aci la Sossed și are hotar cu satul Ocnișoara ⁸⁾; de aci se urcă pe munți până la muntele mare ce se numește muntele Ocnișoarei ⁹⁾; de aci la pădurea ce se numește Caxun și aci are hotar cu satul Suqman. De aci o cotește spre apus, apoi printr-o colină ce se numește Hufee Merke coboară în vale și are hotar cu satul Lopadea Veche ¹⁰⁾ prin Zagăr ¹¹⁾ până la râu și, prin râu, până la pădurea numită Silvaș ¹²⁾ și astfel prin această pădure se întinde până la locul numit Parcucus. De aci se întinde spre miazănoapte și are hotar cu satul Heria ¹³⁾, de aci merge la Gastateluke, iar de aci o ia spre răsărit și are hotar cu satul Turdaș ¹⁴⁾ de Uioara ¹⁵⁾; de aci la Thow, apoi la Fequetkopna și apoi prin Fequet se întoarce la semnul de hotar de mai înainte. Restul cuprinsului acestui privilegiu n'a mai pus prea luminatul rege să fie transcris, deoarece era prea amănunțit, ci a poruncit <să se treacă> numai cele ce erau de mai mare trebuință, declarând că dacă se va găsi cineva de orice

¹⁾ *ultra silvas*. ²⁾ *Tam in villis, tam in piscinis, tam in metis, quam in hominibus*. ³⁾ *Ascenepe* (Alba). ⁴⁾ Se înțelege: hotarul. ⁵⁾ *Feketfee* (Alba). ⁶⁾ *cum villa Cuculiensis castris*. ⁷⁾ *Bodon* (Târnava Mică). ⁸⁾ *Acna* (la nord de Blaj). ⁹⁾ *Acnahege*. ¹⁰⁾ *Lapad* (Alba). ¹¹⁾ *Red* (Târnava Mică). ¹²⁾ *Sciluas* (Alba). ¹³⁾ *Heren* (Alba). ¹⁴⁾ *Tordosi* (Alba). ¹⁵⁾ *Vyuar*.

treaptă sau de orice stare, într'atât de îndărătnic și de nelegiuit ca să cuteze a se ridica împotriva hotărîrii de față, să cadă sub mânia atotputernicului dumnezeu și să sufere cu mai mare strășnicie osânda și neîndurarea supărării regale.

Fragment lat. din transumptul capitlului din Vaș, din 14 Sept. 1337, la Teusch-Firnhaber, I, p. 5—6, cu indicarea greșită a anului: 1197. Prin acest act se confirmă un altul mai vechiu al regelui Bela al III lea, din 1177. O variantă a acestui act din 1197 după un transumpt al capitlului din Cenad din 1334, se află la nr. 40. Un alt fragment se găsește la nr. 41. În privința acestor fragmente vezi observațiile lui Szentpétery, I, nr. 202.

40

<1202—1203>.

În numele sfintei reimi una și nedespărțită. Emeric, din mila lui dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei și Serbiei, deapururea. Lumea fiind nestatornică și faptele sale trecătoare, înțelepciunea regilor trebuie să caute a păstra neschimbat ceea ce a fost săvârșit potrivit legii, îngrijindu-se neîncetat de trăinicia ei veșnică, pentruca nedreptăța să nu ridice armele în chip nevrednic împotriva rânduiei faptelor săvârșite cu înțelepciune, prefăcându-le în scurgerea vremii în înșelăciune. Așa dar, vrem să dăm de știre tuturor că, în urma rugăminții credinciosului și iubitului nostru Richard ¹⁾ prepozit de Arad am hotărît să întărim cum se cuvine, prin mărturia privilegiului de față, bisericii sfântului Martin din Arad toate posesiunile sale, atât sate, locuri de pescuit și hotare, cât și oameni de orice stare ai acelei biserici. Hotarul satului Sarus în partea de răsărit trece peste balta care se chiamă Sarus, la o altă baltă cu numele Heges și, mergând în chipul acesta spre miazănoapte, ajunge la Fuk, iar prin Fuk la râul care se chiamă Hudus, pe urmă dela Hudus se îndreaptă lângă pod și moară spre răsărit. Apoi, pe râul Hudus, la un alt pod, hotarul ajunge la Apakere, iar de aci în balta numită Holmoheg și astfel se întoarce la întâiul hotar, unde Holmoheg intră într'un alt sat Sarus ²⁾, unde se află cetățile Bihorenilor. Biserica are cinci gospodării ³⁾; aceștia, <Bihoreni>, au pământ comun cu sătenii din acel sat. Iar fiindcă scrierea numelor acelor iobagi, care se află în privilegiul acela, ne-ar pricinui oboseală din cauza mării lor mulțimi, nu le-am scris, ci am renunțat la scrierea lor.

Textul lat. în *Codex diplomaticus patrius*, VIII, p. 11—12 (după transumptul capitlului din Cenad din 1334; cf. observațiile dela nr. 39).

¹⁾ Richahard. ²⁾ Partea privitoare la descrierea hotarelor satului Sarus se găsește și în doc. nr. 41. ³⁾ mansiones.

<circa 1202—1203>.

< Din actul de danie al lui Eméric regel Ț Ungariei către biserica din Arad >:

Numele iobagilor <de pe moșile bisericii din Arad>: Mopad cu doi ¹⁾, Petru, Benes cu unu, Orassag cu unu, Petru cu unu. Numele acelor care slujesc decanului: Amen, Focate cu unu, Cozma, Adrian, Michael, Janos, Tersa, Iacob cu fratele, Juna cu unu, Demeter cu trei, Mada cu fiul, Herseg, Col, Raselon. Numele vierilor: Petur cu unu, Paul cu unu, Gnegsi cu unu, Lesse cu fratele, Seris cu unu, Ton cu unu, Petur cu doi, Niged, Forcos cu doi și cu doi frați. În același sat biserica are douăsprezece vii.

Numele vierilor din satul Juvenin: Bucud, Egud cu doi frați, Miclous cu un frate. În același sat sunt trei vii.

În satul Galșa ²⁾ biserica are șapte sorți de pământ ³⁾, numele vierilor: Soncor cu unu, Iohannes cu doi, Dega cu trei, Tompa cu fiul, Carasim, Suga cu fiul, Iohannes cu trei, Seryd, Wssod, Syc cu unu și aceștia au pădurea în comun cu alții. În același sat biserica are zece vii.

Satul bisericii care se cheamă Sencural în partea de răsărit are hotar cu satul abatelui din Pâncota ⁴⁾ dela capătul munților, lângă baltă până la pădure. Apoi merge spre miazănoapte și acolo începe să aibă hotar cu oamenii din Derris ⁵⁾. Pe urmă cu oamenii <mănăstirii> sfântului Duh ⁶⁾ și făcând câteva ocoluri se îndreaptă până la cele trei hotare ale lui Zakarie. De aci până la Beuquerq și mergând în chipul acesta în partea de răsărit lângă pădure se duce la Scutelek apoi la Faston și astfel la pădurea din Bessenycw, iar prin pădure se îndreaptă până la satul aceluiași Bessenycw. Apoi hotarul se mărginește cu oamenii din Agria ⁷⁾ și astfel se întinde până la munți. Iar în partea de miazăzi are drept hotar muntele și astfel prin munți se întoarce la întâiul hotar. Numele vierilor sunt acestea: Ninas cu unu, Tok, Modoros cu doi, Bendu cu trei, Jordan cu unu, Buna, Moxad cu unu, Vtled cu unu, Fener cu unu, Gogorz, Simak. Numele îngrijitorilor de vite: Iacobus, Cozma cu unu, Raassasey cu unu, Teca cu doi, Boson cu trei. Numele acelor care dau miere: Ragud cu doi, Chennu, Boka cu patru, Fonsol cu fratele, Varad cu unu, Otos cu unu, Colont, Rompa cu fratele. Numele iobagilor: Ioachim cu unu, Sebesthien cu doi, Ioannis. Acolo sunt unsprezece vii ale bisericii.

În satul Mghyer biserica are a cincea parte din pământ, oamenii care sunt acolo au nădăruie în comun cu alții. Numele vierilor: Gima cu unu, Belquer

¹⁾ cum duobus, cu doi membri de familie?. ²⁾ Golosa (Arad). ³⁾ septem sortes de terra. E vorba de loturi trase la sorți din pământul obștesc. În Transilvania (în regiunea Cluj) țărani folosesc expresia: « o soarte de pământ ». ⁴⁾ Pankotha. (Arad). ⁵⁾ cum populo Derrisi. ⁶⁾ « Sancisspiritus », adică a mănăstirii Denesmonostor. ⁷⁾ cum populo agriensi. E vorba de dependenții episcopiei de Agria (Eger, R. P. Ungar.) sau de satul Agriș? (Arad).

cu unu, Peta, Ehcend, Rec cu doi, Varou cu fratele, Nemel cu doi și cu trei frați, Queus cu unu, Scarandi cu unu, Teca cu unu, Rigou cu unu, Jurgu cu doi, Halales. Meșteșugarii sunt aceștia: Ștefan cu unu, Zemper cu trei frați. Numele aceleora care dau miere sunt: Figud cu unu, Joan. În același sat sunt patrușprezece vii și un iobag Ermeecz.

Satul Bard are hotar spre apus cu satul vistierniceilor ¹⁾, care se cheamă Bessenyaw, în Soczanon, lângă drumul mare și se întinde până la pădurea Besse-nyew. De aci se întoarce spre miazănoapte și are hotarele cu pământul <mânăstirii> sfântului Duh, lângă pădurea care se cheamă Benaberke pe țărmul <râului> Eer și în chipul acesta se întinde până spre răsărit și ține hotarul cu <pământul lui> Iohannes, fiul lui Coboarcz; apoi la Homorb, de aci la Eer și la Mequerec, după aceea la Vasaformio și acolo are hotar cu satul Alqueri și așa se întinde spre miazăzi și se mărginește cu satul Felquery. De aci cu pământul bisericii din Batur și în felul acesta se întoarce la întâiul hotar. Numele iobagilor sunt acestea: Becud cu doi și un frate Simon, Forc cu trei frați, Șcemscu cu fratele, Martin cu unu, Mogy, Haland cu unu, Clemens cu doi, Michadeus, Ștefan, Runchy cu doi, Banis cu fratele, Marcel cu unu și cu un frate, Pousa, Carassum, V. cu cinci, Vink cu cinci frați, Viodol cu doi, Bug cu trei, Fermul cu unu, Peter, Paul, Peter, Mathias cu fratele, Boz cu unu și un frate, Marczel, Gervas, Paul cel mare cu doi, Rodus cu doi frați, Jochun cu unu, Pous cu fratele, Oıman cu fratele, Qucus, Brisa cu unu, Iohannes cu unu, Vid cu trei, Iniz cu unu, Mandus cu doi frați, Queig, Laczy, Bal cu unu, Jog, Sakalon. Numele acelora care dau miere sunt acestea: Petru cu doi, Martin cu unu, Mauog vier cu doi, Arden strungar ²⁾, care datorează bisericii anual cincizeci de vase și biserica are acolo trei vii.

În satul Felquer biserica are două sorți ³⁾ și loc pentru două curți. Numele iobagilor: Mondou cu doi, Togodou cu doi, Pousa, Albeus cu doi, Ambreus cu unu; fiecare din aceștia are sorți cu sătenii și dacă numărul acestora crește, cresc și sortile ⁴⁾.

Satul Chwba are hotar în partea de apus pe râul Criș și dela Criș se întinde spre miazănoapte până la Sigunafuga, apoi la Solumusmezew. De aci la Hiduste și astfel la Fayg, apoi la Scumunihoresta, de aci merge la hotarele sfântului Ladislau, apoi la drumul Bise, de aci la Kertfew, apoi la Nadoshaczya, de aci la Nadatheleke, apoi la Hongassa, de aci la Dabusaere și astfel se întinde spre răsărit la Criș și dealungul Crișului se întoarce la primul hotar, care începe în partea de apus. Numele iobagilor din același sat: Vilek cu doi fii, Momolk cu unu, Mogd cu doi, Beke cu unu, Hëimor cu unu, Saul cu doi, Sconnuk cu unu,

¹⁾ *tavernicorum*. ²⁾ *tornator*. ³⁾ *sortes*. ⁴⁾ *unusquisque ipsorum sortem habet cum villanis et si numerus ipsorum crevit, crescunt et sortes*.

Mogris cu unu, Fulcus cu doi. Numele acelor care în limba obișnuită se chiamă slugă ¹⁾: Filupa cu unu, Pousa cu doi, Vnuca cu unu.

Satul Saris în partea de răsărit își are hotarul peste balta care se chiamă Saris și dealungul bălții se întinde spre apus și intră într'o altă baltă, care se chiamă Heulgies și în chipul acesta se întinde spre miazănoapte și intră în Fuk, iar prin Fuk merge la râul care se chiamă Hodos și cu Hodos, lângă pod și moară, se îndreaptă spre răsărit, de aci cu Hodus lângă un alt pod intră în Apakere, iar de aci în balta care se chiamă Holmohugh și astfel se întoarce la întâiul hotar, acolo unde Holmohwgh intră în Saris. Numele iobagilor din acelaș sat sunt acestea : Vrunned cu doi fii, Nitra cu unu, Thomas, Fila, Modustu cu doi, Numfy cu unu, Inus cu unu, Justa cu unu. Numele vistierniceilor : Gusun cu unu, Esleu cu doi. Numele acelor care în limba obișnuită se chiamă slugă, sunt : Serid cu unu, Capre cu unu, Iohannes cu doi, Totu cu unu, Cibu cu doi, Cekas cu unu.

Intr'un alt sat Saris, unde se află vânătorii cetății Bihor, biserica are cinci gospodării ²⁾, anume Verbel cu doi fii, Eterez cu unu, Tarcand cu unu, Furnod cu doi, Jacob cu unu. Aceștia au pământul în comun cu sătenii aceluiaș sat, iar dacă se mărește numărul lor, trebuie să li se îmulsească și sortile.

Satul Humorok își are hotarele spre apus pe Criș cu satul Buken, de aci la dealul care se chiamă Buc, de aci la Narhod, de aci la Qrud și astfel se întoarce spre miazănoapte și își are hotarul peste șanț și se întinde la Komlo-kereku la începutul șanțului și astfel se întinde spre răsărit și se mărginește cu satul Adia, de aci la Scily, de aci la Archiare, de aci la Erși și în chipul acesta prin Er la cele trei șanțuri, de aci începe să-și aibă hotarul în patru locuri cu satul Jeneu, iar de aci trece peste șanțul mic la Olquereie, de aci peste Scet la șanțul cel mic și astfel la Criș, iar dealungul Crișului se întoarce spre miazăzi și trece Crișul, iar lângă pădure se mărginește cu prediul Sbanca până la pădurea susnumitei posesiuni Subanca și peste drum se întoarce spre apus la Criș și în chipul acesta la hotarul dintâiu. Numele iobagilor din acelaș sat sunt acestea : Domit, Ilaris, Iohannes cu un fiu, Olnus cu trei, Benus cu doi, Eliseus, Secad cu doi, Bok, Pica, Chupa, Vis, Vitalius, Benjamin cu doi, Vnuca cu trei, Petur, Gregor, Aranduk cu doi, Sancir cu unu, Saul, Sela cu unu, Numhiu cu patru, Erdeus cu unu, Kilian cu trei, Tecsa, Boz cu unu, Micus cu unu, Sceulend cu unu, Forcus cu unu, Fulcus cu doi, Niga, Semen cu doi, Andre cu trei, Sotmos, Sopos cu doi, Solon, Bucdu cu doi, Hobyeg cu fratele, Vederej, Benedic, Peucec cu unu, Tod, Aranduk, Mikus, Somak. Numele acelor care se chiamă în limba obișnuită slugă, sunt : Obus cu unu, Jordan cu unu, Ba< . . . > iula, Simus, Bosu cu doi frați, Eleus, Magus cu trei, Mica cu trei, Toca, Vosod cu unu și cu fratele, Micusa cu trei, Buca, Sceud cu doi, Sous, Taca, Bedes cu unu, Tolord cu doi,

¹⁾ Sulga (în ung.). ²⁾ mansiones.

Forcos, Feit cu unu, Legen cu doi, Egebes, Ficoc, Bena, Vsum cu trei, Nela cu unu, Cenes cu trei, Hedus, Vsod, Juan cu doi. Numele cărauşilor sunt acestea: Isip cu doi, Horogis cu unu, Puca cu doi, Fortast cu doi, Medened cu doi, Foimed, Sulemer, Saul cu doi, Cosma cu unu, Benedic cu unu, Odussa cu unu, Voda cu doi, Som cu unu, Elusa cu unu, Rema, Leseu cu doi, Vicos cu unu, Johannes cu unu, Turda cu unu, Acilleus cu trei, Juad cu patru fraţi. Numele curtenilor ¹⁾ sunt: Herceg cu trei fii, Vendeg cu unu, Tata cu trei, Tata.

Satul Regnen în partea de răsărit începe să aibă hotare cu cetatea Bihor spre răsărit şi păstrează în chipul acesta hotarele până spre miazăzi şi merge înainte spre apus, după aceea merge drept până la hotarele acelor care păzesc porţile acelei cetăţi şi astfel ajunge la cele trei şanţuri. Pe urmă începe să aibă hotarul cu satul Puca peste şanţuri şi în chipul acesta se uneşte hotarul bisericii cu hotarul comitelui Fillip, de aci se îndreaptă spre răsărit, iar lângă drum se află <semnul de> hotar care desparte de hotarele lui Oliuer. . . ²⁾, se întoarce spre miazăzi şi are un <semn de> hotar, acolo unde se întoarce spre răsărit şi se îndreaptă spre miazăzi, până la locul care se chiamă N . . . nhig ²⁾ spre biserică şi dela biserică se întoarce la primul hotar. Numele vierilor din acel sat sunt acestea: Moc cu patru fii, Peter, Peca, Paul, Bunalci, Vthadi cu trei, Tenca, Peter, Carthin, Munos cu doi, Teca, Tecusa, Rada cu patru, Zacheus, Zachu, Fortost, Rauosti, Paulus cu doi, And, Bosur, Otmar cu fratele, Lotiba cu doi, Forcosu, Vros, Cocudi cu unu, Săca, Paul cu trei, Wassa, Votos, Beques, Ressa cu fratele, Ştăfan cu unu, Capan, Bulsu, Nuqucz, Sămudi, Săntu, Petru. Numele plugarilor sunt acestea: Paul cu un fiu, Nicolaus cu doi. Numele iobagilor sunt acestea: Dersi cu unu, Bolosu cu unu, Fiza cu doi, Petur, Petus, Borsa, Nepedi cu doi, Sanctus, Forcossi, Senta cu doi, Solassi cu doi, Cosma, Ihoa<n>, Obridi, Leta cu unu, Karachin, Saul, Chessuga, Mossa cu trei, Fichur, Petessa, Kasudi cu unu, Veca, Queissi cu unu, Ta . . . ²⁾, Tecu . . . ¹⁾.

Hotarul satului Bodol se începe la vadul Bodol şi se întinde până la satul Bwaz şi de aci lângă sat merge şi se îndreaptă spre câmpie şi tot astfel până la muntele ce se chiamă Pudas, de aci se întinde aproape de satul Bissena, iar de aci la muntele Cisy şi pe muntele Cisu merge la muntele ce se chiamă Orox, iar dela muntele Orox prin mijlocul lacului merge înainte la vârful Orox şi acolo se află piatra de hotar a satului Gemar. De aci se îndreaptă spre răsărit şi are hotarul între două şanţuri, după aceea coteşte spre miazăzi şi merge între doi munţi şi este un hotar ce se numeşte Coppo. De aci merge spre muntele mai înalt şi ajunge la muntele ce se chiamă Zeleus, după aceea la muntele ce se află lângă şanţ drept la un hotar şi astfel se întinde până la hotarul satului ce se chiamă Begey; după aceea la un hotar ce este aproape de mormântul

¹⁾ *udvonnici*. E vorba de oamenii dependenţi care prestau anumite servicii curţii. ²⁾ *Lacună* în textul latin publicat.

unui om oarecare și se află acolo piatra de hotar a satului Burbu. Iar de aci se întoarce la acelaș șanț și dealungul șanțului se coboară până la apa Bodol, iar dela șanțul acela trece peste apa Bodol, iar dincolo de Bodol se află insula pe care ocolind-o merge până la vadul pomenit. Numele iobagilor sunt: Olodar cu trei fii, Teta, Pous, Petru cu un fiu, Jarsen, Becons, Bodon, Baga, Petons, Sompos, Ștefanus cu doi, Michael cu unu, Otons cu unu, Fortasius cu doi, Kelye, Pentek, Stesus, Senu. Numele curtenilor sunt acestea: Morust cu doi fii, Tetus, Latamas, Agus cu patru, din cari Boda cu trei fii, Bodos, Orod, Bodamer cu doi, Casaraid cu unu, Pota, Kata cu unu, Cega cu doi.

Satul Kemey, care altfel se chiamă Ellen, are hotarul lângă apa Kengel și <se mărginește> cu hotarul fiilor comitelui...

Fragment lat. la Szentpétery, I, nr. 202 (după o copie din sec. XV).

42

1203.

Emeric regele Ungariei acordă bisericii <episcopiei> din Oradea: «două părți din dările ¹⁾ ce-i revin lui atât din satele cât și din târgurile întregului comitat Bihor, atât în jurul ²⁾ Bihorului cât și în jurul Zarandului, afară de dările ce privesc următoarele patru târguri și anume: Akyel ³⁾, Kwleser, Ianoșda ⁴⁾ și Târgul Reginei ⁵⁾. În anul o mie două sute trei dela întruparea domnului ».

Mențione la Zimmermann-Werner, I, p. 7. Donație confirmată de regele Bela al IV-lea, la 23 Martie 1261 (Ibid., p. 84).

43

1203.

<Emeric regele Ungariei descrie hotarele moșiei Merena a bisericii sf. Mihail din Vesprim (R. P. Ungară). În lista demnitarilor, între alții>: Benedict palatin și comite de Bihor, Iula comite curial și de Cenad.

Regest după Szentpétery, I, nr. 205.

44

1203.

<Emeric regele Ungariei dăruiește o posesiune din comitatul de Moson (R. P. Ungară) mănăstirii Heiligenkreuz (Austria). În lista demnitarilor între alții>: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Benedict palatin și comite de Bihor, Iula comite curial și de Cenad, Poth comite de Timiș, Benedict voevod.

Regest după textul lat. din Fejér, V, 1, p. 292.

¹⁾ *tributorum*. ²⁾ *circa*. ³⁾ Localitate dispărută din Bihor. ⁴⁾ *Janosd* (Bihor). ⁵⁾ *Forum Reginae*.

1204 Aprilie 16, Roma (Lateran).

Inocențiu episcopul etc., venerabilului frate <Simion> episcop de Oradea și fiului... abate de Petis ¹⁾ din dieceza Vesprim, mântuire, etc. Prea iubitul nostru fiu întru Hristos <Emeric> ilustrul rege al Ungurilor ne-a înștiințat că unele biserici ale monahilor greci ²⁾ aflătoare în regatul Ungariei se ruinează de tot prin lipsa de grijă a episcopilor diecezani și din pricina acelor Greci care, după cum spune dânsul, sunt foarte stricați. El ne-a rugat cu umilință și cu stăruință ca prin autoritatea noastră să se înființeze un episcopat din sânul acelorași <Greci>, care să ne fie supus nemijlocit nouă sau să fie așezați în acele <biserici> abați ori prepoziți latini, prin râvna și osârdia cărora să se poată îndrepta mai bine starea acelor biserici. Noi așa dar ascultând rugămințile aceluia rege, vă poruncim prin scrisoare apostolică, ca mergând la pomenitele biserici să cercetați cu sârguință adevărul <și să vedeți> dacă starea acelor mănăstiri poate fi îndreptată de monahii greci amintiți sau dacă s'ar putea înființa un episcopat în frunte cu unul din aceia, cu învoirea episcopilor diecezani, care să ne fie supus nemijlocit. Iar ceea ce veți fi aflat în privința acestor lucruri, însemnându-le credincios sub mărturia peceților voastre, să ni le trimiteți nouă pentruca, după ce vom fi lămurii cât mai temeinic prin cercetarea voastră, noi să putem hotărî în această pricină. Intre timp însă voi să vă dați silința pentru a-i îndrepta pe aceia. Dat în Lateran, în a șasesprezecea zi înainte de calendele lui Mai, <în al șaptelea an al păstoririi noastre>.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 39—40.

2104.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Emeric ³⁾, din mila lui Dumnezeu regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei și Serbiei, deapururea. Cu cât forma unei scutiri sau a unui contract ajunge la cunoștința mai multora, pentruca ea să se șteargă cât mai greu din amintirea oamenilor, cu atât astfel de acte obișnuiesc să primească un mai mare spor de autoritate. De aceea, voim să ajungă la cunoștința tuturor celor de față și a celor viitori, că pe Ioan Latinul care s'a așezat între Teutonii ⁴⁾ din Transilvania în satul Cislădie ⁵⁾, în urma slujbelor pe care ni le-a adus de atâtea ori, îl scutim prin bunăvoința noastră regală, atât pe el cât și pe toți moștenitorii lui, de toate slujbele <datorate> de sus pomeniții Teuoni, cât și de alții de felul lor și îi dăm dreptul, atât lui cât și urmașilor săi, de

¹⁾ De sigur greșeală în loc de *Pelis*, mai bine zis *Belis* (cf. *Fejér*, II, p. 429). ²⁾ adică ortodocși. ³⁾ *Hemiric*. ⁴⁾ *Sașii*. ⁵⁾ *Rivétel* (Sibiu).

a avea liberă intrare la curtea regală. Nici el și nici urmașii lui nu vor fi datori de acum înainte a plăti cuiva, sub un nume oarecare, nici din lucrurile și nici din posesiunile lor, atât în ce privește casele, cât și în alte lucruri pe care le-a dobândit până acum sau le va putea dobândi, vreo plată sau vreo dare¹⁾, afară de oaste, la care sunt datori să slujească pentru noi și pentru țară acei cărora li s'a dat un asemenea privilegiu. Totodată i-am dat dreptul de a nu putea nicidecum fi tras la răspundere înaintea altui judecător, decât înaintea noastră și a aceluia care judecă pe fiii iobagilor noștri. Și pentruca această scrisoare de danie regală să rămână pe veci trainică și neschimbată, am pus să se întărească privilegiul făcut spre mărturia acestui lucru prin pecetea cu chipul nostru. Dat de mâna prepozitului Petru din Alba <Regală>, cancelar al curții regale, în anul 1204 dela întruparea domnului, în timpul venerabilului Ioan arhiepiscop de Calocsa, al lui Ugrin arhi<episcop> ales de Strigoni și episcop de Iaurin, al lui Calan episcop de Pécs, al lui Desideriu episcop de Cenad, al lui Simon episcop de Oradea, al lui Willerm episcopul Transilvaniei²⁾, al lui Benedict palatinul, al lui Ypochus ban și comite de Bács, al lui Julia comite de Nitra și comite curial, al lui Tiburtiu comite de Bodrog, al lui Chepan comite de Sopron.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 7—8; Hurmuzaki Densușianu, I, p. 50—51.

47

1205 Mai 3, Roma (sf. Petru).

Inocențiu episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, către venerabilul frate arhiepiscopul de Calocsa, mântuire și binecuvântare apostolică. Am fost înștiințați din partea ta că pe pământul fiilor cnezului Bela³⁾ se află un oarecare episcopat pe care, cum nu e supus niciunei mitropolii, vrei să-l aduci la ascultarea scaunului apostolic și să-l așezi sub jurisdicția bisericii din Calocsa. Dacă noi îți dăm învoirea noastră în această privință. Iar noi, încuviințând dorința ta, pe cât putem, cu ajutorul domnului, îți îngăduim prin autoritatea scrisorii de față ca, în cazul că cele de mai sus sunt adevărate, să ai voie să aduci acel episcopat la ascultarea scaunului apostolic și să-l așezi sub atârarea bisericii din Calocsa. Totuși să fii cu multă băgare de seamă ca acel episcopat să nu fie cumva supus bisericii din Constantinopol, deoarece, întrucât această biserică din Constantinopol s'a reîntors de curând la unitatea scaunului apostolic, nu vrem s'o lipsim de dreptul ei. Dat <la Roma, la sf. Petru> în a cincea zi înainte de nonele lui Mai, <în al optulea an al păstoririi noastre>.

Textul lat. la Fejér II, p. 459—460.

¹⁾ *exactionem aliquam vel tributum.* ²⁾ *Ultrasilvanus.* ³⁾ *in terra filiorum Beleknese (Beleknese, Fejér; lectură verificată după o copie a documentului din Arhivele Vaticanului, Vat. Lat. 7216, vol. 7, f. 13); Theiner, I, p. 40 (după Registrele Vaticanului): Belocnese.*

1205 Iunie 19, Roma (sf. Petru).

Inocențiu episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, venerabilului frate . . . episcopului de Cenad și iubitului fiu . . . abatelui de Stekdor ¹⁾, din ordinul Cisterciților, mântuire și apostolică binecuvântare. Vrând să-și dovedească nevino-văția, venerabilul nostru frate C<alan> episcopul de Pécs, ne-a rugat cu smerenie să binevoim a îngădui desvinovățirea lui pentru faima nelegiuită cu care l-au pătat pisma și răutatea născocitoare. Deoarece nu se află împotriva lui niciun acuzator, poruncim prin scrisoare apostolică chibzuinții voastre, ca să-i hotărâți un loc potrivit și o zi, pentru a primi dela el în public, împreună cu doi episcopi și trei abați, desvinovățirea canonică, îngrijindu-vă cu luare aminte ca porunca apostolică să o împliniți cu credință și cu chibzuință. Dat la Roma, la sfântul Petru, în a treisprezecea zi înainte de calendele lui Iulie, în al optulea an al pontificatului nostru.

Textul lat la Fejér, II, p. 462.

1205 August 1.

< Andrei al II-lea regele Ungariei dă privilegii orașului Nona (Iugoslavia) >. «Dat de mâna lui Godfred prepozit de Arad și cancelar al curții regale, la calendele lui August, în anul dela întruparea domnului 1205 ». < În lista demnitarilor, între alții >: Desideriu episcop de Cenad, Simion episcop de Oradea, Vilhelm episcopul Transilvaniei ²⁾, Smaragd comite curial și comite de Solnoc ³⁾, Gyrcó comite de Bihor.

Regest după textul lat. (transumpt din 1244) din Smičiklas, III, p. 50—52.

1205.

Andrei al II-lea regele Ungariei descrie hotarele moșiei Menera și ale altor moșii ale bisericii < mănăstirii > din Igriș (Banat).

Regest după rezumatul lat. din Szentpétery, I, nr. 220 (după trei transumpturi din sec. XIV).

1205.

< Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește moșia Zechud din comitatul Vasvár (R. P. Ungară) lui Ștefan, fiul lui Chernuk de Chernukey >. «Dat de mâna lui God-

¹⁾ Czikator (după identificarea lui Fejér). ²⁾ *Ultrasilvanus*. ³⁾ Greșeală de transcriere: *Skowauciensis*.

fred ¹⁾ prepozit de Arad, cancelar al curții regale, în anul dela întruparea domnului 1205 ». « In lista demnitarilor, între alții »: Simion episcop de Oradea, Smaragd comite de Solnoc.

Regest după textul lat. (păstrat în transumpt) din Fejér, III, 1, p. 21—22.

52

1205.

« Andrei al II-lea regele Ungariei confirmă privilegiul unor « oameni » ²⁾ scoși de sub jurisdicția cetății Vasvár (R. P. Ungară) de către regele Geza al II-lea ». « Dat de mâna lui Guthfrid prepozit de Arad și cancelar al curții regale, în anul dela întruparea domnului 1205 ». « In lista demnitarilor între alții »: Gyrco comite de Bihor, Smaragd comite de Solnoc.

Regest după textul lat. din Wenzel, VI, p. 300.

53

1206.

Andrei, din mila lui Dumnezeu regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapaurarea. Deoarece este în folosul luminăției regale de a păstra neștirbită și neatinsă libertatea tuturor oaspeților regatului său, libertate cu care mâna darnică a firii i-a fericit, totuși « regele » datorită unei legături deosebite, este dator să vegheze mai ales asupra liniștei și folosului acelor pe care îi distinge noblețea neamului lor și pe care chibzuința prevăzătoare a regilor dinaintea noastră i-a socotit mai buni și mai vrednici. Drept aceea, pe cei dintâi oaspeți ai regatului și anume pe aceia din trei sate ale Transilvaniei ³⁾ numite Cricău ⁴⁾, Ighiu ⁵⁾ și Romos ⁶⁾, despre care, datorită tradiției lăsate de înaintașii noștri, știm că printre ceilalți oaspeți ei se poartă mai cu râvnă, « noi » privindu-i cu mai multă bunăvoință și, înmulțind binefacerile milostivirii regale pentru siguranța și starea lor, spre a pune frâu cutezanței ⁷⁾ urmașilor ⁸⁾, i-am înzestrat cu aceleași libertăți pe care le-au dobândit prin privilegiile înaintașilor noștri și anume să nu fie de loc datori să se înfățișeze pentru niciun fel de pricini ale lor în fața vreunui judecător și să nu fie chemați la aceasta de către voevod sau de vreun slujbaş al acestuia care ar sluji atunci în părțile Transilvaniei și nici vreun voevod să nu se poată găzdui la ei ⁹⁾, decât dacă ar fi poftit de bună voie de către ei și

¹⁾ Greșeală de transcriere: Buchrif. ²⁾ homines. ³⁾ Ultrasilvania. ⁴⁾ Karako. ⁵⁾ Crapundorph. ⁶⁾ Rams (Alba). ⁷⁾ praesumptionem. ⁸⁾ Se subînțelege: care ar vrea să le uzurpe bunurile sau drepturile. ⁹⁾ descendere super eos.

să fie scutiți chiar și de plata dărilor ¹⁾ cu care sunt datori ceilalți Sași ²⁾, nici să nu fie datori a face de strajă pentru paza hotarelor, nici să meargă la oaste decât atunci când regele ar porni în persoană într'un războiu în afara regatului. De asemenea, le îngăduim ca, trăind după datina neamului lor, să nu plătească nimănui vreo dare pentru viile pe care le vor fi sădit ei și nici să plătească ceva cuiva sub numele de dijmă sau dare ³⁾ pentru porcii sau celelalte vite care vor paște în pădurea lor slobodă și să se bucure pe veci de sprijinul ocrotirii tuturor comiților curiali ⁴⁾. Și pentruca această hotărîre să dăinuiască așezată și statornică în viitor, o întărim cu pecetea noastră. Dat de mâna lui Gocholc ⁵⁾ prepozitul de Arad, cancelar al curții regale, în anul 1206 dela întruparea domnului. În timpul venerabilului Ioan arhiepiscop de Strigoni, al lui Pertold <episcop> de Calocsa, Willerm al Transilvanișii, în timpul lui Cegan palatinul și comitele de Bács, al voevodului Benedict.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 9—10.

54

1206.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapănarea. Se cade cel mai mult milostivirii regale, căci izvorește din izvorul bunătății, să primească și să încălzească pe toți oaspeții care aleargă la sânul îndurării sale, dar cugetul o îndeamnă să ocrotească și să ajute mai degrabă pe aceia, pe care îi vede că se îngrijesc mai plini de râvnă de slava coroanei și de folosul țării. Drept aceea, noi, îndemnați de chibzuirea asupra acestui lucru și ținând seama de slujbele vrednice pe care oaspetele și credinciosul nostru cavaler ⁶⁾ Ioan Latinul ni le-a adus cu atâta tragere de inimă și credință, îi dăruim pe veci pământul numit Cwezefy ⁷⁾, ce-l stăpânește prin moștenire necredinciosul nostru pristav Andrei, fiul lui Martin Teutonicul din satul Vratotus, pământ cuprins între următoarele hotare: primul hotar începe dela Bărcuș ⁸⁾ și înaintând se mărginește cu satul Lovnic ⁹⁾, de unde ieșind se mărginește prin anumite hotare cu satul Cobor ¹⁰⁾ și de aci hotarul merge prin trei <semne de> hotar până ajunge la satul Felmer ¹¹⁾, de unde înaintând prin niște semne se învecinează cu satul Șoarș ¹²⁾, de unde apoi de asemenea trece prin niște semne și se mărginește cu

¹⁾ collecta. ²⁾ Saxoni. ³⁾ nomine decimarum vel tributorum. ⁴⁾ Traducerea nu e sigură în ce privește sfârșitul frazei din cauza unei lacune în textul latin (*omnium curiarum c'omitum...ie protectionis gaudeant munimine*). ⁵⁾ Formă greșită (în transumptul din 1296—1301 în care s'a păstrat textul) în loc de Gotfredus. ⁶⁾ miles. ⁷⁾ La apus de Cohalm. ⁸⁾ Barancuth. ⁹⁾ Lewenech. ¹⁰⁾ Cowrn. ¹¹⁾ Welmer. ¹²⁾ Sars.

satul Cavalerilor ¹⁾, de unde înaintând din semn în semn se întoarce iar la numitul sat Bărcuț. Intre aceste sate se află pământul <lui> Ioan, pe care i l-am dăruit și care a fost cercetat și hotărnicit de către sus numitul pristav pentru iobagii cetății Alba, care au dat mărturie în acest sens și ale căror nume sunt: Gyuna, Gyna, Gyurgy, Iseph, Willera și alții foarte mulți, ale căror nume ar fi greu să le mai pomenesc. De acum înainte noi, voind a asigura pacea și liniștea aceluiaș ²⁾, prin cele de față îi dăruim lui și moștenitorilor săi aceleași privilegii pe care i le-a dăruit și fratele nostru de veșnică pomenire regele Emeric ³⁾ și anume ca, atunci când are vreo pricină să nu fie dator a se înfățișa la judecata altcuiva decât a regelui și a comitelui palatin și voim ca dreptul lui să fie neatins și oriunde va avea case, pământuri, vii, mori sau orice alte bunuri și orice moșii va putea să dobândească de aci înainte cu ajutorul domnului, poruncim să-i rămână întregi fără a fi cotropite sau știrbite de cineva.

Pe lângă aceasta mai hotărîm ca, în orice loc va veni el sau oamenii lui ⁴⁾ pentru negoț, să fie liberi și scutiți de orice cerere sau plată de vamă. Poruncim așa dar, ca nimeni să nu aibă cu desăvârșire dreptul de a turbura cu ceva pe sus numitul Ioan sau pe moștenitorii săi, ori a neliniști pe oamenii săi ⁵⁾, ori să-i răpească moșiile sau să i le știrbească cumva, ci să-i rămână pe veci întregi și neatinse lui și moștenitorilor săi pentru folosințele lor viitoare. Și pentruca în viitor să nu cuteze cineva a călca această danie sau așezământ al nostru în chip nedrept, am pus să se întărească scrisoarea de față cu pecetea luminăției noastre. Iar dacă vreun cutezător nelegiuit ar încerca să calce hotărîrile din această scrisoare, să-l lovească mânia lui Dumnezeu atotputernicul și să simtă strășnicia mâniei regești. Dat de mîna lui Gotfred prepozitul de Arad și cancelarul curții regale, în anul 1206 dela întruparea domnului. În timpul venerabilului Ioan arhiepiscop de Strigoni, al lui Calan episcop de Pécs, Boleslav episcop de Vaț, Kalanda de Vesprim, Kathapan de Agria, Desideriu de Cenad, Guthard de Zagreb, Symon de Oradea, Petru de Györ, în timpul lui Mogh comite palatin și de Bihor, al banului Chepan, al lui Chepan comite de Bács, al lui Gyula de Bodrog, al lui Marcel de Sopron, al voevodului Benedict, al lui Smaragd comite curial al nostru și comite de Solnoc, al lui Mercuriu comite de Pojon <Bratislava>, al lui Tiburțiu comite curial al reginei și comite de Alba, al lui Martin comite de Vasvár, al lui Ogyuz <comite> de Zala, Nicolae de Nitria, Poth de Moson, Nicolae de Cenad.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 8—9.

¹⁾ villa Militum, azi Seliștat. ²⁾ Ioan Latinus. ³⁾ Hemiric. ⁴⁾ famuli ⁵⁾ familia

1206.

<Andrei al II-lea regele Ungariei acordă canonicilor din Strigoniou un venit anual de 100 mărci de argint din vistieria regală>. «Dat de mâna lui Gothfrid prepozit de Arad și cancelar al curții regale, în anul dela întruparea domnului 1206». <In lista demnitarilor, între alții>: Moch palatin și comite de Bihor, Benedict voevod, Smaragd comite de Solnoc și comite al curții ¹⁾.

Regest după textul lat. din Knauz, I, p. 185—186.

1206.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește lui Ioan arhiepiscop de Strigoniou satul Guerla (comitatul Bars, azi în R. Cehoslovacă)>. «Dat de mâna lui Godefrid prepozit de Arad și cancelar al curții regale, în anul dela întruparea domnului 1206». <In lista demnitarilor, între alții>: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei ²⁾, Moch palatin și comite de Bihor, Smaragd voevod, Marcel comite de Cenad.

Regest după textul lat. din Knauz, I, p. 184—185.

1206.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește comitelui Alexandru prediul Csütörtökhely (comitatul Pojon)>. «Dat de mâna lui Gothfrid prepozit de Arad și cancelar al curții regale, în anul dela întruparea domnului 1206». <In lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Moch palatin și comite de Bihor.

Regest după textul lat din *Codex diplomaticus patrius*, VI, p. 6—7.

1206.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește «credinciosului nostru cavaler ³⁾» Toma, fiul comitelui Macharias, pământul Soucha (comitatul Bacs, Iugoslavia)>. «Dat de mâna lui Guthfrid prepozitul bisericii din Arad și cancelar al curții

¹⁾ *Smaragdo Zounukiensi et comite curie.* ²⁾ *Ultrasilvanus.* ³⁾ *miles.*

regale, în anul dela întruparea domnului 1206». < În lista demnitarilor, între alții > : Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei ¹⁾, Gyrcó comite de Bihor, Smaragd comite curial și comite de Solnoc, Benedict voevod.

Regest după textul lat. din *Codex diplomaticus patrius*, VII, p. 2—4.

59

1207.

< Andrei al II-lea regele Ungariei confirmă canonicilor sfântului Mormânt posesiunea unor sate din Slovenia și le acordă noi foloase. În lista demnitarilor, între alții > : Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei ¹⁾, Nicolae comite de Bihor, Petru comite curial al reginei și de Cenad, Nicolae comite de Solnoc.

Regest după textul lat. din Smičiklas, III, p. 72—74 (cf. observațiile lui Szentpétery, I, nr. 230, care consideră acest document suspect).

60

1207.

< Andrei al II-lea regele Ungariei întărește privilegiile orașului Spalato (azi în Iugoslavia). În lista demnitarilor, între alții > : Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm ²⁾ episcopul Transilvaniei ¹⁾, Nicolae comite de Bihor, Petru comite curial al reginei și de Cenad.

Regest după textul lat. din Smičiklas, III, p. 68—69.

61

1207.

< Andrei al II-lea regele Ungariei întărește posesiunile și privilegiile arhiepiscopiei de Spalato (azi în Iugoslavia). În lista demnitarilor, între alții > : Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei ¹⁾, Marcel comite curial și de Cenad, Moch comite de Bihor, Petru comite de Solnoc.

Regest după textul lat. din Smičiklas, III, p. 70—71.

62

1208.

< Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește lui Toma comite de Nitria pământul Bozen, scos de sub dependența cetății Pojon. În lista demnitarilor,

¹⁾ *Ultrasilvanus*. ²⁾ Greșeală de transcriere: Vilno în loc de Vilhelmo.

între alții>: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei ¹⁾, Marcel de Bihor ²⁾, Petru comite curial al reginei ³⁾ și de Cenad.

Regest după textul lat. din Fejér, III, 2, p. 465—467 (cf. Szentpétery, I, nr. 234).

63

1208.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește comitelui Nicolae pământul Lindva (comitatul Vas, R. P. Ungară). In lista demnitarilor, între alții>: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Benedict voevod, Smaragd comite de Bihor ⁴⁾, Petru comite curial al reginei și de Cenad.

Regest după textul lat. din Szentpétery, I, nr. 237 (după un transumpt din 1373).

64

1208.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește lui Poth comite de Moson niște moșii din acest comitat. In lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei ¹⁾, Benedict voevod, Smaragd comite de Bihor, Petru comite curial al reginei și de Cenad.

Regest după textul lat. din Wenzel, VI, p. 324—325.

65

1208.

<Andrei al II-lea regele Ungariei aprobă daniile făcute mănăstirii călugărilor Ordinului Negru (Benedictinilor) din Lébény (comitatul Moson, R. P. Ungară) de către Poth comite de Moson și de către frații săi. In lista demnitarilor, între alții>: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Benedict voevod, Smaragd comite de Bihor, Petru comite curial al reginei și de Cenad ⁵⁾.

Regest după textul lat. din Fejér, III, 1, p. 58—66.

66

1208.

<Andrei al II-lea regele Ungariei transcrie actul de donație al regelui Emeric în favoarea mănăstirii Heiligenkreuz (nr. 44). In lista demnitarilor, între alții>: Benedict voevod, Petru comite curial al reginei și de Cenad.

Regest după textul lat. din Wenzel, I, p. 97—98.

¹⁾ *Ultrasilvanus*. ²⁾ *Wyh.r.* ³⁾ La Fejér greșit *curiali comite regin*, în loc de *curiali comite regine*. ⁴⁾ Greșeală de transcriere: *Synaragdo Bochoriensem*. ⁵⁾ La Fejér greșit: *curiali comite Peynú*, în loc de *curiali comite regine*.

<1208—1235>

<REGISTRUL DELA ORADEA>

Urmează binecuvântarea episcopului asupra fierului nou pregătit pentru arătarea dreptei judecăți:

RUGĂCIUNE

Binecuvântează doamne părinte, dumnczeule atotputernic și veșnic, prin chemarea prea sfântului tău nume și prin venirea fiului tău, unul născut, domnul nostru Isus Hristos și prin darul sfântului duh, întru arătarea dreptei tale judecăți, acest fier, ca să fie el sfințit și consacrat, pentruca, alungându-se departe orice viclenie a diavolilor să se arate credincioșilor tăi adevărul dreptei tale judecăți, prin domnul nostru Isus, etc.

RUGĂCIUNE

Dumnezeul lui Avraam, dumnczeul lui Isac și dumnezeul lui Iacob, dumnezeul tuturor acelor care trăiesc cu credință, dumnczeule <tu, care ești> începutul și arătarea a toată dreptatea, care singur ești judecător drept, puternic și răbdător, binevoiește a ne asculta pe noi slugile tale, care ne rugăm către tine pentru binecuvântarea acestui fier. Căci te rugăm pe tine doamne, judecătorul tuturor, să binevoiești a pogori sfânta și adevărata ta binecuvântare asupra acestui fier, ca să fie spre mângăiere acelor care îl poartă și care au dreptate și cred în dreptatea și puterea ta. Și să fie foc arzător celor nedrepți și făcătorilor de nedreptate și acelor care nădăjduesc în nedreptatea lor și în sprijinul diavolului. Intoarce doamne necredința celor nedrepți prin puterea și binecuvântarea ta și prin chemarea sfinteii treimi, a tatălui și a fiului și a sfântului duh. Și pune în acest fier puterea bunătății și dreptății tale, ca prin mila și adevărul tău, să se arate pururea într'însul credincioșilor tăi, cât mai limpede, dreptatea prea adevărată, ce numai ție îți este cunoscută, spre îndreptarea celor

nedrepti, de orice pricină ar fi vorba. Și puterea diavolului să nu aibă nici-
decum tărie de a ascunde ori de a strica dreptatea ta, ci să fie ea robilor tăi
un semn de credință, de încredere în puterea ta dumnezească, de dovadă a mi-
lostivirii tale și a prea adevăratului tău adevăr, prin domnul.

Atunci se stropește fierul cu apă sfințită, iar episcopul zice :

Binecuvântarea lui Dumnezeu, a tatălui, a fiului și a sfântului duh să se po-
goare asupra acestui fier întru arătarea judecății lui Dumnezeu. Amin.

Urmează binecuvântarea la locul unde trebuie aprins și sfințit focul :

Binecuvântează, doamne, prin chemarea prea sfântului tău nume, locul
acesta, spre arătarea dreptei judecăți, pentruca, alungându-se departe orice
îșelăciune a diavolilor, să se arate credincioșilor tăi adevărul judecății tale,
prin <Isus> Hristos, domnul nostru. Amin.

Binecuvântarea focului :

Doamne sfinte părinte, dumnezeule veșnic și atotputernic, <tu>, care trăiești
și domnești, binecuvântează acest foc, pe care-l binecuvântăm și-l sfințim în
numele fiului tău, al domnului nostru Isus Hristos și al sfântului <tău> duh.

Urmează slujba judecății fierului roșu :

INTROITUL

Drept ești doamne și dreaptă este judecata ta, fă slugii tale după <mare>
mila ta. *Versetul*: Fericiți cei ce-și păzesc neprihănită calea, <cei> care umblă
întru legea domnului. Slavă tatălui, etc.

RUGĂCIUNE

Faptele noastre, te rugăm doamne, ocrotește-le sprijinindu-le și însoțește-le
ajutându-le, pentru ca toată lucrarea, toată rugăciunea să se înceapă întotdeauna
dela tine și începută prin tine să se sfârșească, prin domnul, etc.

DELA ISAIA PROFETUL CETIRE

În zilele acelea a vorbit Isaia profetul zicând : Căutați pe domnul cât îl puteți
găsi, strigați către dânsul cât el este aproape <de voi>. Cel ticălos să-și lase calea
lui și omul cel nedrept vicleniile lui și să se întoarcă spre domnul, căci el este
cel mult iertător.

TREPTELE

Păzește-mă, doamne, ca lumina ochiului și mă ascunde în umbra aripilor tale. *Verset.* Și iasă dreptatea mea la fața ta. Ochii tăi să vadă dreptatea. Aleluia. Dumnezeu judecătorul cel drept, puternic și <îndelung> răbdător, în toate zilele cheamă-mă la îndreptare. Aleluia.

EVANGHELIA DUPĂ MARCU

În vremea aceea, privind Isus la ucenicii săi, le-a zis: Aveți credință în Dumnezeu, căci adevăr grăesc vouă, că de va zice cineva muntelui acestuia: ridică-te și te aruncă în mare și nu se va îndoi în inima sa, ci va crede, că ce va zice se va face, face-i-se-va. De aceea vă zic: toate câte cereți când vă rugați, să credeți că veți primi și se vor da vouă.

OFERTORIU

Dintre adâncuri strigat-am doamne către tine, doamne ascultă glasul meu.

TAINELE

Dumnezeule atotputernic și veșnic, care nu te îndupleci prin stăruința jertfelor, ci iai aminte <doar> la sârgul cucernicei credințe, dă robilor tăi credință dreaptă, neclintită și inimă curată, pentruca această credință să-ți adune ție daruri și cu umilință să ți le aducă. Prin, etc.

IMPĂRTĂȘANIE

Amin vă zic vouă, toate câte cereți când vă rugați, să credeți că veți primi, și se vor da vouă.

Atunci să-l împărtășească preotul pe cel învinuit sau părit cu aceste cuvinte:

Trupul domnului nostru Isus Hristos să-ți fie ție azi spre arătarea dreptei judecăți. Amin.

RUGĂCIUNEA DUPĂ IMPĂRTĂȘANIE

Întărește, dumnezeule, pe credincioșii tăi cu darurile veșnice, iar rugăciunile noastre pe care le ocrotești sprijinindu-le, să le și însoțești ajutându-le, prin domnul, etc.

După terminarea slujbei, preotul, cu crucea și apa sfințită merge împreună cu poporul la locul unde trebuie să aibă loc proba. Întâi se spun cei șapte psalmi de pocăință cu litania, în care se cuprind aceste două versete:

Să nu fie stăpânită dreptatea de nedreptate, ci acum și de-a-pururea minciuna să se supună adevărului tău.

Răspuns: Te rugăm, auzi-ne pe noi. Binevoiește a ne arăta azi dreapta judecată.

Răspuns: Te rugăm mielul lui Dumnezeu, Hristoase, ascultă-ne pe noi. Hristoase, auzi-ne pe noi. Doamne miluește, x. k.

După aceea se spun rugăciunile asupra fierului:

Binecuvântează doamne sfinte părinte, prin chemarea prea sfântului tău nume și prin venirea fiului tău, unul născut, domnul nostru Isus Hristos și prin darul duhului sfânt, spre arătarea dreptei tale judecăți, acest fier, ca să fie el sfințit și consacrat întru dezvăluirea dreptei tale judecăți, pentru ca, alungându-se departe orice viclenie a diavolului, să se arate credincioșilor tăi adevărul dreptei tale judecăți, prin acela care va veni să judece viii și morții și lumea prin foc. Amin.

ALTĂ RUGĂCIUNE

Dumnezeule, judecătorule drept, pe tine care dai pacea și împarți dreptatea, rugându-te, te implorăm să binevoiești a binecuvâta și a sfinți acest fier înroșit spre a se săvârși prin el dreapta cercetare a oricărui lucru îndoielnic. Astfel ca, dacă omul acesta este nevinovat în pricina pomenită, a cărei dovedire trebuie cercetată, atunci să rămână nevătămat când va apuca cu mâna fierul acesta înroșit. Iar dacă este vinovat, prea dreapta ta putere să facă să se arate într'însul adevărul, pentru ca dreptatea să nu fie stăpânită de nedreptate, ci totdeauna minciuna să se supună adevărului, prin Hristos. Amin.

ALTĂ RUGĂCIUNE

Dumnezeule atotputernice, te implorăm rugându-te pentru cercetarea acestei pricini, pe care o judecăm acum între noi, ca dreptatea să nu fie stăpânită de nedreptate, ci totdeauna minciuna să se supună adevărului; iar dacă cineva ar voi să ascundă ori să împiedice cercetarea de față prin ceva vrăjitorie sau ierburi, tu, judecătorule prea drept, să binevoiești a-l alunga cu sfânta ta dreaptă prin domnul nostru.

Atunci se stropește fierul cu apă sfințită:

Binecuvântarea lui Dumnezeu, a tatălui și a fiului și a sfântului duh, să se coboare asupra acestui fier spre arătarea dreptei judecăți. Amin.

ALTĂ RUGĂCIUNE

Dumnezeule, judecător drept, puternic și răbdător, care șezi pe tron și împarți dreptatea, căci drept ești și dreaptă este judecata ta, dumnezeule, care ai scăpat-o pe Susana de o învinuire neadevărată și prin sfântul tău înger ai scos nevătămați din cuptorul aprins pe cei trei copii, Sydrac, Misach și Abdenago, tu

care ai mântuit lumea prin venirea fiului tău unul născut, domnul nostru Isus Hristos și prin patimile sale ai răscumpărat <păcatul> neamului omenesc, dumnezeule, iubitorule și dătătorule de pace, care <doar> privești lumea și o faci să tremure, privește, te rugăm, spre credința și rugăciunile acelor care te imploră, care aduc la cercetarea judecății tale pricinile plângerilor lor și revarsă harul binecuvântării tale asupra acestui fier înroșit în foc spre lămurirea neînțelegerilor lor, pentruca prin mijlocirea lui să strălucească adevărul descoperit și să cadă nedreptatea învinsă. Rugămu-ne așa dar cu stăruință atotputerniciei tale, doamne și cu sufletul cucernic și plin de credință o implorăm ca, așa precum prin dreapta ta susnumiții copii au fost scoși nevătămați din cuptorul aprins, tot astfel acela care, nevinovat fiind de crima ce se judecă acum, ar pune mâna pe acest fier înroșit în foc, ajutat de puterea ta neînvinsă, să și-o tragă înapoi de acolo sănătoasă și nevătămată și focul să nu aibă puterea de a-l vătăma în trupul său pe unul pe care conștiința sa nu-l învinuște în suflet de făptuirea acestei crime. Și astfel, stăpânitorule doamne, dacă un vinovat, îndemnat de diavol și având inima învârtoșată, ar îndrăzni să ispitească puterea ta, cunoscându-și vinovăția sa și să atingă cu mâna acest fier pregătit pentru cercetarea judecății tale, ori ar încerca prin ceva vrăjitorie sau ierburi diavolești să se apere, să ascundă crima sa și să înșele bună credința credincioșilor, ne rugăm doamne, ca prin puterea sfintei tale cruci, pe care o punem alături, neînvinsul tău adevăr să îndepărteze toate acestea și prin semnul vădit al arsurii să descopere crima ascunsei nelegiuri, pentruca învinuitul acesta îndreptat prin pocăință, la cercetarea viitoare tale judecăți să fie aflat cu desăvârșire nevinovat, prin domnul, etc.

După aceea să-l împărtășească preotul cu aceste cuvinte :

În fața tuturor celor de față, prin tatăl și fiul și sfântul duh și prin ziua înfricoșată a judecății, prin taina botezului și prin cinstirea tuturor sfinților, în cazul când ești vinovat de acest lucru, ai făcut ori ai știut, ai ocrotit ori te-ai învoit sau ai ajutat cu voia făptuitorilor la săvârșirea numitei vine, te opresc pe tine, omule, de a intra în biserică, de a te amesteca în obștea creștinilor, dacă nu vrei să mărturisești ca adevărată învinuirea, înainte de a fi cercetat prin judecată publică.

Atunci să fie întrebat învinuitul de către preot cu aceste cuvinte :

Frate, ești nevinovat de această crimă de care ești învinuit? *Răspuns*: Sunt nevinovat. *Să fie întrebat*: <Ești> curat? *Răspuns*: Sunt curat.

Atunci învinuitul să apuce fierul înroșit spunând următoarele cuvinte :

Prin trupul acela al domnului nostru Isus Hristos, cu care m'am împărtășit azi, neîncercându-mă în nicio vrăjitorie, nici în puterea ierburilor, apuc acest fier.

Anul 1208.

I

Vânătorii de bouri din satul Ip ¹⁾ au citat pe fiii lui Gunter, anume pe : Anania, Azaria și Missael, în fața regelui Andrei, zicând că pământul cu numele Deudas ²⁾ de drept e al lor, iar aceia l-au cuprins cu puterea ; iară regele a încredințat pricina lor spre judecată lui Nicolae, adică comitelui curial de Pojon ³⁾. Înaintea acestuia suszișii vânători recunoscându-se <vinovați>, au mărturisit că i-au învinuit pe nedrept pe pomeniții frați pentru pământul acela. Așa dar judecătorul, dând pe pristavul cu numele Topazius din satul Cetariu ⁴⁾, a făcut ca suszisul pământ să fie hotărnicit și întărit zișilor frați. Dar Iacob, fiul lui Opsa, are dreptul în pământul acela la un funicul de o jumătate de plug). Pentruca însă aducerea la îndeplinire a acestei pricini să fie cunoscută și urmașilor, judecătorul, trimițând pristavul acela și actele în fața lui Mert decurionul acelor vânători, a hotărât ca această pricină să fie supusă capitlului din Oradea.

2

Simon din satul Siptul ⁶⁾ a învinuit pe Medeus, Farcaș și Ludugerus din satul Botcu ⁷⁾, zicând că i-au luat cu puterea două slujnice ⁸⁾, anume pe Maria și Daraga, opt boi arători, treizeci de oi și un cal. Tumpaica comitele curial al crainicilor regelui prețuind lucrurile luate la zece mărci, i-a trimis cu pristavul numit Duntia din satul Chegyen ⁹⁾ la Oradea pentru judecata fierului roșu, unde s'au învoit astfel: ca Medeus, Farcaș și Ludugerus să dea lui Simon o marcă și un fertun și să-l plătească și pe judecător, iar partea pristavului s'o plătească Simon.

3

Cupes din satul Niuved ¹⁰⁾ a învinuit pe consăteanul său, domnul Buhus, pentru trei fertuni, judecător fiind comitele Apa, pristav Peta din suszisul sat. Dar când Buhus trebuia să poarte fierul, a pus trupul domnului din gură în mână și pentru aceasta a fost judecat vinovat.

¹⁾ *Ypu*, sat în comitatul Crasna (azi raionul Șimleul Silvaniei, reg. Bihor). ²⁾ Lângă satul Leșmir în comit. Crasna (azi raionul Șimleul Silvaniei, reg. Bihor). ³⁾ *Poson* = Bratislava, oraș în R. Cehoslovacă. ⁴⁾ *Satar*. Azi sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁵⁾ *Is unius funiculi ad dimidium aratrum*. Funiculus era dreptul de uzufruct corespunzând aici unei jumătăți de « plug ». (Acesta avea o întindere variabilă între 110—150 de jugăre. ⁶⁾ Septely, pustă pe teritoriul satului Biharkeresztes, în comitatul Bihar (R. P. Ungară). ⁷⁾ Forma corectă ungurește Bojt, sat în comit. Bihar, aproape de Septely (R. P. Ungară). ⁸⁾ *pedisequas*. ⁹⁾ Czegény, așezare dispărută aproape de localitatea Balmazújváros, în comitatul Hajdu (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ *Neueg*, sat în raionul Oradea (reg. Bihor).

Antoneu iobag din Novum Castrum ¹⁾ a învinuit pe Laurențiu și pe Ștefan din Pou de silnicie și o pagubă de șapte mărci, judecător fiind Petru comitele curial al reginei, pristav Acy din satul Vsa. Așa dar omul lui Antoneu, purtând fierul s'a ars.

Anul 1213.

Abram din satul Kaba ²⁾ a învinuit de furt pe consătenii săi, anume pe Cheka și Modu, judecător fiind Smaragdus comite de Solnoc, pristav Som. Dar Cheka și Modu purtând fierul și-au dovedit nevinovăția.

Echy din satul Moyzun a învinuit pe consătenii săi, anume pe Gyndus și Suncud de furt, în fața lui Zakeus comite curial de Dobâca și același <a învinuit-o> pe mama lor de vrăjitorie în fața arhidiaconului Ioan. Și fiind ei trimiși la Oradea cu un pristav numit Adam, purtând fierul și-au dovedit nevinovăția. Dar pe mama lor amintitul Echy a scutit-o <de purtarea fierului roșu>, zicând că a învinuit-o în chip mincinos de vrăjitorie.

Erricus din satul Moyzun l-a învinuit de furt pe domnul Samhug, judecător fiind suszisul Zakeus, pristav fiind Cristofor. Samhug și-a dovedit nevinovăția.

Vs hotnogul a învinuit pe Maraz, Ștefan, Albert, Petru și Vz de silnicie, zicând că a fost rănit de ei în șapte locuri și că au luat dela el lucruri în preț de cincizeci de mărci. Pe care cercetându-i din porunca regelui Andrei, Katapanus episcopul de Agria ³⁾ i-a trimis cu pristavul numit Leus, din satul Scenues, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde s'au învoit astfel: ca susnumiții potrivitnici să-i dea hotnogului Vs, în fața capitlului din Oradea, în duminica Reminiscere ⁴⁾, șaptesprezece mărci și să-l plătească pe judecător și pe pristav. Iar dacă n'ar face aceasta, să rămână la judecata regelui ⁵⁾.

¹⁾ Comitatul Abaujvár, în R. P. Ungară. ²⁾ Pustă cu numele Kiskaba spre miazăzi de orașul Kisujszőlős în comit. Jász-Nagykun-Szolnok (R. P. Ungară). ³⁾ Eger, oraș în R. P. Ungară.

⁴⁾ 10 Martie. ⁵⁾ *portarent regale iudicium*.

Buhus iobag al cetății Sătmar ¹⁾ a învinuit pe iobagul din neamul Cupulon ²⁾, anume Crachinus din satul Malca ³⁾, de furt. Pe care cercetându-i, Banc comitele palatin și de Pojon ⁴⁾ i-a trimis cu pristavul numit Luger, pentru proba fierului roșu la Oradea ⁵⁾ unde Crachinus, purtând fierul și-a dovedit nevinovăția.

10

Filip din satul Văleni ⁶⁾ a învinuit pe iobagul lui Ștefan, fiul lui Moruc, anume pe domnul Tochi, pentru trei mărci. Pe care cercetându-i, Cristofor comitele curial de Cluj i-a trimis cu pristavul Chepanus pentru proba fierului la Oradea ⁷⁾, unde omul lui Filip, cu numele Geus, purtând fierul pentru stăpânul său, s'a desvinovățit.

11

Mox, iobagul lui Cosuma, a învinuit pe omul lui Bartolomeu, anume pe domnul Sorlout, pentru un cal prețuind două mărci, cum a zis pristavul. Pe care cercetându-i Bosou vice-comite curial de Zobolcz ⁷⁾ i-a trimis, cu pristavul numit Micu, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde domnul Mox s'a ars. Amin.

12

Sicu din satul Birtin ⁸⁾ a învinuit de vrăjitorie pe consăteana sa numită Benedicta, soția lui Vendeg, judecător fiind Beniamin vice-arhidiacon, pristav fiind Perta. Benedicta a fost arsă.

13

Solomon din satul Achya a învinuit pe consăteanul său cu numele Vendeg pentru două mărci și jumătate de argint, judecător fiind Beken comite curial, pristav fiind Ela. Solomun, purtând fierul, s'a desvinovățit.

¹⁾ *Zathmar*, oraș (reg. Baia Mare). ²⁾ Ortografia actuală: Kaplyon. ³⁾ A fost odinioară între Satu-Mare și Gelu, raionul Satu-Mare (reg. Baia Mare). ⁴⁾ *Poson* = Bratislava, oraș în R. Cehoslovacă. ⁵⁾ *ad praudam... misit Waradinum*. În Evul Mediu afirmațiile susținute în procese se dovedeau prin probe, cum a fost proba apei fierbinți, a apei reci, folosită mai rar și mai ales a fierului roșu, probă despre care se vorbește tocmai în acest registru. Pentru denumirea probei, în Ungaria se foloseau două cuvinte latinești: *iudicium* și *examen*. Uneori însă se folosea și cuvântul slav *pravda*, care însemna dreptate, dar și ordalie (probă judiciară). Intrebuințarea acestui cuvânt se datorește, de sigur, elementelor etnice de origină slavă din Ungaria, care erau supuse diferitelor probe. ⁶⁾ *Vulchoi*, azi sat în raionul Huedin (reg. Cluj). ⁷⁾ Comitatul Szabolcs, în R. P. Ungară. ⁸⁾ *Berceu*, sat în raionul Aleșd (reg. Bihor).

Chekez comitele curial al comitelui Misca a învinuit pe iobagii lui Iordan, fiul lui Ilarie, anume pe Tecus, Dedemerus și Sumpou, pentru douăsprezece mărci, pe fiecare din ei pentru patru. Pe care cercetându-i, Iordan i-a trimis cu pristavul numit Fyod, pentru proba fierului roșu la Oradea ¹⁾, unde Tecus s'a învoit să dea potrivnicului său o marcă și să-l plătească și pe judecător, iar Chekez să plătească partea pristavului. Dedemerus însă și-a dovedit nevino-văția, iar domnul Sumpou s'a ars.

Kaluz, iobagul lui Ioan, fiul lui Absolon, a învinuit pe Zama, tatăl vitreg al lui Absolon, zicând că a luat cu sila pe soția sa, pe slujnica sa și hainele soției sale, judecător fiind Banc comite palatin, pristav fiind Leger. Dar venind la Oradea s'a încheiat între ei următoarea învoială: ca Zama să dea înapoi potrivnicului său, la sărbătoarea sfântului Gheorghe ²⁾, pe soția sa, pe chezășia lui Ada ³⁾, fiul lui Pata, că nu i se va face niciun rău acelei femei, să-i înapoieze și pe slujnica sa, precum și trei vesminte și pe deasupra <să-i dea> o marcă, tot el să-l plătească și pe pristav, iar pe judecător <să-l plătească> Kaluz.

Honod a învinuit de furt pe sluga lui Carol, cu numele Petru, din satul Hot ⁴⁾, judecător fiind uethlem comite curial de Bihor, bilot ⁵⁾ Marcus, iar pristav Ștefan. Când au venit la Oradea, Honod și-a retras învinuirea, spunând că a adus-o întemeindu-se pe o știre mincinoasă.

Serafin din satul Kourongy a învinuit pe Farsius, fiul consăteanului său Petu, pentru patru oi, judecător fiind Iula, fiul lui Vata stăpânul lor, pristav fiind Dica. S'au învoit astfel: ca să plătească împreună pe judecător, pe pristav și locul ⁶⁾ și să despăgubească de asemenea împreună pe stăpânul oilor.

Agya, iobag al lui Cesar, fiul lui Leguș, a învinuit pe domnul Engues din Călata ⁷⁾ de furt. Pe care cercetându-i Nuethlen comite curial de Bihor

¹⁾ *ad praudam . . . misit Waradinum.* ²⁾ 23 Aprilie. ³⁾ *in fide Ade.* ⁴⁾ Hat, pustă aproape de comuna Komádi, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁵⁾ *Marco biloto.* Bilochus era un judecător trimis anume de rege în comitat pentru a cerceta mai ales cauzele criminale. ⁶⁾ E vorba despre locul probei fierului roșu. ⁷⁾ *Kalatha.* Numele Kalatha nu designează aci un sat, ci regiunea din jurul orașelului Huedin (reg. Cluj), care aparținea în trecut comit. Bihor.

i-a trimis cu pristavul numit Lucum ¹⁾, din satul Lomb ²⁾, la Oradea, unde Engues și-a dovedit nevinovăția.

19

Quid ³⁾, fiul comitelui Olibrius, l-a dat în judecată pe fratele său Herbortus, spunând că Herbortus nu trebuie să fie părtaș la prediul cu numele Niuved, ⁴⁾ deoarece prediul acela a fost cumpărat cu banii mamei sale, adică mama vitregă a lui Herbortus, care, la moartea sa, în fața tatălui său Olibrius, a fraților tatălui său, precum și a altor rude ale sale, i l-a lăsat lui singur ca singurului copil al mamei sale și a adus drept martor pe comitele Bos, fratele tatălui său și alte rude și cunoscuți și pe Mica comite de Bihor. După ce aceștia au adevărit cu toții mărturia lui, Banc comitele palatin a hotărât să se ia jurământul comitelui Bos, dând ca pristav pe unul cu numele Gyopol, fiul lui Nicus. Când Bos era gata să jure la Oradea, susnumitul Quid s'a învoit cu fratele său Herbortus astfel: ca să dea fratelui său Herbortus partea sa din prediul Fegernic ⁵⁾, pe care îl are prin drept de moștenire și astfel prediul Fegernic să fie de acum înainte al lui Herbortus fără alt părtaș; așa fel totuși ca dacă cineva ar cere ceva din prediul acela, Quid să nu fie dator a răspunde pentru partea pe care a dat-o. Pe lângă aceasta, același Quid a mai dat lui Herbortus jumătate din partea sa din pământul Balc ⁶⁾ dinspre Leșmir ⁷⁾, păstrându-și <însă> dreptul său de moară. Și pentru toate cele de mai sus Quid a primit singur, cu încuviințarea și învoirea fratelui său, prediul Niuved întreg. Amin.

20

Bothsa comitele curial al sfântului Protomartir ⁸⁾ a învinuit pe doi iobagi ai lui Laurențiu, anume pe Paul și pe Kema de furtul unor boi, arătând <temeiul> bănuelii ⁹⁾, anume că s'a găsit în casele lor carne din belșug. Neuthlen comitele curial de Bihor, fără a lua vreo măsură împotriva lor ¹⁰⁾, precum a zis pristavul cu numele Luca, i-a trimis la Oradea, unde Paul și-a dovedit nevinovăția, iar Kema a fugit din biserică.

¹⁾ Cf. nr. 20: Luca, iar la nr. 388: Luxa. ²⁾ Fost sat aproape de Cluj. A existat un sat cu acest nume și la apus de Debrețin, între satele Mácsa și Szepes, fiind situat atunci în comit. Bihor (azi comit. Hajdu, R. P. Ungară). ³⁾ V. Karácsonyi-Borovszky, *Reg. Var.*, p. 161, nota 6. ⁴⁾ *Neuegy*, sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁵⁾ *Fegyvernuch*, sat în raionul Marghita (reg. Bihor). ⁶⁾ *Baluc*, sat în raionul Marghita (reg. Bihor). ⁷⁾ *Nesmer*, sat în comit. Crasna, (azi raionul Șimleul Silvaniei, reg. Bihor). ⁸⁾ Conventul sfântului Ștefan Protomartir din Oradea. ⁹⁾ *ostensa praesumptione*. ¹⁰⁾ *sine talione*.

Rahina a învinuit pe consăteanul său Zama din satul Horoatul Crasnei ¹⁾ de furtul unei securi, judecători fiind Gabriel bilotul și Sebe comitele curial de Crasna, pristav fiind Cuca. La Oradea, Rahina s'a sustras dela proba fierului roșu, zicând că l-a învinuit pe Zama pe nedrept.

Golsa din satul Ban ²⁾ a învinuit pe consăteanul său Sedun pentru arderea casei și o pagubă de șase mărci, judecător fiind Agya comitele de Crasna, pristav fiind Luca, din satul Căuaceu ³⁾. Așa dar Sedun, purtând fierul, la Oradea și-a dovedit nevinovăția.

Gheorghe din satul Buht ⁴⁾, fiind sprijinit de preotul Simon din satul sfântul Martin ⁵⁾, a învinuit pe Micu din satul Cetariu ⁶⁾ de răpirea prin silnicie a ficei sale Margareta, ceea ce a spus și ea însăși. Dar Micu a spus că a luat-o de soție pe cale legiuită prin mijlocirea peștorului numit Desc. După ce acesta a mărturisit că fusese mijlocitor și adusese și el pentru aceasta niște martori, Oltuman arhidiaconul din Sătmar ⁷⁾, l-a trimis pe Desc cu pristavul numit Echireh la Oradea ca să poarte fierul. Acolo ei s'au învoit astfel: ca suszisa femeie să fie dată din nou de către tatăl său ca soție lui Micou, Desc să-l plătească pe judecător, iar Gheorghe pe pristav.

Dema din satul Șoimuș-Petreasa ⁸⁾ a învinuit de furt pe Vrban din satul Ginta ⁹⁾, judecători fiind Paul comitele curial de Bihor și Teca bilotul, pristav fiind Honos ¹⁰⁾. Așa dar la Oradea Vrban s'a ars.

Clemente comite, fiul lui Haben, a învinuit pe oamenii unei cetăți ¹¹⁾, anume pe Odun, Toma, Tomus și Ecust pentru două mărci, judecător fiind Codaba sutașul lor, pristav fiind Comad. Așa dar la Oradea susnumiții oameni ai cetății și-au dovedit nevinovăția.

¹⁾ Huruat, sat în comit. Crasna (azi în raionul Șimleul Silvaniei, reg. Bihor). ²⁾ Ban, sat în comit. Crasna (azi în raionul Șimleul Silvaniei, reg. Bihor). ³⁾ Kouachi, sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁴⁾ Bojt, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁵⁾ Azi: Berettyószentmárton, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁶⁾ Catar, sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁷⁾ Zathmar, oraș în reg. Baia-Mare. ⁸⁾ Solumus, sat în raionul Beiuș (reg. Bihor). ⁹⁾ Gycnta, sat în raionul Beiuș (reg. Bihor). ¹⁰⁾ Cf. nr. 26 (Hoils) și nr. 54. ¹¹⁾ *castrenses*.

Kalad din satul Gest ¹⁾ a luat câteva oi ale sale dela Betus din satul Sititelec ²⁾, zicând că acesta i-a furat treizeci și una de oi. Dar Betus a spus că el le-a cumpărat dela Masa ³⁾ din satul Sörou. Pe care cercetându-i, Mica comitele de Bihor și bilotul Teca i-au trimis cu pristavul numit Hoils ⁴⁾ la Oradea, unde Masa purtând fierul s'a ars.

Simon, fiul lui Zela, fratele comitelui Sebastian, a învinuit de furt pe libertinii ⁵⁾ lui Ina și Iouanc, fiii lui Ioan, anume pe Buda, Checha, Checlen, Pousa, Dan și Duba și pe stăpânii lor că au sprijinit și au ocrotit pe hoți. Așa dar Banc comitele palatin i-a trimis la Oradea, pentru ca patru din neamul lor, pe care îi va alege Simon, să jure acolo pentru Ina și Iouanc, că ei nu știu că Ina și Iouanc ⁶⁾ s'ar fi întovărășit cu hoții și că i-ar fi apărat. Ei însă n'au venit la fața locului, ci scuzându-se prin cineva, au spus că sunt la oaste și de aceea n'au putut veni la Oradea; iar suszișii libertini n'au venit nici ei, nici nu și-au justificat lipsa. Aflând aceasta pomenitul judecător, trimitându-și scrisoarea prin pristavul său numit Laurențiu din satul Libeci ⁷⁾, a poruncit ca libertinii aceia să fie socotiți osândiți. Și așa s'a și făcut.

Zounuc a învinuit pe Gull și pe Valentin pentru zece mărci, judecător fiind Simiragd comitele, pristav fiind Chikou. Așa dar Gull s'a ars, iar Valentin și-a dovedit nevinovăția.

Dirsig din satul Dirsig ⁸⁾ a învinuit de silnicie pe Gheorghe, fiul lui Ponota, precum și pe Gyula și Farcaș, fiii lui Casta, judecător fiind Agya comitele de Crasna, pristav fiind Lenpe. Așa dar omul lui Dirsig, purtând fierul, la Oradea și-a dovedit nevinovăția.

Doamna Paulia, soția lui Petru, a cerut dela fratele său, preotul Custodia, pe slujnica sa Märgueta. Acela nu i-a dat-o, zicând că este a lui. Din porunca lui

¹⁾ *Geszt*, sat în comit. Bihor (R. P. Ungară). ²⁾ *Scecul*, azi sat în raionul Salonta (reg. Bihor). ³⁾ Cf. nr. 54 și 370 (aci greșit: *Mathka*). ⁴⁾ Cf. nr. 24 și mai jos nr. 54. ⁵⁾ *libertinos*. ⁶⁾ În text: *Jouanc*, *Johanc*. ⁷⁾ Azi Libic-Kozma, sat în comit. Somogy (R. P. Ungară). ⁸⁾ Sat dispărut din comit. Crasna, în apropierea satelor Camar (raionul Șimleul Silvaniei) și Balc (raionul Marghita, reg. Bihor).

Şimon episcopul de Oradea, judecătorul Ioachin ¹⁾ i-a pus la proba fierului roşu. Fiind de faţă Saph pristavul lor, dâşii s'au învoit ca doamna Paulia să dea fratelui său, preotului Custodia, o marcă; iar acela să-i dea ei în locul Marguetei, pe slujnica cu numele Huldhol, deoarece pe Margueta o măritase şi potrivit legii nu putea să o despartă de bărbatul său şi să o dea surorii sale.

31

Gyobou, Găbrian, Buda, Tencus, Niclo, iobagi ai cetăţii Solnoc, au învinuit pe un oarecare numit Angelus din satul Gyou ²⁾, fiul lui Durs, fratele lui Martin şi al lui Mica, zicând că e de o stare cu ei ³⁾ şi că este iobag al cetăţii Solnoc. Acela însă spunea, că el este fiu de oaspe latin ⁴⁾ şi cu desăvârşire liber. Şi-l apăra pe dânsul Petru, consăteanul său. Atunci Paul comitele curial de Solnoc cercetându-i din porunca stăpânului său comitele Smaragd i-a trimis cu pristavul numit Gheorghe, din satul Babuţa ⁵⁾, la Oradea, pentru proba fierului roşu ⁶⁾. Iar acolo când suszisul Angelus se pregătea să poarte fierul roşu, un oarecare cu numele Lengei, cum spunea, din satul Sintău ⁷⁾, zicând că a fost trimis pentru aceasta din partea susnumiţilor iobagi, a renunţat la proba fierului roşu, mărturisind că amintiţii iobagi fac cunoscut printr'însul că l-au învinuit pe nedrept pe suszisul Angelus că este iobag ca ei ⁸⁾.

32

Oamenii cetăţii ⁹⁾ din Cluj, din centurionatul Agad, anume Sunad, Vardou, Apa şi alţii, sprijiniţi de iobagii acelei cetăţi, anume Egebcn hotnogul ¹⁰⁾, Isac sutaş, Beda pârcălabul cetăţii ¹¹⁾, Bela şi Vadasa, au învinuit pe nişte iobagi ai lui Nicus, fiul lui Nicus, anume pe Veda şi pe fratele său Hysce, spunând că aceia sunt de asemenea oameni ai cetăţii ¹²⁾. Accia însă au spus că dâşii sunt cu toţii liberi şi au adus ca apărător al libertăţii lor pe un anume Ştăfan din satul Natztha. Aşa dar Cristofor comitele de Cluj ¹³⁾, i-a trimis pe ei cu pristavul numit Ela din satul Soporul-de-Câmpie ¹⁴⁾, pentru proba fierului roşu, la Oradea,

¹⁾ Cf. nr. 112 şi 137. ²⁾ Sat dispărut, probabil fost în apropierea satului Săcăşeni (raionul Carei, reg. Baia Mare). Cf. nr. 136, 152. ³⁾ *quod eorum esset contribulis*. ⁴⁾ *se filium Latini hospitis esse*. ⁵⁾ Babud. Odinioară se afla între râul Crasna, aproape de Derşida (raionul Şimleul Silvaniei reg. Bihor). În sec. al XVI-lea era unit cu satul Derşida-Mare, de aceea satul Derşida e numit şi Babuţa. Cf. nr. 136. ⁶⁾ *ad praudam... misit Waradinum*. ⁷⁾ Zamtou, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Carei, reg. Baia Mare). ⁸⁾ *de coniobagionatu*. ⁹⁾ *castrenses*. ¹⁰⁾ Cf. nr. 61: *Hodnog*. Aici; *principe exercitus* ¹¹⁾ *varnogy*. ¹²⁾ *suos concives*. ¹³⁾ Cf. nr. 10 şi nr. 61. ¹⁴⁾ Zupur, în comit. Cluj, azi în raionul Cluj.

unde Nicus și iobagii săi împreună cu apărătorul libertății lor și cu pristavul au venit pentru a se supune probei. Dar potrivnicii lor nici nu s'au înfățișat, nici nu s'au scuzat prin cineva. Așa dar, înepoindu-se la judecător, Nicus a cerut să i se facă dreptate față de potrivnicii săi. Aceștia mărturisind că învinuirea lor este nedreaptă, amintitul judecător trimițându-i prin zisul pristav la Oradea, l-a poruncit să mărturisească în fața conventului nedreptatea făcută aceluia. În adevăr venind Bela, Vadasa și Vardou, în numele lor și în acela al sprijinitorilor lor, precum au zis, au mărturisit că susnumiții iobagi ai lui Nicus nu sunt oameni ai cetății, ci i-au învinuit pe nedrept.

33

Paul comitele vânătorilor ¹⁾ <de bouri> a învinuit de vrăjitorie pe Fehera din satul Șoimuș ²⁾, judecător fiind Nicolae vice-arhidiaconul din Sătmar, pristav fiind Ioan. Așa dar Fehera, purtând fierul la Oradea și-a dovedit nevinovăția.

34

Euchud din satul Ianoșda ³⁾ a învinuit de furt pe Meca din satul Ginta ⁴⁾, judecători fiind Paul comite curial de Bihor și bilotul Teca, pristav fiind unul cu numele Vosos din satul Ianoșda. Așa dar Meca purtând fierul la Oradea și-a dovedit nevinovăția.

35

Mathel a învinuit de farmece pe doamna Genuruch, judecător fiind Nicolae comite al episcopului Transilvaniei, din porunca stăpânului său, iar pristav fiind Mada. Însă, la Oradea, Mathel a renunțat la proba fierului roșu.

36

Bosur ⁵⁾ crainicul principal ⁶⁾ de Bekes, din satul Ica, făcând după obiceiul slujbei sale socoteala boilor regești, a spus că nu a primit încă dela Ioan crainicul din satul Scevcij) patru boi. Acela însă a zis că i-a dat lui, adică lui Bosur, judecător fiind Damian comitele curial de Bekes. Așa dar Bosur a fost dovedit ⁸⁾ prin proba fierului roșu.

¹⁾ Cf. nr. 44. ²⁾ *Sclumus*. Sat dispărut între satele Botiz și Martinești, în raionul Satu-Mare (reg. Baia Mare). Cf. nr. 346. ³⁾ *Janust*, sat în raionul Salonta (reg. Bihor). ⁴⁾ *Genta*, sat în raionul Beiuș (reg. Bihor). ⁵⁾ Cf. nr. 98, 210. ⁶⁾ *archipraeco*. ⁷⁾ *Zeve*, sat aproape de Turkeve. ⁸⁾ de nocteminiția acuzației.

Andrei din satul Vitan a învinuit pe Gheorghe iobagul lui Ypolit din satul Hlap ¹⁾, zicând că pe când Gheorghe era iobagul său, el ar fi cheltuit douăsprezece mărci în folosul aceluia, adică al lui Gheorghe. Paul comitele curial de Bihor i-a trimis cu pristavul numit Gyugea ²⁾, pentru proba fierului roșu, la Oradea, unde ei s'au învoit astfel: ca Ypolit să dea lui Andrei pentru iobagul său trei fertuni, iar capitlului patru pondere ³⁾ și jumătate și același `polit să-l plătească și pe judecător pentru Gheorghe, în schimb pe pristav e dator să-l plătească Andrei.

Ioan din satul Vansud ⁴⁾ a învinuit pe consăteanul său Andrei și pe Tumen din satul Guizar ⁵⁾ și pe Gheorghe din satul Viloc ⁶⁾, sluga lui Samson, de arderea caselor sale și ale mamei sale împreună cu șase oameni, judecător fiind Mica comitele de Bihor, pristav fiind unul cu numele Don din satul Gurba ⁷⁾. Așa dar Gheorghe, purtând fierul la Oradea și-a dovedit nevinovăția; dar Andrei și Tumen, presimțind că se vor arde, au fugit în biserică.

Mortun din satul Dyuna a învinuit de furt pe consăteanul său Petru, judecător fiind Heym comitele de Borsaha ⁸⁾, pristav fiind Milosth, fiul lui Albeus. Așa dar Petru, purtând fierul la Oradea și-a dovedit nevinovăția.

Quidol din satul Gyan ⁹⁾ a învinuit de furt pe consăteanul său Tumpa, judecători fiind Mica comitele de Bihor și bilotul Teka, pristav fiind Halalus din satul Seleuș ¹⁰⁾. Așa dar Tumpa și-a dovedit nevinovăția la Oradea.

Ereu judele din Ianoșda ¹¹⁾ a învinuit pe unul cu numele Zotmoz din satul Oșand ¹²⁾ de furtul unor porci în preț de trei mărci și a aflat carne de porc în casa lui Zotmoz, fiind de față consătenii lui Zotmoz. Zotmoz însă, înfățișându-se

¹⁾ *Hlap*, pustă spre apus de satul Vámosfárcs, în comit. Hajdu (R. P. Ungară). Cf. nr. 123.

²⁾ Cf. nr. 85. ³⁾ *pondera*, adică groși. ⁴⁾ Váncsod, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară).

⁵⁾ Guszár, pustă lângă satul Váncsod, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁶⁾ Ujlak, pustă lângă satul Váncsod, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁷⁾ Sat în raionul Ineu (reg. Arad). ⁸⁾ Cf. nr. 72, 117, 133. ⁹⁾ Nu se poate ști care din cele trei Gyán: Mező-, Kőte- sau Vizesgyán. (Toboliu); sate în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Sceuleus, sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ¹¹⁾ Janust, sat în raionul Salonta (reg. Bihor). ¹²⁾ Vosian, sat în raionul Oradea (reg. Bihor).

înaintea lui Paul comitele curial de Bihor și a bilotului Farcaș, a tăgăduit că s'a găsit carne în casa sa; în schimb consătenii săi au mărturisit că s'au găsit acele cărnuri. Susnumiții judecători au trimis pe domnul Zotmoz cu pristavii Fitán și Percustu la Oradea, unde domnul Zotmoz s'a ars.

42

Ciobanul Paul ¹⁾ vice-comite în satul Mocrea ²⁾ a învinuit de furt pe domnul Tengurd din satul Pisuqui ³⁾, iobagul lui Jacinct, judecător fiind Nueclem comitele curial de Zarand, pristav fiind Juan din satul Gyoroc ⁴⁾. Domnul Tengurd și-a dovedit nevinovăția.

43

Butha din Țâniob ⁵⁾ a învinuit pe domnul Cochi din satul Degust ⁶⁾ pentru zece mărci, judecător fiind Teku abatele de Sâniob, pristav fiind Tarca. Dânșii s'au învoit la Oradea astfel: ca Cochi să dea potrivnicului său cinci mărci și tot el să fie dator a-l plăti pe pristav, iar Butha pe judecător.

44

Opoy din satul Gourou ⁷⁾, văzând o spadă la Andrei vânător de bouri din satul Mărtinești ⁸⁾, l-a învinuit de furt, judecător fiind Paul comitele vânătorilor de bouri ⁹⁾, pristav fiind Ștefan din satul Vrisu ¹⁰⁾. Așa dar Andrei a venit la Oradea la octavele tuturor sfinților ¹¹⁾, adică la termenul pe care pristavul spunea că l-a rânduit pentru amândouă părțile, dar Opoy nu s'a înfățișat.

45

Discilou din satul Borici ¹²⁾ a învinuit pe Glatillus bucătarul regelui din satul Susa ¹³⁾ în legătură cu chezășia la vânzarea unui cal ¹⁴⁾. Acesta tăgăduind că ar fi vânzătorul calului, amintitul Discilou a adus, precum este obiceiul, pe chezașul potrivnicului său. Și acela mărturisind că el este chezaș, iar Glatillus tăgăduind statornic, Martin bilotul din Borsod i-a trimis cu pristavul numit Kelepc la Oradea, unde Discilou, reclamantul de mai înainte, apoi un ȣlt Discilou, adică

¹⁾ *Paulus opilio*. ²⁾ *Apa*, sat în raionul Ineu (reg. Arad). ³⁾ Sat dispărut în apropierea satului Șicula (raionul Ineu, reg. Arad). ⁴⁾ Sat dispărut lângă orașelul Ineu (reg. Arad). ⁵⁾ *Beruchyon*, sat în raionul Săcueni (reg. Bihor). ⁶⁾ Cf. nr. 46. ⁷⁾ Fost sat, acum parte de hotar lângă satul Săcășeni (raionul Carei, reg. Baia Mare). ⁸⁾ *v lla sancti Martini*. Azi sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia Mare). ⁹⁾ Cf. nr. 33. ¹⁰⁾ Probabil în împrejurimile satului Deja, în raionul Cehul-Silvaniei (reg. Baia Mare). Cf. 47. ¹¹⁾ 1 Noembrie. ¹²⁾ Probabil Barcika, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ¹³⁾ Satul Susa se amintește mai târziu în comit. Borsod (R. P. Ungară). ¹⁴⁾ *e quizuhada*. Corect: *equi zuhada*. *Zuhada*, ori *zuoda* este cuvânt slav, având înțelesul expresiei latine medievale: *executoria cautio* = chezășie, chezășie scrisă.

chezașul și pristavul au venit la octavele tuturor sfinților ¹⁾, termen pe care pristavul spunea că îl rânduise celor două părți. Dar Glatillus nu s'a înfățișat.

64

Fehersa din satul Degust ²⁾ a fost judecat la o marcă și jumătate în folosul sătenilor din Petur, judecător fiind Grigore din Scili și pristav fiind Zousa.

47

Liter din satul Hotoan ³⁾ a învinuit pe Dorus din satul Dobur de pierderea voită a calului său, care prețuia o marcă și jumătate și care a pierit în război, judecător fiind Coma ⁴⁾ comitele de Solnoc, pristav fiind Ilegven din satul Vrsei ⁵⁾. Așa dar Liter, purtând fierul la Oradea, s'a ars.

48

Sunc din satul Kiral ⁶⁾ a învinuit pe Geruasius consăteanul său pentru două mărci și jumătate, judecător fiind Seruodei ⁷⁾ comite curial de Zobolch, pristav fiind Martin din satul Lopecur ⁸⁾. Sunc și Geruasius s'au învoit la Oradea astfel, ca Geruasius să dea potrivnicului său o marcă și un fertun și să-l plătească și pe pristav, partea judecătorului însă e dator să o plătească Sunc.

49

Bechy a învinuit pe oamenii cetății din satul Suatu ⁹⁾ pentru două mărci, judecător fiind Beken comitele curial de Cluj, pristav fiind Petru. Suszisele părți însă s'au învoit la Oradea astfel, ca oamenii cetății să dea lui Bechy treizeci și patru de pondere și tot ei să plătească și pe pristav, la partea judecătorului însă a fost îndatorat Bechy.

50

Hegun din satul Sorloud ¹⁰⁾ a învinuit pe toți sătenii din Tuluold, zicând că atunci când el, fugind dinaintea unor răufăcători, a căutat scăpare la ei, dâșii închizând înaintea lui toate porțile, l-au lăsat afară pentru a fi prădat de către

¹⁾ 1 Noembrie. ²⁾ Cf. nr. 43. ³⁾ *Hotu n*, sat odinioară în comit. Solnocul de Mijloc, acum în raionul Carei (reg. Baia-Mare). ⁴⁾ Corect: *Cosma*, care de fapt era comite curial, funcțiunea de comite de Solnoc deținând-o unul cu numele Smaragd. ⁵⁾ Probabil în împrejurimile satului Deja, în raionul Cehul-Silvaniei (reg. Baia-Mare). Cf. nr. 44. ⁶⁾ *Királytelek*, fost sat, azi pustă în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁷⁾ Nominativul acestui nume: *Servusdei*. ⁸⁾ Acum, satul Napkor, în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁹⁾ *Zuat*, sat în raionul Cluj. ¹⁰⁾ Sat dispărut aproape de satul Păuliș, odinioară în comit. Arad, acum în raionul Lipova (reg. Arad).

53

răufăcători; iar aceia <răufăcătorii>, întorcându-se la ei după ce l-au prădat, le-au încredințat lor lucruri în preț de trei mărci. Judecător a fost Neuchlen comit le curial de Zirand, pristav Benedict. Așa dar când Hegun, după ce a purtat firul roșu la Oradea, ar fi trebuit să fie deslegat, canonicii nu i-au cercetat mâna, fiindcă nu au găsit pecetea neatinsă.

51

Toți oamenii cetății din Cornust ¹⁾ au învinuit în fața lui Mica comitele de Bihor pe sătenii din Sob ²⁾, că sunt de asemenea oameni ai cetății. Dâșii însă au mărturisit că sunt iobagi și anume din rândul acelor care se numesc <oameni> liberi ai sfântului rege ³⁾, și pe deasupra au mai spus că dâșii s'au mai desvinovățit și altă dată împotriva tuturor oamenilor cetății din centurionatul lui Sapur înaintea lui S'cula comitele curial de Bihor, care slujea din porunca comitelui Mica și în temeiul împuternicirii ce i s'a dat în acea pricină și că au avut pristav pe unul cu numele Vodassa din satul Nec ⁴⁾. Iar când li s'a poruncit să-l aducă pe acel pristav, oamenii cetății din Cornust n'au îndrăznit să-i opună viciul falsității ⁵⁾. După osândirea lor, suszisul judecător i-a trimis împreună cu sătenii din Sos, prin Gilianus, fiul lui Bocion, tovarășul său, la Oradea, unde amintitul Gilianus, zicând că este trimis din partea comitelui Mica, a înfățișat înaintea părților suszise și a pristavului pomenita pricină în ordinea și după cuprinsul în care este scrisă și a făcut să fie trecut în scrisoarea de față spre veșnică amintire.

52

Bulsuh mai marele oștirii ⁶⁾ din cetatea Solnoc și, precum a spus el, alți iobagi ai aceleiași cetăți, precum și Bucicud și, precum a zis el, alți oameni ai cetății ⁷⁾, au învinuit pe Felician și pe fratele său Toma și pe Gheorghe, nepotul lor, zicând că dâșii sunt oameni ai cetății din Solnoc, judecător fiind Smaragdus comitele aceleiași cetăți, numit de către regele Andrei, pristav fiind Andrei din satul Karil ⁸⁾. Așa dar Gheorghe, după ce a purtat firul roșu la Oradea pentru

¹⁾ Körmösd, pustă aproape de satul Mezösas, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ²⁾ Mai încolo se scrie Sos și arată satul Mezösas în comit. Bihar, (R. P. Ungară). ³⁾ *liberi* sau *jobagiones Sancti Regis* erau categoria cea mai de seamă, cea mai răsărită, a iobagilor de cetate, care la rândul lor vor constitui unul din elementele componente principale ale nobilimii mijlocii de mai târziu. Cei din această categorie pretindeau că poziția lor militară privilegiată data din timpul regelui Ștefan cel Sfânt și se considerau, în consecință, ca iobagii de cetate cei mai vechi, adevărați, naturali (*a prima origine, antiqui, primi veri, naturales*). Cf. nr. 78, 97 112, 121. ⁴⁾ Nyék, sat aproape de Berettyószentmárton, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁵⁾ Adică nu au îndrăznit să afirme că el ar fi fost pristav fals. ⁶⁾ *dux exercitus*. ⁷⁾ *castrenses*. ⁸⁾ Dacă luăm în considerare posesiunile judecătorului Smaragd, se poate presupune că numele Karil este greșit scris pentru Karol și înseamnă satul Kiskároly ce se află spre apus de satul Szeghalom din comit. Békés (R. P. Ungară).

sine și pentru rudele sale susnumite, când trebuia să fie deslegat, Bulsu și Bucicud nu au îngăduit să fie deslegat și spunând că ei reprezintă pe potrivnicii aceloră, au mărturisit că suszișii Felician, Toma și Gheorghe sunt întru totul liberi, așa precum spuneau ei despre sine.

53

Buciur din satul Poclușa ¹⁾ au învinuit pe consătenii lor Leka și Isou de tâlhărie, judecător fiind Paul comitele curial de Bihor și bilotul Ciboud, pristav fiind Vica. Așa dar Leka și Lou purtând fierul la Oradea și-au dovedit nevinovăția.

54

Deoarece Masa din satul Sorou fiind dovedit de furt prin proba fierului roșu la Oradea, a fugit, precum a spus pristavul, în biserica din Bihărea ²⁾, potrivnicii săi Kaled ³⁾ și Beta și pristavul său Honos ⁴⁾ fiind de față sutașul Cesarius au vândut pe pomenitul Masa ⁵⁾, pe soția sa Felicitas și pe fiii săi, Toma, Tanals și Gynon și pe ficele <sale>, anume Magnet ⁶⁾ și Ilega, pentru zece mărci lui Absolon, fiul lui Hurt ⁷⁾, care a plătit cele zece mărci, în fața noastră, a canonicilor din Oradea, anume Valerianus cantorul, Mihail custodele, Gerardus decanul, Petru, Sidrac și alții, având cunoștință de acest lucru și sutașul Cesarius și alți iobagi ai cetății Bihor.

55

Paul din satul Urhud a învinuit de vrăjitorie pe consăteana sa cu numele Vyes, soția lui Farcaș, judecător fiind Pousa arhidiacon de Bihor, pristav fiind Valentin. Aceea a venit la Oradea cu pristavul, <iar> Paul nu s'a înfățișat la termenul pe care pristavul spunea că l-a rânduit celor două părți.

56

Martin din satul Vtholm ⁸⁾ a învinuit de tâlhărie pe consătenii săi, Tyvand, Gheorghe, Fulcus și Briccius, fiii lui Urban, judecător fiind Lothardus comitele de Szabolcs, pristav fiind Matthia din Tumsansuna ⁹⁾. Tyvand, Fulcus și Gheorghe și-au dovedit nevinovăția, Briccius s'a ars.

¹⁾ *Puklusteluc*, sat în raionul Marghita (reg. Bihor). ²⁾ *Bichor*, sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ³⁾ Mai sus: *Kalad*. ⁴⁾ Cf. nr. 24, 26 (*Hoils*). ⁵⁾ Cf. nr. 370, greșit: *Mathka*. ⁶⁾ Cf. nr. 370: *Maged*. ⁷⁾ Cf. nr. 370: *Hurtu*. ⁸⁾ Cf. nr. 298. Forma corectă ung.: *Öthalom*, adică cinci coline, dar acum nu este cunoscută o asemenea localitate în comit. Szabolcs (R. P. Ungară) sau în apropierea lui. ⁹⁾ Corect: *Tursmsona*. Azi Hajdusamson, aproape de orașul Debrețin (R. P. Ungară).

55

Ellu, fiul comitelui Ioan, a învinuit de furt pe Cunsudu, sluga lui Adrian din satul Siluei ¹⁾, sora acestuia și soția lui Vid, judecător fiind Paul comitele curial de Bihor, pristav fiind Boncy. Când Cunsudu trebuia deslegat după ce a purtat fierul roșu, Ellu l-a scutit, zicând că l-a învinuit în chip mincinos de furt

Soția lui Vid, după moartea soțului ei, neavând urmaș, a eliberat pe o slujnică a sa cu numele Deraga, cu <condiția> ca să nu plece dela ea cât timp va trăi, ci să-i slujească ei. Dacă însă ar supraviețui stăpânei sale, să aibă libertatea de a se așeza oriunde ar voi. Pe fiul acesteia, cu numele Cunsudu, având pentru aceasta încuviințarea fratelui său Adrian, l-a eliberat de asemenea și i-a dat dreptul de a se putea așeza oriunde ar voi. Dacă însă ar voi să locuiască în satul Salu ²⁾, să rămână la ea și la fratele său Adrian. Pe fiica acelei femei, cu numele Kesa, a eliberat-o de asemenea, astfel ca să fie liberi cu toții, atât dânsa cât și tot neamul scoborător dintr'însa. Pentru toate celelalte lucruri pe care le are sau le va avea acea doamnă, l-a rânduit moștenitor pe susnumitul său frate Adrian, astfel însă ca atât timp cât va trăi ea să se folosească dânsa de ele.

Zoloc din satul Cățălul ³⁾ a învinuit pe Marcus, Juan și Marcus din satul Bădăcin ⁴⁾, zicând că, deși n'a fost osândit la judecată și nici nu s'a judecat nimeni cu el, dâșii împreună cu un pristav necunoscut i-au luat patru boi. Tăgăduind ei aceste lucruri, Tupa comitele curial de Crasna i-a trimis cu pristavul cu numele Golosa din satul lui Ban ⁵⁾, la Oradea, unde Zoloc, purtând fierul, s'a desvino-vățit.

Perman din satul Ip ⁶⁾ a învinuit pe Ștefan și Egidius, iobagi ai lui Buncu din satul Cosniciul-de-Jos ⁷⁾, zicând că au luat pe ascuns dela sluga sa cu numele Rugas banii săi în preț de opt mărci și aceasta a spus-o și sluga aceea. Arbitri au fost abatele de Libinii și Ders, fiul lui Derseus și Pogu judele ⁸⁾ și Dezuan și Buncu și Luzen din satul Nușfalău ⁹⁾, Bolu și Ioachim judele din Ip și alți mulți, pristav fiind Methel. Însă Ștefan și Egidius, purtând fierul și-au dovedit nevinovăția.

¹⁾ *villa Silu*. ²⁾ Salhida, așezare părăsită în teritoriul satului Hencida, în comit. Bihor (R. P. Ungară). ³⁾ *Rechal*. Corect: *Kechel*. Sat în raionul Jibou (reg. Cluj). ⁴⁾ *Botocun*, sat în comit. Solnoc-de-Mijlocul (azi în raionul Șimleul-Silvaniei, reg. Bihor). ⁵⁾ Ban și Bănișor, sat mai înainte în comit. Crasna (azi în raionul Șimleul-Silvaniei, reg. Bihor). ⁶⁾ Ip, sat în comit. Crasna (azi în raionul Șimleul-Silvaniei, reg. Bihor). ⁷⁾ *Coznîs*, sat în comit. Crasna (azi în raionul Șimleul-Silvaniei, reg. Bihor). ⁸⁾ *villicus*. ⁹⁾ *Villa Nog* sat în comit. Crasna (azi în raionul Șimleul-Silvaniei, reg. Bihor).

Beda pârcălabul ¹⁾, Igeben hotnogul ²⁾, Isac sutașul și Vodasa din cetatea Cluj au învinuit în fața comitelui Cristofor, ca judecător și a pristavului Fabian, pe Bansa din satul Naduduor ³⁾ și pe frații săi, anume pe Coma, Isou și Elexius, zicând că sunt venetici. Aceștia când au fost trimiși la Oradea pentru a jura și fiind gata să jure, susnumiții lor potrivnici au mărturisit, că aceștia au pământ cam de trei pluguri și nu i-au pus să jure.

Iobagii cetății Arad ⁴⁾, anume Basu hotnog ⁵⁾, Nuhu, Bayr, Belche, Kelemin, sutași și toți ceilalți iobagi împreună cu oamenii cetății ⁶⁾ au învinuit pe Gervasius din neamul Chenad ⁷⁾ pentru pământul cetății numit Boseneu ⁸⁾, judecător fiind Nicolae comitele palatin, pristav fiind Gongă din neamul Hudus. Purtând fierul roșu pentru pământul acela, unul din oamenii cetății și-a dovedit nevinovăția.

Bota din satul Pazard a dovedit cu proba fierului roșu că sătenii din Bonia, anume Zotmaz, Chegun, Paul și toți ceilalți au ajutat pe unul care se năpustise și jefuise pe un slujitor al său <și> care <apoi> a fugit la ei.

Ioachin din Lazdi ⁹⁾ l-a învinuit de furt pe Keva din satul Seusci, care este aproape de Kanar ¹⁰⁾, judecător fiind Nicolae comitele palatin, pristav fiind Atmarius din satul Boc. Purtând fierul la Oradea, Keva și-a dovedit nevinovăția.

Ereus din satul Vaidacămăraș ¹¹⁾ i-a învinuit pe consătenii săi, anume pe Tupa și Maurițiu, pentru o marcă și un fertun, judecător fiind Chepa judele lor, pristav fiind Fica. Purtând fierul pentru sine și pentru Tumpa, Maurițiu s'a ars.

Vutuk din satul Inka a eliberat pe sluga ¹²⁾ sa cu numele Figmoz, împreună cu tot neamul ce se va coborî dintr'însul, în așa fel ca să aibă dreptul să se așeze oriunde ar voi. După aceea însă, pomenitul Figmos a luat în căsătorie <pe o fată> liberă, al cărei tată anume Juan și al cărei frate anume Leustah în fața comitelui Petru judecător numit de rege au învinuit pe zisul Vutuk de răpirea cu sila a

¹⁾ *varnog*. ²⁾ *hodnog*. ³⁾ Nádudvar, sat în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁴⁾ *Orod*. ⁵⁾ *hodnogio*. ⁶⁾ *castransibus*. ⁷⁾ Un vechiu neam de nobili. ⁸⁾ Probabil Beșenova Veche, sat în raionul Sânicolaul-Mare (reg. Timișoara). ⁹⁾ Probabil identic cu Chislaz sat în raionul Marghita (reg. Bihor). ¹⁰⁾ Probabil satul Konyár, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹¹⁾ *Kamaras*, sat în raionul Cluj. ¹²⁾ *manumisit quendam servum suum*.

fetei și pe domnul Figmoz de căsătorie nedemnă. Dar Vutuk a răspuns că el l-a eliberat pe zisul Figmoz mai înainte și astfel dânsul s'a însurat <cu o fată> liberă în chip legiuit. Deoarece susnumiții potrivnici nu s'au mulțumit cu această mărturisire făcută în treacăt, suszisul judecător a poruncit ca amândouă părțile să se înfățișeze împreună cu pristavul numit Leva înaintea capitlului din Oradea și <acolo> în temeiul mărturiei stăpânului său Vutuk, amintitul Figmoz, în temeiul eliberării, să fie socotit liber împreună cu urmașii săi.

67

Vetea i-a învinuit pe Solomon, Keka, Potur și Isou de omorîrea fiului său Eccy, judecător fiind Albeus vice-arhidiacon, pristav fiind Adrianus. Purtând fierul, Solomon, Keka, Potur și Isou și-au dovedit nevinovăția.

Anul 1214.

68

În anul o mie două sute patrusprezece dela întruparea domnului stăpânind prea slăvitul rege Andrei, episcop de Oradea fiind Simon, Jacou, fiul lui Pata a cumpărat dela comitele Bodun, fiul lui Eustachius, a treia parte a pământului Solomun¹⁾, adică partea comitelui Bodun, împreună cu locul de sesie și cu partea de pădure, ce ținea de acea bucată, acestea din urmă fiind hotărnicite. Însă din pământ s'a dat a treia parte dintr'o bucată nehotărnicită aflătoare lângă Petrus, fiul lui Chuley, care are două părți din pământul acela. El a mai cumpărat dela dânsul și doi libertini aflători pe pământul acela, anume pe Crachinus și pe fratele său Bucha; iar susnumitul comite Bodun a mărturisit că el le-a vândut <cele de mai sus> și că a primit prețul lor în întregime, adică douăzeci și șapte de mărci.

69

Invinuit de furt, Furman n'a venit la Oradea, <iar> judecătorul său a trimis următoarea scrisoare cu privire la el:

« Eu Venceslav, din mila lui Dumnezeu sunt comite de Sătmăr²⁾. Tobol, fiul lui Peta, s'a judecat în fața mea cu Furman, fiul lui Ber, pilotul din Hodosd³⁾, spunând că acesta este hoț. După ce i-am judecat, i-am trimis cu pristavul Petru, fiul lui Marc, la locul⁴⁾ din Oradea. Tobol s'a dus cu pristavul său și a fost la termenul hotărît la Oradea, dar Furman, potrivnicul său, nu s'a dus acolo ». La scrisoarea aceasta noi adăogăm că susnumitul Furman nu s'a înfățișat la Oradea în săptămâna *Exaudi domine*⁵⁾, dar Tobol și pristavul au fost.

¹⁾ Așezare dispărută în împrejurimile Diosig-ului și Săcueni-lor (raionul Săcueni, reg. Bihor)?

²⁾ *Zotmar*. ³⁾ Așezare dispărută aproape de satul Amați în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare)?

⁴⁾ De sigur locul unde se făcea proba fierului roșu. ⁵⁾ A șasea duminică după Paști, a cărei săptămână, în 1214, a fost între 11—18 Mai.

Farcaș sutașul l-a învinuit pe Pousa, fiul <lui> Matia din satul Soluhan ¹⁾, pentru trei mărci față o jumătate ²⁾, luate cu puterea, judecător fiind Næetlen comitele curial de Zaránd ³⁾, pristav fiind Iacob, fiul lui Farcaș. Dânșii s'au învoit la Oradea astfel: ca Pousa să dea pomenitului reclamant o marcă și jumătate și tot el să-i plătească pe judecător și pe pristav.

Nænecy din satul Sum ⁴⁾ a învinuit de furt pe consăteanul său, anume Volotcu, judecători fiind Mécud și Johanca, pristav Horogus, fiul lui Sida. Așa dar Nænecy și Horogus au fost la Oradea întreaga săptămână *Exaudi* ⁵⁾. Iar Volotcu a venit în ziua de vineri a aceleiași săptămâni, spunând că termenul lui ar fi în săptămâna următoare.

Kelian din satul Beseneud ⁶⁾ i-a învinuit pe Buda, Petru, Vendec, Borozlou, Pouca și Bunta din satul Vosian ⁷⁾, prediul lui Simon, precum și pe Pousa din satul Numen ⁸⁾, prediul lui Sebu ⁹⁾, de luarea cu puterea a unor bani, judecători fiind comitele Heymu, numit de rege și Alcxandru; pristavi fiind Minos și Dazlou. Dar la Oradea s'a făcut între ei următoarea învoială: ca potrivnicii săi să-i dea lui Kelian cinci mărci și tot ei să-l plătească și pe judecător, iar Kelian a fost îndatorat să-l plătească pe pristavul comitelui Heymu.

Farcaș, iobagul lui Laurențiu, din satul Cups ¹⁰⁾, l-a învinuit pe consăteanul său Pousa, libertinul aceluiași Laurențiu, de arderea casei și de o pagubă de trei mărci, judecător fiind pomenitul Laurențiu, pristav Grigore din satul suszis. Purtând fierul, Pousa și-a dovedit nevinovăția.

Oamenii din satul Ban ¹¹⁾ ai cetății Crasna, anume Damang, Duh, Næsata și toți ceilalți din satul acela, sprijiniți de către sutașul Tumpa, precum a măr-

¹⁾ Fost sat aproape de Socodor, raionul Criș (reg. Arad). ²⁾ *dimidia minus*. ³⁾ Partea de nord a comitatului Arad înainte de 1870, fost comitat separat cu numele Zaránd. ⁴⁾ Sat așezat odinioară în apropiere de Păușa, raionul Oradea (reg. Bihor). ⁵⁾ 11—18 Mai. ⁶⁾ Besenyöd, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁷⁾ Kis- și Nagyvarsány, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁸⁾ Forma corectă ung.: Namény. Azi Vásárosnamény, orașel în comit. Szatmár (R. P. Ungară). ⁹⁾ Sebes I. din neamul Hont-Pázmány. ¹⁰⁾ Kups-Kupch-Köpcs, sat spre nord-est de Debrețin, aproape de satele Hajduhatház și Hajdusámson în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Ban sau Bănișor, sate în comit. Crasna (azi în raionul Șimleul-Silvaniei, reg. Bihor).

turisit pristavul, au învinuit pe niște <oameni>, anume pe Iecur, fiul lui Redea, pe Sol și Boutun, fiii lui acicu, pe Syteci, fiul lui Babuci, spunând că sunt de asemenea oameni ai cetății. Aceia însă au spus că dânșii sunt <oameni> liberi și ruteni de neam ¹⁾ și au adus drept apărător al libertății lor pe unul cu numele Chedur, rutean de neam ²⁾, iobag al lui Barnaba, care, spunând că aceia sunt rudele sale, a apărat libertatea lor. Judecător a fost Tupa comitele curial de Crasna, pristav Donca din satul Boghiș ³⁾. Așa dar Chedur, purtând fierul, s'a desvinovățit dovedind că aceia sunt <oameni> liberi.

75

Roda de pe moșia Beken l-a învinuit pe consăteanul său Vrcund pentru o marcă și jumătate, judecător fiind doamna Eufemia, pristav fiind Toca ⁴⁾. Vrcund, purtând fierul, s'a ars.

76

Micicu din satul Boghiș ³⁾, spunând că este chezașul lui Rufdon la vânzarea unui cal, ce se zicea că a fost furat dela domnul Rufdon, a mărturisit că răufăcătorul este Dursa. Judecător a fost Compoltus arhidiaconul din Crasna, pristav Buda din satul Boghiș, Purtaș fierul, Micicu s'a desvinovățit.

77

Petru și Bosu din Alba, au învinuit, cum a zis pristavul, pe unul cu numele Vluen din satul Naimon ⁵⁾ pentru douăzeci și cinci de mărci luate cu puterea și o rană făcută cu spada. Judecător a fost Pris comitele curial de Solnoc, pristav Farcaș din satul Tuka, slujitor al lui Pancrațiu. Petru și Bosu s'au ars.

78

Când Voiouoda comitele de Dobâca ⁶⁾ inspecta oastea sa, unul din iobagii acelei cetăți, cu numele Hereust, a stat în șirul iobagilor «naturali», adică al celor care se obișnuiește a fi numiți iobagi ai sfântului rege. Atunci au venit niște iobagi ai sfântului rege, anume Vanoy și Bocya și l-au îndepărtat din rândul lor, spunând că dânșii nu este din rândul și de treapta iobagilor sfântului rege. Aceasta au spus-o și hotnogul ⁷⁾ Keuerug și iobagul Kereu. Cercețându-i așa dar susnumitul comite i-a trimis cu pristavul cu numele Bocy din

¹⁾ *se esse liberos et genere Ruthenos.* ²⁾ *genere Ruthenum.* ³⁾ *Bogus*, sat în comit. Crasna (azi în raionul Șimleul-Silvaniei, reg. Bihor). ⁴⁾ Cf. nr. 79: *Tika*. ⁵⁾ *Mon*, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Cehul-Silvaniei, reg. Baia-Mare). ⁶⁾ Comitatul Dobâca a existat până la 1877. Atunci din comitatele Solnocul interior și Dobâca a fost creat comitatul Solnoc-Dobâca (după 1919: jud. Someș). ⁷⁾ *hodunogio*.

satul Boscu¹) pentru proba fierului roșu la Oradea, unde pomeniții Vanoy și Bocya, recunoscându-se <vinovați> în fața pristavului și a lui Theodorus, care a spus că venise în locul hotnogului Keuerug și al iobagului Kereu, au mărturisit înaintea capitlului din Oradea că l-au alungat pe nedrept pe zisul Hereust din rândul iobagilor sfântului rege.

79

Vrcund, purtând fierul împotriva domnului Rodam, s'a ars, judecător fiind doamna Eufemia și pristav fiind Tica²).

80

Miros din satul Dereg³) i-a învinuit pe consătenii săi, anume Ela, Poznanus și Endere, precum și pe Martin din satul Vndou⁴) și pe Sumb și Scega din satul Fodora⁵). I-a învinuit, adică, pentru două mărci și jumătate, judecător fiind Basu comitele curial din Cluj, pristav fiind Loka. Purtând fierul, Miros s'a desvinovățit.

81

Pomel din satul Peceiu⁶), cum a spus pristavul, a învinuit de tâlhărie pe consătenii săi, anume pe Domu și Tumpa și pe Basa din satul Saicu, judecători fiind Tupa comitele curial și Ruben bilotul din Crasna, pristav fiind Andrei. Basa și Domu și-au dovedit nevinovăția, purtând fierul. Tumpa însă n'a venit în săptămâna în care ar fi trebuit să poarte fierul, ci a venit după aceea, în duminica *Respice*⁷), spunând că s'a desvinovățit înaintea judecătorilor și de aceea nu a venit.

82

Pousa din satul Nadal a învinuit pe consăteanul său, anume pe domnul Farcaș, de o pagubă de cinci mărci, judecător fiind comitele Boc, stăpânul lor, pristav fiind Matu. Intre dânșii s'a făcut următoarea învoială: ca Farcaș să dea lui Pousa o jumătate de marcă și să plătească și a treia parte a judecătorului și a pristavului.

¹) Probabil Boju, sat în raionul Cluj. ²) Este cazul descris și sub nr. 75. ³) Probabil Dretea sau Dragu (raionul Huedin și Jibou, reg. Cluj). ⁴) Sat dispărut în hotarul orașului Cluj. ⁵) Fodo, sat în raionul Gherla (reg. Cluj). ⁶) Pechely, sat în comit Crasna (azi în raionul Șimleul-Silvaniei, reg. Bihor). ⁷) 8 Iunie.

Soția lui Laurențiu din satul Dolman ¹⁾ a învinuit de furt pe câțiva din satul Călacca ²⁾, anume pe Naluc, Ceca și Vid, judecător fiind Neuetlen comitele curial de Zarand, pristav fiind Teca din satul Scigueti ³⁾. Purtând fierul, Vid și-a dovedit nevinovăția. Mâinile lui Naluc și Ceca n'au fost cercetate, deoarece peceteile lor au fost găsite rupte.

Virhar din satul Fansol ⁴⁾, iobagul lui Barnaba, a învinuit de furt pe domnul Bozc din satul Sălacea ⁵⁾, judecător fiind Pers comitele curial de Solnoc, pristav Sceraka. Purtând fierul, Bozc și-a dovedit nevinovăția.

Deus, fiul lui Sanctus, din satul Cherișu ⁶⁾, a învinuit de furt pe consăteanul său Ioan, iobagul lui Hus, judecător fiind Paul comitele curial de Bihor, pristav Gyge. După ce a purtat fierul, Ioan a avut mâna nearsă, dar pecetea era ruptă.

Mihail din satul Musou a învinuit de furt pe Gyuna din satul Euse ⁷⁾, judecător fiind Mica comitele de Bihor, pristav Micusa din satul Ghioroc ⁸⁾. Domnul Gyuna s'a ars.

Ioan, fiul comitelui Turdes, a învinuit de tâlhărie pe iobagii bisericii din Cluj, anume pe Scela și Pousa și pe o slugă, anume Posu, de pe prediul ⁹⁾ Her¹⁰⁾, judecător fiind Mica <comitele> curial de Bihor, pristav fiind Ioan. Așa dar Scela ¹¹⁾ și Posu și-au dovedit nevinovăția, <iar> Pousa s'a ars.

¹⁾ Sat dispărut între satele Tăut și Girișul Negru, în raionul Salonta (reg. Bihor). ²⁾ *Colosa*, sat în raionul Salonta (reg. Bihor). ³⁾ Sat dispărut aproape de satul Belfir, în raionul Salonta (reg. Bihor). ⁴⁾ Făncel? acum dispărut între satele Albiș și Târgușor, în raionul Marghita și Săcueni (reg. Bihor). ⁵⁾ *Ziloch*. Identificat greșit la Karácsonyi-Borovszky: Zălau. Corect: Sălacea. Sat odinioară în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Marghita, reg. Bihor). ⁶⁾ *villa inferioris Quer*, sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁷⁾ Sat dispărut aproape de satul Tulca, în raionul Salonta (reg. Bihor). ⁸⁾ Gyoroc, sat în raionul Salonta (reg. Bihor). ⁹⁾ *praedio*. ¹⁰⁾ Sat dispărut în teritoriul satului Batâr, în raionul Salonta (reg. Bihor). ¹¹⁾ În text: *Scela, Sela*.

Vadu dintre paznicii pădurii Beregu ¹⁾ a învinuit pe consăteanul său Vulcan ²⁾ pentru uciderea fiicei sale prin otrăvă, judecător fiind Mescu comitele de Beregu, pristav fiind Andrei. Vulcan și-a dovedit nevinovăția.

Arhidiaconul Martin a învinuit pe Belue și Matthia din satul Ioubag ³⁾ și pe Geka din satul Zor precum și pe Kelemen din satul Segu ⁴⁾ pentru uciderea fiului său. Comitele palatin Nicolae i-a trimis pe aceștia cu pristavul numit Gougar pentru proba fierului roșu la Oradea, unde Kelemen, purtând fierul și-a dovedit nevinovăția. Iar Belue și Matthia s'au învoit astfel : să dea potrivnicului lor douăzeci și cinci de mărci și să plătească pe judecător și pe pristav, și dacă ar avea complici ⁵⁾, aceștia să postească pentru omucidere. Geka de asemenea s'a învoit să dea potrivnicului său patru mărci mici ⁶⁾ și să plătească pe judecător și pe pristav.

Bolosoi din satul Balkan ⁷⁾, sprijinit de unchiul său, anume Kyna și de alte rude ale sale, adică Elur, Bot, Benedict și Gheorghe a învinuit pe niște <oameni> din celălalt Balkan, anume pe Poth, Vilman, Detreh, Laurențiu, Maza și Toma, de uciderea tatălui său, adică a lui Zude, judecător fiind Mihail comitele curial de Szabolcs, pristav fiind Matei din satul Bozt. Poth s'a ars, <iar> ceilalți și-au dovedit nevinovăția.

Gyuna din satul Dobra ⁸⁾ a luat doi boi ai săi dela Vosos din satul Tarcea ⁹⁾. din prediul¹⁰⁾ Angyolus¹¹⁾, spunând că i-au fost furați. Acela, <Vosos>, a răspuns că i-a cumpărat dela un consătean al său cu numele Sogyon. Deoarece acesta tăgăduia, Vosos a arătat pe un consătean al său cu numele Sampta ca fiind chezaș <cu prilejul cumpărării boilor> și deoarece și acesta tăgăduia, Vingislou comitele de Sătmăr l-a trimis cu pristavul numit Chentu la Oradea, unde Vosos, purtând fierul, s'a ars.

¹⁾ În comitatul Bereg (azi în U.R.S.S.). ²⁾ Locuia în satul Ardó, cu numele întreg Szölös-svédardó, în comit. Ugocea (azi în U.R.S.S.). ³⁾ Fost sat în comit. Timiș, aproape de Tolvadia în raionul Deta (reg. Timișoara). ⁴⁾ *villa Zor* a fost la nord de Pecica în comit. Arad. Aproape de acesta, la nord de Arad era satul Seg (raionul Arad). ⁵⁾ *si compotes sui existerent.* ⁶⁾ *marculas*. Marca mică (marca minimă) valora un florin. ⁷⁾ Balkány, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁸⁾ *Dabra*, sat odinioară în comit. Sărmăr, azi în raionul Cehul-Silvaniei (reg. Baia-Mare). ⁹⁾ *Torsa*, sat în raionul Săcueni (reg. Bihor). ¹⁰⁾ *praedio*. ¹¹⁾ Szamosangyalos, sat în comit. Szatmár (R. P. Ungară).

Achus și Butha din satul Cheusci) au învinuit de tâlhărie pe Gabu, Nicolae, Tecu, Petru și pe un alt Petru din Hamarog ²⁾, judecător fiind Paul comitele curial de Bihor și pilotul Cibout, pristav fiind Martin din Curmusd ³⁾. La Oradea însă suszișii reclamanți nu s'au supus probei fierului roșu, zicând că în chip mincinos i-au învinuit pe aceia de tâlhărie.

Mogus și Scegu din satul Vduori ⁴⁾, sprijiniți de către consătenii lor, au învinuit de furt pe Janus, consăteanul lor, judecător fiind comitele Martin, pristav fiind Vois. Când trebuia să fie deslegat, Janus a fugit în biserică, spunând că s'a ars.

Paul din satul Zuna ⁵⁾ a învinuit de vrăjitorie pe consăteana sa cu numele Scema, judecător fiind Farcaș arhidiacon de Solnoc, pristav fiind Ștefan. La Oradea Paul a scutit-o ⁶⁾ pe aceea, făgăduind să-l plătească el pe judecător, iar dânsa să-l plătească pe pristav și capitlu.

Soția lui Teleguen și fiul său Cumpert au învinuit de tâlhărie pe două slugi ale lui Olodar, anume pe Sal și Bodun și pe doi iobagi ai lui Ioan, anume pe Suda și Volcu, precum și pe slujitorii lui Bel, anume pe Ioan și Petru, judecători fiind Nicolae comitele palatin, pristav fiind Filip. Purtând fierul la Oradea, cei șase și-au dovedit nevinovăția. Dar în afară de dânsii, susnumiții reclamanți au învinuit și pe Albeus, iobagul lui Ioan și pe domnul Sceuezeu, iobag al abatelui din Heuiuz ⁷⁾. Dintre aceștia Albeus, simțind că s'a ars, a fugit în biserică, iar Sceuezeu s'a ars.

Adam, fiul lui Bolosoy din satul Ineu ⁸⁾, a învinuit pe consăteanul său cu numele Paul, spunând că a luat dela dânsul cu puterea pe o slugă a sa cu numele Vota și pe o altă slujnică a sa, anume pe Scenca, sora acestuia. Paul a răspuns că

¹⁾ Forma corectă : Csösz (mai târziu : Csösztelék). Azi pustă între satele Körösszakál și Körösharsány în comit. Bihor (R. P. Ungară). ²⁾ Humuroc, sat în raionul Salonta (reg. Bihor). ³⁾ Acum Körmösd, pustă aproape de satul Mezösas în comit. Bihor (R. P. Ungară). ⁴⁾ Azi Udvari, sat în comit. Bihor (R. P. Ungară). ⁵⁾ Sat dispărut în comit. Sălaj (azi în raionul Carei, reg. Baia-Mare). ⁶⁾ de proba fierului roșu. ⁷⁾ Acum Tapolca, sat lângă orașul Miskolc în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁸⁾ Ieneu, sat în raionul Oradea (reg. Bihor).

el ia cumpărat dela dânsul și nu i-a luat cu puterea și a adus martori. Pe care, cercetându-i Paul comitele curial de Bihor, i-a trimis cu pristavul numit Duca, pentru proba fierului roșu, la Oradea. Intre timp, cu știrea judecătorului, de care fuseseră trimiși la Oradea, au căzut la învoială și au mărturisit în fața capitlului și a pristavului că s'au înțeles ca Adam să-l plătească pe judecător, iar Paul pe pristav și tot Paul să dea lui Adam o marcă și jumătate.

Fiii iobagilor sfântului rege ¹⁾ din satul Gyan ²⁾ și anume Ychu, Vnicus și Matia și fiii iobagilor din celălalt Gyan, care plătesc comitelui dreptul de găzduire ³⁾, anume Dionis, Farcaș, Ioachim, Wruz, Endus, Fuc, Sypeu, Ysou și alții, precum și oamenii cetății ⁴⁾ din al treilea Gyan, anume Sama, Meckad, Obud, Medue, Ficed, Ciprian, Kidol și alții, sprijiniți de către iobagii cetății Bihor, anume Luca mai marele oștirii ⁵⁾, Farcas, fiul lui Symoud, Vros, fiul lui Sicou, Bibo, fiul lui Pascha și Tegek, sutași, precum și de către Petru mai marele crainicilor ⁶⁾, au învinuit pe clericul cu numele Magnus din același sat, fiul lui Galdu, spunând că este venetic și nu are niciun drept la loc <de casă> și ogor. Acela însă a răspuns că dânsul are drept aparte la loc <de casă> și la un ogor în întindere de trei pluguri și că în privința aceasta el s'a desvinovățit și altă dată, judecător fiind Moch comitele palatin de Bihor și pristav fiind unul cu numele Tupa, fiul lui Paul din satul Gurbey ⁷⁾. Fiindcă potrivnicii tăgăduiau aceasta, Paul comitele curial de Bihor, numit judecător al acestei pricini din porunca domnului său, comitele Mica, a poruncit lui Magnus să-l aducă pe susnumitul pristav al acestei pricini. Adus și cercetat la termenul hotărît, acesta a depus o mărturie întru toate potrivită celor spuse de Magnus. Atunci potrivnicii i-au opus viciul falsității, zicând că dânsul este pristav fals. Așa dar Paul, judecătorul lor, a poruncit să fie aduși asesorii judecătorului, al cărui pristav spunea că este. La termenul hotărît, prin urmare, a adus pe comitele Ioanca, fiul comitelui Ioan, pe Clemente cu fratele său Saul, din neamul episcopului Budlu, precum și pe un alt Clemente din neamul Borsa ⁸⁾, pe Germen din satul Sisol, din comitatul Somogy ⁹⁾, pe Solomon dela podul <lui> Cepan ¹⁰⁾ și pe Fira, comiții curiali ai doamnei Eufemia, pe Nicolae, fiul lui Vgra, pe Pos din satul Vndoch ¹¹⁾

¹⁾ *filii ioubagionum Sancti Regis.* ²⁾ Kőtegyan, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). În cele trei sate Gyán (Kőte-, Mezö- și Vizesgyán) au fost așezați coloniști valoni. ³⁾ *descensum comiti persolventium.* ⁴⁾ *castrenses.* ⁵⁾ *principe exercitus.* ⁶⁾ *maiolem praeconum.* ⁷⁾ Fost sat aproape de Püspökladány în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁸⁾ Familie nobilă din Bihor. ⁹⁾ Csicsaly, fost sat în comit. Somogy (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Identificat greșit la Karácsonyi Borovszky. Corect: Csépán, pustă aproape de satul Darvas în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Sat dispărut între satele Salonta și Homorog, în raionul Salonta (reg. Bihor).

și pe alții. Dintre toți aceștia au fost aleși deci, după dorința potrivnicilor, Joanca, fiul comitelui Ioan și Solomon, pentruca, jurând ei împreună cu susnumitul pristav în mănăstirea Vgra ¹⁾, să dovedească că el este adevăratul pristav. Dar venind ei la susnumita biserică și voind pristavul și martorii să jure, potrivnicii lor n'au voit să-i <lase să> jure. Ca urmare suszisul judecător, înfățișând cuprinsul întregii pricini stăpânului său, comitele Mica și primind dela el o mai mare împuternicire, i-a osândit prin sentință judecătorească pe desamintiții oameni din satul Gyan și l-a confirmat pe amintitul Magnus în stăpânirea pământului său, dând pristav pe unul cu numele Dionisie, fiul lui Ompud, din comitatul ²⁾ Zarand, din satul Vărșand ³⁾. Iar amintitul judecător, venind împreună cu potrivnicii aceia la Oradea, a înfățișat prin viu grai, în fața episcopului Simon și a întregului capitu, aducerea la îndeplinire a pricinei arătate mai sus.

98

Galaldu și Fitoc din satul Tuluoy, precum și Ega din satul Guar și Mogus din satul Panad ⁴⁾ și Hozuga din satul Yka și Teka din satul sfântului Gheorghe ⁵⁾, precum a spus pristavul — căci dintre ei doar Teka a fost la Oradea pentru urmărirea acestei pricini — au învinuit de omor pe domnul Boguir ⁶⁾ din satul Yka, judecător fiind Paul, comitele de Békés și pristav fiind Pochiu din satul Zucur. Dar Boguir, purtând fierul și-a dovedit nevinovăția.

99

Fiind ucisă o rudă a lor, anume Somoc, Teulegyn, Trebus și Vosos au învinuit pe niște <oameni>, anume pe Man și Buda de omorirea lui, dar au fost bănuți și Pudu și Banalc că ar fi avut cunoștință de acel omor. Așa că Rafael comitele de Târnava ⁷⁾ i-a trimis cu pristavul numit Moncu la Oradea, unde Pudu și Banalc, purtând fierul și-au dovedit nevinovăția.

100

Alexandru, fiul lui Teodor din Tomoi ⁸⁾ a învinuit pe Paul, fratele lui Heym, pentru pustiirea a trei predii ⁹⁾, adică pentru o pagubă de șasezeci de mărci,

¹⁾ Azi Biharugra (Odinioară: Monostorosugra), sat în comit. Bihar (R. P. Ungară).
²⁾ provincia. ³⁾ Vosian, sat în comit. Zărând (azi în raionul Criș, reg. Arad). ⁴⁾ Pányád, parte de hotar spre apus de satul Vésztö în comit. Békés (R. P. Ungară). ⁵⁾ Fost sat aproape de Füzesgyarmat în comit. Békés (R. P. Ungară). ⁶⁾ Cf. nr. 36, 210: Bosur, Boguir, Bochyur.) Kuckelluu. ⁸⁾ Tomaj, pustă aproape de Tiszaabád în comit. Jász-Nagykun-Szolnok (R. P. Ungară). ⁹⁾ trium praediorum.

judecător fiind Salomon comitele de Bachu ¹⁾, din porunca regelui Andrei, pristav fiind Timoteu din Zala. Așa dar omul lui Alexandru, purtând fierul, s'a desvinovățit.

101

Jacou, fiul lui Pata, a învinuit pe Cheka, iobag al lui Andrei, de ascunderea unei slujnice care a fugit dela el <luându-i> cinci mărci. Pentru Cheka a stat <la judecată> stăpânul său Andrei. Paguba fiind socotită la opt mărci, Paul comitele curial de Bihor, dând pristav pe unul cu numele Amandus, i-a trimis la Oradea, unde omul lui Jacou, purtând fierul, s'a desvinovățit.

102

Paul, din satul Sciguetij ²⁾, desvinovățindu-se prin purtarea fierului, a dovedit că a încredințat slugii comitelui Mica, anume Scemel, cu știrea procuratorului Ereu, doi cai pe care îi primise în zălog. Judecător a fost comitele Mica, <iar> pristav Keue.

103

Iobagii din Zobozlo ³⁾, anume Igeben mai marele oștirii ⁴⁾, Bede ⁵⁾, Bela, Vodosa, Isaac, sutașii, precum și Cicolou pârălăbul cetății ⁶⁾ și Peter crainicul principal ⁷⁾, au învinuit pe Cotloba și Cepan de a fi luat cu puterea un pământ al cetății. Cotloba însă a răspuns că dânsul a pierdut mai înainte pământul acela din pricina unei amenzi, dar primind iertarea, când regele a poruncit, prin comitele palatin Cepan să-i fie înapoiate lucrurile sale, nimeni nu i s'a împotrivit cu prilejul reintrării sale în stăpânirea acelu pământ. Așa dar, comitele palatin Nicolae, judecătorul lor, i-a poruncit să-l aducă pe pristavul care l-a repus în drepturi. Dânsul l-a adus pe Azaria din satul Lesmir ⁸⁾, a cărui mărturie privitoare la restituirea <pământului> neîndrăznind ei să o desmintă, suszișii potrivnici au fost osândiți. Așa dar judecătorul a poruncit să se confirme pe seama suszișilor Cotloba și Cepan pământul despre care a fost vorba, dând pristav pe unul cu numele Farcas din satul Luncșoara ⁹⁾. Acesta, după ce a confirmat pământul acela în forma legiuită, împreună cu sutașul cu numele Isaac, care a spus că a fost trimis de către tovarășii săi sutași, a înfățișat înaintea capitlului din Oradea aducerea la îndeplinire a acestor lucruri, punând să fie însemnate pe veci în scrisoarea de față.

¹⁾ Comitatul Bacs în Iugoslavia, între Dunăre și Tisa. ²⁾ Sat dispărut lângă Tamașeu (raionul Oradea), sau aproape de Belfir (raionul Salonta, reg. Bihor). ³⁾ Probabil Hajdu-szoboszló în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁴⁾ *dux exercitus* ⁵⁾ În alt loc: Beda. Cf. nr. 32. ⁶⁾ *tarnogio*. ⁷⁾ *archipreco*. ⁸⁾ *Nechemer*, sat în comit. Crasna (azi în raionul Șimleul-Silvaniei, reg. Bihor). ⁹⁾ Loc. Bihor, pl. Aleșd.

Egidiu din satul Lazd ¹⁾ a învinuit de furt pe cojocarul ²⁾ bisericii din Igged ³⁾, cu numele Kana din satul Sashad, judecător fiind Paul comitele curial de Bihor, pristav fiind Orochi din satul Boctu ⁴⁾. Purtând fierul roșu, Kana și-a dovedit nevinovăția.

Somzou, Sama, Chegur din satul Gyagya ⁵⁾ au învinuit pe niște <oameni> din satul Orobag, anume pe Cogý, Scema, Balu, Vros, Vota și din satul Tuca ⁶⁾ pe Vsam, pentru o pagubă de zece mărci, arbitri fiind Gheorghe, Janus, Ambrosius, Guthmar, Joachin, pristav fiind Bata. În săptămâna *Ecce Deus* ⁷⁾ Cogý, Scema, Balu, Vros, Vota și Vsa n'au venit; stăpânul lor însă a trimis pentru ei motivator, spunând că, la termenul pomenit, dânsul a trebuit să fie la palatin și de aceea susnumiții săi iobagi nu au putut veni la Oradea fără dânsul.

Beche din satul Tarian ⁸⁾ a învinuit pe susnumiții Balu și Scema pentru o pagubă de o marcă și jumătate în fața acelorași judecători, pristav fiind același și la același termen dar, precum s'a spus mai sus, Balu și Scema n'au venit.

Volura s'a judecat cu Petru, spunând că Petru îi datora o marcă de argint și când a cerut-o, Petru a tăgăduit că i-ar datora ceva <și> pe deasupra l-a ocărît și a scos împotriva lui spada. Cercetându-i, Joachin vice-judecătorul lui Ladislau comitele vânătorilor de bouri i-a trimis cu pristavul numit Ștefan la Oradea, unde s'au împăcat astfel: Volura l-a iertat pe Petru de tot ce ceruse și îi va mai da lui Petru un fertun. În schimb Petru va plăti pe judecători și pe pristav și <astfel> amândoi vor fi totdeauna în pace.

Petru și Bahan din satul Hot ¹⁾ au învinuit de furt pe Gyurc, consăteanul lor, judecători fiind Paul comitele curial de Bihor și bilotul Cybout, pristav fiind Hyvad din satul Iraz ¹⁰⁾. Așa dar domnul Gyurc s'a ars.

¹⁾ Probabil Chișlaz, sat în raionul Marghita (reg. Bihor). ²⁾ *pelliparium*. ³⁾ Mănăstirea Egyed; azi dispărută, aproape de Diosig în raionul Săcueni (reg. Bihor). ⁴⁾ Bojt, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁵⁾ Dada, sat lângă Tisa în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁶⁾ Pustă aproape de Tiszapolgár în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁷⁾ În anul 1214: 20—27 Iulie. ⁸⁾ Tiszatarján, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁹⁾ Hát, pustă aproape de comuna Komádi, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Iráz, pustă la apus de Komádi în comit. Bihar (R. P. Ungară). Cf. nr. 51, 157.

Cata din satul Nec) s'a judecat cu Tecu, Bartolomeu și Buta, judecător fiind Paul comitele curial de Bihor, pristav fiind Buda. Așa dar Cata s'a ars.

Adam, fiul lui Pota, a învinuit de furt pe Iacus și Modan din satul Kerecu ²⁾, judecători fiind Paul comitele curial de Bihor și bilotul Cydout, pristav fiind Orochy din satul Boct ³⁾. Iacus și Modan și-au dovedit nevinovăția.

Kereu din satul Ponoș ⁴⁾, fiind învinuit de furt, s'a desvinovățit purtând fierul. Judecător a fost Paul comitele curial de Bihor, pristav Laurențiu din Bihor.

Anul 1215.

Valerianus cantor, Mihail custode, Gerardus decan, Joachin și Moust arhidiacon din Oradea și toți ceilalți, mântuire întru domnul tuturor acelora cărora li se va arăta scrisoarea de față. A venit la noi în săptămâna *Exurge* ⁵⁾ un pristav care spunea că-l chiamă Bolosoy din satul Bobona ⁶⁾, împreună cu niște săteni din Yku, anume Roma, Syca, Sumoz și Olodar și a spus că toți sătenii din Horz, Erdev, Zehtu, Bala, Quer ⁷⁾, Zaka ⁸⁾ și Barca ⁹⁾, sprijiniți de iobagii din <comitatul> Novum Castrum ¹⁰⁾, anume de Jordan mai marele cetății ¹¹⁾ și Poson crainicul principal ¹²⁾ au învinuit pe numiții patru săteni din Yku ca și pe Laurențiu, Cyuba, Farkas și Somota, că sunt și ei iobagi, dar dintre acei scoși din rândul oamenilor cetății ¹³⁾. Aceia însă au spus că sunt iobagi naturali, ridicați din cei care se numesc <oameni> liberi ai sfântului rege ¹⁴⁾. Ei au fost sprijiniți, precum a spus pristavul, de către iobagii cetății, anume Farcas mai marele oștirii ¹⁵⁾, Soma, Vidard, Ioan, Zolos, Leustach și Iacob crainicul principal ¹⁶⁾. Mihail comitele curial de Henes ¹⁶⁾, cercetându-i, precum

¹⁾ Nu se poate ști care anume din cele trei sate care purtau numele Nyék în comit. Bihor.

²⁾ Nagykereki, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). Cf. Nr. 68, 101, 236. În vecinătate se află pusta Adám, unde și-a avut domiciliul Adam, fiul lui Pata, dela care își trage numele. ³⁾ Bojt, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁴⁾ Sat dispărut aproape de satul Traian în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁵⁾ În zilele de 22—28 Februarie. ⁶⁾ Tiszababolna, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁷⁾ Nagy- și Kiskér, sate în comit. Abauj (R. P. Ungară). ⁸⁾ Szaka, pustă lângă râul Hernád în comit. Abauj (R. P. Ungară). ⁹⁾ Bárca, sat în comit. Abauj (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Comitatul Abaujvár în R. P. Ungară și R. Cehoslovacă. ¹¹⁾ *praefecto castris*. ¹²⁾ *archiprecone*. ¹³⁾ *ioubagiones, sed de castrensibus exempti*. Cf. nr. 121. ¹⁴⁾ *naturales ioubagiones esse, qui scilicet liberi Sancti Regis nuncupatur*. Cf. nr. 51, 78, 91 *principe exercitus*. ¹⁵⁾ Corect: *Heves*, comitat în R. P. Ungară.

spunea pristavul, din porunca stăpînului său, comitele Alexandru, din <comitatul> Novum Castrum, i-a trimis la Oradea, unde suszisul pristav, precum și Roma, Syca, Sumoz și Olodar și un iobag al cetății cu numele Gheorghe, trimis, cum spunea, de către Farcas mai marele oștirii și de către sprijinitorii săi, s'au înfățișat la termen, anume în săptămâna *Exurge*. Potrivnicii lor însă nu s'au înfățișat, iar suszisul pristav a spus, că pomenitul judecător, anume Mihail, a poruncit să fie <socotită> vinovată și osândită acea parte, care n'a venit. Aceasta însă noi nu o știm.

113

Toma din satul Vislu ¹⁾ a învinuit de furt pe consăteanul său cu numele Mert, judecători fiind bilotul Louchiad, Menger și Mer mai marii satului ²⁾, pristavi fiind Dirs și Sroub. Purtând fierul, Mert și-a dovedit nevinovăția.

114

Paul din satul Căuaș ³⁾, fiul lui Petru, a învinuit de furt pe Paul, fiul lui Sceresun, din celălalt Căuaș, judecător fiind Cristofor comitele de Solnoc, pristav fiind Voad din satul Chereușa ⁴⁾. Paul, fiul lui Sceresun, s'a ars.

115

Guda din satul Sudurău ⁵⁾ a învinuit pe Zot și Benus din satul Chaba ⁶⁾ pentru o pagubă de opt mărci făcută cu silnicie, judecător fiind Paul comitele curial de Bihor, pristav fiind Laurențiu din același Bihor. Așa dar Guda s'a ars.

116

Ioan și Mischa, fiii lui Buchiku și Tupa, fiul lui Paul, au chemat pe fiii lui Hylarius, anume pe Isou și pe nepotul său, anume Isaac, înaintea lui Simon bilotul din Bikes, pentru furt. Deoarece n'au venit la al șaptelea termen, suszisul judecător a înștiințat pe comitele palatin. Acela a poruncit să fie strigați în târgurile din comitat cu amenințarea că, în cazul când nu vor veni la judecata bilotului sau la proba fierului roșu la Oradea, vor fi socotiți hoți publici ⁷⁾ și osândiți. Așa dâșii au venit la bilot, iar bilotul i-a trimis cu pristavul numit Gabriel la Oradea pentru <proba> fierului roșu; dar la termenul pe care pristavul spunea că l-a hotărît celor două părți, ei nu s'au înfățișat la Oradea.

¹⁾ Vizsoly, sat în comit. Abauj (R. P. Ungară). ²⁾ *praefectis villae*. ³⁾ *Rahas*. Corect: *Kahas*, precum se află și mai jos. Odinioară sat în comit. Solnocul-de Mijloc (azi în raionul Carei, reg. Baia-Mare.). ⁴⁾ *Kers.*, sat în comit. Crasna (azi în raionul Carei, reg. Baia-Mare). ⁵⁾ *Zudurou*, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Carei, reg. Baia-Mare). ⁶⁾ Probabil Kaba, sat în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁷⁾ *pro furibus publicis*.

Nicolae, fiul lui Angelus, a învinuit pe Iua, fiul lui Ioan, pentru zece mărci și un om, pe care i le luase cu puterea. Cercetându-i comitele Heymu, judecătorul numit de către regele Andrei, i-a trimis cu pristavul numit Cheger la Oradea, unde omul lui Nicolae, purtând fierul, s'a desvinovățit.

Ceca din satul Corpădea ¹⁾ a învinuit de furt pe iobagul lui Petru cu numele Geus și pe sluga lui cu numele Toma, judecător fiind Ecce comitele de Cluj și biliții Cherceg și Petru, pristav fiind unul cu numele Vizozlou. Purtând fierul, Geus și Toma și-au dovedit nevinovăția.

Salta din satul Sătmărel ²⁾ a învinuit de furt pe Mogus din satul Pagit ³⁾, judecător fiind Vencezlaus comitele de Sătmăr, pristav fiind Pousa din satul Tucid ⁴⁾. La termenul pe care pristavul spunea că l-a hotărât celor două părți, Mogus nu s'a înfățișat la Oradea.

Ogyuz și Tumulot, iobagi ai cetății Solnoc, au învinuit pe niște <oameni> din satul Resighea ⁵⁾ <și anume> pe Joab, Moc, Meduen și Farcaș și din satu Peresnek ⁶⁾ pe Tiba, precum și pe iobagii lui Petru, anume Kesa și Micou, de o pagubă de zece mărci săvârșită prin silnicie, judecător fiind Mica comitele de Bihor, numit de către rege, pristav fiind Janus din satul Cheyderh ⁷⁾. Omul lui Ogyuz și Tumulot, cu numele Cherpha, purtând fierul s'a ars.

Endre hotnog ⁸⁾, Petru și Sebrek sutași, precum și Vendeg și Zenast, iobagi ai cetății Sătmăr, i-au învinuit pe Voyzlou, Ioubot, Potona, Boda, Bartoleus și Latus, din satul Guernezt ⁹⁾, zicând că sunt iobagi ridicați din rândurile oamenilor cetății ¹⁰⁾. Ei însă au spus că sunt iobagi naturali, adică de aceia care obișnuiesc să se numească iobagi ai sfântului rege ¹¹⁾. Cercetându-i Vinhgyozlou comitele de Sătmăr i-a trimis, cu pristavul numit Kazmer din satul Petea ¹²⁾, pentru

¹⁾ Curnad, sat în raionul Cluj. ²⁾ Sadan, sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ³⁾ Pátyod, sat în comit. Szatmár (R. P. Ungară). ⁴⁾ Tyukod, sat în comit. Szatmár (R. P. Ungară). ⁵⁾ Kezuga. Lectură greșită pentru Rezuga. Sat în comit. Sătmăr (azi în raionu Săcueni, reg. Bihor). ⁶⁾ Corect: Peleznek, apoi Peneznek, de unde numele de azi Penészlek. Sat în comit. Szatmár (R. P. Ungară). ⁷⁾ Sat dispărut aproape de orașul Satu-Mare, (reg. Baia-Mare). ⁸⁾ hodnogio. ⁹⁾ Azi Tiream, în raionul Carei (reg. Baia-Mare). ¹⁰⁾ ioubagiones essent de castrensibus exempti. ¹¹⁾ se esse ioubagiones naturales, qui scilicet ioubagiones Sincit Regis dici solent. Cf. nr. 51, 78, 97, 112. ¹²⁾ Petus, sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare).

proba fierului roșu, la Oradea. După ce au venit acolo, Vendeg, spunând că este trimis din partea tovarășilor săi <reclamanți>, nu s'a supus pentru ei și pentru sine la proba fierului roșu, zicând că susnumiții potrivnici sunt iobagi naturali, adică iobagi ai sfântului rege, iar el și tovarășii săi i-au învinuit pe nedrept.

122

Bacina din satul Potău ¹⁾ a învinuit pe soția lui Simon din satul Apa ²⁾, zicând că o slugă a comitelui Martin, cu numele Vota, a ucis pe fiul său, fiind și ea de față și unindu-se cu acela la uciderea fiului său. Cercetându-i, Mica comitele de Bihor i-a trimis cu pristavul numit Prena, la Oradea, unde purtând fierul, pomenita femeie și-a dovedit nevinovăția.

123

Ypolit din satul Halap ³⁾ a învinuit pe soția lui Voges din același <sat> pentru o pagubă de trei mărci, judecător fiind comitele Kelem, pristav fiind Petru din același sat. Purtând fierul, femeia și-a dovedit nevinovăția.

124

Ștefan din satul Terebești ⁴⁾ a învinuit de vrăjitorie pe consăteana sa cu numele Deduha și pe fiica ei, adică pe Pena și pe fiul ei Pousa, judecători fiind Abel arhidiacon de Arded ⁵⁾ și Iob comitele asesor, pristav fiind Toma din Arded. Purtând fierul, Deduha, Pena și Pousa și-au dovedit nevinovăția.

125

Lui Paul, fiul lui Hecy, i s'a furat un bou. Căutându-l, l-a aflat la casa lui Unica din satul Dusunic ⁶⁾, prediu ⁷⁾ al mănăstirii sfântului Ioan Botezătorul ⁸⁾. Chemat în fața judecătorului împreună cu consătenii săi, Unica i-a scutit pe consătenii săi și a arătat pe unul cu numele Egiud din satul Jztharyi ⁹⁾, prediul lui Mihail, spunând că-i este rudă și venind în casa sa, după cum se obișnuiește între rude, adusese cu sine acolo boul acela. Egiud tăgăduind, Demetriu comitele curial de Bihor și bilotul Tupsa i-au trimis cu pristavul numit Cozma, pentru proba fierului, la Oradea, unde Egiud, purtând fierul, s'a ars.

¹⁾ *Mogos Mortu*, sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ²⁾ Apa, sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ³⁾ Haláp, sat dispărut aproape de satul Vámospércs în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁴⁾ *Terepes*, sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ⁵⁾ *Herdeud*, sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ⁶⁾ Corect: Dusnok, azi parte de hotar a satului Nagykereki în comit Bihor. (R. P. Ungară). ⁷⁾ *praedio*. ⁸⁾ Mănăstirea sf. Ioan pe malul Crișului Repede, dela care satul Sântion, raionul Oradea (reg. Bihor), își trage numele. ⁹⁾ Esztár, sat în comit. Bihor (R. P. Ungară).

Boynuc din satul Oșvarău ¹⁾ l-a învinuit pe cumnatul său cu numele Tecus din satul Catar ²⁾ de uciderea soției sale, adică sora sa, judecători fiind Hisce comitele curial de Sătmăr și Gabriel vice-arhidiacon, pristav fiind Farcas din satul Păulești ³⁾. Purtând fierul, Tecu s'a ars.

Sama, om al cetății ⁴⁾ din Solnoc, din satul Cig ⁵⁾, a învinuit pe Pousa, fiul lui Paul din satul Sălacea ⁶⁾, zicând că este și el om al cetății ⁷⁾ și, precum a zis Sama și pristavul său Absalon, în această <pricină> l-au sprijinit pe Sama iobagii cetății Solnoc; dar pentru urmărirea acestei pricini numai Sama a fost la Oradea. Acela, <Pousa>, însă a spus că el este liber și teuton ⁸⁾ de neam. Angelus comitele curial de Solnoc i-a trimis cu pristavul suszis la Oradea, unde Sama nu s'a supus probei fierului roșu, zicând că l-a învinuit în chip mincinos pe Pousa că este om al cetății.

Niște negustori de sare din comitatul ⁹⁾ Zala¹⁰⁾ au furat un bou dela Varou din satul Petreu¹¹⁾, iar strângătorii de dare ai reginei și-au luat asupra lor sarcina sprijinirii pricinii acestor negustori. Judecător a fost Angelus comitele curial de Solnoc, pristav a fost Rogerius. Trimis la Oradea de către pomenitul judecător, Varou a venit cu pristavul său, dar potrivnicii săi n'au venit.

Vitalis din satul Vedu ¹²⁾ l-a învinuit de furt pe Saul din satul Fegernic ¹³⁾, judecător fiind comitele Mica, pristav fiind Zovizlou din satul Tulca ¹⁴⁾. Saul s'a ars.

Farcaș din satul Tavnuc l-a învinuit de furt pe consăteanul său Suka, judecător fiind Iseph comitele curial al vistierniceilor, pristav fiind Petru din satul Chemey. Purtând fierul, Suka și-a dovedit nevinovăția.

¹⁾ *Vosvary*, sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ²⁾ Forma corectă: Tatar. Azi Szamostatárfalva, sat în comit. Szatmár (R. P. Ungară). ³⁾ *villa Gylan* azi sat în raionul Satu-Mare, reg. Baia-Mare. ⁴⁾ *castrensis*. ⁵⁾ *Sugu*, azi sat în raionul Carei (reg. Baia-Mare). ⁶⁾ *Zolos*, sat în raionul Marghita (reg. Bihor). ⁷⁾ *concivis*. ⁸⁾ *Teutonicum genere*. ⁹⁾ *provincia*. ¹⁰⁾ Comitatul Zala (R. P. Ungară). ¹¹⁾ *Petri*, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Marghita, reg. Bihor). ¹²⁾ Sat dispărut aproape de Săcueni, în raionul Săcueni (reg. Bihor). ¹³⁾ *Fegierunc*, greșit pentru: Fegiernuc, sat în raionul Marghita (reg. Bihor). ¹⁴⁾ *Tulka*, sat în raionul Salonta (reg. Bihor).

Toma, Buga și Sumug, au învinuit pe Sygvert, Scemus și Vota pentru două mărci și un fertun, judecător fiind Martin, fiul comitelui Tumpa, pristav fiind Bratus. Purtând fierul, Scemus și Vota s'au desvinovățit pe ei și pe Sygvert.

Vilmos și Temes din satul Borș ¹⁾ au învinuit pe consătenii lor Scicus și Fita pentru patru mărci, judecător fiind comitele curial al episcopului de Oradea, pristav fiind Dekeu. Scicus și Fita și-au dovedit nevinovăția.

Iobagii lui Petru, fiul lui Pou, anume Bulsu, Echi, Scemera, Loctu, Cheka, Suluc și Mihail, <învinuiți> de tâlhărie au fost trimiși de către Heym judecătorul lor, cu pristavul numit Cato, la Oradea, pentru proba fierului roșu. Rânduindu-li-se termen în săptămâna *Dominus fortitudo* ²⁾, ei nu au venit; stăpânul lor a adus scrisoare din partea lui Heym, judecătorul lor, în care se poruncea pristavului să amâne pricina aceea până la sărbătoarea sfântului rege ³⁾, supunând-o regelui.

Demetrius din satul Năsal ⁴⁾ a învinuit pe Joanca din satul Simionești ⁵⁾ și pe Urbanus din satul lui Ebes ⁶⁾, spunând că atunci când au primit-o pe cumnata lor, după moartea soțului ei, i-au luat și banii săi în valoare de treizeci de mărci. Voevodul Simion i-a trimis cu pristavul numit Andrei din satul Ciunga ⁷⁾, pentru proba fierului, la Oradea, unde ei au căzut astfel la învoială: ca din cele trei slugi pe care le luaseră Joanca și Urbanus să dea lui Demetriu o slujnică cu numele Jahacecu și pe sluga cu numele Munca, iar cumnatei sale să-i dea o slujnică cu numele Ticura și tot ei să-l plătească și pe pristav, iar pe judecător să fie dator <a-l plăti> Demetriu. De aici înainte nimeni să nu poată avea de a face cu Demetriu în legătură cu zestrea cumnatei sale, ci el să fie cu desăvârșire scutit, iar dacă cineva ar cere <dela el zestrea>, Joanca, fratele cumnatei sale și Urbanus, soțul ei, să fie datori să-l apere pe Demetriu. În afară de aceasta, Demetriu dăduse cumnatei sale o iapă, care apoi i s'a furat acesteia și pe care dacă Urbanus ar găsi-o, Demetriu este dator la cerere ⁸⁾ să-l ajute să și-o redobândească, dacă Urbanus i-ar cere aceasta.

¹⁾ Burs, sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ²⁾ 19—26 Iulie. ³⁾ 20 August ⁴⁾ *Nazalas*, sat în comit. Dobâca (azi în raionul Gherla, reg. Cluj). ⁵⁾ *Villa Simonis*, sat în comit. Dobâca (azi în raionul Bistrița, reg. Rodna). ⁶⁾ Sat dispărut aproape de satul Gornești pe Mureș, în raionul Reghin (reg. Mureș). ⁷⁾ *Ccengua*, sat în comit. Alba (azi în raionul Aiud, reg. Cluj). ⁸⁾ *ex conducto*.

Să afle toți că Antoniu din satul Supur¹⁾), fiind chemat la Oradea pentru proba fierului roșu, la termenul hotărît, în săptămâna *Domini fortitudo* ²⁾), de către Solomon comitele de Nitra ³⁾), judecător numit de către rege, pristav fiind Nicolae, Antoniu n'a venit. Însă Heme și Gyoma, potrivnicii săi și pristavul au venit.

Venind împreună cu pristavul său cu numele Cubuchi, Gheorghe din satul Babuța ⁴⁾) a spus că s'a judecat în fața lui Angelus comitele curial de Solnoc cu Somu din satul Gyoma ⁵⁾) din pricină că acesta îi luase cu puterea o slugă a sa. Somu, venind în ziua de vineri a acelei săptămâni ⁶⁾), a spus că nu se supune judecății pomenitului judecător în această pricină, deoarece altul este judecătorul și pristavul lor.

Comiții Egyud și Smaragdus au trimis pe tovarășul lor Andrei din Zomlun ⁷⁾) și au învinuit pe Laurențiu din satul Latinilor din Oradea ⁸⁾) de omorîrea slugilor lor, judecător fiind Joachin economul ⁹⁾), pristav Fulco clericul. Dar când Laurențiu era gata să poarte fierul roșu, Andrei a renunțat la proba fierului roșu, spunând că acela este nevinovat.

Nicolae din satul Ghonya a învinuit pe consătenii săi, anume pe Mihail, Texen, Burat și Mecom de uciderea fiului său. Comitele Martin i-a trimis cu pristavul numit Scaden, pentru proba fierului roșu, la Oradea, unde susnumiții învinuiți au fost osândiți pentru omucidere.

Texa ismaelit ¹⁰⁾) din Nyr ¹¹⁾) a pârît pe sătenii din Cegan ¹²⁾) pentru douăsprezece mărci, judecător fiind comitele Alexandru, numit de către rege. Trimiși la Oradea cu pristavul numit Ștefan, ei s'au învoit astfel: ca suszișii săteni să dea potrivnicului lor cinci mărci fără un fertun și tot ei să-l plătească și pe judecător, iar dreptul pristavului să-l plătească Texa.

¹⁾ *Zupur*. Sunt mai multe sate cu acest nume. Aci este vorba probabil de satul Supurul-de-Jos sau de-Sus, în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi raionul Carei, reg. Baia-Mare). ²⁾ 19—26 Iulie 1215. ³⁾ Comit. Nyitra, azi în R. Cehoslovacă. ⁴⁾ *Babud*. Cf. nr. 31. ⁵⁾ Sat dispărut în apropierea satului Săcășeni (raionul Carei, reg. Baia-Mare). ⁶⁾ Adică la 24 Iulie 1215. ⁷⁾ Pustă aproape de satul Ártánd în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁸⁾ *villa Latinorum Waradiensium*. Partea numită Olaszi din Oradea. ⁹⁾ *Aeconomo*. Cf. nr. 30, 112. ¹⁰⁾ *Ysmaelita*. ¹¹⁾ Numele ismaeliților din Nyir a fost păstrat până azi de orașul Hajduböszörmény în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ¹²⁾ *Cégény*, fost sat aproape de Balmazújváros în comit. Hajdu (R. P. Ungară).

Kusun din satul Supur ¹⁾ s'a învoit astfel cu consăteana sa, anume cu mama lui Seden, pe care a învinuit-o de vrăjitorie: ca dânsul să nu primească nimic și să plătească judecătorului, adică vice-arhidiaconului Toma, a treia parte, iar pe pristavul său să-l plătească împreună. Celelalte părți ale judecătorului și ale pristavului au rămas să le plătească amintita femeie.

Toți iobașii din Bihor au învinuit înaintea lui Mica comitele lor pe toți oamenii cetății ²⁾ Bihor, spunând că acei oameni ai cetății au primit dela ei de două ori amenzile cuvenite, pe care iobașii le datorau oamenilor cetății. Așa dar suszisul judecător, dându-le pristav pe unul cu numele Laurențiu din satul Cheșereu ³⁾, i-a trimis pentru proba fierului roșu la Oradea, unde ei s'au învoit astfel: ca suszișii oameni ai cetății să dea pomeniților iobași cincizeci și trei de boi, iar pe judecător și pe pristav să-i plătească amândouă părțile împreună.

Bandu din satul Gyan ⁴⁾, după ce a purtat fierul la Oradea pentru ruperea dinților și o pagubă de patruzeci de pondere ⁵⁾ de argint și-a dovedit nevinovăția împotriva lui Guta, Boyciud și a domnului Kekeu, judecător fiind Ragnaldus prepozitul de Oradea, iar pristav unul cu numele Gheorghe.

Ștefan din satul Giungi ⁶⁾ a învinuit de furt pe Simon, fiul lui Fecu, judecător fiind comitele curial din Solnoc, cu numele Angelus, pristav fiind Moys. Purtând fierul la Oradea, suszisul Simon s'a ars.

Choucad, soția lui Tekudin, sluga lui Fabian, s'a plâns lui Simon episcopul de Oradea, spunând că deși este liberă, stăpânul său Fabian vrea să o aducă la starea de slugă ⁷⁾. Dar acela a zis că dânsa este slujnica lui. Ea însă și-a numit un apărător al libertății ei, anume Gunuzt. Astfel susnumitul judecător i-a supus la proba fierului roșu, dându-le pristav pe unul cu numele Farcaș. Intre timp însă, suszisa Choucad, recunoscându-și vina, a mărturisit că ea este

¹⁾ *Zupur*. Probabil Supurul-de-Jos sau de-Sus, sat în raionul Carei (reg. Baia-Mare).
²⁾ *castrenses*. ³⁾ *Quesereu*, sat în raionul Săcueni (reg. Bihor). ⁴⁾ *Mező-* sau *Kötegyán*, sate în comit. Bihar (R. P. Ungară) sau Toboliu în Bihor (R.P.R.). ⁵⁾ *pondera* = groși. ⁶⁾ *Perlu*, tradus din germană în maghiară: Gyöngy. Azi sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare).
⁷⁾ *redigere in servitutum*.

slujnica lui Fabian, așa cum a spus acesta, iar Fabian a oprit-o la el ca slujnică, dar pe fiecele ei le-a eliberat, împreună cu tot neamul ce se va coborî dintr'însele, pentruca atât ele, cât și toți urmașii lor de amândouă ramurile să aibă libertatea de a se așeza oriunde ar voi.

145

Sabud și Kereu au învinuit pe Tivan de uciderea norei sale, sora lor, judecător fiind arhidiaconul Gabriel pristav Farcaș. Venind la Oradea, dâșii s'au înțeles astfel, ca Tivan ¹⁾ să dea potrivnicului său două mărci și să-l plătească și pe pristav, iar la partea judecătorului să fie îndatorați potrivnicii săi.

146

Zada l-a învinuit pe Teca pentru trei boi și cinsprezece coți de postav pentru tunică și manta, judecător fiind Gereon, pristav fiind Vosos. Purtând fierul la Oradea, suszisul Zada s'a ars.

147

Hertueg din satul Hertueg ²⁾ a învinuit pe Grigore din același sat, spunând că a ucis pe fratele său, judecător fiind bilotul Ioachin, pristav Ibrachin. Dâșii însă s'au înțeles la Oradea astfel, ca în această pricină să fie în pace atât ei cât și toți urmașii lor. Dar Grigore să dea potrivnicului său cu numele Hertueg trei mărci fără un fertun și să-l plătească și pe pristav, iar domnul Hertueg să fie dator <a-l plăti> pe judecător.

148

Misca, Ioan, Buctu și Abraam, fiii lui Bucan ³⁾ din Boian ⁴⁾ au pârît pe Ioan, fiul lui Opoy din Rabay ⁵⁾ și pe Bihoreni din celălalt Boian, anume pe Cheme și pe Teme și pe toți oamenii cetății ⁶⁾ din acel sat, spunând că nu sunt părtași cu dâșii la păpuriș, insule, lacuri și locurile de pescuit. Aceia însă au spus dimpotrivă, că dâșii sunt copărtași la folosirea în chip egal a tuturor celor de mai sus. Cercetându-i, Gyula comitele palatin i-a trimis cu pristavul numit Gyuro, fiul lui Moysa din satul Heldus ⁷⁾, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde ei s'au înțeles astfel: ca Ioan și Bihoreni din Boian să fie în chip egal stăpâni și întru totul copărtași ai păpurișului, a stufărișurilor și a locurilor

¹⁾ In text: *Tivan, Tivandu*. ²⁾ Sat dispărut între satele Marghita și Sălacea, raionul Marghita (reg. Bihor). ³⁾ Mai jos corect: *Bucton*. ⁴⁾ Azi Nagybjom, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁵⁾ Nagy., sau Kisrábé, sate în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁶⁾ *omnes castrenses de eadem villa*. ⁷⁾ Corect: *Zeldes*.

de pescuit împreună cu fiii lui Bucton din celălalt Boian. Dar dintre insule numai două, anume insulele Myskae și Fecel, adică cele ce se află în partea dinăuntru a păpurișului, să fie ale suszisului Ioan și ale Bihorenilor, iar celelalte insule, care sunt în partea din afară a păpurișului, să fie ale fiilor lui Bucton. În ceea ce privește îngăduirea străinilor de a se folosi de păpuriș, să aibă cu toții drepturi comune și egale, astfel ca niciunul din satele susnumite să nu aibă voie a îngădui celor din alte sate să taie păpuriș mai mult, fără învoirea celui alt <sat>. Iar cu privire la drum s'a făcut o astfel de învoială, ca fiecare drum dela păpuriș al fiilor lui Bucton să-l folosească fără piedică atât Ioan cât și consătenii lui din Bihor ¹⁾).

149

Varou din satul Bud ²⁾ l-a învinuit pe consăteanul său Emeric pentru o marcă și jumătate, judecător fiind Leustachius stăpânul lor, pristav fiind Mihail. La Oradea s'au înțeles astfel, ca Varou să-l plătească pe judecător, iar Emeric va fi dator <să-l plătească> pe pristav și să dea potrivnicului său cincisprezece pondere.

150

Barabas a învinuit pe iobagul comitelui Agya, cu numele Toma, spunând că Toma l-a făcut pe fiul său cu numele Sub, care era slugă la Barabas, pentru bani, să fugă pe ascuns dela dânsul. Deoarece Toma tăgăduia, cercetându-i, amintitul Agya i-a trimis cu pristavul numit Coma, pentru proba fierului roșu, la Oradea, unde zisul Barabas a primit dela Toma o marcă și un fertun și l-a scos pe Toma din cauză, iar pe fiul său l-a eliberat din starea de slugă ³⁾).

151

Unul cu numele Luc, venind cu pristavul său numit Santo în săptămâna *Dicit Dominus* ⁴⁾, a spus că a fost trimis de către judecătorul lor, anume de către Bodum, fiul lui Bodum, ca să poarte fierul pentru trei mărci împotriva unuia cu numele Cristianus, dar Cristianus nu s'a înfățișat în săptămâna aceea la Oradea.

Anul 1216.

152

Petru din satul Gyon a învinuit pe consăteanul său, domnul Scegyun ⁵⁾ de uciderea prin violență a rudei sale, judecători fiind comitele Baraba, magistrul Fila, pristav fiind Omodoi. Purtând fierul la Oradea, Scegyun și-a dovedit nevinovăția.

¹⁾ Probabil: *necnon castrensibus castris Bichoriensis*. ²⁾ Bod, sat în comit. Heves (R. P. Ungară). ³⁾ *absolvit... a servitute*. ⁴⁾ Adică 15—21 Noembrie. ⁵⁾ În text: *Segym, Scegyun*.

Mouric din satul Barc a pârît pe unul numit Becus, fără mâini, de o pagubă de cinci mărci, judecător fiind Gyula comitele palatin, pristav fiind Bertolom. Purtând fierul, omul lui Mouric s'a justificat.

Comiții Agya și Dionisie au pârît pe iobagii lui Privart, care se află în satul Parhida ¹⁾, anume pe Us, Pascha, Leustachius, Petru, Cheka, Scendu, Paul, Bedur, Schechni, Rodu și Sthanu, spunând că au furat banii mamei lor. Deoarece aceștia au tăgăduit acest lucru, comitele Smaragd, cercetându-i din porunca regelui Andrei, i-a trimis, cu pristavul numit Andrei din satul Zumlung ²⁾, la Oradea, unde suszișii comiți nu s'au supus probei fierului roșu, spunând că potrivnicii lor sunt nevinovați și că dâșii i-au învinuit de furt din neștiință. Dar pentru bună pace și ținând seamă de legătura de rudenie ³⁾, Privart și iobagii săi au renunțat, întrucât îi privea pe ei, la amenda ⁴⁾ ce trebuia plătită de comiții Agya și Dionisie ⁵⁾.

Mihail, Paul și Zoulat au spus că sunt datori comiților Agya și Dionisie treizeci de mărci de argint și trebuie să plătească zece în duminica Floriilor ⁶⁾, alte zece la sărbătoarea Înălțării ⁷⁾, iar celelalte zece la sărbătoarea sfântului Ioan Botezătorul ⁸⁾.

Cusid, soția lui Dominic, din satul Cristu-Crișeni ⁹⁾, purtând fierul împotriva lui Ananias consăteanul său, a dovedit că nu face farmece. Judecător a fost Paldus vice-arhidiacon de Solnoc, pristav Laurențiu din satul Drighiu ¹⁰⁾.

Boncia din satul Firu a învinuit pe cumnatul său Somha și pe mama acestuia, anume Ruga și pe fratele Rugei, anume Moncau, de sugrumarea sorei sale,

¹⁾ *Vodort*, sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ²⁾ Sat dispărut în apropierea satului Ártánd, comit. Bihar (R. P. Ungară). ³⁾ Probabil se face aluzie la legătura ce unea pe reclamanți de acea femeie, ai cărei bani ei pretindeau că au fost furați de iobagii lui Privart. ⁴⁾ *debitum talionis*. ⁵⁾ Aceștia trebuiau să achite așa numitul *debitum talionis* întrucât acuzația lor se dovedise neîntemeiată. ⁶⁾ 19 Martie. ⁷⁾ 4 Mai. ⁸⁾ 24 Iunie. ⁹⁾ *villa Sanctae Crucis*, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc, (azi în raionul Jibou reg. Cluj). ¹⁰⁾ *Detreh*, sat în comit. Crasna azi în raionul Șimleul-Silvaniei, reg. Bihor.

adică a lui Boncia, judecător fiind comitele Mica, pristav fiind Bartolomeu din satul Nyec ¹⁾). La Oradea dâșii s'au învoit astfel, ca Somha să fie socotit ucigaș, iar Ruga să plătească cinci mărci fără un fertun până la sărbătoarea sfântului Gheorghe ²⁾ și tot ea <Ruga> să plătească pe pristav, în schimb partea judecăto-rului să o plătească Boncia.

158

Munc din satul Bervenii ³⁾ a învinuit pe consăteanul său, anume Vida, de a se fi învoit la furtul unor lucruri și de a-și fi luat partea sa din acestea și de a le fi pus în vânzare. Judecător a fost judele lor, anume Vulchi, <iar> pristav a fost Lotomas din același sat. Același Munc a mai învinuit de furt și pe un altul din satul Marghita ⁴⁾, cu numele Vulchi, pristav fiind Herric, judecător Tumpa comitele curial de Solnoc. Purtând fierul la Oradea, atât Vida cât și Munc ⁵⁾ și-au dovedit nevinovăția.

159

Simoun din satul Ciumeghiu ⁶⁾, spunând că este pristavul lui Ioan comitele curial de Bihor, a arătat din partea pomenitului comite și a lui Tupșa bilotul din Bihor, că Varou, fiul lui Koroch din satul Iraz ⁷⁾, fiind citat de șapte ori pentru furt de către consăteanul său cu numele Hyued, precum și de către Iacob, Albert, Teodor, Farcaș, Pentek, Guntu, Kemedu, Uruz și Chikou din satul Șauaieu ⁸⁾, înaintea pomeniților judecători și a înaintașilor comitelui Ioan, n'a venit, deși fusese strigat și prin târguri și în comitat ca să vie la judecată. Drept urmare, Ioan comitele curial și bilotul Tupșa l-au osândit pe el drept făptuitor al furtului.

160

Spunând că trebuie să împlinească jurământul de a merge la Ierusalim și de a nu se mai întoarce de acolo niciodată, Andrei, fiul lui Scerben, a deslegat-o pe soția sa, dându-i libertate de a se căsători cu alt bărbat și dăruindu-i două slugi ⁹⁾. Pe de altă parte, soția sa a dat mărturie prin fratele său Șt. fan că l-a deslegat pe soțul ei de căsătorie, precum și de orice zestre sau datorie la care ar fi fost dator soțul său, spunând că ea se mulțumește cu cele două slugi, pe care i le dăruise soțul ei.

¹⁾ Cf. nr. 51, 109. ²⁾ 23 Aprilie. ³⁾ Beruei, sat în comit. Sătmar (azi raionul Carei, reg. Baia-Mare). ⁴⁾ Margheta, sat în raionul Marghita (reg. Bihor). ⁵⁾ Poate: Vulchi. ⁶⁾ Semec, sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁷⁾ Sat dispărut aproape de satul Zsadány în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁸⁾ Sari, sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁹⁾ *duo capita hominum*.

80

Tunc și Legyn, oameni ai cetății ¹⁾ Bihor, din satul Gyan ²⁾, fiind susținuți de Luca mai marele oștirii ³⁾ și de sutașul Matia, au învinuit pe libertinii lui Farcaș și Kelemen, anume pe Isepu, Bulsuhu, Chimon, Sathat, Medue, Ilobaru ⁴⁾, pe toți aceștia împreună cu fiii lor, precum și pe Bela, Egidiu, Tadeu ⁵⁾, că sunt de asemenea oameni ai cetății. Dar Kelemen și Farcaș au spus că aceia sunt libertinii lor și, după ce au primit ca judecător dela regele Andrei pe comitele Smaragd și ca pristav pe Iula, fiul lui Vaca, au adus ca martor, între mulți alții pe comitele Mica. Deoarece amintitul judecător a fost mulțumit cu mărturia lui, din porunca regelui a cerut jurământul comitelui Mica, astfel ca jurându-se el pe mormântul sfântului rege Ladislau ⁶⁾, susnumiții libertini să fie înapoiați pomeniților Kelemen și Farcaș. Pe când comitele Mica stătea în fața mormântului sfânt pentru a face jurământul, suszii oameni ai cetății s'au împăcat cu Kelemen și cu Farcaș după cum urmează: dânșii să le înapoieze pomeniților Kelemen și Farcaș pe susnumiții libertini, dar cu buna credință făgăduită ⁷⁾. Căci Kelemen și Farcaș au făgăduit să nu pună pe libertinii primiți într-o stare inferioară condiției lor, ci să-i păstreze în aceeași stare, adică a libertinilor și în deobște să nu mai ceară dela acești pomeniți oameni ai cetății alte lucruri ce le-ar fi fost luate ⁸⁾.

Intregul convent al bisericii din Oradea tuturor celor care vor vedea scrisoarea de față, mântuire întru domnul. În anul domnului o mie două sute șasesprezece, în săptămâna *Omnis Terra*), Farcaș, fiul lui Gyama, venind cu Martin din satul Guerdei ¹⁰⁾, pristavul comitelui palatin Gyula, la proba fierului roșu împotriva lui Martin din satul Zobolsu ¹¹⁾, care o răpise pe fiica sa și împotriva sprijinitorilor lui, a stat toată săptămâna aceea, dar nimeni dintre potrivnicii săi nu s'a înfățișat, în afară de unul cu numele Scegius, căruia, mărturisindu-ne nouă și apoi judecătorului că l-a ajutat pe amintitul Martin, i s'au scos ochii. Așa dar, întorcându-se la suszisul judecător, pomenitul Farcaș a făcut cunoscut împreună cu pristavul său că potrivnicii săi n'au venit la proba fierului. Ca urmare

¹⁾ *castrenses*. ²⁾ Cf. nr. 40, 97, 142. ³⁾ *principe exercitus*. ⁴⁾ În text: *Iseput, Bulsuhut, Ilobarut, Sathat*. ⁵⁾ În text: *Belat, Egdiut, Tedeusut*. ⁶⁾ Ladislau I regele Ungariei (1077—1095) a fost înmormântat în biserica catedrală din Oradea. Deoarece acest monarh cucernic se bucura de un prestigiu deosebit în Transilvania și Ungaria răsăriteană, mormântul său, căruia i se atribuia puterea de a face minuni, constituia obiectul unor pelerinaje, la care se desbăteau pricini juridice de mare importanță. ⁷⁾ *in puritate promissa*. ⁸⁾ *de ipsis quoque castrensibus alia ablata non requirerent*. ⁹⁾ 17—24 Ianuarie. ¹⁰⁾ Gerde, sat în comit. Baranya (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Szaholes, sat în comit. Baranya R. P. Ungară

judecătorul i-a osândit pe ei și ne-a trimis prin pristavul său și prin Farcaș scrisoarea aceasta :

Gyula, din mila lui Dumnezeu, comite palatin, întregului capîtlu al bisericii din Oradea, mîntuire și dragoste. Vă dăm de știre că potrivnicii lui Farcaș, ale căror nume sunt acestea : Mortun, Zobolchi, împreună cu slujitorii lor, Moruc, Ioan, Niclous, Ștefan și frațele său Ioud și sluga sa Scimad, Gyomolth Fyod, Petka și un frate al lor Bena, Gyurg, Mogud, Abel, Olbereth și slujitorul său Chyma, Matei, Cecur, Scenter, Abram, Vece, Tolvoy, Buc și Scumud, în fața noastră au rămas de judecată și i-am trimis pentru a ridica fierul la mînăstirea din Oradea, unde pristavul nostru a spus că nu au venit la termenul hotărît. Iar dacă acest lucru este adevărat și voi știți că suszișii oameni n'au fost acolo, să înscrieți pricina zisului Farcaș și faptul că toți cei susnumiți au rămas de judecată ¹⁾).

Iar noi, precum am spus mai sus, suntem martori ai acestui lucru că, afară de pomenitul Scegius, susnumiții oameni nu s'au înfățișat la Oradea în suszisa săptămână *Omnis terra*.

163

Paul din satul Beltiug ²⁾ a învinuit pe toți Flandrenzii ³⁾ din Batar ⁴⁾ de uciderea fratelui său Benedict. Deoarece suszișii Flandrenzi nu tăgăduiau aceasta, ci spuneau numai că l-au ucis pe când acela voia să-i jefuiască, cercetându-i din porunca regelui, Esau comitele de Hugosa ⁵⁾ i-a trimis cu pristavul numit Martin, pentru proba fierului roșu, la Oradea, unde Paul, purtând fierul s'a desvinovățit.

164

În fața lui Neuka comitele de Bihor, Pousa a cerut dela canonicii sfîntului <Ștefan> Protomartirul ⁶⁾ două slugi ale soției sale, fiica comitelui Hudus, anume pe Futan și pe fiul său Luca. Dânșii însă au spus că slugile acelea le-au fost date de către soția sa pentru mîntuirea sufletului primului ei soț, anume Boc. Așa, pomenitul judecător a hotărît să se ia jurămîntul soției lui Pousa și anume să jure dînsa împreună cu cei doi fii ai săi în biserica sfîntului Protomartir și să îndrăznească a scoate din biserică pe cele două slugi așezate acolo. Dar la termenul hotărît pomenita femeie n'a venit cu fiii săi, nici n'a trimis procurator

¹⁾ În sensul de: au pierdut procesul. ²⁾ Beltuc, sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ³⁾ *Flandrenses*. ⁴⁾ Batár, sat în comit. Ugocea (azi în U.R.S.S.). ⁵⁾ Comit. Ugocea în R.P.R. și în U.R.S.S. Cf. nr. 171. ⁶⁾ Este vorba despre conventul Premonstratensilor din Dealul Orăzii.

pentru pricina sa. Și astfel pomenitul judecător a osândit-o pe ea și pe soțul său Pousa și ne-a adus la cunoștință acest lucru prin pristavul numit Sama din satul Borșa ¹⁾, pentru a-l înscrie spre veșnica aducere aminte.

Anul 1217.

165

În anul o mie două sute șaptesprezece dela întruparea domnului, domnind prea biruitorul rege Andrei, fiind Simon episcop de Oradea, Gyula comite palatin. Nimcha ²⁾ comite de Bihor, Annian lector și notar, Bihoreni din centurionatul Sceculaz și dintre ei mai ales Tenkeu din satul Ebey, au învinuit pe un om liber cu numele Deus, spunând că și el este om al cetății <Bihor> ³⁾. Deus însă a spus că dânsul este liber cu desăvârșire. Și astfel, cercetându-i din porunca regelui, Nimcha comitele de Bihor a întrebat pe iobagii Bihoreni, anume pe hotnogul Luca, pe Petre, Biba, Tegegu și pe alții. Deoarece și dâșii au spus că Deus este om al cetății, <comitele> a hotărât să li se ia jurământul cu privire la aceasta. Dar fiindcă ei n'au îndrăznit să jure, el a osândit pe oamenii cetății ⁴⁾ și a hotărât că Deus este om liber, iar prin comitele Joancha, pristavul regelui, ne-a adus la cunoștință starea lui de om liber, fiind de față și iobagii susnumitei cetăți.

166

Înainte de Simon episcopul de Oradea și a unor canonici ai săi, Martin și Vidon, și înainte de Nuncha ²⁾ comitele de Bihor, Sol, fiul lui Solomon, s'a judecat cu abatele mănăstirii lui Gabriel ⁵⁾, Johem, pentru cinci capete de oameni, trei bărbați și două femei, zicând că aceia sunt ai lui, <proprietatea lui>. Pomenitul abate a spus dimpotrivă că sora lui Sol, cu numele Sebe, i-a dăruit pe aceia bisericii lui Gabriel cu condiția ca unul dintr'înșii, anume Choloș, să slujească biserica sfântului Mihail, dându-i anual șasezeci de pâini, un bou de trei ani, trei găște, cinci găini și șase găleți de bere ⁶⁾ și bani pentru trei liturghii, iar cele două femei, anume Scepa și Vederey, să fie spălătorese la acea biserică, iar <ceilalți> doi bărbați, anume Sekur și Lotomas, să fie liberi, însă ca testamentari ⁷⁾. Așa dar,

¹⁾ Bursa, sat în raionul Gherla (reg. Cluj). ²⁾ Corect: Neucha. ³⁾ *quod eorum esset concivis*. ⁴⁾ *castrenses*. ⁵⁾ Azi Gaborján, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁶⁾ *sex cubulis cerevisiae*. ⁷⁾ Ca o amintire a jertfirii slugilor, din epoca păgână, s'a păstrat după creștinare obiceiul de a elibera slugi pentru odihna sufletului celui răposat, în general în folosul acelei biserici în care îl înmormântau. Acești oameni liberi, pomeniți sub numele de *dusnici*, *dusnici exequiales*, erau scoși în persoana lor din starea de slugă, dar trebuiau să îndeplinească anual anumite servicii bisericii arătate în testamentul stăpânului lor. În schimbul acestor servicii, preoții bisericii se rugau pentru odihna sufletului stăpânului răposat. Dusnici constituiau o categorie intermediară între slugi și oamenii liberi. Cf. nr. 328, 352, 361, 364, 379, 381.

susnumitul judecător, anume Neuca, a hotărît să se ia în această pricină jurământul decanului dela suszisa biserică și al unui călugăr, pe care îl va alege partea cealaltă; iar dintre martorii din acel ținut, jurământul lui Ioachim din Lazd ¹⁾. Când dânșii au fost gata să jure pe mormântul sfântului rege Ladislau înaintea preotului Paul, a arhidiaconilor Tumpa și S drac și a altora, suszisul Sol, de față fiind pristavul cu numele Toma, fiul lui Ștefan, de pe teritoriul Bihorului, s'a împotrivit la luarea jurământului acelora.

167

Detusa din satul Sarus ²⁾ a învinuit de arderea casei sale și de furt pe consăteanul său cu numele Detreh. Cercetându-i din porunca stăpânului său Petur comitele curial al lui Dionisie, cămăraș al majestății sale regale, i-a trimis cu pristavul numit Sidizlou la Oradea pentru proba fierului roșu. Așa Detreh, purtând fierul la Oradea, și-a dovedit nevinovăția.

168

Helg de pe teritoriul Bihorului a învinuit pe Petru și Paul, fiii hotnogului ³⁾ Both, spunând că, atunci când silit de o mare nevoie a fugit pe prediul ⁴⁾ lor împreună cu trei libertini și când după aceea luând sfârșit necazul a voit să se întoarcă la locul său de naștere, acela i-au luat cu puterea cei trei libertini. Deoarece ei tăgăduiau că ar fi făcut aceasta, Nuncha ⁵⁾ comitele de Bihor i-a trimis cu pristavul numit Benedict din satul Uđuori ⁶⁾ la Oradea, unde pomenitul Helg, purtând fierul, s'a desvinovățit.

169

În anul o mie două sute șaptesprezece dela întruparea domnului, în săptămâna *Factus est* ⁷⁾, iobagul Beli a venit la Oradea spre a dovedi cu proba fierului roșu că sora sa nu e necinstită ⁸⁾ și a așteptat cu mâna sigilată până în ziua de vineri pe potrivnicii săi, anume pe răpitorul surorii sale cu numele Nicolae și pe un altul, anume Karachin peșitorul ⁹⁾, precum și pe alți tovarăși ai răpitorului ¹⁰⁾, anume pe Teca, Muchoria, Urban, Porcan, Petu, Koçh, Michedeu, Jacob, Micha și Nican, însă potrivnicii săi susnumiți n'au venit în termenul amintit. Judecător al acestei pricini <a fost> vice-arhidiaconul Teca, pristav <a fost> Hoth.

¹⁾ Cf. nr. 64, 104. ²⁾ Nagysáros, sat în timpul acela în comit. Abaujvár (R. Cehoslovacă). ³⁾ *hodunogionis*. ⁴⁾ *praedium*. ⁵⁾ Corect: *Neucha*. ⁶⁾ Sárretudvari, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁷⁾ 21—27 Mai. ⁸⁾ *meretricem*. ⁹⁾ *paralimphum*. ¹⁰⁾ *sodales sponsi*.

Cholnuk din satul Naimon ¹⁾, iobag al cetății Houmik ²⁾, a învinuit de furt pe consăteanul său cu numele Mocius, judecător fiind Ioan comitele curial al lui Benedict, fiul lui Samud, pristav fiind Tupas din satul Cățel ³⁾. Purtând fierul, Mocius și-a dovedit nevinovăția.

Sătenii din Halmeu ⁴⁾, anume Hemequei, Lynthes și Bertholon au învinuit de furt pe consăteanul lor cu numele Teluc. Purtând fierul, suszisul Teluc și-a dovedit nevinovăția. Iar judecătorul acestei pricini <a fost> Isou comitele de Ugosi ⁵⁾, pristav <a fost> Toma din satul Martin ⁶⁾.

Gense din satul Senmartin ⁷⁾, prediul <mănăstirii> sfântului Petru din Sasvar ⁸⁾, a învinuit de furt pe Checha din satul Ceunand, iobagul acelei biserici. Purtând fierul, Checha și-a dovedit nevinovăția. Judecător a fost Chepan, fiul lui Primus, pristav a fost Choma din satul Jond ⁹⁾.

Tuca a fost învinuit de către Eded și Teca pentru o marcă și trei fertuni. Purtând fierul, Tuca și-a dovedit nevinovăția, arbitri fiind Chesariu și Gheorghe, pristav fiind Budon din satul Jarun ¹⁰⁾.

Comitele Paul, fiul Eufemie, a învinuit pe diaconul Lete, pe Farcaș, Macarius și Bencze pentru șasezeci de mărci. Dintre ei Lete s'a curățit prin jurământ, judecător fiind episcopul Simon. Pe ceilalți, cercetându-i Heuka ¹¹⁾ comitele de Bihor i-a trimis la Oradea pentru proba fierului roșu. Fiind ei acolo, comitele curial al suszisului Paul i-a scutit pe Farcaș și pe Bencze de <proba> fierului roșu, zicând că stăpânul său își retrace plângerea. Iar Macarius, purtând fierul și-a dovedit nevinovăția. Pristav a fost Bota.

¹⁾ Mon, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Cehul-Silvaniei, reg. Baia-Mare).

²⁾ Corect: *Zounok*, adică Solnoc. ³⁾ Cocil, sat în raionul Cehul-Silvaniei (reg. Baia Mare).

⁴⁾ Holmy, sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ⁵⁾ Cf. nr.163. ⁶⁾ Mártonfalva, pustă în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁷⁾ Szentmárton, pustă aproape de satul Mérík în comit. Szatmár (R. P. Ungară). ⁸⁾ Corect: Sárvár, sat dispărut aproape de Ecsed în comit. Szatmár (R. P. Ungară). ⁹⁾ Jánd, sat aproape de satul Tarpa în comit. Bereg (azi U.R.S.S.).

¹⁰⁾ Járomtelke, pustă aproape de Szeghalom în comit. Békés (R. P. Ungară). Cf. nr. 340.

¹¹⁾ Corect: Neuka.

Anul 1219.

175

Cyegl abatele de Zebloc ¹⁾ a învinuit pe Bena din satul Scerep în <comitatul> Novum Castrum de tâlhărie, judecător fiind Nicolae comitele palatin, pristav Egidius din satul Osa ²⁾. Dar când Bena era gata să poarte fierul roșu la Oradea, susnumitul abate nu s'a supus probei fierului roșu, zicând că în chip mincinos l-a învinuit pe Bena de tâlhărie.

176

Tekma și Pousa din satul Chybur au învinuit de furt pe consăteanul lor Andrei, judecător fiind Tobia comitele curial de Solnoc, pristav fiind Fintur din satul Tibur. Fiind trimiși la Oradea, susnumiții Tekma și Pousa nu s'au supus la proba fierului roșu, zicând că în chip mincinos l-au învinuit pe suszisul Andrei de furt. Totuși, pentru buna înțelegere, Andrei, care fusese învinuit de furt, a făgăduit să-l plătească pe judecător.

177

Senk din satul Păniceni ³⁾ a învinuit pe Texa, Erdeu, Biza, Cesar și Salat din celălalt sat cu numele Obonik, pentru patru mărci, judecător fiind comitele Benedict, iar pristav Azaria din satul Tinăud ⁴⁾. Purtând fierul, susnumitul Senk s'a desvinovățit.

178

Ioan, Nehol, și Bensa din satul Niuved ⁵⁾ au învinuit pe Ștefan din satul Scea ⁶⁾ de omucidere și de o pagubă de opt mărci, judecător fiind comitele Tibacijus, numit de către rege, pristav fiind Samus. Purtând fierul, Ștefan s'a desvinovățit.

179

Milucy din satul Guneg ⁷⁾ a învinuit pe Vana din satul Heten) că i-a pricinuit o pagubă de o marcă și jumătate în lucrurile sale. Judecător a fost Alexandru comitele de Zabolchy, pristav a fost Quesa din satul Dubos ⁸⁾. Purtând fierul, Vana și-a dovedit nevinovăția.

¹⁾ Corect: Zeplak, sat spre miazăzi de orașul Košice (R. Cehoslovacă). ²⁾ Acsa, sat în comit Somogy (R. P. Ungară). ³⁾ Obonik, aproape de satul Bedeciu, sat în raionul Huedin (reg. Cluj). ⁴⁾ Tinod, sat în raionul Aleșd (reg. Bihor). ⁵⁾ Neugy, sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁶⁾ Probabil identic cu Tápiósztele, sat în comit. Pest-Pilis-Solt-Kiskun (R. P. Ungară). ⁷⁾ Gened, fost sat în partea de sud a comit. Szabolcs, aproape de satul Szerep (R. P. Ungară). ⁸⁾ Numele vechiu al satului Hodász, comit Szatmár (R. P. Ungară). ⁹⁾ Pusztadobos, sat aproape de Naémny, în comit. Szabolcs (R. P. Ungară).

Abatele Cegl din Zeploc ¹⁾ a învinuit de tâlhărie pe sătenii din Medueözu ²⁾, anume Zuuzo, Pentek, Bota, Farcaș, Mateiu și Gal, judecător fiind Nicolae comitele palatin, pristav fiind Egidius din satul Osa ³⁾. După ce au venit la Oradea, suszisul abate a renunțat la proba fierului roșu, spunând că în chip mincinos i-a învinuit pe suszișii oameni de tâlhărie.

Cantus din satul Cocot ⁴⁾ a pârît pe Nicula din satul Ianoșda ⁵⁾ pentru o bănuială de furt, deoarece, când suszisul Cantus a tras peste noapte la acel Nicula, i s'au furat lui cinci porci pe care îi cumpărase. Așa dar fiind trimis de către comitele de Bihor, Mica, cu pristavul numit Burs la Oradea, pentru proba fierului roșu, Nicula, purtând fierul și-a dovedit nevinovăția.

Iordan din satul Keze și Keiguez din satul Shol ⁶⁾ au învinuit de furt pe Ugud, Obud, Sceca și Scemheg ⁷⁾, slugile lui Toma și Andrei și pe Dudorc și Bencius ⁸⁾, libertinii lor, judecători fiind Elia comitele de Békes și bilotul Zeuen, pristav fiind Machya din satul Meh ⁹⁾. Patru din suszișii pârîți, anume Ugud, Bencius, Obud și Sceca, purtând fierul s'au ars și au fost spânzurați. Venind și Dudorc ¹⁰⁾, el n'a putut purta fierul fiind foarte bolnav. Scemhegi nu s'a înfățișat în săptămâna aceea, anume *Exurge Domine* ¹¹⁾.

Petru comitele curial de Berucyo a învinuit de vrăjitorie pe soția lui Chuburd, judecător fiind Leka batele dela Berucio ¹²⁾, pristav fiind Marcel din satul Marcusi ¹³⁾. La Oradea susnumita femeie s'a ars.

Doamna Macya, soția comitelui Agha, a învinuit pe Petru și pe fratele său Shyrinchy, iobagii din satul Straja ¹⁴⁾ ai comitelui Miska și pe iobagii episcopului Transilvaniei Vilhelm, anume Palanși Zuluzku din satul Căpușul Mic ¹⁵⁾, de ucide-

¹⁾ Cf. nr. 175. ²⁾ Medgyaszó, sat în comit. Zemplén (R. P. Ungară). ³⁾ Cf. nr. 175. ⁴⁾ Kokad, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁵⁾ Ianust, sat în raionul Salonta (reg. Bihor). ⁶⁾ Csal, mai târziu Csap-Csaľya, fost sat în comit. Békés spre apus de satul Kamut (R. P. Ungară). ⁷⁾ În text: *Ugudut, Obudut, Scemhegit*. ⁸⁾ În text: *Bencius, Buncii*. ⁹⁾ Probail identic cu Méhes, pustă aproape de Körösladány, în com. Békés (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ În text: *și Dodor*. ¹¹⁾ 10—17 Februarie. ¹²⁾ Indică abația benedictină dela Sâniob pe râul Beretea în raionul Săcueni (reg. Bihor). ¹³⁾ Fostă moșie a mănăstirii aproape de satul Sănnicolaul-de-Munte în raionul Săcueni (reg. Bihor). ¹⁴⁾ *Gnerted*, sat în raionul Cluj. ¹⁵⁾ *Felkopusi*, sat în raionul Cluj.

rea unui slujitor al său și pentru lucrurile sale în preț de patruzeci de mărci luate cu puterea, judecători fiind Shekedz comite curial al lui Myska și Herbolt comitele curial al zisului episcop și Șimon, socrul suszisului comite, iar pristavi fiind Shama din satul Cuzăplac ¹⁾ și Hyuet din satul Shulusth. Purtând fierul, omul suszisei doamne s'a desvinovățit.

185

Nicolae, fiul lui Ioan, din satul Tămășeu ²⁾, a învinuit pe iobagii lui Martin, anume pe Nmek, Miklous, Eguch, Bibies, Rubuzo și Teka din satul Sarang ³⁾, de tâlhărie și pentru a-i fi pricinuit o pagubă de douăsprezece mărci în lucrurile sale. Judecător a fost Culqued comitele curial de Bihor, pristav a fost Paul din satul Heydeh. Purtând fierul, suszișii pârâți și-au dovedit nevinovăția.

186

Paul și Tena din satul Yled ⁴⁾ au învinuit pe Cicusu din satul Căuaș ⁵⁾ și pe Mogodia din același sat Yled pentru luarea cu puterea a lucrurilor sale în preț de două mărci, judecător fiind Tobia comitele curial de Solnoc, pristav fiind Bota din satul Mochii ⁶⁾. Purtând fierul pentru sine și pentru fratele său, suszisul Paul s'a ars.

187

Cheka și Leseu din satul Șoimuș ⁷⁾ au învinuit de furt pe Farcaș din satul Gyorok ⁸⁾, judecători fiind Culqued comitele curial și bilotul Farcaș, pristav fiind Matia din satul Culchii ⁹⁾. Purtând fierul, Farcaș s'a desvinovățit că ar fi hoț.

188

Ioan din satul Mochy ¹⁰⁾ a învinuit de furt pe consăteanul său, anume Otogur, judecător fiind Tobia comitele curial de Solnoc, pristav fiind Macobius din satul Elep ¹¹⁾. Purtând fierul, Otogur și-a dovedit nevinovăția.

¹⁾ *Cuzeplac*, sat în raionul Huedin (reg. Cluj). ²⁾ *Tumas*, sat în raionul Oradea (reg. Bihor) sau *Tamási*, pustă aproape de satul Nyiradony în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ³⁾ *Saránd* sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁴⁾ Sat dispărut aproape de satul Căuaș în raionul Carei (reg. Baia-Mare). ⁵⁾ *Cayhas*, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Carei, reg. Baia-Mare). ⁶⁾ Probabil identic cu *Mácsa*, pustă aproape de Debrețin în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁷⁾ *Solumus*, azi dispărut, aproape de satul Cefa, în raionul Salonta (reg. Bihor). ⁸⁾ *Mezőgyarak*, pustă aproape de satul Geszt, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁹⁾ *Azi Kót*, pustă aproape de satul Komádi, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Cf. nr. 186, 251. ¹¹⁾ Pustă la apus de Debrețin, în comit. Hajdu (R. P. Ungară).

Gabriel din satul Folth ¹⁾ s'a judecat înaintea comitelui palatin Nicolae cu sătenii din Bagya ²⁾, anume Pet, Terpe, Ioan și Sycia ³⁾, pentru uciderea fiului său. Judecătorul cercetându-i i-a trimis cu pristavul său numit Ymarad din satul Seureg ⁴⁾ la Oradea, pentru proba fierului roșu. Acolo dâșii s'au învoit astfel, ca trei dintre ei, anume Pet, Terpe și Ioan să dea lui Gabriel șaptesprezece mărci, la locul din Oradea, în ziua sfântului Ioan Botezătorul ⁵⁾. Iar dacă nu vor plăti în ziua aceea, să fie datori să plătească îndoit și să plătească și pe judecător, iar Gabriel să plătească pe pristav. Dar Sycia cu fiul său Paul s'au desvinovățit prin jurământ la locul din Porozlou ⁶⁾. Pe de altă parte, pământul pe care pome-niții săteni îl cumpăraseră în comun dela Bugard, cu care prilej s'a săvârșit omuciderea, să se împartă în chip egal, în așa fel ca prin această împărțire fiecare să primească partea care i se cuvine. Suszișii patru oameni sunt datori a îndepărta din așezarea lor comună pe oamenii cetății care au luat parte la acel omor.

Ambrosius comitele curial al bisericii din Vaț ⁷⁾ a învinuit pe Sunad din satul Sunad ⁸⁾ pentru doisprezece boi și patruzeci de oi, pe care le-a luat cu puterea dela Benedict, sluga acelei biserici. Judecător a fost Gyula comite curial, iar pristav Penthek din satul Ratolt ⁹⁾. Venind la Oradea pentru proba fierului, dâșii s'au învoit astfel, ca suszisul Sunad să dea lui Ambrosius o marcă și să plătească și pe judecător, iar Ambrosius s'a învoit să-l plătească pe pristav.

Pisco din satul Scecen ¹⁰⁾ a învinuit pe consătenii săi, anume Lodomer, Boroc, Odus, Ioan, Furces, Albev <și> Uruz, pentru cinci mărci fără o jumătate, judecător fiind Ambrosius comitele curial al magistrului Ladislau, pristav fiind Damian din satul Orscy ¹¹⁾. Trimiși la Oradea pentru proba fierului roșu, ei s'au înțeles astfel, ca susnumiții învinuiți să dea trei fertuni suszisului Pisco și să plătească și pe judecător, iar pe pristav să-l plătească cu toții împreună.

¹⁾ Fost sat aproape de Poroszló în comit. Heves (R. P. Ungară). ²⁾ Fost sat aproape de Folt în comit. Heves (R. P. Ungară). Cf. nr. 193, 194. ³⁾ Cf. nr. 193, 194. ⁴⁾ Söreg, pustă aproape de Tápiószek în comit. Pest-Pilis-Solt-Kiskun (R. P. Ungară). Cf. nr. 380. ⁵⁾ 24 Iunie. ⁶⁾ Poroszló, sat în comit. Heves (R. P. Ungară). Sub expresia: locul din Porozlou se înțelege mănăstirea de acolo, unde acuzații au depus jurământul. ⁷⁾ Vaț, oraș în apropierea Budapestei (R. P. Ungară). ⁸⁾ Probabil identic cu satul Csomád în apropierea orașului Vaț (R. P. Ungară). Cf. nr. 192. ⁹⁾ Rátót, sat aproape de Vaț (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Szécsény, orașel în comit. Nógrád (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Nagyoroszi, sat în comit. Nógrád (R. P. Ungară).

Michal din satul Sunad a învinuit de furt pe oamenii bisericii din Vaț, anume Fiachia, Bolosi din satul Pispuki ¹⁾, judecător fiind Gyula comitele curial al curții regale, pristav fiind Pentek din satul Ratolt. La Oradea când, după ce purtaseră fierul, susnumiții învinuiți trebuiau să fie deslegați, suszisul Michal a renunțat la proba fierului, zicând că în chip mincinos i-a învinuit de furt pe susnumiții pâriți. Totuși, pentru bună înțelegere, Ambrosius comitele curial al bisericii din Vaț va plăti pe judecător și pe pristav.

Peth din satul Bogya ²⁾ a învinuit de furt pe Pousa din satul Sceguen, judecători fiind Paul comite curial și biloții Pet și Bulsu din Heues ³⁾, pristav fiind Scenka din satul Chasii ⁴⁾. Purtând fierul la Oradea, suszisul învinuit s'a ars. Lucrul sfârșindu-se astfel, pristavul a spus că frații pârîtului cares'a ars și care frați ținuseră partea celui învinuit au fost scutiți prin sentință judecătorească de a fi vânduți atât ei cât și toate bunurile lor în această pricină a fratelui lor.

Oamenii cetății Borsod ⁵⁾, anume Maurițiu, Petur, Chyul din satul Oym și hotnogul Martin, sutașul Sanctus, Petru judele orașului ⁶⁾ și toți ceilalți au pârît pe Cykirc și pe frații săi, anume Nemel ⁷⁾, Petru, Paul și Alexie, că sunt de o stare cu ei. Dânșii însă au tăgăduit și au spus că sunt cavaleri, adică ostași ai regelui ⁸⁾ și au adus <mărturie> pe câțiva din neamul lor, anume pe Peth și Sicia din satul Baga ⁹⁾. Fiindcă ei au mărturisit cu statornicie <același lucru>, comitele Gyula, fratele lui Ratolt, judele locțiitor al regelui, a hotărât ca un om din cei doi care au fost aduși, să poarte fierul la Oradea, dându-le pristav pe Cristofor din satul Damian ¹⁰⁾. Dar când au venit la Oradea, suszișii oameni și iobagi ai cetății ¹¹⁾ nu au voit să se supună probei fierului roșu, recunoscându-se a fi vinovați și s'au învoit în fața capitlului din Oradea să le înapoieze pământul din satul Oym cu o întindere de două pluguri, cu semnele de hotar așezate pretutindeni de jur împrejur.

¹⁾ Probabil identic cu Püspökhatvan, sat aproape de orașul Vaț (R. P. Ungară). ²⁾ Fost sat aproape de Folt în comit. Heves (R. P. Ungară). Cf. nr. 189, 194. ³⁾ Heves, sat în comit. Heves (R. P. Ungară). ⁴⁾ Csász, pustă aproape de satul Heves în comit. Heves (R. P. Ungară). ⁵⁾ *Civiles castri Borsob*. Comit. Borsod în partea de nord a R. P. Ungare. ⁶⁾ *urbis praefectu*. ⁷⁾ În text se dă forma: *Nemelt*. ⁸⁾ *se esse de genere equestri scilicet: militum regis*. ⁹⁾ Fost sat aproape de Folt în comit. Heves (R. P. Ungară). Cf. nr. 189, 193. ¹⁰⁾ Cf. nr. 272. ¹¹⁾ *civiles et ioubagiones castri*.

Abatele Egidiu și comitele său curial, anume Nicolae din Paztuh ¹⁾, au învinuit pe Dezmer <și> Viotestig din satul Vogoluptiuan ²⁾, că sunt grăjdari purtători de șea ³⁾ ai bisericii. Ei au răspuns că sunt iobagi ostași ⁴⁾ ai suszisei biserici, judecători fiind comitele Banc și suszisul abate Egidiu, pristav fiind Pernen din satul Necar. Purtând fierul la Oradea pentru sine și pentru ceilalți, Dezmer și-a dovedit nevinovăția. De asemenea, același abate Egidiu și comitele său curial au învinuit în fața aceluiași judecător și pristav pe Zub din satul Tur ⁵⁾, că este îngrijitor de cai și purtător de șea al bisericii din Paztuh ⁶⁾. Purtând fierul spre a dovedi că este iobag ostaș al acelei biserici, Zub s'a ars.

Eureus, iobagal comitelui Egidiu, din satul Moiota, a învinuit pe Paul și pe fratele acestuia Bechleem de uciderea fratelui său, judecător fiind același comite Egidiu, pristav fiind Buk din satul Moiota. Purtând fierul, suszisul Paul și-a dovedit nevinovăția, iar Bechleem s'a ars.

Scegen din satul Geken a învinuit pe Andrei din satul Geken ul Mare că a răpit cu sila pe fiica sa pentru nepotul său Mihail. Acest lucru l-a susținut și fiica sa. Andrei însă a răspuns că a dus pe fiica aceluia de soție nepotului său în chip legiuit, nu cu sila și aceasta a mărturisit-o și preotul Luca din satul Geken-ul Mare. Cercetându-i așa dar, în fața arhidiaconului Paul, Ambrosius comitele curial al magistrului Ladislau a trimis amândouă părțile, cu pristavul numit Nicolae din satul Reuel, la Oradea, unde susnumitul Scegen, purtând fierul pentru fiica sa, s'a ars.

Slugile regelui ⁷⁾, care au sarcina de a purta vasele cu vin ⁸⁾, s'au plâns împotriva comitelui lor, anume Uz, că, trecând peste statornicita lor îndatorire, le-a cerut o dare nedatorată ce se ridică la o sută de mărci. Cercetându-i din porunca regelui, magistrul Dionisie i-a trimis cu pristavul numit Beke, din ținutul Puchia, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde unul din purtătorii vaselor cu vin ⁹⁾, purtând fierul pentru toți, s'a ars.

¹⁾ Turpászótó, pustă aproape de Turkeve în comit. Heves (R. P. Ungară). ²⁾ Azi Alattyán, sat lângă râul Zagyva în comit. Jász-Nagykun-Szolnok (R. P. Ungară). ³⁾ *selliferi agazones*. ⁴⁾ *ioubagiones bellatores*. ⁵⁾ Mezötur, orașel în comit. Jász-Nagykun-Szolnok (R. P. Ungară). ⁶⁾ Cf. nr. 203. ⁷⁾ *ministeriales regis*. ⁸⁾ *bactinia*. ⁹⁾ *buctiniferis*.

Filip, Predan și mama lor, <cu toții> din satul Rabay ¹⁾, au învinuit pe Eculus, iobagul lui Drug, pentru trei cai în preț de două mărci, arbitri fiind Salomon Elia și Tumpa, pristav fiind Sicula, slujitorul lui Helia din Rabay. Purtând fierul la Oradea pentru silnicia <săvârșită>, Eculus s'a ars.

Adam din satul Nata a învinuit pe Begedus ²⁾ și pe fratele său Scemedus, iobagi ai lui Benedict din satul Modin, că au ucis pe ginerele său spre a-l jefui, judecător fiind Gyula comitele curial al regelui, pristav fiind Girolth din satul Libik ³⁾. Tâlharul Begedus, purtând fierul, s'a ars.

Fejer din satul Borozlou a învinuit pe Arua și pe fratele său Luca din satul Senguer ⁴⁾ pentru lucrurile sale în preț de șase mărci, pe care fratele lor numit Neuer, pentru care ei cheazăuieră, le furase dela susnumitul Fejer, fugind cu ele. Judecător a fost Demen comite de Sătmár, pristav a fost Ferminus din satul Hodosto ⁵⁾. Purtând fierul la Oradea, omul suszisului Fejer s'a desvinovățit.

Arnold procuratorul Ospitalierilor ⁶⁾ din Serrach) și fratele Salomon au învinuit pe niște iobagi ai cetății Zemlun, anume Petru, Mihail, Dugus ⁸⁾, Chepanus ⁹⁾, Netha, Tumpa, Mocodinu, Mozu și Hyscen, precum și pe oamenii cetății, anume pe sătenii din Chyan, Bezegu, Poiznan, Retztel, Ilomar, Zurnoh, Torsa și Horkyan, de pustiirea moșiei ospitalierilor ¹⁰⁾, pricinuindu-i după prețuirea făcută o pagubă de treizeci de mărci fără două. Cercetându-i judele curții, Gyula comitele de Keue ¹¹⁾, i-a trimis cu pristavul numit Ypolit, pentru proba fierului roșu, la Oradea, unde susnumiții iobagi ai cetății și oamenii cetății ¹²⁾ din pomenitele sate s'au îndatorat să dea suszișilor ospitalieri unsprezece mărci la sărbătoarea sfântului rege Ladislau ¹³⁾ în fața cap tlului din Agria ¹⁴⁾ și să plătească și pe judecător, iar partea pristavului s'au învoit să o plătească ospitalierii.

¹⁾ Kis- sau Nagyrábé, sate în comit. Bihar (R. P. Ungară). ²⁾ În text: *Begedus* și *Bedeg-*. ³⁾ Satul Libicz face acum parte din satul Libicz-Kozma în comit. Somogy (R. P. Ungară). ⁴⁾ Csenger, orașel în comit. Szatmár (R. P. Ungară). ⁵⁾ Sat dispărut între satele Sătmăreș și Amaș în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ⁶⁾ *procurator hospitalarium*. ⁷⁾ Szirák, sat în comit. Nógrád (R. P. Ungară). ⁸⁾ Cf. nr. 275: *Degus*. ⁹⁾ Cf. nr. 275. ¹⁰⁾ *praedii hospitalari*. Moșia cavalerilor ospitalieri ai sf. Ioan se află lângă Luc în comit. Zemplén (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Comit. Keve a existat până la începutul sec. XVI. El se întindea în partea meridională a actualei regiuni Timișoara. ¹²⁾ *ioubagiones castri et castrenses*. ¹³⁾ 27 Iunie. ¹⁴⁾ Eger, oraș în R. P. Ungară.

Nicolae comitele curial al bisericii din satul Paztuh ¹⁾, împreună cu grăjdarii ²⁾ acelei biserici, anume Ambrosius, Mouchi și alții din satul Crisi, au învinuit pe unii dintre iobagii acelei biserici, anume pe Ilmer împreună cu o rudă a sa din satul Vylok și pe Elust cu o rudă a sa din satul Oluptivan ³⁾, spunând că sunt grăjdari ai susnumitei biserici. Dânșii însă au spus că sunt iobagi ostași ⁴⁾, judecători fiind comitele Banc și Egidiu abatele acelei biserici, pristav fiind Peruen din satul Olnemet. Purtând fierul, susnumiții iobagi și-au dovedit nevinovăția.

Martin preot și canonic de Oradea a învinuit pe iobagii lui Vgud, anume pe Senka și Vodad, judecător fiind comitele Mica, pristav fiind Petru. Hoțul Senka purtând fierul și-a dovedit nevinovăția, dar Vodad s'a ars.

Grigore, fiul lui Salad, a învinuit pe Fileka, sluga comitelui Cosma, de uciderea unui slujitor al său, arbitri fiind Iacob, Marcens, Herne și abatele Ștefan din Pethur ⁵⁾ din comitatul Shung ⁶⁾, pristav fiind Feud din satul Noen. Deoarece Fileka fiind bolnav n'a putut veni la locul <din Oradea> pentru a purta fierul, fratele său Simon, purtând fierul, s'a desvinovățit pentru el.

Telegnen din satul Tegyegd ⁷⁾ și Laurențiu preotul din Vylok ⁸⁾ au învinuit de furt pe Matia, iobagul lui Ioan, din satul Pauli din Nyr ⁹⁾, judecător fiind Culqed comitele curial de Bihor, pristav fiind Andrei din Bihor. Purtând fierul, Matia și-a dovedit nevinovăția.

Când voevodul Neuca ¹⁰⁾ a trimis cu pristavul Laurențiu din satul Poznan pe Laurențiu din satul Beldiu ¹¹⁾ la proba fierului roșu împotriva capitlului bisericii din Alba Transilvaniei ¹²⁾, suszisul Laurențiu s'a învoit să dea capitlului douăsprezece mărci și să înapoieze fratelui său Nicolae sluga pe care i-o cerea, dacă acesta va jura. Dacă însă nu va jura, sluga să i se înapoieze lui, adică lui Laurențiu.

¹⁾ Turpásztó, pustă aproape de Turkeve în comit. Heves (R. P. Ungară). Cf. nr. 195. ²⁾ *agazonibus*. ³⁾ Cf. nr. 195. ⁴⁾ *bellatores ioubagiones*. ⁵⁾ Pusztapéteri, fost Pétermonostora, sat în comit. Csongrád (R. P. Ungară). ⁶⁾ Numele întreg: Shungrad, adică comitatul Csongrád (R. P. Ungară). ⁷⁾ Tegyegye, pustă între satele Sámson și Hatház în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁸⁾ Ujlak, pustă aproape de satul Sámson în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁹⁾ Nyirpályi, azi Monostorpályi, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Neuca Vajuoda. ¹¹⁾ Belud, sat în comit. Alba (azi în raionul Alba, reg. Hunedoara). ¹²⁾ Alba Iulia.

Nogud, iobag al mănăstirii Debreu ¹⁾, purtând fierul pentru ceea ce el făp-tuise împotriva iobagilor din Agria, anume Ved și Vacy, judecător fiind Bank, pristav fiind Paul, și-a dovedit nevinovăția.

Ismaeliții din Nyr ²⁾, Iliaz și Pentek, sprijiniți de alții, au învinuit de furt pe iobagii comitelui Martin din satul Vamus ³⁾, anume pe Egud, Botyka, Zobotha, Karasun, Torka, Zekus, Ioacyn, Tukay, Iroslou și Iacobus, precum și pe iobagii mănăstirii din Taplucia ⁴⁾, ce ținea de neamul Mizidaczi ⁵⁾ din același sat, <iobagi> ale căror nume sunt acestea: Benedict, Nunige, Zobozlő, Borathe, Henuc, Lusutha, Zamacziomut. Buchi și Tomas. Egud și Benedict, purtând fierul pentru ei și pentru toți ceilalți, și-au dovedit nevinovăția, judecător fiind Bank, pristav fiind Bola.

Iobagii din Bekves ⁶⁾, anume Sungut ⁷⁾, Bot, Bus, Chysce ⁸⁾, Paul, Nefaut, Dionis, Toma, Pether, Orocha, Vivor, Bochyur ⁹⁾, Elias și Usud, precum și iobagii ridicați din rândul oamenilor cetății ¹⁰⁾, anume Reche, Banus, Ambus și Tycus, apoi toți oamenii cetății ¹¹⁾, anume Mogug, Ega, Usud, Pous și toți ceilalți, s'au plâns regelui Andrei împotriva lui Sab și Sycund ¹²⁾, zicând că sunt iobagi nedrepti, au jefuit bunurile locuitorilor, au sărăcit pe toți oamenii cetății ¹³⁾ și au pricinuit moartea a trei oameni. Suszisul rege a încredințat lui Ilie comitele lor cercetarea <pricinii>. Acesta, socotind pagubele oamenilor cetății și aflând că li s'au pricinuit pagube de trei sute de mărci, i-a trimis cu pristavul numit Andrei din satul Egneg la Oradea, unde Pous, omul suszișilor oameni ai cetății, purtând fierul, s'a dovedit curat față de Sab și Sycund.

Sătenii din Pâncota ¹⁴⁾ au învinuit pe consătenii lor, anume Rolanda și Laurențiu, zicând că din vina lor au suferit o pagubă de două mărci, judecători

¹⁾ Debrő, sat în comit. Heves (R. P. Ungară). Cf. nr. 305. ²⁾ *Ismaelita de Nyr*. Cf. nr. 139, 326. ³⁾ Vámos, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁴⁾ Tapolca, sat lângă orașul Miskolc (R. P. Ungară). ⁵⁾ Corect: Miscoucy, adică Miskolc. ⁶⁾ Comit. Békés în R. P. Ungară. ⁷⁾ Cf. nr. 310, 358. ⁸⁾ Cf. nr. 310, 340. ⁹⁾ Cf. nr. 36, 98. ¹⁰⁾ *ioubagiones de castrensibus exempti*. ¹¹⁾ *castrenses*. ¹²⁾ În sec. al XVI-lea e pomenită o pădure între Csaba și Békés numită până azi Sikondszeg. Cf. nr. 358. ¹³⁾ *iniusti ioubagiones essent et dilapidatores rerum populi et depaupertatores omnium castrensium*. ¹⁴⁾ Ponkata, sat în raionul Arad.

fiind abatele din același sat și Andrei, patronul <mănăstirii din acel <sat>, pristav fiind Gheorghe din Chonad. Rolanda și Laurențiu și-au dovedit nevino-văția.

212

Vincentius, Vendegu, Voca din satul Roba ¹⁾ au învinuit pe consătenii lor, anume pe Esau, Farcaș, Petru și Bota, spunând că, în temeiul înștiințării lor mincinoase, un om puternic ²⁾ cu numele Voiavoda i-a păgubit cu șase mărci. Aceia au răspuns că susnumitul Voiavoda nu în temeiul înștiințării lor le-a luat ceva, ci fiind el sutașul lor, iar dâșii oameni ai cetății datori să plătească darea oamenilor cetății ³⁾, a luat dela ei cât făcea darea cuvenită sau din întâmplare mai mult. Ei au răspuns dimpotrivă, că nu sunt oameni ai cetății, ci iobași ai cetății ⁴⁾. Cercetându-i așa dar atât cu privire la pagubă, cât și cu privire la starea lor, Tobias comitele curial de Solnoc i-a trimis la Oradea cu pristavul numit Ștefan din satul Mire Acnaya. Voca, purtând fierul, s'a desvinovățit și a dovedit că el și frații săi au suferit o pagubă de șase mărci și că ei nu sunt oameni ai cetății, ci iobași ai cetății.

213

Absolon și Gyuri, fiii lui Iohachin și Solomon, ginerele său, au învinuit pe arhidiaconul Numicolohod și pe fiul său Ladislau și pe fratele lui Numhius și pe fiul acestuia Tiburcius, toți din satul Vosvari, precum și pe Iacob din satul Achya, pe Mikula din satul Jadani împreună cu fiul său, pe Andrei din satul Popi, pe Mihail din satul Chicu, pe Corneliu din satul Merlud, pe Tenka din satul Maria, împreună cu doi slujitori, pe Andrei și Felten din satul Monor, pe Demetriu, Narad și Toul din satul Ylye și pe toți sătenii udvornicilor ⁵⁾ din Er ⁶⁾, pentru care urma să poarte fierul Thepsa, pe toți aceștia, i-au învinuit, zic, de uciderea susnumitului Iohachin ⁷⁾. Cercetându-i, Nicolae comitele palatin i-a trimis cu pristavul regelui Tema din satul cu <același> nume ⁸⁾ și cu pristavul său numit Moula, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde

¹⁾ Acum parte din satul Mirșid în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Jibou, reg. Cluj).

²⁾ *potens*, în sensul de abuziv. ³⁾ *ipsi castrenses, castrensiumpensione debitores*. ⁴⁾ *se non castrenses esse, sed castri ioubagiones*. ⁵⁾ *udvornici*. ⁶⁾ Impricinații de mai sus erau din dieceza Cenad, unde se aflau de fapt comunele amintite: Sadan azi Jadani (raionul Timișoara) și Monor, azi Munar (raionul Arad). Satul Popi era lângă Mureș, la apus de Arad și se învecina cu satul Maria, azi dispărut lângă Pecica (raionul Arad). Satul Achya a fost între satele Igrăș și Sânpetru-Mare în raionul Sănnicolaul-Mare (reg. Timișoara). Satul Vasvári a fost în partea de răsărit a comit. Timiș. Chicu, probabil Chica, la apus de Nădlac (raionul Arad). ⁷⁾ Ioachim.

⁸⁾ Tema, azi Tima, pustă în comit. Veszprém, aproape de orașul Pápa (R. P. Ungară).

toți susnumiții pârîți s'au învoit să plătească lui Absolon și lui Gyuri ¹⁾ șaptezeci și una de mărci în fața capitlului din Agria, anume douăzeci și patru la sărbătoarea Mariei Magdalena ²⁾ și tot atâtea la nașterea sfintei Maria ³⁾, apoi douăzeci și trei la sărbătoarea tuturor sfinților ⁴⁾. Deoarece însă n'au avut încredere într'înșii, susnumiții Nemicolohod ⁵⁾, Nuhu, Mikula, Tenka, precum și Sopou din satul Achya, Abraham din satul Kupanchi ⁶⁾ și arhidiaconul Njudum au chezășuit pentru ei. După aceea p rîții s'au învoit să plătească pe judecător, iar partea pristavului au fost îndatorați să o plătească Absolon și Gyuri. De asemenea des pomeniții Nemicolohod și Nuhu vor trebui să aducă la Cenad pe ucigașul Opodin.

214

În anul o mie două sute nouăsprezece dela întruparea domnului, venind împreună cu Fod comitele curial al comitelui Moyad și cu clericul Urcondon ⁷⁾, fiii comitelui Dionisiu, pristavul regelui cu numele Martin, din satul Shama ⁸⁾ din ținutul ⁹⁾ Suprutus, ne-a înfățișat după cum urmează împărțirea, prin mijlocirea lui, a pământului Hene ¹⁰⁾ între comitele Moyad și Nicolae, nepotul său, de o parte și Urcondon, fiul lui Dionisie, cu frații <de altă parte>: deoarece la împărțire locul satului Hene revenise comitelui Moyad, Urcondon voind să-l mulțumească, după ce a măsurat pământul din Thoufö, l-a dat comitelui Moyad în schimbul aceluia. Dar comitele Moyad a dat fără plată acel loc al satului lui Urcondon și fraților săi. Iar pământul Hene a fost împărțit între suszisele părți în această ordine a hotarelor: primul hotar pornește, astfel, dela pământul Bogdan ¹¹⁾ și merge la Thoufö și de aici trece peste Veyzlö, apoi către casa lui Urcondon, etc ¹²⁾.

215

Yrgolin din satul Fon a învinuit de vrăjitorie pe consăteana sa, soția lui Cheka. Cercetându-i, Grigore comitele de Potoc ¹³⁾ i-a trimis cu pristavul numit Toma din satul Kaboy la Oradea pentru proba fierului roșu. Dar, cum se părea că din cauza adâncei bătrâneți ea nu va putea purta fierul, judecătorul scutind-o a poruncit ca fiul său cu numele Moda să poarte fierul pentru mama sa. Purtând fierul dânsul, a dovedit nevinovăția <mamei sale>.

¹⁾ În text: Gyuri, Gyurkon. ²⁾ 22 Iulie. ³⁾ 8 Septembrie. ⁴⁾ 1 Noembrie. ⁵⁾ În text: Nemicolohod, Numiolohod. ⁶⁾ Kopáncs. Mai de mult au existat două sate cu acest nume în comit. Csanád (R. P. Ungară), lângă râul Szárazér. Numele a fost până azi păstrat de niște puste de acolo. ⁷⁾ În text: Urcondon, Urcultus, Urcundinus. ⁸⁾ Csoma, sat în comit. Bereg (azi în U.R.S.S.). ⁹⁾ provincia. ¹⁰⁾ Hene, sat aproape de Nyirbogdány în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Acum Nyirbogdány, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹²⁾ Cf. Wenzel, VIII, p. 199, Zichy, I, p. 412—5. ¹³⁾ Comitele de Zemplén era numit și comite de Patak (după orașul Sarospatak).

Choma din satul Petreu ¹⁾ a învinuit pe consătenii săi cu numele Fugod și Egidiu de a-i fi pricinuit în bunurile sale o pagubă, de opt mărci, judecător fiind Laurențiu comitele curial din satul Chiribis ²⁾. Suszișii bărbați, Fugod și Egidiu, purtând fierul s'au ars.

Basiliu abatele dela Curru ³⁾ a învinuit de furt pe niște oameni și anume pe Paztho din Peles ⁴⁾, pe Adrian, Laurențiu, Buthe, Micon, Tekze, Uduor, Ambrosius, Bencii, Devecher din satul Cheke ⁵⁾, precum și pe Homodoy din satul Horz ⁶⁾. După facerea cercetărilor, fiind trimiși la Oradea de către Nicolae comitele palatin cu pristavul numit Chepan din satul Ladan ⁷⁾, pentru proba fierului roșu, în săptămâna *Domine in tua misericordia* ⁸⁾, ei n'au venit, și <atunci> susnumitul judecător a dat de știre în scris ca ei să fie socotiți osândiți.

Reynold din satul Sucta ⁹⁾ a învinuit pe Ioan, Achyamanus, Vilalmus și Ornoltus din satul Buncii de uciderea fiului său, judecători fiind Martin, comitele curial din Novum Castrum ¹⁰⁾ și Gipolt oaspele teuton ¹¹⁾ al reginei, pristavi fiind un alt Achyamanus din satul Buncii și Laurențiu din satul Hensy. Suszișii oameni, Ioan, Achyamanus, Vilalmus și Ornoltus, purtând fierul și-au dovedit nevinovăția.

Privatus din satul Irina ¹²⁾ a învinuit de furt pe Voca din satul Pereznek ¹³⁾, judecător fiind Tobia comitele curial de Solnoc, pristav fiind Gilian din satul Vășad ¹⁴⁾. Purtând fierul, hoțul Voka s'a ars.

¹⁾ Petri, azi sat în raionul Marghita (reg. Bihor). ²⁾ Terebus, azi sat în raionul Marghita (reg. Bihor). ³⁾ Kürümonostora, acum Nagyürü, sat în comit. Jász-Nagykun-Szolnok (R. P. Ungară). Cf. nr. 244, 245, 376, 387. ⁴⁾ Pilis, sat în comit. Tolna (R. P. Ungară). Cf. nr. 245 ⁵⁾ Fost sat în comit. Tolna (R. P. Ungară). ⁶⁾ Hanc, sat în comit. Tolna (R. P. Ungară) ⁷⁾ Probabil identic cu satul Ludány în comit. Nógrád (R. P. Ungară). Cf. nr. 244—245, 269 ⁸⁾ În anul 1219: 2—9 Iunie. ⁹⁾ Azi Zsujta, sat în comit. Abaujvár (azi în R. Cehoslovacă) ¹⁰⁾ Comit. Abaujvár în R. P. Ungară și în R. Cehoslovacă. ¹¹⁾ Teutonico hospite. ¹²⁾ Ivren sat în raionul Carei (reg. Baia-Mare). ¹³⁾ Penészlek, sat în comit. Szatmár (R. P. Ungară). ¹⁴⁾ Voznad, azi sat în raionul Săcueni (reg. Bihor).

Sătenii din Nyr ¹⁾, care sunt pitarii cetății Solnoc, au învinuit pe niște oameni liberi din acel sat, anume pe Fecieten, Agya, Mihail și alții din neamul lor, zicând că sunt venetici. Aceștia însă au spus dimpotrivă, că au pământ comun cu oamenii cetății ²⁾ încă dela începutul așezării neamului lor acolo. Judecător a fost Nicolae comitele palatin, <iar> pristav Dettre din satul Maysa ³⁾. Purtând fierul, omul acestor oameni ai cetății s'a desvinovătit.

Gugus pristavul episcopului Iacob de Vaț, după cum spunea despre sine, a adus în fața noastră pe unul cu numele Ipolit din satul Sap ⁴⁾, declarând că Ipolit învinuise pe consătenii săi, anume pe Iacob, Paul, Moynolt, Crispe, Martin și Dominic, că au arat cu puterea un pământ pe care îl cumpărase el. Aceia însă au răspuns că Ipolit nu a cumpărat acel pământ <în întindere> de trei pluguri, ci îl stăpânește ca zălog. Așa dar, amintitul episcop, după ce a numit pristav pe Gugus, a trimis amândouă părțile la Oradea pentru proba fierului roșu, hotărîndu-le termen la octavele sf. rege Ștefan ⁵⁾, când Ipolit a fost în adevăr la Oradea împreună cu susnumitul pristav Gugus, fiind gata să poarte fierul. Dar potrivit săi nu s'au înfățișat în săptămâna aceea.

Abatele mănăstirii Triskai ⁶⁾ s'a judecat pentru douăzeci de mărci cu abatele mănăstirii Poroszlo ⁷⁾ și cu patronul acelei biserici, anume cu Borokun ⁸⁾, înaintea comitelui Bacio, judecătorul numit de către rege, pristav fiind Primus din satul Vosyan ⁹⁾. Trimiși la proba fierului roșu, dâșii s'au învoit astfel: ca abatele din Poroszlo și Borokun să dea abatelui mănăstirii din Triskai șase mărci și pristavului o marcă, iar abatele dela Triskai a fost îndatorat să plătească partea judecătorului.

¹⁾ Satul Naimon în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Cehul Silvaniei, reg. Baia-Mare). ²⁾ *castrensibus*. ³⁾ Maysa fost sat, acum pustă în comit. Tolna (R. P. Ungară). ⁴⁾ Tápíósáp, sat în comit. Pest-Pilis-Solt-Kiskun (R. P. Ungară). ⁵⁾ 27 August. ⁶⁾ Tereske lângă Vadkert în comit. Nógrád (R. P. Ungară). ⁷⁾ Poroszló, sat în comit. Heves (R. P. Ungară). ⁸⁾ Din neamul Sartiván, care căuta să pună mâna și pe satul Iovan, acum Ivanka, din apropierea mănăstirii Poroszló în comit. Heves (R. P. Ungară). Cf. nr. 328. ⁹⁾ Nu se poate ști, care anume dintre mai multe sate cu acest nume.

Petru, iobag al cetății Borsod ¹⁾, a învinuit pe oamenii acelei cetăți ²⁾, anume pe cei din satul Beleta, din satul Lanczii, din satul Mulchur ³⁾, din satul Zudesthan ⁴⁾ și din satul Shazka ⁵⁾, spunând că slujba lor este să facă de pază la temniță. Dimpotrivă ei au spus că sunt ostași ai cetății pentru luptă ⁶⁾, nu pentru a păzi temnița. Cercetându-i Teodor, comitele lor, i-a trimis cu pristavul numit Ștefan din satul Nemeth ⁷⁾ pentru proba fierului roșu la Oradea, unde suszisul Petru nu s'a supus la proba fierului roșu, spunând că în chip mincinos a învinuit pe oamenii cetății din susnumitele sate că ar fi paznici la temniță.

Oamenii cetății Dobâca ⁸⁾ din satul Mociu ⁹⁾, fiind sprijiniți de iobagii cetății, anume de Queduelen, Tynta și Petru, au învinuit pe Cumpurdinus ¹⁰⁾, fiul lui Teleguen, spunând că este venetic și că a luat pământul lor cu puterea. Acela însă a zis că jumătate din pământul acela este al lui prin drept de moștenire. Cercetându-i, din porunca regelui, magistrul Demetriu ¹¹⁾, i-a trimis cu pristavul numit Adrian din satul Comeni ¹²⁾, pentru proba fierului roșu, la Oradea, unde suszișii oameni ai cetății, împreună cu numiții lor iobagi, nu s'au supus probei fierului roșu, spunând că jumătate din suszisul pământ este al amintitului Cumpurdinus prin drept de patronat, așa precum spusese el însuși ¹³⁾.

Zugna din satul Fecie a învinuit de furt pe Zemer din satul Vraka, judecător fiind Cumazan comitele curial de Zobolch, pristav fiind Karachun din satul Ekulch ¹⁴⁾. Purtând fierul la Oradea, suszisul hoț Zemer s'a ars.

Slugile regelui ¹⁵⁾ din satul Tivan și din satul Tot și tot ținutul Quemey ¹⁶⁾ s'au plâns ¹⁷⁾ în fața lui Nicolae comitele palatin împotriva unor hoți. Dintre aceștia,

¹⁾ Comitatul Borsod în nordul R. P. Ungare. ²⁾ *castrenses*. ³⁾ Mocsony, sat lângă Edelény, în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁴⁾ Este vorba de Radistyán, în apropiere de Diósgyör în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁵⁾ Acum Császtza, pustă în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁶⁾ *milites quidem castris essent belligerandum*. ⁷⁾ Sajónémeti, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁸⁾ *Castrenses Dubukaj*, comitatul Dobâca spre nord de Cluj, azi raionul Gherla și Dej (reg. Cluj). ⁹⁾ Mochy, la nord-est de Cojocna (reg. Cluj). ¹⁰⁾ În text; *Cunpurdinus, Cumpurdinus*. ¹¹⁾ Demetriu, din neamul Csák, marele stolnic, Cf. nr. 243, 268. ¹²⁾ *Scil.*, sat în comit. Dobâca (azi în raionul Gherla, reg. Cluj). ¹³⁾ În această formă: *jure patronatus*; afirmația pare a contrazice prima sa aserțiune: *jure haereditario*. ¹⁴⁾ Fost sat lângă Tisa, în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹⁵⁾ *ministri regis*. ¹⁶⁾ Teritoriul supus jurisdicției arhidiaconului din Kemej, întinzându-se dela satul Tiszaabád spre Karcag (R. P. Ungară). ¹⁷⁾ *vociferati sunt*.

trei oameni ai lui Shak, anume: Voda, Queren și Andrei din satul Scerep ¹⁾ au fost la Oradea cu pristavul lor, numit Toma. Dintre ei, Voda s'a ars, Queren s'a desvinovățit, iar Andrei, fiind împiedecat de boală, n'a fost pus să poarte fierul atunci, ci același judecător a hotărât, prin mijlocirea aceluiași pristav, ca el să poarte fierul roșu după însănătoșire. <Dar Andrei> n'a venit la Oradea nici după aceea și răclamanții, dându-li-se o scrisoare <cu privire la starea lucrurilor> ²⁾, au plecat acasă.

227

Sătenii din Kenesy, anume Kerew, Uruz, Micus și toți ceilalți din comitatul ³⁾ Dobâca, s'au judecat înaintea lui Turdemetz comitele curial din Canar cu sătenii din Pelenka, anume Turuz, Jolegven, Gyok și alții, pentru un pământ de două pluguri și pentru două sute de clăi de bucate ⁴⁾, spunând că <aceștia> au lucrat acel pământ după ce-l cuprinseseră cu puterea. Dar sătenii din Pelenka au răspuns că pământul cetății este propriul lor pământ. Cercetându-i, suszisul judecător Turdemetz i-a trimis, cu pristavul Ochty din satul Țentea ⁵⁾, pentru proba fierului, la Oradea, unde omul sătenilor din Kenesi, cu numele Petru, s'a ars.

228

Prepozitul Guttredus a învinuit pe Simon și pe Briccius că i-au pricinuit prin silnicie o pagubă de cincizece mărci. Judecător a fost Tobia comitele curial de Solnoc, pristav a fost Matia din satul Dobur. Trimiși pentru <proba> fierului la Oradea, dâșii s'au învoit astfel: ca Simon și Briccius să dea prepozitului Guttredus trei mărci în ziua nașterii sfintei Marii ⁶⁾, în satul Santău ⁷⁾ și tot ei să plătească și pe judecător. Iar prepozitul Guttredus s'a învoit să plătească pe pristav.

229

În anul 1219 dela întruparea domnului, iobagii cetății Crasna ⁸⁾, anume Ruben mai marele oștirii ⁹⁾, Echilleu pârălăbul cetății ¹⁰⁾, Euzud și Pinna sutași, și Paradan și oamenii acelei cetăți ¹¹⁾, anume Byuncy, Vcyk, Mykus ¹²⁾ și ceilalți au dat în judecată pe Lula ¹³⁾, fiul comitelui Vata, pentru partea lor de pământ,

¹⁾ Szerep, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ²⁾ *dato suffragio*. ³⁾ *provincia*. ⁴⁾ *capetiis frugum*. ⁵⁾ Scenta, sat în comit. Dobâca (azi raionul Gherla, reg. Cluj). ⁶⁾ 8 Septembrie. ⁷⁾ în loco Zanpto, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi raionul Carei, reg. Baia-Mare). ⁸⁾ Karaznay, comit. Crasna. ⁹⁾ *maior exercitus*. ¹⁰⁾ *varnog*. ¹¹⁾ *cives eiusdem castr*. ¹²⁾ Cf. nr. 230. ¹³⁾ Greșit în loc de Lula. Cf. nr. 17, 161.

numit Poyaspotok ¹⁾), spunând că a luat-o cu puterea. Suszisul Lula însă a spus că el stăpânește acel pământ prin drept de moștenire. Comitele Martin, fratele lui Seud, cercetându-i din porunca regelui, a hotărît să se ia jurământul lui Lula care, jurându-se pe mormântul sfântului rege Ladislau ²⁾), în fața pristavului regelui cu numele Toma, fiul lui Tup din satul Mata ³⁾ și în fața capitlului din Oradea și-a dovedit nevinovăția.

230

Iobagii cetății Crasna, anume Ruben, Echileus, Euzud, Pinna și Paradan și oamenii acelei cetăți ⁴⁾), anume Buncy, Vcyk, Mykus ⁵⁾ și ceilalți, au dat în judecată pe Altus Leonardus, fiul lui Ponec, pentru o parte a pământului lor, ce se chiamă Ciser ⁶⁾), zicând că a luat-o cu puterea. Susnumitul Leonardus însă a spus că el stăpânește acel pământ prin drept de moștenire. Așa dar, comitele Martin, fratele lui Seud, cercetându-i din porunca regelui, a hotărît să se ia jurământul lui Leonardus, care, jurând pe mormântul sfântului rege Ladislau, în fața pristavului regelui, cu numele, Toma, fiul lui Tup din satul Mata și în fața capitlului din Oradea și-a dovedit nevinovăția.

231

Cureus ⁷⁾ și fratele său Beda din satul Chytmeu ⁸⁾ s'au judecat cu Toma și Mavog din același sat înaintea lui Smarac comitele de Pojon, care cercetându-i, i-a trimis, cu pristavul său Chequeus din satul Gormot ⁹⁾), pentru proba fierului roșu, la Oradea, unde suszișii Toma și Mavog s'au învoit să dea potrivnicilor lor Euresd și fratelui său Beda o marcă și să plătească și pe pristav. Iar Euresd și Beda s'au învoit să dea partea judecătorului.

232

Ocy din satul Șoimuș ¹⁰⁾ a învinuit de furt patru iobagi ai lui Bela din satul Guolozka, ale căror nume sunt acestea: Modoros, Chebae, Chymp și Bud. Judecători au fost Tobia comitele curial de Solnoc și bilotul Toma, <iar> pristav a fost Galus din satul Domnin ¹¹⁾). Purtând fierul la Oradea, trei dintre învinuiții aceia, anume Modoros, Chebae și Chymp și-au dovedit nevinovăția. Bud însă nu s'a înfățișat la termenul hotărît.

¹⁾ Există și azi pârâul *Pójdspatak* între satele Varșolt și Pereceiu, în comit. Crasna (azi în raionul Șimleul-Silvaniei, reg. Bihor). ²⁾ În catedrala din Oradea. ³⁾ Măta, pustă aproape de Balmazújváros în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁴⁾ *cives eiusdem castris*. ⁵⁾ Cf. nr. 229. ⁶⁾ *Cesar*, sat în comit. Crasna (azi în raionul Șimleul-Silvaniei, reg. Bihor). ⁷⁾ Cf. mai jos: *Euresd*, *Eureus*. ⁸⁾ Csökmö, Cecmei, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁹⁾ Füzesgyarmat, orașel în comit. Békés (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ *Solumus*, sat aproape de Jibou în comit., Solnocul de-Mijloc (azi în raionul Jibou reg. Cluj). ¹¹⁾ *Domlun*, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Cehul-Silvaniei, reg. Baia-Mare).

Vnuca din satul Sântăul-Mare ¹⁾ a învinuit de furt pe un consătean al său, anume Paul, judecător fiind Qulqed comitele curial de Bihor, pristav fiind Agard din același sat, Sântăul-Mare. După ce Paul a purtat fierul, când în duminica *Da pacem* ²⁾ și-a întins mâna spre a-i fi deslegată, suszisul Vnuca a renunțat la proba fierului roșu, spunând că l-a învinuit de furt pe susnumitul Paul luându-se după o știre mincinoasă.

Bartolomeu din satul Naduduor ³⁾ a învinuit pe Henric, fiul lui Pous din același sat, zicând că i-a luat cu puterea o slugă ⁴⁾ a sa cu numele Fata. Acela însă a tăgăduit acest lucru și a spus că tatăl reclamantului datorându-i cinci mărci și plătindu-i două, pentru celelalte trei i-a dat pe numita slugă. Și <Henric> a adus martori cu privire la aceasta. Nemulțumit însă cu martorii aduși, Mic comitele de Bihor a trimis amândouă părțile cu pristavul numit Ioan din satul Apaty ⁵⁾, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde pomenitul Henric, recunoscându-se <vinovat>, i-a înapoiat lui Bartolomeu sluga <numită>.

Anul 1220.

Oamenii din Bihor ⁶⁾ s'au plâns împotriva unor hoți înaintea lui Mica comitele de Bihor, judecător trimis de regele Andrei. Trimițând pe pristavul său cu numele Zacheus din satul Nadudor ⁷⁾ și chemând pe hoți, Mica i-a judecat, <apoi> i-a trimis la Oradea, unde Tunou din satul Kolond, purtând fierul și-a dovedit nevinovăția. Oldruh din satul Harsan ⁸⁾ s'a ars, dar a fugit în biserică. Mourich din satul Vcam ⁹⁾ s'a ars, Mogluo din satul Iratz ¹⁰⁾ și-a dovedit nevinovăția, Hollus din satul Pescera ¹¹⁾ s'a ars. Calondus din satul Bosold ¹²⁾ s'a ars, dar n'a ieșit din biserică spre a fi deslegat. Iacob din satul Giontoy ¹³⁾, fiul lui Farcaș, după ce a purtat fierul, a fugit pe ascuns.

¹⁾ Zamtoui. Azi Sântăul-Mare și Sântăul-Mic, sate în raionul Oradea (reg. Bihor). ²⁾ 29 Septembrie. ³⁾ Nádudvar, sat în comit. Bihar (azi Hajdu, R. P. Ungară). Cf. nr. 61, 235, 256. ⁴⁾ *servum suum*. ⁵⁾ Așezare părăsită în hotarul orașelului Valea lui Mihai (raionul Săcueni, reg. Bihor). Cf. nr. 261, 263. ⁶⁾ *Conprounciales de Bichor*. ⁷⁾ Nádudvar, sat în comit. Hajdu (R. P. Ungară). Cf. nr. 61, 234, 256. ⁸⁾ Azi Körösnagyharsány, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁹⁾ Okány, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Iráz, pustă aproape de satul Zsadány în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Peszere, pustă aproape de Biharugra în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹²⁾ Bozsód, pustă aproape de satul Darvas în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹³⁾ Gyanté, pustă aproape de satul Okány în comit. Bihar (R. P. Ungară).

Pousa din satul Kerequi¹⁾ a învinuit pe unul cu numele Vnuka de arderea casei sale și de o pagubă de șase mărci, judecător fiind Kulqued comitele curial de Bihor, pristav fiind Fulc. Pomenitul Vnuka s'a ars la Oradea.

Hisce, sluga lui Farcaș din neamul Katha, a fost învinuit de furt de către Lodomer²⁾ și de către oamenii din Solnoc³⁾, judecător fiind Paul comitele de Cenad⁴⁾, pristav fiind Ioanca. Purtând fierul el și-a dovedit nevinovăția.

Zaudia din satul Horoatul Cehului⁵⁾ a pârît pe Gecha⁶⁾ de pe prediul Săuca⁷⁾ pentru un bou pe care i l-a furat. Gecha însă a adus pe unul cu numele Saden din satul Bocka, spunând că boul l-a cumpărat dela el. Iar acela nu l-a desmimțit, ci a mărturisit că boul acela este vițelul vacei sale⁸⁾. Nedându-i crezare, Vitalis comitele curial de Solnoc l-a trimis cu pristavul numit Nunchiz, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde, când pomenitul Saden se pregătea să poarte fierul, susnumitul Zaudia și-a retras plângerea sa, spunând că luându-se după o știre mincinoasă, a socotit boul acela drept al său.

Vedus din satul Gyurhc⁹⁾ a învinuit de furt pe OPOCH din satul Guez¹⁰⁾, judecători fiind Quilged comite curial și bilotul Farcaș¹¹⁾, pristav fiind Zugna din satul Uduory¹²⁾. Purtând fierul la Oradea, OPOCH și-a dovedit nevinovăția.

Vacy din satul Quzy¹³⁾ a învinuit de tâlhărie pe Nuca, Petru, Urban și Vd <care, deși locuiau> pe prediul Euse¹⁴⁾ al lui Demetriu, erau totuși oameni ai cetății¹⁵⁾

¹⁾ Nagykeréki, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară), cf. nr. 110, sau Cherechiu la nord de Săcueni, reg. Bihor. ²⁾ În ediția primă greșit: *Alodmero*. ³⁾ *conprovincialibus Zounuk*. ⁴⁾ Comit. Csanád în R. P. Ungară. ⁵⁾ Chroat, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Cehul-Silvanie, reg. Baia-Mare). ⁶⁾ În text: *Gecha, Gioesa*. ⁷⁾ *praedio Demetrii*, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Carei, reg. Baia-Mare). ⁸⁾ *filium vaccae suae*. ⁹⁾ Probabil pusta Mezögyarak în comit. Bihar (R. P. Ungară). Cf. 257. ¹⁰⁾ Geszt, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹¹⁾ *Forcasius*. ¹²⁾ Sárrétudvari, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). Cf. nr. 93, 168, 286, 366. ¹³⁾ Sat dispărut lângă Salonta în raionul Salonta (reg. Bihor). ¹⁴⁾ Sat dispărut lângă Tulca în raionul Salonta (reg. Bihor). ¹⁵⁾ *castrenses*.

Bihor. Judecător a fost Qulged ¹⁾ comite curial, <iar> pristav a fost Agard din satul Medies ²⁾. Nues ³⁾, după ce a purtat fierul, a fugit în biserică și nu a ieșit pentru a fi deslegat. Vd și-a dovedit nevinovăția, <iar> Petru și Urban n'au venit la Oradea.

241

Abatele dela Sântimreu ⁴⁾ și patronul bisericii de acolo a învinuit ⁵⁾ pe fiii lui Ștefan, anume Michud, Aladar și Bazlou, pentru o sută de mărci, luate cu puterea, judecător fiind Benedict banul ⁶⁾, pristav fiind Pouca din satul Cokot ⁷⁾. După ce au venit la Oradea, fiii lui Ștefan s'au învoit să dea abatelui și patronului bisericii treizeci de mărci și să plătească și pe pristav, iar abatele s'a învoit să-l plătească pe judecător.

242

Iuna, iobagul lui Laurențiu din satul Yrund ⁸⁾ a pârît pe Gyoma, iobagu lui Erdey din satul lui Paul ⁹⁾, pentru o pagubă de trei fertuni, judecător fiind Erde, pristav fiind Egidius din satul lui Paul. După ce au venit la Oradea, Gyoma s'a învoit să dea suszisului Iuna șapte pondere ¹⁰⁾ de argint și să plătească și pe judecător, iar Iuna s'a învoit să plătească pe pristav.

243

Vztras, fratele lui Tubul, din satul Høngun a învinuit pe iobagii cetății Sasvar ¹¹⁾ anume Zoboslou, Vtesa, Bagdan, Chequeleu, Polonk și pe oamenii cetății ¹²⁾ din satul Drancy ¹³⁾, anume Kraznet, Coetan, Visata și alții, de prădarea prediului ¹⁴⁾ său, pagubă socotită la douăzeci de mărci de argint. Judecător a fost magistrul Demetriu ¹⁵⁾ vice-judecător al regelui, pristav a fost Adrian din neamul Kalatha din satul Corneni ¹⁶⁾. Fiind trimiși la Oradea pentru proba fierului roșu, omul suszisului Vztras, purtând fierul, s'a desvinovățit.

¹⁾ cf. nr. 239. ²⁾ Medgyes, pustă lângă Sarkadkeresztur în comit. Bihar (R. P. Ungară). ³⁾ Corect: Nuca. ⁴⁾ S. Henricus, azi sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁵⁾ În text verbal la singular: *impetiit*. ⁶⁾ *Benedicto Bano*. Cf. nr. 291. ⁷⁾ Kokad, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). Cf. nr. 181. ⁸⁾ Probabil identic cu Irugd, sat dispărut lângă Ugra, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁹⁾ Hosszupályi, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ adică groși. ¹¹⁾ Sásvár, sat în comit. Ugocea (azi în U.R.S.S.). ¹²⁾ *castrenses*. ¹³⁾ Probabil satul Daróc în comit. Bereg (azi în U.R.S.S.). ¹⁴⁾ *praedii*. ¹⁵⁾ Cf. nr. 224, 268. ¹⁶⁾ Scily., sat în comit. Dobâca (azi în raionul Gherla, reg. Cluj). Cf. nr. 22.

Basiliu abatele dela Curu ¹⁾ și comitele său curial Luca ²⁾ au învinuit pe Ioan, fiul lui Salomon din neamul Gledguth, pentru pustiirea prediului ³⁾ bisericii, pagubă socotită la douăzeci și cinci de mărci. Judecător a fost Nicolae comitele palatin, pristav a fost Chepan din satul Ladan ⁴⁾, din comitatul Heugd ⁵⁾. După ce a venit la Oradea, suszisul Ioan s'a învoit să dea abatelui șase mărci și să plătească și pe judecător, iar abatele s'a învoit să plătească pe pristav.

Abatele Basiliu ⁶⁾ și comitele său curial Luca au învinuit pe India din satul Peles ⁷⁾ pentru tănuirea bunurilor fratelui său Paztuh, osândit pentru furt ⁸⁾. și anume: doisprezece oameni, trei cai, cincizeci de oi, doisprezece boi și șase clăi de grâne ⁹⁾. Judecător a fost Nicolae comitele palatin, pristav a fost Chepan din satul Ladan. Purtând fierul la Oradea, omul suszisului India s'a ars.

Vitun din satul Petur ¹⁰⁾ a învinuit de furt pe consăteanul său, anume Crisius, judecător fiind Paul comitele de Ogocha ¹¹⁾, pristav fiind Marcu din satul Luveu ¹²⁾. Purtând fierul Crisius și-a dovedit nevinovăția.

Petur din satul Vys ¹³⁾ a învinuit pe consăteanul său cu numele Cuqt pentru șasezeci de pondere, judecător fiind comitele Ștefan, pristav fiind Dema din același sat Vys. Cuqt, purtând fierul, s'a ars.

Ioan din satul Veytech ¹⁴⁾ a învinuit de furt pe niște < oameni > din satul Bagad ¹⁵⁾, < anume > Syencud, Boda, Cyomcy și Barlabas, iar din satul Mehus ¹⁶⁾

¹⁾ Kürmonostora, acum Nagykurü, sat în comit. Jász-Nagykun-Szolnok (R. P. Ungară). Cf. nr. 217, 245, 376, 387. ²⁾ Cf. nr. 245, 376. ³⁾ *praedii*. ⁴⁾ Probabil Ludány în comit. Nógrád (R. P. Ungară). Cf. nr. 217, 245, 269. ⁵⁾ Probabil Neugd, adică comitatul Neugrad, acum Nógrád în nordul R. P. Ungare. ⁶⁾ Cf. nr. 217, 244, 376, 387. ⁷⁾ Pilis, sat în comit. Tolna (R. P. Ungară). Cf. nr. 217. ⁸⁾ Cf. nr. 217. ⁹⁾ *sex acervis segetum*. ¹⁰⁾ Péterfalva, sat în comit. Ugocea (azi în U.R.S.S.). ¹¹⁾ Comitatul Ugocea (azi în U.R.S.S.). ¹²⁾ Lövvö, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹³⁾ Vis, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹⁴⁾ Véttye, sat în comit. Somogy (R. P. Ungară). ¹⁵⁾ Bogat; sunt două puste cu acest nume în comit. Somogy (R. P. Ungară). ¹⁶⁾ Méhes, fost sat în ținutul Mernye din comit. Somogy (R. P. Ungară).

pe Matei și Laurențiu, judecător fiind Fila locțiitorul palatinului, pristav fiind Chyeka din satul Zthemur ¹⁾). Purtând fierul la Oradea, suszișii învinuiți și-au dovedit nevinovăția. Însă Sceta din același sat Bagad, care, după cum a spus pristavul, a fost chemat să vină și el la Oradea, n'a venit.

249

Bot, fiul lui Laurențiu din satul Horvath ²⁾), a învinuit pe unul din satul Usa ³⁾ cu numele Sirund, pentru bătaia până la moarte a mamei sale, adică pentru că a trimis pe cei care au bătut-o, cât și pentru o pagubă în bunurile sale, socotită la cincizeci de mărci. Judecător a fost Petru locțiitorul comitelui palatin Nicolae, pristav a fost Andrei din satul Qecher ⁴⁾). Purtând fierul la Oradea, pomenitul Sirund s'a ars.

250

Andrei din satul Pa ⁵⁾ a învinuit pe iobagii lui Dionisie, anume pe cei doi Farcași ⁶⁾ și pe Bogdan, pentru o pagubă de o marcă, judecător fiind Dionisie, fiul comitelui Simon, pristav fiind Manogy din satul Cana. Purtând fierul, omul lui Andrei s'a desvinovățit.

251

Ecyul din satul Giungi ⁷⁾ a învinuit de furt pe Leopold, iobag al comitelui Schoma, judecător fiind bilotul regelui din Solnoc. Pristav a fost Nicolae din satul Mociu ⁸⁾). Purtând fierul, Leopold și-a dovedit nevinovăția.

252

Ștefan, iobagul lui Gheorghe din satul Torcan, a învinuit de furt pe Tima din satul Chijpud, judecător fiind Gestug comitele curial de Sătmar, pristav fiind Zomoy din satul Euchetii. Purtând fierul, hoțul Tima s'a ars.

253

Chequez și fratele său, iobagi ai lui Petru, fiul comitelui Filip din satul Mark ⁹⁾, au învinuit de tâlhărie pe iobagii lui Mikou, anume Turhusa și Narad, judecător fiind Hunt comitele de Borsua, pristav fiind Cyob din satul Tumpa. Trimiși la Oradea, susnumiții învinuiți și-au dovedit nevinovăția, purtând fierul. Pristavul a spus despre ei că au fost treisprezece oameni împreună cu soțiile și fiii <lor>.

¹⁾ Isztimér, sat în comit. Fejér (R. P. Ungară). ²⁾ Poate Bánhorvát, în comit. Borsod (R. P. Ungară). ³⁾ Poate Uzsa, pustă aproape de Dengeleg în comit. Nógrád (R. P. Ungară).

⁴⁾ Poate Ecser, sat în comit. Pest-Pilis-Solt-Kiskun (R. P. Ungară). ⁵⁾ Cf. nr. 269. ⁶⁾ Forcasius.

⁷⁾ Perlu, sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). Cf. nr. 143. ⁸⁾ Cf. nr. 186, 188 și 224.

⁹⁾ Márok, sat în comit. Bereg (azi în U.R.S.S.).

Tiburțiu din satul Nadișul Hododului ¹⁾ a învinuit pe toți sătenii din satul Domnin ²⁾ pentru cincisprezece boi și un cal luat cu puterea. Judecător a fost Gyula banul ³⁾, pristav a fost Sumpoz . . . ⁴⁾ s'a desvinovățit.

Cusyd din satul Zălau ⁵⁾ a învinuit de furt pe consăteanul său, anume Farcaș ⁶⁾, judecător fiind Ștefan comitele curial din Zălau, pristav fiind Gueztiua. Purtând fierul, Farcaș și-a dovedit nevinovăția.

Viba din satul Mocrea, prediul ⁶⁾ Lelez, a învinuit pe Iba și Dan de uciderea la drumul mare a fratelui său. Judecător a fost Mika comitele de Bihor, pristav a fost Anania din satul Buc. Purtând fierul pentru sine și pentru fratele său Dan, Iba a dovedit nevinovăția lor.

Petru din satul Cheuz ⁸⁾ și oamenii din ținutul său ⁹⁾ au învinuit de furt pe Vitalis din același sat. Cercetându-i din porunca regelui, Demetriu comitele curial i-a trimis cu pristavul numit Urman din satul Gyurge ¹⁰⁾ la Oradea, unde suszisul Vitalis, după ce a purtat fierul, a fugit în biserică, spunând că s'a ars. Așa dar suszisul Urman l-a vândut pe Vitalis împreună cu soția și fiii săi și cu slujnica și fiul slujnicei sale, precum și cu toată averea sa lui Laurențiu, fiul lui Martin.

Să afle toți creștinii că Voca și Kereu din satul Tura ¹¹⁾, fiind într'o mare nevoie, au zălogit pe sora lor Martina preotului Moysen din Barkan ¹²⁾ pentru o marcă și, neavând ei cu ce să-și răscumpere sora, susnumitul preot a eliberat-o și le-a iertat datoria, pentru mântuirea sufletului său.

¹⁾ *Nadast*, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Cehul Silvaniei, reg. Baia-Mare).
²⁾ *Domulin*, sat în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Cehul-Silvaniei, reg. Baia-Mare). Cf. nr. 232. ³⁾ *Gyula Bano*. ⁴⁾ *Lacună* în mss. ⁵⁾ *Ziloc*, oraș în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Jibou, reg. Cluj). Pe vremea aceea era posesiunea episcopului Transilvaniei. ⁶⁾ *Forcos*. ⁷⁾ *praedio*. Lipsește probabil un cuvânt în ms., poate: *monasterii* sau *praepositi de Lelez*. În cazul acesta *Macra* arată Mocrea, sat în raionul Ineu (reg. Arad).
⁸⁾ Cf. nr. 92. ⁹⁾ *Comprovinciales*. ¹⁰⁾ *Tápiógyörgye*, sta în comit. Pest-Pilis-Solt-Kiskun (R. P. Ungară)? sau în Bihor. Cf. nr. 239. ¹¹⁾ *Tura*, sat în comit. Pest-Pilis-Solt-Kiskun (R. P. Ungară). ¹²⁾ *Bárkány*, sat în comit. Nógrád (R. P. Ungară).

Oaspeții reginei din ținutul Novum Castrum¹⁾, adică Teutonii din cele zece sate, ce se numesc Felnemet²⁾, Cuzeznemet³⁾, Olugnemet⁴⁾, Puruen⁵⁾, Guncy⁶⁾, Vruzca⁷⁾, Visl⁸⁾, Igyhazasvisl⁹⁾, Cece¹⁰⁾ și Dubucya¹¹⁾, au învinuit pe juzii lor, anume pe Sibretus și Mihail de rea judecie¹²⁾, spunând că asupresc pe oameni și jefuesc bunurile lor¹³⁾. Cercetând pricina lor din porunca și împuternicirea regelui și socotind paguba <pricinuită de ei> la o sută și zece mărci de argint, Ocyus banul¹⁴⁾ i-a trimis cu pristavul numit Augustin din satul Pél¹⁵⁾ pentru proba fierului roșu la Oradea, unde suszișii reclamanți din cele zece sate, întrucât îi privește, au iertat pe Sibretus și Mihail de paguba ce le-o pricinuiseră, dar așa ca dâșii, împreună cu soțiile și copiii lor, să fie îndepărtați din obștea celor zece sate¹⁶⁾, fără nădejdea de a se <mai> întoarce <vreodată> acolo și ca Sibretus și Mihail să plătească pe judecător și pe pristav. Iar executori în această pricină au fost: Niclous, Andre, Jacou și Elcy din cele zece sate.

Fulcus din satul Megyer¹⁷⁾ a învinuit pe Vosodu, Ștefan, Nicolae, Pel și pe alții din satul Chistăg¹⁸⁾ pentru patru mărci, pe care <Fulcus> le dăduse unui consătean al lor, fiind ei chezași. Judecător a fost Farcaș, comitele curiaș de Bihor, <iar> pristav a fost Bencya din satul Quenes¹⁹⁾. Purtând fierul, omul suszisului Fulcus s'a desvinovățit.

Bansa și Ysou din satul Nadudvor²⁰⁾ au pârît pe un consătean al lor cu numele Visatan că a bătut pe două slugi²¹⁾ ale lor și i-a păgubit luându-le cu pute-

¹⁾ *Reginae hospites de provincia Noui Castri*, adică din comit. Abaujvár (în nordul R. P. Ungare și în R. Cehoslovacă). ²⁾ Acum Tornyosnémeti, sat în comit. Abauj (R. P. Ungară). ³⁾ Sat dispărut. ⁴⁾ Hidasnémeti, sat în comit. Abauj (R. P. Ungară). ⁵⁾ Perény, sat în comit. Abauj (R. Cehoslovacă). ⁶⁾ Gönc, orașel în comit. Abauj (R. P. Ungară). ⁷⁾ Gönc-Ruszká, sat în comit. Abauj (R. P. Ungară). ⁸⁾ Vizsoly, sat în comit. Abauj (R. P. Ungară). ⁹⁾ Acum Vizsoly. ¹⁰⁾ Csécs, sat în comit. Abauj (R. Cehoslovacă). ¹¹⁾ Alsó- și Felsődobza, sate în comit. Abauj (R. P. Ungară). ¹²⁾ *impetierunt... de falsa villicatione*. ¹³⁾ *quod oppressores essent populi et dilapidatores rerum ipsorum*. ¹⁴⁾ Ocyus Banus. ¹⁵⁾ Pél, pustă în comit. Tolna (R. P. Ungară). ¹⁶⁾ *de cohabitatione decem vilkarum*. ¹⁷⁾ Sat dispărut aproape de satul Furta, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹⁸⁾ Questest, în raionul Aleșd (reg. Bihor). ¹⁹⁾ Kenéz, aproape de satul Magyarhomorog în comit. Bihar (R. P. Ungară). ²⁰⁾ Nádudvar, sat în comit. Hajdu (R. P. Ungară). Cf. 61, 234, 235. ²¹⁾ *servientum*.

rea opt mărci. Judecător a fost Mica comitele de Bihor, pristav a fost Ioan din satul Apathy ¹⁾. Venind la Oradea pentru proba fierului roșu, dâșii s'au împăcat, învoindu-se să plătească pe judecător și pe pristav. Iar pentru buna pace, Bansa și Isou i-au iertat în întregime de cele spuse mai sus.

262

Puca din satul Buza ²⁾ a învinuit pe consăteanul său numit Munkach și pe toți ceilalți consăteni ai săi de știința și uneltirea unui omor. Cercetându-i, Mica comitele de Bihor i-a trimis cu pristavul său, anume Colond din satul Násal ³⁾, la proba fierului roșu, unde Munkach, purtând fierul pentru sine și un <altul> purtând fierul pentru ceilalți săteni și-au dovedit <cu toții> nevinovăția.

263

Oamenii din ținutul Dus ⁴⁾ și dintre ei în deosebi iobagul lui Paul, fiul lui Mocou, anume Martin din satul Benca ⁵⁾ și abatele dela Zam ⁶⁾ și abatele dela Uhod ⁷⁾ și Beque din satul Suma ⁸⁾, cu toții au învinuit de furt pe Lodu din satul Irund ⁹⁾, pe Simon și Bota din satul Nozta ¹⁰⁾, pe Elia din satul Uzlari ¹¹⁾, pe Dionisie din satul Vita ¹²⁾, pe Ștefan și Rupo din satul Gymey ¹³⁾, judecător fiind Mica comitele de Bihor, pristav fiind Ioan din satul Apathy ¹⁴⁾. Dintre numiții învinuiți, Ștefan și Elya s'au ars, iar Rupo a fugit în biserică și nu a ieșit spre deslegare. Ceilalți s'au limpezit <de învinuirea ce li s'a adus>.

264

Paul preotul din satul Doba ¹⁵⁾, a învinuit pe o consăteană sa, soția lui Lodmer, zicând că nu i-a plătit încă prețul unei slujnice pe care el i-o vânduse, deoarece slujnica, din îndemnul acelei văduve furându-i lucrurile sale ¹⁶⁾, a fugit. Fiindcă pomenita văduvă spunea că n'are cunoștință de această faptă, comitele curial

¹⁾ Sat dispărut în hotarul orașelului Valea lui Mihai (raionul Săcueni, reg. Bihor). Cf. nr. 263. ²⁾ Buza, sat în comit. Dobâca (azi în raionul Beclean reg. Rodna). ³⁾ Noozul, sat în comit. Dobâca (azi în raionul Gherla, reg. Cluj). ⁴⁾ *comprounciales de Dus*. ⁵⁾ Sat dispărut aproape de Tămășeu, în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁶⁾ Zám, pustă aproape de Nádudvar în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁷⁾ Ohát, pustă aproape de Egyek, lângă Tisa, în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁸⁾ Fost sat aproape de Hajduszoboszló, în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁹⁾ Probabil identic cu Irugd, pustă aproape de Ugra, în comit. Bihar (R. P. Ungară). Cf. nr. 242. ¹⁰⁾ Probabil Neztá, pustă aproape de satul Komádi, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Probabil Eszlár în comit. Szabolcs, sau Esztár în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹²⁾ Cf. nr. 37: Vitan. ¹³⁾ În sec. XVI a existat o posesiune cu numele «Gymazug», aproape de Léta și Almosd, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹⁴⁾ Sat dispărut în hotarul orașelului Valea lui Mihai, în raionul Săcueni (reg. Bihor). ¹⁵⁾ Doba, azi Doba-Mare și Mică, sate în comit. Solnocul-de-Mijloc (azi în raionul Cehul Silvaniei, reg. Baia-Mare). ¹⁶⁾ adică ale reclamantului.

de Solnoc, cu numele Vitalis, făcând cercetări cu privire la slujnică și la lucrurile furate dela preotul Paul și care prețuia patru mărci și patru pondere ¹⁾ de argint, i-a trimis cu pristavul Numhiz din satul Ciumbud ²⁾, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde omul preotului Paul, purtând fierul, s-a desvinovățit.

265

Comitele Matia a învinuit pe Benedict din satul Ciheiu ³⁾ că i-a furat un cal, pe care suszisul Benedict spunea că l-a primit dela acel comite în schimbul slujbei sale. Cercetându-i, Farcaș comitele curial de Bihor i-a trimis cu pristavul său Hegud din satul Biharea ⁴⁾, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde Benedict, purtând fierul și-a dovedit nevinovăția.

266

Fabian din satul Beka ⁵⁾ a învinuit pe Samson din neamul Opour pentru o pagubă de treizeci de mărci, judecător fiind Fila comitele locțiitor al lui Nicolae comitele palatin, pristav fiind Paul din satul Ynata ⁶⁾. Suszișii împlicinați, fiind trimiși la Oradea pentru proba fierului roșu, s'au învoit acolo astfel, ca pomenitul Samson să dea potrivnicului său pe cei trei oameni ⁷⁾ pe care îi luase, zece boi, patruzeci de găleți de vin ⁸⁾, < măsurate > cu găleata din Sumugy ⁹⁾ și cinzeci de găleți de grâu de patru palme ¹⁰⁾ și să plătească și pe judecător. Iar Fabian s'a învoit să dea partea pristavului.

267

Scymcha ¹¹⁾ procuratorul din satul Tamona al episcopului Desideriu ¹²⁾, s'a judecat cu un <om> din satul acela cu numele Kezed, spunând că a ascuns o sută de pense, banii fratelui său, mort fără urmaș. Judecător a fost episcopul Desideriu, pristav a fost Scema din suszisul sat. Purtând fierul roșu la Oradea, susnumitul Kezed și-a dovedit nevinovăția.

¹⁾ adică groși. ²⁾ Chumburd, sat în comit. Alba (azi în raionul Aiud, reg. Cluj). ³⁾ Chehy, azi sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁴⁾ Bichor, azi orașel în raionul Oradea (reg. Bihor). ⁵⁾ Bika, fost sat aproape de Szakadát, în comit. Tolna (R. P. Ungară). ⁶⁾ Inoka, pustă în comit. Tolna (R. P. Ungară). ⁷⁾ *tria capita hominum*. ⁸⁾ *cubulos vini de cubulo de Sumugy*. ⁹⁾ Comit. Somogy în R. P. Ungară. ¹⁰⁾ *cubulos siliginis quatuor palmarum*. ¹¹⁾ Cf. nr. 355: *Scumcho*. ¹²⁾ Episcopul de Cenad.

Grăjdarii regelui din satul Zecul¹⁾, anume Teka <și> Tobias, au învinuit pe vistiernicii regelui²⁾ din același sat, anume pe Zota și Toma, spunând că sunt venetici. Cercetându-i din porunca regelui, magistrul Demetriu³⁾ i-a trimis cu pristavul său Martin din satul Edelen⁴⁾ pentru proba fierului roșu la Oradea, unde suszișii grăjdari s'au învoit să dea vistierniceilor jumătate din acel pământ și însemnându-i hotarele să plătească împreună pe judecător, iar vistierniceii să plătească singuri partea pristavului.

Youanka, fiul lui Barlay, a învinuit de furt pe iobagii lui Sebastian din Pou⁵⁾, anume Mihail și Kepa, fiii lui Nicolae, judecător fiind Nicolae comitele palatin, pristav fiind Cepam din satul Ladan⁶⁾. Purtând fierul, suszișii hoți s'au ars, dar Mihail a fugit în biserică.

Nixa din satul Nema⁷⁾ a învinuit de furt pe unul cu numele Budev din celălalt sat Nema, judecător fiind Nicolae comitele de Geuru⁸⁾, pristav fiind Grigore din orașul Geuru⁹⁾. După ce a purtat fierul, suszisul Budev a fugit înainte de a fi fost deslegat.

Eel, fiul lui Scema din satul Eel¹⁰⁾, din neamul Capatan¹¹⁾, a învinuit pe unul cu numele Olduruh, din satul Custa, spunând că este sluga lui. Acela însă a zis că nu este sluga lui, ci a vistierniceilor regelui¹²⁾ și a adus <ca martori> pe consătenii săi, împreună cu iobagii vistierniceilor, Vivianus, Grigore și Ombud, care au spus că este din starea¹³⁾ lor. Unul dintre ei, anume Daba, a spus în deosebi că Olduruh îi este rudă și, purtând pentru el fierul la Oradea, s'a desvino-vățit, judecător fiind Maurinus¹⁴⁾ vice-palatinul, pristav fiind Nicolae din satul Arpas¹⁵⁾.

¹⁾ Nagy- și Kisszékely, sate în comit. Tolna (R. P. Ungară). ²⁾ *tavernicos regis*. ³⁾ Cf. nr. 224, 245. ⁴⁾ Edelény, pustă în comit. Tolna (în R. P. Ungară). ⁵⁾ Pó, pustă lângă orașul Mezötur, în comit. Jász-Nagykun-Szolnok (R. P. Ungară). Cf. nr. 250; Pa. ⁶⁾ Probabil Ludány, sat în comit. Nógrád (R. P. Ungară). Cf. nr. 217, 244, 245. ⁷⁾ Néma, pustă aproape de Panonhalma în comit. Győr (R. P. Ungară). ⁸⁾ Comitatul Győr în R. P. Ungară. ⁹⁾ Győr, oraș în R. P. Ungară. ¹⁰⁾ Corect: Ecl, adică satul Ekel, în comit. Komárom (R. Cehoslovacă). ¹¹⁾ Corect: Katapán (neam de nobili). ¹²⁾ *tavernicorum regis*. ¹³⁾ *suum esse contribulem*. ¹⁴⁾ Cf. nr. 289, 318, 321. ¹⁵⁾ Arpás, sat în comit. Sopron (R. P. Ungară).

Urban, Martin, Santus, Petru și alți oameni ai cetății ¹⁾ din Borsod ²⁾ au învinuit pe niște <oameni>, anume pe Tum, Pousa, Farcaș și Mancia, spunând că fac parte din obștea lor. Aceștia însă au răspuns că dânsii sunt vistiernicei ai regelui și spusele lor le-au sprijinit și vistierniceii regelui, anume Farcaș și Moynolt ³⁾ din satul Tord ⁴⁾, precum și Sixtus și Hunda din satul Tauornuk. Fiind trimiși de către comitele Gyula ⁵⁾ cu pristavul numit Cristofor ⁶⁾ pentru proba fierului la Oradea, purtând fierul, potrivit sentinței judecătorului, susnumitul Moynolt s'a ars.

Camb a învinuit pe Paul pentru două mărci și, purtând fierul la Oradea, s'a desvîncvățit, judecător fiind comitele Martin, pristav fiind domnul Budud.

Înainte de Myca comitele de Bihor și judecător numit de către regele Andrei, Medue din satul Kal ⁷⁾ a învinuit pe Alexandru din satul Zub ⁸⁾, împreună cu trei slujitori ai lui, precum și pe Legerus, Vitalis și Gyrolt din satul Libecii ⁹⁾ de uciderea tatălui său Farcaș. Judecătorul i-a trimis cu pristavul numit Gylian din satul Vruz ¹⁰⁾ pentru proba fierului roșu la Oradea, unde, după ce au dobândit încuviințarea regelui și a susnumitului judecător, s'au împăcat și au întărit pacea prin jurământ din amândouă părțile. Alexandru s'a învoit să plătească pe judecător și, la sărbătoarea tuturor sfinților ¹¹⁾, să dea la Oradea nouă mărci potrivnicului său și pristavului trei, <plătind acestea> atât pentru sine, cât și pentru slujitorii săi, iar Leger două mărci potrivnicului său și una pristavului, Gyrolt patru mărci fără o jumătate <potrivnicului> și una pristavului și să plătească pe judecător, ca și Leger, iar Vitalis șapte mărci potrivnicului, din care a și dat trei, iar <restul> de patru le va da la suszisa sărbătoare, așa cum sunt datori și ceilalți. Partea pristavului a și plătit-o. Iar dacă nu vor plăti toate acestea în pomenita zi, vor fi datori a da îndoit.

Unul care spunea că se cheamă Hubugunithu și că este pristav al lui Nicolae comitele palatin, a adus înaintea noastră pe unul cu numele Absolon, din neamul

¹⁾ *castrenses*. ²⁾ Comitatul Borsod, în nordul R. P. Ungare. ³⁾ În text; Moynolt, Moynolth. ⁴⁾ Tard, sat aproape de Mezökövesd, în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁵⁾ Gyula, din neamul Rátot, judecător al curții. ⁶⁾ Cf. nr. 194. ⁷⁾ Dióskál, sat în comit. Zala (R. P. Ungară). ⁸⁾ Szob, sat în comit. Somogy (R. P. Ungară). ⁹⁾ Acum Libic-Kozma, în comit. Somogy (R. P. Ungară). Cf. nr. 27, 200, 309. ¹⁰⁾ Cf. nr. 51, 317. ¹¹⁾ 1 Noembrie.

Ratha ¹⁾, din satul Tolna, spunând că iobagii din Zemlun ²⁾, anume Scema hotnogul ³⁾, Mocud ⁴⁾ sutașul, Degus ⁵⁾ și Chepanus ⁶⁾ pârălabul cetății ⁷⁾, au cerut pământul lui Absolon numit Sag și un alt pământ al lui de patru pluguri din Tolna, ca fiind pământul cetății, și a arătat <în această pricină> pe unul dintre iobagii acelei cetăți cu numele Scentus ⁸⁾, pe care suszisul judecător l-a trimis, precum spunea tot el, să se supună probei fierului roșu. După ce — așa cum e obiceiul — au trecut cele trei zile de post, acesta a venit spre a purta fierul roșu și, <atunci> s'a înfățișat unul cu numele Sumpou, spunând că a fost trimis de susnumiții iobagi ai cetății și a renunțat în numele lor la proba fierului roșu, lăsând susnumitul Absolon pomenitul pământ, spunând că acela nu este pământul cetății.

276

Chepanus din satul Chula a învinuit pe Petru din satul Vasarhel ⁹⁾, spunând că aflând la el calul său, ce-i fusese furat și voind să și-l recapete și să-l ia dela el, consătenii săi și în deosebi Ipsa l-au împiedecat cu puterea. Cercetându-i, Olodar comitele curial de Zemlun ¹⁰⁾, i-a trimis, cu pristavul numit Cosma din satul Velchea ¹¹⁾, pentru proba fierului roșu la Oradea. Susnumitul Chepanus, împreună cu pomenitul pristav și cu omul său, care urma să poarte fierul, a fost la Oradea, în săptămâna în care se prăznuiește sărbătoarea sfântului Gall ¹²⁾. Potrivnicii săi însă, anume Ipsa și Petru și consătenii lor, nu s'au înfățișat.

277

Isou din satul Fulian l-a citat pe Marian din satul Baraha în fața lui Nicolae comitele curial pentru scoaterea ochilor săi. Fiind ei acolo, niște oameni buni din comitatul Solnoc ¹³⁾, anume Mihail comitele din satul Mortun și Modorus din satul Pou ¹⁴⁾ și alți oameni buni, primind încuviințarea susnumitului judecător, au reșezat pacea între ei, iar pomenitul Isou a renunțat la orice dușmănie față de potrivnicul său Martin și s'a însărcinat ca, de aici încolo, să nu se mai judece niciodată cu el pentru orbirea sa.

¹⁾ Corect: *Katha*. ²⁾ Comitatul Zemplén, în nordul R. P. Ungare. ³⁾ *hodunogio*. ⁴⁾ Cf. nr. 202: *Mocodinus*. ⁵⁾ Cf. nr. 202: *Dugus*. ⁶⁾ Cf. nr. 202. ⁷⁾ *praefectus castri*. ⁸⁾ Numele acestui iobag de cetate a fost păstrat de satul Szentes, în comit. Zemplén (R. P. Ungară). ⁹⁾ *Vásárhely*, sat în comit. Zemplén (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Cf. nr. 279. ¹¹⁾ Corect: *Velechta*, adică satul Velejte, în comit. Zemplén (R. P. Ungară). ¹²⁾ 16 Octombrie. ¹³⁾ *boni homines de provincia Zounuc*. ¹⁴⁾ *Pó*, pustă lângă orașelul Mezötur, în comit. Jász-Nagykun-Szolnok (R. P. Ungară).

Soția lui Scilac, cu numele Cincea, a învinuit de uciderea soțului ei pe Paul slujitorul lui Uhuđu, curialul ¹⁾ comitelui Mica. Judecător a fost Mica comitele de Bihor, <iar> pristav a fost Fulchu. Așa dar, pomenitul Paul a fost la Oradea împreună cu stăpânul său și cu pristavul pentru a purta fierul roșu, dar pomenita sa potrivnică nu s'a înfățișat, nici n'a trimis să-și motiveze lipsa.

Chepanus din satul Bogdan ²⁾ a învinuit pe Petru înaintea comitelui Olodarus ³⁾ pentru patru cai și o funie ⁴⁾ luată cu puterea. Susnumitul Petru a venit la Oradea, potrivnicul său însă nu s'a înfățișat.

Anul 1221.

Penquez și Laurențiu din satul Soht ⁵⁾ au învinuit de furt patru oameni ai lui Athila, anume pe Gheorghe, Visa, Vyrsint și Milus și, după aceea, pe un om Bes ⁶⁾, anume Petru, de pe prediul ⁷⁾ lui Athila, judecător fiind Nicolae comitele palatin, pristav fiind Martin din satul Vera. Când suszișii învinuiți de furt trebuiau să fie deslegați în ziua de duminică, după ce purtaseră fierul, unul din ei, cu numele Gheorghe, a fost găsit ars; iar mâinile celorlalți trei, anume a lui Visa, Vyrsint și Milus, s'au găsit sigilate cu pecete falsă, după ce fusese ruptă pecetea capitlului. Așa că ei au fost socotiți vinovați. În schimb, învinuitul Petru n'a putut ridica fierul din pricină de boală.

Unul cu numele Petru, sprijinit de ai săi, anume de Paul și Henric, a spus în fața lui Nicolae comitele palatin, că este rudă cu Marcu din satul Marcu ⁸⁾ din provincia Barona ⁹⁾, iar pomenitul Marcu a tăgăduit că i-ar fi rudă. Cercetându-i, numitul comite i-a trimis, cu pristavul său numit Petru, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde suszisul Petru, purtând fierul, s'a desvinovățit.

¹⁾ *curialis* ²⁾ Nyirbogdány, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ³⁾ Cf. nr. 276. ⁴⁾ în text: *et uno fure violenter ablato*. ⁵⁾ Sajt, Sajti s'a numit altă dată satul ce se chiamă acum Sajtény din comit. Csanád (R. P. Ungară). Există însă cu același nume un sat dispărut și lângă Tășnad în raionul Carei (reg. Baia Mare). ⁶⁾ Bes = Peceneg. ⁷⁾ *praedio*. ⁸⁾ Acum pusta Márok în comit. Baranya (R. P. Ungară). ⁹⁾ Comit. Baranya, în R. P. Ungară.

Fabian din satul Cumbuc și fratele său cu numele Gala din Beztoron au învinuit cinci oameni din satul Oron, anume Scentuca, Simon, Șebrecus, Marcu și Bot, pentru că le făcuse cu puterea o pagubă de zece mărci. Judecător a fost Maurovic <vice->comitele lui Nicolae comitele palatin, <iar> pristav a fost Paul din satul lui Ioan ¹⁾). Dânșii s'au învoit la Oradea astfel, ca susnumiții cinci oameni să dea celor doi <reclamanți> două mărci și un fertun și să plătească pe judecător și pe pristav.

Metsa din satul Fede a învinuit de furt pe Ioan oaspele ²⁾ unuia Zounuk din satul Voda ³⁾, judecători fiind Maurian comitele curial de Solnoc și bilotul Bulsu, pristav fiind Atanasie din satul Dumbul ⁴⁾. Purtând fierul la Oradea, pomenitul Ioan s'a ars.

Scyrin ⁵⁾ și Gira din satul Bicc ⁶⁾ au învinuit înaintea lui Farcaș comitele de Potok ⁷⁾ pe sătenii din întreg satul Borsy ⁸⁾, spunând că au făcut o cheltuială de două mărci când au mers să depună mărturie pentru ei într'o pricină a lor. Deoarece tăgăduiau, <au fost trimiși> de către numitul judecător cu pristavul Vrban din Potok. . . ⁹⁾. Aceștia au venit pentru <probă> fierului <roșu> la Oradea, unde Scyrin, purtând fierul pentru sine și pentru tovarășul său Gira, s'a desvinovățit.

Udvornicii regelui din satul Fonchol ¹¹⁾ au învinuit pe niște <oameni> de pe prediul ¹¹⁾ lui Guerus, fiul comitelui Năna, ale căror nume sunt acestea : Nuhu, Vidu, Andrei, Fata și Mogd, zicând că sunt slugi ca și dânșii ¹²⁾. Aceia însă au răspuns că sunt liberi și aceasta a mărturisit-o și stăpânul lor. Și astfel Nicolae comitele palatin dându-le pristav pe unul cu numele Cyama ¹³⁾, a trimis amândouă părțile la Oradea, unde suszișii udvornici, recunoscându-se vinovați în fața comitelui lor curial cu numele Mekeyn și a susnumitului pristav, l-au scăpat ¹⁴⁾ pe pomenitul Nuhu ¹⁵⁾ <de proba fierului>, spunând că nu este dintre slugile la fel cu dânșii ¹⁶⁾ și că l-au învinuit în chip mincinos. Purtând fierul, Vid s'a desvinovățit; dar ceilalți trei, anume Andrei, Fata și Mogd, s'au ars.

¹⁾ de villa Iohanis.) hospes. ') Cf. nr. 287. ') Dâmb? sau Dumbrăvița? (Sătmăr).

⁶⁾ In text: Scyrni, Scyrin. ⁹⁾ Bikk, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁷⁾ Sárospatak, oraș în comit. Zemplén (R. P. Ungară). Cf. nr. 215. ⁸⁾ Borsi, sat în comit. Zemplén (R. P. Ungară). ⁹⁾ lacună în textul latin publicat. ¹⁰⁾ Vechiul nume al satului Biharkeresztes din R. P. Ungară (Făncel). ¹¹⁾ praedio. ¹²⁾ quod eorum essent conservi. ¹³⁾ Cf. nr. 288: Chama. ¹⁴⁾ subterfugerunt. ¹⁵⁾ In text: Nuhu, Nunhu. ¹⁶⁾ non essent de conservitute eorum.

Oamenii din <comitatul> Bekes ¹⁾ din spre Sceguholm ²⁾ s'au plâns împotriva unor hoți înaintea judecătorilor delegați de rege, anume Mika comitele din Bihor și Hylia comitele din Bekes. Dâșii, trimițând pe pristavii lor, anume pe Petru din satul Bokc ³⁾ și pe Hector din satul Hegy, au chemat pe învinuți și, judecându-i, i-au trimis pentru proba fierului roșu la Oradea. Acolo Bata din Kaba ⁴⁾, Chibury și Banus și Gheorghe din satul Zaar, apoi Hiliachin din satul Turda ⁵⁾, precum și Ynd și Mortun din satul Uduori ⁶⁾ — toți aceștia zic — purtând fierul și-au dovedit nevinovăția. Dar Baghia din satul Curbei ⁷⁾, iobagul lui German, s'a ars și n'a ieșit din biserică pentru a fi deslegat.

Oamenii cetății Sătmar ⁸⁾ din satul Voda ⁹⁾ au învinuit pe soția și pe fiii comitelui Andrei, fiul lui Iosa, anume pe Simon și Mihail, spunând că comitele Andrei a cuprins din partea lor o bucată de pământ de șapte pluguri și a alipit-o la pământul său de cincisprezece pluguri, pe care i-l dăruise regele Andrei. Pomenita doamnă și fiii săi au răspuns însă că bucată aceea este a lor prin drept de cumpărare, fiindcă mai demult părinții comitelui Andrei au cumpărat-o dela Cosma, fiul lui Gyuna. Și astfel Dethmar comitele curial al lui Simon fost voevod ¹⁰⁾, iar acum comite de Sătmar, după ce i-a cercetat din porunca stăpânului său, care fusese delegat ca judecător de către rege, i-a trimis cu pristavul numit Petru din satul Petea ¹¹⁾, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde fiind de față și Petru, iobagul acelei cetăți, care spunea că a fost trimis de către toți ceilalți iobagi, anume de către Andrei hotnogul ¹²⁾, Subret, Paul și de către toți ceilalți, susnumiții oameni ai cetății, anume Chepan, Toma și Kusa, nu s'au supus probei fierului roșu, zicând că au învinuit pe nedrept pe suszisa doamnă și pe fiii săi pentru pomenitul pământ.

Udvnornicii regali din satul Eruhud au învinuit pe niște <oameni> de pe prediul lui Olodarus, fiul comitelui Achille, anume pe Potha și Chumur, spunând

¹⁾ *comprounciales de Bekes*. ²⁾ Szeghalom, orașel în comit. Békés (R. P. Ungară). ³⁾ Bojt, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). Cf. nr. 2, 104, 110. ⁴⁾ Kaba, sat în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁵⁾ Torda, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁶⁾ Sárrétudvari, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). Cf. nr. 93, 168, 239, 366. ⁷⁾ Corect: Gurbey, fost sat aproape de Püspökladány, în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁸⁾ *castrenses Zathmar*. ⁹⁾ Vada, sat dispărut aproape de Carei (reg. Baia-Mare). Cf. nr. 283. ¹⁰⁾ *quondam Voivoden*. ¹¹⁾ Petus, în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ¹²⁾ În text: *chod nogione*. Corect: *hodnogio*.

că sunt și ei-udvornici ¹⁾). Aceștia însă au spus că sunt liberi și aceasta a mărturisit-o și stăpânul lor. Cercetându-i, Nicolae comitele palatin i-a trimis, cu pristavul numit Chama ²⁾), pentru proba fierului roșu la Oradea, unde purtând fierul pentru udvornici, omul udvornicilor s'a desvinovățit. Potha și Chumur din Tohut au rămas.

289

Pousa din satul Borocho a învinuit pe iobagul lui Apa din satul Sedan, cu numele Scentus, spunând că i-a furat o slujnică, judecător fiind Mouricius ³⁾) locțiitorul comitelui palatin Nicolae, pristav fiind Peta din satul Achad ⁴⁾). Purtând fierul la Oradea, pomenitul Scentus ⁵⁾) s'a ars.

290

Guthfredus prepozitul din Arad a învinuit pe sătenii din Berente ⁶⁾) că i-au luat cu puterea cincisprezece boi și au lovit cu spada pe un om al său, judecător fiind Nicolae comitele palatin, pristav fiind Zuma ⁷⁾) din satul Janus ⁸⁾). Venind la Oradea, dâșii s'au învoit astfel, ca sătenii din Berente să dea suszisu-lui prepozit patru mărci și pristavului o jumătate <de marcă>, iar pe judecător să-l plătească prepozitul. Iar cele de mai sus să le plătească la sărbătoarea Mariei Magdalena ⁹⁾), în satul Cruciaților cu numele Pop ¹⁰⁾.

291

Seuceha din satul Tilos ¹¹⁾) a învinuit înaintea banului Benedict ¹²⁾), judecătorul trimis de rege, pe consătenii săi, anume pe Pousa, Matia, Toma, Mihail, Gabriel, pe Jona din Abram ¹³⁾), pe Matei, Didou, Bartolomeu și Us din satul Luen ¹⁴⁾), de stricarea și prădarea lucrurilor sale. Socotind mărimea pagubei și aflând că se ridică la patruzeci de mărci, judecătorul a trimis amândouă părțile, cu pristavul numit Gurk din satul Chaz ¹⁵⁾), pentru proba fierului roșu la Oradea. Șase din pârți, anume Pousa, Matia, Toma, Mihail, Gabriel și Iona, venind acolo, s'au învoit să dea potrivnicului lor, anume lui Seuceha, patru mărci fără un fertun și să plătească și pe judecător. Iar Seuceha a fost îndatorat să plătească

¹⁾ *coudvornici*. ²⁾ Cf. nr. 285. ³⁾ Cf. nr. 21, 318, 321. ⁴⁾ Acsád, sat în comit. Veszprém (R. P. Ungară). ⁵⁾ În text: *Scentus, Sentus*. ⁶⁾ Berente, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁷⁾ Cf. nr. 333. ⁸⁾ Jánosi, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁹⁾ 22 Iulie. ¹⁰⁾ Papi, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Probabil pusta Tilaj, în comit. Borsod (R. P. Ungară). ¹²⁾ Cf. nr. 241. ¹³⁾ Alsó- și Felsőabrány, sate în comit. Borsod (R. P. Ungară). ¹⁴⁾ Lövvö, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ¹⁵⁾ Csász, pustă aproape de Heves (R. P. Ungară).

drepturile pristavului. Dar ceilalți patru dintre pârțiți nu s'au înfățișat. Numitul judecător, precum a spus pristavul, i-a osândit pe aceștia și a poruncit să fie înscrisi ca osândiți.

292

Oamenii din <comitatul> Novum Castrum ¹⁾, în deosebi Teutonii din Fel-német ²⁾, anume Mihail și Jakon și ceilalți, au învinuit de furt pe oamenii lui Saphin ³⁾ și Ethened din satul Ruzka ⁴⁾, anume pe Paul, Zalduba, Sune, Ștefan, Buchuk, Toma, Rasun, Banlus, Merc, Mihail, Buda, Milos, Buldus, Donk, Obusk și Herye. Judecători au fost comiții Bank și Benedict, iar pristav a fost Ugrun din satul S p ⁵⁾. La Oradea purtând fierul, Paul, Zalbuda, Sune, Ștefan, Buchuk, Toma, Rasun, Banlus și Merk și-au dovedit nevinovăția, iar Mihail, Buda și Milus s'au ars. Buldus, Obusk și Herye însă nu s'au înfățișat la termenul hotărât. Ca urmare, judecătorii i-au osândit.

293

Tomas din satul Tuka ⁶⁾ a învinuit de furt pe Martin din satul Abara ⁷⁾, judecători fiind comiții Bank și Benedict, pristav fiind Sula din satul Cheb ⁸⁾. În săptămâna *Respice Domine* ⁹⁾ Martin nu s'a înfățișat, iar suszișii judecători, cum a spus pristavul, l-au osândit.

294

Slugile regelui din comitatul Zobolch ¹⁰⁾, anume Ina, Eley, Nicolae, Farcaș, Toma, Isaac, Bol, Ioan, Absolon, Petur, Paul, Fequete, Primus, Arhidiaconul ¹¹⁾, Egidiu, Peth, Pousa, Fergued, Leustach, toți aceștia cu rudele lor, precum și oamenii bisericii din Agria ¹²⁾ și pe lângă ei comitele curial de Zobolch și toți iobagii și oamenii cetății ¹³⁾ din Zobolch au învinuit de furt pe Dorcus din satul B a ¹⁴⁾, pe Benedict și Paul din satul Bulcan ¹⁵⁾, pe Dega din satul Petri ¹⁶⁾, pe Homdeus ¹⁷⁾ din satul Nanas ¹⁸⁾ și pe sluga lui cu numele Marcel. Judecători au fost comiții Banc și Benedict, iar pristav a fost Niska din satul Hologd. Suszisul Homdeus și sluga sa Marcel, purtând fierul și-au dovedit nevinovăția. Ceilalți însă nu s'au înfățișat, iar judecătorii au poruncit să fie socotiți osândiți.

¹⁾ *conprovinciales Novi Castri* (comit. Abaujvár, R. P. Ungară). ²⁾ Tornynosnémeti, sat în comit. Abauj (R. P. Ungară). ³⁾ Corect, probabil: Seraphin. ⁴⁾ Göncruszka, sat în comit. Abauj (R. P. Ungară). ⁵⁾ Sáp, în comit. Abauj (R. P. Ungară). ⁶⁾ Toka, fost sat aproape de Forró, în comit. Abauj (R. P. Ungară). ⁷⁾ Sat în comit. Zemplén (R. Cehoslovacă). ⁸⁾ Nagy- și Kiscseb, sate în comit. Zemplén (R. Cehoslovacă). ⁹⁾ 20—27 Iulie. ¹⁰⁾ *ministri regis de provincia Zobolch*. ¹¹⁾ Probabil e scris greșit în loc de alt cuvânt, care ar putea fi: *archipraeco* adică crainic principal. ¹²⁾ Eger, oraș în R. P. Ungară. E vorba de oamenii de pe moșiile acestei biserici din cuprinsul comitatului Szabolcs. ¹³⁾ *cives castri*. ¹⁴⁾ Cf. nr. 366. ¹⁵⁾ Balkány, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹⁶⁾ Pécs-Petri, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹⁷⁾ In text: *Homdeus, Homdoy*. ¹⁸⁾ Hajdunánás, oraș în comit. Hajdu (R. P. Ungară).

Oamenii din <comitatul> Zabolch ¹⁾, în deosebi Paul și Petru din satul Ethe ²⁾, au învinuit de tâlhărie pe Homodeus din satul Bolth ³⁾, judecător fiind comitele Banc, pristav fiind amintitul Misca ⁴⁾. Purtând fierul, pomenitul Homodeus și-a dovedit nevinovăția.

Oamenii din <comitatul> Zabolch ¹⁾, în deosebi Tump din satul Petur ⁵⁾ au învinuit de furt pe Nicolae, Beusa, Manta, Ioan, Geysa, Botona și Egidiu din satul Cyeguen ⁶⁾, judecători fiind Banc și Benedict, pristavi fiind Myska ⁴⁾ și Shazlou ⁷⁾. Dintre ei Manta și Ioan, după ce au purtat fierul, n'au ieșit din biserică atunci când urma să fie deslegați. Suszișii Geysa, Botona și Egidiu s'au ars; iar pomeniții Nicolae și Beusa nu s'au înfățișat la Oradea la termenul hotărît.

Oamenii din <comitatul> Zabolch ¹⁾, în deosebi Ela din satul Tholna, au învinuit de furt pe Baca din satul Tam ⁸⁾, judecători fiind comiții Banc și Benedict, pristavi fiind Misca ⁴⁾ și Shazlou ⁷⁾. Purtând fierul, suszisul Banca s'a ars.

Oamenii din <comitatul> Zabolch ¹⁾, în deosebi Gheorghe din satul Vtholm ⁹⁾, au învinuit de furt pe Iacob din satul Onuz și pe Mocyodu din satul Nanas ¹⁰⁾, judecători fiind Banc și Benedict, pristavi fiind Miska ⁷⁾ și Shazlou ⁷⁾. Suszisul Iacob n'a venit la locul ¹¹⁾ <din Oradea>, la termenul dat. Iar Mocyod, după ce a purtat fierul, a fugit înainte de a fi deslegat.

Când unul cu numele Coloman din satul Vlozyghaz ¹²⁾ a spus înaintea comitelui Banc că cinci sate l-au învinuit de furt pe Muholt din satul Shyub ¹³⁾, Petru din satul Shazta ¹⁴⁾ a tăgăduit din partea celor cinci sate că Muholt ar fi fost

¹⁾ *comprovinciales de Zabolch*. ²⁾ Etelaka, pustă aproape de Debrețin, în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ³⁾ Bót, pustă în comit. Hajdu (R. P. Ungară). ⁴⁾ Cf. nr. 294, 300—2. ⁵⁾ Pócs-Petri, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁶⁾ Cégény, fost sat aproape de Bal-mazujváros în comit. Hajdu (R. P. Ungară). Cf. nr. 2, 139. ⁷⁾ Cf. nr. 300—2. ⁸⁾ Cf. nr. 301. ⁹⁾ O localitate cu acest nume este necunoscută acum în comit. Szabolcs sau în apropiere. Cf. nr. 56. ¹⁰⁾ Hajdunánás, oraș în R. P. Ungară. Cf. nr. 294. ¹¹⁾ Locul unde se făcea proba fierului roșu. ¹²⁾ Olaszegyház, așezare părăsită în comit. Borsod (R. P. Ungară). ¹³⁾ Cseb, pustă în comit. Borsod (R. P. Ungară). ¹⁴⁾ Császtá, pustă în comit. Borsod (R. P. Ungară).

învinuit de furt. Pomenitul judecător i-a trimis așa dar, pe suszisul Coloman și pe Petru, <la Oradea> pentru probă ¹⁾ și acolo Petru s'a supus probei fierului roșu, Coloman însă nu s'a înfățișat. Judecătorul a poruncit, prin pristavul său cu numele Ioan din Bihor, ca suszisul Coloman să fie socotit ca osândit.

300

Cuta din satul Sur ²⁾ a învinuit de furt pe consăteanul său, anume pe Fintur. Purtând fierul, suszisul Fintur ³⁾ și-a dovedit nevinovăția, judecători fiind Banc și Benedict, pristavi fiind Misca ⁴⁾ și Shazlou ⁵⁾.

301

Furcug și Vilma din satul Tam ⁶⁾ au învinuit de furt pe Paul din satul Nanas ⁷⁾, judecători fiind Bank și Benedict, pristavi fiind Misca ⁴⁾ și Shazlou ⁵⁾. Amintitul Paul nu s'a înfățișat la Oradea la termenul rânduit și judecătorul l-a osândit.

302

Teka din satul Vod, împreună cu oamenii din comitatul Zobolch ⁸⁾, a învinuit de furt pe Rebek și Bodol din satul Zunuchy, judecători fiind Banc și Benedict, pristavi fiind Misca ⁴⁾ și Shazlou ⁵⁾. Suszișii învinuiți, Rebek și Godol, nu s'au înfățișat în termen la Oradea și judecătorul i-a osândit.

303

Nicolae din satul Erdei ⁹⁾ a învinuit pe domnul Ihad ¹⁰⁾, slugă a mănăstirii din Taplucya <a neamului> Miskolc ¹¹⁾, pentru o pagubă de două mărci, judecător fiind Banc, pristav fiind Grigore ¹²⁾ din satul Petur ¹³⁾. Dâșii s'au învoit la Oradea astfel: ca Ihad să dea lui Nicolae un bou și trei pense ¹⁴⁾ și să plătească și pe pristav, dându-i o marcă și jumătate, iar pristavul ¹⁵⁾ să plătească pe judecător.

304

Nicolae din satul Erded ¹⁶⁾, sprijinit de oamenii din comitatul său, a învinuit de furt pe consăteanul său cu numele Shama, judecător fiind Banc, pristav fiind suszisul Grigore ¹⁷⁾. Purtând fierul, Shama și-a dovedit nevinovăția.

¹⁰⁾ *m.sit... ad praudam.* ³⁾ Csur, pustă în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ³⁾ In text: Fintur, Finthur ⁴⁾ Cf. nr. 294—8. ⁵⁾ Cf. nr. 296—8. ⁶⁾ Cf. nr. 297. ⁷⁾ Hajdunánás, oraș în R. P. Ungară. ⁸⁾ *cum comprovincialibus de Zobolch.* ⁹⁾ Cf. nr. 307. ¹⁰⁾ Cf. nr. 306, unde se amintește domiciliul lui Ihad, anume Sajólád, în comit. Borsod (R. P. Ungară). ¹¹⁾ In text: Taplucya Miskocii. Mănăstirea Tapolca a neamului Miskolc a fost aproape de orașul Miskolc (R. P. Ungară). ¹²⁾ Cf. nr. 304—6, 329, 331—2. ¹³⁾ Sajópetri, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ¹⁴⁾ *tres pensas.* ¹⁵⁾ *pristaldus.* Corect probabil: *Nicolaus.* ¹⁶⁾ Erdöd, fost sat lângă Pócs-Petri în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹⁷⁾ Cf. nr. 303, 305—6, 329, 331—2.

Suda din satul Gegy ¹⁾, sprijinit de oamenii din comitatul său ²⁾, a învinuit de furt pe Mihail iobag al bisericii din Debru ³⁾, judecător fiind Banc, pristav fiind suszisul Grigore. Purtând fierul, Mihail și-a dovedit nevinovăția.

Ihad ⁴⁾ din satul Lad ⁵⁾, împreună cu oamenii din comitatul său ⁶⁾, a învinuit de furt pe Torsa din Nylos ⁷⁾, judecător fiind Banc, pristav fiind suszisul Grigore. Pomenitul Torsa n'a ieșit din biserică pentru a i se deslega mâna.

Vrman din satul Erdei ⁸⁾ a învinuit de adulter pe o consăteană a sa, anume pe soția lui Batur, judecători fiind Madian și arhidiaconul Petru, pristav fiind Huldeg din același sat. La Oradea, de dragul păcii, dâșii s'au învoit astfel: ca soția lui Batur să plătească pe judecători, iar Urman pe pristav.

Simon din satul Gyad ⁹⁾ și Teca din satul Tata ¹⁰⁾ au pârît pe Andrei din satul Seuryegu ¹¹⁾ pentru cincizeci de mărci, judecător fiind Nicolae comitele palatin, pristav fiind Erded. Oamenii celor de mai sus, adică ai lui Simon și Teka, purtând fierul, s'au ars.

Laurențiu din satul Kata ¹²⁾ s'a judecat cu Daniel, Petru și Laurențiu din satul Dingonogu ¹³⁾ pentru treizeci de mărci, judecător fiind Nicolae, palatinul pristav fiind Pousa din satul Libicy ¹⁴⁾. Purtând fierul, omul suszisului Laurențiu din Kata s'a desvinovățit.

Smeritul convent al bisericii din Oradea tuturor celor care vor vedea scrisoarea de față mântuire întru domnul. Dăm de știre tuturor că în anul dela întruparea domnului o mie două sute douăzeci și unu, când regele Andrei a

¹⁾ Corect: Ded. Sat în comit. Heves (R. P. Ungară). ²⁾ *coadiuvantibus comprovincialibus suis*. ³⁾ Debrő, sat în comit. Heves (R. P. Ungară). Cf. nr. 208. ⁴⁾ Cf. nr. 303. ⁵⁾ Sajólád, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁶⁾ *cum provincialibus suis*. ⁷⁾ Nyilas, fost sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁸⁾ Cf. nr. 303. ⁹⁾ Probabil identic cu Dad, sat în comit. Komárom (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Tata, orașel în comit. Komárom (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Söreg, sat în comit. Pest-Pilis-Solt-Kiskun (R. P. Ungară). ¹²⁾ În text și *Katay*, azi Káta, sat în comit. Pest-Pilis-Solt-Kiskun (R. P. Ungară). ¹³⁾ Dengeleg, sat în comit. Nógrád (R. P. Ungară). ¹⁴⁾ Cf. nr. 27, 203, 274.

poruncit să fie cerute înapoi pământurile oamenilor cetății¹⁾, oamenii din <comitatul> Bekes²⁾, din satul Mehes³⁾, anume Otmar, Ioan⁴⁾, Berta, Toma și ceilalți, sprijiniți de iobagii acelei cetăți, anume de Sungud, Hysce, Iordan, Petru, fiul lui Simon și de alții, au învinuit pe Solt, fiul lui Solt, spunând că a luat cu puterea un pământ al cetății cu numele Fas⁵⁾. Cercetând pricina aceasta în locul regelui, comiții Tiburțiu, Gyula, Alexandru și Ilie i-au trimis cu pristavul numit Paul din satul Therecha⁶⁾, fiul lui Calanda, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde susnumitul Ioan, purtând fierul pentru sine și pentru ceilalți oameni ai cetății, s'a ars.

311

Conventul bisericii din Oradea tuturor celor care vor vedea scrisoarea de față mântuire veșnică întru domnul. Vă dăm de știre tuturor că Becea din Foktheun⁶⁾ a învinuit pe unul cu numele Heymon⁷⁾ de pricinuirea prin silnicie a unei pagube de patruzeci și două de mărci. Bocha, locțiitorul voevodului Paul, cercetându-i, i-a trimis cu pristavul numit Ceku la Oradea, pentru proba fierului roșu. Când numitul Becea a venit la Oradea împreună cu pristavul său, un oarecare, spunând că el este acel Heymon despre care e vorba, n'a voit să se supună probei, spunând că Bocha nu este judecătorul său. Așa dar Bocha ne-a înștiințat în scris că el este judecătorul acestei pricini și că a osândit, precum se cuvine, pe învinuitul Heymon. Suntem martori ai acestui lucru.

312

Iobagii cetății Sumptey⁸⁾, anume Nicolae, Valentin, Chug, Farcaș, Ozorc și Chunad, împreună cu comitele lor Zobozlou, au învinuit pe iobagii vistiernice ai reginei¹⁾, care sunt în satul Momunya¹⁰⁾, anume pe Vot, Euzud, Weremt, Chunoz, Ilia, Teka, Comsa, Hata, Petru, Micou, Urban și Tholomer, zicând că ei sunt oameni ai cetății¹¹⁾ Sumtey. Însă aceia, precum și iobagii vistierniceilor¹²⁾, anume Jardus și Caza, au spus că dânșii sunt iobagi vistiernice ai reginei. Cercetându-i, Gyula comitele curial al reginei i-a trimis, cu pristavul Servusdei din satul Tesa¹³⁾, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde susnumiții iobagi¹⁴⁾, recunoscându-se vinovați, nu s'au supus probei fierului roșu, zicând că au învinuit în chip mincinos pe susnumiții iobagi vistiernice ai reginei că ar fi de stare oameni ai cetății¹⁵⁾.

¹⁾ *castrensium*. ²⁾ *cives Bekesienses*. ³⁾ Pustă aproape de Körösladány, în comit. Békés (R. P. Ungară). ⁴⁾ În text: *Joan, Juan*. ⁵⁾ Köröstarcsa, sat în comit. Békés (R. P. Ungară). ⁶⁾ Foktő, sat în comit. Pest-Pilis-Solt-Kiskun (R. P. Ungară). ⁷⁾ În text: *Heym, Heymon*. ⁸⁾ În text *Sumptey, Sumtey*, Sempete, orașel în comit. Nitra (R. Cehoslovacă) ⁹⁾ *ioubagiones tavornicns regirae*. ¹⁰⁾ Malonya, sat în comit. Bars (R. Cehoslovacă). ¹¹⁾ *cives castr*. ¹²⁾ *ioubagiones tavornicorum*. ¹³⁾ Tésa, sat în comit. Hont (R. Cehoslovacă). ¹⁴⁾ Adică iobagii cetății Sumptey. ¹⁵⁾ *de civili conditione*.

Smeritul convent al bisericii din Oradea tuturor celor care vor vedea scri-soarea de față mântuire veșnică întru domnul. Vă mărturisim tuturor că, venind la noi unul cu numele Zoba <cum spunea că se cheamă>, a adus în fața noastră doi oameni ai cetății din Castrum Ferreum ¹⁾, anume pe Micula și pe Crachius, după cum spunea Zoba <că se cheamă ei>, zicând că ei și toți consătenii lor din satul Thózar ²⁾ au învinuit pe niște slugi ale regelui ³⁾, anume pe Czuna și Grigore din satul Caku ⁴⁾, de încălcarea pământului cetății, al cărui nume este N... Dar acele slugi ale regelui au răspuns că pământul acela este al lor de moștenire. Iar Nicolae comitele palatin a trimis amândouă părțile, cu pristavul numit Simion, fiul lui Wid din satul Sag ⁵⁾, al cărui slujitor era și Zoba, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde <părțile> s'au învoit astfel, ca sus-numitele slugi să plătească pe judecător și pe pristav, potrivnicilor lor să le dea a patra parte a suszisului pământ, iar celelalte trei pătrimi să le împartă în cinci părți, din care trei să le primească Grigore împreună cu copărtașii ⁶⁾ lui, în partea de sus, iar celelalte două, în partea de jos, Czuna împreună cu tovarășii săi.

Micula, Chrachun și alții din satul Thazar ⁷⁾ au tras în judecată înaintea judecătorului Nicolae comitele palatin pe Obulgan din satul Saden ⁸⁾ pentru un fânaș. Judecătorul, cercetându-i, a trimis amândouă părțile cu pristavul numit Simon din satul Sag ⁹⁾, pentru <proba> fierului roșu la Oradea, ca omul lui Obulgan să poarte fierul. Dar în ziua ridicării fierului, suszișii Micula și Chrachun nu s'au supus probei fierului, zicând că nu susțin <învinuirea>, întrucât iobagii de cetate, cu care ei porniseră judecata, nu erau de față.

Când regele Andrei a poruncit ca cetățile să-și adune oamenii lor împrăștiați ⁹⁾, Bihoreniii împreună cu iobagii lor, anume Luca, Paul, Fita și alții, au învinuit pe niște iobagi legați ¹⁰⁾ ai bisericii din Turda ¹¹⁾, anume pe Bellus, Fib și Boguan din satul Apathi ¹²⁾, zicând că sunt oameni ai cetății Bihor ¹³⁾. Dar abatele suszisei biserici și Vilc patronul acelei biserici, împreună cu Petru, ruda lui Vlc, au spus că aceia sunt iobagi legați ai mănăstirii din Turda ¹⁴⁾. Comiții

¹⁾ Comit. Vasvár în R. P. Ungară. ²⁾ Fost sat în comit. Vas (R. P. Ungară). Cf. nr. 314. ³⁾ *ministros regis*. ⁴⁾ Tyak, acum Jakfa, sat în comit. Vas (R. P. Ungară). ⁵⁾ Alsoság, sat în comit. Vas (R. P. Ungară). ⁶⁾ *condivisoribus*. ⁷⁾ Cf. nr. 313. ⁸⁾ Zsedény, sat în comit. Vas (R. P. Ungară). ⁹⁾ *castrenses dispersos castris recolligerent*. ¹⁰⁾ *inseparabiles ioubagiones*. ¹¹⁾ Tdan, probabil prescurtat pentru Torda. ¹²⁾ Körösszegapáti, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹³⁾ *cives... Bichorienses*. ¹⁴⁾ Torda, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară).

Tiburțiu, Gyula și Helia au hotărît să se ia jurământul pomenitului abate, suszisului patron și rudei sale. Venind dâșii în fața pristavului lor Dominic, din neamul Răsd, s'au jurat pe mormântul sfântului rege Ladislau și au dovedit astfel că susnumiții iobagi sunt de drept ai amintitei biserici.

316

Koeta din satul Chokoka ¹⁾ și Churna din satul Umany ²⁾, oamenii cetății ³⁾ Borsod, sprijiniți de iobagii aceleiași cetăți, anume Zadur, Petru, Dedus și alții, au învinuit pe niște <oameni> din satul Mochulas ⁴⁾, anume pe Chiz, Petru, Duma și de asemenea din satul Pelg pe Cika și din satul Tornua pe Nona și Belchea, pe aceștia toți, zic, i-au învinuit că ar fi și ei oameni ai cetății ⁵⁾. Ei însă au spus că sunt liberi și fii de oaspeți boemi ⁶⁾. Ruska din satul Simon ⁷⁾ și Nuuhu din suszisul sat Mochulas, apărând libertatea acestora, susnumiții oameni ai cetății ⁸⁾ au zis că și ei sunt oameni ai cetății. Judecătorii numiți de către regele Andrei, anume episcopul Toma, banul Pousa și comitele Simion, au trimis pricina lor, cu pristavul Gutman, pentru proba fierului roșu la Oradea, pentruca pomeniții apărători ai libertății lor să poarte fierul de judecată ⁹⁾ pentru dâșii și pentru aceia despre care spuneau că sunt liberi. După ce au venit <la Oradea>, trecând cele trei zile de post, suszișii reclamanți nu s'au supus probei fierului roșu, zicând că au învinuit pe nedrept pe toți susnumiții lor potrivit că ar fi oameni ai cetății.

317

Smeritul convent al bisericii din Oradea tuturor fiilor sfintei biserici mântuire veșnică întru domnul. Vă facem cunoscut tuturor că, în anul o mie două sute douăzeci și unu dela nașterea domnului, când regele Andrei a poruncit să se înapoieze cetăților toate pământurile ce le fuseseră luate cu sila, sătenii din Vruz¹⁰⁾, Kolond și Gontoy ¹¹⁾, sprijiniți de iobagii acelei cetăți <Bihor>, anume de Luca mai marele oștirii ¹²⁾, Tegeegu, Paul și alții, au învinuit, în fața comiților Tiburțiu, Gyula și Ilie, trimiși de către pomenitul rege în comitatul Bihor ¹³⁾, pe fiii lui Bocion, anume pe Gheorghe, Gylan¹⁴⁾ și pe toți ceilalți, zicând că au cuprins pe nedrept un pământ al cetății ce se ține de dâșii. Aceștia însă au răspuns că pământul acela este al lor de moștenire și au dovedit aceasta prin mărturia oamenilor din ținutul lor. Susnumiții judecători au trimis, cu pristavul numit Andrei din

¹⁾ Csokva, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ²⁾ Ómány, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ³⁾ *cives*. ⁴⁾ Mocsólyás, pustă în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁵⁾ *conciuibus*. ⁶⁾ *esse liberos et filios hospitum Boëmorum*. ⁷⁾ Simony, sat în comit. Gömör (R. Cehoslovacă). ⁸⁾ *castrenses*. ⁹⁾ *judiciale ferrum*. ¹⁰⁾ Azi Orosi, pustă aproape de satul Okány, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Azi Gyanté, pustă aproape de Mezögyán, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹²⁾ *principe exercitus*. ¹³⁾ în *parochia Bichoriensi*. ¹⁴⁾ Cf. nr. 51, 274.

Pulos, amândouă părțile pentru proba fierului roșu la Oradea, unde după trei zile de post, când trebuiau să poarte fierul, suszișii reclamanți s'au învoit cu potrivnicii lor să le dea acestora pomenitul pământ.

318

Dominic, din neamul Sentemacus ¹⁾, a pârît pe un ostaș ²⁾ cu numele Latibar ³⁾, zicând că a aflat la el cele șase slugi care fugiseră dela el și pe care <acela> le ascunsese. Fiindcă acela a tăgăduit, Mauriciu vice-palatinul i-a trimis, cu pristavul numit Martin din satul Scilos ⁴⁾, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde omul lui Dominic, purtând fierul pentru stăpânul său, s'a desvinovățit.

319

Ilabar și Andrei, iobagi ai lui Laurențiu, fiul lui Pot, au învinuit de furt pe Ștefan, slujitorul lui Ioanca, judecător fiind Zakaria comitele curial de Sătmăr, pristav fiind Buchika din satul Euru ⁵⁾. Astfel, suszisul Ștefan, purtând fierul la Oradea și-a dovedit nevinovăția.

320

Ioan din satul Isepu ⁶⁾ a învinuit de vrăjitorie pe o femeie din satul Potoc ⁷⁾, judecător fiind Zuga comitele curial de Potoc, pristav fiind Petru. Așa dar suszisa femeie, purtând fierul la Oradea, s'a ars.

321

Andrei din satul Wolcaz ⁸⁾ a învinuit de furt pe Laurențiu din satul Bolu înaintea lui Mauriciu vice-palatinul ⁹⁾, pristav fiind Ștefan din satul Kopri. Așa dar, amintitul Laurențiu, purtând fierul la Oradea și-a dovedit nevinovăția.

322

Scorcomer, fiul comitelui Urban, a pârît pe Micu, fiul lui Alexandru, și, în afară de el, pe niște <oameni> din neamul Miscoc ¹⁰⁾, anume pe Mihail, Chepan, Urbudin și alții din suszisul neam, zicând că, tăbărînd asupra carului său, au ucis pe doi din slujitorii lui ¹¹⁾ și i-au luat lucruri în preț de treizeci de mărci. Deoarece însă dâșii au mărturisit că sunt nevinovați, Toma episcopul

¹⁾ Neamul de nobili Szentemágócs. ²⁾ *virum militarem*. ³⁾ Azi aproape de Cetariu (raionul Oradea, reg. Bihor) se află o pustă cu acest nume. ⁴⁾ Sat dispărut lângă Salonta (reg. Bihor). ⁵⁾ Ör, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁶⁾ Magyarizsép, sat în comit. Zemplén (R. Cehoslovacă). ⁷⁾ Sárospatak, oraș în comit. Zemplén (R. P. Ungară). ⁸⁾ Valkász, sat în comit. Bars (R. Cehoslovacă). ⁹⁾ Cf. nr. 271, 289, 318. ¹⁰⁾ Neamul de nobili Miskolc. Cf. nr. 209, 303. ¹¹⁾ *servientibus*.

de Agria ¹⁾ și comiții Simon, Pousa și Mauriciu ²⁾, judecând în numele regelui, au trimis amândouă părțile, cu pristavul numit Paul din satul Galysa, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde omul susnumitului Scorcomer, purtând fierul pentru stăpânul său, s'a ars.

Anul 1222.

323

Petru din satul Tos ³⁾ a pârît pe Ebher ⁴⁾ pentru patru mărci. Purtând fierul, suszisul Ebher s'a dovedit nevinovat. Judecător a fost voevodul Simion ⁵⁾, pristav a fost Fener din satul Marah ⁶⁾.

324

Andrei din satul Porozka a luat dela unul cu numele Gnynthei un cal fără semn, zicând că a fost furat dela el. Dimpotrivă, suszisul Gnynthei a spus că acel cal este al său, adică mânzul iepei sale de ham ⁷⁾. Judecător a fost Bank comitele de Budrus ⁸⁾, iar pristav a fost Rudolf, dintre Teutonii din Paztuch ⁹⁾. Purtând fierul la Oradea, susnumitul Gnynthei și-a dovedit nevinovăția.

325

Merth comitele Teutonilor ¹⁰⁾ s'a judecat cu toți sătenii din Sudan ¹¹⁾ pentru șase mărci, pe care ei le luaseră cu puterea dela slujnica sa. Judecător a fost Bedech comitele curial al comitelui Martin, pristav a fost Fachia. Așa dar, la Oradea omul lui Merth s'a ars.

326

Ismaeliții din Nyir ¹²⁾, Elia și Petru, sprijiniți de alții, au învinuit de tâlhărie pe Ioan, Costa și Micou ¹³⁾ din satul lui Salamon ¹⁴⁾, judecător fiind comitele Bank, pristav fiind Bola. Susnumiții Ioan, Costa și Mikou s'au ars. La fel s'au ars și fiul lui Posa, anume Sentes și fratele său după mamă Petur, având același judecător, același pristav și aceiași reclamanți. De asemenea s'au ars Hernicus și Grigore din satul Bis ¹⁵⁾.

327

Șumuracus comitele de Pojon s'a judecat înaintea comitelui Aguz, judecătorul trimis de rege, cu optsprezece oameni din satul Shut ¹⁶⁾, pentru cinci-

¹⁾ Eger, oraș în R. P. Ungară. ²⁾ Cf. nr. 271, 289, 318, 321. ³⁾ Nyirtas, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară) ⁴⁾ In text: *Ebher, Ebhev*. ⁵⁾ *Simone Voyavada*. In acel moment Simion era de fapt comite al Sătmarului. Cf. nr. 287. ⁶⁾ Maráz, pustă în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁷⁾ *pullum scilicet currigerae suae*. ⁸⁾ Corect: Budrug. ⁹⁾ Pásztó, sat în comit. Heves (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ *comes Theotonicorum*. Este vorba de Germanii din comit. Abauj (R. Cehoslovacă). Cf. nr. 259. ¹¹⁾ Zsadány, sat în comit. Abauj (R. Cehoslovacă). ¹²⁾ *Ismaelitae de Nyr*. Cf. nr. 139, 209. ¹³⁾ In text: *Micou, Mikon*. ¹⁴⁾ Fost sat aproape de Hajduböszörmény (R. P. Ungară). ¹⁵⁾ Büss, pustă în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹⁶⁾ Probabil satul Alcsut în comit. Fejér (R. P. Ungară).

sprezece mărci. Judecându-i, comitele Aguz i-a trimis cu pristavul Tolna din satul Sen Niclous ¹⁾ pentru <proba> fierului roșu la Oradea, unde omul pomenitului comite Sumuracus, cu numele Zacheus, purtând fierul, s'a desvinovățit.

328

Borokun ²⁾, fiul lui Gyula ³⁾, a învinuit pe niște dușnici ⁴⁾ din satul lui Johan ⁵⁾ aparținători bisericii sfântului Petru din acel sat, anume pe Obuganus, Thecus, Chema, Chemza, Mihail, Petru, Latamas, Martin, Cheda și Cozma, zicând că, cu toate că sunt dușnici ai neamului său, adică eliberați de către Johan, s'au sumețit împotriva lui. Aceia însă au răspuns că într'adevăr ei sunt dușnici eliberați ⁶⁾ de către pomenitul Johan; împreună cu pământul lor, dar Johan nu este legat de el, adică de Borokun, prin niciun fel de înrudire și prin urmare ei nu sunt supuși prin nimic puterii lui Borokun. Și astfel, Banc comitele de Burg ⁷⁾ a hotărât să se ia jurământul lui Martin și al lui Fonchuka, rude ale lui Borokun și a doi vecini pe care îi vor alege potrivit <lor> și a trimis amândouă părțile la Oradea, cu pristavul numit Ștefan, din neamul Zachu din satul Berenta ⁸⁾, pentru ca, jurând cei patru acolo, să se facă dovada, că pomenitul Johan este din neamul lui Borokun. Așa dar, la termenul ce li s'a hotărât, adică duminica *Factus est* ⁹⁾, numiții dușnici au fost la Oradea, împreună cu pristavul lor Ștefan, spre a lua jurământul pomeniților martori; dar suszișii martori nu s'au înfățișat. Totuși, pomenitul reclamant, trimițând un slujitor, a spus că aceia au fost chemați la rege și de aceea n'au putut veni la termen. Dându-li-se al doilea termen, a venit susnumitul reclamant și a spus chiar el, așa cum spusese mai înainte prin slujitorul său, că pomeniții martori au fost chemați la rege și de aceea n'au putut veni la termen. Deoarece însă aceasta i s'a părut a fi neîntemeiat pomenitului judecător l-a osândit pe pomenitul Borokun și a hotărât ca susnumiții dușnici să fie desvinovățiți, împreună cu pământul lor, potrivit celor spuse de ei mai înainte și prin pristavul său a făcut să fie întăriți prin mărturia capitlului din Oradea.

329

Oamenii din <comitatul> Novum Castrum ¹⁰⁾, în deosebi Borz, Guza și Quere din satul lui Alexandru, au învinuit de furt pe un slujitor al lui Egidiu din satul Petur ¹¹⁾, cu numele Rochus, judecător fiind Banc, pristav fiind Grigore din satul Petur ¹²⁾. Purtând fierul, Rochus și-a dovedit nevinovăția.

¹⁾ Kerkaszentmiklós, sat în comit. Zala (R. P. Ungară). ²⁾ În text: *Borokun, Borocun*. ³⁾ Originar din neamul Sartyiván-Vecse. Cf. nr. 222. ⁴⁾ *dušnicos*, slugi eliberate sau dăruite unor biserici ori mănăstiri de către stăpâni, pentru mântuirea sufletelor lor. ⁵⁾ Ivánka, sat în comit Borsod (R. P. Ungară). ⁶⁾ *dušnicos... dimissos*. ⁷⁾ Corect: Budrug. Cf. nr. 324. ⁸⁾ Berente, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁹⁾ 5 Iunie. ¹⁰⁾ *comprovinciales Novum Castrum*, comit. Abaujvár în R. P. Ungară. ¹¹⁾ Probabil satul Hernádpetri, care era supus jurisdicției comitelui din Abaujvár. ¹²⁾ Cf. nr. 303—4, 332.

Intreg satul Tumu¹⁾ a învinuit pe Martin, fiul lui Mochou, din neamul banului Belus, pentru o pagubă de cincisprezece mărci și uciderea a doi oameni, judecător fiind Banc, pristav fiind Albert din satul Nohcodi²⁾). La locul <probei> dănșii s'au învoit astfel, ca suszisul Martin să plătească șapte mărci pomenitului sat Tumur, tot Martin să plătească pe judecător, iar pe pristav a fost îndatorat să-l plătească satul Tumuș.

331

Oamenii din comitatul> Novum Castrum³⁾, în deosebi Cenka din satul Gienda⁴⁾, au învinuit de furt pe Petru, fiul lui Nuhu din Qecy⁵⁾, judecător fiind Bank, pristav fiind Grigore din satul Peta⁶⁾. Purtând fierul, pomenitul Petru și-a dovedit nevinovăția.

332

Oamenii din <comitatul> Novum Castrum, în deosebi Buba din satul Tumur⁷⁾, au învinuit de furt pe Matia din satul Loch⁸⁾, prediul <lui> Martin, judecător fiind comitele Bank, pristav fiind Grigore din satul Peta⁶⁾. Matia și-a dovedit nevinovăția.

333

Guthfreeus⁹⁾ prepozitul din Arad s'a plâns palatinului Nicolae, zicând că în prediul bisericii din Pauli¹⁰⁾, numit Heyka¹¹⁾, a fost ucisă o slugă a bisericii de către Bodun¹²⁾, slujitorul¹³⁾ lui Bodun, fiul lui Mihail din Kata și după ce i-a fost hotărît pomenitului Bodon termenul de către palatin, ca să cerceteze pricina împreună cu oamenii din ținutul său, oprind la el pe pristavul palatinului cu numele Zuma¹⁴⁾, i-a trimis cercetați, pentru proba fierului roșu, la Oradea, unde omul bisericii din Pauli s'a ars.

334

Rychya din satul Fehekton¹⁵⁾ a învinuit de furt pe domnul Farcaș din satul Keesam¹⁶⁾, judecător fiind comitele Bank, pristav fiind Misca din satul Hologd¹⁷⁾. Purtând fierul, Farcaș și-a dovedit nevinovăția.

¹⁾ Tumor, Tumor, Tomor, sat în comit. Abauj (R. P. Ungară). Cf. nr. 332. ²⁾ Noszkod, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ³⁾ *comprovinciales Novum Castrum*, comit. Abaujvár în R. P. Ungară. ⁴⁾ Gyanda, pustă aproape de Tomor, în comit. Abauj (R. P. Ungară). ⁵⁾ Kéty, sat în comit. Abauj (R. P. Ungară). ⁶⁾ Cf. nr. 303. — 4, 329. ⁷⁾ Cf. nr. 330. ⁸⁾ Lak, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară). ⁹⁾ Corect: Gottfridus. Cf. nr. 228, 290. ¹⁰⁾ Aži Herpály, pustă aproape de Berettyóújfalu, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Corect: Aka, ulterior: Bakonszeg, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹²⁾ In text; Bodon, Bodun. ¹³⁾ *servientem*. ¹⁴⁾ Cf. nr. 290. ¹⁵⁾ Fejértó, orașel în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹⁶⁾ Kemece, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹⁷⁾ Cf. nr. 294.

Echilleu din satul Bulsu ¹⁾, împreună cu oamenii din ținutul lui, a învinuit de furt pe consăteanul său Mosus. Judecător și pristav au fost aceiași. Mosus și-a dovedit nevinovăția.

Felceu și Bota din satul Fegyernuc ²⁾, Mogd, Michodeus și Petru din satul Asu, precum și un alt Michodeus, Paul, Zacheus și Gheorghe din satul Shmula, au învinuit pe niște <oameni> din satul Eчек, anume Buggy, Urda, Poteta, Vcus, Beat, Vta, spunând că fac aceleași slujbe ca și ei și sunt deopotrivă supuși centurionatului ³⁾. Aceia însă au răspuns că nu sunt supuși centurionatului, ci sunt datori cu dinari liberi ⁴⁾. Aceasta au spus-o și iobagii cetății, anume Farcaș, Posen, Ípolt, Lucus, Vhusa, Iacob, Matia. Comitele Petru, locțiitorul comitelui Dionisie, i-a trimis cu pristavul numit Moys din satul Heten la Oradea, unde susnumiții oameni ai cetății ⁵⁾ Heues nu s'au înfățișat, în afară de unul, care spunea că se cheamă Farcaș, că este unul din potrivnici și că este trimis din partea tovarășilor săi. Și nu s'a supus probei fierului roșu pentru tovarășii săi și pentru el, spunând că el și tovarășii săi au învinuit în chip mincinos pe susnumiții săteni din Eчек că ar fi de o stare cu ei ⁶⁾.

Toți sătenii din agu ⁷⁾ și toți sătenii din Halaz ⁸⁾, din comitatul Naugrad ⁹⁾, au învinuit pe iobagii acelei cetăți ¹⁰⁾, anume pe Gilian, Mihail, Hyvan, Paul, Vlues, Finthur, Shubanca, Herric, Paul, Chepan, Fekete, Tiburțiu și Zemere, de a le fi făcut în bunurile lor stricăciuni în preț de șasezeci de mărci. Judecător a fost Polosoy comitele de Naugrad, care i-a judecat cu încuviințarea și imputernicirea comitelui palatin Nicolae. Pristav a fost Micou din satul Belk ¹¹⁾. Susnumiții iobagi nu s'au înfățișat la Oradea la termenul pe care amintitul pristav spunea că l-a hotărât celor două părți, adică în octavele <sărbătorii> lui Ioan Botezătorul ¹²⁾.

Înainte arbitrilor Buda, Petru și Tugza din satul Unga ¹³⁾, Mihail, fiul lui Deda, a învinuit pe Vitalis din neamul Aba, zicând că fiul său i-a făcut o

¹⁾ Böcs, două sate în comit. Zemplén și Abauj (R. Cehoslovacă). ²⁾ Fegyvernek, orașel în comit. Jász-Nagykun-Szolnok (R. P. Ungară). ³⁾ *essent eorum coofficiales et similiter centurionatui subiecti*. Cf. nr. 371. ⁴⁾ *debitores liberorum denariorum*. ⁵⁾ *castrenses*. ⁶⁾ *contributatu*. ⁷⁾ Karancsság, sat în comit. Nógrád (R. P. Ungară). ⁸⁾ Halászi, sat în comit. Nógrád (R. P. Ungară). ⁹⁾ Corect: Neugrad, azi Nógrád. ¹⁰⁾ Adică ai cetății Nógrád. ¹¹⁾ Bélc, pustă în comit. Nógrád (R. P. Ungară). ¹²⁾ 1 Iulie. ¹³⁾ Onga, sat în comit. Abauj (R. P. Ungară).

pagubă în preț de două mărci și jumătate. Cercetându-i, arbitrii i-au trimis cu pristavul numit Zekeu, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde omul suszislui Vitalis, purtând fierul, a dovedit nevinovăția acestuia.

339

Roma din satul Beu ¹⁾ a învinuit pe Paul din satul Numchuny ²⁾ că i-a făcut o pagubă de o marcă și jumătate. Cercetându-i Laurențiu judecător al curiei și comite de Nitra ³⁾ i-a trimis, cu pristavul numit Petru din satul Kér ⁴⁾, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde omul lui Roma, purtând fierul s'a desvinovătit.

340

Murind fără moștenitori Zabaria, fiul lui Ioan din satul Jarum ⁵⁾, soția lui s'a căsătorit cu Mico, fiul lui Nicolae. Acest Mico și Paul, fratele soției sale, au tras în judecată, înaintea lui Alexandru episcopul de Oradea pe numitul Ioan și pe fratele său, preotul Iromus, pentru zestrea ⁶⁾ pomenitei femei. Episcopul însă a încredințat pricina aceasta lui Ștefan arhidiaconul și economul, său, spre a o duce la capăt. Infățișându-se înaintea acestuia, părții au mărturisit că au plătit întreagă acea zestre în fața unor martori vrednici de crezare din comitatul ⁷⁾ lor. Intrucât susnumiții reclamanți au tăgăduit aceasta, s'a poruncit lui Ioan și Iromus să aducă pe martorii lor. După aducerea acestora, pomenitul judecător a hotărât să se ia jurământul lui Ioan și lui Iromus și celor zece martori, anume Lodu abatele din Cholt ⁸⁾, Hesce din satul Carol ⁹⁾, Apa, Mica, Ioan, Dominic și Balad din neamul Borsa, Leonard din neamul Zuord, Beliamin, preotul din satul Zigholm ¹⁰⁾ și comitele Paul din neamul lui Smaragd. Când toți aceștia au venit la mormântul sfântului rege Ladislau, spre a pune jurământul, des pomeniții reclamanți n'au îndrăznit să-i pună să jure ci, declarându-i nevinovați pe potrivnicii lor, s'au împăcat cu ei prin mijlocirea unor prieteni, de față fiind și pristavul acestei pricini, Benjamin vice-arhidiaconul din satul Nadan ¹¹⁾.

341

O mulțime de oameni ai cetății din Bursud ¹²⁾ și niște iobagi ai acelei cetăți, anume Petru și Colman, s'au plâns ¹³⁾ regelui Andrei împotriva lui Demetriu

¹⁾ Bö, sat în comit. Somogy (R. P. Ungară). ²⁾ Nemcsény, apoi Lencsény, pustă în comit. Somogy (R. P. Ungară). ³⁾ Nitra, oraș în R. Cehoslovacă. ⁴⁾ Szentgálosker, sat în R. Cehoslovacă. ⁵⁾ Járomtelke, pustă în comit. Békés (R. P. Ungară). Cf. nr. 173. ⁶⁾ *dotaliciis, dotes*. ⁷⁾ *provincia*. ⁸⁾ Csolt, pustă în comit. Békés (R. P. Ungară). ⁹⁾ Kiskároly, pustă în comit. Békés (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Szeghalom, orașel în comit. Békés (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Körösladány, sat în comit. Békés (R. P. Ungară). ¹²⁾ *multitudo castrensium de Bursud*, adică din comitatul Borsod (R. P. Ungară). ¹³⁾ *vociferati sunt*.

130

comitele lor, spunând că i-a asuprit cu judecăți nedrepte și cu plăți nedatorate. Pomenitul comite însă nu numai că a tăgăduit aceasta, ba mai mult, a adăugat că aceia i-au adus multe pagube și vătămări și aceasta au spus-o toți ceilalți iobagi, atât cei scutiți, cât și cei liberi ai sfântului rege și patruzeci dintre oamenii cetății ¹⁾). Pomenitul rege a însărcinat cu judecarea pricinei lor pe Toma episcopul de Agria ²⁾ și pe banul Salomon. Ascultând cu grijă amândouă părțile, dâșii au hotărât să se ia jurământul comitelui Demetriu, ca acesta să dovedească prin jurământ că n'a asuprit în niciun fel pe oamenii ³⁾ săi, ci dimpotrivă, ei i-au pricinuit vătămări și pagube. Așa dar, când comitele Demetriu era gata să jure, pomeniții potrivnici, căindu-se ⁴⁾, n'au îndrăznit să-l facă să jure și recunoscându-se vinovați, în fața pristavului acestei pricini cu numele Bas, din satul Harca ⁵⁾, au făgăduit să-l despăgubească pe comitele lor. Iar în urma rugăminților noastre, comitele lor s'a înduplecat ca ei să-i plătească pentru toată paguba ce i-au pricinuit doar două mărci și jumătate. Iar cei doi iobagi susnumiți au trebuit să intre la închisoare, urmând să stea acolo cât va voi comitele.

342

Înainte episcopului Desideriu, judecător trimis de către regele Andrei, oamenii cetății din Arad ⁶⁾, anume Matia și Sorloudam au învinuit pe Nicolae arhidiacon și canonic de Cenad, spunând că a cuprins cu puterea pământul lor cu numele Bașarag ⁷⁾. El însă a răspuns că pământul acela îl stăpânește prin cumpărare și că i l-a vândut un om liber cu numele Kelemen, fiul lui Ugrin ⁸⁾. Fiind adus înaintea judecătorului și spunând stăruitor că pământul fusese al lui prin moștenire și că l-a vândut arhidiaconului Nicolae, judecătorul susnumit i-a poruncit să poarte fierul la Oradea față cu pomeniții oameni ai cetății și, purtând fierul, el s'a desvinovățit.

343

Ștefan din satul Thepa ⁹⁾ a prins la Bensa din satul Tura ¹⁰⁾ pe sluga sa cu numele Morodekuc, care fugise dela el. În fața arbitrilor, anume a comitelui Dominic și a lui Belus, Bensa a răspuns că sluga aceea era a sorei sale <ce era> mama vitregă a lui Ștefan. Deoarece însă niciuna din părți n'a putut să aducă mărturie îndestulătoare, numiții judecători i-au trimis cu pristavul numit Albert pentru proba fierului roșu la Oradea, unde s'a făcut între ei următoarea învoială: ca amintitul Ștefan să dea susnumitului Bensa douăzeci și două de pondere ¹¹⁾, iar Bensa să dea înapoi pe sluga fugită și rudele acelei slugi să nu ceară nimic dela Ștefan.

¹⁾ *castrensibus*. ²⁾ Eger, oraș în R. P. Ungară. ³⁾ *populum*. ⁴⁾ *se ipsos recognoscentes*. ⁵⁾ Probabil Arka, sat în comitatul Abauj (R. P. Ungară). ⁶⁾ *castrenses de Orod*. ⁷⁾ *Bursorog*, pustă aproape de Arad. ⁸⁾ În text: *Wgni*. ⁹⁾ Probabil Tépe, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Tura, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹¹⁾ adică groși.

Înainte de Ștefan comitele de Zobolch, Marcha din Scylli a învinuit pe Dedus din satul Thepa ¹⁾ de strămutarea pe ascuns a două slugi ale sale, prețuite la șase mărci. Cercetându-i, comitele i-a trimis pentru proba fierului roșu la Oradea, unde susnumitul Dedus, purtând fierul, s'a desvinovățit. Pristav a fost Pous din satul Paul ²⁾.

Anul 1226.

Martin, fiul lui Grega, a învinuit pe iobagii lui Etha, fiul comitelui Achile, anume pe Chey, Tumpa, Olbruh, Olferih, Paca și Tusa, că i-au luat cu puterea o sută de porci. Judecător a fost Mica comitele de Bihor, iar pristav a fost Jancu, fiul lui Silvestru. În săptămâna întâia ³⁾, *Domine in tua* ⁴⁾, Martin și pristavul său au fost la Oradea, dar susnumiții iobagi n'au fost. Venind însă un preot, a spus că stăpânul lor este la curte și că nu li s'a poruncit să vină fără stăpânul lor. Așa dar precum au spus dâșșii, Martin și pristavul său s'au întors la susnumitul judecător și apoi, venind dela judecător la noi, au spus că judecătorul i-a osândit pe aceia și a poruncit să fie socoțiți osândiți și de către capitlu.

Martin, fiul lui Cochid, a pârît pe Nuna din satul Oșvarău ⁵⁾ pentru patru mărci, judecător fiind Dumen comitele de Bodolou ⁶⁾, pristav fiind Gusij din satul Soimuș ⁷⁾. La Oradea dâșșii s'au învoit astfel, ca Nuna să dea lui Martin o marcă și jumătate și să plătească și pe judecător, iar partea pristavului să o dea Martin.

Voda, fiul lui Farcaș, a învinuit pe iobagul lui Lampert, anume pe Hegun, de uciderea tatălui său, După ce au fost judecați de către Eracliu ⁸⁾ economul din Oradea, când s'au înfățișat cu pristavul lor Mico la proba fierului roșu, dâșșii s'au împăcat astfel: numitul reclamant l-a declarat nevinovat pe pârît, iar pe judecător și pe pristav s'au învoit să-i plătească împreună.

¹⁾ Probabil Tépe, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ²⁾ Probabil Monostorpályi, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ³⁾ Adică după Rusalii. ⁴⁾ 14—20 Iunie. ⁵⁾ *Vosuari*, sat în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ⁶⁾ Bodoló, sat în comit. Bereg (azi în U.R.S.S.). ⁷⁾ *Solumus*, fost sat lângă Botiz, în raionul Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ⁸⁾ Cf. nr. 361.

Farcaș, fiul comitelui Ina, a cerut, înaintea lui Ladislau comite de Bach ¹⁾ și jude al curții, pe niște <oameni>, anume pe Albeus, Petru, Endus și Abareus, fiii lui Cepen, spunând că sunt libertinii ²⁾ săi. Ei însă au răspuns că sunt cu totul liberi și au adus drept martor și apărător al libertății lor pe unul cu numele Ștefan, fiul unui oaspe Ioan. Deoarece și acesta a mărturisit cu tărie că ei sunt liberi, numitul judecător, dându-le pristav pe unul cu numele Mihail din Vrbai, a trimis amândouă părțile pentru proba fierului roșu la Oradea, unde venind Ștefan spre a purta fierul, s'a făcut între ei următoarea învoială: Ștefan să dea suszisului Farcaș ³⁾ două mărci și Farcaș să-i lase cu totul slobozi pe cei patru pe care i-a cerut ca libertini, iar pe judecător și pe pristav s'au învoit să-i plătească împreună.

Petru, fiul lui Moraz din satul Kad ⁴⁾, a învinuit pe preotul Busu și pe frații săi, anume pe Iacob, Tiba și pe Clianus din satul Kenesij ⁵⁾, spunând că jumătate din pământul pe care îl stăpânesc dâșii prin drept de moștenire este partea lui de moștenire. Fiindcă ei au tăgăduit, Ladislau comite de Bach ⁶⁾ și jude al curții cercetându-i, i-a trimis cu pristavul numit Vosos, fiul lui Boch din satul Pun, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde ei s'au împăcat, renunțând în întregime și unii și alții la cheltuelile de judecată, la care erau datori unii față de ceilalți, iar cu privire la pământ au făcut următoarea învoială: pământul pe care l-a cerut numitul Petru a fost lăsat suszisului preot și rudelor sale pomenite. În schimb preotul și rudele sale i-au dat lui o marcă. Iar pe judecător și pe pristav s'au îndatorat să-i plătească împreună.

Comitele Bodun ⁸⁾ a dat în judecată pe unul cu numele Cheba înaintea arbitrilor comitatului ⁹⁾, anume Adam, Farcaș, decanul și Zounuc, spunând că a ucis pe un iobag al său și pe altul l-a biciuit cu cruzime. Deoarece Cheba a susținut că le făcuse aceasta fiindcă o meritaseră pentru vina lor, suszișii judecători au trimis amândouă părțile pentru proba fierului roșu la Oradea, unde omul comitelui Bodun, purtând fierul, s'a desvinovățit.

Vsi procuratorul satului Săldăbagiu-de-Munte ⁹⁾ a adus în fața noastră pe Petenad și Mih de o parte și pe Andrei, Mihail, Buhta, Scuka, Herceg, Gabriel,

¹⁾ Comitatul Bács între Tisa și Dunăre, în Jugoslavia. ²⁾ libertini. ³⁾ In text: *Forcasius*, *Forcos*. ⁴⁾ Kágy, fost sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁵⁾ Cerepeskeréz, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁶⁾ Cf. nr. 348. ⁷⁾ Cf. nr. 354. In text: *Bodum*, *Bodun*. ⁸⁾ *arbitris parochitanis*. ⁹⁾ *Scaldubag*, sat în raionul Oradea (reg. Bihor).

Boton, Teka, Scea și Bena de altă <parte>, zicând că susnumiții Petenad și Mih au spus în fața domnului său, comitele Ladislau, judecătorul acestei pricini, că dânșii sunt copărtași ¹⁾ cu amintiții lor potrivnici în pământul Kerek²⁾. Suszișii potrivnici însă au spus că aceia sunt venetici ³⁾. În cele din urmă însă recunoscându-și vina și primind învoirea judecătorului, i-au primit ca părtași în pământul suszis, afară de pădure, în care Petenad și Mih nu au parte.

352

Simțind că i se apropie sfârșitul trupului, Tecus, fiul meșteșugarului ⁴⁾ Dionisie, care a deschis mormântul regelui Ladislau cel Sfânt cu prilejul sfințirii <acestuia> și căruia prea gloriosul rege Bela i-a dat, drept răsplată pentru această faptă ⁵⁾, libertate veșnică lui și la tot neamul ce se va coborî dintr'însul, a dat ca dușnic de pomenire ⁶⁾ pe o slugă a lui cu numele Vrug și pe toți moștenitorii acestuia de parte bărbătească, cu îndatorirea de a sluji în fiecare an în biserica din Beseneu ⁷⁾ o pomenire cu două liturghii, <dând el bisericii> o oaie, treizeci de pâini, o găscă, o găină și două vedre de bere ⁸⁾ și de a da dijmă preotului potrivit stării sale de slugă, adică două găleți din grânele sale și o găină.

353

Vs, fiul lui Tump din satul Hoth ⁹⁾, iobag al cetății Bihor, a vândut pe sluga sa cu numele Zumbot și pe soția acestuia Gerquena și pe fiul său Boxa, lui Teodor, fiul lui Doinisie, pentru șase mărci și o vacă. Iacob, ruda sa, fiul lui Hurt, a fost de față și nu s'a împotrivit <la vânzare>. Iar Teodor a plătit suszisului Iacob cele șase mărci și <i-a dat> vaca în fața noastră.

354

Isu, fiul lui Pousa din Sucuroi, a învinuit pe Martin și pe Petru, fratele său, zicând că un oaspe al lor a suferit o pagubă de opt mărci. Deoarece dânșii au tăgăduit <aceasta>, rudele celor două părți, anume Nicolae, Aba <și> Ambrosiu, împreună cu comitele Bodun ¹⁰⁾, după ce părțile s'au învoit ca ei să le fie arbitri, cercetându-le, le-au trimis cu pristavul Petru, fiul lui Morodec din satul Bodun, pentru proba fierului roșu la Oradea unde, după ce a purtat fierul, omul suszișilor Martin și Petru le-a dovedit nevinovăția.

¹⁾ *conterraneos*. ²⁾ Nagykereki, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară), sau Cherechiu în Bihor. ³⁾ *extorres*. ⁴⁾ *artificis*. ⁵⁾ *pro eo artifice*. ⁶⁾ *dusnicum exequialem*. ⁷⁾ Localitate dispărută lângă Oradea. ⁸⁾ *duo us chybrionibus cerevisiae*. ⁹⁾ Hat, pustă aproape de Komádi în comit. Bihar (R. P. Ungară). Cf. nr. 16, 108. ¹⁰⁾ Cf. nr. 350.

Mateiu din Surcud ¹⁾ a învinuit înaintea lui Desideriu episcop de Cenad pe rudele preotului Puer, anume pe Matia și Texa, că ar fi libertini ²⁾ ai soției sale. <Episcopul> i-a trimis comitelui Scumtho, procuratorul prediilor sale, spre a-i judeca. Apoi, pomenitul Matei, recunoscându-se vinovat, i-a socotit pe aceia pe care îi ceruse drept <oameni> liberi, împreună cu tot neamul ce se va coborî dintr'înșii.

Anul 1229.

În anul o mie două sute douăzeci și nouă dela întruparea domnului, Ladislau comite de Bach ³⁾ și jude al curții ne-a trimis următoarea scrisoare:

Vă dăm de știre tuturor că între Gyopol ⁴⁾ de o parte și fiii lui Absolon, anume Ioan, Martin, Paul și Absolon ⁵⁾ de altă parte s'a făcut această învoială, că au dat ei prediul cu numele Letha ⁶⁾, de lângă <râul> Bereteu ⁷⁾, fratelui lor, comitelui Gyopol, iar ei au primit în schimbul acelui prediu un prediu de câmp cu numele Iobagi ⁸⁾, împreună cu șasezeci de mărci, pe care amintitul comite Gyopol le-a plătit în întregime în fața noastră și în fața pristavului acestei pricini cu numele Tuba, în ziua nașterii domnului ⁹⁾, numiților fii ai lui Absolon. Și astfel, făcându-se schimbul, el și-a însușit singur prediul ¹⁰⁾ care se numește Letha. După ce s'au făcut acestea în felul arătat, amândouă părțile au jurat punând jurământ pe mormântul și moaștele sfântului rege Ladislau, că de aici încolo vor trăi în pace și că nu-și vor face niciodată vreun rău.

Întreg conventul bisericii din Oradea tuturor fiilor sfintei biserici mântuire întru dătătorul mântuirii. Se dă de știre tuturor celor care vor vedea scrisoarea de față că Ladislau comitele de Bach ³⁾ <și> jude al curții regale, în temeiul puterii sale judecătorești ne-a poruncit în scrisoarea sa să trecem în registrul nostru drept adevărate cele spuse de Mihail, clericul său, prin viu graiu, cu privire la desnodământul pricinii dintre Simion și fratele său Vodas ¹¹⁾, fiii lui Chenka, din comitatul Bihor ¹²⁾ de o parte și fiii lui Natus, anume Egidius și Ștefan din comitatul Bekes ¹³⁾ de altă parte. Iar Mihail a spus, față fiind amândouă părțile,

¹⁾ Probabil Sarkad, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ²⁾ libertini. ³⁾ Cf. nr. 348, 349. ⁴⁾ Azi pe teritoriul comunei Roșiori (raionul Oradea, reg. Bihor) se află un loc cu acest nume (Gyapoly). Cf. nr. 19. ⁵⁾ Cf. nr. 15, 365. ⁶⁾ Azi Cozma, prediu pe teritoriul comunei Roșiori, raionul Oradea (reg. Bihor). ⁷⁾ În text: Berucio. ⁸⁾ *praedium campestre nomine Iobagi*. ⁹⁾ 25 Decembrie. ¹⁰⁾ *praedium*. ¹¹⁾ În text: Vodasii, Vadasi. ¹²⁾ în *parochia Bichoriensi*. ¹³⁾ în *parochia Bekes*.

că susnumiții fii ai lui Chenka au pretins dela susnumiții fii ai lui Natus nouă oameni, anume pe Lench cu două fiice ale sale, anume Beda și Nuz, precum și pe Jaca împreună cu doi fii, anume Choma și Mihail, de asemenea pe Tumpa cu două fiice, anume Mica și Penteca. Și trimițând pomenitul judecător pricina lor, cu pristavul numit Micou din satul Cundurur¹⁾, la Agria, pentru proba fierului roșu, recunoscându-și vina, fiii lui Natus s'au declarat vinovați în fața lui Simion și a fratelui său Vodas. Aceștia însă, îndemnați și înduplecați de sfatul și cererea unor oameni cinstiți, au lăsat pomeniților lor potrivnici, din cei nouă oameni, o slugă, anume pe Penteca, iar pe celelalte le-au luat în stăpânirea lor.

358

Cesar mai marele oștirii²⁾ din Bekes <și> Petru, Beda, Wse, Tiburțiu, Laurențiu, Paul, Geysa sutași³⁾ s'au judecat înaintea lui Ladislau comitele de Bach⁴⁾ și jude al curții, cu Martin, fiul lui Miska, pentru un pământ numit Kechen, spunând că pământul acela este pământul cetății din Bekes. Martin însă a răspuns că acela este pământul său de moștenire, spunând că înaintașii lor, anume Chab, Sicund, Isumgut, Buus și ceilalți, împreună cu oamenii acelei cetăți⁵⁾, ceruseră pământul acela dela tatăl său Miska și dela rudele sale, în fața lui Gyula comitele palatin, ca fiind pământ al cetății și au fost osândiți la Arad prin proba fierului roșu, prin mijlocirea pristavului cu numele Husii, fiul lui Elia din satul Dran⁶⁾. Și el a dovedit aceasta cu scrisoarea de mărturie a capitlului din Arad. Cum susnumiții potrivnici ai lui Martin n'au îndrăsnit să-l desmintă, amintitul judecător i-a osândit și pentru ca încheierea acestei pricini să rămână nestrămutată, a trimis amândouă părțile, cu pristavul numit Menget, fiul lui Cocbu din neamul Tet, la noi, la Oradea și a făcut să fie însemnată pentru vecie încheierea acestei pricini, înscriind-o toată sub mărturia noastră.

359

Pancrațius, fiul lui Peta din satul Cupa⁷⁾, a tras în judecată pe niște consăteni ai săi, anume pe Aruad și pe fiii săi, după nume Chicha și Monos, în fața lui Alexandru episcopul de Oradea, judecător preacinstit și adevărat, spunând că au furat pe rege fiindcă, aflând o comoară, nu l-au înștiințat pe rege, așa cum erau datori. Cercetând pricina lor, suszisul episcop i-a trimis cu pristavul și slujitorul său numit Tiburțiu, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde numitul Monos, fiul pomenitului Aruad, purtând fierul, s'a desvinovățit.

¹⁾ Kondoros, sat în comit. Békés (R. P. Ungară). ²⁾ *princeps erat*. Corect: *princeps exercitus*. ³⁾ *centuriones*. ⁴⁾ Cf. nr. 357. ⁵⁾ *civibus eiusdem castris*. ⁶⁾ Probabil Darány, sat în comit. Somogy (R. P. Ungară). ⁷⁾ Pustă aproape de Kunágota în comit. Csanád (R. P. Ungară).

Deoarece omul nu cunoaște sfârșitul zilelor sale, preotul Mauricius s'a pus pe sine și toate ale sale sub ocrotirea bisericii din Oradea și a rânduit astfel averea, hotărînd ca, după moartea sa, sluga lui cu numele Arua să fie clopotarul bisericii din Oradea, iar pe o femeie pe care o cumpărase, cu numele Scepta, a dăruit-o bisericii, ca să dea după moartea lui o turtă de ceară cântărind două mărci, iar fiul ei și cele două ice și chiar și copiii pe care îi va naște de acum înainte, să fie liberi cu desăvârșire.

Dionisie, Ysou și Puk, patroni ai bisericii sfântului Andrei din Zobodian ¹⁾, au tras în judecată pe dușnicii lor de pomenire ²⁾, anume pe Mour, Paul, Laurențiu, Ereus, Peta și pe ceilalți, în fața lui Eracliu ³⁾ economul și custodele din Oradea, spunând că suszișii dușnici au săvârșit slujbele lor cu mai puține cheltueli decât trebuia. Ca urmare, pricina suszișelor părți s'a hotărît astfel înaintea capitlului din Oradea, adică înaintea prepozitului Ioan ⁴⁾, a cantorului Mihail și a altora, de față fiind și Micou pristavul și locțiitorul numitului judecător, ca zișii dușnici să rămână pe lângă suszisa biserică și să sluj ască în fiecare an la sărbătoarea sf. Mihail ⁵⁾, dând cu toții împreună un bou de trei ani, o sută de pâini, douăsprezece vedre de bere ⁶⁾ și fiecare gospodărie să fie datoare cu câte o liturghie.

Noi, conventul din Oradea, dăm de știre tuturor că Ladislau comitele de Bach ⁷⁾, în temeiul puterii sale judecătorești ne-a poruncit să scriem în registru pricina lui Benjamin, potrivit cuprinsului scrisorii pe care ne-a trimis-o și care purta o pecete dublă.

Iar cuprinsul scrisorii este acesta:

Ladislau comite de Bach și jude al curții, tuturor la care vor ajunge cele de față, mântuire întru domnul. Voim să afle întreaga obște că Ieremia, Bocou, Tocus și Gegus l-au chemat înaintea noastră pe Choma pentru un om cu numele Benjamin, fiul lui Cusoy, spunând că Benjamin este sluga lor și fiul slujnicei lor. Suszisul Choma a răspuns însă că <acela> îi este rudă și din neamul său. Așa dar, am hotărît ca zisul Choma să dovedească adevărul spuselor sale prin mărturia rudelor lui, ceea ce el a și făcut în chip foarte cinstit. Am înțeles așa dar că el l-a apărut pe zisul Benjamin prin jurământul a două rude ale sale. S'au jurat

¹⁾ Kőtegyán, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). ²⁾ *dusnicos eorum exequiales*. ³⁾ Cf. nr. 347. ⁴⁾ Cf. nr. 379. ⁵⁾ 29 Septembrie. ⁶⁾ *idris cervisiae*. ⁷⁾ Cf. nr. 358.

adică, Chuma și Azarie, pe altarul sfântului Ladislau, la Oradea și lui Beniamin i s'a dat libertate. Ca urmare am dat cu privire la aceasta scrisoarea de față, <întărită> cu pecetea noastră, pristav fiind Marcu din Cheph ¹⁾).

363

Clement din satul Nojorid ²⁾ ne-a mărturisit prin viu graiu că, atunci când a găsit împreună cu pristavul comitelui Ladislau pe libertinul ³⁾ său, cu numele Tadeus, care fugise dela el, căsătorit și numitul judecător i l-a dat lui pe acel libertin, împreună cu soția sa, el, anume Clement, pentru mântuirea sufletului său, a rânduit cu privire la soția amintitului libertin, ca ea să fie liberă și oricine se va naște dintr'însa parte femeiască să fie liberă, iar cei de parte bărbătească să urmeze starea tatălui lor.

364

Murind fără moștenitor, Augustin, fiul lui Schemcha, a lăsat o slugă a sa, cu numele Paul, mănăstirii sfântului Ioan Botezătorul ⁴⁾ drept dușnic de pomenire, ca să dea bisericii în fiecare an o oaie bună, treizeci de pâini, cinci vedre de bere ⁵⁾ și să nu fie dator să slujească nici bisericii, nici altcuiva cu nimic altceva. Acel Paul, cum spun, a răscumpărat pe soția sa, numită Bud, și pe fiica sa, numită Huga, care ajunseseră în partea <de moștenire a> celor două surori ale zisului Augustin, anume Ana și Maria, iar după moartea lor au trecut la a treia soră a amintitului Augustin, cu numele Magdalena, cu învoirea lui Cumpurdin și Gocholin, rudele stăpânului său. Magdalena le-a eliberat nu atât pentru prețul primit, cât pentru sufletul surorilor sale, fiindcă surorile sale le-au lăsat libere pe suszisele slujnice.

365

Ioan, fiul lui Absolon ⁶⁾, a mărturisit prin viu graiu că a vândut pe un libertin ³⁾ al său fugit, cu numele Sana, fiul lui Beg, fratelui său Paul, pentru o marcă fără o uncie ⁷⁾).

366

Usian ⁸⁾ din satul Pulgar ⁹⁾ s'a judecat în fața lui Ladislau comitele de Bach ¹⁰⁾ și jude al curții, cu Antoniu din satul Bola ¹¹⁾ pentru strămutarea pe ascuns a slugii sale cu numele Mihail și a doi cai. Fiindcă acesta tăgăduia, numitul jude-

¹⁾ Csif, pustă aproape de Zsaka, în comit. Biħar (R. P. Ungară). ²⁾ Irug, sat în raionul Oradea (reg. Bihor). ³⁾ *libertinum*. ⁴⁾ Mănăstirea sf. Ioan pe malul Crișului-Repede, dela care își trage numele satul Sântion, raionul Oradea (reg Bihor). Cf. nr. 125. ⁵⁾ *idrias cervisiae*. ⁶⁾ Cf. nr. 15, 356. ⁷⁾ În textul latinesc publicat : *pro marca unica minus*; probabil: *pro marca uncia minus*. ⁸⁾ În text: *Vsian, Usian*. ⁹⁾ Tiszapolgár, sat în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ¹⁰⁾ Cf. nr. 362. ¹¹⁾ Cf. nr. 294.

cător i-a trimis, cu pristavul numit Gabriel din satul Gab ¹⁾, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde s'a făcut între ei următoarea învoială : suspomenitul Antoniu să dea numitului său potrivnic, la sărbătoarea sf. Maria Magdalena ²⁾, în satul Udvari ³⁾, două mărci fără un fertun, iar pe judecător și pe pristav să-i plătească împreună. Dacă însă suszisul Usian va putea găsi în altă parte pe sluga fugită, să fie obligat a înapoia lui Antoniu banii pe care i-a primit.

367

Înainte de Betlen și Ștefan, locuitori ai lui Ladislau comitele de Bach ⁴⁾ și jude al curții, Ștefan din satul Chueytor a învinuit pe Paul din satul Paul ⁵⁾ și pe fratele său Petru de o pagubă în preț de două mărci. Deoarece ei au tăgăduit aceasta, pomeniții judecători i-au trimis cu pristavul numit Marcu pentru proba fierului roșu la Oradea, unde numitul Petru, purtând fierul pentru sine și pentru fratele său, a dovedit nevinovăția lor.

368

Când partea de moștenire din pământul Borozlou ⁶⁾ a lui Nicolae, fiul lui Endus, a ajuns, pe calea judecății, în stăpânirea lui Petru, fiul lui Petru, acesta a spus că susnumitul Nicolae avea în pământul acela și o parte cumpărată, pe lângă cea de moștenire. Deoarece comoștenitorii ⁷⁾ acelui Nicolae, anume comitele Petru, Ioan și Paul, au tăgăduit aceasta, comitele Ladislau a hotărât să ia jurământul acestor copărtași ⁸⁾ și, dându-le pristav pe unul cu numele Becha, fiul lui Petru, i-a trimis la Oradea unde, atunci când au fost gata să jure, imputernicitul lui Petru, cu numele Hubec ⁹⁾, recunoscând că potrivnicii stăpânului său au dreptate, nu i-a pus să jure, ci le-a lăsat lor pământul pe care stăpânul său Petru îl ceruse drept parte cumpărată. Același Hubec s'a mai învoit să plătească în întregime pe judecător, iar pe pristav în parte. În afară de aceasta, suszisul Petru a cerut două sate, anume Gurbuc ¹⁰⁾ și Fekethe, ca fiind pământ al lui Nicolae, din dania regelui către tatăl acestuia, Endus, și cum susnumiții oameni s'au împotrivit, zicând că ele sunt de moștenire <și sunt> ale lui Nicolae și ale lor și au dovedit aceasta prin mărturia multor oameni buni ¹¹⁾, suszisul judecător i-a trimis, cu amintitul pristav, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde omul lor, purtând fierul, s'a desvinovățit.

¹⁾ Fost sat în vechiul comit. Zarand, aproape de satul Șicula în raionul Ineu (reg. Arad).

²⁾ 22 Iulie. ³⁾ Sárretudvari, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). Cf. nr. 93, 168, 239, 286.

⁴⁾ Cf. nr. 366. ⁵⁾ Probabil Monostorpályi, sat în comit. Bihar (R. P. Ungară). Cf. nr. 344.

⁶⁾ Sat în comit. Sáros (R. Cehoslovacă). ⁷⁾ *cohaeredes*. ⁸⁾ *eorundem condivisorum*. ⁹⁾ În text: Hubec, Hubuc. ¹⁰⁾ Garbóc, sat în comit. Abauj (R. Cehoslovacă). ¹¹⁾ *bonorum hominum*.

Mog din satul Păcureni ¹⁾ și alți iobagi ai cetății Cluj ²⁾, anume Erdeu mai marele oștirii ³⁾, Chicolou, Tenqneu, Pouca crainicul principal ⁴⁾, Cheycima și Bulchu, văzând că o parte de două pluguri din suszisul pământ al cetății a fost luată pe nedrept de niște străini ⁵⁾, anume de Gotfred, Farcaș, Vilc, Olbert, Petru, Andrei și Fila, i-au chemat pe dâșii în fața lui Sebastian comitele de Cluj, judecătorul trimis de rege. Acesta, după ce a ascultat răspunsurile celor două părți, le-a trimis, cu pristavul numit Farcaș, fiul lui Choka, din satul Seldeu ⁶⁾, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde susnumiții reclamanți au pus să se poarte fierul ⁷⁾, dar potrivit lor, recunoscându-se <vinovați> s'au sustras <probei fierului roșu> și <au dat> susnumiților reclamanți pomenitul pământ al cetății. Reclamanții s'au învoit să plătească pe judecător și pe pristav și, pentruca <amin-tirea> încheierii acestei judecăți să rămână neștearsă, suszisele părți au pus să fie hotărnicit pământul cu pricina cu hotare de jur împrejur. Unul din hotare se află pe muntele numit Bursors, de aci merge, prin valea Kusol, la Agosholm, iar de acolo, prin valea cu numele Er, el ajunge la hotarul <satului> Viștea ⁸⁾. In afară de aceasta, suszisul Mogd are drept, dincolo de hotarele acelea, spre partea de miazănoapte, la o sesie în întindere de douăzeci de iugăre.

370

Absolon, fiul lui Hurtu ⁹⁾, ne-a mărturisit prin viu graiu nouă, capitlului din Oradea, că a vândut doamnei Iustina, soția comitelui Mica, șapte oameni, ale căror nume sunt acestea: Mathka ¹⁰⁾, Faelicitas, soția lui și fiii lor Toma, Tanalchu <și Gyonon> ¹¹⁾ și fiicele lor Maged și Ilegu ¹⁰⁾.

371

Oamenii cetății ¹²⁾ Bolondus ¹⁴⁾ din satul Leginer: Morcu, Unuca, Hertugug, Luchy, Ugud, Baldu, Bila și alții au pârît pe niște fii ai iobagilor sf. rege ¹⁵⁾ din acel sat, anume pe Se:kenteu, Marcel, Acel, Mogya și Vs, spunând că ei sunt oameni ai cetății, fiind supuși aceleiași slujbe, adică îndatoririi de oameni

¹⁾ Poca, sat în raionul Târgu-Mureș (reg. Mureș). ²⁾ *castri Clus*. ³⁾ *principe exercitus*. ⁴⁾ *archipraecone*. ⁵⁾ *quibusdam alienis*. ⁶⁾ Pustă cu numele Seldö ori Söldö a fost în comit. Szabolcs (R. P. Ungară). ⁷⁾ *fecerunt portari ferrum*. ⁸⁾ *Visata*, sat în raionul Cluj (reg. Cluj). ⁹⁾ Cf. nr. 54: *Hurt*. ¹⁰⁾ Cf. nr. 26, 54: *Masa*. ¹¹⁾ Nume omis din greșală. Cf. nr. 54. ¹²⁾ Cf. nr. 54. Absolon a cumpărat acești oameni în 1213. ¹³⁾ *cives castri*. ¹⁴⁾ Cetate aproape de satul Becko în comit. Trencsén (R. Cehoslovacă). ¹⁵⁾ *filios ioubagionum Sancti Regis*. Cf. nr. 51.

ai cetății ¹⁾). Aceia însă au zis că sunt fii ai iobagilor sf. rege și aceasta au mărturisit-o, precum a arătat pristavul lor și iobagii acelei cetăți, anume Matha mai marele oștirii ²⁾, sutașii ³⁾ Chichur, Szeret, Mogy, Peremus, Toma, Ind, Albeus, Gyurca, Poula, Budius, Henchu și alții. Ne fiind mulțumit cu mărturia lor, comitele lor Martin i-a trimis, cu pristavul numit Nuetlen din satul Olsuc ⁴⁾, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde susnumiții reclamanți, recunoscându-și vina, nu s'au supus probei fierului roșu, spunând că pomeniții lor potrivnici sunt fii ai iobagilor sfântului rege și mărturisind că i-au învinuit în chip mincinos că ar fi datori cu aceleași slujbe ca și oamenii cetății ⁵⁾.

Anul 1234.

372

La câțva timp după ce comitele Eccy, fiul lui Eccy, cumpărase pământul cu numele Camana ⁶⁾ dela Leva, fiul lui Cusyd, Mihail, fiul lui Mihail, fratele lui Edemen, a cerut pământul acela ca fiind al său și, deoarece n'a putut aduce vreo probă pentru a dovedi aceasta, Ladislau comite de Bach ⁷⁾ și jude al curții a hotărît să se ia jurământ comitelui Eccy. Dar în urma sfatului prietenilor lor și cu încuviințarea judecătorului, cele două părți s'au învoit astfel: comitele Eccy să dea lui Mihail douăzeci de mărci fără una, iar Mihail să lase pământul acela comitelui Eccy ca fiind de cumpărare, dar așa ca Mihail sau urmașii lui să fie datori a-l apăra pe comitele Eccy, când cineva ar cere pământul acela dela comitele Eccy sau dela urmașii săi. Iar pentruca <amintirea> încheierii acestei pricini să rămână neștearsă, numitul comite Eccy, venind împreună cu pristavul acestei pricini la Oradea, Mycud, fiul lui Atha, a plătit numitului Mihail, în fața capitlului și a pristavului, douăzeci de mărci fără una.

373

Chygz și Iacob, fiii lui Buns ⁸⁾, mergând împreună cu Vnuca, fiul lui Farcaș din Bekes, pristav și slugă a lui Ladislau comitele de Bach ⁷⁾ și jude al curții, au prins pe sluga lor cu numele Cucus la Buda, fiul lui Farcas. Cum însă Buda spunea că acela este liber, iar ceilalți dovedeau că este sluga lor, în urma sfatului prietenilor lor și cu încuviințarea judecătorului, pomenitul Buda l-a răscumpărat din robie ⁹⁾ pe pomenitul Cucus, dându-i libertate deplină în așa fel, ca atât Cucus, cât și fiul său și toți urmașii lor, câți se vor coborî dintr'înșii, să aibă dreptul a se așeza oriunde vor voi. În schimb, Cucus a înapoiat lui Buda banii pe care acesta îi dăduse pentru el, anume două mărci și jumătate.

⁴⁾ *simili officio idest debito castrensium subiacentes*. ²⁾ *princeps exercitus*. ³⁾ *centuriones*.

⁴⁾ Alsók a fost numele satului Györszentmárton din comit. Győr (R. P. Ungară). ⁵⁾ *de civili servitio*. ⁶⁾ Kamonya, pustă în comit. Zemplén (R. Cehoslovacă). ⁷⁾ Cf. nr. 348.

⁸⁾ Cf. nr. 210, 358, unde figurează *Bus*, *Buus*, iobagi ai cetății Békés (R.P. Ungară). ⁹⁾ *a servitute*.

Oamenii ¹⁾ bisericii din Bistra ²⁾ din satul Suptal au învinuit de silnicie pe Tub din satul Fibiș ³⁾, spunând că a luat dela ei cu puterea patru cai și șase boi și, afară de aceasta, că a rănit rău trei bărbați și o femeie și a răpit și ține ascuns un om. Fiindcă pomenitul Tub tăgăduia toate acestea, Ladislau comite de Bach ⁴⁾ și jude al curții i-a trimis, cu pristavul numit Gabriel din satul Oztanca, pentru proba fierului roșu la Oradea, unde unul din oamenii susziși, cu numele Buchud, purtând fierul pentru sine și pentru consătenii săi, s'a desvinovătit. Dar în aceiași săptămână când trebuia să jure abatele de Bistra și să plătească banii de judecată <contra> amintitului potrivnic al oamenilor săi, el n'a fost la Oradea, nici n'a jurat, nici n'a plătit banii la care era îndatorat. Deci, numitul Tub, fiind osândit în folosul oamenilor din Bistra, a plătit în întregime în fața noastră, în mâna lui Lyther și Pousa, procuratorii din Bistra, banii de judecată, <amenda>, la care a fost osândit prin sentința judecătorului suszis, adică opt mărci și zece pense. Adevărim așa dar că niciuna din părți nu mai are <vreo> datorie în această pricină.

375

Având o slugă cu numele Ștefan, Bagha, fiul hotnogului Luca ⁵⁾, a îngăduit ca atât Ștefan, cât și soția sa Moya și fiul său Chegza, despre care s'a scris mai sus ⁶⁾, să fie răscumpărați cu șase mărci și un fertun de către un iobag al său, anume Crust, socrul slugii sale. Li s'a dat astfel libertatea de a se așeza oriunde vor voi, atât ei, cât și toți urmașii lor.

376

Ladislau comite de Bach ⁴⁾ și jude al curții ne-a înștiințat prin scrisoarea sa că Luca ⁷⁾, slujitorul ⁸⁾ bisericii din Curud ⁹⁾, e dator să plătească la Oradea, la sărbătoarea sfântului Mihail ¹⁰⁾, lui Jacou ¹¹⁾ și Ioan, pentru un oarecare <om> cu numele Deguz, patrusprezece mărci și șaptesprezece pondere ¹²⁾ și, în sfârșit, primind acestea Jacou și Ioan să <nu> aibă dreptul de a-și cere înapoi slugile ¹³⁾. Așa dar suszisul Luca a plătit la sărbătorea și în locul pomenit susnumiților Jacou și Ioan pomeniții bani, în fața noastră și a lui Sebastian din satul Baba ¹⁴⁾, pristavul acestei pricini.

¹⁾ *populus*. ²⁾ Mănăstirea aceasta a fost la răsărit de Timișoara, între Moșnița și Remeta Mare (raionul Timișoara). ³⁾ *Fives*, sat în raionul Lipova (reg. Arad). ⁴⁾ Cf. nr. 348. ⁵⁾ *hodnogionis*. Cf. nr. 97. ⁶⁾ Partea registrului la care se referă textul s'a distrus în cursul vremii. ⁷⁾ Cf. nr. 244—5. ⁸⁾ *ministerialis*. ⁹⁾ Kúrúmonostora. Cf. nr. 217, 244, 245, 387. ¹⁰⁾ 29 Septembrie. ¹¹⁾ În text: *Jacou, Jacon*. ¹²⁾ adică groși. ¹³⁾ *acceptis tandem illis iidem Jacou et Joannes haberent ius requirendi servos suos*. ¹⁴⁾ Héjőbába, sat în comit. Borsod (R. P. Ungară).

Doamna Margareta, soția răposatului comite Torcunca, având un pământ de moștenire numit Gilian ¹⁾, dăruit ei de către tatăl ei, anume Farcaș și de către frații ei, Ioan și Paul, după moartea tatălui și a soțului său, a dăruit pământul acela, fără știrea fraților săi, cruciaților sfântului Ioan Botezătorul ²⁾. Sunumiții ei frați au dat-o însă în judecată înaintea regelui Andrei, zicând că nu are voie să înstrăineze în nici un chip pământul acela, <dându-l> altora, cât timp dânșii sunt megieșii de hotar ³⁾ și acel pământ le revine lor prin drept de moștenire. Așa dar regele, judecând împreună cu fruntașii săi și numind pristav pe unul cu numele Fonchuca, fratele lui Heym ⁴⁾, a poruncit ca pământul acela să fie vândut suszișilor frați ai susnumitei doamne. Venind la Oradea împreună cu zisul pristav, dânșii au dat pomeniților cruciați, potrivit prețului <obișnuit> în țară, douăzeci și două de mărci fără un fertun, drept preț al acelui pământ și au făcut ca pământul acela, înapoiat lor din împuternicirea regelui, să li se transcrie prin mărturia capitlului nostru din Oradea.

Deoarece biserica sfântului Protomartir din dealul Orăzii ⁵⁾ dăduse în folosință ⁶⁾ un pământ al său cu numele Thomasci ⁷⁾ lui Rafael, fiul comitelui Toma, iar acesta a fost osândit obștește ⁸⁾ atât în persoana, cât și în bunurile sale, pentru o grozavă nelegiuire săvârșită împotriva comitelui Both, susnumitul pământ a ajuns în mâna regelui Andrei împreună cu celelalte pământuri ale numelui Rafael. Iar regele a dăruit pământul acela lui Ladislau comitele de Bach ⁹⁾ și jude al cūrții. Însă Filip prepozitul bisericii sfântului Protomartir, împreună cu Adrian priorul și Corneliu custodele, precum și cu întregul capitlu al acelui loc, au cerut suszisul pământ, spunând și dovedind printr'un privilegiu că pomenitul pământ este al bisericii sfântului Protomartir și că a fost dat în folosință pomenitului Rafael, ca unui fiu credincios al bisericii și deci nu trebuia înstrăinat dela biserică împreună cu celelalte bunuri ale lui Rafael. Așa dar, regele a hotărât împreună cu fruntașii săi cu privire la zisul pământ, ca suszisa biserică a sfântului Protomartir să plătească susnumitului comite Ladislau o sută de mărci și astfel pomenitul pământ Thomasci să-i revie ei pe veci, fără nicio împotrivire. Și așa s'a făcut. Căci, plătind numitul prepozit al acelui loc și numiții săi frați o sută de mărci în fața pristavului regelui, adică <în fața> lui Petru, fiul lui Lud și în fața noastră, au răscumpărat suszisul pământ, trecându-l în proprietatea pomenitei biserici. Noi, conventul din Oradea, suntem martori acestui lucru.

¹⁾ Sat dispărut aproape de Satu-Mare (reg. Baia-Mare). ²⁾ Mănăstirea sf. Ioan, pe malul Crișului-Repede, dela care își trage numele satul Sântion. Cf. nr. 125, 364. ³⁾ *commetanei*. ⁴⁾ Heym, comitele de Borsva (Pereg). Cf. nr. 39, 72. ⁵⁾ *de territorio Varadiensis*. Corect: *de promontorio*... ⁶⁾ *usufructuario Raphaeli*. ⁷⁾ Tamási, pustă aproape de Körösnagybátony, în comit. Bihar (R. P. Ungară). ⁸⁾ *publice condemnato*. ⁹⁾ Cf. nr. 348.

După ce Scemer, fiul lui Scemera, lăsase prin testamentul său din urmă¹⁾ bisericii sfântului Gheorghe²⁾, ca dușnic pe un <om> cu numele Dera, din pre-diul Jousa³⁾, ca să facă pomenire, la sărbătoarea sfântului Mihail⁴⁾, cu o oaie bună, treizeci de pâini și patru vedre de bere⁵⁾, murind Scemer, o rudă a lui cu numele Cosma, l-a oprit <pe Dera> pe nedrept la sine și nu l-a lăsat să-și îndeplinească slujba sa. Așa dar, ficele suszisului Scemer, anume Benedicta și Rosa, l-au cerut pe numitul dușnic în fața lui Ioan⁶⁾ prepozitul de Oradea, spunând că pomenita lor rudă îl ține fără voia lui⁷⁾ pe numitul dușnic, slobozit de către tatăl lor și nu-i îngăduie să-și îndeplinească slujba. A leze ind aceasta, zisul prepozit, dând pristav pe preotul acelei biserici cu numele Paul, l-a reazez t pe numitul dușnic în slujba pe care i-o ră iduise stăpânul său, poruncind acelui dușnic ca, plecând dela suszisul Cosma, să-și aleagă o așezare potrivit hotărîrii magistrului capelei sfântului Gheorghe, iar pomenitul Cosma să dea o juncă, patru oi și opt clăi de grâne⁸⁾, ca să aibă din ce săvârși parastasele.

Oamenii cetății Naugrad⁹⁾ din satul Sember¹⁰⁾, anume Chepanus, Penter, Rodusi, Pousa, Domald, Ștefan, Oucus, Zunga și Ioan, fiind sprijiniți de către iobagii cetății, anume de către Loudan mai marele oștirii¹¹⁾, Nicolae, Bohmel, Paul, Both, Tiburțiu și Mihail, au cerut, în fața lui Ladislau judele curții și comite de Bach¹²⁾, un pământ din acel sat al unui om liber, cu numele Peth, care <pământ> are o întindere de patru pluguri, spunând că este pământul cetății și că a fost încălcat de el. Intrucât Peth a răspuns că pământul său îl ține prin drept de cumpărare, numitul judecător a trimis amândouă părțile cu pristavul numit Imurad din satul Sceureg¹³⁾ la Oradea, unde atunci când pomenitul Peth a ridicat fierul și a venit în ziua deslegării, numiții iobagi ai cetății, recunoscându-și vina, au lăsat suszisul pământ numitului Peth, ca fiind al său. Pământul acesta se hotărînicește în spre răsărit cu Topka¹⁴⁾, iar spre miazăzi cu pământul sfintei biserici din Paztuh¹⁵⁾, de aci <hotarul> merge prin valea numită Potok

¹⁾ in ultimo testamento dedisset. ²⁾ La nord-vest de Debrețin (R. P. Ungară). ³⁾ Jócsa la nord-vest de Debrețin (R. P. Ungară). ⁴⁾ 29 Septembrie. ⁵⁾ idriis cerevisiae. ⁶⁾ Cf. nr. 361. ⁷⁾ adică fără voia dușnicului. ⁸⁾ capetias frumenti. ⁹⁾ ciues castri Naugra de comit. Nógrád în R. P. Ungară. ¹⁰⁾ Zsemer, așezare dispărută, în comit. Nógrád (R. P. Ungară). ¹¹⁾ princeps exercitus. ¹²⁾ Cf. nr. 348. ¹³⁾ Söreg, sat în comit. Gömör, sau pustă în comit. Pest-Pilis-Solt-Kiskun (R. P. Ungară). ¹⁴⁾ Töpke sau Tepke, pustă în comit. Nógrád (R. P. Ungară). ¹⁵⁾ Turpásztó, pustă în comit. Heves (R. P. Ungară). Cf. nr. 195, 324.

până la muntele Grab ¹⁾), apoi la Sember și dela Sember vine la Hogoua ²⁾), und se sfârșește, precum ne-a spus nouă numitul pristav de față cu cealaltă parte care a întărit spusele lui.

381

Paul, slujitor ³⁾) al lui Tiba canonic de Vaț, a pârît pe niște femei, anume pe Mizla și Vtalou, spunând că au făcut să fie luată într'ascuns slujnica sa cu numele Scereteu. Tăgăduind ele aceasta, pomenitul Paul a adus pe unul cu numele Paris, care i-a adeverit fapta lor. Și cum Paris mărturisea stăruitor împotriva lor, Brictius episcopul de Vaț a trimis pe susnumita Mizla și pe Paris la Oradea, pentru proba fierului roșu, unde aceea, purtând fierul pentru sine și pentru doamna Vtalou, s'a ars.

382

Filip, fiul lui Cosma, a slobozit pe un libertin ⁴⁾) al său cu numele Zup, împreună cu fiii săi Both și Bata, dându-le libertatea de a se putea așeza oriunde vor voi atât ei, cât și tot neamul coborîtor dintr'înșii.

Anul 1235

383

În anul o mie două sute treizeci și cinci dela întruparea cuvântului, domnind prea slăvitul rege Andrei, venerabilul Benedict fiind episcop de Oradea, Dionisie comite palatin, Ștefan comite de Bihor, Anian lector și notar de Oradea, s'a întâmplat că Omocel, fiul lui Ioan, ne-a mărturisit prin viu graiu că, neavând urmași și luând de suflet pe fiii fratelui său Ilia, anume pe Petru și pe Gheorghe și pe Matia și pe o rudă a lor cu numele Sedebur, a dăruit împreună susnumiților trei frați, adică fiilor susnumitului Ilie și lui Sedebur ⁵⁾), partea sa din pământul Cornust ⁶⁾), care se află spre biserica sfântului Petru, dar așa ca suszisa parte să fie, ca și mai înainte, a lui Omocel sau a soției sale, cât timp vor trăi ei, iar dacă s'ar întâmpla să aibă urmaș, să rămână acelui urmaș, prin drept de moștenire. Dacă totuși ar muri amândoi fără urmaș, numita parte să treacă, în temeiul acestei rândueli, în stăpânirea numiților patru frați ⁷⁾).

¹⁾ Garáb, pustă în comit. Nógrád (R. P. Ungară). ²⁾ Corect: Zogova, adică râul Zagyya din R. P. Ungară. ³⁾ *serviens*. ⁴⁾ *quendam libertinum*. ⁵⁾ În text: Sedebur, Scedebur.

⁶⁾ Körmösd, pustă aproape de Mezösas, în comit. Bihar (R. P. Ungară). Cf. nr. 51, 92.

⁷⁾ Aici textul e în contradicție cu ceea ce se spune mai sus, unde e vorba numai de trei frați, fiii lui Ilie și de o rudă a lor.

Ibrahim arhidiaconul din Zobuslou ¹⁾ a slobozit pe un băiat cu numele Paul, sluga sa, precum a spus, prin cumpărare, dar așa <ca Paul> să fie ținut a-î sluji cât timp va trăi el, iar după moartea lui să fie slobod, atât Paul însuși, cât și tot neamul coborîtor dintr'însul, având dreptul de a se așeza oriunde ar voi.

Teco, fiul lui Toma din satul Debrezun ²⁾ și cumnatul său Hemiric, fiul lui Mauriciu din satul Zeb, ne-au mărturisit că, în neînțelegerea ivită între ei cu privire la o slujnică cu numele Chynchola și la cele două fice ale ei, anume Ancilla și Cecilia, despre care suszisul Hemiricus spunea că au fost aduse de către soția sa, iar Teco zicea că le-a răscumpărat dela suszisul său cumnat, în urma sfatului judecătorilor ³⁾ și anume al lui Mihail, fiul comitelui Matia și al lui Petru, fratele lui Buch și al altor oameni din ținutul lor ⁴⁾, au ajuns la învoiala ca susnumitul Hemiric să vândă pomenitele slujnice cumnatului său Teco, primind dela el o marcă și un fertun.

Murind soțul și fiii săi, doamna Rosa, fiica arhipresbiterului Briccius, ne-a mărturisit prin viu graiu că a renunțat la întreaga zestre ⁵⁾ și la toate lucrurile cu care ar fi trebuit s'o înzestreze soțul său Lodomer și că a deslegat <de orice sarcină> pe toate rudele soțului ei și pe toți aceia care chezășuieră pentru dănsul, anume pe Habraham, Ysahac, Farcaș, Paul și Grigore.

Pascha, pristavul lui Dionisie comitele palatin, precum am înțeles din scrisoarea aceluiași palatin, a adus înaintea noastră pe Grigore abatele din Kuru ⁶⁾ de o parte și pe dogarii ⁷⁾ regali din satul Tunna, anume pe Andrei, Tupuz, Chama, Thuch, Halad și Bogy <de altă parte>, spunând că susnumitul abate trebuie să jure pe mormântul sfântului rege Ladislau pentru pământul mănăstirii Kuru, numit Tumban, care se află spre miazăzi, lângă Criș, aproape de mănăstirea sfântului Ioan Botezătorul ⁸⁾. Când pomenitul abate a fost gata să jure, părțile s'au învoit ca zisul pământ să fie hotărnicit mai întâi. Făcându-se hotărnicirea, pomeniții dogari, căindu-se, au lăsat pământul pe care îl cereau mănăstirii Kuru, al căreia era de drept și, întorcându-se, au mărturisit înaintea numitului pristav că au lăsat numitei biserici zisul pământ, împreună cu o moară și un pod.

¹⁾ Corect: *Zoboulsu*, adică Szabolcs. ²⁾ Acum Debrețin, oraș în R. P. Ungară. ³⁾ *arbitrorum*. ⁴⁾ *comprovincialium*. ⁵⁾ *dotalitia*. ⁶⁾ Mănăstirea Kürü în comit. Jász-Nagykun-Szolnok (R. P. Ungară). Cf. nr. 217, 244—5, 376. ⁷⁾ *tunnarios*. ⁸⁾ Mănăstirea sf. Ioan pe malul Crișului. Repede, dela care satul Sântion, raionul Oradea (reg. Bihor) își trage numele. Cf. nr. 125, 364.

Clericul Ștefan, fiul lui Hus, a dat mărturie că Hagya ¹⁾ om al cetății Cluj ²⁾ a învinuit de furt pe unul cu numele Henguch ³⁾ din satul Hem ⁴⁾ și desvinovându-se Henguch prin proba fierului, susnumitul Hagya a fost pedepsit cu o amendă de șase mărci. Neavând din ce să plătească cele șase mărci, judecătorul acestei pricini, numit Nucden ⁵⁾ comite curial l-a zălogit, prin mâna pristavului său numit Luxa ⁶⁾ din satul Lomb ⁷⁾, împreună cu soția sa și cu unicul său fiu, numit Abbeus, pentru șase mărci, bunicului său ⁸⁾ numit Valter oaspe din Bihor. Murind acesta, pomenitul Hagya a rămas în zălog la Hus, tatăl său ⁹⁾ și fiul suszisului Valter. Iar după moartea tatălui său, Hagya i-a rămas lui ¹⁰⁾; dela care însă zisul Hagya s'a răscumpărat, împreună cu soția și cu fiul său, plătindu-i cele șase mărci, pe care Hagya le împrumutase dela bunicul său și în chipul acesta, plătindu-se întreagă datoria, el, soția și fiul său au rămas slobozi pe veci.

Eu Benedicta, soția lui Herczeg din neamul Borsa, măritându-mi cele două fiice potrivit bunei lor nașteri și dându-le lucrurile mele în chip legiuit, am cumpărat dela ruda mea Valerian cantorul, cu știrea și învoirea rudelor sale, anume a lui Vstauz, fratele său și a magistrului Anian, unchiul său și a altora, pe slujnica numită Agna, împreună cu cei doi copilași ai ei, anume Heta și Furtun și voind să închin zilele văduviei mele și zilele copiilor mei bisericii din Vgra¹¹⁾, apropiindu-se sfârșitul vieții mele, am dat pe susnumita slujnică acelei biserici ca să dea în fiecare lună la altarul sfintei fecioare o lumânare de un cot¹²⁾ și aceasta până la sfârșitul vieții sale. Pe unul din fiii săi, anume pe Heta, l-am rânduit dușnic de pomenire, ca să-mi facă în fiecare an, la sărbătoarea sfântului Mihail, în aceeași biserică, un parastas cu un bou de doi ani, cu pâine și cinci vedre de bere ¹³⁾, iar pe celălalt, anume pe Furtun, l-am dat aceleiași biserici ca clopotar și amândoi să rămână în slujbele rânduite, din neam în neam.

Textul lat. al registrului la J. Karácsonyi — S. Borovszky, *Regestrum Varadinense examinum ferri candentis...* Budapesta, 1903.

1) Cf. nr. 18: Agya. 2) *civis Culusiensis*. 3) Cf. nr. 18: Engues. 4) Așezare părăsită aproape de Huedin (raionul Cluj). 5) Corect: Nuethlen. Cf. nr. 18. 6) Corect: Luca. Cf. nr. 18. 7) *Sat dispărut aproape de Cluj*. 8) al lui Ștefan. 9) adică al lui Ștefan, amintit a începutul textului. 10) adică lui Ștefan. 11) Ugra, sat în comit. Bihor (R. P. Ungară). Cf. nr. 97. 12) *candelam unius cubiti*. 13) *hydriis cerevisiae*.

1209.

«Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește comitelui Sebus posesiunea Szent-györgy (comitatul Pojon). În lista demnitarilor, între alții»: Simion episcop de Oradea, Windelik, «Benedict voevod», Mihail comite de Bihor ¹⁾).

Regest după textul lat. din Fejér, III, 2, p. 468.

1209.

«Andrei al II-lea regele Ungariei, dăruiește palatinului Csepán niște posesiuni din comitatul Moson (R. P. Ungară). În lista demnitarilor, între alții»: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei ²⁾, Benedict voevod, Smaragd comite de Bihor, Petru comite curial al reginei și de Cenad.

Regest după textul lat. din Wenzel, VI, p. 333—334.

1209.

«Andrei al II-lea regele Ungariei întărește pe palatinul Poch în posesiunea unui pământ din comitatul Moson (R. P. Ungară). În lista demnitarilor, între alții»: Simion episcop de Oradea, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Desideriu episcop de Cenad, Mihail voevod, Banco comite de Bihor.

Regest după textul lat. din Wenzel, VI, p. 334—335.

¹⁾ Wichor. ²⁾ *Ultrasilvanus*.

1209.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește prepozitului Adolf un pământ în Zips (azi în R. Cehoslovacă). In lista demnitarilor între alții>: Simion episcop de Oradea, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Desideriu episcop de Cenad, Mihail voevod, Banco comite de Bihor.

Regest după textul lat. din Fejér, III, 1, p. 76—78.

1209.

<Andrei al II-lea regele Ungariei acordă un privilegiu abatelui mănăstirii sf. Benedict de lângă râul Gran (azi în R. Cehoslovacă), privind dreptul acestuia de a purta insemnele de prelat. In lista demnitarilor, între alții>: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Mihail voevod, Nicolae comite de Bihor.

Regest după textul lat. din Knauz, I, p. 192.

1210.

<Andrei al II-lea regele Ungariei întărește o danie a palatinului Chepan (Csepán) în favoarea Cavalerilor Templieri. In lista demnitarilor, între alții>: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Mihail voevod.

Regest după textul lat. (transumpt din 1272) din Smičiklas, III, p. 97—99.

1210.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește palatinului Poth un pământ în comitatul Győr (R. P. Ungară). In lista demnitarilor, între alții>: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Mihail voevod, Banco comite de Bihor.

Regest după textul lat. (transumpt din 1271) din Wenzel, VI, p. 341—343.

1210.

<Andrei al II-lea regele Ungariei întărește posesiunile (din Croația) ale mănăstirilor sf. Ioan din Alba (Dalmația) și Cosma și Damian din Rogovo (Dalmația). In lista demnitarilor, între alții>: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Mihail voevod, Banco comite de Bihor și comite curial al reginei.

Regest după textul lat. (transumpt din 1229) din Smičiklas, III, p. 99—100.

<1211, între 1 Ianuarie — 29 Mai>.

<Andrei al II-lea regele Ungariei înșiră privilegiile mănăstirii din Toplica (comitatul Warasd, azi în Iugoslavia). In lista demnitarilor, între alții>: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcopul de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Mihail voevod, Banco comite de Bihor și comite curial al reginei.

Regest după textul lat. (copie) din Smičiklas, III, p. 103—106.

1211 <după Mai 7>.

In numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapururea. Intre semnele osebitoare ale măreției regale, semne cu care e împodobită amintirea vrednică de pomenire a înaintașilor noștri, cel mai de seamă și mai pilduitor e acela de a întinde o mână cât mai darnică oaspeților vrednici de laudă, a căror așezare se vede că e foloșitoare regatului și despre a căror rugăciune se știe că este prețuită de Dumnezeu. Așa se face că mânați de o evlavioasă dorință, apucând pe urmele părinților noștri de cucernică pomenire și dorind după trecerea acestei vieți să împărtășim cu dânzii răsplata vieții veșnice, am dăruit cruciaților ¹⁾ Ospitalieri ai ordinului sfintei Marii, care pe vremuri a fost la Ierusalim, iar acum, pentru că așa cer păcatele <noastre>, este așezat în Acra ²⁾, din dragoste frățească o țară numită Bârza ³⁾, în Transilvania ⁴⁾ înspre Cumani, deși este deșartă și nelocuită ⁵⁾, ca să o locuiască în pace și să o stăpânească slobod pe veci, pentru ca prin conviețuirea cu ei să se întindă regatul nostru, iar prin rugăciunile lor milostenia noastră să fie adusă în fața lui Dumnezeu

¹⁾ cruciferi. ²⁾ Acaron. ³⁾ terram Borza nomine. ⁴⁾ ultra silvas. ⁵⁾ licet desertam et inhabitatam contulimus.

celui prea înalt, spre binele sufletului nostru și al părinților noștri. Afară de aceasta le-am îngăduit ca, de se va găsi în susnumita țară a Bârsei aur sau argint, o parte să se dea vistieriei¹⁾, iar restul să le rămână lor. Pe deasupra le-am lăsat pe deplin târgurile libere și vămile târgurilor din acel ținut și le-am dat voie să-și ridice cetăți de lemn și orașe de lemn ca să apere regatul împotriva Cumanilor. Mai hotărîm ca niciun voevod să nu aibă drept de găzduire la ei. I-am mai iertat de dinarii liberi și de pondere²⁾ și le-am îngăduit să fie scutiți și liberi de plata oricărei dări. Să nu fie supuși judecății sau jurisdicțiunii nimănui altuia decât a regelui și să aibă dreptul de a-și alege dintre ei pe judecătorul ce-i va judeca. Iar noi am poruncit ca suszișii cruciați să fie așezați în stăpânirea suspomenitei țări a Bârsei de către pristavul nostru cu numele Fecate Juna, care a înconjurat³⁾ susnumitul ținut și l-a dat⁴⁾ lor, împrejmuiu-l cu anumite semne de hotar, după porunca voevodului Mihail. Iar primul hotar al acestui ținut începe dela întăriturile⁵⁾ cetății Hălmeag⁶⁾ și merge până la întăriturile cetății Ungra⁷⁾ și de aci merge până la întăriturile <lui> Nicolae⁸⁾, pe unde curge apa ce se numește Olt și așa urcînd pe Olt merge până acolo unde Prejmerul⁹⁾ se varsă în Olt; și iarăși merge până la izvorul aceluiași Prejmer și dela izvorul apei ce se chiamă Timiș merge până la vărsarea apei ce se numește Bârsa; apoi, dealungul munților Carpați¹⁰⁾ ce încing același pămînt, <hotarul> merge până în Hălmeag. Tot acest pămînt, după cum îl înconjoară susnumiții munți și râuri, se numește Bârsa. Măcar că ceea ce noi am făcut mînați de dragoste frățească nu poate fi acoperit de uitare în fața aceluia care el însuși este dragoste, totuși din prevedere pentru viitor am poruncit ca această milostenie să fie întărită cu mărturia pecetii noastre. Dat de mîna magistrului Toma cancelar al curții regale și prepozit de Vesprim, în anul o mie două sute unsprezece dela întruparea domnului, în vremea când venerabilul Ioan era arhiepiscop de Strigoni, reverendul Bertold <arhiepiscop> ales de Caloce și ban, pe când își cârmuiau în chip fericit bisericile Calan de Pécs, Boleslav de Vaț, Cathapan de Agria, Simon de Oradea, Desideriu de Cenad, Wilhelm al Transilvaniei, Gothard de Zagreb, Petru de Györ, Robert de Vesprim; pe când Poth era palatin și comite de Moson, Mihail voevod, Petru comite de Bács, Jula de Bodrog, Banco de Bihor și comite curial al reginei, Marcel comite de Kewe și comite curial, Nicolae comite de Pojon, în anul al șaptelea al domniei noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 11—12; Hurmuzaki-Densusianu, I, 1, p. 56—58,

¹⁾ *ad fiscum*. ²⁾ *liberos denarios et pondera eis remisimus*. ³⁾ *perambulaverit*. ⁴⁾ *assignavit*. ⁵⁾ *indagines*. ⁶⁾ *Almage*. ⁷⁾ *Noilgiant*. ⁸⁾ *Micloșoara*. ⁹⁾ *Tortillou, Tertillou*. ¹⁰⁾ *montes niuium*.

1211 Iulie 15, Roma (Lateran).

Inocențiu episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, fratelui <Wilhelm> episcopul Transilvaniei ¹⁾, sănătate și apostolică binecuvântare. Ni s'a adus la cunoștință că, fiind vacantă prepozitura de Sibiu, care ține nemijlocit de biserica romană, iubitul fiu, magistrul R., pe care meritele sale îl recomandă pentru acest post, a fost ales potrivit canoanelor. De aceea, ni s'a cerut să întărim alegerea sa prin autoritatea noastră apostolică. Drept aceea, prin această scrisoare apostolică, te însărcinăm pe frăția ta ca, cercetând cu luare aminte adevărul, dacă găsești că lucrurile stau astfel, să-l întărești pe temeiul autorității noastre și să-i îngădui să slujească ²⁾ în cele duhovnicești. Dat la Lateran, la idele lui Iulie, în anul al patrulea al păstoririi noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 10—11.

79

1211.

<Din textul privilegiului lui Andrei al II-lea>: «pomenitele năvi ale <mânăstirii> sfântului Martin să se bucure întru toate de același privilegiu ca și năvile bisericilor din Bistra și din Arad. Și pentru ca actul privitor la această confirmare și danie a noastră să câștige putere veșnică, îl întărim prin scrisoarea de față înzestrată cu pecetea noastră. Intocmit de mâna magistrului Toma cancelar al curții regale și prepozit de Vesprim, în anul o mie două sute unsprezece dela întruparea domnului, pe vremea când venerabilul Ioan era arhiepiscop de Strigoni, reverendul Berthold arhiepiscop ales de Calocsa și ban, pe când cârmuiau fericit Calan biserica din Pécs, Boleslau pe cea din Vaț, Cathapan pe cea din Agria, Simon pe cea din Oradea, Desideriu pe cea din Cenad, Willerm pe cea din Transilvania, Gotthard pe cea din Zagreb, Petru pe cea din Győr, Robert pe cea din Vesprim; pe când Poth era palatin și comite de Mosson, Mihail voevod, Petru comite de Bács, Jula de Bodrog, Banco de Bihor și comite curial al reginei, Marcel de Kewe și comite curial, Nicolae de Pojon, în anul al șaselea al domniei noastre ».

Textul lat. la Wenzel, VI, p. 348—349.

80

1212 Ianuarie 18, Roma (Lateran).

Inocențiu etc., <arhiepiscopului> ales și prepozitului de Calocsa etc. . . După cum s'a îngrijit să ne înștiințeze iubitul nostru fiu, magistrul R., prea iubitul nostru fiu întru Hristos, ilustrul rege al Ungariei, a socotit de cuviință să-l

¹⁾ *Ultrasilvanensi*. ²⁾ *administret*.

propună potrivit canoanelor, pentru prepozitura din Sibiu. Dar fiindcă această prepozitură este legată nemijlocit de noi în cele spirituale, ne-a rugat ¹⁾ cu șmernenie să i-o dăm întrucât ea ține de noi. Iar noi încuviințând ceea ce fusese făcut de către susnumitul rege potrivit canoanelor, vă poruncim prin scrisoarea apostolică de față să-l înscăunați pe susnumitul R. în amintita prepozitură, pe temeiul autorității noastre apostolice. Dat la Lateran în a cincisprezecea zi înainte de calendele lui Februarie, în al patrusprezecelea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 12.

81

1212 Februarie 12, Roma (Lateran).

<Din bula papei Inocențiu al III lea>: « Cu privire la episcopatul care e vorba să se înființeze acum la biserica din Sibiu în dieceza Transilvaniei ²⁾ și să fie supus mitropoliei de Caloce, nu putem da ascultare cererii regale fiindcă, fie că această nouă prepozitură de Sibiu ar fi în nemijlocită atârnare de scaunul apostolic, cum pretinzi tu cu tărie, fie că ea va fi supusă nemijlocit mitropoliei de Strigoni, după cum cer cu stăruință împuterniciții acesteia, faptul va aduce, fără îndoială, o pagubă și pentru o parte și pentru cealaltă. Dar și un oarecare, ce se da drept nunțiu al venerabilului frate al nostru, episcopul Transilvaniei, se împotriva din răspuneri, susținând că ea ar însemna o grea și fără seamăn știrbire a episcopatului transilvan. Rugăm, sfătuim și îndemnăm cu stăruință pe luminăția ta regală, să nu socotești drept îndărătnicie faptul că nu dăm încuviințarea noastră planului pomenit, ci să-l pui pe seama prevederii și a dreptății cu care am socotit că trebuie să veghem la nevătămarea regatului tău și al urmașilor tăi și să păstrăm rânduiala de drept; iar tu vei ști cu siguranță că, de vreme ce suntem datori a face dreptate tuturor, nu vei suferi niciodată vreo împotrivire din partea noastră, în orice cerere ce se cuvine a se împlini pentru oricare dintre principii. Dat în Lateran în a doua zi înainte de idele lui Februarie, în anul al patrusprezecelea al păstoririi noastre ».

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 13.

82

1212 <după Mai 7>.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită, Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapănarea. Merită pe drept cuvânt să primească dela bunăvoința regală binefacerile

¹⁾ E vorba de rege. ²⁾ *Ultrasilvana*.

unor mai largi privilegii aceia care de bunăvoie se supun blândeții regale și a căror trudă aduce regatului un folos, iar rugăciunea lor neconținută cum credem cu evlavie asigură viața veșnică. De aceea, cu regească bunăvoință plecându-ne la prielnica dorință a fratelui cruciat Teodoric din ordinul Ospitalierilor sfintei Marii de Acra ¹⁾ ce a fost odinioară în Ierusalim, le-am dat lui și fraților lui așezați în țara din părțile Transilvaniei ²⁾, pe care le-am dăruit-o pentru paza hotarelor, acest privilegiu atât de însemnat ³⁾ ca niciun monetar ⁴⁾ să nu aibă voie de a intra în ținutul lor din Transilvania sau să cuteze a-i supăra cu ceva, ci schimbătorii de bani ⁵⁾ să dea zisului frate Teodoric și urmașilor săi drept bani ⁶⁾ din noua monetă atât cât să fie de ajuns locuitorilor care trăiesc acolo; iar pentru ca poporul ce locuiește acolo să nu fie asuprit de ei în vreo privință, numitul frate Teodoric, sau orice alt magistrul ce va fi în locul lui, să fie dator să răspundă și să îndeplinească pe pomeniții schimbători de bani pentru acei bani, deoarece ei ⁷⁾ sunt așezați la acea margine de țară ca un nou răsăd și nu se tem să înfrunte pentru regat neconținutele năvăliri ale Cumanilor, ca un scut neclintit înfruntând moartea în fiecare zi. Și pentru ca acest privilegiu să rămână recunoscut și trainic, am poruncit ca scrisoarea de față să fie întărită cu pecetea noastră. Dat de mâna lui Toma prepozitul de Alba și cancelar al întregii Ungarii, în anul o mie două sute doisprezece dela întruparea domnului, pe vremea când își cârmuiau în chip fericit bisericile: venerabilul Ioan arhiepiscop de Strigoni, reverendul Berthold arhiepiscop de Calocsa și voevod, iar Calan era episcop de Pécs, Cathapan de Agria, Wilhelm al Transilvaniei, Robert de Vesprim; pe când Banc era palatin și comite de Pojon, Martin ban, Jula comite de Bács și comite curial, Andrei comite de Bodrog ⁸⁾, iar Mica de Bihor, în anul al optulea al domniei noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 14; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 58—59.

83

1212.

< Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește pământul Hidegkut (comitatul Saros azi în R. Cehoslovacă) călugărilor sf. Mormânt >. «Dat de mâna magistrului Toma, cancelar al curții regale, prepozit de Sibiu și de Vesprim, în anul dela întruparea domnului o mie două sute doisprezece». < În lista demnitarilor, între alții >: Berthold arhiepiscop de Calocsa și voevod, Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Micha comite de Bihor.

Reg-st din textul lat. (transumpt din 1244), din Wenzel, XI, p. 114—115.

¹⁾ Acaron. ²⁾ in terra ultra silvas. ³⁾ ta'em et tantam . . . libertatem. ⁴⁾ monetarius, agent monetar. ⁵⁾ nummularii. ⁶⁾ pro argento. ⁷⁾ Cavalerii Teutoni. ⁸⁾ Budrigiensi.

1212.

«Andrei al II-lea regele Ungariei restituie bisericii din Buda bunurile ce i-au fost luate». «Dat de mâna magistrului Toma cancelar al curții regale, prepozit de Sibiu și de Vesprim, în anul dela întruparea domnului o mie două sute doisprezece». <În lista demnitarilor, între alții>: Berthold arhiepiscop de Calocsa și voevod, Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Myke comite de Bihor.

Regest după textul lat. (transumpt din 1273) din Fejér, III, 1, p. 121—124.

1212.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită, Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiciei și Lodomeriei, deapănarea. Fireasca bunătate și dărnicie a inimii noastre ne povățuiește ca noi, care cunoaștem nobilele deprinderi ale regilor înaintașii noștri, să ne simțim îndemnați a răsplăti regește și cu mână largă fețele alese, care au urmat pe majestatea noastră în chip vrednic de laudă. Așa dar, fiindcă iubitul și credinciosul nostru comite Sebus, distingându-se printre slujitorii ¹⁾ noștri prin marea lui vrednicie și-a câștigat un loc deosebit în mila noastră, exilându-se cu noi și risipindu-și multe bunuri pentru noi, ca răsplată pentru slujbele sale, noi i-am dat lui și moștenitorilor lui, din regească dărnicie, cu drept de stăpânire veșnică, pământul Raxovag, cam de două pluguri, scos de sub atârănarea cetății Trencin ²⁾, asemenea pământul Miley, cam de un plug, aflător în comitatul Pojon, scos de sub atârănarea cetății noastre Nitra și moșia Gad ³⁾, cam de patru pluguri, scoasă de sub atârănarea cetății Timiș, pământuri împrejmuite cu semne de hotar și am spus să fie așezat de drept în stăpânirea lor de credinciosul nostru comite Nicolae, fratele răposatului arhiepiscop Ugrin ⁴⁾. Ca această danie a noastră să aibă trăinicie veșnică, îi dăm numitului comite Sebus scrisoarea de față, întărită cu pecetea regală. Dată de mâna magistrului Toma, prepozit de Sibiu și de Vesprim și cancelar al curții noastre, în anul o mie două sute doisprezece dela întruparea domnului. Pe vremea când își păstoreau fericit bisericile venerabilul Ioan arhiepiscop de Strigoni, reverendul Bertold arhiepiscop ales de Calocsa și ban, Calan de Pécs, Boleslav de Vaș, Cathapan de Agria, Desideriu de Cenad, Simon de Oradea, Wilelm al

¹⁾ familiares. ²⁾ a castro Trenciniensi exemptam. ³⁾ Gyad. ⁴⁾ Hugrin.

Transilvaniei, Gothard de Zagreb, Petru de Győr, Robert de Vesprim; Poth fiind palatinul nostru și comite de Moson, Mihail voevod, Petru comite de Bács, Julia de Bodrog, Banco de Bihor și comite al curții reginei, Ochuz de Sopron, Nicolae de Pojon, în anul al șaptelea al domniei noastre.

Textul lat. la Pesty și Ortvay, I, p. 1—2.

86

1212.

<Andrei al II-lea regele Ungariei întărește lui Banco comite de Bihor și comite al curții reginei pământul Szurch (comitatul Szabolcs, R. P. Ungară), cumpărat de Banco cu 300 de mărci dela comitele Ypoch. In lista demnitarilor, între alții>: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Mihail voevod, Banco comite de Bihor.

Regest după textul lat. (transumpt din 1339) din *Codex dipl. patrius*, VIII, p. 12—15.

87

1213 Mai 26, Roma (Lateran).

Papa Inocențiu al III-lea poruncește episcopilor <Simion> de Oradea și de Nitra, precum și abatelui de Igriș ¹⁾ din dieceza Cenadului să termine judecarea procesului ce le-a încredințat papa în legătură cu niște dijme din viile de lângă Strigoniul, dijme pentru care se iscase un litigiu între <episcopul> Robert de Vesprim și capitlul din Strigoniul. Dacă ei nu pot pune capăt după canoane acestui proces, să înainteze cauza, după ce vor fi instruit-o, scaunului apostolic, acesta urmând să dea sentința.

Regest după textul lat. din Fejér, III, 1, p. 140—141.

88

1213.

<Andrei al II-lea regele Ungariei transcrie actul privilegiat al regelui Ladislau cel Sfânt în favoarea mănăstirii din Pannonhalma (R. P. Ungară). In lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei ²⁾, Nicolae palatin și comite de Cenad, Nicolae voevod.

Regest după textul lat. din Wenzel, I, p. 129—132.

¹⁾ *Egres*. ²⁾ *Ultrasilvanus*.

1213.

<Andrei al II-lea regele Ungariei întărește actul regelui Ștefan cel Sfânt (din 1002) în favoarea mănăstirii din Pannonhalma (R. P. Ungară). În lista demnitarilor, între alții >: Simion episcop de Oradea, Desideriu de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Nicolae voevod.

Regest după textul lat. (copie) din Fejér, III, 1, p. 147—149.

90

1213.

<Andrei al II-lea regele Ungariei, întărește bisericii sf. Gotthard pământul Dobra (comitatul Vas, R. P. Ungară). În lista demnitarilor, între alții>: Bertold arhiepiscop de Calocsa și voevod, Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Micho episcop de Bihor.

Regest după textul lat. din Wenzel, VI, p. 358—360.

91

1213.

Wilhelm, din mila lui Dumnezeu, episcop al Transilvaniei, tuturor aceloră la care va ajunge scrisoarea de față, mântuire întru adevăratul mântuitor. Pentrucă voim să cârmuim și să primim la noi cu dragoste frățească pe bărbații cuvioși ce luptă numai în cinstea lui Dumnezeu, după cum este drept și cinstit, de aceea încuviințând dreptele cereri ale fraților Ospitalieri ai sfintei Marii a Ierusalimului din casa Teutonilor din țara numită a Bârsei ¹⁾, pe care au dobândit-o deșeartă și nelocuită ²⁾ prin danie regală sau mai bine zis cu propriul lor sânge apărând-o în fiecare zi de năvala păgânilor și înfruntând tot felul de primejdii, — am îngăduit sus pomeniților frați, cu învoirea capitolului nostru, să ia dijmă dela toți locuitorii de față și viitori ai acestei țări, în afară de Ungurii sau Secuii ce vor vrea să treacă ³⁾ în numita țară și cari în privința dijmelor rămân datori față de noi și de biserica noastră. Mai îngăduim să se facă în chip slobod hirotonisiri de preoți pentru bisericile ce se vor ridica în acea țară, cu condiția ca acești preoți să fie recomandați episcopului Transilvaniei ⁴⁾, iar când noi sau urmașii noștri s'ar întâmpla să ne abatem prin acele locuri, frații mai sus numiți să ne dea găzduirea cuvenită cu numărul de cai <de transport> cuvenit după canoane, lăsând

¹⁾ terra Borza. ²⁾ vacuum et inhabitatam. ³⁾ transire. ⁴⁾ Ultrasilvano.

judicarea pricinilor criminale și mai ales a celor privitoare la caterisirea preoților cu totul pe seama noastră. Acest act s'a întocmit și adus la cunoștința obștească în anul o mie două sute treisprezece dela întruparea cuvântului, fiind de față domnul Bertold arhiepiscopul de Calocsa, Rolland prepozitul din Buda, comitele Nicolae, fiul lui Borcy, comitele Orbașiu și alți foarte mulți, de față fiind și canonicii din Alba ¹⁾ <și anume>, Robert cantorul, Egidiu arhidiaconul, magistrul Robert arhidiaconul, Hugo arhidiaconul, Esau economul episcopului Transilvaniei și alții.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 15—16.

92

1214.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește comitelui Sebus pământul Zeuleus (Szöllös, comitatul Nyitra, azi în R. Cehoslovacă). În lista demnitarilor, între alții>: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei ²⁾; Gyula voevod și comite de Solnoc, Mica comite de Bihor.

Regest după textul lat. din Szentpétery, I, nr. 290.

93

1214.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește comitelui Mysca un pământ (în comitatul Zala, R. P. Ungară). În lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Simion episcop de Oradea, Vilhelm episcopul Transilvaniei ²⁾; Jula voevod și comite de Solnoc, Mica comite de Bihor, Martin comite de Cenad și comite curial.

Regest după textul lat. din Wenzel, VI, p. 367—368.

94

1215.

<Andrei al II-lea regele Ungariei așează niște iobagi sub dependența arhiepiscopiei de Strigoniu. În lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Simion de Oradea, Vilhelm episcopul Transilvaniei ²⁾, Simion voevod, Mica comite de Bihor.

Regest după textul lat. din Knauz, I, p. 208.

¹⁾ Alba Iulia. ²⁾ *Ultrasilvanus*.

1216.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapururea. Dărnicia regală obișnuiește să răsplătească cu danii regale mai presus de ceilalți pe aceia, care s'au învrednicit de aceasta în temeiul dreptății și slujbelor lor credincioase și îndelungate, pentru ca să fie însuflețiți de și mai multă credință urmașii, al căror drum a fost arătat de înaintași prin cinstea și faptele lor. Luând în seamă așa dar multele slujbe pe care ni le-a făcut fără preget comitele Mere din Sătmar din partea locuită de Germani, am dăruit, drept răsplată a meritelor sale, lui și printr'însul urmașilor lui, ca să-l stăpânească pe veci, pământul numit Nichola, pe care l-am schimbat pentru un alt pământ cu soția răposatului comite Saul și pe care, scoțându-l de sub atârănarea cetății Cenad, l-am dat numitei văduve, care din îndemnul nostru l-a dăruit cu evlavie mănăstirii dela Zentha, dând pe deasupra patruzeci de gira ¹⁾ de argint, pe care pomenitul Mere le-a plătit din al său pomenitei doamne în fața mai multora. Așa dar l-am pus în stăpânirea acelui pământ potrivit legii pe numitul comite Mere prin pristavul nostru Iobe comitele de Ardud ²⁾, care a hotărnicit pământul acela cu semne de hotar. Întâiul semn de hotar începe spre răsărit la râul ce se chiamă Tur, lângă moara comitelui Raphael, unde se află doi stejari mari. De acolo, atingând hotarele comitelui Cristofor, se îndreaptă spre lacul ce se chiamă Pișcari ³⁾ și prin mijlocul lui merge spre Nog-Egre, unde ajunge la pământul lui Pothena, apoi la capătul lui Rekezil, la hotarul dela Oșvarău ⁴⁾. Mergând de acolo spre miazăzi, lângă podul vechiu, ajunge la hotarele Germanilor <din Sătmar>, de unde pleacă, lângă Egre, la pământul comitelui Raphael, unde s'au făcut două semne de hotar din pământ dealungul drumului lângă un stejar mare. De acolo, mergând spre Berche între niște spinișuri, se mărginește cu pământul zisului comite Raphael și acolo Egre rămâne moșiei Nichola, de unde, îndreptându-se spre apus, se mărginește cu pământul lui Cosma, iar spre miazănoapte, dealungul drumului care merge dela Berche spre Terebeș, cu hotarele lui Tubero, apoi, trecând peste apa Hodus, ajunge la apa Tur, unde s'a făcut o movilă de hotar la Craldosfa. De acolo se întoarce spre răsărit dealungul râului Tur, a cărui jumătate ține de Nichola, iar cealaltă de Bothar și astfel ajunge la primul semn de hotar. Iar pentru ca dania noastră făcută potrivit legii și actul privitor la cumpărare să dobândească putere veșnică și să rămână nevătămat, am dat drept mărturie des amintitului Mere scrisoarea de față întărită cu pecetea chipului nostru. Dat de mâna magistrului Toma prepozit de Alba

¹⁾ gira, echivalentă cu un florin ²⁾ Erdowd. ³⁾ Pischarus ⁴⁾ Vászár.

și cancelar al curții regale, în anul o mie două sute șasesprezece dela întruparea domnului, pe vremea venerabililor Ioan arhiepiscop de Strigoniū și Berthold arhiepiscop de Calocsa, pe când își cârmuiau în chip fericit bisericele episcopii: Calan de Pécs, Katapan de Agria, Simon de Oradea, Deseu de Cenad, Wilhelm al Transilvaniei, Petru de Győr, Robert de Vesprim, Iacob de Vaț, Ștefan de Zagreb. Pe vremea când Jula era palatin, Kousa ban, Ipoche voevod, Dionisie mare vistiernic și comite de Ujvár, în anul al doisprezecelea al domniei noastre.

După traducerea maghiară a lui Szirmai, reprodusă de Fejér, VII, 3, p. 19—21.

96

1216.

«Andrei al II-lea regele Ungariei reînnoiește dania făcută magistrului Sebes privitoare la pământul Costulan (comitatul Nyitra, azi în R. Cehoslovacă). În lista demnitarilor, între alții»: Vilhelm episcopul Transilvaniei ¹⁾; Desideriu episcop de Cenad, Ipoc voevod.

Regest după textul lat. din Wenzel, XI, p. 135—136.

97

1216.

«Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește lui Petru și fratelui său Stras un pământ (din comitatul Gömör, azi în R. Cehoslovacă). În lista demnitarilor, între alții»: Simion episcop de Oradea, Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei.

Regest după textul lat. din Szentpétery, I, nr. 303.

98

1216.

«Andrei al II-lea regele Ungariei reînnoiește dania făcută marelui paharnic Sebes privitoare la prediul Sengurg (Szentgyörgy, comitatul Pojon, azi în R. Cehoslovacă). În lista demnitarilor, între alții»: Desideriu episcop de Cenad, Simion episcop de Oradea Vilhelm episcopul Transilvaniei ²⁾.

Regest după textul lat. din Wenzel XI, p. 133,—134.

¹⁾ *Ultrasilvaniensis*. ²⁾ *Ultrasilvanus*.

1217 Iunie 27, Anagni.

Honoriu etc., episcopului de Oradea ¹⁾ etc. Iubiții fii etc. arhipresbiterul și preoții din etc., ni s'au plâns și au arătat că tu, sub cuvântul unui obicei, care se poate numi mai degrabă destrăbălare, ceri și storci dela ei în fiecare an o sumă de bani pentru ungerea cu mir și, fiindcă de câțva timp n'au voit să o plătească, i-ai oprit din slujbă și i-ai lipsit de beneficii. Deoarece aceasta se apropie de păcatul simoniei, iar sinodul general oprește taxele și stoarcerile de acest fel, poruncim prin scrisoarea noastră apostolică frăției tale ca, întrucât lucrurile stau așa, să anulezi sentința de suspendare pe care ai adus-o împotriva lor și să nu-i necăjești de acum înainte pentru aceasta, deoarece nu o putem suferi cu răbdare. Dat la Anagni, în a cincea zi înainte de calendele lui Iulie, în primul an al pontificatului nostru.

Textul lat. la Fejér, III, 1, p. 203.

100

1217 August 28, Ferentino.

«Același Honoriu <ca papă, al treilea> îngăduie episcopului Cumanilor să poată răscumpăra pe seama sa dijmele și posesiunile date de el sau înaintașii săi ca feud ²⁾ mirenilor. Dat la Ferentinum în a cincea zi înainte de calendele lui Septembrie, în al doilea an <al păstoririi amintitului papă>.

După regestul lat. modern al unei bule din Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 60.

101

1217.

<Andrei al II-lea regele Ungariei reînnoiește dania făcută comitelui Sebus, privitoare la pământul Zeuleus (nr. 92). În lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Simion episcop de Oradea, Ypoch voevod.

Regest după textul lat. din Fejér, III, 1, p. 201—203.

102

1217.

Andrei al II-lea regele Ungariei, în urma rugămintilor lui D<esideriu> episcop de Cenad și ale lui Ciriac prepozit de Zagreb, scutește pe Egidiu de serviciile pe care le datora pe bază ereditară banului Croației și eliberându-l, împreună

¹⁾ Simion (1202—1219). ²⁾ in *feudum*.

cu moștenitorii și bunurile sale, îl ridică în rândul slujitorilor regali ¹⁾), descriind în același timp și hotarele moșiilor sale din <Croația>. Intre demnitarii eclesiastici: episcopii Desideriu de Cenad, Vilhelm al Transilvaniei ²⁾), Simion de Oradea. Printre demnitarii laici: Rophoyn voevod.

Regest după textul lat. la Wenzel, XI, p. 144—147,

103

1217.

Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galității și Lodomeriei, deapănarea. Deși nemărginita dărnicie a regilor nu trebuie să fie îngădită de niciun hotar, totuși cu mai multă grijă trebuie să-și întindă binefacerile dărnicii lor asupra acelor care le slujesc cu credință prin jertfirea bunurilor lor pământești și care prin prinosul rugăciunilor lor slujesc neîncetat și cu credință lui Dumnezeu pentru pacea regelui și a regatului. Așa dar, deoarece suntem datori să ne îngrijim de necazurile și lipsurile bisericilor tuturor celor care slujesc lui Cristos în regatul nostru și mai ales de ale acelor care țin de noi prin dreptul osebit de patronat, voind să dobândim cele veșnice în schimbul celor lumești ³⁾), de aceea din dărnicia noastră regală am înzestrat pe veci cu răsplata unei astfel de danii mănăstirea din dieceza Zagreb întemeiată de înaintașul nostru sfântul rege Ladislau de nepieritoare amintire și care apoi după multă vreme, hotărînd astfel îndurarea dumnezeiască, a fost închinată sub patronatul nostru. <Și anume> ca slujbașii sării ⁴⁾ care slujesc pe râul Mureș să fie datori a da anual, înaintea sărbătorii sfântului rege Ștefan ⁵⁾ canonicilor acelei biserici și nu episcopului, din sarea de apă ⁶⁾ <o cantitate> în preț de 50 de mărci, în locul ce se cheamă Seghedin. Susnumiții canonici să o poată transporta până la Zagreb fără nicio vamă și, de vor crede de cuviință, să o poată vinde în deplină libertate. Și deoarece amintirea celor făptuite iese ușor din mintea celor muritori și deoarece se întâmplă uneori ca cele hotărîte de evlavioasa râvnă a celor credincioși, fiind lăsate să lăncezească în țăcere, sunt uneori călcate de năvala celor pizmași, pentru ca această danie făcută de noi în chip legiuit, la îndemnul evlaviei dumnezeiești, pentru răscumpărarea păcatelor noastre, să nu poată fi stricată ori nimicită nici de către slujbașii sării, nici de oricine altul, am încredințat, în locul nostru, ducerea la îndeplinire a acestora arhiepiscopului sfintei biserici a Calocei, astfel ca, oprind orice hărțuială din partea slujbașilor sării și a oricăror altora, să facă să se plătească numita sumă de bani în fiecare

¹⁾ *servientes regis* ²⁾ *Ultrasilvanus*. ³⁾ *temporali commercio volentes eterna metere.*
⁴⁾ *salinarii*. ⁵⁾ 20 August. ⁶⁾ *de salibus aquaticis*. E vorba de sarea transportată pe apă, pe Mureș.

an. Și pentru ca în tot timpul, sub urmașii noștri, aceste lucruri să rămână trainice și neștirbite, am dat scrisoarea de față, întărită pe veci cu puterea peceteii noastre. Dat de mâna lui Ugrin ¹⁾ cancelar al curții regale, în anul dela întruparea domnului o mie două sute șaptesprezece, pe când erau arhiepiscopi venerabilul Ioan de Strigoniu, reverendul Barthold de Caloceș și pe când cârmuiau în chip fericit bisericile <lor> episcopii Calan de Pécs, Desideriu de Cenad, Vilhelm al Transilvaniei, Robert de Vesprim, Simion de Oradea, Petru de Győr, Iacob de Vaț, Ștefan de Zagreb, Toma <episcop> ales al Agriei și pe când țineau comitatele Jula palatinul, Dionisie marele nostru vistier și comite al Cetății Noi ²⁾ banul Banco, Ochuz comite curial, Rophoyn voevod și alți comiți, iar în al domniei noastre anul al treisprezecelea.

Textul lat. la Wenzel, XI, p. 148—149.

104

1217.

Regele Andrei al II-lea a trimis la doge « pe bărbații chibzuiți și prevăzători P<ontius de Cruce> superiorul casei Ospitalierilor din întreaga Ungarie ³⁾ și pe Alexandru prepozitul bisericii din Transilvania », cu o scrisoare întărită cu pecete de aur și care se reproduce integral, scrisoare prin care se obligă să respecte toate cele ce vor stabili dânșii în numele său. Se cade la învoială între cele două părți ca pentru a pune capăt certei dintre Veneția și Ungaria, regele trebuie să renunțe printr'un privilegiu, întărit cu pecete de aur, la cetatea Zara și se obligă să nu turbure niciodată pentru aceasta pe Venețieni. Regele va obține întărirea acestui privilegiu de către papă. « În afară de aceasta, suszișii trimiși au întărit toate acestea în chipul următor : Sus zisul prepozit s'a jurat pe sfintele evanghelii ale lui Dumnezeu, că sus zisul rege l-a încredințat să săvârșească toate cele ce s'au spus, făgăduind și poruncind să nu fie strămutat după aceea în nicio parte și s'a jurat în numele zisului rege, că zisul rege va ține în veci toate acestea neschimbat și fără vicleșug. La acestea, zisul trimis, superiorul <Pontiu>, <îmbrăcat> în haina ordinului său a întărit toate acestea. În afară de aceasta, pomenitul doge și sus zișii trimiși s'au învoit reciproc, ca oamenii sus zisului rege al Ungariei să fie nevătămați și în siguranță la Veneția, atât la sosire cât și la întoarcere, atât în persoanele cât și în bunurile lor, afară de aceea că trebuie să plătească din bunurile lor la Veneția optzecimea ⁴⁾, afară de aur, pietre scumpe și celelalte pietre prețioase, de țesături de mătăasă și de mătăasă sau de mirodenii ⁵⁾, din care nu

¹⁾ Hugrin. ²⁾ Ujvar ³⁾ Prior domus Hospitalis totius Hungarie. ⁴⁾ octuagesimum.

⁵⁾ praeterquam de auro et gemmis, caeterisque pretiosis lapidibus et pannis sericis, seta et speciminibus.

vor trebui să dea nimic. În schimb, toți Venețienii vor avea dreptul să umble nevătămați și în siguranță în Ungaria și în toate ținuturile acelui rege, în afară de aceea că vor trebui să plătească din bunurile pe care le au, dar numai la intrarea lor în regatul Ungariei, optzecimea, însă după obiectele de aur, pietrele de valoare, pietrele prețioase, țesăturile de mătăsă și mătăsă și mirodenii, nu vor trebui să plătească nimic. Pe deasupra ceruseră numiții trimiși pentru zisul rege, să dea acelui rege al Ungariei zece corăbii pentru transport, ceea ce zisul doge a încuviințat cu milostivire.

Trimisișii au mai stabilit, în numele regelui și condițiile tehnice de echipare și de plată pentru corăbiile închiriate*.

Textul lat. la Wenzel, VI, p. 380—383.

105

1217.

În numele sfintei treimi, una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei, deapănarea. Deși prea înalta noblețe a regilor nu trebuie să fie mărginită de niciun hotar în dărnicia sa, totuși se cuvine ca ea să fie cu multă băgare de seamă astfel ca, ținând socoteală de starea și deosebirile dintre oameni, să hărăzească darurile mărinimiei lor mai vârtos acelorora, care le slujesc cu credință atât prin îndatorarea binefacerilor lumești, cât și prin prinosul rugăciunilor și milosteniilor lor, care slujesc lui Dumnezeu cu necurmată cucernicie, neiertându-i numai cele ce sunt ale lor ¹⁾, ci și propria lor ființă, pentru lauda și slava lui Hristos și pentru binele creștinătății, precum și pentru folosul tuturor țărilor. Deoarece prea sfânta casă a Ospitalierilor închinată sfântului Ioan Botezătorul din Ierusalim este vestită din vremurile străbune în toate părțile pământului prin faptele sale bune și prin curățenia smeritei sale cucernicii, potrivit acelei prorociri adevărate care spune «vei fi alăptat la pieptul regelui», fiind înzestrată din plin prin nesecata dărnicie a neadormitei griji a credincioșilor și harnicei purtări de grije a regilor și principilor creștini, ea a meritat să crească și să se întindă prin toate meleagurile pământului. Printre ei nu numai cucernicia înaintașilor noștri îndreptată în acest scop, ci și chibzuința noastră, după cum a găsit fiecare de cuviință să se arate în fața dumnezeirii, a cinstit din plin această prea sfântă casă cu nesfârșitele daruri ale mărinimiei sale, lucru pentru care aducem mulțumire lui Dumnezeu. Dar, de vreme ce cele încredințate auzului îmbie sufletul mai puțin decât cele încredințate ochilor neînșelători, când, punându-ne nădejdea în puterea dumnezeiască, am venit să eliberăm pământul sfânt, am văzut chiar cu ochii noștri cele ce știam din auzite din toate părțile lumii despre pomenita casă, datorită miresmei

¹⁾ bunurile lor.

bunului ei nume și faimei sale nepătate, fiind cu cinste primiți acolo de către fratele Guarin de Monte Acuto venerabilul magistrul al acelei sfinte case și de către frații de acolo. Intr'adevăr, cât am stat acolo, am văzut în fiecare zi cum o nenumărată mulțime de săraci era îndestulată prin dăruirea unor bogate milostenii, cum cei ce tânjeau de boală erau îngrijiți în paturi moi cu mâncare din belșug și cu alte lucruri plăcute, și cum leșurile celor morți, după ce li se făceau slujbele de cuviință întru Hristos, erau cu cinste îngropate de către frații pomenitei case. Iar noi voind să fim părtași ai acestui sfânt colegiu, nu numai prin simțământul ci și prin dovada dragostei ¹⁾ și dorind să ne împărtășim din tovărășia lor, cum și să fim vrednici a ne bucura de rugăciunile și binefacerile lor, ne-am legat cu evlavie față de frățietatea lor, ca atât noi cât și urmașii noștri, pentru răscumpărarea sufletelor noastre și a înaintașilor noștri, să dăm pe veci în fiecare an numitei case, pentru îngrijirea săracilor cinci sute de mărci de argint ²⁾ din venitul sării noastre dela Sălacea³⁾, la Paști, îndatorând atât pe fiii noștri cât și pe fiii fiilor noștri să prelungească această danie, în nădejdea unei răsplăți din partea aceluia care, în veșnica lui fericire, obișnuiește a răsplăti pe cei fericiți, pentru bunele lor fapte. Mai adăugăm că, dacă vreunul dintre urmașii noștri, mânat de o nesocotită îndrăzneală, ar încerca să nu păzească, să nimicească sau să micșoreze dania pe care în chip vrednic am făcut-o din veniturile regale, spre obștescul folos al sufletelor, cu sfatul tuturor fruntașilor noștri care luptau atunci în părțile Siriei împreună cu noi în slujba lui Dumnezeu, acela să fie lovit de blestemul lui Dumnezeu tatăl atotputernicul și de acela al fericitului și evlaviosului nostru părinte sfântul rege Ștefan, de cucernică amintire. Mai poruncim ca slujbașii sării ⁴⁾, oricare se vor afla în vremea aceea la Sălacea, după ce vor lua cunoștința de scrisoarea fraților suszisei case, să plătească neapărat numiților la sfintele Paști cele cinci sute de mărci de argint. De nu, să știe că își vor atrage mânia majestății regale, care nu-i va lăsa nepedepsiți. Așa dar, pentru ca să rămână mereu neatinsă și neclintită în vremile noastre și a urmașilor noștri această danie datorită dărniceii noastre regale și aceleia a iobagilor ⁵⁾ noștri, care în acea vreme se aflau în părțile de peste mare, în slujba lui Dumnezeu și anume: Petru episcop de Győr și Toma <episcop> ales de Agria Dionisie marele vistiernic și comite de Novum Castrum ⁶⁾, comitele Nicolae, fiul lui Borcz, Smaragd, Moise, fratele lui Iula, Ratholt de Sebez, fiul comitelui Toma, Dumitru seneșalul, Ladislau mareșalul, <dania făcându-se> și în urma legiuitei consfătuiri cu alți nobili ai Ungariei, am poruncit să se întărească cu pecetea noastră, având forma bulei de aur, actul de față și un altul ⁷⁾, pentru mai multă cheazășie. Din acestea, pe unul l-am dat casei Ospitalierilor din Siria, iar pe celălalt am

¹⁾ Traducerea probabilă a pasajului: *huius sacratii collegii non tantum caritatis affectu, verum etiam numero participes fieri.* ²⁾ *marcas argenti.* ³⁾ *Salech.* ⁴⁾ *salinarii.* ⁵⁾ *iobagiones.* ⁶⁾ *Ujvár.* ⁷⁾ alt exemplar original.

hotărît să-l trimitem casei Ospitalierilor din Ungaria ca să-l arate viitorului spre a folosi ca o dovadă a daniei noastre. Dat de mâna magistrului Cyguerinus cancelar al curții regale, în anul o mie două sute șaptesprezece dela întruparea domnului, în timpul când cârmuiau în chip fericit bisericele arhiepiscopiei, venerabilul Ioan de Strigoniu și reverendul Berthold de Caloceia iar episcopi fiind Calan de <Pécs>, Desideriu de Cenad, Simion de Oradea, Vilhelm al Transilvaniei, Robert de Vesprim, Petre de Györ, Iacob de Vaț, Ștefan de Zagreb, Toma <episcop> ales de Agria și ceilalți; pe când Iula era palatin, Dionisie mare vistier și comite de Novum Castrum, Raphayl voevod, Banco ban, Ocus comite curial și ceilalți comiți țineau comitatele. În al doisprezecelea an al stăpânirii noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 14—15 (danie confirmată de papa Honoriu al III-lea, la 25 Iunie 1218).

106

1217, Margat (Siria).

<Andrei al II-lea regele Ungariei ținând seamă de activitatea de caritate, de propovăduire creștină și de apărare față de păgâni (Musulmani) desfășurată de Cavalerii Ioaniți, precum și de primirea călduroasă ce i-au făcut-o la Acra, Crac și Margat, dăruiește, cu sfatul baronilor săi, pentru întreținerea cetății Margat> «o sută de mărci de argint din veniturile din sare ale regatului nostru, care va trebui să li se plătească totdeauna și fără împotrivire ¹⁾ în timpul Paștilor la Sălacea ²⁾ și le-am dat ca să le stăpânească în veci». <În lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Simion episcop de Oradea, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Raphaym <Rafael> voevod.

Regest după textul lat. din Theiner, I, p. 15—16 (danie confirmată de papa Honoriu al III-lea, la 25 Iunie 1218).

107

1217.

Andrei al II-lea regele Ungariei ținând seama de <activitatea amintită la nr. 106> a Cavalerilor Ioaniți din cetatea Crac și de primirea ce i s'a făcut aici de castelanu Raymond de Pignano și de ceilalți cavaleri din cetate, dăruiește, cu titlu perpetuu și cu sfatul baronilor săi, cetății Crac «o sută de mărci din veniturile noastre din sare dela Sălacea ³⁾, care va trebui să se plătească anual în timpul Paștilor, în argint... fără nicio împotrivire ⁴⁾ sau zăbavă». Din această sumă șasezeci de mărci se vor atribui castelanului, iar patruzeci celorlalți cavaleri. Lista demnitarilor la fel ca în actul anterior.

Regest după textul lat. din Theiner, I, p. 17—18 (danie confirmată de papa Honoriu al III-lea, la 27 Iunie 1218).

¹⁾ Probabil «sine contradictione», termen folosit în documentul următor. ²⁾ Zolacha. ³⁾ Scolasche. ⁴⁾ sine contradictione.

1218 Aprilie 19, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, iubiților fii, magistrului și fraților Ospitalieri ai sfintei Marii a Teutonilor din Ierusalim, mântuire și apostolică binecuvântare. Când ni se cere un lucru drept și cinstit, atât puterea dreptății, cât și rânduiala chinului cere de la noi ca prin grija slujbei noastre acest lucru să fie dus până la cuvenita lui împlinire. Drept aceea, deoarece venerabilul nostru frate Wilhelm episcopul Trasilvaniei ¹⁾, ținând seama de primejdiile și ostenele pe care vi le dați ca să apărați de năvălirile păgânilor țara Bârsei dăruită vouă deșertă și nelocuită, cu o regală dărnicie de prea iubitul nostru fiu întru Hristos, Andrei, ilustrul rege al Ungurilor, de stăpânirea căruia atârnă această țară, a îngăduit casei voastre, cu învoirea capitlului său, să luați dijma acestui pământ de la locuitorii lui de acum și cei viitori și să clădiți biserici, păstrând însă pentru sine și urmașii săi dijmele Ungurilor și Secuilor dacă s'ar întâmpla să se strămute ei în această țară, cât și orânduirea preoților din aceste biserici, a căror recomandare se va face de voi precum și jurisdicția pricinilor criminale care privesc caterisirea preoților și <deasemeni> găzduirea hotărîtă potrivit canoanelor, când se va întâmpla să vină prin acele locuri. Noi, încuviințând rugămintea voastră, vă confirmăm prin autoritatea noastră apostolică acest privilegiu, așa după cum e hărăzit într'un duh evlavios și prevăzător și precum e arătat mai pe larg în scrisoarea aceluiași episcop privitoare la acest lucru și îl întărim prin ocrotirea scrisorii de față. Pentru mai multă siguranță, am hotărît ca cuprinsul lui să fie introdus cuvânt cu cuvânt în scrisoarea de față. <Urmează actul episcopului Wilhelm privitor la ordinul Teutonic din țara Bârsei din 1213, nr. 91>. Așa dar nimănui să nu-i fie îngăduit a călca hotărârile din această scrisoare de întărire a noastră sau să se abată de la ea printr'o nesocotită îndrăzneală. Iar dacă cineva va îndrăzni să facă aceasta, va cunoaște mânia lui Dumnezeu atotputernicul și a apostolilor săi, fericiții Petru și Pavel, ce se va abate asupra lui. Dat în Lateran, în ziua a treisprezecea înainte de calendele lui Mai, în al doilea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 16—17; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 63—64.

1218 Mai 16, Roma (sfântul Petru).

<Din bula papei Honoriu al III-lea pentru regina Iolanta>: <...dacă se va întâmpla ca el, <Andrei al II-lea>, să plătească firii tributul datorit, în timpul

¹⁾ *Ultrasilvanus*.

călătoriei sale, în socoteala celor opt mii de mărci de argint ce ți se datoresc ție că dar de nuntă, să ai dreptul de a lua venitul din sarea ce se coboară pe Mureș și veniturile dela Saracinii din Pesta și din comitatul Bodrog până ce ți se va plăti pe deplin suma mai sus arătată. Dat la Roma la sf. Petru, în ziua a șaptesprezecea înainte de calendele lui Iunie, în anul al doilea <al păstoririi noastre>».

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 17.

110

218 Iulie 7, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., venerabilului frate < Berthold > arhiepiscopului de Caloceia patriarh ales de Aquilea, mântuire etc. Iubiții fii ai capitlului cuman ¹⁾ ne-au arătat prin scrisoarea lor că deoarece capitlurile bisericilor catedrale vecine își împart între ele unele venituri și dijme pentru vestminte și nu se opune la aceasta niciun obicei sau așezământ al bisericii lor, ba mai de grabă chiar interesul lor cere ca dijmele bisericii să se împartă între dâșii, deoarece nu sunt bine gospodărite de slujbașul comun care, nedându-și osteneala să le ridice ²⁾ din mâinile mirenilor, rămân multe din ele nestrânse, ne-au rugat prea plecat să binevoim a îngădui să se facă o împărțire a ziselor dijme pentru vestmintele lor, mai ales că ei nu vor prin aceasta să aducă vreo atingere fratelui nostru . . ³⁾ episcopul Cumanilor sau elemosinei ⁴⁾ sau cultului bisericii ⁵⁾. Așa dar noi, încrezători în înțeleapta ta chibzuință, prin <această> scrisoare apostolică poruncim frăției tale să iei, potrivit <voinții> lui Dumnezeu, măsurile pe care le socoți mai de folos susnumitei biserici și capitlului în această privință. Dat la Lateran, la nonele lui Iulie, în al doilea an < al păstoririi noastre >.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 65—66.

111

1218 Iulie 7, Roma (Lateran).

Honoriu etc., arhiepiscopului de Caloceia patriarh ales de Aquilea. Din partea capitlului Cumanilor ni s'a adus la cunoștință că, deoarece după datina bisericii lor s'a stabilit ca, atunci când li se împart canonicilor prebende, ei să jure că nu vor desface traiul lor împreună ⁶⁾, ei, potrivit datinei amintite, au jurat aceasta. Inșă, fiindcă se ivesc adesea mari scandaluri printre ei din cauza mâncărilor cu carne și cu pește pentru că unii dintre dâșii, uneori din cauza boalei, alteori

¹⁾ filii Capitulum Cumanum. ²⁾ eripere. ³⁾ Cele două puncte juxtapuse (*gemipunctus*, *reverenzpunkte*) înlocuiesc în text, potrivit unui obicei epistolar, numele de persoane. ⁴⁾ elemosine. ⁵⁾ ecelesie fabrice. ⁶⁾ *communem non dividere vitam*.

din cauza religiei, adesea din pricina grăsimii, nu arareori din cauza lipsei de grăsimie iar uneori din cauza puținătății, nu sunt mulțumiți de mâncările ce li se pun dinainte, ne-au rugat cu smerenie, deoarece din atari scandaluri biserica suferă o grea vătămare și s'a obișnuit cândva de către înaintașii lor și chiar de ei ca, pentru alungarea gâlcevei, să se plătească fiecărui canonic, în locul unor asemenea mâncări, o anumită sumă de bani, ei ne-au rugat prea plecat să binevoim cu milostivire a lua măsuri în această privință. Iar noi, încrezători în înțelepciunea chibzuinței tale, poruncim prin scrisoare apostolică frăției tale ca, potrivit <voinței> lui Dumnezeu, să hotărâști și să iei măsurile pe care le crezi folositoare bisericii și capitlului susamintit în privința aceasta. Dat la Lateran, la nonele lui Iulie, în anul al doilea < al păstoririi noastre >.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 65.

112

1219 Octombrie 29, Viterbo.

Honoriu episcopul etc., venerabilului frate <Alexandru> episcop de Oradea și <C.> prepozit de Alba <Regală>, mântuire, etc. Ne-a fost înfățișată scrisoarea venerabilului frate al nostru <Desideriu> episcopul Cenadului, în care acesta ne arăta că la începutul păstoririi sale găsisese biserica din Itebea ¹⁾ a ordinului călugărilor negri²⁾, din dieceza Cenadului, lăsată în voia sorții atât în ce privește cele duhovnicești cât și cele lumești, iar despre abatele și monahii acelei biserici <afliase> că ei lepădându-se de paza rânduielii <călugărești>, printre alte nelegiuiri pe care le săvârșeau, făceau în incinta³⁾ bisericii bani falși din potire și cruci și vase, atât din cele sfinte cât și din altele; în care scop abatele și monahii risipind averea mișcătoare și nemișcătoare, pe care puteau să o aibă în mână, dar totodată dându-și seama de fărădelegea săvârșită și fiindu-le frică de mânia regelui și a acelui episcop, au părăsit biserica aceea. Deoarece pomenita biserică rămăsese fără oameni ⁴⁾ și fusese despoiată de bunuri, iar <episcopului> nu-i era atunci tocmai ușor să se îngrijească de călugări, pe care să-i așeze în acea biserică ⁵⁾, de aceea a pus acolo niște canonici mireni, rânduind în fruntea ei pe iubitul fiu C. canonic al bisericii sale, pentru ca să se poată redobândi prin încercata lui chibzuință averea risipită a bisericii și ca să se poată păstra puținul ce mai rămăsese din această avere. Fiindcă mai sus zișii canonici slujesc domnului în chip vrednic de laudă în acea biserică, având ei acum ca prepozit pe pomenitul C., care, după cum se nădăjduște, poate împlini cu folos slujba ce i s'a încredințat și întrucât același episcop dăruise în chip cucernic, cu voia capitlului său, câteva biserici și unele

1) Vithuhu. 2) Benedictini. 3) intra septa. 4) persone (se înțeleg aici călugării).

5) nec ei tunc posset de personis regularibus comode provideri.

dijme mai înainte pomeniților prepoziți și canonici, noi am fost rugați prin scrisoarea amintită să binevoim a încuviința cele rânduite de acel episcop privitor la biserica mai sus arătată și să întărim zisului prepozit și canonicilor acelei biserici și dijme. Am mai primit o scrisoare și dela capitlul din Cenad, în care ni s'au înfățișat aceleași lucruri cu rugămîntea ca să întărim această rînduială a bisericii, episcopul și capitlul atrăgându-ne luarea aminte în aceeași scrisoare, că rînduiala pomenită n'ar putea fi schimbată fără a pricinui o mare pagubă acelei biserici. Drept aceea poruncim prin scrisoare apostolică chibzuinței voastre să cercetați cu grije adevărul în această privință și să vedeți dacă a fost o măsură bună așezarea în acea biserică a prepozitului și a canonicilor pomeniți. Să ne înștiințați, cu credință prin scrisorile voastre despre ceea ce veți fi aflat. Dat la Viterbo, în a patra zi înainte de calendele lui Noembrie, în anul al patrulea al păstoririi noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 22—23.

113

1219.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapănarea. Deoarece puterea, pacea și siguranța tuturor regilor și regatelor se bizuie numai pe credința supușilor lor, pe drept pune înțelepciunea regală mai presus de toate celelalte virtuți obștești¹⁾ statornicia în credință ; și cu cât sunt acum mai înclinați spre rele oamenii otrăviți de stricăciunea acestei lumi care îmbătrânește²⁾ și cu cât se află ea mai rar pe pământ, cu atât trebuie să fie mai prețuită și răsplătită mai din belșug. Drept aceea, am hotărît să facem cunoscut pe veci și să răsplătim mărinimos din dărnicia regală meritele câștigate prin credința lor prea statornică, pe care am aflat-o la venerabilul părinte Ioan arhiepiscopul de Srigoniu și la canonicii bisericii sale, deși n'o putem face îndeajuns, căci aceste merite întrec belșugul oricărei răsplăți lumești. În adevăr, când am fost plecați peste mare, în ajutorul locurilor sfinte pentru a îndeplini juruința pelerinajului la care ne-am obligat, din prevederea grijii regale am încredințat regatul care se afla în cea mai mare pace și liniște preacredincioșilor noștri numitului arhiepiscop Ioan și altor câțiva pentru a-l cârmui în aceeași stare până la întoarcerea noastră. Atunci mai mulți dintre puternicii și nobilii regatului, slujitori ai satanei, fără a se rușina că jignesc majestatea regală, au cutezat cu o îndrăzneală criminală a se împotrivi rînduelii regale, turburând pacea și asuprind Ungaria în chip dușmănos. Însă pomenitul arhiepiscop care a ținut cu cea mai mare statornicie cele ce i-am poruncit și ar fi vrut mai bine să moară decât să încuviințeze nelegiu-

¹⁾ *virtutibus politicis.* ²⁾ *seculi senescens.*

ările lor, a fost despoiat de acei tirani de toate lucrurile și veniturile sale și, prins, a fost alungat din Ungaria cu nedreptate și cu mare necinste, unde stând între streini, a suferit de bună voie pentru noi toate lipsurile, până la întoarcerea noastră. De asemenea și canonicii pomeniți au rămas statornici în credință cu toate chinurile și suferințele mari și grele, cu toate pagubele și nelegiuirile pe care le-au îndurat. Ca amintire și răsplată deci a unei credințe atât de mari și ca o oarecare mângâiere pentru suferințele și chinurile lor, am dat acelor canonici un pământ în părțile Trasilvaniei ¹⁾ care se chiamă Vinț ²⁾, împreună cu udvornicii ³⁾ săi și cu urmașii lor, pentru a o stăpâni în veci, poruncind iubitului și credinciosului nostru voevod Neuke să-i așeze în posesiunea și stăpânirea amintitului pământ și a zișilor udvornici. După adunarea tuturor acelor care trebuiau adunați și fiind de față toți acei care trebuiau să fie de față pentru aceasta, el a dat numișilor canonici, fără vreo împotrivire din partea cuiva, acel pământ înprejmuit din toate părțile cu hotare și semne de hotare sigure. Primul hotar al aceluia pământ pornește dela satul Vinț și trece peste râul ce se chiamă Soust ⁴⁾ și alcătuiește primul semn de hotar pe drumul de lângă hotarul satului Chiend ⁵⁾, adică satul Sâncrai ⁶⁾; de aci se îndreaptă în sus dealungul aceluiași râu până la hotarul Muton ⁷⁾, peste cinci sau șase semne de hotar și acolo formează un hotar la locul numit Telukzad; pe urmă se îndreaptă peste locul unde se taie fânul și merge până la locul numit Dumbrău ⁸⁾ și acolo se învecinează cu hotarul bisericii din Dimis ⁹⁾ și cu Paztoh ¹⁰⁾; apoi se îndreaptă la locul ce se chiamă Tulgistue ¹¹⁾ și acolo se învecinează cu satul numit Liquj ¹²⁾, cu <pământurile> oamenilor cetății ¹³⁾ și se urcă la poalele muntelui care se chiamă Nyr; de aci se coboară la locul Zudtelke, iar de aci la locul Toutnetkuta; de aci trece valea și se învecinează cu biserica din Eperies ¹⁴⁾; de aci se coboară la mormântul preotului <din> Arad, iar de aci la balta Chazar ¹⁵⁾; pe urmă se întoarce spre Mureș la livada Mycula, unde se află două semne de hotar, unul al sfântului Adalbert ¹⁶⁾, celălalt se ține de Eperies. În afară de aceasta satul Vinț are un alt pământ, care are o pădure pe muntele Guchbrun ¹⁷⁾ și acolo se află două semne de hotar, unul al sfântului Adalbert, celălalt aparține lui Gyula; de aci trece râul Ormeniș ¹⁸⁾, și merge la muntele fagului mare; pe urmă la hotarul satului Mirăslău ¹⁹⁾, apoi la muntele Cachon ²⁰⁾ și de aci se întoarce la Sycozov ²¹⁾. Numele amintișilor udvor-

¹⁾ *Ultrasilvanis.*) *Wynchy.* ²⁾ (udvornici. ⁴⁾ *Soust la Teutsch și Firnhaber.* ⁵⁾ *Kuen.* ⁶⁾ *villa Sancti Regis.*) *Muton la Teutsch și Firnhaber.* ⁷⁾ *Bundrov.* ⁹⁾ Dömös în comitatul Vác (R. P. Ungară). E vorba de o moșie a sa. ¹⁰⁾ Idem, minăstirea Pásztóh din comit. Heves, (R. P. Ungară). ¹¹⁾ *Fulgistul la Teutsch și Firnhaber.* ¹²⁾ *Lij la Teutsch și Firnhaber.* ¹³⁾ *populis castrensibus.* Probabil ai cetății Uioara (Uyvar). ¹⁴⁾ pământul bisericii din Eperjes (azi în R. Cehoslovacă). ¹⁵⁾ *Csazar la Teutsch și Firnhaber.* ¹⁶⁾ patronul bisericii din Strigoni. ¹⁷⁾ *Guesbrun la Teutsch și Firnhaber.* ¹⁸⁾ *Eurmenes. Curmenes la Teutsch și Firnhaber.* ¹⁹⁾ *Myroslov. Miroslon la Teutsch și Firnhaber.* ²⁰⁾ *Cicdu? Cacova? Cathou la Teutsch și Firnhaber.* ²¹⁾ *Tikozou la Teutsch și Firnhaber.*

nici care locuiesc pe pământul acela sunt acestea : Cuzma, Bessu, Scesun, Scese, Andrei, Andreas, Fakas, Iacob, Hysce, Bundu, Kuke, Ruga, Regus, Varous, Farcaș, Abel, Ștefan, Elemdu, Zalas, Ioan, Scegne, Lessev, Fele, Farcaș, Sune Torda, Bud, Such, Povka, Ereu, Fele, Reuka, Bech, Teth, Cuzma, Ytheu.. Așa dar, deoarece ține de grija majestății regale tot atâta păstrarea daniei, cât și obiceiul răsplătirii fiecăruia după meritele sale, am pus să fie întărit acest act cu cheazășia peceții noastre drept mărturie a daniei de față și spre veșnica sa tărie. Dat de mâna lui Cletus cancelar al curții regale și prepozit al bisericii din Agria, în anul o mie două sute nouăsprezece dela întruparea domnului, pe vremea sus și des pomenitului venerabilului Ioan arhiepiscop de Strigoni, a reverendului Ugrin arhiepiscop de Calocsa ; pe când cărmuiau bisericile în chip fericit episcopii : Desideriu de Cenad, Villelm al Transilvaniei, Robert de Vesprim, Iacob de Vaș, Ștefan de Zagreb, Toma de Agria, Bartholomeu de Pécs, Cosma de Győr, Alexandru de Oradea ; pe când Nicolae era palatin și comite de Sopron, Julia ban și comite de Solnoc, Ochuz comite curial al reginei și comite de Bodrog, Dionisie mare vistier și comite de Ujvár, Julia, fratele lui Ratold, comite curial al regelui și comite de Kewe, Benedict, fiul lui Samud, comite de Nitra, Ioan de Alba, Batiz de Moson, Smaragd de Pojon și ceilalți comiți, în anul al șase-sprezecelea al domniei noastre.

Textul lat. la Wenzel, VI, p. 399—402 ; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 69—70 și Deutsch și Firnhaber, I, p. 13—15, cu deosebiri în redarea unor toponomice.

114

1219.

<Andrei al II-lea regele Ungariei pentru a răsplăti serviciile ce i-a făcut cu prilejul cruciatei din Răsărit Pontius de Cruce ¹⁾ magistrul ordinului Temple-rilor din Ungaria și Slavonia și pentru serviciile prestate reginei Iolanta, dăruiește ordinului o moșie (din Croația). În lista demnitarilor, între alții> : Vilhelm episcop al Transilvaniei ²⁾, Desideriu episcop de Cenad, Mica comite de Bihor..

Regest după textul lat. din Smičiklas, III, p. 174—176.

115

1219.

Preasfântul întru Hristos părinte, din mila lui Dumnezeu, preainaltului pontifice al preasfintei biserici romane, Andrei, din aceeași milă, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Serbiei, Ramei, Galiției și Lodomeriei, respectul cuvenit și credincios cu supunere fiască. Preasfinte părinte, nu credem că s'a șters din mintea voastră,

¹⁾ vezi nr. 104. ²⁾ *Ultrasilvanus*.

că atunci când ființa înaintașului vostru de cucernică și veșnică amintire Inocențiu preaînaltul stăpân al scaunului apostolic, din mila lui Dumnezeu și cârmuitor al acestui veac¹⁾, am fost deseori împinși nu numai de desele sale îndemnuri, dar mai apoi chiar de stăruința sfinției voastre, pe care mila lui Dumnezeu i l-a orânduit drept urmaș, ca să ne străduim din tot sufletul pentru răscumpărarea locurilor sfinte nu numai prin darea unor ajutoare, dar chiar <purcezând noi> înșine și în chiar ființa domniei noastre. Așa dar noi, întrucât am folosit și cunoaștem mai de mult întâietatea de drept a înaintașilor noștri, socotind că suntem fiul osebit al preasfintei biserici romane și dorind să ne jertfim noi înșine și <toate> ale noastre la sfatul și îndemnul sfinției voastre, ca o jertfă a supunerii, nu ne-am lăsat înduioșați nici de frageda tinerețe a fiilor noștri, nici nu ne-am îngrijit de nesupunerea și ura necredincioșilor împotriva noastră și a răuvoitorilor împotriva regatului nostru ce se ivea <atunci> și a crescut după aceea cu toată puterea, ci lăsând la o parte toate acestea, ne-am grăbit fără zăbavă în ajutorul sfântului mormânt, încredințând în paza sfinției voastre, pentru a le păstra neatinse, coroana, regatul nostru și fiii <noștri>. Iar când — în timp ce întârziam în părțile de dincolo de mare în slujba călătoriei cucernice²⁾ luată asupra-ne, am aflat neîndoios, prin nenumărați trimiși, că sămânța neînțelegerii a crescut nespus în regatul nostru. Noi, așa dar, cutremurați de svonul unor ticăloșii atât de mari și de multe, neputând lăsa ca răsădul creștinismului încă nou și plăpând³⁾ în regatul nostru să fie smuls și nimicit, ne-am îndepărtat siliți și fără voie, de pământul sfânt și când — străbătând multele greutăți ale drumurilor — am ajuns în Ungaria, am aflat că se săvârșiseră fapte de trădare mult mai mari decât auzisem noi mai înainte, atât de către <unele> fețe bisericești, cât și de unii mireni, care <anume fapte> și ce fel <de fapte> nu am voi nicidecum să le facem cunoscute sfinției voastre prin scrisoarea noastră, căci noi socotim că din mărimea nelegiuirii săvârșite, ea nu a fost nicidecum ascunsă văzului înțelepciunii voastre. Să mai afle sfinția voastră că, atunci când am sosit în Ungaria nu am găsit Ungaria <dinainte>, ci atât de împovărată, nimicită și despoiată de toate veniturile vistieriei și în așa fel încât nu am putea plăti nici datoriile pe care le-am făcut în timpul călătoriei noastre și nu vom putea readuce țara noastră nici în cincisprezece ani în starea ei de mai înainte. Așa dar pentru ca paza sfinției voastre, căreia ne-am încredințat și noi și <toate> ale noastre atunci când am pornit în călătorie spre pământul sfânt, unde voiam să înfruntăm toate primejdiile sărăciei și ale lipsei pentru a rămâne acolo, să nu pară de acum încolo slabă și neputincioasă față de noi și față de alți principii domnitori printr'o atare pildă, cerem în tot chipul sfinției voastre să binevoiți să pedepsiți cu censura scaunului apostolic și cu toată asprimea pe făptuitorii acestei nelegiuiri atât de mari și pe tovarășii

¹⁾ al acestei lumi. ²⁾ *peregrinates*. ³⁾ *novellus*, tinerel.

lor, atât fețele bisericești cât și mirenii, cu atâta deplinătate ca să nu se poată ascunde în nicio parte a creștinătății¹⁾), unde au fugit sau vor fugi. Dar chiar după cum în drumul cucernicei călătorii ce o pornisem, toată grija noastră se îndrepta spre eliberarea sfântului mormânt și pentru pașnica trecere și reîntoarcere a tuturor celor ce merg să se închine la locurile sfinte²⁾ și atunci când loviți de jignirile și nedreptățile celor răuvoitori față de noi și față de credincioșii noștri nu am putut să <mai> rămânem dincolo de mare, potrivit gândului nostru și ne-am reîntors împotriva voiei noastre prin sfatul mai puternic al chibzuiei, am adus mai mult folos pământului sfânt prin calea fericitei noastre întoarcerii decât dacă am fi zăbovit mai mult timp în jurul Ierusalimului. Căci Leon, strălucitul rege al Armeniei, ca să fie mai puternic prin unirea într'o legătură <strânsă> a oamenilor noștri și a oamenilor săi pentru înfrânarea vecinilor și curmarea neîncetatei atacuri ale Turcilor, a dat-o pe fiica sa ca soție fiului nostru, punând cu deplină incuviințare și cu jurământul baronilor săi întreaga țară a Armeniei împreună cu coroana sa sub stăpânirea veșnică a fiului nostru și a urmașilor săi. Din îndemnul aceluiași gând de a pregăti un drum sigur călătoriei cucernice de închinare, sprijiniți de sfatul dumnezeiesc, am dat ca soție fiului nostru pe fiica lui Teodor Lascaris Comnenul. Cu același gând am încheiat căsătoria fiicei noastre³⁾ cu Asan împăratul Bulgariei. Așa dar, pentru ca toate acestea să rămână trainice. să întăriți cu puterea voastră înțelegerea încheiată între noi și regele Armeniei, atât în ce privește căsătoria fiicei sale cu fiul nostru, cât și în ce privește dăruirea coroanei sale și a puterii regatului. Vă mai cerem încă să întăriți în același fel și legăturile de căsătorie încheiate între noi și pomenitul Lascaris <și> între Asan împăratul Bulgariei și fiica noastră, prin care sfatul tainic al prevederii dumnezeiești a adus cel mai mare folos pământului sfânt, precum se arată prin scrisorile oricui și să ne înapoiați din nou⁴⁾ sub bula voastră, de îndată ce au fost deschise înaintea voastră, scrisorile trimise sfinției voastre de fiecare dintre principii. Iar, deoarece tinerețea prea crudă a fiului nostru pe care îl trimitem în Armenia nu poate face față foloaselor cuvenitei prevederi, rugăm pe sfinția voastră cu rugăciuni nesfârșite să primiți la sânul ocrotirii voastre pe acest copil împreună cu coroana sa și sfetnicii săi și să-l dați, în numele vostru și din porunca voastră, ca pe un fiu duhovnicesc întru Hristos în pază și spre ocrotire lăcașurilor preasfinte ale ordinului Templierilor și al Ospitalierilor⁵⁾). Va mai știți preasfinția voastră că sultanul de Iconium și-a trimis solul la noi, cu următoarea solie că, dacă i-am da ca soție pe una din fiicele noastre sau vreo rudă, <el> lepădându-și legea nelegiuită, ar primi credința creștină și taina <botezului>. Inșă, deoarece nu avem nici una dintre fiicele noastre necăsătorită, totuși pentru

¹⁾ Greșit: *christianissimi*. ²⁾ *peregrini*. ³⁾ *mediante nostra filia matrimonium celebravimus*. ⁴⁾ *iterato* în loc de *iterato*. ⁵⁾ *militie templi nec non hospitalis*.

înmulțirea fiilor bisericii și a credinței celor care cred în Hristos, dacă prea sfinția voastră se învoiește și începutul acestui lucru va fi dus până la săvârșire prin sfatul, îndemnul precum și prin alte strădanii ale unei griji neadormite, vom pune să i se dea în căsătorie pomenitului sultan una din nepoatele noastre. Așa dar, pentru aceasta și pentru toate cele pe care le încredințăm ca să le arate prin viu grai preasfinției voastre, pentru a fi înfățișate sfinției voastre, am trimis pe credincioșii și iubiții preoți ai curții noastre, trimișii noștri B . . . prepozit de Györ și E . . . arhidiacon de Alba, rugându-vă prin ei, cu foarte multă stăruință, ca ori ce vor cere pentru folosul trebilor noastre, împreună cu toate cele cerute prin scrisoarea ¹⁾ de față, să le încuviințați și să le întăriți cu puterea autorității voastre, socotindu-i împuterniciți în toate privințele pe lângă preasfinția voastră. Mai departe, să nu se mire preasfinția voastră, dacă până în clipa de față nu putem să vă plătim ²⁾ din bunurile regatului nostru, potrivit cinstei voastre și a noastre, căci la aceasta ne silește și marea cheltuială a călătoriei sfinte, precum și neînțelegerile foarte păgubitoare săvârșite de necredincioșii noștri, totuși suntem pregătiți să ne îngrijim de acum încolo din zi în zi mai mult de nevoile preasfinției voastre.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, 1. p. 66—68.

116

1220 Decembrie 15, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., iubiților fii . . abatelui și ³⁾ priorului de Igrîș ⁴⁾ și . . prepozitului de Arad din dieceza Cenadului, mântuire, etc. Din scrisoarea venerabilului frate . . episcopul de Cenad am aflat că, pe când el se înapoia din pelerinajul său dela strămutarea moaștelor fericitului Toma martirul de Cantuaria ⁵⁾ și trecea prin orașul Pavia, frații G. și J. și tovarășii lor, cetățeni din Pavia, l-au despoiat pe el de cai, bani și alte lucruri, sub cuvânt că venerabilul nostru frate ⁶⁾ episcopul de Oradea luase dela ei o sumă de bani cu împrumut, cum reieșea și dintr'un act notarial întocmit în acest scop și, după cum susțineau ei, nu le-a înapoiat suma împrumutată. Drept aceea, am fost cu smerenie rugați din partea episcopului de Cenad să binevoim a ne îngriji ca să nu rămână păgubit. Și întrucât lucrurile aceuia au fost socotite drept plată a celor datorate de amintitul episcop de Oradea noi i-am poruncit acestuia printr'o scrisoare a noastră să-i dea numitului episcop de Cenad potrivită despăgubire cu privire la lucrurile ce i-au fost luate, ca astfel să nu rămână păgubit cel care pentru el a suferit pierderea lucrurilor sale. Prin urmare vă poruncim prin scrisoare apostolică chib-

¹⁾ *chartula*. ²⁾ *cathetizare*, a răspunde. ³⁾ În ediția lui Wenzel (după Theiner I, p. 26), urmează greșit punctele . . . Este o eroare, căci în chip evident e vorba de o singură persoană.

⁴⁾ Egres. ⁵⁾ Canterbury, în Anglia. ⁶⁾ Alexandru (1219—1238).

zuiței voastre, că dacă numitul episcop va fi lăsător în îndeplinirea celor ce i-am poruncit, voi fără a îngădui vreun apel, să nu pregetați câtuși de puțin de a hotări cu privire la aceasta ceea ce va fi drept, făcând să se țină cu strășnicie tot ce veți hotări pe temeiul autorității noastre. Martorii etc. Iar dacă nu toți etc. Dat în Lateran în a optsprezecea zi înainte de calendele lui Ianuarie, în al cincilea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Wenzel, I, p. 165.

117

1220.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește lui Ahalyz, soția nobilului Botez, o moșie (în comitatul Valkó, azi în Jugoslavia). În lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Alexandru episcop de Oradea, Neuka voevod, Julia mare comite de Bodrog și de Solnoc, Mika comite de Bihor, Paul comite de Cenad.

Regest după textul lat. din Smičiklas, III, p. 183—184.

118

1220.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește lui Belud și lui Oslu, fiii comitelui Oslu, două moșii (în comitatul Sopron, în R. P. Ungară). În lista demnitarilor, între alții>: Vilhelm episcopul Transilvaniei, Desideriu episcop de Cenad, Alexandru episcop de Oradea, Neuka voevod.

Regest după textul lat. din Wenzel, XI, p. 157—159.

119

1221 Iunie 14, Roma (Lateran).

Honoriu <episcopul etc., iubiților fii> C. prepozitului și canonicilor dela Itebea ¹⁾, din dieceza Cenadului, etc. După cum ne-a arătat mai înainte venerabilul frate al nostru, episcopul Cenadului, el a găsit la începutul păstoririi sale biserica voastră, care fusese a călugărilor negri ²⁾, lăsată în voia soartei atât în ce privește cele duhovnicești cât și cele lumești, iar despre fețele ce se aflaseră acolo <a găsit> că ele lepădându-se de paza rânduelii <călugărești>, printre alte nelegiuiri pe care le săvârșeau, făceau bani falși în incinta aceluiași locaș și astfel risipind averea mișcătoare și nemișcătoare <a bisericii> în acest scop, au topit crucile precum și potirele și celelalte vase sfinte ale bisericii, prefăcându-le

¹⁾ Vithuhu, în Jugoslavia. ²⁾ Benedictini.

în bani falși. Deoarece însă monahii aceluia lăcaș, dându-și seama de marile lor fărâdelegi și fiindu-le frică de mânia regelui și a aceluia episcop, plecaseră dela biserica amintită, episcopul, fiindcă nu-i era tocmai ușor de a se îngriji de călugării pe care să-i așeze în acea biserică, a vrut mai degrabă — după cum spune fericitul Augustin — să aibă de a face cu șchiopi, decât să jelească pe morți. De aceea a hotărât ca în acea biserică părăsită de oameni și despoiată de bunuri să pună canonici mireni, rânduindu-te ca prepozit al ei pe tine, prea iubite fiu, pe a cărui chibzuință încercată o cunoștea. Iar după aceea, întrucât acel episcop și capitulul ne rugau cu smerenie și cu stăruință să binevoim a încuviința cu îndurare ceea ce s'a săvârșit de episcopul amintit în această pricină și să întărim această rânduială care, precum spuneau ei, n'ar putea fi schimbată fără o mare pagubă a bisericii pomenite, noi am dat poruncă scrisă venerabilului frate al nostru <Alecsandru> episcop de Oradea și lui C. prepozit de Alba, ca să cerceteze cu grijă adevărul în această privință și să vadă dacă a fost o măsură bună așezarea în acea biserică a clericilor mireni, urmând apoi să ne înștiințeze cu credință despre cele ce vor fi aflat. Ei ne-au răspuns, arătând în scrisorile lor că au găsit că starea acelei biserici pe vremea monahilor, precum și felul și mărimea fărâdelegilor acestora fuseseră tocmai așa precum am fost noi înștiințați și că acea biserică ajunsese să nu mai aibă decât trei călugări; că acum ea s'a schimbat parcă dintr'o peșteră de tâlhari într'o casă de rugăciune, iar dintr'un azil al răutății într'un lăcaș al lui Dumnezeu. Am mai primit și scrisoarea prea iubitului nostru Hristos fiu al nostru <Andrei> ilustrul rege al Ungariei și a unor prelați ai regatului său, care ne îndemnau să încuviințăm rânduiala făcută de acel episcop privitor la acea biserică. Așa dar noi, primind cu bunăvoință rugămintele regelui, ale episcopului și capitolului, precum și pe ale voastre și încuviințând ceea ce a fost făcut de acel episcop, confirmăm prin puterea apostolică rânduiala pomenită și o întărim cu ocrotirea scrisorii de față. Nimănui deci <să nu-i fie îngăduit> a călca <acest act> de întărire al nostru. Iar dacă cineva, etc. Dat în Lateran, în a optsprezecea zi înainte de calendele lui Iulie, în anul al cincilea al păstoririi noastre.

Textul lat. la Fejér, III, 1, p. 314—316.

120

1221 Iunie 19, Roma (Lateran).

Honoriu <episcopul etc., iubiților fii> clericilor din Itebea din dieceza Cenadului. Deoarece ni se cere... etc., luăm sub ocrotirea fericitului Petru și a noastră fețele voastre și lăcașul în care v'ați pus în dumnezeiasca slujbă, împreună cu toate bunurile pe care le stăpâniți acum pe cale dreaptă sau pe cele pe care le-ați putea dobândi în viitor prin mijloace cinstite, cu ajutorul domnului.

Vă confirmăm vouă și prin voi bisericii voastre prin autoritatea apostolică și întărim cu ocrotirea actului de față mai ales bisericile din Iani, din Popi¹⁾ și din Podul lui Ivancea²⁾, dimpreună cu capelele și cele ce țin de ele, care v'au fost dăruite cu o cucernică mărinimie de venerabilul frate al nostru D<esideriu> episcop al Cenadului, cu învoirea capitlului său și celelalte bunuri ale voastre, toate câte le stăpâniți drept și neturburat. Nimănui deci <să nu-i fie îngăduit> a călca <acest act> de ocrotire și de întărire al nostru. Iar dacă cineva, etc. Dat în Lateran, în a treisprezecea zi înainte de calendele lui Iulie, în anul al cincilea.

Textul lat. la Fejér, III, 1, p. 316.

121

1221.

Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, tuturor celor ce vor vedea scrisoarea de față sănătate și tot binele. Voim să ajungă la cunoștința tuturor că, deoarece biserica din Strigoniu, dela care ca dela o mamă și învățătoare a celorlalte biserici primim cele sfinte, trebuie să se bucure de drepturi deosebite, am hotărât ca dela fiecare car, al oricui ar fi, care trece și duce sare prin locul ce se cheamă Vinț³⁾, loc pe care l-am dăruit împreună cu cele ce țin de el aceleiași biserici, fără să-l împartă și cu alții, să se dea vamă capitlului un bolovan de sare adică două găleți⁴⁾ ca despăgubire pentru daunele suferite de arhiepiscop și de canonici pentru noi în timp ce ne găseam în slujba lui Isus Hristos⁵⁾. Și pentru ca acest așezământ și danie a noastră să aibă tărie în viitor, am dat capitlului scrisoarea noastră întărită cu pecetea noastră. Iar dacă cineva n'ar ține acest așezământ al nostru, îl osândim după judecata regală, ca pe unul care nesocotește hotărîrea regală. Dat în anul domnului o mie două sute douăzeci și unu, iar al domniei noastre al optulea.

Textul lat. la Knauz, I, p. 277—278 (după un transumpt din 1376, în care data a fost, fără îndoială, transcrisă greșit, în loc de 1221. Cf. Szentpétery, I, nr. 356).

122

1221.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapururea. Deoarece odată cu schimbarea vremurilor se schimbă adesea și motivele faptelor omenești, urmașii regilor vrednici de cinste trebuie să se silească

¹⁾ Probabil satul Bobda de azi la sud-est de Jimbolia, în raionul Timișoara. În sec. XIV e amintit ca Popdi. ²⁾ de Ponte Ivance. Satul Ivanda din raionul Timișoara? ³⁾ Oronos Winch, Vințul de Sus (azi Unirea, reg. Cluj). ⁴⁾ kulus (cubulus). ⁵⁾ în cruciată (1217—1218),

să aibă atâta grije față de cele hotărâte de către înaintașii lor, încât, dacă ar vedea că se clatină din pricina turburărilor unei nenorociri neprevăzute și necuvenite, nu numai să le întărească cu puterea autorității lor, ci să și caute a le păstra neatinse după ce le vor fi întărit. Să știe deci cei de față și viitori că fratele nostru, regele Emeric de fericită amintire, când a dăruit ducelui Benedict, fiul lui Korlath, pentru faptele sale deosebite niște sate cu veniturile lor, i-a dat cu privire la ele și un privilegiu deosebit ¹⁾, anume o bulă de aur. Când am luat cârmuirea regatului după moartea fratelui nostru, deși numitul duce Benedict ne făcuse și mari slujbe, totuși în cursul schimbător al lucrurilor, precum se întâmplă destul de des că se strică inimile magnașilor și ei ajung nestatornici, pentru greșelile sale l-am trimes în exil ²⁾ și l-am despuiat de toate moșiile sale. Curând după aceea, văzând privilegiul fratelui nostru privitor la pomenitele sate ale nobilei doamne Tota, soția lui care, venind mai de mult în Ungaria cu foarte mulți din neamul ei, cu părinții, frații și rudele sale, împreună cu ilustra regină Constanța, sora ³⁾ noastră, a slujit-o cu noblețe și cu cinste nu numai pe ea ci, după moartea fratelui nostru și după plecarea reginei, chiar și pe soția noastră, atât cu sfatul cât și cu mângâierea tovărășiei sale neîntrerupte și a credinței sale statornice și ținând seama de zestrea sa și de dania regală, precum am amintit mai sus, am recunoscut că este al ei după dreptate și am dat înapoi numitei nobile doamne Tota potrivit privilegiului dat de către fratele nostru și precum ne-a obligat rânduiala dreptului și neclintirea dreptății, ca să stăpânească pe veci, liber și deplin orice am dat cuiva dintre baronii sau slujitorii noștri din bunurile ei, după ce le-am redobândit parte prin rugăminți, parte prin bani ⁴⁾. Iară rândurile aceluia privilegiu cuprind următoarele: <Urmează actul dat de către Emeric regele Ungariei voevodului Benedict, în anul 1202, nr. 38>. Și pentru ca actul privitor la acest lucru și la rânduiala regală, întărit precum se vede în mod autentic prin cele de față și confirmat de către noi cu mai multă adevăritate, să rămână neschimbat și temeinic pentru totdeauna în timpul nostru și al urmașilor noștri, în fața oricăror intrigi ale înșelăciunii și a oricărui privilegiu neștiut ⁵⁾, care s'ar întâmpla să fie scos la iveală, am dat din autoritate regală actul de față sub formă de privilegiu, deosebit anume <această> bulă de aur, întărită și înnoită pe veci de mâna lui Cletus prepozit de Agria și cancelar al curții regale, în anul o mie două sute două zeci și unu dela întruparea domnului; pe vremea venerabilului Ioan, arhiepiscop ce Strigoniu și a reverendului Ugrin arhiepiscop de Calocsa, pe când își cârmuiau bisericile în chip fericit episcopii Desideriu de Cenad, Robert de Vesprim, Willerm al Transilvaniei ⁶⁾, Iacob de Vaț, Toma de

¹⁾ *autoritatis sue secretius privilegium.* ²⁾ *rerum tamen variatis eventibus, sicut frequentius magnatum animos ad diversitates sensuum contingit alterari; ei graves existentes ipsum exilio destinavimus.* ³⁾ *cumnată.* ⁴⁾ *sive prece seu mediante pecunia recepimus.* ⁵⁾ Traducerea probabilă a expresiei: *adversus quodlibet tacite veritatis privilegium.* ⁶⁾ *Ultrasilvanus.*

Agria, Bartolomeu de Pécs, Cosma de Győr, Ștefan de Zagreb, Alexandru de Oradea ; pe când Nicolae, fiul lui Borzh, era palatin și comite de Sopron, Dionisie mare vistier și comite de Bács, Ochuz ban și comite curial al reginei, Neuca voevod, Iula comite de Bodrog și de Solnoc, Smaragd de Pojon, Iula, fratele lui Ratold, comite curial al regelui și comite de Quer și ceilalți comiți titulari ai comitatelor, în anul al șaptesprezecelea al domniei noastre.

Textul lat. la Fejér, III, 1, p. 316—320.

123

1221.

<Andrei al II-lea regele Ungariei aprobă ca Ștefan, fiul banului decedat Cepan, să poată dărui niște moșii mănăstirii cistercite dela sf. Gotthard (în comitatul Vas, R. P. Ungară). În lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm ¹⁾ episcopul Transilvaniei, Alexandru episcop de Oradea ; Neuka ¹⁾ voevod, Myha comite de Bihor, Paul comite de Cenad.

Regest după textul lat. (transumpt din 1240) din *Codex dipl. patrius*, VI, p. 12—15.

124

1221.

<Andrei al II-lea regele Ungariei restituie banului Ohuz o moșie (în Croația) În lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Alexandru episcop de Oradea, Paul voevod.

Regest după textul lat. (transumpt din 1227) din Smičiklas, III, p. 199—201.

125

1221.

<Andrei al II-lea regele Ungariei întărește privilegiile orașului Šibenik (Sebenico, în Dalmația, Jugoslavia). În lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei ³⁾, Alexandru episcop de Oradea, Paul voevod.

Regest după textul lat. (transumpt din 1245) din Smičiklas, III, p. 204—205.

¹⁾ În transumpt greșit: *Volffgango*. ²⁾ În transumpt greșit: *Slewka*. ³⁾ *Ultrasilvanus*.

1221.

<Andrei al II-lea regele Ungariei confirmă posesiunile mănăstirii Pannonhalma (R. P. Ungară). In lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Vilhelm episcopul Transilvaniei, Alexandru episcop de Oradea, Paul voevod, fiul lui Petru.

Regest după textul lat. din Hurmuzaki-Densușisanu, I, 1, p. 71—73.

127

1221.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește lui Szalov o moșie (în comitatul Pojon, azi Bratislava, în R. Cehoslovacă). In lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Alexandru episcop de Oradea, episcopia Transilvaniei¹⁾, vacantă, Paul voevod, fiul lui Petru, Micha comite de Bihor.

Regest după textul lat. din Wenzel, XI, p. 172—173 (cu indicarea greșită a anului: 1223. Cf. Szentpétery, I. nr. 269).

128

1222 Ianuarie 21, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc. venerabililor frati.. arhiepiscop de Strigoniu și.. episcop de Vesprim și iubitului fiu.. abate de Igrîș din dieceza Cenad, mântuire etc. Intuicât este prea bine cunoscut că iubitul fiu G. prepozitul de Arad a fost despoiat de prepozitură și de toate celelalte bunuri ale sale, atât bisericesti cât și lumești, spre marea primejdie a libertăților bisericesti, noi compătîmîndu-l cu dragoste părintească, poruncim chibzuinței voastre prin scrisoare apostolică pe temeiul autorității noastre, ca fără de nicio zăbavă să-i înapoiati prepozitura și toate celelalte câte i s'au luat, punându-l în stăpînirea de fapt a tuturor lucrurilor ce i s'au luat și odată pus în stăpînire apărându-l și înlăturînd orice piedică; iar pe potrivnici, neținînd seama de niciun apel, să-i înfrunțați prin pedepse bisericesti²⁾. Apoi, deoarece se crede că zisul prepozit a căzut din grația prea iubitului nostru întru Hristos fiu A<ndrei> ilustrul rege al Ungariei, voim și vă poruncim să-l înduplecați prin rugăminți și îndemnuri pe acel rege să-l reprimească la sânul îndurării sale. Și deoarece nu voim să treacă nepedepsite asupririle³⁾ foarte grele la care a fost supus acel prepozit spre ocara noastră și a scaunului apostolic, în

¹⁾ *Ultrasilvana ecclesia.* ²⁾ *censura ecclesiastica.* ³⁾ In textul publicat în chip evident e o greșeală în ce privește cuvîntul *volumus* în loc de *nolumus* în expresia: *sic volumus transire inulta-*

temeiul supunerii <ce ne datorati>, vă poruncim cu strășnicie ca, neplecându-vă nimănui împotriva lui Dumnezeu ¹⁾, să cercetați adevărul cu atență și sârguitoare grijă, pentru a afla cu al căror sprijin sau din a căror însărcinare a fost despoiat amintitul prepozit, care au fost aceia care au luat averile acelui prepozit și le-au oprit pentru ei; și ceea ce veți afla ne veți scrie întocmai, sub pecetile voastre, în răstimp de două luni dela primirea <scrisorii> de față, pentru ca, încunoștințați prin scrisoarea voastră cu privire la aceste lucruri, să purcedem așa cum, cu voia lui Dumnezeu, vom socoti că este mai potrivit. Altminteri să știți că am poruncit în scris cu strășnicie venerabilului nostru frate: . . . episcopul de Agria și iubiților fii. . . și . . . abații din Cyrce și din Pelis din dieceza Vesprim, ca dacă cumva veți fi lăsători sau nesilitori în împlinirea celor de mai sus, pentru ca să puteți cunoaște cât de grea este vina nesupunerii, să vă hotărască un soroc de două luni, în care să vă înfățișați în persoană înaintea noastră, spre a primi ceea ce se cuvine neascultării. Iar dacă nu toți, etc. Dat în Lateran, în a douăsprezecea zi înainte de calendele lui Februarie, în anul al șaselea al păstoririi noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 32.

129

1222 Aprilie 30, Veroli.

Honoriu episcopul etc., iubitul fiu R., cruciat, capelan al prea iubitului nostru fiu întiu Hristos, ilustrul rege al Ungariei, sănătate etc. De vreme ce ni se cere . . . etc. . . de aceea . . . etc. persoana ta împreună cu toate bunurile pe care le stăpânești acum pe drept sau pe care în viitor . . . etc. . . dar în deosebi a patra parte din veniturile din <țara> Bârsei ²⁾, despre care tu spui că le-ai dobândit potrivit canoanelor, după cum le și stăpânești pe drept și în pace, ți le confirmăm prin autoritatea noastră apostolică și ți le întărim prin oblăduirea scrisorii de față. Așa dar nimănui etc. . . de oblăduire și de întărire al nostru. Iar dacă cineva . . . etc. . . Dat la Veroli cu două zile înainte de calendele lui Mai, în al șaselea an al pontificatului nostru.

Textul lat. la Zimmermann Werner, I, p. 18; Hurmuzaki — Densușianu, I, p. 73—74.

130

1222 <înainte de Mai 7>

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galității³⁾ și al Lodomeriei, deapănarea. Între semnele deosebitoare ale măreției regale, semne cu care e împodobită amintirea vrednică de pomenire a înaintașilor noștri, cel mai de seamă și mai pilduitor e acela de a întinde o mână cât mai darnică oaspeților vrednici

¹⁾ non deierentes alicui contra Deum. ²⁾ <terra> Bursa. ³⁾ În text: Galaciae.

să fie lăudați, a căror așezare se dovedește a fi folositoare regatului și despre a căror rugăciune se știe că este prețuită de Dumnezeu. Așa se face că, mânați de o evlavioasă dorință, apucând pe urmele părinților noștri de cucernică pomenire și dorind, după trecerea acestei vieți, să împărtășim împreună cu dâșii răsplata vieții veșnice, am dăruit din dragoste frățescă ¹⁾ lui Hermann magistrul ordinului Ospitalierilor sfintei Maria a Teutonilor din Ierusalim și fraților săi atât de față cât și viitori acea țară numită Bârsa în Transilvania din spre Cumani, deși deșartă și nelocuită, ca să o locuiască în pace și să o stăpânească liber pe veci, pentru ca, prin așezarea lor să se întindă regatul, iar prin rugăciunile lor milostenia făcută de noi să fie adusă în fața lui Dumnezeu celui prea înalt, spre binele sufletului nostru și al părinților noștri. Afară de asta le-am mai îngăduit ca, dacă în numita țară a Bârsei se va găsi aur sau argint, jumătate din el să fie dus vistieriei regale de către frați, iar restul să-l oprească pentru ei. Pe deasupra le-am dat pe deplin târguri libere și vămile târgurilor din acea țară și, ca o întărire a regatului împotriva Cumanilor, le-am dat voie să-și ridice cetăți și orașe de piatră, pentru ca să fie în stare să facă față dușmanilor lui Hristos și pentru ca ei să fie spre cinstea și apărarea noastră și a moștenitorilor eari ne vor urma în mod legiuit la coroană. Mai hotărîm ca niciun voevod să nu aibă dreptul de găzduire ²⁾ la ei, i-am iertat de dinarii liberi și de pondere ³⁾ și am îngăduit să fie liberi și scutiți de orice dare sau plată ⁴⁾. Să nu fie supuși judecății sau jurisdicției nimănui altuia decât a regelui. Pomeniții frați să-și orânduiască singuri judecătorul asupra oamenilor lor ⁵⁾. Iar noi am poruncit ca suszișii frați să fie așezați în stăpânirea suspomenitei țări Bârsa de către pristavul nostru cu numele Fakate Iuna care a înconjurat ⁶⁾ susnumita țară și le-a dat-o ⁷⁾ însemnată în jur cu anumite semne de hotar, după porunca voevodului Mihail. Iar primul hotar al acestui ținut începe dela întăriturile cetății Hlmeag ⁸⁾ și merge până la întăriturile cetății Ungra ⁹⁾ și de aci merge până la Micloșoara ¹⁰⁾ pe unde curge apa numită Olt și așa se urcă pe Olt până acolo unde Ptejmerul ¹¹⁾ se varsă în Olt. Mai adăugăm că le dăruim susnumiților frați și cetatea numită Cruceburg ¹²⁾, pe care pomeniții frați o clădiseră din nou, împreună cu livezile din jurul aceleia și ținutul dela capătul pământului Cruceburg, ce merge până la hotarele Brodnicilor ¹³⁾, și de cealaltă parte, dela întăriturile Hălmeagului până la izvorul apei ce se cheamă Bârsa și de aci înaintează până la Dunăre. Pentru această danie făcută de noi susnumiților frați, am dat ca pristav pe banul Ypochz. Am mai îngăduit zișilor frați să țină liber pe râul Olt șase nave și pe râul Mureș alte șase care să ducă sare prin tot regatul nostru la mers în jos, iar la venit în sus să

¹⁾ Până aici se repetă textual actul din 1211, după 7 Mai (nr. 77) și în restul cuprinsului se constată asemănări textuale între cele două acte. ²⁾ *descensus*. ³⁾ *liberos denarios et pondera eis remisimus*. ⁴⁾ *ab omni exactione et collecta*. ⁵⁾ *populus*. ⁶⁾ *perambulavit*. ⁷⁾ *assignavit*. ⁸⁾ *Almaye*. ⁹⁾ *Noialt*. ¹⁰⁾ întăriturile lui Nicolae. ¹¹⁾ *Tartelowe*. ¹²⁾ *Kreuzburg*, azi *Teliu*. ¹³⁾ *rodnicorum*.

aducă alte lucruri; și le-am dat pe vecie în mod liber și oriunde ar voi mine de sare numite ocne ¹⁾ îndestulătoare pentru acele douăsprezece nave. Totodată i-am iertat pe ei și pe oamenii lor de plata oricărei vămi când vor trece prin țara Secuilor sau *terra Blacorum*; pe oamenii ce locuiesc în ținutul pomenit i-am lăsat, fără nicio cerință <din partea noastră> spre slujba și folosul numiților frați și al casei lor, așa că dacă de aici înainte unii dintre oamenii sau oaspeții ce țin de pământul nostru se vor strămuta la ei, îndată ce știrea aceasta ajunsă la urechea fraților se va adevăra, să alunge pe cei ce s'au așezat astfel, iar pe cei ce i-au adus pe aceștia, să-i dea pe mâna regelui sau a trimișilor lui. Afară de aceasta oricine, așezat în regatul nostru, va voi să dăruiască fraților în chip de milostenie bunul său, să aibă voie din mărinimia noastră <a o face> și această îngăduință a daniei noastre o întărim prin privilegiul nostru veșnic, pentru ca să rămână nestânjenită.

Apoi le hărăzim numiților frați acest privilegiu ca niciun schimbător de bani să nu intre în Transilvania în ținutul lor sau să cuteze a-i supăra cu ceva ²⁾ și le-am lăsat acestor frați întreg tot acel drept și folosință ce trebuia să strângem în acea țară de pe urma banilor noi, fiindcă au fost mult păgubiți de mânia noastră împotriva lor, stârnită în vremea când dădusem poruncă să li se ia sus-numita țară. Le dăm această despăgubire ³⁾ deoarece ei sunt așezați la acea margine de țară ca un răsad nou și nu se tem să înfrunte pentru regat neconținutele năvăliri ale păgânilor, ca un meterez neclintit făcând față morții în fiecare zi. Cu toate acestea să nu aibă nicio putere de a bate niciun fel de bani fără osebărită încuviințare din partea regelui. Luăm sub ocrotirea noastră casa sau ospitalul numiților frați împreună cu toate moșiile și bunurile pe care se știe că ei le au acum în chip legiuit sau le vor putea dobândi în viitor cu ajutorul lui Dumnezeu, hotărînd ca ei în toată vremea ce va să vie să rămână sub apărarea și ocrotirea regală. Și pentru ca această hotărîre să aibă tărie pe veci, am poruncit ca acest act să fie întărit cu semnul bulei noastre de aur. Dat de mâna lui Cletus cancelar al curții regale și prepozit de Agria, în anul o mie două sute douăzeci și doi dela intruparea domnului. În vremea când trăiau și își cârmuiau bisericile Ioan arhiepiscop de Strigoni, Ugrin arhiepiscop de Calocsa, Desideriu episcop de Cenad, Robert de Vesprim, Ștefan de Zagreb, Toma de Agria, Alexandru de Oradea, Cosma de Győr, Bartolomeu de Pécs și Briccius de Vaț, iar Reginald era <episcop> ales al Transilvaniei ⁴⁾; când Teodor fiul lui Wetich era palatin, Pousa fiul lui Nana era <comite> curial, Nicolae era comite de Bács, Tiburțiu de Pojon, Helia de Bihor, Martin, fiul lui Mihail, comite de Novum Castrum și pe când alți mulți țineau slujba de comite, în anul al șaptesprezecelea al domniei noastre.

Textul lat. la Zimmermann Werner, I, p. 18—20; Hurmuzaki—Densușianu, I, p. 74—76. (suspect cf. Szentpétery, I, nr. 380).

¹⁾ *akana*. ²⁾ Vezi documentul lui Andrei al II-lea, după 7 Mai 1212 (nr. 82).
³⁾ *restaurationem*. ⁴⁾ *Ultrasilvanus*.

1222 Mai 28, Alatri.

Papa Honoriu al III-lea poruncește episcopilor <Toma> de Agria, <Briccius> de Vaț și <Alexandru> de Oradea să cerceteze adevărul privitor la cererea lui B<ela>, fiul lui <Andrei al II-lea> regele Ungariei, care l-a rugat pe papă să-i permită desfacerea logodnei sale cu fiica lui <Teodor> Lascaris împăratul grec dela Nicea și încheierea unei alte legături dinastice, mai folositoare pentru regatul Ungariei. Dacă lucrurile stau astfel, ei să încuviințeze cererea.

Regest după textul lat. din Theiner, I, p. 33.

1222 Iunie 3, Alatri.

Honoriu episcopul etc., venerabilului frate <Ugrin> arhiepiscopului de Caloceea mântuire etc. Scrisoarea pe care ai trimis-o prin iubitul fiu <Rainald> prepozit de Oradea, ales episcop al Transilvaniei ¹⁾, scaunului apostolic, am primit-o nu de mult cu bunăvoință. Am înțeles dintr'însa că, fiind lipsită de curând de păstor biserica transilvană și procedând la alegerea episcopului, capitlul acelu loc, după săvârșirea alegerii, ți l-a înfățișat pe sus zisul prepozit, cerându-ți cu smerenie ca mitropolit al lor întărirea lui. Iar tu, cercetând cu sârguință toate împrejurările lucrului acestuia, te-ai încredințat că alegerea a fost făcută potrivit canoanelor, luându-se în seamă la întărirea celui ales pregătirea lui de carte ²⁾, curăția moravurilor sale, obârșia lui și faptul că e din sânul bisericii pomenite. Deoarece însă ai avut îndoieli, fiindcă în unul din ochii lui se vedea o rană, ai crezut că e bine să-l trimiți la noi pentru a-l vedea, decât să porcezi la întărirea lui fără a ne întreba. În adevăr, ne-ai rugat cu smerenie prin magistrul N. clericul tău, trimis în fața noastră, ca să binevoim a-ți încredința confirmarea alegerii pomenite, dacă voim să ținem seamă de dorințele acelei biserici. De alminteri, preaiubiții întru Hristos fiii noștri <Andrei al II-lea ilustrul rege și . . . regina Ungariei ³⁾> ne-au rugat cu stăruință prin numeroasele rugăminți făcute de prelații țării în folosul celui ales, prin care se crede că biserica aceea se va întări mai mult decât printr'un altul atât în cele lumești cât și în cele duhovnicești. Vrând pe cât putem, cu voia lui Dumnezeu, să te însărcinăm cu aceasta și cu altele, am hotărît cu bunăvoință să-l încredințăm frăției tale pe cel ales, poruncindu-ți prin scrisoare apos-

¹⁾ *Utrasilvanus.* ²⁾ *Tu autem de universis negotiis circumstantiis diligenter inquirens, comperisti electionem eandem canonica celebratam, concurrentibus ad eiusdem confirmationem eiusdem electi competentis litteratura, honestate morum et genere ac faciente ad hoc quod de gremio est ecclesie memorate.* ³⁾ *regina Hungarorum.*

tolică să procedezi față de cel ales așa cum se cuvine slujbei tale, întrucât am făcut să-ți fie trimisă această pricină, fără a-i face greutate și fără a ține seamă de sus zisa rană, dacă el e potrivit în alte privințe. Dat la Alatri, în ziua a treia înainte de nonele lui Iunie, în anul al șaselea.

Text. lat. la Theiner, I. p. 34.

133

1222 Iunie 21, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., venerabilului frate . . episcop de Vaț și abatelui de Igrîș din dieceza Cenad și . . prepozitul de Vaț sănătate etc. Am primit o grea plângere a iubiților fii . . a abatelui și conventului mănăstirii fericitei Maria din Cluj și anume că, deși mănăstirea însăși care ține nemijlocit de noi fusese întărită cu privilegii nu numai din partea scaunului apostolic, ci și din partea regelui, Wilhelm, de bună pomenire episcopul de Alba, luând ca pildă purtarea tiranică a înaintașului său Adrian, care pe vremuri, după ce a dăruit pomenita mănăstire, luase cu cruzime în prinsoare pe L., înaintașul numitului abate, a închis în chip neomenos pe zisul abate și pe doi dintre frații săi, împreună cu canonicii de Alba, R. J. A. și E., lăsând la o parte orice frică de Dumnezeu, și, după ce i-a vârit în închisoare, încălcând cu silnicie pomenita mănăstire a ars privilegiul dat acestei mănăstiri de către scaunul apostolic și a nimicit prin apă privilegiul pe care-l primise dela rege. Apoi, deoarece abatele și conventul susnumit în urma pierderii privilegiilor lor nu au mai putut să se apere de pârlile prigonitorilor lor, mănăstirea care mai înainte înflorise prin belșugul bunurilor pământești, a ajuns într'o sărăcie atât de mare, încât frații ce slujeau acolo domnului nu aveau nici măcar pâinea din care să sature pe asupritorul lor ¹⁾ și pentru ca ei să nu poată răsufla de prigoana ce-i bântuia, slugile susnumitului episcop și ale canonicilor din Alba au mistuit rămășița sărăciei lor în petreceri risipitoare. Drept aceea, pentru ca mănăstirea să nu se ruineze de tot, doamne ferește, din pricina pierderii privilegiilor sale, ei ne-au rugat cu smerenie să luăm măsuri de îndreptare din grija noastră părintească, înnoindu-le privilegiul libertății lor și hotărînd să li se facă dreptate pentru neajunsurile ce li s'au adus. De aceea, prin scrisoarea apostolică de față poruncim aspru chibzuinței voastre, ca după ce veți chema pe cei ce trebuiesc chemați și veți cerceta pricina de mai sus spre a afla adevărul deplin, să ne vestiți întocmai ceea ce veți afla până în patru luni dela primirea celor de față, rânduind preoților un soroc potrivit la care să se înfățișeze înaintea noastră înșiși sau prin împuterniciți potrițivi, spre a lua

¹⁾ unde suo satisfacerent exactori.

cunoștință de cele ce vom hotărî. Iar dacă nu toți- . . fără a se ține seama de hotărîrea conciliului general în care se prevede că nimeni nu poate fi chemat în judecată, prin scrisoare apostolică, afară din dieceza sa la o depărtare mai mare de două zile de drum. Dat în Lateran în a noua zi înainte de calendele lui Iulie, în al șaselea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 21—22.

134

1222 Decembrie 19, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, iubiților fii, magistrului și fraților casei sfinte Marii a Teutonilor din Ierusalim, mântuire și apostolică binecuvântare. Când ni se cere un lucru drept și cinstit, atât puterea dreptății, cât și rânduiala chibzuinții cer dela noi ca acest lucru să fie dus până la cuvenita lui îndeplinire prin grija slujbei noastre¹⁾. De bună seamă că printre privilegiile prea iubitului nostru fiu întru Hristos, ilustrul rege al Ungariei, Andrei, am văzut că se cuprinde între altele că v'a dăruit din dragoste frățească o țară numită Bârsa, atunci pustie și nelocuită, ca să o stăpâniți slobod pe veci, îngăduindu-vă deasemeni că, dacă se va întâmpla să se găsească în numitul ținut aur sau argint, o parte să fie a vistieriei regale, iar cealaltă să fie păstrată pentru folosința voastră. Totodată el v'a îngăduit pe deplin târguri libere și vămile târgurilor din acea țară, iertându-vă de dinarii liberi și de pondere²⁾, scutindu-vă de plata oricărei dări și hotărînd că niciun voevod să nu aibă dreptul de găzduire la voi. Și această țară a hotărnicit-o prin anumite semne și hotar, dintre care primul începe dela întăriturile³⁾ cetății Hălmeag⁴⁾ și merge până la întăriturile cetății Ungra⁵⁾ și de aci înaintează până la Micloșoara⁶⁾, pe unde curge apa ce se numește Olt și, urcând astfel pe Olt până unde se varsă Prejmerul⁷⁾ în Olt și arăși merge până la izvorul acestui Prejmer și de la izvorul apei ce se numește Timiș, merge până la vărsarea apei ce se chiamă Bârsa și apoi, dealungul munților Carpați⁸⁾ ce încing acea țară, se întinde până la Hălmeag. Susnumitul rege a mai adăogat daniei de mai sus cetatea numită Kreuzburg⁹⁾ clădită din nou de

¹⁾ Textual ca în acruul aceluiași papă din 19 Aprilie 1218. (nr. 108). ²⁾ pondera. ³⁾ indagineș.
⁴⁾ Almage, Almagia. ⁵⁾ Noilgiant. ⁶⁾ indagineș Nicolym. ⁷⁾ Tertillou. ⁸⁾ montes nivium.
⁹⁾ Cuzeburg, Cruczburg.

voi, împreună cu livezile din jurul său și, alături de hotarul zisei cetăți, un ținut ce se întinde până la hotarele Brodnicilor ¹⁾, iar dela întăriturile Hălmeagului de cealaltă parte se întinde până la izvorul apei ce se chiamă Bârsa și de aci merge până la Dunăre. V'a mai dat dreptul de a ține libei șase năvi pe Olt și tot atâtea pe râul Mureș ²⁾ care să ducă sare prin tot regatul nostru la coborâte, iar la urcate să aducă alte lucruri. Totodată, prin regeasca lui dărnicie, v'a mai dăruit în chip liber și oriunde veți voi mine de sare numite ocne, îndestulătoare pentru amintitele douăsprezece năvi, îngăduindu-vă ca nici voi nici chiar oamenii voștri să nu plătiți vreo vamă când treceți prin țara Secuilor sau *terra Blochorum*. Pe lângă aceasta, pe oamenii ce locuiau în numitul ținut, atunci când vi s'a făcut dania vouă și casei voastre, vi i-a lăsat liberi, fără nicio cerință <din partea sa> ³⁾, statornicind că, dacă vreunul din oamenii lui sau dintre oaspeții din pământul său s'ar strămuta la voi, voi, îndată ce acest lucru va ajunge la cunoștința voastră, să-i alungați. A mai adăogat că oricine din regatul său ar dori să vă dea drept milostenie bunul său, să aibă voie de a face acest lucru. V'a îngăduit să vă bucurați și de libertatea ca niciun schimbător de bani să nu cuteze a intra în Transilvania în ținutul vostru, nici să vă supere cu ceva, lăsând în folosul vostru tot dreptul și folosința pe care trebuia să le strângă din țara voastră. Și a făcut aceasta ca o despăgubire pentru pagubele pe care le-ați suferit, când, mâniat pe voi, a poruncit să vi se ia pământul pomenit și totodată pentru că voi, așezați la marginea regatului, înfrunțați deseale lovituri ale păgânilor, stând ca un meterez neclintit împotriva morții. Însă nu v'a dat nicio putere de a bate vre un fel de ban fără osebita învoire a regelui. Iar noi, dând ascultare binevoitoare rugămintelor voastre vă confirmăm vouă și casei voastre prin autoritatea noastră apostolică susnumitele pământuri împreună cu scutirile și libertățile lor, după cum le țineți pașnic și pe dreptate și după cum se spune mai pe larg în cuprinsul privilegiilor ce vi s'au hărăzit de către rege și vi le întărim prin ocrotirea scrisorii de față. Așa dar nimănui să nu-i fie îngăduit a călca poruncile acestei scrisori de întărire date de noi sau să i se împotrivească printr'o nesocotită cutezanță. Iar dacă cineva va îndrăzni să facă aceasta, va cunoaște mânia lui Dumnezeu atotputernicul și a sfinților săi apostoli Petru și Pavel, ce se va abate asupra lui. Dat în Lateran, în a patrusprezecea zi înainte de calendele lui Ianuarie, în a șaptelea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 22—24: Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 76—77.

¹⁾ Brodnici. ²⁾ Mors. ³⁾ Aproape textual ca în actul din 1222 (înainte de 7 Mai) al regelui Andrei (nr. 130).

1222.

< Andrei al II-lea regele Ungariei atestă cumpărarea unei moșii (în comitatul Hont) de către capitlul din Strigoniul. In lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Alexandru episcop de Oradea, Paul voevod.

Regest după textul lat. din Knauz, I. p. 236—237.

1222.

< Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește bisericii din Vesprim (R. P. Ungară) mai multe gospodării dependente de cetăți ¹⁾ și gospodării de iobagi. In lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Alexandru episcop de Oradea, Regnald episcopul Transilvaniei, Iula comite de Bihor, Nicolae comite de Cenad.

Regest după textul lat. din Fejér, VII, 1, p. 220—223 (cf. Szentpétery, I, nr. 383).

1222.

In numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapănarea. Deoarece atât libertățile nobililor regatului nostru, cât și ale altora, ce le fuseseră date de sfântul rege Ștefan, fuseseră micșorate de multe ori prin puterea unor regi, uneori ca urmare a propriei lor mâinii, alteori ascultând sfaturile viclene ale unor oameni nedrepti sau care căutau propriul lor câștig, nobilii noștri prin cererile lor stăruitoare au rugat adesea pe majestatea noastră și pe regii înaintași ai noștri să îndreptăm starea regatului nostru. Așa dar, dorind noi să împlinim întru totul cerea lor — așa cum suntem datori — mai ales că din această pricină s'a și ajuns până acum adeseori între noi și ei la mare amărăciune, lucru de care se cade a ne feri pentru ca cinstea regală să fie mai deplin păstrată ceea ce nu se poate face prin nimeni altul mai bine decât prin ei, le dăm atât lor, cât și altor oameni ai regatului nostru, libertățile ce le-au fost date de sfântul rege și orânduim și alte lucruri folositoare pentru îndreptarea stării ²⁾ regatului nostru, după um urmează:

¹⁾ mansiones civilium. ²⁾ status.

În fiecare an vom fi datori să ținem sărbătoarea sf. rege ¹⁾ la Alba <Regală>, afară de când am fi împiedecați de grija unor treburi grele sau de boală. Iar dacă noi nu vom putea să fim de față, palatinul se va înfățișa neapărat acolo pentru noi, pentru ca în locul <nostru> să asculte pricinile noastre și toți slujitorii ²⁾ care vor voi, să se adune acolo în chip slobod.

Mai voim ca nici noi, nici urmașii noștri, nicicând să nu prindă sau să nimicească pe slujitori în folosul vreunui puternic ³⁾, decât doar dacă mai înainte ei au fost chemați și au fost osândiți pe cale de judecată.

De asemenea, nu vom porunci să se strângă nicio dare ⁴⁾ și nici să se ia dinari liberi ⁵⁾. Nu ne vom găzdui în prediile slujitorilor, nici în casele și satele lor decât dacă vom fi chemați. Vom porunci ca dela oamenii ⁶⁾ bisericilor acelora să nu se ia nicio dare ⁴⁾.

Dacă vreun slujitor va muri fără a lăsa vreun fiu, fiica va dobândi a patra parte din averea <sa>, iar cu privire la rest va hotărî cum va voi el. Iar dacă surprins de moarte nu va putea hotărî, atunci <restul> îl vor primi rudele sale cele mai apropiate. Și dacă nu va avea niciun fel de rude, îl va dobândi regele.

Comiții <din fruntea> comitatelor ⁷⁾ nu vor avea jurisdicție asupra prediilor slujitorilor decât în pricini de bani și de dijmă. Comiții curiali ai comitatelor nu vor judeca pe nimeni, decât pe oamenii cetății lor. Pe hoți și pe tâlhari îi vor judeca bilocii ⁸⁾ regali, însă numai înaintea comitelui.

De asemenea, oamenii de rând ⁶⁾, jurând împreună nu vor putea învinui pe nimeni de hoție, așa cum a fost obiceiul ⁹⁾.

Dacă însă regele ar voi să pornească cu oastea în afara regatului, slujitorii nu vor fi datori să meargă cu el, decât pe banii lui; și după înapoiere, el să nu le impună o amendă militară ¹⁰⁾. Dacă însă vreo oaste dușmană ar veni asupra regatului, toți îndeobște vor fi datori să meargă. De asemenea, dacă vom merge cu oaste în afara regatului, toți cei care conduc ¹¹⁾ comitate sau primesc bani dela noi, vor fi datori să meargă cu noi.

Palatinul va judeca fără deosebire pe toți oamenii regatului nostru, dar pricinile nobililor care ar atrage pierderea capului sau nimicirea moșiilor ¹²⁾ lor, nu le va putea încheia fără știrea ¹³⁾ regelui. <Palatinul> nu va avea locțiitori, decât unul la curtea sa <de judecată>.

¹⁾ 20 August. ²⁾ *servientes*. E vorba de slujitorii nobili, care constituiau nobilimea de rând. ³⁾ *potens*, nobil mare, dregător mare, potentat. ⁴⁾ *collecta*. ⁵⁾ *liberi denarii*. ⁶⁾ *populi*. ⁷⁾ *Comites parochiani*. ⁸⁾ Judecători trimiși special de rege pentru a judeca mai ales în cauzele criminale (J. Karácsonyi-S. Borovszky, *Regestrum Varadinense*, p. 64, în notă). ⁹⁾ codificat în legea a doua a lui Ladislau cel Sfânt regele Ungariei (1077—1095), art. 4—5 ¹⁰⁾ *iudicium exercitus super eos non recipiet*. ¹¹⁾ *habent*. ¹²⁾ *opsessiones*. ¹³⁾ *conscientia*.

Comitele nostru curial, cât timp va fi la curte, va putea judeca pe oricine și judecata începută la curte o va putea sfârși oriunde. Dar aflându-se în prediul său, nu va putea trimite pristavi și nici porunci ca părțile să fie chemate.

Dacă vreun iobag, care ține vreo dregătorie va muri la oaste, fiul sau fratele său vor fi dăruiți cu o dregătorie potrivită și dacă vreun slujitor va muri în același chip, fiul său va fi dăruit cum i se va părea regelui mai potrivit.

Dacă vor veni în regat oaspeți, adică oameni buni ¹⁾, nu vor fi înălțați la dregătorii fără sfatul țării.

Soțiile celor morți sau ale celor osândiți la moarte prin judecată sau ale celor morți în duel ²⁾ sau din orice altă pricină, nu vor fi lipsite de zestrea lor.

Iobagii ³⁾ când vor urma curtea sau oriunde vor merge, să nu asuprească sau să nu despoaie pe săraci.

Dacă vreun comite nu se va purta cu cinste, potrivit dregătoriei sale de comite sau va ruina pe oamenii ⁴⁾ cetății sale, fiind osândit pentru aceasta înaintea întregului regat, va fi lipsit cu rușine de dregătoria sa și va fi dator să dea înapoi ceea ce a luat.

Grăjdarii, paznicii câinilor <de vânătoare> și șoimarii să nu îndrăznească a se găzdui în satele slujitorilor.

Nu vom dărui pe veci ca predii sau moșii ⁵⁾ comitate întregi sau orice alte dregătorii.

Nimeni nu va fi niciodată lipsit de moșiile pe care le-a dobândit prin dreaptă slujbă.

De asemenea, slujitorii primind învoirea noastră, vor putea să meargă nestânjeniți la fiul nostru, ca dela unul mai mare la unul mic, fără ca din pricina aceasta să-și piardă moșiile. Nu vom primi pe nimeni care a fost osândit prin dreaptă judecată a fiului nostru și nici judecata începută înaintea lui, mai înainte de a se fi încheiat în fața sa. Și în schimb, fiul nostru va face la fel.

Iobagii cetăților vor fi lăsați în libertățile statornicite de sfântul rege. De asemenea și oaspeții de orice neam se vor lăsa în libertățile ce li s'au dat dela început.

Dijmele nu se vor răscumpăra cu bani ⁶⁾, ci se vor plăti după cum va rodi pământul, în vin sau în bucate. Și dacă episcopii vor face împotrivire ⁷⁾, nu le vom sta într'ajutor.

Episcopii nu vor da pentru caii noștri din dijmele <strânse de ei> din prediile slujitorilor și nici oamenii lor nu vor fi datori să aducă dijmele lor la prediile regale.

Porcii noștri nu vor paște în pădurile sau pășunile slujitorilor fără voia acestora.

¹⁾ *boni homines*, adică nu oameni de rând. ²⁾ în duel, judaialar. ³⁾ *iohagiones*, marii dregători. ⁴⁾ *populi*. ⁵⁾ *predia seu possessiones*. ⁶⁾ *argento*. ⁷⁾ *contradixerint*

Moneta nouă a noastră va umbla timp de un an, dela Paști până la Paști și dinarii vor fi așa cum au fost în timpul regelui Bela ¹⁾).

Comiții cămării, schimbătorii de bani, slujbașii sării și strângătorii vămilor <să fie> nobili ai regatului, să nu poată fi Ismaeliții ²⁾ și Evreii ³⁾).

<Depozite> de sare nu se vor ține înlăuntrul regatului, ci numai la Sălacea ⁴⁾ și Seghedin și în ținuturile de margine ⁵⁾).

Nu se vor dăruia moșii <oamenilor> din afara regatului, <iar> dacă vreunele au fost dăruite sau vândute, se vor înapoia locuitorilor ⁶⁾ regatului pentru a fi răscumpărate.

Dările plătite în piei de jder se vor plăti potrivit obiceiului statornicit de regele Coloman ⁷⁾).

Dacă cineva va fi osândit pe cale de judecată, nimeni dintre cei puternici ⁸⁾ nu-l va putea apăra.

Comiții se vor bucura doar de veniturile ce li se cuvin din comitatele lor, celălalte câte se cuvin regelui, adică vedrele ⁹⁾ vămile, boii și două părți din <veniturile> cetăților. le va dobândi regele.

De asemenea, în afară de acești patru iobagi, adică de palatin, de ban și de comiții curiali ai regelui și reginei, nimeni nu va putea ține două dregătorii.

Și pentru ca această îngăduință și această rânduială a noastră să rămână tare și nesdruncinată, atât în vremea noastră cât și a urmașilor noștri, am poruncit să fie scrisă în șapte exemplare și să fie întărită cu pecetea noastră de aur. Astfel ca un exemplar să se trimită papei și el să poruncească a fi înscris în registrul său. Al doilea <exemplar> se va păstra la casa Ospitalierilor ¹⁰⁾. Al treilea la casa Templierilor ¹¹⁾. Al patrulea la rege. Al cincelea la capitlul din Strigoniou. Al șaselea la Calocsa. Al șaptelea la palatinul în slujbă, astfel ca, având întotdeauna înaintea ochilor această scrisoare, nici el să nu se abată întru nimic dela cele de mai sus și nici să nu încuviințeze ca regele sau nobilii sau alții să se abată, pentru ca și ei să se bucure de libertățile lor și astfel să ne fie nouă și urmașilor noștri totdeauna credincioși și să nu tăgăduiască coroanei regale datoratele slujbe. Mai hotărîm că dacă noi sau vreunul din urmașii noștri ar voi să calce această rânduială,

¹⁾ Bela al III-lea. ²⁾ Locuitorii de credință musulmană din Ungaria. ³⁾ *Comites camere, monetarii, salinarii et tributarii nobiles regni <sint>, Hysmahelite et Iudei fieri non possint.* Pentru traducerea justă a acestui pasaj (de sigur corupt în transumpturile în care ni s'a păstrat actul) s'a avut în vedere o dispoziție similară, însă mai clar formulată, în confirmarea bulei, din 1231. Sensul literal al acestei fraze, dacă facem abstracție de completarea *sint*, e următorul: «Comiți ai cămării, schimbători ai monetei, slujbași ai sării, strângători ai vămilor, nobili ai regatului să nu poată fi Ismaeliții și Evreii». ⁴⁾ *Zaloch*, azi în reg. Bihor. ⁵⁾ de graniță. ⁶⁾ *populus*. ⁷⁾ Cărturarul, 1096—1115. ⁸⁾ *potentes*. ⁹⁾ *Cybriones* (numele unei măsuri de capacitate). E vorba aici de «vădrărit»: dijma sau taxa după produsele măsurate cu vadră («a vinu»). ¹⁰⁾ *penes Hospitalem*. ¹¹⁾ *penes Templum*.

atât episcopii, cât și alți iobagi și nobili ai regatului nostru toți îndeobște și fiecare în parte, atât cei de față cât și viitori, fără vreo vină a nectedinței, în puterea acestei scrisori, să aibă pe veci voie de a ni se opune și a ni se împotrivi ¹⁾ atât nouă, cât și urmașilor noștri. Dat de mâna lui Cletus cancelar al curții noastre și prepozit al bisericii din Agria, în anul dela întruparea cuvântului o mie două sute douăzeci și doi, pe când erau arhiepiscopi venerabilul Ioan la Strigoni, reverendul Ugrin la Caloce, iar episcopi Desideriu la Cenad, Robert la Vesprim, Toma la Agria, Ștefan la Zagreb, Alexandru la Oradea, Bartolomeu la Pécs, Cosma la Győr, Briccius la Vaț. În anul al șaptesprezecelea al domniei noastre.

Textul lat. la Marczali, p. 134—143 (după transumpturile din sec. XIV)

138

1222.

Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapănarea. Intrucât, potrivit cuvântului profetic al psalmilor lui David, înțelepciunea trebuie pusă cu osebire pe seama împăraților, iar învățătura pe a judecătorilor pământului, se cuvine ca luarea aminte a majestății regale să le folosească și pe una și pe cealaltă în așa fel, încât să nu lipsească să dea cezarului cele ce sunt ale cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu. Așa dar, noi sfătuiți de aceste gânduri înțelepte, punând mai presus în întocmirile tuturor lucrurilor cinstea regală în cele lumești și pe cea preoțească în cele duhovnicești, dăm prin puterea noastră regală tuturor preoților, diaconilor, subdiaconilor, acoliților, ajutătorilor și oricăror <oameni> însemnați prin semnul preoțesc²⁾, ca fiind ai domnului ce se află în țara noastră, această libertate atât de mare că, dacă cineva dintre mireni ar îndrăzni să târască înaintea unui judecător lumesc pe vreunul dintre ei în pricini de proprietate, sau de furt, ori de pământuri, sau în orice alte pricini, acel mirean își va primejdi prin aceasta pricina sa, căci hotărîm și statornicim ca niciunul dintre clerici să nu fie târît înaintea unei fețe mirene, iar dacă este dat în judecată de un mirean, să nu fie silit a răspunde înaintea unor judecători mireni. Căci după cum cere rânduiala dreptății, dacă vreun mirean ar voi să cheme în judecată pe vreun cleric cu privire la orice lucru, un prelat va aduce pricina aceluia înaintea arhiepiscopilor, episcopilor, prepoziților, arhidiaconilor sau diaconilor, orânduții tagmei preoțești, sau înaintea oricăror alți judecători bisericești și înaintea acelor se va judeca. De asemenea hotărîm, că și dacă cineva dintre clerici ar voi să se judece cu un mirean pentru pricini lumești, să se judece înaintea unui judecător lumesc și să-și caute drep-

¹⁾ *resistendi et contradicendi nobis... facultatem.* ²⁾ în sortem Domini per tonsuram cleri, calem insignitis, însemnați prin tonsura preoțească, ca fiind din cei ce sunt ai domnului

tatea înaintea unui scaun judecătoresc mirean, păstrând măsura cuvenitei griji, așa cum se cuvine cinstei preoțești. Căci dacă vreun cleric ar fi târît de un mirean înaintea unor judecători lumești, <prin aceasta> s'ar sluji mai mult neorânduiala decât rânduiala, iar în judecată s'ar aduce mai degrabă silnicie decât dreptate; dar purtând noi de grijă și unora și celorlalți, precum nu <vrem> să se știrbească nimic din orânduirea duhovnicească, tot așa nici din puterea mireană, totuși în pricinile care țin de judecata mireană voim să se facă o abatere <de la cele de mai sus>.

Pe lângă aceasta poruncim cu aceeași tărie, că niciun om însemnat cu semnul preoțesc nu va fi dator să plătească dinarii liberi¹⁾ sau pondere²⁾ sau orice fel de dare cuvenită visteriei, iar dacă vreun strângător al dărilor obștești ar voi să li le ceară sau ar voi să se găzduiască la ei, unul ca acela va fi alungat cu puterea, cu rușine, ca un hoț și jefuitor. Iar dacă vreunul dintre iobagii noștri, oricât de mare <ar fi el>, ar încerca să facă ceva din toate acestea împotriva lor, acest lucru îi va aduce lui ocară și rușine și-și va atrage greaua osândă a mâniei regelui. Căci precum clericii se deosebesc de mireni prin slujba lor și prin închinarea lor tot astfel se cuvine ca și în libertatea slujbei lor sfinte să fie feriți de orice împovărare din partea mirenilor. Mai poruncim cu tărie prin puterea noastră regală aceasta: ca niciunul dintre udvornicii³⁾ sau oamenii cetăților noastre⁴⁾, ori din cei supuși jugului oricărei îndatoriri servile să nu fie primit de niciun prelat la însemnarea cu semnul preoțesc, iar cei care au fost primiți pe drept, dacă ar voi pentru vreun câștig sau din poftă de mărire să se îndeletnicească cu lucruri rușinoase, ca să nu dea cumva prin aceasta mai degrabă prilej de scandal decât pildă de cinste, să fie înfrânați de prelații lor prin pedepse bisericesti. Și pentru ca această orânduire de libertăți⁵⁾ dată de noi și de baronii noștri prin încuviințare regală să rămână pururea tare și neatinsă atât în vremea noastră cât și a urmașilor noștri, am dat scrisoarea de față întărită pe veci cu puterea peceții noastre. Iar dacă vreunul din fiii sau moștenitorii noștri sau cineva dintre iobagi ar îndrăzni să surpe sau să zdruncine cuprinsul acesteia, ca un vinovat față de majestatea regală va cădea sub blestemul osândei dumnezeiești. Dat de mâna lui Cletus cancelar al curții regale și prepozit de Agria, în anul întrupării domnului o mie două sute douăzeci și doi, pe când erau arhiepiscopi venerabilul Ioan de Strigoniu <și> reverendul Ugolin de Caloceia și pe când cârmuiau în chip fericit bisericile episcopii Desideriu de Cenad, Robert de Vesprim, Toma de Agria, Ștefan de Zagreb, Bartolomeu de Pécs, Cosma de Győr și Alexandru de Oradea, fiind palatin Nicolae comite de Sopron, Ochuz ban, Paul voevod,

¹⁾ *liberos denarios*. ²⁾ *pondera* ³⁾ În text, corupt: *ordenicorum* în loc de *udvornicorum*
⁴⁾ *civilium*. ⁵⁾ *libertatis*.

Dionisie mare vistiier și comite de Bács, jude al curții regale¹⁾ și comite de Alba, Demetriu seneșal²⁾ și comite de Vasvár și ceilalți comiți deținători de comitate. În anul domniei noastre al nouăsprezecelea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 111 — 112 (inclus în actul din 25 Martie 1233 al «episcopului» ales de Preneste, Iacob legat apostolic și al arhiepiscopului de Strigoni, Robert.

139

<circa 1222>.

Eu Andiei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei fac cunoscut tuturor celor ce vor vedea această scrisoare că cetatea ce se numește Crucpurg³⁾ pe care o zidiseră din nou cruciații din Bârsa⁴⁾ le-am dăruit-o pe veci sus numiților cruciați împreună cu livezile⁵⁾ din jurul acelei cetăți. Dăpt aceea, poruncesc cu tărie tuturor, ca nimeni să nu cuteze să oprească de acum înainte pe numiții cruciați sau să-i turbure în ce privește numita cetate și livezile dimprejur.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, care publică din greșeală acest text ca parte integrantă a actului aceluiași rege, datat după 7 Mai 1212. Zimmerman-Werner, I, p. 14; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 59. în publicația noastră, nr. 83. Cf. observațiile lui Szentpétery, I, nr. 391.

140

1223 Ianuarie 12, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul, etc. venerabilului frate <Toma> episcop de Agria mântuire etc. Iubiții fii <Hermann de Salza> magistrul și frații casei Teutonilor închinată sfintei Marii ne-au arătat prin cererea lor că în țara Bârsei⁶⁾ pe care au început să o locuiască de curând, după ce a fost stăvilită, nu fără marea primejdie a fraților, năvala păgânilor, din pricina cărora pământul acesta a rămas până acum pustiu și deșert, se află acum un număr mare de clerici. Și deoarece această țară, potrivit privilegiilor hărăzite acestui ordin de către scaunul apostolic, nu are alt episcop sau prelat afară de pontificele roman, ne-au rugat să ne îngrijim pentru numirea unui decan sau arhipresbiter pentru pomeniții clerici la care să se poată îndrepta pentru pricinile ce se vor isca între ei, până când numărul de locuitori ai acestui ținut va ajunge cu ajutorul domnului să sporească într'atâta, încât să li se poată da lor un episcop al lor. De aceea prin această scrisoare apostolică te însărcinăm pe frăția

¹⁾ lipsește numele acestui «curialis comes». ²⁾ senescaleus. ³⁾ Kreuzburg. ⁴⁾ Borza. ⁵⁾ cum pratis. ⁶⁾ terra Boza.

ta să rânduiești în locul nostru în fruntea clericilor mai sus pomeniți, ca arhi-presbiter sau decan un om potrivit arătat de către frați. Dat în Lateran, în ajunul idelor lui Ianuarie, în al șaptesprezecelea an al pontificatului nostru.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 24; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 80—81.

141

1223 Ianuarie 31, Roma(Lateran).

Honoriu episcopul etc., venerabililor frați <Ioan> arhiepiscop de Strigoniu și <Robert> episcop de Vesprim și iubitului fiu abatele dela Igrîș ¹⁾ din dieceza Cenanadului, mântuire, etc. După ce Grigore, fiul lui Calad, ce fusese afurisit prin puterea apostolică pentru pagubele pricinuite bisericii din Arad, a venit în fața noastră să ceară darul deslegării, s'a ajuns, în urma mijlocirii iubitului nostru fiu Ștefan cardinal diacon al <bisericii> sfântului Adrian ²⁾ la o învoială între dânsul și prepozitul din Arad și anume ca pomenitul Grigore să fie dator a plăti fără înconjur zisului prepozit sau bisericii acestuia o sută de mărci de argint curat, mai puțin două, până la ziua cea mai apropiată după sfântul Gheorghe ³⁾. El a mai făgăduit că va scoate dela noi o scrisoare către voi ⁴⁾, potrivit căreia dacă el n'ar plăti suma de bani amintită la sorocul mai sus arătat, voi să puneți pe acel prepozit sau pe acea biserică în stăpânirea prediului ⁵⁾ numitului Grigore, anume Cheureuy și a celor ce țin de acesta, rânduindu-i aceuiași Grigore un soroc potrivit, până la care dacă nu va plăti banii prepozitului sau bisericii, voi să judecați acea moșie prepozitului sau bisericii, ca s'o stăpânească în veci. Iar dacă des amintitul Grigore n'ar plăti banii arătați sau ar împiedeca pe prepozit ori biserica sa de a stăpâni neturburat moșia pomenită, voi în temeiul puterii apostolice, să-l legați pe dânsul cu lanțul afuriseniei și astfel legat să-l trimiteți la scaunul apostolic. Se mai spune în această învoială că dacă s'ar întâmpla ca între timp să moară Grigore sau prepozitul, moștenitorii lui Grigore să fie datori a plăti întregi acei bani bisericii din Arad, iar banii să se plătească la Strigoniu în casa ospitalului sfântului rege. S'a mai cuprins în învoiala mai înainte amintită, ca ea să nu fie o piedică pentru prepozit sau biserica lui în judecata pe care prepozitul spune că o are împotriva comiților Nicolae și Othes și împotriva Ismaeliților ⁶⁾. De asemenea a făgăduit pomenitul Grigore că va înapoia cât mai grabnic, după ce se va întoarce în Ungaria, o sută cincizeci de oi, pe care le luase dela acel prepozit. Așa dar, cu toate că acel Grigore n'a ținut învoiala în ce privește luarea scrisorii dela noi, totuși, voind noi ca să aibă cuve-

¹⁾ Egris. ²⁾ St. de Normandis, în această calitate între anii 1216—1228 ³⁾ 24 Aprilie.

⁴⁾ promisi. se nostras ad vos literas impetrare. ⁵⁾ in possessionem predii. ⁶⁾ Musulmanilor.

nita tărie în celelalte privințe, vă poruncim prin scrisoare apostolică să faceți în așa fel ca, în restul cuprinsului ei, învoiala să fie păzită întocmai, potrivit celor arătate mai sus, fără a ține seama de vreun apel. Să nu fie o piedică nicio scrisoare primită dela scaunul apostolic, care prin cuprinsul ei s'ar împotrivi acesteia de față ¹⁾. Iar dacă nu toți, etc. Dat în Lateran, în a doua zi înainte de calendele lui Februarie, în anul al șaptelea al păstoririi noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 37—38.

142

1223 Martie 30, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, iubitei noastre fiice întru Hristos M<argareta> odinioară ilustră împărăteasă a Constantinopolului, mântuire și binecuvântare apostolică. Se obișnuiește a încuviința etc., a împărtăși Pentru aceea iubită fiică întru Hristos, cu dragă inimă întâmpinând cererile tale drepte, te primim sub ocrotirea sfântului Petru și a noastră cu tot ce ai acum sau vei putea dobândi în viitor pe căi drepte, cu ajutorul domnului, în deosebi cetatea Kewe cu întreg ținutul, cu veniturile, drepturile și roadele sale; asemenea și Varod, Perben, Camanc și Zilzeng, împreună cu satele, pădurile, viile, pescăriile, slugile și slujnicele ²⁾ și cu celelalte ce țin de ele; apoi moșia regală ce se numește în limba obișnuită Iladia ³⁾ cu veniturile și roadele sale; tot asemenea și alte trei <moșii> aflătoare în ținutul Bachac, anume Soya, Curth și Mirislou cu cele ce țin de ele, despre care spui că le stăpânești în chip legiuit în urma daniei prea iubitului nostru fiu întru Hristos, Andrei ilustrul rege al Ungariei, fratele tău. Toate acestea așa cum drept și în pace le stăpânești și precum se cuprind mai pe larg în scrisorile de danie, date în această privință de același rege, ți le confirmăm cu autoritatea noastră apostolică și ți le întărim prin ocrotirea scrisorii de față. Deci nimănui <să nu-i fie îngăduit a călca rânduielile acestei scrisori> de ocrotire și de confirmare dată de noi. Iar dacă cineva etc. . . . Dat în Lateran, în a treia zi înainte de calendele lui Aprilie, în al șaptelea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 81.

143

1223 Aprilie 11, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., preaiubitului întru Hristos fiu <Andrei al II-lea>, ilustrului rege al Ungariei, mântuire etc. Fiindcă nu te-ai îngrijit să despăgubești,

¹⁾ *Nuills litteris obstantibus harum tenore tacito a sede apostolica impetratis.* ²⁾ *servis et ancillis.* *Elyad.*

aşa cum am cerut măriei tale, pe iubiţii fii, prepozitul şi capitlul bisericii din Arad, pentru pagubele pe care le-au săvârşit comiţii N. şi O. prin ei înşişi şi prin nişte păgâni, din porunca ta, atât în bunurile acelei biserici cât şi în averea sus zisului prepozit, am poruncit venerabilului nostru frate . . arhiepiscopului de Strigoniu şi confrăţilor săi să facă dreptate în această pricină prepozitului şi bisericii. Deoarece însă dânzii de curând ne-au înaintat pricina aceea cercetată, venerabilul nostru frate . . episcopul de Vesprim şi D. camerariul şi magistrul G., trimişii tăi, au cerut cu stăruinţă în numele tău, ca să binevoim a trimite înapoi la mila luminăţii tale pe prepozitul care a petrecut vreme îndelungată străduindu-se pe lângă scaunul apostolic, ca să primească mulţumire deplină. Prepozitul însuşi s'a învoit la aceasta din cinste şi credinţă faţă de tine. Aşa dar trimiţându-l cu încredere înapoi la milostivirea ta, rugăm şi îndemnăm stăruitor pe luminăţia ta, ca să împlinească întru toate faţă de acel prepozit şi de biserică ceea ce au făgăduit în faţa noastră episcopul şi ceilalţi sus zişi din cinste faţă de cele dumnezeieşti şi faţă de noi, ca să te faci plăcut pentru aceasta lui Dumnezeu, care urăşte nedreptatea şi iubeşte dreptatea şi pentru ca prepozitul şi capitlul să nu se mai îndrepte la noi cu plângeri, ci să aducă mulţumiri. Dat în Lateran în a treia zi înainte de idele lui Aprilie, în al şaptelea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 40.

144

1223 Aprilie 11, Roma (Lateran).

Honcriu episcopul etc., venerabililor fraţi . . arhiepiscopul de Strigoniu, . . episcopul de Vesprim şi iubitului fiu . . abatele de Igrîş¹⁾ din dieceza Cenad, mântuire etc. După ce am poruncit mai înainte ²⁾ să i se pună în vedere preaiubitului nostru întru Hristos fiu Andrei, ilustrul rege al Ungariei, să despăgubească pe iubiţii fii . . prepozitul şi capitlul bisericii din Arad de pagubele pe care, la porunca regelui, comiţii N. şi O. prin ei şi prin nişte păgâni, le-au pricinuit atât în bunurile acelei biserici, cât şi în averea susnumitului prepozit, pomenitul rege neîngrijindu-se a-i despăgubi, v'am poruncit să stăruieţi să se facă dreptate prepozitului şi bisericii în această privinţă. Şi după ce nu de mult ne-aţi înaintat această pricină cercetată de voi, tu, frate episcopo, precum şi camerariul D. şi magistrul G., ca trimişii ai suszisului rege, ne-aţi cerut stăruitor din partea acestuia ca să binevoim a lăsa în grija milostivirii regelui pe amintitul prepozit, care pentru pricina arătată se străduise pe lângă scaunul apostolic şi zăbovisese aci îndelung, spre a fi despăgubit întru totul, la care lucru s'a învoit însuşi pre-

¹⁾ Gres. ²⁾ Vezi actul cu aceeaşi dată către Andrei al II lea (nr. 143).

pozitul din pricina cinstei și credinței sale față de susnumitul rege. Așa dar, încredințându-l pe el milostivirii regelui, ne-am îngrijit să îndemnăm și să sfătuim pe rege prin scrisoarea noastră ca, așa cum au făgăduit din partea sa înaintea noastră episcopul și ceilalți susnumiți, pentru cinstirea datorată lui Dumnezeu și nouă, să despăgubească pe deplin pe acel prepozit și biserica aceea, ca prin aceasta să se facă plăcut lui Dumnezeu, care urăște nedreptatea și iubește dreptatea. Drept aceea, poruncim prin scrisoare apostolică chibzuinței voastre să vă străduiți a-l îndemna cu sânguință și a-l hotărî să facă cu adevărat aceasta în chip desăvârșit. Iar dacă cumva regele nu se va îngriji să facă aceasta, atunci, cercetând voi cu luare aminte scrisorile judecății ținute înaintea voastră și care sunt la voi și văzând și alte dovezi, dacă vor mai fi unele ce vor trebui culese, lăsând la o parte iubirea părtinitoare de oameni și temerea față de lume, să hotărîți după dreptate, sub ascultare apostolică, ceea ce va fi drept, făcând etc. Iar dacă nu toți etc. Dat în Lateran, în ziua a treia înainte de idele lui Aprilie, în anul al șaptelea al păstoririi noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 30—40.

145

1223 <după Noembrie 30>.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu rege al Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei, deapaurarea. Deoarece orice cerere dreaptă trebuie primită de măreția luminății regale, trebuie însă cu deosebire luată aminte aceea care, pornind dela un suflet luminat de dumnezeire, dovedește voința unuia care cere ca, dăruind lucruri pământești să dobândească bunuri cerești și prin așezăminte vremelnice să agonisească bunuri veșnice. De aceea, prin scrisoarea de față voim să ajungă la cunoștința tuturor că, deși noi dăruisem credinciosului și iubitului nostru cleric, magistrului Gocelinus, pentru supunerea și neclintita lui credință față de noi, muntele sfântul Mihail ¹⁾ din Transilvania ²⁾, împreună cu biserica și cu pământul ce ține de el și pe care noi îl primisem în schimbul moșiei Borochnik dela biserica din Sibiu, împreună cu toate cele ce țin de el și pe urmă i l-am dăruit prin mijlocirea credinciosului nostru Pouka, fiul lui Cecus Eliahim, cu aceleași drepturi cu care îl primisem, ca să-l stăpânească liber și în pace pe veci. Totuși, cu trecerea timpului, fiind luminat de Dumnezeu, gândindu-se la mântuirea sufletului său și la răsplata veșnică de care îndeobște fiecare are nevoie, a dăruit acest munte mănăstirii Cârța ³⁾ și, venind înaintea noastră, ne-a rugat cu multă stăruință să dăm

¹⁾ Mons sancti Michaelis, Cisnădioara (Sibiu). ²⁾ Ultrasilvanua. ³⁾ Kerch. (Făgăraș).

încuviințarea noastră acestei danii și s'o întărim cu privilegiul puterii noastre. Drept aceea, deoarece este în folosul majestății regale de a păzi întregi drepturile fiecăruia și a sprijini cu puterea noastră simțămintele de evlavie, ținând seama de dreapta lui cerere și de bunul său gând, îi dăm încuviințarea cuvenită. Așa dar am hotărît ca muntele pomenit împreună cu biserica, pământul și cele ce țin de el, cu aceleași scutiri cu care numitul magistrul Gocelinus îl primise în stăpânire din partea noastră în temeiul puterii privilegiului nostru pomenit în scrisoarea de față, să treacă pe veci în stăpânirea susamintitei mănăstiri. Primul semn de hotar al pământului ce ține de muntele sfântul Mihail începe dela răsărit, la poalele munților înalți¹⁾ și coboară dealungul șuvoiului ce curge din chiar munții aceia spre satul Cislădia²⁾, semnele fiind puse dealungul râului până la drumul ce duce chiar prin acest munte spre satul Cislădie; de aci trece drumul și pe altă cale se suie până la semnul de hotar ce desparte pământul Sibiului³⁾ de acela al satului Cislădie; de aci pornește dela poalele dealului viilor din Sibiu și, pe o potecă ce duce la Cristian⁴⁾ până la culmea muntelui păduros și, chiar pe această culme, se suie iar în munții înalți dela apus și aci se sfârșește. De asemenea mai întărim prin privilegiul de față ținutul luat dela Ballacis⁵⁾, pe care mai înainte îl dăruisem spre mântuirea sufletului nostru aceleiași mănăstiri, punând să i se dea în stăpânire prin mijlocirea credinciosului și iubitului nostru Benedict, care în vreme aceea era voevod. Hotarul acestui ținut începând dela râul Olt, unde este capătul unei insule, se suie printr'o mlaștină ce se numește Eguerpotak până la făgetul numit Nogebyk și, la capătul acestui făget, se varsă în râulețul numit Arpaș și de aici, dealungul aceluiași râuleț, se urcă până la munții înalți și mergând pe acești munți se coboară spre plaiul de miazăzi până la râul numit Cârța⁶⁾, și pe acest râu ajunge la râul Olt și aci se sfârșește. Dar pentru ca această întărire a noastră să rămână neștirbită și neclintită, am dat scrisoarea de față întărită pe veci cu puterea peceții noastre. Dat de mâna lui Cletus cancelarul curții noastre și prepozit de Agria, în anul o mie două sute douăzeci și trei dela întruparea domnului, când scaunul de Strigoniu era gol, pe vremea când cârmuiau bisericile lui Dumnezeu Ugrin arhiepiscop de Calocsa, Desideriu episcop de Cenad, Robert de Vesprim, Ștefan de Zagreb, Toma de Agria, Briccius de Vaț, Bartolomeu de Pécs, Regnald al Transilvaniei și alți episcopi; când Julia era palatin și comite de Bodrog, Salomon era ban, Nicolae comite curial al reginii și comite de Sopron, Botez era comite curial al curții noastre și comite de Bekes, Buzad comite de Pojon, Martin de Moson, Laurențiu de Ujvar și alți comiți fiind <în fruntea> altor comitate, în anul al douăzecilea al domniei noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 26—28; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 79—80.

¹⁾ in pede alpium. ²⁾ Ruettel. ³⁾ villa Hermani. ⁴⁾ Insula Cristiana. ⁵⁾ terram . . exemptam de Balaccis. ⁶⁾ Kurchz.

1223 Decembrie 12, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., venerabilului frate <Rainold> episcopului Transilvaniei¹⁾ mântuire etc. Faptul că iubiții fii <Hermann de Salza> magistrul și frații casei Teuto-
nilor închinată sfintei Marii au început să locuiască țara Bârsei²⁾ și dincolo de munții
Carpați³⁾, care din pricina năvălirilor păgânilor până acum în timpurile din urmă
rămăsese pustie și deșartă, după ce năvălirile păgânilor au fost înfrânate nu cu
puțină primejdie <a fraților>, pentru aceștia este o vrednicie, pentru noi o bucurie
și pentru tot norodul creștin o izbândă. Drept aceea frații și locuitorii susnumi-
tei țări înșiși nu trebuie să fie acoperiți de ocări, ci sprijiniți cu binefaceri,
pentru ca numărul credincioșilor ce locuiesc această țară să se sporească ou noroc
spre spaima păgânilor și spre priința creștinătății. Deoarece însă țara însăși
potrivit îngăduințelor⁴⁾ date numiților frați de către scaunul apostolic, nu are
niciun episcop sau prelat afară de pontiful roman, tu, după cum se vede din plân-
gerea pe care ei ne-au înaintat-o, căutând pe nedrept să-i pui sub jurisdicția ta,
chemi pe preoții și clericii din acel ținut la sinodul tău și te silești să smulgi atât
dela ei cât și dela mireni dijmele și alte drepturi episcopale, iar atunci când nu-ți
fac voia arunci împotriva lor osânde de afurisenie și excomunicare, de fapt,
căci de drept nu ai puterea. Noi, neîngăduind așa dar de loc ca frații susnumiți
să fie turburați împotriva îngăduințelor date de noi, prin această scrisoare
apostolică îți poruncim cu tărie, ca dacă cumva ai rostit vreo osândă de fapt
împotriva unor clerici sau altor locuitori ai acestei țări, să te grăbești a o retrage
tot de fapt și să pui capăt necazurilor ce le stârnești, pentru ca nici ei să nu mai
aibă cuvântul întemeiat de a ni se plânge și nici noi să nu fim siliți să-ți scriem
mai aspru. Căci noi, care am stropit casa numiților frați cu roua milei noastre
în așa fel, încât am ridicat-o dintr'o stare umilă într'una înfloritoare, putem fără
greșală s'o numim un răsad rodnic sădit de noi și ținem la ea cu o dragoste
atât de mare, că nu putem răbda nevrednica ei asuprire.

Așa dar vei ști că am dat poruncă lui <Toma> arhiepiscopul de Strigoniu că,
dacă tu nu vei avea grijă, potrivit poruncii noastre, să retragi osândele, dacă cum-
va vei fi rostit vreuna împotriva pomeniților locuitori, atunci el însuși le va de-
clara fără putere, ca unele ce au fost rostite de un judecător neîndreptățit. Dat
în Lateran, în ajunul idelor lui Decembrie, în anul al optulea <al păstoririi
noastre>.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 24—25; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 82.

¹⁾ *Ultrasilvanus*. ²⁾ *terram Boze* ³⁾ *montes nivium*. ⁴⁾ *secundum indulgentias*, concesiile privilegii.

1223 Decembrie 13, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., venerabilului frate <Toma> arhiepiscop de Strigoni, mântuire etc. <Urmează textual bula adresată de papă cu o zi înainte episcopului Transilvaniei, nr. 146 ¹⁾>. De aceea prin această scrisoare apostolică te poftim pe frăția ta ca, dacă susnumitul episcop nu va avea grijă, potrivit poruncii noastre, să retragă osânde deosebite dacă cumva va fi rostit vreuna împotriva sus pomeniților locuitori, atunci să le declari fără putere ca pe unele ce nu au fost rostite de un judecător îndreptățit. Dat în Lateran, la idele lui Decembrie, în anul al optulea <al păstoririi noastre>.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 25—26; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 83.

1223.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește comitelui Simion, de origine din Aragon, un loc de așezare ²⁾> (în comitatul Sopron, R. P. Ungară). În lista demnitarilor, între alții >: Desideriu episcop de Cenad, Alexandru' episcop de Oradea, Renald episcopul Transilvaniei ³⁾, Nicolae comite de Cenad.

Textul lat. la Fejér, III, 1, p. 393—396.

1224 Aprilie 2, Roma, (Lateran).

Honoriu episcopul etc., iubiților fii . . abatelui și conventului de Igrîș al ordinului cistercit, mântuire etc. Deoarece ni se cere <ceea ce este drept și cinstit, atât tăria dreptății cât și rânduiala chibzuinții cere ca acest lucru să fie prin grija slujbei noastre dus până la rezultatul cuvenit>. De aceea, <prin învoirea noastră încuviințând rugămintea cuprinsă în cererea pe care ne-ai înfățișat-o> confirmăm cu puterea <noastră> apostolică și întărim prin ocrotirea scrisorii de față schimbul încheiat — așa cum a avut loc în chip cuvenit și chibzuit — de o parte între voi, iar de cealaltă parte între prea iubitul întru Hristos fiu al nostru, ilustrul rege al Ungariei — prin mijlocirea nobililor bărbați Kenac și Clemente —

¹⁾ Scribul care a înserat conținutul bulei adresate episcopului Transilvaniei, în scrisoarea adresată arhiepiscopului de Strigoni, din distracție, în loc să pună aci în stil indirect, textul adresat episcopului în stil direct, l-a lăsat neschimbat, ceea ce constituie o absurditate. În traducere s'a pus în stil indirect cum era și firească. ²⁾ locus descensionis. ³⁾ Ultrasilvanus.

privitor la niște moșii și alte bunuri date vouă ca milostenie, după cum se spune că se cuprinde mai amănunțit în scrisoarea aceluiași <rege>. Așa dar nimănui <dintre oameni să nu-i fie îngăduit a călca acest act de confirmare al nostru sau a i se împotrivi printr'o nesocotită îndrăzneală>. Iar dacă cineva <va cuteza să încerce acest lucru, să știe că își va atrage mânia atotputernicului dumnezeu și a fericitilor săi apostoli Petru și Pavel>. Dat în Lateran, în a patra zi înainte de nonele lui Aprilie, în anul al optulea al păstoririi noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 50.

150

1224 Aprilie 2, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., prea iubitului fiu întru Hristos <Andrei al II-lea> ilustrul rege al Ungariei, mântuire etc. Nelegiuirii sbuciumându-se ca marea, nu conținesc să se ridice în furia lor împotriva bisericilor și a fețelor bisericesti, fiind ațâțați mereu de trufia prigoanei diavolești. Ei se năpustesc cu cea mai mare turbare acolo unde nu întâlnesc nicio piedică în călea răutății lor, ca să poată răspândi și mai mult această răutate. Deoarece însă cei turburați de greșală trebuie să fie ținuți în frâu prin virtutea altora, se cuvine ca râvna celor puternici să pună stavilă îngâmfării celor nedrepti și pedepsind pe cei ce sunt stricați să poată îmbărbăta pe cei ce s'au înfricoșat. Așa dar, fiindcă, după cum ni s'au plâns amar iubirii fii, abatele și conventul mănăstirii din Igriș ¹⁾ din ordinul cistercit, mulți care se află în acele părți nu fac nicio deosebire între ceea ce este sfințit și ceea ce este lumesc, nu se mulțumesc să trăiască fără cumpăt în bunurile acelora, ci le și pradă ca niște tâlhari și încalcă adesea libertățile și scutirile ²⁾ lor, atât cele dăruite de scaunul apostolic cât și de principii. De aceea rugăm, sfătuim și îndemnăm cu luare aminte luminăția ta regală să ocrotești cu toată bunăvoința pe amintiții abate și convent, să-i aperi cu dreapta puterii tale de supărările celor răi, pentru ca să-ți dobândești din timp milostivirea dumnezeiască, iar noi să putem lăuda cu drept cuvânt bunătatea ta. Dat în Lateran, în a patra zi înainte de nonele lui Aprilie, în anul al optulea.

În m<arginea din> a<fară> ³⁾. S'a scris <și> arhiepiscopului de Strigoniu ⁴⁾.

Textul lat. la Theiner, I, p. 49.

¹⁾ Egris. ²⁾ libertates et immunitates. ³⁾ a foii de registru. ⁴⁾ Toma.

1224 Aprilie 30, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., iubiților fii <Hermann de Salza> magistrului și fraților ospitalieri ai sfintei Marii a Teutonilor din Ierusalim, mântuire etc. Evlavia ordinului vostru plăcută lui Dumnezeu și oamenilor merită, ca prielnicelor voastre dorințe să le dăm un răspuns binevoitor pentru ca noul răsad al acestui ordin să rodească cu atât mai bine, cu cât va fi fost mai din belșug stropit cu roua harului apostolic. Ați cerut ca țara Bârsei ¹⁾ cu cea de dincolo de munții Carpați ²⁾ pustie și deșartă până acum din pricina năvalei păgânilor, pe care se știe că ați dobândit-o prin dărnicia prea iubitului nostru fiu întru Hristos, ilustrul rege al Ungariei, Andrei și ați început de curând să o locuiți, după ce ați înfrânat năvala păgână nu fără pierderea multor vieți de alor voștri, să binevoim a o primi în dreptul și stăpânirea scaunului apostolic, zicând voi că cei credincioși se vor strămuta mai bucuroși în acea țară, dacă vor vedea că ea e supusă stăpânirii osebite a scaunului apostolic și urmarea va fi că țara aceasta, care e atât de întinsă dar lipsită de lucrători, se va popula cu ușurință și numărul locuitorilor din ea va spori în chip prielnic spre spaima păgânilor, spre liniștea credincioșilor și folosul însemnat al pământului sfânt. Incuviințând așa dar cu bunăvoință cucernicele voastre rugăminți, luăm susnumita țară în dreptul și stăpânirea sfântului Petru și hotărîm ca ea să rămână pe veci sub osebita oblăduire și apărare a scaunului apostolic. Pe lângă aceasta, deoarece numita țară, potrivit privilegiilor date vouă de scaunul apostolic nu are niciun episcop sau prelat afară de pontificele roman, prin puterea scrisorii de față oprim cu hotărîre ca vreun arhiepiscop sau episcop să cuteze a rosti pedeapsa afuriseniei sau a excomunicării asupra acelei țări sau asupra locuitorilor ei fără osebita împuternicire a scaunului apostolic, sau să aibă vreo jurisdicție oarecare, ci clerul și poporul acelei țări, pentru pricinile ce se vor isca între ei și pentru alte lucruri care cer împuternicire bisericească și pot fi hotărîte de către altă față decât episcopul, să se îndrepte la arhipresbiterul, pe care l-am numit peste această țară prin mijlocirea venerabilului frate al nostru <Toma> arhiepiscopul de Strigoni, pe atunci episcop de Agria. Acelea însă care cer mijlocirea demnității pontificale, ca de pildă ungerea ³⁾ cu sfântul mir, hirotonisirile de preoți și târnosirile de biserici sau altare, le veți putea primi dela orice episcop veți vrea, care are întărirea și harul scaunului apostolic, până ce poporul acelei țări, cu ajutorul harului dumnezeiesc, se va spori într'atâta, că va fi vrednic să i se numească un episcop al lui. Iar ca recunoaștere a stăpânirii scaunului apostolic și a privilegiului primit dela acest scaun, cele două mărcii

¹⁾ *terram Boze.* ²⁾ *montes nivium.* ³⁾ *chrisma.*

de aur, pe care ni le-ați dat de bunăvoie, una pentru noi, iar cealaltă pentru frații noștri¹⁾, să le plătiți în fiecare an la praznicul învierii domnului. Nimănui așa dar etc...de ocrotire, de oprire, de statornicire și de dăruire...Iar dacă cineva... Dat în Lateran, în ajunul calendelor lui Mai, în al optulea an <al păstoririi noastre>.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 29—30; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 85—86.

152

1224 Aprilie 30, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, venerabililor frați ai noștri, arhiepiscopilor și episcopilor înscăunați în Ungaria, sănătate și apostolică binecuvântare. <*Urmează textual scrisoarea adresată de papă în aceeași zi ordinul Teutonic*>²⁾. De aceea am socotit de cuviință să vă atragem luarea aminte și să sfătuim pe frăția voastră, poruncindu-vă prin această scrisoare apostolică, ca să nu supărați întru nimic pe suspomeniții frați sau pe locuitorii acelei țări împotriva orânduirii și opreliștei noastre, ci să-i aveți în chip deosebit în vedere din cinste pentru scaunul apostolic, iar când veți fi rugați de către ei, fie pentru hirotonisiri de preoți, fie pentru alte slujbe ce privesc îndatoririle demnității pontificale, să răspundeți cu bunăvoință cererilor lor drepte, pentru ca și ei, ajutați de sprijinul vostru, să propășească din bine spre mai bine, iar noi să ne vedem datori de a lăuda în fața lui Dumnezeu dragostea voastră creștinească. Dai la Lateran, în ajunul calendelor lui Mai, în al optulea an <al păstoririi noastre>.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 30—31; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 87.

153

1224 Aprilie 30, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc. iubiților fii... arhipresbiterului și clerului și poporului din țara Bârsei³⁾ și de peste munții Carpați⁴⁾, mântuire etc. Cât de mare e grija ce v'o purtăm și cât de adâncă e dragostea cu care veghem la sporul, liniștea și binele vostru, puteți să vă dați limpede seama din aceea că v'am luat pe voi și țara voastră în dreptul și stăpânirea bisericii romane și am căutat să vă întărim cu anumite scutiri după cum vă pot lămuri mai pe larg anumite scrisori apostolice pe care le-am dat în această privință iubiților noștri fii... magistrului și fraților ospitalieri ai sfintei Marii a Teutonilor din Ierusalim,

¹⁾ cardii alii. ²⁾ Firește, cu cuvenita schimbare a pronumelor. ³⁾ terrae Boze, ⁴⁾ montes nivium.

stăpânii susnumitei țări. Sfătuim așa dar obștea voastră și o îndemnăm întru domnul, poruncindu-vă prin apostolica noastră scrisoare ca, fiind voi fii osebiți ai bisericii romane, încredințați de harul și oblăduirea noastră, îndreptându-vă toată râvna spre cele ce țin de cinstirea numelui dumnezeiesc și de răspândirea norodului creștin, să păstrați între voi legătura dragostei unul față de altul și a păcii, prin care și lucrurile mici cresc și cele mari se păstrează în măreția lor. De câte ori însă se vor isca între voi anumite pricini care au nevoie de puterea și judecata bisericească, să vă îndreptați la arhipresbiterul vostru, pe care l-am pus în fruntea voastră tocmai pentru ca pricinile dintre voi fiind hotărâte prin grija, judecata și duhul său împăciuitoare, pacea și liniștea voastră să se păstreze neturburată. De aceea voim și vă poruncim prin scrisoarea de față să arătați numitului arhipresbiter, căruia i-am hărăzit puterea de a îndrepta toate greșelile voastre și mai ales pe ale clericilor, cinstea cuvenită, ca unui păstor al vostru și să fiți cu luare aminte la sfaturile lui, supunându-vă cu smerenie și evlavie poruncilor sale. Dat în Lateran, în ajunul calendelor lui Mai, în al optulea an <al păstoririi noastre>.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 28—29; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 88.

154

1224 Aprilie 30, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., iubitului fiu.. arhipresbiterului țării Barsei¹⁾ și celui de dincolo de munții Carpați²⁾, sănătate etc. Purtând clerului și poporului din țara Barsei și celui de peste munții Carpați o osebită grijă, ca unor osebiți fii ai scaunului apostolic, te-am pus pe tine ca arhipresbiter și rector peste ei, pentru ca, neavând ei alt prelat decât pe pontificele roman, să poată să se îndrepte la tine pentru deslegarea pricinilor ce se vor isca între ei, cât și pentru alte lucruri ce vor părea a avea nevoie de puterea și judecata bisericească și vor putea fi hotărâte de către tine. Însă pentru ca să-ți poți împlini mai liber și mai cu folos slujba ce ți s'a încredințat, îți dăm, prin puterea scrisorii de față, puterea de a îndrepta greșelile lor și mai ales pe ale clericilor și de a înfrâna cu asprimea hotărâtă de canoane pe răsvrățiți. Tu să te folosești cu cumpătare și chibzuință de această putere și dacă se ivesc pricini care vor părea a cere o mai adâncită cercetare, atunci să ni le trimiți nouă. Nimeni așa dar etc., iar dacă cineva etc. Dat în Lateran, în ajunul calendelor lui Mai, în al optulea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 32; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 88—89.

¹⁾ *terra Boze.* ²⁾ *montes nivium.*

1224 Noembrie 20, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., prea iubitei fiice întru Hristos, ilustrei regine a Ungariei, mântuire etc. Deoarece, precum am aflat din darea de seamă a iubiților noștri fii din capitlul de Arad, înflăcărată de sânguința evlaviei, ai înfăptuit sfințirea bisericii lor, nădăjduim că râvna care te-a îndemnat să sfințești acea biserică te va însufleți credem să o și înzestrezi. În adevăr, fiindcă nu se sfințește nicio biserică fără a se îngriji de înzestrarea ei, trebuie să deschizi larg mâinile dărnicii tale pentru a înzestra sus zisa biserică, ceea ce și poți face ușor și cu atât mai mult, cu cât acest lucru ține de datoria ta. Prin urmare, rugăm și îndemnăm stăruitor mărinimia ta, să dai și să dăruiești acelei biserici zestrea ce i se cuvine din partea ta, în așa fel ca să se arate în amândouă chipurile felul evlaviei tale, iar biserica, mărită prin tine, să înflorească, precum credem că este și dorința ta, prin binefacerile cultului dumnezeesc și să crească, atât în cele duhovnicești, cât și în cele lumești. Dat în Lateran, în a douăsprezecea zi înainte de calendele lui Decembrie, anul al optulea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 52.

1224 Decembrie 4, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc. venerabililor frați..episcopilor de Oradea ¹⁾ și..de Vaț și iubitului fiu, prepozitului de Alba din dieceza Vesprim, mântuire etc. Se spune că prepozitul din Strigoniu căută lucruri prea înalte și umblă după ceea ce se află mai presus de dânsul. Despre aceasta ne-a trimis o grea plângere înșuși preaiubitul întru Hristos fiul nostru, ilustrul regé al Ungariei, prin mijlocirea iubitului fiu magistrul F<lorențiu> ²⁾ custodele din Arad, solul său, anume că acela, neștiindu-și măsura, s'a întărâtat cu atâta cutezanță și furie, încât l-a jignit cu cuvinte grele pe regele însuși, împotriva căruia s'a ridicat cu ocară, spre marea jignire a demnității regale, a tagmei și a slujbei pomenitului prepozit. În adevăr, dacă ar fi fost cu luare aminte la ceea ce se poruncește în legea dumnezeiască: Pe mai marele poporului tău să nu-l grăiești de rău și la ceea ce spune apostolul <Petru>: Pe rege îl cinștiți, n'ar fi fost atât de nerușinat, nu i-ar fi scăpat atâtea din gură, nici n'ar fi avut buze atât de spurcate. Apoi deoarece trebuiesc înfrânate ocările din partea oricărui om, numitul prepozit a păcătuit cu atât mai greu, cu cât el ar fi trebuit să-și stăpânească limba mai mult, ținând seama de fața sa, care s'ar cădea să fie umilă, precum și de

¹⁾ Alexandru. ²⁾ sau F<lorentin>.

înă țimea regală, căreia trebuie să i se arate cinstea cuvenită. Așa dar, deoarece nu trebuie iertat marele desfrâu al limbii suszisului prepozit, și voind noi ca acesta să fie pedepsit nu de către un altul, ci de către noi înșine pentru o atât de nesocotită purtare, poruncim chibzuinței voastre, prin scrisoare apostolică să cercetați cu multă sânguință adevărul cu privire la aceasta și să ne înștiințați. Întocmai, în scris, despre ceea ce veți afla, pentru ca, dacă va fi găsit vinovat, să i se dea întreagă pedeapsa cuvenită, oricât ar fi de grea, căci unui om în locul și slujba lui îi este cu atât mai ușor a jigni și a-și deprinde gura cu ocări, cu cât este mai lipsit de umilință și de rușine. Dat în Lateran, în a doua zi înainte de nonele lui Decembrie, în al nouălea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 52.

157

1224.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapaurarea. Precum se cuvine demnității regale de a frânge cu putere îngâmfarea celor trufași, așa se cade bunătății regale de a ușura cu milostivire apăsările celor umiliți, de a măsura slujbele celor credincioși și de a împărtași pe fiecare după vrednicie din milostivirea sa. Venind așa dar toți credincioșii noștri oaspeți teutoni din Transilvania¹⁾ și căzând cu umilință la picioarele majestății noastre și plângându-se ne-au arătat că ar fi căzut cu totul din libertatea cu care au fost chemați de prea evlaviosul rege Geza, bunicul nostru și dacă majestatea noastră regală nu deschide spre dânsii ochii cu obișnuita sa bunătate, aflându-se cu totul săraci, nu ar putea face majestății regale nicio slujbă.

Așa dar noi, plecându-ne urechile cu obișnuita bunătate spre plângerile lor drepte, vrem să se facă cunoscut celor de față și celor viitori că noi, călcând pe cucernicele urme ale înaintașilor noștri și mișcați fiind din adâncul inimii, le-am înnoit libertatea de mai înainte. Însă în așa fel ca tot poporul începând dela Orăștie²⁾ până la Baraolt³⁾, împreună cu pământul Secuilor din Sepsi⁴⁾ și cu pământul Draos⁵⁾ să fie un popor, și să se socotească sub un jude, desființându-se din rădăcină toate comitatele, afară de cel de Sibiu. Iar comitele Sibiului, oricine va fi, să nu cuteze a orându-i <dregător> în suszisele comitate, decât numai dintre cei ce locuiesc între dânsii; și poporul⁶⁾ să-l aleagă pe acela care va părea mai potrivit. Și nimeni în comitatul Sibiului să nu cuteze a cumpăra <dregătorie> cu bani. Iar pentru folosul cămării noastre să fie datori a plăti pe an cinci sute de măici de argint. Vrem

¹⁾ Theutonici Ultrasilvani. ²⁾ Waras. ³⁾ Boralt, reg. Scalin. ⁴⁾ Sebus. ⁵⁾ Daraus. ⁶⁾ populi.

ca niciun stăpân predial ¹⁾ sau oricine altul, care se află între hotarele lor, să nu fie scutit de această dare, afară de cei care se vor bucura de un privilegiu osebuit pentru aceasta. Le mai îngăduim, ca banii pe care vor fi datorii precum se ştie să ni-i plătească, să nu se măsoare cu altă măsură decât cu marca de argint, pe care le-a dat-o tatăl nostru Bela, de prea fericită amintire, adică cu patru fertuni şi jumătate, după măsura Sibiului, împreună cu denarul de Colonia, ca să aibă greutatea fără nicio deosebire ²⁾. Iar trimişilor, pe care îi va orândui majestatea regală pentru strângerea acestor bani, să nu lipsească a le plăti, pe fiecare zi cât vor petrece acolo, câte trei lotoni ³⁾ pentru cheltuielile lor.

Vor trimite cinci sute de ostaşi în expediţiile regale în cuprinsul graniţelor regatului şi peste graniţă o sută, dacă regele va merge în persoană; iar dacă el va trimite pe un iobag al său în afara regatului, sau spre ajutorul unui prieten al său, sau în treburile sale proprii, ei vor fi datorii a-i trimite numai cincizeci de ostaşi. Nici regele nu va putea să ceară mai mulţi, nici ei nu vor fi datorii a trimite.

Pe preoţii lor să şi-i aleagă liber, pe cei aleşi să-i înfăţişeze < spre întărire > şi să le plătească dijmele şi în toate drepturile bisericesti să răspundă faţă de ei după obiceiul vechiu.

Voim şi poruncim cu tărie, ca pe dâşii să nu-i judece nimeni, decât noi sau comitele de Sibiu, pe care îl vom aşeza noi la locul şi la timpul său. Dar sub orice jude se vor atla, să fie judecaţi numai după dreptul obişnuelnic) şi nimeni să nu cuteze a-i chema înaintea noastră, afară de atunci când pricina lor nu s'ar putea hotărî în faţa judeului lor.

Iar afară de cele mai sus zise, le-am dat pădurea *Blacorum* şi a *Pecenegilor* ⁴⁾, dimpreună cu apele, ca să le folosească împreună cu susnumiţii *Blaci* şi *Pecenegi* şi să nu fie datorii a face nicio slujbă pentru aceasta, bucurându-se de mai sus zisa libertate. Apoi le-am mai îngăduit ca să aibă o singură pecete ⁵⁾, care să fie cunoscută de noi şi de magnaţii noştri în chip lămurit.

Iar dacă vreunul dintre dâşii ar vrea să se judece cu cineva în vreo pricină bănească, să nu poată întrebuiţa alţi martori înaintea judeului, decât oameni care se află între hotarele lor, noi scutindu-i pe ei de orice jurisdicţie < străină >.

Şi le dăm tuturor dreptul de a lua sare mărunţă, după vechea libertate, în jurul sărbătorii fericitului Gheorghe ⁶⁾ opt zile, în jurul sărbătorii fericitului rege Ştefan ⁷⁾ opt şi în jurul sărbătorii fericitului Martin ⁸⁾ de asemenea opt zile.

¹⁾ *predialis*. ²⁾ Valoarea mărcii lui Bela al III-lea era echivalentă cu 4 fertuni de Sibiu + 1 denar de Colonia. ³⁾ Lotonul (*loto, lotones*), echivalent cu a 1/16 parte dintr'o marcă. ⁴⁾ după dreptul consuetudinar. ⁵⁾ *Blacorum et Bissenorum*. ⁶⁾ *sigillum*. ⁷⁾ 24 Aprilie. ⁸⁾ 20 August. ⁹⁾ 11 Martie.

Tot așa le dăm dreptul, afară de cele mai sus zise, ca niciun vameș să nu cuteze a-i împedica nici la dus, nici la întors. Iar pădurea cu tot ce ține de ea și folosirea apelor cu toate vadurile ¹⁾ lor, care țin numai de dreptul de danie al regelui, le dăm tuturor, atât săracilor cât și bogaților, ca să le folosească liber.

Voim însă și poruncim cu puterea noastră regală ca nimeni dintre iobagii noștri să nu cuteze a cere dela majestatea regală vreun sat sau vreun prediu; iar dacă ar cere cineva, ei să se poată împotrivi în temeiul libertății ce le-am hărăzit-o.

Am mai poruncit pomeniților noștri credincioși că, dacă se va întâmpla ca să venim noi în expediție la dâșii, ei să fie datori a da numai trei găzduiri ²⁾ pentru noi, iar dacă se va trimite, în treburile regelui, voevodul la dâșii sau prin țara lor, să nu lipsească a da două găzduiri, una când va intra și alta când va ieși.

Mai adăugăm la sus numitele drepturi, ca negustorii lor să poată merge și întoarce liberi și fără vamă oriunde în regatul nostru, foloindu-se cu adevărat de dreptul lor, în fața majestății regale.

Poruncim ca toate cârurile lor să și le țină fără să plătească vămi.

Iar pentru ca cele ce s'au zis mai sus să rămână trainice și neschimbate în viitor, am întărit acest act cu puterea pecetii noastre duble. Dat în anul dela întruparea domnului o mie două sute douăzeci și patru, iar al domniei noastre douăzeci și unu.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 32—35 (după un transumpt din 1317); Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 83—85.

158

1224.

< Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește comiților Grigore și Ștefan posesiunea (din Croația) a lui Domaldus. In lista demnitarilor, între alții >: Desideriu episcop de Cenad, Alexandru episcop de Oradea, Pous comite de Bihor.

Regest după textul lat. din Smičiklas, III, p. 230—231 (cu indicarea greșită a anului: 1223; cf. Szentpétery, I, nr. 402).

159

1224.

< Andrei al II-lea regele Ungariei întărește dania făcută de Petru și de frații acestuia mănăstirii din Pannonhalma (R. P. Ungară). In lista demnitarilor, între alții >: Desideriu episcop de Cenad, Nicolae, fratele lui Ugrin, comite de Cenad.

Regest după textul lat. din Wenzel, I, p. 196—197.

¹⁾ *meatus*. ²⁾ *descensus*.

160

1224.

<Fragment al unui act dat de Andrei al II-lea regele Ungariei (cuprins necunoscut). In lista demnitarilor, între alții >: Desideriu episcop de Cenad, Alexandru episcop de Oradea, Regnald ¹⁾ episcopul Transilvaniei ²⁾.

Regest după textul lat. din Fejér, III, 1, p. 455, nota.

161

1224.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește bisericii sf. Mihail din Vasvár (R. P. Ungară) o moșie>. «Dat de mâna magistrului Ștefan subdiaconul papal, cancelar al curții noastre și prepozit de Arad, în anul întrupării cuvântului 1224 ».

<In lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Alexandru episcop de Oradea, Regnald episcopul Transilvaniei, Teodor comite de Bihor.

Regest după textul lat. din Wenzel, VI, p. 424—425.

162

1225 Februarie 4, Roma (Lateran).

Papa Honoriu al III-lea poruncește episcopilor de Vaș și de Oradea, precum și abatelui de Földvár din dieceza Pécs să îndemne pe regele Ungariei ca acesta să ordone restituirea unei biserici mănăstirii din Pannonhalma <R. P. Ungară>.

Regest după textul lat. din Theiner, I, p. 54.

163

<1225, înainte de Februarie 15>.

Andrei al II-lea regele Ungariei trimite o scrisoare papei Honoriu al III-lea, prin F<lorentius> canonic-custode din Arad.

Mențiune în răspunsul lui Honoriu al III-lea din 15 Februarie 1225 (nr. 164) și în scrisoarea aceluiași către episcopul de Oradea și Győr dela 1 Sept. 1225 (nr. 171).

164

1225 Februarie 15, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., prea iubitului întru Hristos fiu, ilustrului rege al Ungariei, mântuire etc. Pe iubitul fiu, magistrul F<lorențiu> custodele din Arad, clericul și procuratorul tău, bărbat sânguitor și chibzuit, care a venit la scaunul apostolic cu scrisoarea luminății tale, l-am primit cu bunăvoință și, înțelegând toate cele

¹⁾ Citeștea de transcriere: Bernardo. ²⁾ Ultrasilvanus.

ce a spus înaintea noastră din partea tă, ne-am îngrijit să îndeplinim cererile tale pe cât am putut cu ajutorul lui Dumnezeu, fiind dat să facem la locul și timpul său, pe cât ne va îngădui demnitatea noastră, tot ceea ce va fi spre cinstea și mărirea ta. Iar pe același magistru am hotărît să ți-l recomandăm pentru grija stăruitoare cu care a apărut interesele tale, rugând cu stăruință și îndemnând pe înălțimea ta să binevoiești a-l prețui în urma rugămintilor noastre în așa fel, ca să simtă că aceste rugăminți îndreptate către mărirea ta în folosul lui au avut un bun sfârșit. Iar alții văzându-i pilda, să se simtă îndatorați a-ți sluji cu mai multă râvnă. Dat în Lateran, în a cincisprezecea zi înainte de calendele lui Martie, în anul al nouălea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 54.

165

1225 Mai 9, Tivoli.

Honoriu episcopul etc., iubiților fi.. abatelui de Bakony,.. prepozitului și.. cantorului ¹⁾ din Alba, din dieceza Vesprim. Am aflat din scrisoarea înaintașului nostru de fericită aducere aminte, papa <Inocențiu al III-lea>, că atunci când a hotărît drept cercetător ²⁾ pe C<inzio> de bună pomenire, cardinal preot al bisericii sf. Laurențiu din Lucina ³⁾, în judecata iscată între iubiții fii, frații Ospitalieri din Ierusalim pe de o parte, abatele și călugării dela mănăstirea sf. Duh din dieceza Pécs, pe de alta, în legătură cu biserica sf. Duh și cele ce țin de ea, nu s'a înfățișat înaintea lui niciun procurator al zisei mănăstiri. Magistrul Bonifaciu, I. și O., procuratori ai episcopului ⁴⁾ de Pécs de bună aducere aminte, împotrivindu-se în numele abatelui și călugărilor pomeniți au spus că zisa mănăstire a fost jefuită de către Ospitalierii înșiși. Tot atunci, procuratorii aceștia și procuratorul zisei case a Ospitalierilor s'au înțeles în fața cardinalului ca pricina aceasta să fie încredințată atât în partea de judecată cât și privitor la cheltueli, arhiepiscopului de Strigoniou ⁵⁾ de bună amintire, precum și prepoziților A. al Transilvaniei și P. de Arad, hotărîndu-se părților o pedeapsă de o sută de mărci. Înaintașul nostru a poruncit arhiepiscopului și prepoziților sus ziși să pună capăt acestei pricini, ținând seamă de învoiala făcută între procuratori cu privire la ea. De cuiând însă frații aceia ne-au rugat cu umilință ca, întrucât pomeniții arhiepiscopi și prepoziți au murit fără să fi sfârșit judecata, să rânduim judecarea de către alții a acestei pricini, care fusese înaintată scaunului apostolic de pe vremea înaintașului nostru. Poruncim așa dar chibzuinții voastre ca, cercetând cu sârguință scrisorile judecății, să judecați încheiând această pricină, dacă părțile se învoiesc,

¹⁾ Canonical cântăreț. ²⁾ auditor. ³⁾ Roma. ⁴⁾ Calan? ⁵⁾ Ioan I (1205—1223) sau Toma I (1224)?

iar altfel să ne-o înaintați cercetată, hotărînd părților un soroc potrivit pentru a se înfățișa înaintea noastră, ca să primească judecata. Martori etc. Dacă nu toți etc. Dat la Tybur, în a șaptea zi înainte de idele lui Mai, anul al nouălea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 52.

166

1225 Iunie 10, Tivoli.

Honoriu episcopul etc., iubiților fii întru Hristos.. preceptorului și fraților casei sfintei Marii a Teutonilor, așezați în țara Bârsei ¹⁾, sănătate etc. Am primit scrisoarea privitoare la neajunsurile și amenințările făcute vouă de prea iubitul întru Hristos fiu al nostru <Andrei> ilustrul rege al Ungariei, scrisoare pe care ne-a trimis-o chibzuința voastră, lăudând statornicia vii tuții voastre întru domnul, pentrucă voi, după cum arăta scrisoarea voastră, slujind sub jugul supunerii, cu toate amenințările și silnicia deslănțuită asupra voastră, n'ați părăsit acea țară fără învoirea noastră anume sau a magistrului vostru. Aflați că noi înșine am trimis regelui și altora scrisori în această privință, așa cum am crezut noi că vor fi de folos și, cu ajutorul lui Dumnezeu, vom face în așa fel ca să nu fiți nevoiți a părăsi acea țară, ci să o țineți mai departe cu îngăduința și bunăvoința regelui. Iar voi ca oameni cuminți, păstrați cu râvna voastră obișnuită țara dăruită casei voastre de dărnicia regală și întărită de scaunul apostolic, încredințați fiind de îndurarea și milostivirea noastră și a scaunului apostolic. Dat la Tibur, a treia zi înainte de idele lui Iunie, în anul al nouălea.

Textul lat. Zimmermann-Werner, I, p. 36; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 89—90

167

1225 Iunie 12, Tivoli.

Honoriu episcopul etc., iubiților fii.. de Linewelt,.. de Cârța și.. de Igrîș ²⁾, abați din diecezele <Passau>, Transilvania ³⁾ și Cenad, mântuire etc. Ne doare de câte ori auzim că preaiubitul nostru fiu întru Hristos, Andrei ilustrul rege al Ungariei, făptuiește ceva care aduce vătămare faimei și mântuirii sale...⁴⁾ De aceea am socotit de cuviință să rugăm, să îndemnăm și să implorăm pe susnumitul rege în numele lui Isus Hristos, ca luând aminte cu chibzuință la toate acestea...⁵⁾ de către aceiași. Drept aceea, prin scrisoarea apostolică de față poruncim chibzuinței voastre ca, ducându-vă înșivă în aceste locuri, să vă îngrijiți a cerceta cu luare aminte hotarele arătate în privilegiul pomenit al susnumitului rege și, dacă veți afla că frații numiți au încălcat în chip nesocotit vreun loc

¹⁾ în Boze. ²⁾ Igrîș. ³⁾ Ultrasilvania. ⁴⁾ Textul continuă ca și în scrisoarea din aceeași zi adresată regelui, firește cu cuvenita schimbare de construcție. ⁵⁾ Aceiași observație.

în afara hotarelor arătate, să le porunciți pe temeiul puterii noastre ca să-l înapoieze de bună voie și fără zăbavă pomenitului rege. Orice veți descoperi și orice veți face în pricina de mai sus, să ne încunoștințați întocmai, pentru ca, dacă mai rămâne vreun lucru nehotărât, să-l împăcăm prin râvna grijii noastre. Pe lângă aceasta am sfătuit pe suszisul rege să vă dea voie și vouă să cercetați pricina de mai sus în chip slobod și, dacă va crede că e în folosul său, să trimită cu voi pe oamenii săi spre a armări mersul cercetării, rămânând încredințat că, precum nu voim să suferim cu nepăsare nedreptățirea des pomeniților frați ai noștri, tot astfel suntem plini de dorința de a păstra neatinse drepturile sale, deoarece pe el îl purtăm în adâncul dragostei noastre ca pe un principe ales și drept credincios¹⁾. Iar dacă nu toți etc. Dat la Tibur, în ajunul idelor lui Iunie, în anul al nouălea <al păstoririi noastre>.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 38—39; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 93.

168

1225 Iunie 12, Tivoli.

Honoriu episcopul etc., preaiubitului întru Hristos fiu <Andrei al II-lea> ilustrului rege al Ungariei, mântuire etc. Ne doare de câte ori auzim că faci ceva care aduce vătămare faimei și mântuirii tale, deoarece dorim ca să faci totdeauna fapte prin care să ajungi plăcut lui Dumnezeu și oamenilor. Am văzut din cuprinsul privilegiilor tale că ai dăruit, prin dărnicia ta regală, fraților casei Teutonilor țara Bârsei și cea de dincolo de munții Carpați²⁾ și de aceea am luat această țară sub ocrotirea scaunului apostolic papal și am dăruit-o cu libertăți osebite întîiat, încât am statornicit prin privilegiu apostolic să nu fie supusă altcuiva decât pontificelui roman, pentru ca să se umple mai repede de coloniști³⁾ și vrednicia ta să crească cu atât mai mult, cu cât darul tău avea să aducă un venit mai mare pămîntului sfânt. Dar adesea am primit din partea numiților frați plângeri cum că tu îi superi pe nedrept cu privire la acea țară și adesea ți-am scris în privința aceasta, rugându-te și îndemnându-te să încetezi cu aceste supărări și mai degrabă să cauți a-i apăra și încuraja după cum se cuvine slavei și mântuirii tale, din cinstire pentru Dumnezeu și pentru noi. Dar nu demult am primit o plângere a lor în care se spunea că tu, atît de oameni răi, ai intrat în țara lor cu o mare mulțime de călărime și pedestrime și că atît de mult i-ai asuprit pe frați și pe oamenii lor prin tot felul de cereri și cheltuieli, că le-ai pricinuit o pagubă de o mie de mărci și afară de aceasta ai făcut și țara însăși, pe care au populat-o prin multe jertfe de oameni și de lucruri, aproape cu totul nefolositoare pentru ei și pentru pămîntul sfânt. Apoi o cetate, pe care ei o clădiseră

¹⁾ *egregium et catholicum principem*. ²⁾ *montes nivium*. ³⁾ *coloni*.

dincolo de munții Carpați cu multă trudă și cheltuială, tu ai cuprins-o cu puterea după ce ai alungat de acolo pe frații lor și, după ce oamenii tăi au ucis pe unii din frații și oamenii lor, pe alții i-au rănit, iar pe alții i-au aruncat la închisoare, tu, rugat de ei cu smerenie ca să le faci dreptate pentru acestea, ai rămas cu desăvârșire surd la plângerile și rugămințile lor. În sfârșit, când tu te plânseși nouă că acei frați nu s'au mulțumit cu binefacerea dărnicii tale, ci depășind hotarele pe care tu le dăruiseși dintr'un simțământ de evlavie, au cuprins unele moșii ale tale, iar noi le-am poruncit printr'o scrisoare că nu se cade să cuprindă bunuri străine și să înapoieze înălțimii voastre acele moșii, iar de aci înainte să înceteze de a-și mai însuși alte bunuri de ale tale, tu, pe când noi ne gândeam la pământurile despre care se spunea că ei le-au cuprins dincolo de hotarele îngăduite, îți îndreptai mintea spre acelea pe care, mânat de o cucernică dărnicie, le-ai dăruit lor, ba mai degrabă lui Dumnezeu și care, la rugămintea ta, au fost întărite casei lor de către puterea scaunului apostolic și le-ai poruncit să-ți înapoieze numai decât acele pământuri pe care, cum am mai spus, le-ai dăruit tu dintr'un simțământ de evlavie și pe care le-a întărit scaunul apostolic, înfricoșându-i neîncetat cu grele amenințări dacă nu se vor supune poruncii tale. De bună seamă că nu trebuia să porcezi astfel cu daniile tale, ci mai degrabă să stropești acea țară, ca pe un răsad, cu necurmatele tale binefaceri, nu să știrbești în fața lui Dumnezeu și a oamenilor vrednicia dărnicii tale prin astfel de asupriri și nedreptăți, măcar că suntem încredințați că astfel de fapte nu trebuesc puse pe seama îndurării tale, ci mai degrabă pe aceea a uneltirilor nelegiuite ale celor răi care, văzând că susnumita țară a înflorit prin râvna nemăsurată a pomeniților frați, caută să-ți atâțe prin veninoasele lor îndemnuri dorința de a pune mâna pe ea, fără să ia aminte că nu se poate păstra cu adevărat decât ceea ce e dăruit dintr'un simțământ de cucernică dărnicie. Mari sunt, fără îndoială, darurile pe care le-ai făcut fraților înainte pomeniți; dar de bună seamă dacă stai și te gândești cu evlavie cât de multe și mari sunt acelea pe care ți le-a hărăzit ție nesfârșita dărnicie dumnezeiască, nu vei mai găsi că sunt mari acelea pe care tu, plin de evlavie, le-ai dat pentru cinstea și dragostea lui, ci mai degrabă vei cugeta că niciodată nu vei putea să te plătești cum se cuvine față de domnul pentru cele cu care te-a răsplătit el pe tine. Te vei mai gândi că, așa cum stă scris, pe morți îi urmează numai faptele lor și că, după sfârșitul vieții pământești, nu-ți vor rămânea decât cele ce vei fi dat domnului. Și atunci te vei strădui, nu să știrbești ceea ce ai dat domnului, ci să le sporești, urmând învățătura evangheliei care te sfătuiește să cauți a-ți strânge comori în cer, unde nici rugina, nici moliile nu le strică și unde hoții nici nu le desgroapă, nici nu le fură.

Rugăm așadar pe luminăția ta, o îndemnăm și o împlorăm în numele domnului Isus Hristos ca, luând aminte cu chibzuință la toate acestea și tălmăcind

scrisoarea noastră în adevăratul ei înțeles arătat mai sus, să nu mai superi de aci încolo pe susnumiții frați în ce privește țara pe care le-ai dăruit-o din cucer-nicie, ci lăsându-i să o stăpânească în pace în hotarele arătate în privilegiul daniei tale, după ce le vei fi înapoiat de bună voie cetatea suspomenită, despăgubindu-i și poruncind să fie despăgubiți pentru pagubele și nedreptățile făcute lor până acum de către tine și de către oamenii tăi, să-i ocrotești și cu puterea brațu-lui tău regal să-i aperi, tot astfel și în alte pricini ale lor cât mai ales în acea pri-vitoare la susnumita țară, încât să primești, în țara celor vii, răsplata plăcută dela dumnezeu, care nu lasă nerăsplătit niciun bine și nu uită niciun rău nepe-depsit. Apoi, dacă e adevărat că numiții frați au cuprins niște moșii de ale tale dincolo de hotarele pe care li le-ai lăsat, voim — după cum le-am și poruncit prin scrisorile pomenite mai sus — ca să ți se înapoieze toate cele ce se vor dovedi a fi fost cuprinse de ei dincolo de hotarele statornicite. Drept aceea, prin scrisoarea noastră însărcinăm pe iubiții noștri fii .. pe abații.. de Linewel..¹⁾ de Cârța și.. de Igiș, din diecezele Patavia..²⁾ Transilva-nia și Cenad, ca, ducându-se înșiși la acele locuri, să cerceteze cu luare aminte hotarele arătate în privilegiul tău și, dacă vor afla că frații au cuprins în chip nesocotit vreun pământ dincolo de hotarele arătate, pe temeiul auto-rității noastre să le poruncească să ți le dea înapoi de bună voie și fără zăbavă, făcându-ne o dare de seamă întocmai despre tot ce vor fi descoperit și vor fi făcut în această privință ca, dacă va mai fi rămas vreo pricină nehotărîtă, s'o împăcăm prin râvna grijii noastre. Așa dar să le îngădui și tu să faci în chip-slobod cercetări în pricina de mai sus și, dacă vei crede că e în folosul tău, să trimiți oamenii tăi care, împreună cu ai noștri, să urmărească mersul cercetării aceștea, fiind încredințat că după cum nu voim să suferim cu nepăsare nedrep-tățirea fraților des pomeniți, tot astfel voim să păstrăm neatinse drepturile tale, deoarece te purtăm în adâncul dragostei noastre ca pe un principe ales și dreptcredincios³⁾. Dat în Tibur, în ajunul idelilor lui Iulie, în al nouălea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 36—38; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 91—93.

169

1225 Iunie 12, Tivoli.

Honoriu episcopul etc. venerabilului frate <Conrad de Urach> episcopul de Porto, legat al scaunului papal, mântuire etc. După cum scriam prea iubitului no-stru fiu întru Hristos, ilustrului rege al Ungariei, despre neajunsurile pe care se spune că le-a făcut iubiților fii, fraților casei sfinteii Marii a Teutonilor din țara

¹⁾ Lilienfeld. ²⁾ Passau. ³⁾ catholicum.

Bârsei ¹⁾ și de dincolo de munții Carpați ²⁾, te va lămuri mai pe larg cuprinsul acestei scrisori pe care i-o trimitem cu privire la această pricină. De aceea prin această scrisoare apostolică însărcinăm pe frăția ta să înfățișezi printr'un trimis scrisoarea noastră regelui însuși și să-l sfătuiești stăruitor și să-l îndupleci a da urmare cuprinsului ei, iar dacă în acest punct se va arăta mai îndărătnic decât se cuvine, să te îngrijești a-l anunța că ne este peste putință să nu ajutăm la judecată pe suszișii frați și că oricât am voi să sprijinim înălțimea regală, totuși nu ne este îngăduit să venim în ajutorul unui om împotriva lui Dumnezeu. Dat la Tibur, în ajunul idelor lui Iulie, în anul al nouălea <al păstoririi noastre>.

Textul lat. la Zin mermann-Werner, p. 39; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 10.

170

1225 Iulie 15, Rieti.

Honoriu episcopul etc., prea iubitului nostru fiu întru Hristos, ilustrului bărbat Bela, regelui cel tânăr. Deoarece am aflat de mult că prea iubitul nostru fiu întru Hristos <Andrei al II-lea> ilustrul rege al Ungariei, tatăl tău, a făcut oarecare înstrăinări în paguba regatului său și împotriva cinstei regale, noi, în această privință, dorind să-i dăm un sfat pornit din dragoste părintească, trimitem numitului rege scrisoarea noastră ca să caute a retrage suszisele înstrăinări, fără a ține seama de jurământ, dacă s'a legat cumva prin jurământ, să nu le retragă. Căci de vreme ce e dator — după cum a jurat și la încoronarea sa — să păstreze neatinse drepturile regatului său și cinstea coroanei, de bună seamă că a făcut un lucru neîngăduit dacă a jurat că nu va retrage înstrăinările făcute, jurământ care nu trebuie nicidecum ținut. Drept aceea, sfătuim și îndemnăm cu tot dinadinsul pe luminăția ta, ca în acea parte a regatului, pe care o cârmuiești din porunca tatălui tău, să ai grijă să retragi acele înstrăinări, fără a ține seama de jurământul făcut de tatăl tău sau de tine că nu veți nimici aceste înstrăinări. Ba mai degrabă nu uita să faci pocăința potrivită pentru acest jurământ necugetat. Dat la Reate, la idele lui Iulie, în al nouălea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 40.

171

1225 Septembrie 1, Rieti.

Honoriu episcopul etc., venerabililor frați <Alexandru> de Oradea și <Grigore> de Győr, mântuire etc. Intotdeauna e urât păcatul nrecunoștinții, când cineva uită deopotrivă de binefacerea primită și de binefăcătorul său, fiindcă fiecare are datoria de a răspunde prin daruri <la binefacerile primite>. Însă nrecunoștința e și mai urită atunci, când cineva nu numai că nu-și mai aduce aminte de acela

¹⁾ terra Borze. ²⁾ montes nivium.

dela care ştie că a primit binefacerea, ci îi întoarce binele prin rău şi-i răsplăteşte dragostea prin ură. Din plângerea făcută de prea iubitul nostru fiu întru Hristos, Andrei ilustrul rege al Ungariei, prin mijlocirea iubitului fiu magistrul Florenţiu custodele de Arad, trimisul său, am aflat că, după ce regele din dragoste frăţească a dăruit cu mărinimie Ospitalierilor sfintei Marii a Teutonilor un pământ numai de 30 de pluguri, într-o parte oarecare a regatului său, ei, nemulţumiţi cu dărnicia şi milostenia lui, au cuprins un pământ mult mai mare din ţara sus-numită, spunând că ceea ce au cuprins cu mâna armată împotriva voinţei lui, tot aşa vor şi păstra, după cum s'a văzut limpede din scrisoarea unor abaţi ai ordinului Cisterciţilor trimisă nouă, unde se spunea că unii din fraţii Ospitalieri, în faţa acestor abaţi, când regele i-a rugat cu smerenie să-i înapoieze pământurile cuprinse, aceştia i-au răspuns că vor mai bine să moară luptând pentru aceste pământuri, decât să i le dea înapoi. Dar nemulţumindu-se cu atâta, ei au luat în prinsoare pe oameni săi, asuprindu-i cu cereri nedrepte şi făcându-le şi altfel nesfârşite nedreptăţi şi supărări, nevoind să mai păstreze condiţiile puse de rege cu privire la moneda lui şi la alte orândueli când ei au intrat în Ungaria, pentru care se zice de către unii că, precum e focul în sân, şoarecele în traistă şi şarpele în poală, care îşi răsplătesc urât gazdele lor, aşa se poartă faţă de rege susnumiţii Ospitalieri. Drept aceea, susnumitul rege ne-a rugat smerit şi foarte stăruitor să poruncim suszişilor Ospitaliei să se mulţumească cu dărnicia lui, de care ei abuzează şi se fac nevrednici de această dărnicie prin păcatul unei nerecunoştinţi aşa de mari şi să-i împiedecăm dela orice încălcare. Deoarece însă bărbaţii cuvioşi, care adesea din dragostea de desăvârşire dispreţuiesc cele ce sunt ale lor proprii, n'ar trebui să cotopească ceea ce e al altuia şi nici nu se află om căruia să-i şadă bine a se purta rău cu binefăcătorul său pentru binefacerile primite dela el, necum să-i facă vreo nedreptate ori pagubă sau să răsplătească binele cu răul şi ar fi supărător ca cineva de pe urma dărnicii sale să se aleagă cu o vătămare; de aceea prin scrisoarea apostolică de faţă vă poruncim ca, mergând înşivă la locul cu pricina, după ce veţi face o scurtă cercetare spre a afla adevărul, să siliţi, prin pedepse bisericeşti fără drept de apel, pe susnumiţii Ospitalieri să se mulţumească cu hotarele date de rege în dania sa şi să păzească condiţiunile statornicite, dându-vă silinţa faţă de pomenitul rege în aşa fel, ca acesta să nu revină asupra îngăduinţei sale ¹⁾ fără ca să fie o piedică scrisorile trimise de scaunul apostolic abaţilor . . de Nivelte, . . de Igriş şi . . de Cârţa ²⁾. Iar dacă nu toţi etc. Dat la Reate, la calendele lui Septembrie, în al unsprezecelea an <al păstoririi noastre>.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 40—41; Hurmuzaki-Densuşianu, I, 1, p. 94—95.

¹⁾ *ut contra liberalitatem suam non veniat.* ²⁾ Vezi doc. adresat acestora, cu data de 12 Iunie 1225 (nr. 167).

1225 Septembrie 3, Rieti.

Honoriu etc., capitolului din Arad etc. Fiind vacantă de câțva timp prepozitura voastră și fiindcă ea e regală, din care pricină se știe că dăruirea ei ține de noi, iar recomandarea ține de rege, am hotărît să o dăm iubitului fiu Ioan Capucius subdiaconul și capelanul nostru, în privința căruia am scris mai înainte și acum trimitem chiar o scrisoare a noastră prea iubitului fiu al nostru întru Hristos <Andrei al II-lea> ilustrul rege al Ungariei. Deoarece însă nu ni s'ar cuveni nouă, ca numitul capelan să întâmpine greutăți ori piedici în această îngăduință, am declarat nimic și fără temei orice s'ar fi făcut altfel în privința amintitei prepozituri, ca fiind săvârșit potrivit hotărîrii noastre. De aceea sfătuim comunitatea voastră, poruncindu-vă cu tărie prin apostolica noastră scrisoare, ca de aici înainte să dați ascultare întru totul acestui capelan ca prepozitului vostru, răspunzând pe de-a 'ntregul în fața trimisului său de drepturile acestei prepozituri. Dat la Reate, în a treia zi înainte de nonele lui Septembrie, în anul al zecelea.

Textul lat. la Fejér, III, 2, p. 50—51.

1225 Septembrie 4, Rieti.

Honoriu episcopul etc., preaiubitului fiu întru Hristos <Andrei al II-lea>, strălucitului rege al Ungariei, mântuire etc. Fiind vacantă de câțva timp prepozitura din Arad și fiindcă ea e regală, din care pricină se știe că dăruirea ei ține de noi, iar recomandarea prepozitului ține de rege, am hotărît să o dăm, întrucât ne privește pe noi, iubitului fiu Ioan subdiaconul și capelanul nostru, clericul tău credincios, sfătuind și rugând înălțimea ta să-i dai consimțământul întrucât te privește numirea la acea prepozitură, fără teama de a ți se naște din aceasta vreo neplăcere pentru viitor. Iar noi, purtând mare grijă treburilor tale, l-am răsplătit din al nostru și din al tău pe suszisul capelan, ca pe unul care este foarte sânguitor în a te sluji pe tine și veghează pentru tine întotdeauna lângă scaunul apostolic, întocmai ca un împuternicit pe care l-ai avea aici pentru treburile tale, încât el ar putea îndeplini fără îndoială adeseori sarcina trimșilor, ca unul care se îngrijește din toate puterile sale de treburile tale și el ne poate înfățișa nouă într'un chip mai apropiat tot ceea ce te-ar putea interesa pe tine. Deoarece nu s'ar cuveni nici nouă, nici ție ca numitul capelan să întâmpine greutăți ori piedici în această îngăduință, declarăm nimic și fără temei orice s'ar fi făcut altfel în privința pomenitei prepozituri, ca fiind săvârșit împotriva hotărîrii noastre. De altfel sfătuim încă odată și cu mai multă stăruință luminăția ta ca, întrucât nu căutăm

în aceasta folosul nostru, ci folosul și câștigul tău, luând în seamă și încuviințând cererea noastră, să-l întărești pe capelan, în ceea ce te privește, în acea prepozi-tură, în așa fel ca din această pricină chibzuința ta să poată fi lăudată, iar capelanul să-ți fie tot atât de folositor pe cât ne este nouă și fraților noștri ¹⁾ de drag, în chinându-se cu sârg slujirii tale, pentru a-l putea avea și noi în mila noastră. Dat la Reate, a doua zi înainte de nonele lui Septembrie, în al zecelea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 62.

174

1225 Septembrie 10, Rieti.

Honoriu episcopul etc., venerabilului frate . . episcopului și . . iubitului fiu prepozitului din Győr, mântuire etc. Devenind vacanță prepozitura din Arad și cum ea e regală, ținând de noi în cele duhovnicești și de rege în cele lumești, am hotărît de curând să o dăm iubitului fiu Ioan Capuc<ius> subdiaconul și capelanul nostru și declarăm nimicit și fără temei orice s'ar fi făcut mai înainte cu privire la aceasta în dauna suszisului capelan, ca fiind o lovitură îndreptată împo-triva hotărîrii noastre. Poruncim așa dar chibzuinței tale prin scrisoare apostolică să înlături pe oricine s'ar găsi în acea prepozi-tură și să faci ca susnumitul să se poată bucura de stăpânirea ei deplină și pașnică. Potrivnicii etc. Dacă nu de către toți etc. Dat la Reate, în a patra zi înainte de idele lui Septembrie, anul al zecelea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 62—63.

175

1225 Septembrie 25, Rieti.

Honoriu episcopul etc., iubitului fiu . . abatelui mănăstirii din Cluj ²⁾ din părțile Trasilvaniei, sănătate etc. Deși scaunul apostolic are obiceiul de a urmări cu o dragoste osebită pe <toți> fiii cucernici, totuși se poartă cu neobișnuită bunăvoință și îndurare când împodobește oamenii vrednici cu însemnele demnită-ților, semne despre care se știe că ajută la sporirea strălucirii casei lui Dumnezeu. De aceea cei care sunt vrednici de astfel de podoabe trebuie să-și aducă neîncetat aminte de această îngăduință, pentru ca podoabele faptelor bune să răspundă podoabelor cinstei pe care ele o arată și să strălucească mai mult cu podoaba vredniciei lor, decât cu aceea a însemnelor bisericii încredințate lor. Așa se face că noi, după multele și stăruitoare rugăminți ale prea iubitului fiu al nostru întru Hristos, ilustrul rege la Ungariei și având în vedere evlavia ta, am hotărît, printr'o îngădu-ință osebită, să-ți dăm dreptul de a purta mitră și inel, dorind ca, odată cu mărirea cinstei, să sporească și grija râvnei tale și, după cum podoaba este mai

¹⁾ cardinalilor. ²⁾ Clusiensis.

aleasă, tot astfel să-i urmeze fapta unei vieți mai bune. Așa dar nimănui etc. îngăduinții noastre etc. Iar dacă cineva etc. Dat la Reate, în a șaptea zi înainte de calendele lui Octombrie, în anul al zecelea.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 42.

176

1225 Octombrie 27, Rieti.

Honoriu episcopul etc., prea iubitului fiu al nostru întru Hristos <Andrei al II-lea> regelui Ungariei, sănătate etc. Abia pot să țin minte numărul scrisorilor pe care le-am trimis luminăției tale pentru iubiții noștri fii, frații casei sfintei Marii a Teutonilor, rugându-te ca să le lași în pace țara Bârsei ¹⁾ și cea de dincolo de munții Carpați ²⁾, pe care le-ai dăruit prin regeasca ta dărnicie, după cum arată limpede privilegiile tale, ce ne-au fost înfățișate și care au fost întărite de către noi după stăruitoarea ta cerere. Și iată, plini de durere am auzit că tu nu numai că <nu> ai încetat de a-i supăra pentru susnumita țară, pe care nu fără mari pierderi de bunuri și de oameni au smuls-o în mare parte din mâinile păgânilor, dar, spre marea pagubă a scaunului apostolic și jignirea demnității, i-ai alungat, cu primejdia faimei și mântuirii tale. Bine înțeles, ne pare rău și ni rușine să te ademenim de atâtea ori cu rugămințile noastre și să-ți obosim urechile <vorbindu-ți> despre răsplata celor evlavioși și despre chinurile celor nelegiuți, de vreme ce tu, nici ademenit de nădejdea răsplății, nici înfricoșat de teama pedepselor, nu vrei să dai ascultare îndemnurilor noastre sănătoase și rugăminților noastre, ci mai vârtos urmărești pe sus zișii noștri frați cu un fel de ură neînduplecată, nesocotind nu numai îndemnurile și rugămințile noastre, dar chiar faima și mântuirea ta. Și totuși, fiindcă nici nu putem și nici nu trebue să ascundem nevrednicile vătămări <pricinuite> numiților frați, pe care suntem datori să-i apărăm și să-i ocrotim, atât pentru evlavia lor, cât și mai ales din grija pentru pământul sfânt, în slujba căruia s'au pus cu trup și suflet; noi suntem nevoiți să îngrădăm pentru ei și mai departe rugăminți peste rugăminți și îndemnuri peste îndemnuri, făcând tot ce ne stă în putință pentru liniștea lor și nu mai puțin pentru mântuirea ta. Rugăm așa dar pe luminăția ta, o îndemnăm și o implorăm în numele domnului nostru Isus Hristos ca să te gândești cu chibzuință că susnumita țară nu ai dat-o oamenilor, ci mai vârtos lui Dumnezeu, dela care ai nu numai cele ce sunt ale tale, dar și pe tine însuși și să nu zăbovești de a rechema pe zișii frați în regatul tău, înapoindu-le și punând să li se înapoieze toate bunurile și să le lași în pace și liniște susnumita țară potrivit hotarelor arătate în privilegiile tale și astfel să-i despăgubești de pagubele și vătămarile pe care le-ai pricinuit, ca să poți îmbuna prin cuvenita despăgubire pe Dumnezeu, a cărui jignire de bună seamă

¹⁾ *terram Boze.* ²⁾ *montes nivium.*

ai pricinuit-o prin fapta ta și să nu ne silești a lua împotriva ta alte măsuri, pe noi care, oricât am vrea să sprijinim pe înălțimea ta, până la urmă tot nu vom putea să-i lipsim de ajutorul nostru în dreptatea lor ¹⁾ pe sus numiții frați, nici să nesocotim marea pagubă în ce privește ajutorarea pământului sfânt, întrucât nu trebuie să ne plecăm unui om împotriva lui Dumnezeu și n'ar fi chiar nici în folosul tău ca în acest punct să ți se facă după voie, ci e mai bine ca tu să fii oprit dela o atare nedreptate. Dat la Reate, în a șasea zi înainte de calendele lui Octombrie, în al zecelea an.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p 42 — 43; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1. p. 95 — 96.

177

1225.

Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, tuturor care vor vedea scrisoarea de față mântuire într-o adevărul mântuitor. Din autoritatea regală, poruncim cu tărie tuturor ca, dela vânzarea și cumpărarea vinului celor dintâi oaspeți ai noștri Sași, adică a celor din Cricău ²⁾ și Ighiu ³⁾, nimeni să nu cuteze a lua vreo vamă, nici pe apă, nici pe uscat, pentru că noi prin dărnicia noastră regală i-am scutit de o asemenea vamă. Oricine ar îndrăzni s'o strângă va fi lovit de greaua noastră mânie. Iar pentru ca scrisoarea de față să rămână trainică și statornică, am poruncit ca aceasta să fie întărită cu chezașia dublei noastre peceti. Dat în anul o mie două sute douăzeci și cinci dela întruparea domnului, în al douăzeci și trei-lea an al domniei noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 43.

178

1225.

< Fragment al unui act dat de Andrei al II-lea regele Ungariei (cuprins necunoscut). În lista demnitarilor, între alții >: Desideriu episcop de Cenad, Alexandru episcop de Oradea, Reginald episcopul Transilvaniei.

Regest după textul lat. din Fejér, III, 2, p. 71—72.

179

1225.

< Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește mănăstirii din Pannonhalma un sat (în comitatul Győr, R. P. Ungară). În lista demnitarilor, între alții >: Desideriu episcop de Cenad, Alexandru episcop de Oradea, Reynald episcopul Transilvaniei.

Regest după textul lat. din Wenzel, I, p. 209—211.

¹⁾ *in sua iustitia*. ²⁾ *Karako*, în raionul Alba reg. Hunedoara. ³⁾ *Crapundorph*, în raionul Alba reg. Hunedoara.

1226 Februarie 17, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., prea iubitului nostru fiu întru Hristos <Andrei al II-lea, ilustrului rege al Ungariei, sănătate etc. După cum ne aducem aminte că prin scrisorile noastre am cerut de multe ori lumină tale să fie cu băgare de seamă cercetând privilegiile tale, ne-am încredințat că cuprinsul lor spunea lămurit că tu, prin dărnicia ta regească, ai dăruit iubiților noștri fii, fraților casei Ospitalierilor sfintei Marii a Teutonilor țara Bârsei și de dincolo de munții Carpați ¹⁾ și că, datorită stăruitoarelor tale rugăminți, am luat-o sub ocrotirea scaunului apostolic și i-am hărăzit libertăți osebite, hotărînd ca ea să nu fie supusă nimănui altuia decât pontificelui roman, pentru ca, prin această măsură, să se umple mai repede cu coloniști ²⁾, iar meritul dăniei tale să fie cu atât mai mare, cu cât darul cucernic al dărniciiei tale trebuia să aducă mai mult spor pământului sfânt, în slujba căruia zișii frați s'au pus cu trup și suflet. Apoi după multe neajunsuri și supărări, pe care se spune că tu le-ai pricinuit numiților frați, supărări cu privire la care ți-am trimis în multe rânduri scrisori de ale noastre, pe când — în sfârșit — tu ne făceai cunoscut că frații pomeniți, depășind hotarele moșiilor dăruite lor de tine, au cuprins unele din moșiile tale, iar noi printr'o scrisoare le-am poruncit să înapoieze înălțimii tale pământurile încălcate și de aci înainte să înceteze de a mai încălca alte bunuri de ale tale; tu, precum am înțeles, căutând să-ți îndrepti gândul dela moșiile acelea despre care se spunea că ei le cuprinseseră în afara hotarelor îngăduite de tine, la acelea pe care le-ai dăruit lor prin dărnicia ta milostivă, pe care, cum am mai spus, li le-am întărit prin puterea noastră bisericească la rugămințile tale, le-ai poruncit să-ți înapoieze chiar țara dăruită de tine din dragoste frățească și întărită de scaunul apostolic la rugămințile tale, înfricoșându-i cu grele amenințări dacă nu se supun poruncii tale. Acestea fiind aduse la auzul nostru prin mijlocirea fraților, noi, căutând să facem cele cerute de slava și de mântuirea ta, cât și de dreptul fraților sus pomeniți, cum e și de datoria noastră, ne-am străduit cu hărnicie să îndemnăm și să sfătuim prin scrisoarea noastră chibzuința ta, atrăgându-ți luarea aminte că nu se păstrează fără primejdie decât ceea ce se dăruiește printr'o evlavioasă dărnicie și tălmăcind scrisoarea noastră sus numită în înțelesul firesc arătat de noi mai sus, să nu mai superi pe zișii frați cu privire la țara dată lor de tine prin cucernica ta dărnicie, ci să li-o lași în pace potrivit hotarelor arătate în scrisoarea dăniei tale, înapoindu-le cetatea aceea de care se zice că i-ai despoiat și să-i despăgubești de pagubele și vătămrile pe care le-ai făcut până acum. Cât pri-

¹⁾ *montes nivium.* ²⁾ *coloni.*

vește pe frați, le-am poruncit prin scrisoarea noastră, să-ți înapoieze tot ce se va găsi că au cuprins în afară de hotarele pomenite și pentru ca această neînțelegere să nu se învenineze și mai mult, am poruncit ¹⁾ abaților . . de Linewelt și . . de Igrîș și . . de Cârța ²⁾ ca, mergând înșiși la locurile cu pricina, să cerceteze cu luare aminte hotarele pomenite și, dacă se va dovedi că frații au cuprins ceva în afară de aceste hotare sau margini, să le poruncească pe temeiul autorității noastre ca să ți le înapoieze fără zăbavă, urmând să ne trimită o dare de seamă întocmai despre tot ce vor fi aflat și vor fi înfăptuit. Și am mai scris ³⁾ înălțimii tale să îngăduie suszișilor abați să cerceteze nestânjenit pricina de mai sus și, dacă crezi că e în folosul tău, să trimiți împreună cu ei niște delegați care să urmărească meșul acestei cercetări. Numai să ia seama regala ta chibzuință dacă se cade să se aducă vreo schimbare de către tine sau de către frații cu pricina în timp ce e în curs o astfel de cercetare și darea de seamă privitoare la ea. De bună seamă că, după ce ni s'a adus la cunoștință că frații pomeniți, nemulțumiți cu dania ta, au încălcat în chip nesocotit multe bunuri de ale tale, iar când tu le cereai înapoi aceste bunuri ți-au răspuns că voiesc mai degrabă să moară luptând pentru acele pământuri decât să ți le înapoieze, noi, mișcați adânc de o asemenea cutezanță, am scris venerabililor noștri frați, episcopii . . de Oradea și . . de Győr, scrisori⁴⁾ foarte aspre împotriva lor, zicem aspre gândindu-ne la mărimea vinei ce se arunca asupra fraților și nu la forma poruncii date de noi, care este cuminte și dreaptă, așa ca să n'ai prilej nici prin scrisoarea al cărei înțeles, după cum am spus, te-ai silit să-l tălmăcești în alt chip și nici prin aceea pe care ai înțeles-o cum trebuie, de a mai supăra pe frați cu privire la pământurile dăruite lor, sau mai bine zis lui Dumnezeu, prin dărnicia ta, ci să ai numai prilejul de a căuta să redobândești pământurile pe care întâmplător le vor fi încălcat în chip nesocotit în afara hotarelor pomenite. De fapt ne-ai atârnat fără temei împotriva susnumiților frați și tot fără temei ai dobândit⁵⁾ scrisoarea pe care noi am trimis-o pomeniților episcopi, deoarece tu mai întâiu ai despoiat după bunul tău plac pe frați, nu numai de pământurile pe care spuneai că ți le-au răpit în afara hotarelor pomenite, dar și de acelea pe care le-ai dăruit lor atunci când era în curs darea de seamă a susnumiților abați, după cum am aflat apoi din plângerea lor și după cum m'am încredințat din faptul că preceptorul ⁶⁾ caselor numiților Ospitalieri, case ce se află în țara susnumită, în a doua sau a treia zi după ce solul tău a primit dela noi învoirea să se întoarcă la tine, a venit înaintea noastră despuiat — după cum spunea — de acea țară și alungat prin silnicie de pe ea împreună cu frații săi. După cum așa dar și altădată, mânați de o dragoste pă-

¹⁾ prin scrisoarea din 12 Iunie 1225 (nr. 167). ²⁾ *Querch*, în raionul Făgăraș, reg. Sibiu.
³⁾ printr'o scrisoare cu aceeași dată, de 12 Iunie 1225 (nr. 168). ⁴⁾ cu data de 1 Sept. 1225 (nr. 171). ⁵⁾ *impestrasti*. ⁶⁾ *preceptor*.

rintească, am îndemnat înțelepciunea ta ¹⁾), tot astfel o sfătuim, o îndemnăm cu și mai multă grijă și o implorăm în numele domnului Isus Hristos ca, neluând în seamă uneltirile celor răi care, văzând că numita țară datorită râvnei uriașe a pomeniților frați — a propășit așa de mult, prin veninoasele lor sfaturi îți atâță pofta în privința ei, să nu zăbovești de a rechema în țara ta pe numiții frați și, înapoiindu-le și poruncind să li se înapoieze în întregime toate bunurile lor și lăsându-le în pace și în liniște țara amintită, cu hotarele așa cum sunt însemnate în privilegiile tale, să-i despăgubești de pagubele și vătămrile ce le-ai pricinuit, pentru ca, printr'o vrednică despăgubire, să poți împăca mânia lui Dumnezeu, pe care neîndoișor îți dai seama că ai trezit-o împotriva ta și să faci darul tău plăcut aceluia dela care ai nu numai toate cele ce sunt ale tale, ci și pe tine însuși, bine știind că, dacă de această dată nu cauți să ne dai ascultare, nu avem de gând să mai stricăm vorbe fără rost pentru a te mai îndemna în această privință ci, după cum cugetul ne cere, avem de gând să-i sprijinim în dreptatea lor ²⁾ pe frații pomeniți, deoarece nu putem ascunde mai departe marea nedreptate ce li se face și paguba ce se pricinuește ajutorării pământului sfânt ³⁾). Și să nu se supere înălțimea ta, că iubitul nostru fiu, fratele Hermann <de Salza> magistrul casei suspomenite, nu s'a înfățișat înaintea ta căci, deși a avut de gând să facă acest lucru, din pricina unor treburi ale bisericii și ale imperiului, pentru împlinirea cărora ni s'a părut de trebuință dibăcia și râvna lui, am hotărît să-l oprim aci, rugându-te stăruitor ca stăruințele noastre să-i acopere lipsa pe lângă înălțimea ta. Dat în Lateran, în a treisprezecea zi înainte de calendele lui Martie, în al zecelea an.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 44—46; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 96—98.

181

1226 Februarie 17, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., prea iubitei fiice a noastre întru Hristos . . regina Ungariei, sănătate etc. Nădăduind că vei binevoi să îplinești rugămintea noastră, mai ales într'o pricină unde e vorba de o mare evlavie și care privește mântuirea prea iubitului nostru fiu întru Hristos, Andrei ilustrul rege al Ungariei, soțul tău, cât și, fără îndoială, pe a ta, ne-am hotărît să rugăm și să îndemnăm cu stăruință pe luminăția ta ca, plină de râvnă să îndupleci cu izbândă pe rege să dea înapoi iubiților noștri fii, fraților casei sfintei Marii a Teutonilor pământurile și toate cele ce le-au fost luate de către rege și de către trimișii lui și dându-le

¹⁾ providentiam tuam. ²⁾ in sua iustitia. ³⁾ Cf. scrisoarea către același din 27 Oct. 1225 (nr. 176).

despăgubire și poruncind să li se dea despăgubire în ce privește pagubele și vătă-
mările ce li s'au adus, să-i sprijine, din cinstire față de Dumnezeu și față de noi,
să-i ocrotească și să-i apere în așa fel, încât să fie vrednic de pe urma acestei fapte a
lui de harul deosebit al lui Dumnezeu și să nu ne silească pe noi, care în cele din
urmă nu vom putea tăgădui zișilor frați ajutorul nostru la judecată, să luăm alte
măsuri împotriva lui. Iar tu caută să împlinești rugămintea noastră, ca să putem
să-ți fim recunoscători și, la nevoie, să fim cu atât mai aplecați să împlinim după
cum se cuvine cererile pe care ni le-ai înaintat. Dat în Lateran, în a treisprezecea zi
înainte de calendele lui Martie, în anul al zecelea.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 46—47; Hurmuzaki-Densușianu I, 1,
p. 99—100.

182

1226 Februarie 17, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., venerabilului frate <Robert> episcop de Vesprim și
iubitului fiu. . prepozit de Alba, din dieceza de Vesprim, sănătate etc. După cum
ne amintim că prin scrisorile noastre am atras de multe ori luarea aminte prea
iubitului nostru fiu <Andrei al II-lea> ilustrul rege al Ungariei, cercetând privi-
legiile lui, am văzut limpede că numita țară Bârsa etc.¹⁾. Drept aceea prin
scrisoarea apostolică de față poruncim chibzuinței voastre ca, în fața arhiepiscopilor
și episcopilor regatului, să căutați a-l îndemna cu chibzuință și a-l îndupleca pe
rege să aducă la îndeplinire cele de mai sus. Răspundeți-ne cât mai grabnic,
arătându-ne ce ați făcut și dându-ne răspunsul lui. Dat în Lateran, în a trei-
sprezece a zi înainte de calendele lui Martie, în al zecelea an al păstoririi
noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 46; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 99.

183

1226 Noembrie 17, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., venerabilului frate <Robert> arhiepiscop de Strigoni-
u, mântuire etc. Venerabilul frate al nostru . . episcopul și iubiții fii ai capitolului
bisericii din Cenad ne-au înștiințat prin scrisoarea lor că veniturile aceluia capitolu
au scăzut atât de mult din pricina luptelor și a feluritelor răutăți ale vremurilor,

¹⁾ De aci, cu cuvenita schimbare a construcției, se reproduce textual scrisoarea cu aceeași
dată adresată regelui (nr. 180).

încât unii canonici ai acelei biserici s'au lipsit la prebendele ¹⁾ lor, deoarece nu puteau să trăiască din ele. Drept aceea, întrucât cu creșterea sărăciei se împuținează numărul slujitorilor ²⁾ la acea biserică, astfel că ea a și început să fie lipsită de slujbele <religioase> obișnuite, episcopul și capitlul ne-au rugat cu stăruință să binevoim a ne îngriji cu înțelegere părintească, îngăduind mărirea prebendelor acelor canonici din veniturile capelelor diecezei Cenadului, până când prin îndreptarea vremurilor se va îndrepta și starea în care se află acea biserică. Așa dar, noi având o încredere deosebită în adevărul iubirii tale <creștinești> ³⁾ poruncim frăției tale prin <această> scrisoare apostolică să te duci însuși la biserica Cenadului și după ce te vei sfătui cu pomeniții episcopi și capitlu, să te îngrijești de cele arătate precum ți se va părea mai potrivit, ținând seama de toate împrejurările. Dat în a cincisprezecea zi înainte de calendele lui Decembrie, <în anul al unsprezecelea> ⁴⁾).

Textul lat. la Theiner, I, p. 70.

184

1227 Februarie 12, Roma (Lateran).

Honoriu episcopul etc., către A. prepozitul de Arad, mântuire etc. Când veniseși de curând la scaunul apostolic, iscându-se neînțelegere între tine și iubitul fiu Ioan Capucius subdiacon și capelan al nostru, cu privire la prepozitura bisericii din Arad, am numit între voi ca judecător ⁵⁾ pe iubitul nostru fiu P<etru> ⁶⁾ cardinal diacon al <bisericii> sf. Gheorghe ad velum aureum ⁷⁾, înaintea căruia v'ați judecat un timp pentru numita prepozitură, iar în cele din urmă, prin mijlocirea numitului cardinal, ați încheiat între voi o înțelegere prietenească, pe care cu smerenie ne-ați cerut să binevoim a o întări cu puterea <noastră> apostolică. Așa dar noi, înduplecați de cucernicile tale rugăminți, confirmăm prin autoritatea noastră apostolică amintita înțelegere, întrucât a fost făcută fără de nicio strâmbătate și a fost primită de amândouă părțile și o întărim prin ocrotirea scrisorii de față. Așa dar, nimănui . . . etc. Iar dacă cineva . . . etc. Dat în Lateran, în ziua a doua înainte de idele lui Februarie, în anul al unsprezecelea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 72.

¹⁾ posturi de canonici, de care țineau anumite venituri. ²⁾ *servitores*. ³⁾ *caritas*. ⁴⁾ Intregire făcută de Theiner. ⁵⁾ *auditor*. ⁶⁾ Pietro Capuano, care a jucat un rol în calitate de legat pontifical, în cruciada a IV-a. (1202—1204). ⁷⁾ S. Giorgio in Velabro, biserică la Roma.

1227 Iulie 31, Anagni.

Grigore episcopul etc., venerabilului frate <Robert> arhiepiscop de Strigoni, legat al scaunului apostolic, mântuire etc. Ne bucurăm întru domnul, slăvind prin trăinicia laudelor măreața și minunata milă a mântuitorului nostru, pentru că fără a urî nimic din ceea ce a făcut, ci voind ca toți să fie mântuiți și nimeni să nu piară, s'a îndurat prin nespusa lui milă să aducă pe calea adevărului pe cei ce zac în bezna neștiinței, <scoțându-i> din rătăcirea păgânătății <lor>. Intr'adevăr am aflat nu de mult, din scrisoarea trimisă de tine, că domnul și dumnezeu nostru Isus Hristos, îndreptându-și privirile cu milă asupra neamului Cumanilor, le-a deschis poarta mântuirii în zilele acestea. Căci unii dintre nobilii acelui neam au ajuns prin tine la harul botezului și un principe, cu numele Bortz, din țara lor, împreună cu toți supușii săi, dorește să primească, prin mijlocirea ta, credința creștină și în acest scop a trimis anume la tine pe singurul său fiu, împreună cu frații predicatori ¹⁾, lucrători la secerișul domnului în zisa țară, rugându-te stăruitor ca, mergând chiar tu la dânsul și la ai săi, să le arăți calea vieții, pe care să poată ei ajunge la cunoașterea adevăratului dumnezeu. Și de aceea, măcar că erai hotărît a pleca în pelerinaj, pentru împlinirea legământului ²⁾ pe care îl făcuseși întru ajutorul pământului sfânt, totuși ținând seama că din aceasta se poate ivi un rod atât de îmbelșugat de suflete și o sporire <atât de mare> a credinței creștine, dacă te apleci spre cucernicele lor dorințe amânând pomenitul pelerinaj, te-ai îngrijit să trimiți la noi pe iubitul . . arhidiacon de Zala, rugându-ne cu supunere și smerenie să-ți îngăduim să faci aceasta fără vreo piedică din susnumitul legământ; și fiindcă ai putea avea mai mult rod dacă ai primi sarcina de legat al scaunului apostolic, întrucât autoritatea <apostolică> s'a bucurat întotdeauna de mare prețuire în Cumania și în acea țară vecină a Brodnicilor ³⁾, despre convertirea cărui neam se trage nădejde, <ne-ai rugat> să binevoim a-ți încredința slujba de legat, prin care să ai puterea în aceste țări de a predica în locul nostru, de a boteza, de a ridica biserici, de a hirotonisi preoți, cât și de a numi episcopi ⁴⁾ și îndeplini îndeobște toate slujbele ce țin de cult și de sporirea credinței. Deoarece, așa dar, pe drept cuvânt un bun mai mare trebuie ales înaintea unui bun mai mic și deoarece suntem deplin încredințați de sârguința dragostei tale, îți dăm învoirea cerută de a merge în pomenitele ținuturi, încredințând în această privință cucerniciei tale slujba de legat deplin în aceste ținuturi. Dat la Anagni, în a doua zi înainte de calendele lui August, în anul întâiu al <păstoririi noastre>.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 102.

¹⁾ călugării dominicani. ²⁾ *voti tui*. ³⁾ în Cumania et Brodnic terra illa vicina. ⁴⁾ *creandi episcopos*.

1227.

Andre, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, tuturor cărora li se va arăta scrisoarea de față mântuire și numai bine. Voim să ajungă la cunoștința tuturor, atât a celor de acum, cât și a celor viitori, că oamenii din neamul <Nopoc-mezte¹⁾>, venind înaintea noastră, ne-au arătat un privilegiu al regelui Coloman ²⁾, pe care din pricina prea marji lui vechimi, ne-au cerut cu smerenie să-l reîm noim. Cuprinsul acestui privilegiu este următorul: Coloman... <mai înainte> ³⁾ în cetatea Crasson, a fost conducător Mesta ⁴⁾, căruia regele i-a dăruit cetatea Crasson, iar <el>... ⁵⁾ n'a primit, ci a cerut să nu dea dijme. Pământul său a fost Câmpia Bivolilor ⁶⁾ și <a fost> numai câmpie. <Dar el mai avea și> pădurea Scecos. Nepocor poartă haina, iar nepotul său aduce lui Nezdinus... poartă mănășă ⁷⁾ dreaptă. Nezdinus să nu dea dijme, nici să meargă la oaste, nici să plătească darea ⁸⁾ împreună cu satul. Iar numele susnumiților oameni sunt acestea: Tola, fiul <lui> Nezdin, Wonc, Denc, fiul lui Iwan, Stefan, Wolcan, Poch, Bungi, Wich, Mic ⁹⁾. Voind noi ¹⁰⁾ să satisfacem cererile lor, am pus să se transcrie privilegiul lor..., cărora le-am mai dat, lor și prin ei <urmașilor> lor ¹¹⁾, să stăpânească un pământ <numit> Gemelchen, care cu un alt nume se cheamă Bozia. Hotarul acestui pământ începe dela hotarul <lui> Gutfrex și merge dealungul apei Gemelchen ¹²⁾ până la hotarul <lui> Cepan, fiul lui Cepan și de aici se întoarce la hotarul amintitului Gutfrex și partea din susnumita apă <Gemelchen>... lui Simeon ¹³⁾, <este> partea acestuia. Iar pentru ca această danie a noastră să aibă <puterea> veșnicei trăinicii, am dat acest act, întărit cu pecetea noastră dublă ca o mărturie de crezare. În anul domnului o mie două sute douăzeci și șapte, în al domniei noastre al douăzeci și patru.

Textul lat. după un transumpt deteriorat din 1611 (eliberat de principele Gabriel Bathori la cererea lui Grig. Hidy vice-comite de Crasna) la Fejér, III, 2, p. 483—484 și la Teutsch-Firnhaber, I, p. 41—42, după două copii moderne, care prezintă unele deosebiri în ortografie și din care cea din Fejér e mai completă. Privilegiul lui Coloman — foarte confuz — e considerat fals, dar împotriva textului actului de confirmare nu se poate aduce nicio obiecțiune mai gravă (Cf. Szentpétery, I, nr. 436).

¹⁾ Integritate după actul de confirmare al regelui Bela al IV-lea din 9 Iun. 1250 (Fejér, IV, 2, p. 235). ²⁾ A domnit între 1095—1116. ³⁾ ... *pus* = <ante tem> *pus*? ⁴⁾ Traducerea probabilă a expresiei: *princeps fuit in Crasson* (Fejér: Crassou; Teutsch-Firnhaber, după ortografia unei copii moderne: Kraszon) *civitate Mesta*. De obicei, *Crassou* în documentele Caraș în Banat. Poate fi însă aci Crasna (Sălaj). ⁵⁾ *i...* = *idem*. ⁶⁾ *planities bubalorum* Câmpia Bivolilor, Câmpia Boilor sau Câmpia Zimbrilor. ⁷⁾ *cyrothecam*, mănășă, mănecă. ⁸⁾ *debitum*, darea (uneori vama) cuvenită. ⁹⁾ Numele acestea le-am reprodus după Fejér. Cele mai multe prezintă unele deosebiri ortografice la Teutsch-Firnhaber: To!a, fiul lui Nerdinus, Vone, Dene, fiul <lui> Ioan, Stefan, Volcan, Poch, Bungi, Vich, Mic. ¹⁰⁾ Andrei al II-lea. ¹¹⁾ *per eos <eorum heredi>bus*. ¹²⁾ după Fejér; *Gemelechen*, după Teutsch-Firnhaber. ¹³⁾ *Simeony* la Fejér; *Symeoi* la Teutsch-Firnhaber.

1227.

Bela, din mila lui Dumnezeu, rege, fiul întâi născut al regelui Ungariei ¹⁾, tuturor credincioșilor întru Hristos, atât celor de față cât și viitori, care vor vedea aceasta sănătate și milostivire. Doarece biserica, mama tuturor, prin regi, etc.²⁾ trebuie să fie înălțată, voim să ajungă la cunoștința tuturor, că biserica din Strigoniu, dela care, ca mamă a celorlalte și învățătoare, primim tainele bisericești, trebuie să se bucure de drepturi osebite. De aceea am dat, la cererea fraților dela această biserică, în părțile Transilvaniei ³⁾ patru gospodării de oameni ai cetății ⁴⁾, aflătoare pe moșia lor, ce se numește Vinț ⁵⁾ și ținând de comitatul Turda, anume ale lui Bicca și Nel, împreună cu ale altor doi tovarăși ai lor, ca să slujească numitei biserici, potrivit privilegiului ei ⁶⁾. Și pentru ca această danie a noastră să se bucure de privilegiul trăinicieii și să nu poată fi nimicită la îndemnul cuiva, am dat această scrisoare a noastră capitlului, întărită cu pecetea noastră. Dat de mâna prepozitului de Zagreb, Matei cancelarul curții noastre, în anul o mie două sute douăzeci și șapte, fiind Pous mare vistiernic al nostru și comite de Alba, iar Pousa voevod.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 105—106. Cf. Szentpétery, I, nr. 580.

188

1228 <Martie 21, Roma (Lateran)>

Grigore episcopul etc., prea scumpului fiu întru Hristos, Bela, fiul prea scumpului nostru fiu întru Hristos <Andrei al II lea> ilustrul rege al Ungariei, mântuire etc. Aducem nesfârșite mulțumiri creatorului care ți-a insuflat un simțământ așa de cucernic încât, spre a converti pe Cumani la dânsul, ai intrat în țara lor, împreună cu venerabilul nostru frate <Robert> arhiepiscopul de Strigoniu, legatul scaunului apostolic, străduindu-te din toate puterile, ca un principe catolic și odraslă a unei adevărate cucernicii, să aduci neamul acela la credința catolică și să sporești poporul domnului. Și n'ai fost dezamăgit în dorința ta, ci dimpotrivă, atotputernicul a văzut din ceruri cucernicul tău gând, dând, după dorința ta, roadă osteneții pe care ai pus-o convertind o mulțime nu neînsemnată de Cumani. Lăudând așa dai cu drept cuvânt cucernicia ta, care prin această faptă s'a apropiat strâns de inima noastră, întrucât tu, fiind rege, fiu de rege și urmaș al unor regi, faci o slujbă atât de plăcută regelui regilor, pe care a-l cunoaște înseamnă a trăi, iar a-l sluji înseamnă a domni, rugăm și implorăm

¹⁾ În text: *Regni* <în loc de *regis*> *Hungarie*. ²⁾ Formulă de cancelarie, prescurtată în textul original. ³⁾ *Ultrasilvania*. ⁴⁾ *mansiones castrensium*. ⁵⁾ *Oranas Winc*, Vințul-de-Sus (ori Unirea în raionul Aiud, reg. Cluj). ⁶⁾ *secundum libertatem suam*.

între domnul pe înălțimea ta, ca această faptuire pe care ai îndeplinit-o, începând-o într'un chip atât de vrednic de laudă, să o duci bărbătește mai departe, înflăcărat de nădejdea dumnezeieștii răsplăți. Căci dumnezeu, care prin tine a făcut un bun început, prin a sa milostivire va face ca, în mâna ta, această sarcină să meargă necurmat din ce în ce mai bine, dăruindu-i un sfârșit fericit. Iar tu însuși îți vei face un nume vrednic de amintire și vei putea, pe bună dreptate, să aștepti dela dumnezeu răsplata cerească, iar dela noi binecuvântare și mulțumire. Dat ca mai sus.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 108.

189

1228 Martie 21, Roma (Lateran).

Grigore episcopul etc., iubitului fiu . . priorul ordinului Predicatorilor din Ungaria, mântuire, etc. Deoarece venerabilului nostru frate . . arhiepiscopului de Strigoni, legat al scaunului apostolic, dumnezeu i-a dat roadă potrivit dorinței sale, adică convertirea unei mulțimi nu neînsemnate de Cumani și de vreme ce numitul arhiepiscop din acele părți, prin harul lui Hristos, l-a și făcut episcop pe venerabilul frate Teodoric <din> ordinul tău: tu și frații ordinului tău, cari, datorită prescripțiilor numitului ordin, sunteți datori a căuta mântuirea sufletelor, trebuie să fiți pregătiți să vă apucați din toată inima de acest lucru și, lucrând împreună cu arhiepiscopul și cu episcopul mai sus numiți, să faceți să propășească o îndeletnicire așa de cucernică și sfântă. Drept aceea, prin scriere apostolică poruncim cucerniciei tale să trimiți la Cumani pe acei frați care vor fi mai destoinici, după știința celui arhiepiscop, precum și a celui episcop, care, întrucât a fost aproape cinci ani prior al numitului ordin din Ungaria, cunoaște pe deplin pe cei care sunt mai potriviți și tu trebuie să nu te arăți neînduplecat, ci înțelegător față de râvna aceluia care se îmbie pentru aceasta, mai ales că, după cum am aflat, mai mulți dintre susnumiții frați se îmbie întru Hristos pentru această sarcină. Dat în Lateran, în a douăsprezecea zi înainte de calendele lui Aprilie, în al doilea an al păstoriei noastre.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 107.

190

1228 Martie 21, Roma (Lateran).

Grigore episcopul etc., venerabilului frate . . arhiepiscop de Strigoni, legat al scaunului apostolic, mântuire, etc. Ne bucurăm întru domnul că a dat rod muncii tale, după dorința ta, anume convertirea unei mulțimi nu neînsemnate de Cumani și că, prin harul lui dumnezeu, ai și pus ca episcop în acele părți pe

venerabilul nostru frate Teodoric, din ordinul fraților predicatori, învățat în legea domnului și strălucit prin felul lui de viață, prin autoritatea îngăduită ție în această privință de scaunul apostolic. Deoarece însă susnumitul neam, care până acum a fost rătăcitor și nestatornic, n'a avut așezări ¹⁾ statornice, iar acum dorește să clădească orașe și sate ²⁾, în care să locuiască și să întemeieze biserici, noi, luând cunoștință de cererea ta în această privință, prin puterea celor de față îți îngăduim ca credincioșilor care vor fi mers chiar ei <în Cumania> sau vor fi trimis ajutoare pentru a se ridica acolo biserici sau clădiri de trebuință, să le dai o indulgență ³⁾, care să nu treacă totuși de o sută de zile, iar celor care se duc să recucerească ținuturile creștinilor vecine cu Cumanii și pe care le-a cuprins sultanul din Iconiu sau alți necredincioși, sau celor care pornesc împotriva acelor care atacă pe Cumanii convertiți și împiedecă pe ceilalți de a trece la credința creștină, să le dai o îngăduire ⁴⁾, care să nu treacă totuși de doi ani, după sârgul cucerniciei lor, după măsura ajutorului dat și a osteneții puse în acest scop, iar <această> indulgență și <această> îngăduire să le vestești sau să pui să se vestească unde vei găsi cu cale. Pe lângă aceasta, pentru o mai bună propășire a acestui lucru, prin puterea celor de față îți îngăduim <aceasta> că, dacă unii din cei plecați sau din cei ce vor pleca în Cumania în slujba lui Isus Hristos au căzut sub o osândă canonică întărită, și mărturisind aceasta în taină n'au vrut să se pocăiască în fața lumii ⁵⁾, când nu sunt învinuiți de nimeni, să poți după chipul obișnuit al bisericii să le împărtășești binefacerea iertării, afară numai dacă nu s'a ajuns cumva până la schilodire ⁶⁾ sau la omor. Dat ca mai sus.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 111, cu indicarea greșită a anului: 1229.

191

1228.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapururea. Fiind dator prin slujba demnității regale a prețui și a răsplăti meritele tuturor, este drept și potrivit cugetului înțelept să stârpim din rădăcină pe prietenii nedreptății și pe dușmanii dreptății, zdrobind pe răuvoitori prin răsbunarea nelegiurilor lor și înăbușind răul scos la iveală, iar pe cei buni, pe apărătorii intereselor regatului și ale coroanei regale să ne silim a-i hrăni și a-i împărtăși cu darurile mărinimiei regale. Așa dar, îndemnați de aceste gânduri, am

¹⁾ mansiones. ²⁾ civitates et villas. ³⁾ peccatorum indulgentiam. ⁴⁾ remissionem (tot în sens de indulgență). ⁵⁾ publice. ⁶⁾ mutilationem membri.

hotărît să aducem la cunoștința celor de față și viitori că, deoarece banul Simion, fratele banului Mihail, făptuind în chip crud și groaznic un fel nou și nemaipomenit de nelegiuire și de crimă, precum și de uneltire blestemată, a pus la cale și a uneltit împreună cu părtașii săi, bărbați sângeroși și vicleni, spre batjocorirea și jignirea coroanei regale, omorîrea reginei Gertruda de bună amintire, prea iubită noastră soție, la consfătuirea pe care am avut-o împreună cu fiii, episcopii și toți baronii noștri, am hotărît să fie luate toate moșiile sale și să se întoarcă, după dreptate și potrivit legii, în mâinile regale. Din ele am dăruit, ca s'o stăpânească prin drept de moștenire iubitul și credinciosul nostru Dionisie, fiul lui Dionisie, mare vistier, pentru statornicia neclintitei sale credințe, pe care ne-a dovedit-o neîncetat în chip strălucit, pretutindeni și întotdeauna, moșia numită Săplac așezată în Transilvania ¹⁾, cu toate satele, prediile, libertinii, slugile, slujnicele ²⁾ și toate celelalte ce țin de ea, hotărnicită din toate părțile cu margini și hotare neîndoelnice și am poruncit să fie pus din autoritate regală în stăpânirea ei prin credinciosul nostru Alcol Bodul comite, din neamul Aba, fiul lui Leustachiu. Primul ei hotar începe în partea de răsărit la râul Mureș, la locul care se chiamă Mogorreuu și urmează cursul aceluiași Mureș, având la stânga pământul magistrului Dionisiu, iar la dreapta pământul banului Simion; de aci merge de-a lungul Mureșului până la cetatea Wecheu, iar sub cetatea Wecheu cotește spre dreapta: acolo se află două semne de hotar ³⁾; apoi se îndreaptă spre apus și se urcă pe muntele ce se chiamă Zakal, acolo sunt două semne de hotar, din care unul de pământ, al doilea un copac; pe urmă coboară la mlaștina Zakal, pe care o trece la Dienus Teleke; apoi merge pe lângă satul Luer, rămânând la stânga pământul magistrului Dionisiu, iar la dreapta acela al banului Simion și mergând în chipul acesta, se urcă pe muntele mare, apoi se coboară de pe munte și cotește spre miazăzi, trecând peste un drum mare, care merge dela Săplac până la Reghin, apoi se urcă din nou pe un muncel, la capătul căruia se coboară spre apus, la râul care se chiamă Lyuch, pe urmă trece râul acela și continuă la pământurile comitelui Bana, unde se află o movilă de hotar; după aceea, se urcă în partea stângă lângă pârâul Milos, spre miazănoapte și merge în felul acesta până la locul unde se află trei semne de hotar ale comitelui Bana; pe urmă lângă un alt pârâu, care se chiamă Osoio syd, se urcă în sus pe cursul aceluiași râu ⁴⁾, iar la capătul lui se află două semne de hotar ale lui Ioan, fiul lui Ștefan; apoi merge în vârful muntelui și chiar în vârful muntelui se află semnul de hotar al aceluiași Ioan, fiul lui Ștefan; iar în muntele acela, unde se sfârșește pământul lui Ioan sunt patru semne de hotar și acolo atinge hotarul lui Emeric; pe muntele acela merge la un deal, unde se sfârșește hotarul lui Emeric; acolo intră în

¹⁾ *Ultrasilvania.* ²⁾ *villis et predi;*, *libertinis, servis, ancillis.* ³⁾ *due mete in terra*, adică de pământ. ⁴⁾ *eiusdem fluvii.*

hotarul comitelui Coquinus și astfel se coboară în valea numită Zeku; de aci se coboară la râul ce se chiamă Pizternha și merge de-a-lungul aceluiași râu în sus, spre miazănoapte, la satul Radus, care rămâne pe mâna dreaptă, iar în partea stângă merge în sus și astfel în partea de sus a satului se află semnul de hotar, unde se sfârșește pământul comitelui Coquinus; pe urmă atinge hotarul lui Dumitru și se urcă pe muntele Zaurș și pe muntele acela merge spre răsărit și semnul de hotar se află sub stejar; apoi se urcă în partea stângă între doi fagi ¹⁾, unde se află două semne de hotar foarte mari, în șes; pe urmă se duce la un muncel, de pe care se coboară la un plop, unde semnul de hotar este o movilă iar celălalt este în formă de cruce pe un copac; apoi se coboară dealungul pâraului și acolo intră în pădurea de fag, care se chiamă Madadbiki și prin pâraul acela se sfârșește la malul lui Soyou, unde sunt două semne de hotar sub copacul cel mare, apoi intră în Soyou și se urcă până la izvorul lui Soyou ²⁾, de unde merge spre muntele care se chiamă Cuzberch; pe muntele acela merge până la izvorul Bodagd, apoi înaintează la munții Călimani ³⁾, iar de aci la Ruscia. I-am dăruit de asemenea sus zisului magistru Dionisie un sat al banului Simion, puțin îndepărtat, cu numele Giaca ⁴⁾, al cărui prim hotar atinge <pământul lui> Coquinus în spre răsărit, al doilea hotar atinge Bulsu în spre apus, iar al treilea hotar atinge spre miazăzi Orcar și în chipul acesta se sfârșește. Pentru ca deci această danie făcută de noi să nu poată fi stricată niciodată în scurgerea vremii, ci să rămână în veci întreagă și neatinsă, am dat această scrisoare întărită pe veci cu puterea peceții noastre. Intocmită de mâna magistrului Bulsu cancelar al curții regale și prepozit de Györ, în anul o mie două sute douăzeci și opt dela întruparea domnului, pe vremea venerabilului Robert arhiepiscop de Strigoni și al reverendului Ugrin arhiepiscop de Calocsa, pe când cârmuiau <în chip> fericit bisericile lui Dumnezeu episcopii Desideriu de Cenad, Alexandru de Oradea, Reynald al Transilvaniei, <episcop> ales de Agria, Grigore de Györ, Briccius de Vaș, Bartolomeu de Pécs, Ștefan de Zagreb, Bartolomeu de Vesprim; pe când Dionisie era comite palatin, Ladislau comite curial al curții noastre și comite de Bács, Ochuz comite curial al reginei și comite de Bodrog, Julia mare comite de Sopron, Nicola, fratele lui Ugrin, comite de Bihor, Demetriu mare stolnic ⁵⁾ și comite de Pojon, Julia mare paharnic ⁶⁾ și comite de Moson, Nicolae magistru și comite al comișilor ⁷⁾ și alți mulți deținători de dregătorii ⁸⁾ și de comitate.

Textul lat. la Varjú Elemér, I, p. 3—6 (după un transumpt din 1378).

¹⁾ *duos biku.* ²⁾ *caput Soyou.* ³⁾ *alpes Clementis.* ⁴⁾ *Gyeka.* ⁵⁾ *magistro dapiferorum.* ⁶⁾ *magistro pincernarum.* ⁷⁾ *magistro et comite agazonum.* ⁸⁾ *magistratus.*

1228.

<Andrei al II-lea regele Ungariei întărește un act de sentință al palatinului Dionisie. În lista demnitarilor, între alții>: Desideriu episcop de Cenad, Alexandru episcop de Oradea, Reynold episcopul Transilvaniei), Dionisie, fiul lui Dionisie, mare vistiernic și comite de Solnoc.

Regest după textul lat. (transumpt din 1488) din Smičiklas, III, p. 296.

193

1229 Septembrie 13, Perugia.

Grigore episcopul etc., venerabilului frate . . episcop al Cumanilor, mântuire etc. De vreme ce ai muncit cu râvnă pentru sădirea credinței în neamul Cumanilor și ai făcut progrese vrednice de laudă, cu ajutorul sporului dat de dumnezeu, încuviințând cu bunăvoință rugămințile tale, hotărîm ca atât tu, cât și urmașii tăi să fiți slobozi de orice supușenie, afară de cea față de pontificele roman și să ții de-a-dreptul de jurisdicția scaunului apostolic. Și, pentru că copiii fragezi trebuiesc hrăniți mai degrabă cu lapte decât cu vin, care de obicei este vătămător celor mici, prin puterea scrisorii de față îți îngăduim și ție și urmașilor tăi, ca dacă unii din neamul Cumanilor trecuți la creștinism ridică cumva mâna asupra clericilor ²⁾ sau prin vreo altă nelegiuire cad sub osândă canonică cunoscută, să le puteți da, potrivit orânduirii bisericești, binefacerea iertării numai dacă păcatul lor nu e atât de greu și nemăsurat, încât să trebuiască cu drept cuvânt să fie îndreptat la scaunul apostolic, pentru ca nu cumva coarda rânduiei bisericești, care prin blândețe se îndoaie, să fie nimicită prin semeției. Nimănui așa dar <să nu-i fie îngăduit a călca așezările acestei hotărîri și îngăduinți a noastre>. Iar dacă cineva etc. Dat la Perugia, la idele lui Septembrie, în al doilea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 112.

194

1229 Octombrie 1, Perugia.

Grigore episcopul etc., iubiților fii, nobililor bărbați conducători și poporul Cumanilor ³⁾ curând trecuți la credința lui Hristos, mântuire etc. Orânduți de dumnezeu să smulgem spinii unei înrădăcinate vechimi, ca să răsădim peste seminții și neamuri mlădițele unei credințe proaspete, spre acest scop suntem mănați de o râvnă cu atât mai fierbinte, cu cât suntem încredințați că, prin aceasta, vom aduce lui Dumnezeu, mântuitorului nostru, roade mai îmbelșugate, de pe

¹⁾ *Ultrasilvanus*. ²⁾ *iniciendo forsan manus in clericos*. ³⁾ *nobilibus viris ducibus et populis Cumanorum*

urma cărora vom fi răsplătiți de cât e dânsul cu o mai mare răsplată, a veșnicei slave. Și, fiindcă virtutea de a păstra cele dobândite nu e mai mică decât aceea de a le dobândi, pentru ca noul răsăd, care n'a prins încă rădăcini destul de adânci, să nu se usuze, clătinat de vreo lovitură care să-l turbure, se cuvine să-l întărim cu zidul ocrotirii apostolice. Așa dar, deoarece voi, părăsind acum de curând rătăcirea păgânătății, ați apucat pe drumul dreptății și dela bezna necredinței ați trecut la adevărata lumină a credinței; noi, dorind propășirea voastră și voind să ne îngrijim de liniștea voastră, . .¹⁾ luăm sub ocrotirea noastră persoanele voastre și toate bunurile pe care le stăpâniți pe dreptate acum sau în viitor, oprind cu tărie ca cineva să cuteze a se face stăpân peste voi sau peste țara voastră, ori să vă pună jugul robiei pentru faptul că v'ați întors spre Hristos, hotărînd să vă bucurați în totul de vechea voastră libertate, păstrând însă frica lui Dumnezeu. Iar această dăruire a libertății, a scutirii și a pașnicei stăpâniri a pământului vostru, făcută încă de mult Cumanilor de către preascumpul nostru fiu întru Hristos A<ndrei>, ilustrul rege al Ungariei, cu învoirea fiului său prim născut, regele Bela, așa cum s'a făcut în chip chibzuit și s'a cuprins pe larg în scrisoarea numitului rege, întărită cu pecetea de aur, noi v'o confirmăm prin puterea noastră apostolică și o întărim prin ocrotirea scrisorii de față. Nimănui așa dar să nu-i fie îngăduit a călca așezările acestei scrisori de ocrotire, oprește, așezămînt și întărire etc. Iar dacă cineva etc. Dat la Perugia, la calendele lui Octombrie, în al treilea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 112—113.

195

1229.

<Andrei al II-lea regele Ungariei aplanează un litigiu între mănăstirea din Pannonhalma și capitlul din Alba Regală. În lista demnitarilor, între alții>: episcopia de Cenad vacantă, Alexandru episcop de Oradea, Reynald episcopul Transilvaniei; Dionisie, fiul lui Dionisie, mare vistiernic și comite de Solnoc.

Regest după textul lat. din Wenzel, VI, p. 466—467.

196

1229.

Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește slujitorului Mihail un pământ scos de sub dependența cetății Alba <în R. P. Ungară> «Dat de mâna magistrului Albert cancelar al curții noastre și prepozit de Arad, în anul dela întruparea domnului 1229». Bulchu episcop de Cenad, Alexandru episcop de Oradea. Reynald episcopul Transilvaniei; Moise palatin și comite de Bihor, Dionisie, fiul lui Dionisie, mare vistiernic și comite de Solnoc.

Regest. după textul lat. din Smičiklas, III, p. 318—320.

¹⁾ Lacună în textul latin publicat.

1230 Ianuarie 27, Perugia.

Grigore episcopul etc., iubiților fii.. abatelui și.. priorului de Igrîș ¹⁾ din dieceza Cenadului, mântuire etc. Venind înaintea noastră iubitul fiu S. preot, fost arhidiacon de Vetis din dieceza Oradea, ne-a arătat într'o cerere smerită că odinioară N<icolae> episcop de Tuscolo ²⁾, de bună amintire, penitenciarul papei H<onoriu>, de fericită pomenire, înaintașul nostru, mișcat de bunătate față de dânsul, care săvârșise din întâmplare crima omuciderii, a poruncit venerabilului nostru frate <Alexandru> episcopul de Oradea să-i dăruiască milostiv veniturile bisericești, pe care le avusese în biserica din Oradea. Nevoind s'o facă, preotul a făcut apel la scaunul apostolic. Miluindu-se de el, înaintașul nostru i-a poruncit în scris episcopului să se înțeleagă cu preotul în privința susziselor venituri. Și deoarece preotul, silit de mari nevoi, s'a reîntors la înaintașul nostru și a spus că episcopul nu se îngrijise să îndeplinească porunca, ba mai mult, dăduse venitul său altuia și l-a implorat pe înaintașul nostru să binevoiască a se milui de sărăcia lui, — fiindu-i milă de lipsa în care se afla, a poruncit în scris deseori numitului episcop să nu întârzie a da zisului preot un venit potrivit, fără sarcina păstoririi sufletelor, în cetatea sa <de reședință> ³⁾ sau în dieceza sa, pentru a putea trăi cuviincios și a nu fi silit să cerșească spre rușinea tagmei preoțești. A poruncit de asemenea în scris venerabilului frate <Ugrin> arhiepiscopului de Caloceș și cojudecătorilor săi ⁴⁾, ca să se îngrijească, din împuternicirea apostolică, de împlinirea acelei porunci, dacă numitul episcop nu s'ar îngriji s'o împlinească, silind pe aceia care s'ar împotrivi prin pedepse canonice. Dar nici episcopul n'a voit să împlinească porunca apostolică, nici cei numiți, arhiepiscopul și confrății săi ⁵⁾, nu s'au îngrijit de împlinirea ei. Ca urmare, miluindu-se de suferințele și lipsurile sale, des numitul înaintaș al nostru a poruncit după aceea venerabilului frate al nostru, arhiepiscopului de Strigoni și cojudecătorilor săi ca să pună pe episcop să dea, în timp de două luni, în orașul sau dieceza sa, un venit potrivit, scutit de sarcina păstoririi sufletelor, din care să poată trăi cuviincios; iar dacă nu ar face-o, să se îngrijească, cât vor putea mai de grabă, de împlinirea poruncii, silind prin pedepse bisericești ⁶⁾ pe cei care s'ar împotrivi, fără a ține seama de apel ⁷⁾. Împotrivindu-se să facă ceea ce i s'a poruncise, să i se impună prin numitul arhiepiscop de Strigoni, iar arhiepiscopul și cojudecătorii săi, deși primiseră împuternicire pentru aceasta, neîngrijindu-se de împlinirea ei, des amintitul preot ne-a rugat cu umilință ca, miluindu-ne

¹⁾ *Egres*. ²⁾ Nicolaus de Claramonte, cardinal episcop de Tuscolo, 1219—1227. ³⁾ la Oradea. ⁴⁾ *suis coniudicibus*. ⁵⁾ *eiusque collegae*. ⁶⁾ *censura ecclesiastica*. ⁷⁾ *appellatione postposita*.

de starea lui, să binevoim a pune capăt suferințelor și cheltuielilor sale. Pentru ca preotul sus zis să nu se plângă că, în urma repetatelor nesocotiri ale poruncilor și ordinelor apostolice, n'a aflat decât suferință și durere, poruncim chibzuinții tale, prin scrisoare apostolică, să impuneți des amintitului episcop să dea acelui preot măcar acum, în timp de două luni, socotit dela primirea poruncii voastre, în orașul sau dieceza sa, un venit potrivit lipsit de sarcina păstoririi sufletelor, din care să poată trăi cuviincios. Altminteri voi, nețirând seamă de niciun fel de apărare, de amânări, piedici sau apel, să vă îngrijiți de împlinirea poruncii, fără a ține seamă de scrisorile pe care se zice că le-ar fi primit zisul episcop cu privire la aceasta, în scopul de a zădărnici porunca apostolică, împotriva preotului, dela iubitul fiu, magistrul Egidiu subdiaconul și capelanul nostru. Constrângând pe cei care s'ar împotrivi prin pedepse bisericești fără drept de apel, să împliniți în așa fel porunca noastră, încât să se vadă, ca o urmare a faptei voastre, că lacrima celui sărac care se coboară până la bărbie, iar de aci ajunge în fața lui Dumnezeu, v'a pătruns pe voi, pentru ca noi să putem lăuda pentru aceasta pe drept grija și supunerea voastră. Dat în Perugia, în a șasea zi înainte de calendele lui Februarie, în anul al treilea al păstoririi noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 91—92.

198

1230.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, rege al Ungariei, Dalmației, Romei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapururea Se cuvine în deosebi milei luminăției regale—deoarece se naște din izvorul bună-tății — să strângă la sânul îndurării sale pe toți oaspeții care aleargă la ea ca la limanul mântuirii; dar și rânduiala minții cere să se sprijine și să se îngrijească cu dragoste de aceia pe care crede că-i poate câștiga, după puterea sa, în chip cât mai prielnic spre folosul regatului și cinstea coroanei. De aceea, vrem să dăm de știre atât vremurilor de acum, cât și celor viitoare că, îndemnați de sfatul fiului întâi născut ¹⁾ al nostru, regele Bela și al baronilor noștri, am dat, am dăruit și am hărăzit iubiților și credincioșilor noștri oaspeți tutonni din Sătmar ²⁾, care se află lângă râul Someș și care spuneau că au venit în Ungaria sub ocrotirea reginei Gise-la³⁾, dreptul ca judele lor să ia parte cu noi la oaste după obiceiul Sașilor, înarmat și împreună cu patru arcași. Li scoatem de asemenea de sub jurisdicția tuturor judecătorilor, păstrându-ne nouă și marelui vistier, care va fi atunci în slujbă,

¹⁾ La Fejér greșit: *progenitores* în loc de *primigeniti* (cf. și Szentpétery, I, nr. 462). ²⁾ *Zakmar Nemethi*. ³⁾ *Keysla*.

dreptul de a-i judeca, dându-le în deosebi libertatea de a alege pe judele oraşului ¹⁾ prin încuviinţarea celor mari şi a celor mici. Pe aceia care vor fi prinşi <sau învinuiţi> în oraşul lor de furt, tâlhărie, omucidere sau orice fel de crimă, să-i judece după greutatea faptei. În afară de aceasta le dăm pe amintitul râu un vad slobod de orice vamă, în aşa fel ca să nu-i poată supăra pentru dare la zisul vad nici comitele cetăţii Sătmar, nici comitele cămării noastre, nici altcineva. Am încuviinţat de asemenea să fie datori să plătească dijmuitorilor care vor fi în slujbă pe vremea aceea drept dare, după roade²⁾, doisprezece dinari în banii care umblă. Tot aşa am hotărât să poată păstra în biserica lor ca preot pe cine vor voi, scoţându-l cu desăvârşire de sub jurisdicţia şi puterea arhidiaconului de Sătmar ³⁾ şi păstrând în oraşul lor a patra parte a dijmelor. Pentru o mai mare întărire a libertăţii lor, venerabilul părinte Reinald episcopul Transilvaniei şi-a dat învoirea la cele rânduite şi stabilite de noi, iar ca răsplată pentru încuviinţarea dată, noi am întins spre suszisul episcop mâna dărniceii regale, pentru a-i face o danie mai îmbelşugată. Dar nu trebuie trecut sub tăcere nici aceea că, mergând noi în oraşul lor, ei trebuie să ne dea prânz şi cină după starea oraşului lor. În afară de aceasta, le-am dăruit, lor şi urmaşilor lor, pentru a-l stăpâni în veci, un pârânt vecin cu pământul lor, care a fost mai înainte al lui Dionisie, fiul lui Simion şi am hotărât să fie puşi în stăpânirea lui de către credincioşul nostru pristav Chudruch. Pentru ca deci, atât privilegiul dat cu mărimumie de către noi, cât şi dania amintitului pământ să rămână neatinse şi nevătămate pe veci, am poruncit să se pună pe scrisoarea de faţă pecetea noastră deosebită, cu semnul bulei de aur. Întocmit de mâna lui Ugrin arhiepiscop de Calocsa şi cancelar al curţii regale, în anul o mie două sute treizeci dela întruparea domnului, pe vremea venerabilului Robert arhiepiscop de Strigoni, a episcopilor Grigore de Győr, Cletus de Agria, Alexandru de Oradea, Bulchu de Cenad, Reinald al Transilvaniei ⁴⁾, Benedict de Vaţ, Ştefan de Zagreb, Bartolomeu de Pécs, Bartolomeu de Vesprim şi a altora care cârmuiau în chip fericit bisericile lui Dumnezeu; pe vremea când Moys era comite palatin, Ladislau comite al curţii noastre şi comite de Bács, Petru, fratele lui Marcel, comite al curţii reginei şi comite de Ujvár, Dionisie, fiul lui Dionisie, mare vistier şi comite de Solnoc, Demetriu mare stolnic, Luca mare paharnic şi comite de Bars, Nicolae mare comis şi comite de Sopron şi alţi mulţi dregători şi comiţi, în anul al douăzeci şi şaptelea al domniei noastre.

Textul lat. la Fejér, III, 2, p. 211—213.

¹⁾ *maorem villae*. ²⁾ *procapetia*. ³⁾ în text: greşit *Sasvar*. ⁴⁾ *Ultrasilvania*.

1230.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapururea. Pentru ca nu cumva în curgerea vremii, furișându-se sub colbul greu al uitării, înșelăciunea să caute a nimici ceea ce s'a hotărât odată prin lege și ceea ce cu chibzuiță s'a statornicit potrivit dreptății, am hotărât să încredințăm acestea rândurilor scrisorii <de față> și întărindu-le cu puterea <noastră> regală, să le aducem la cunoștința urmașilor. Așa dar, să ia cunoștință toți cei de față și toți urmașii lor în viitor că, deoarece am aflat că, prin dăruiri nedrepte și nemăsurate dărnicii făcute de noi, au fost încălcate drepturile mai multor comitate, chibzuindu-ne mai bine, ne-am pus în gând, cu râvnă și cu cuvenită luare aminte și stăruitoare grijă, să le aducem și să le punem toate în starea de mai înainte și l-am însărcinat pe prea iubitul nostru fiu întâiul născut, regele Bela ca, în numele nostru, să șteargă toate daniile fără rost și de prisos, dându-l noi întru aceasta deplină puteri. Și, după ce el a primit dela noi puterea de a judeca în tot regatul pricinile privitoare la pământuri și la moșiile dăruite pe veci ¹⁾, i s'au și înfățișat lui multe, ba chiar foarte multe privilegii. Între alții, comitele Nicolae, fratele lui Ugrin arhiepiscopul de odinioară al Strigoniului, i-a încredințat privilegiile sale, ca să facă ce va voi cu ele. Iar susnumitul rege Bela, luând sfatul iubitului său frate, regele Coloman și al tuturor fruntașilor regatului, a luat înapoi dela dânsul ²⁾ câteva pământuri, iar pe celelalte i le-a lăsat, spre a le stăpâni nestânjenit și în pace. Iar cele ce le-a luat în comitatul Cenad sunt: satul Beșeneu, Pony ³⁾, Ineu ⁴⁾, Teluki și Chunei. În comitatul Arad: satul Anha Zehund și Hudi; în comitatul Timiș: satul Zanad; în comitatul Zarand: Alba, Cracou și Scerheth; în comitatul Alba: Timad, Soboca, Boinka, Zuld și Dod. Iar lui i-a lăsat în comitatul Cenad: pământul Ekud, Inad, Sceuleus și acela ce se zice în limba obișnuită Huyfalu. În comitatul Caraș: Woyla. În comitatul Zarand: Waroct și Wary, iar în comitatul Alba <Regală>: Bodóct și Welg. În comitatul Sopron: Petlend și în comitatul susnumit Cenad: satul Boatur. Iar noi, încuviințând în privința aceasta hotărârea susnumitului Bela, am întărit, prin puterea autorității noastre, pe veci, susnumitului comite Nicolae, suszisele pământuri, lăsate lui potrivit dreptății. Și întru mărturia întăririi date de noi în chip legiuit, am dat scrisoarea de față întărind-o cu semnul pecetii noastre privilegiale. Dat de mâna lui Ugrin arhiepiscop de Calocsa și cancelar al curții regale, în anul întru

¹⁾ *causas terrarum necnon perpetuitatum.* ²⁾ dela comitele Nicolae. ³⁾ Poiana? ⁴⁾ Yeneu.

pării domnului o mie două sute treizeci, pe când era arhiepiscop de Strigoniu venerabilul Robert și pe când cârmuiau fericit bisericele lui Dumnezeu episcopii Cletus de Agria, Grigore de Győr, Briccius de Vaț, Bartholomeu de Vesprim, Ștefan de Zagreb, Bartolomeu de Pécs, Alexandru de Oradea, Renald al Transilvaniei, Bulsu de Cenad și pe când conduceau dregătoriile și comitatele Moise palatin și comite de Bihor, Ladislau comite curial al curții noastre și comite de Bach, Dionisie marele vistier și comite de Solnoc, Demetru marele stolnic, Nicolae marele comis și comite de Sopron, L<uca> mare paharnic și comite de Bars și mulți alții. Iar în al domniei noastre al douăzeci<și șapte>lea an.

Textul lat. în *Codex diplomaticus patrius*, VI, p. 24—26.

200

<1230>.

<Din actul de danie al lui Andrei al II-lea regele Ungariei către comitele Toma>.

...De asemenea i-am dăruit comitelui Th<oma> un alt pământ, cu numele Chyka, așezat în comitatul Cenad și ținând de cetatea aceasta <Cenad>, pământ pe care se găsește zidită o biserică în cinstea sfântului Martin, pământ care a fost al lui Yan sutașul ¹⁾, care a murit fără moștenitor și fără a lăsa vreo rudă. Iar <pământul acesta> se leagă cu hotarul mănăstirii Kenaz acolo unde drumul se îndreaptă spre mieznoapte, drum lângă care se află niște semne de hotar; de aici se întinde spre răsărit până la celălalt drum care merge spre mieznoapte, pe lângă acest drum fiind semnele de hotar ce hotărânesc în lung pământului susamintit; iar de aici <hotarul> cotește spre răsărit pe lângă un șanț, unde se află așezate, pe rând, semne care îl mărginesc în lat, până la drumul ce duce la Mureș, iar dealungul aceluia drum, coboară într'un fânaț și, după ce străbate fânațul trece prin mijlocul pădurii până la Mureș, mergând în hotar cu mănăstirea Kenaz. Iar din acest pământ Dominic, Gerard, Sobuslo, Ioan, Corlath, Petru și rudele lor au primit dela Th<oma> banul în schimbul pământului lor o întindere tot atât de mare ca cea pe care a avut-o pământul lor, dar așa ca dacă în cursul vremii li s'ar face sub orice cuvânt vreo pă.ă în legătură cu acel pământ, zisul Th<oma> să nu fie dator a-i apăra, ci să se apere ei înșiși ²⁾.

Afară de aceasta, i-am dat suszisului comite, pentru strălucitele dovezi ale meritelor ce și le-a câștigat, șase nave pentru plutitul sării pe Mureș cu același drept, pe care se știe că-l au navele bisericii de Igrîș ³⁾ sau de Bistra și anume.

¹⁾ Yan Centurio. ²⁾ ipsi se liberarent. ³⁾ Egris.

să aibă voie să facă pe an trei drumuri, dus și întors, pe Mureș, fără nicio piedică sau împotrivire, fiind scutite de orice vamă și să poată cumpăra, cu plată, sarea de lipsă dela orice ocnă ar vrea.

Textul lat. la Wenzel, XI, p. 218—220 (pentru dată cf. Szentpétery, nr. 467).
Transumpt în actul lui Bela, fiul lui Andrei al II-lea, din anul 1231.

201

1230.

«Bela, fiul și coregentul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, întărește dania din 1229 a tatălui său, făcută slujitorului său Mihail. În lista demnitarilor între alții»: Jula voevod, fratele lui Ratholt.

Regest după textul lat. din Smičiklas, III, p. 334.

202

1230.

Bela, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, întâiul născut al regelui Ungariei, tuturor celor care vor vedea scrisoarea de față, mântuire întru acela care este mântuirea tuturor. Când am retras, cu voința tatălui nostru și cu sfatul chibzuit al fruntașilor țării noastre, daniile pe veci ¹⁾, făcute fără rost, Chama, fiul lui Lob, nobil al țării noastre, ne-a arătat un privilegiu dela bunicul nostru de cuvioasă amintire, regele Bela, privitor la dania a nouă pământuri sau moșii, care privilegiu s'a pierdut mai târziu la noi din întâmplare sau din lipsă de grijă. Așa dar noi, ținând seamă de slujbele credincioase și deosebite ale lui Lob, tatăl său și ale lui Toma, fratele său, de care au dat dovadă în Grecia, veghind cu credință asupra majestății noastre și asupra cinstei noastre până la vărsarea sângelui și luptând fără teamă de a înfrunța primejdia morții, cinstea, faptele și slujbele alese săvârșite cu credință de ei fiind aduse la auzul și la cunoștința regelui Bela, de către Ompudin, pe atunci ban și de voevodul Leustachiu, în tovărășia cărora au luptat zișii oameni în Grecia, pentru atâtea dovezi ale virtuților lor și deoarece vrednicia nu se cuvine să fie lăsată nerăsplătită, același rege Bela, bunicul nostru, a dat și a dăruit lui Lob și Toma, pentru statornicia credinței lor și pritr'înșii moștenitorilor și urmașilor moștenitorilor lor, pentru a le stăpâni pe veci moșiile următoare: Ielciu²⁾, Ombuz³⁾, Fizes⁴⁾, Popteleac⁵⁾, «Kundurmart», Măhal⁶⁾, Diviciorii de Jos și Diviciorii de Sus ⁷⁾ și satul Sântu lângă râul Șieu ⁸⁾ în care este clădită biserica sfântului Andrei, aflătoare în comitatul Dobâca, împreună cu

¹⁾ *perpetuitatum donaciones*. ²⁾ Vessel, sat în raionul Dej, reg. Cluj ³⁾ *Codex diplomaticus patrius*. VII, p. 20, greșit: Ombufteleke, Omburteleke. ⁴⁾ Fizestelek. ⁵⁾ Popteleke. ⁶⁾ Mohaly. ⁷⁾ Devecher, sate în raionul Gherla, reg. Cluj. ⁸⁾ Syov.

toate folosințele și cele ce țin de ele, anume pământurile de arătură, fânațele, pădurile, livezile, apele și râurile care țin de ele. Noi așa dar, voind a arăta cinstea cuvenită trecutului și a nu știrbi întru nimic moșiile date și dăruite de către bunicul nostru și nici statornicia lor, pentru a urma întocmai pilda strămoșilor noștri, le întărim, poruncind să se scrie scrisoarea de confirmare, <pe care> am întărit-o cu chezășia peceții noastre. Dat de mâna lui Matei prepozit de Zagreb, cancelar al curții noastre, în anul domnului o mie două sute treizeci, pe vremea când Pous era mare vistier, Gaab mare stolnic, Pousa mare comis, Mihail, fiul lui Opuđ, mare paharnic, iar Gyula, fiul lui <Leustachiu> ¹⁾, voevod.

Textul lat. în *Codex diplomaticus patrius*, VII, p. 19—20.

203

1230.

Toma prepozitul și capitlul din Strigoniu, tuturor la care va ajunge scrisoarea de față, rugăciuni întru domnul. Vă aducem tuturor la cunoștință că o femeie cu numele Almanda, fiica lui Daniel, soția lui Laurențiu Latinul ²⁾ aurarul din Strigoniu și Perrin, fiul aceluiasi Laurențiu, venind înaintea noastră împreună cu canonicul nostru Florentin prepozitul din Sibiu, cu învoirea noastră și a sătenilor ³⁾ au vândut susnumitului prepozit pentru șase mărci și jumătate de argint un pământ de un plug ⁴⁾, cu cele ce țin de el, pe care <pământ> îl aveau dincolo de Dunăre, în satul Thata lângă Gran atât acela pe care îl adusesese cu sine când s'a căsătorit, cât și acela pe care îl cumpăraseră dela tatăl susnumitului Perrin, spre a le stăpâni și poseda pe veci, primind dela prepozit întreg prețul înaintea noastră. Pe lângă aceasta, este în același sat un pământ neîmpărțit ⁵⁾, din care prepozitul va avea în partea sa cât alți doi oameni din sat. Iar dacă s'ar întâmpla să fie împărțit, el se va bucura de o parte cât a altor doi oameni, atât în fânașurile cât și în pășunile, malurile, dealurile și văile ce țin de acel sat. Afară de aceasta, numitul prepozit va avea înaintea bisericii sf. Mauriciu două locuri de casă și două locuri mai largi pentru clădirea a două mori și două locuri de casă de-a-lungul malului. Pe lângă aceasta, prepozitul va avea două fânețe, unul lângă Gran și altul dincolo de Gran. Și încă se mai află din sus de Gran o pădurice din care zisul prepozit va avea o parte atât de mare, cât au doi oameni din sat. Și pentru ca aceste lucruri, făcute în chip legiuit înaintea noastră, să aibă tăria veșnicei trăinicii, la cererea vânzătorilor, am dat susnumitului prepozit, cu privire la acestea, o scrisoare de

¹⁾ Completare la Wenzel, VI, p. 487. ²⁾ Valonul sau Francezul, după cum arată și numele fiului său, Perrin. ³⁾ *villanorum*. ⁴⁾ *terram ad unum aratrum* (Wenzel, VI, p. 487, nr. 306; la Zimmermann-Werner greșit: *terram et unum et aratrum*). Un «plug» era o măsură de suprafață, echivalentă cu 110—150 de jugăre. ⁵⁾ *non partitacur*.

mărturie, întărită prin puterea pecetii noastre. În anul dela întruparea domnului o mie două sute treizeci. Dat de mâna magistrului Benedict <canonic>, lector de Strigoniu.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 527—528.

204

1231 Februarie 26, Roma (Lateran).

Grigore episcopul etc., venerabilului frate <Robert> arhiepiscop de Strigoniu, mântuire etc. Cunoscând după anumite semne sânguința înflăcărată a credinței de care ești însuflețit pentru biserica romană și pentru noi în deosebi, am găsit de cuviință să împlinim dorința și cererea ta și-ți întărim privilegiul în privința încoronării regelui, așa cum este înscris în registrul înaintașului nostru Clement de bună amintire și hotărînd că frăția ta are puterea deplină și neclintită de a lega prin lanțul afuriseniei chiar și pe mai marii slujbași ai casei regale și de a-i judeca în pricinile duhovnicești. Așa că niciun alt prelat al regatului ungar, afară de tine singur, să nu îndrăznească, dus de cutezanță să-și ia acest drept, confirmat bisericii tale potrivit îngăduinței regale și întărit de puterea înaintașilor noștri de fericită pomenire, Alexandru și Celestin. Deoarece însă biserica Teutonilor din Transilvania ¹⁾ a fost întemeiată ca o prepozitură liberă și înestrată cu acele semne ale libertăților de care se bucură și celelalte prepozituri scutite, iar regele Bela al Ungariei de vrednică pomenire a căutat s'o întărească printr'un act adevărat, pe care l-a întărit prin chezășia privilegiului său și Grigore de fericită amintire, cardinal diacon al sfintei Marii din Portic ²⁾, pe atunci legat al scaunului apostolic în părțile Ungariei, libertăți pe care mai pe urmă le-a confirmat puterea apostolică, — noi, încuviințând aceea rânduială, am hotărît să fie trecută în filele registrului nostru, ca să dureze în veac. Așa dar, nimănui <să nu-i fie îngăduit> a călca acest act de întărire și acest așezământ al nostru. Iar dacă cineva etc. ³⁾). Dat în Lateran, în a patra zi înainte de calendele lui Martie, în al patrulea an al păstorii ii noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 50.

205

1231 Februarie 27, Roma (Lateran).

Grigore episcopul etc., venerabilul frate <Robert> arhiepiscop de Strigoniu, legat al scaunului apostolic, mântuire etc. Ne bucurăm întru domnul, slăvind prin v stirea laudelor măreața și minunata milă a mântuitorului nostru pentru că,

¹⁾ *Ultrasilvania.* ²⁾ *biserică din Roma.* ³⁾ În parte textual în actul papei Celestin al III-lea din 20 Dec. 1191; cf. și actul legatului papal, Grigore din anii 1192—1196 și al papei Inocențiu, al II-lea din 15 Iunie 1198.

fără a urî nimic din cele ce a săvârșit ci, voind ca toți să fie mântuiți și nimeni să nu piară, se îndură prin nespusa lui milostovire să aducă pe calea adevărului pe cei ce zac în bezna neștiinței, < scoțându-i > din rătăcirea păgânătății < lor >. Intr'adevăr, din scrisoarea trimisă de tine am aflat că domnul și dumnezeul nostru Isus Hristos, îndreptându-și privirile cu milostovire spre neamul Cumanilor, le-a deschis poarta mântuirii în zilele acestea. Căci unii dintre fruntașii acelui neam și alți nobili ai acelui neam, împreună cu toți supușii lor, au ajuns la harul botezului datorită ție, rugându-te cu stăruință ca, mergând chiar tu din nou la ei, să le arăți calea vieții pe care să poată ajunge la cunoașterea adevăratului dumnezeu. De aceea, măcar că ești ținut la împlinirea legământului pe care l-ai făcut < de a veni > în ajutorul pământului sfânt, totuși, ținând seama că din aceasta se poate ivi un rod atât de îmbelșugat de suflete și o sporire < atât de mare > a credinței creștine, dacă te-ai pleca spre cucernicile lor dorinți, cu supunere și smerenie ne-ai rugat să te deslegăm de acest legământ ¹⁾ și să-ți dăm voie să faci aceasta. Și fiindcă ai putea avea mai mult rod dacă ai primi sarcina de legat al scaunului apostolic, deoarece puterea < apostolică > a avut în totdeauna mare prețuire în ținuturile Cumanilor și ale Brodnicilor vecine cu ale lor, despre convertirea cărui neam se trage nădejde, < ne-ai rugat > să binevoim a-ți încredința slujba de legat, prin care să ai puterea în aceste țări de a predica în locul nostru, de a boteza, de a ridica biserici, de a hirotonisi preoți și a numi episcopi și a îndeplini îndeobște toate slujbele ce țin de cult și de sporirea credinței. Deoarece, așa dar, pe drept cuvânt un bun mai mare trebuie ales înaintea unui bun mai mic și deoarece suntem deplin încredințați de sârgul dragostei tale, deslegându-te de sus numitul legământ, îți dăm învoirea cerută de a merge în pomenitele ținuturi, încredințând cucerniciei tale slujba de legat deplin în aceleași ținuturi pentru cele mai sus arătate. Dat în Lateran, în a treia zi înainte de calendele lui Martie, în al patrulea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 113—114 (documentul repetă textua parte din actul cu data 1227 Iulie 31, Anagni, nr. 185).

206

1231 Aprilie 26, Roma (Lateran).

Grigore episcopul, robul robilor lui dumnezeu, prea iubitului nostru fiu întru Hristos Bela, întâiul născut al prea iubitului nostru fiu întru Hristos Andrei vestitul rege al Ungariei, mântuire și apostolică binecuvântare. Iubiții noștri fii, magistrul și frații casei Ospitalierilor sfintei Marii a Teutonilor din Ierusalim, printr'o smerită și stăruitoare plângere ne-au arătat că ei, după ce

¹⁾ voto.

prea iubitul nostru fiu întru Hristos, Andrei ilustrul rege al Ungariei, tatăl tău, a dăruit casei lor, prin evlavioasa lui dărnicie, țara Bârsei ¹⁾, după cum am văzut că se cuprinde mai pe larg în privilegiile sale, pentru a îngriji și a întări acea țară, prin care Cumanii ce tulburau adesea regatul Ungariei își avuseseră în multe rânduri locul lor de intrare și eșire, au cheltuit mulți bani pentru a ridica acolo cu multă trudă și cu vărsarea a chiar sângelui lor, <cinci> cetăți puternice. Dar, măcar că numitul rege le luase înapoi acea țară, le-a dat-o apoi iarăși, cum se și cădea, ba încă drept despăgubire pentru pagubele făcute, le-a dăruit și partea din Cumania ce se află dincolo de munții Carpați ²⁾. Însă, după ce magistrul și frații pomeniți au ridicat acolo o cetate foarte întărită, Cumanii, speriați și supărați că li s'a luat puțința de a intra și de a ieși <în regatul Ungariei> strângând o mare mulțime de războinici, au năvălit asupra fraților sălășluiți acolo, dar cu ajutorul lui Dumnezeu au fost învinși și împrăștiați și, plini de teamă, au încetat <de a mai năvăli> și chiar unii dintre ei, predându-se zișilor frați, împreună cu soțiile și pruncii lor s'au grăbit la harul botezului. Dar susnumitul rege, intrând în țara pomenită și văzând-o gospodărită, i-a alungat cu puterea pe frați din acea țară, ce le fusese confirmată de scaunul apostolic și luată sub ocrotirea acestuia, țară pe care tu o ții în stăpânire spre jignirea vădită a bisericii romane, deoarece această țară, ce nu avea alt episcop sau prelat afară de pontificele roman, plătea zisei biserici ca dare pe an două mărci de aur. Și cu toate că am trimis atât tatălui tău, cât și ție în mai multe rânduri, rugăminți mișcătoare și îndemnuri stăruitoare ca să înapoiați cu mărinimie zisa țară, totuși nu am fost nicidecum ascultați. Ba chiar mai mult, acel magistru, chemat în fața regelui și sosind plin de nădejde, s'a întors înșelat, obosit de atâta trudă și cheltueli, iar cesa lui a fost lovită din pricina aceasta de felurite și nemăsurate pagube. Așa dar, ca să nu te arăți neînduplecat ³⁾, dacă mânat — doamne ferește — de îndemnurile mârșave ale unor răi, te-ai împotrivi să înapoiezi ceea ce nu poți păstra cu conștiința curată, rugăm pe luminăția ta, o sfătuim și o îndemnăm întru domnul, poruncindu-ți, pentru iertarea păcatelor tale, să veghezi asupra faimei și conștiinței tale, deoarece păcatul nu se iartă nicidecum dacă nu se înapoiază ce s'a luat și să dai înapoi zisului magistru și fraților săi acea țară, plătindu-le o despăgubire potrivită pentru pagubele și vătămrile aduse, în așa fel, ca să te înfățișezi ca un iubitor de adevăr în fața adevărului și să fii plăcut și bine primit în fața aceluia care duce cu sine spre mântuire pe cei <ce sunt> primiți, iar noi să ne socotim de aci încolo, pe bună dreptate, îndatorații tăi. Dat la Lateran, în a șasea zi înainte de calendele lui Mai, în al cincelea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 51; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 121—122.

¹⁾ *terram Borze.* ²⁾ *montes nivium.* ³⁾ *inexorabilis.*

1231 Aprilie 26, Roma (Lateran).

Grigore episcopul etc., preaiubitului fiu întru Hristos, Andrei ilustrul rege al Ungariei, mântuire etc. Pentru ca să nu poată fi vreo îndoială despre privilegiile privitoare la țara Bârsei ¹⁾, pe care înălțimea regală le-a dat magistrului și fraților casei Ospitalierilor sfintei Marii a Teutonilor din Ierusalim, am pus să se cerceteze cu grijă aceste privilegii și am găsit cu cale să-ți trimitem cuprinsul lor înscris cuvânt cu cuvânt în <scrisoarea de> față, sub semnul bulei noastre. <Urmează actele regelui Andrei al II-lea pentru ordinul Teutonic din anii 1211 și 1212>. Dat în Lateran, în a șasea zi înainte de calendele lui Mai, în al cincilea an.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 52; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 114.

1231 Aprilie 30, Roma (Lateran).

Papa Grigore al IX-lea îndeamnă pe regele Andrei al II-lea să redea ordinului Teutonic țara Bârsei. (Text identic, în ceea ce privește faptele, cu acela al scrisorii adresate de papă lui Bela, la 26 Aprilie 1231, nr. 206).

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 52—53; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 117—118.

1231 August 28, Rieti.

Papa Grigore al IX-lea poruncește episcopului de Cenad, abatelui mănăstirii cistercite de Cikádor din dieceza Pécs <R. P. Ungară> și magistrului Ospitalierilor sf. Rege din Strigoniu să întreprindă o cercetare în legătură cu viața și minunile lui Luca fost arhiepiscop de Strigoniu ²⁾, în vederea canonizării lui.

Reg. după textul lat. din Theiner, I, p. 99.

1231.

<Andrei al II-lea regele Ungariei întărește, cu unele schimbări, bula de aur din 1222>.

...Vom ³⁾ fi datori să ținem sărbătoarea sfântului nostru rege la Alba <Regală>, afară de când am fi împiedecați de grija unor treburi grele sau de

¹⁾ *terra Borte*. ²⁾ Între anii 1158—1174 (Knauz, I, p. 114). ³⁾ S'a omis din traducerea prezentă introducerea (invocația, intitulăția, preambulul și expunerea), fiind aproape textual ca în bula de aur din 1222.

boală, pentru ca acolo cei asupriți, fără teamă, să ne poată înfățișa plângerile lor. Iar dacă noi nu vom putea fi de față, atunci palatinul este dator să ia parte, ca să asculte în locul nostru pricinile, și toți slujitorii noștri și alții, care vor voi, să se adune acolo liberi și fără teamă.

Sunt dator să ia parte, dacă nu vor fi împiedicați de vreo opreliște canonică și prelații bisericilor, ca arhiepiscopii și episcopii ¹⁾, spre a asculta plângerile celor săraci și a întări libertățile, de vor fi fost încălcate.

Dacă între timp palatinul va împlini rău treburile regelui și ale regatului ne vor ruga să numim altul mai potrivit în locul lui, pe cine vom voi noi, și noi le vom asculta rugămintea.

Voim ca nici noi și nici urmașii noștri să nu țină prins ori să nimicească vreodată pe cineva, înainte de a fi fost chemat în fața judecății.

Și fiindcă acestea au fost întărite ²⁾ prin jurământul nostru și al frunțașilor noștri, dacă vreunii au fost despoiați fără judecată de către noi sau de către fiii noștri sau de către oricine din acel timp încoace, adică din al șaptesprezecelea an al domniei noastre, ei să fie pe deplin puși în drepturile lor.

De asemenea, nu vom pune să se strângă, cu niciun prilej, nicio dare, nicio plată, nici venitul câmării ³⁾, orice nume li s'ar da ⁴⁾, dela oamenii de orice neam și de orice stare, afară de aceia care sunt dator să plătească bir fîscului regal.

În casele ori în satele slujitorilor nici noi, nici grăjdarii, nici șoimarii, nici paznicii câinilor <de vânătoare>, nici vizitii, noștri să nu se găzduiască fără de voia lor; iar oriunde s'ar întâmpla să ne găzduim noi sau ziișii noștri slujbași, vom porunci să se plătească o dreaptă despăgubire, așa cum se arată în cele ce urmează.

Și fiindcă am văzut că, din pricina găzduirilor noastre și ale reginei și ale fiilor noștri, cât și ale arhiepiscopilor, episcopilor, baronilor și nobililor noștri, s'au pricinuit pagube și vătămări de neîndurat în tot regatul nostru, am poruncit cu tărie să nu se mai ia nimic la bucătăria noastră sau alor noștri, fără a se plăti un preț drept.

De asemenea, să nu ia nimic din bucate și din vin și din celelalte trebuitoare, decât plătind prețul drept ⁵⁾.

Iar pentru un găzduitor ⁶⁾, căruia nu i s'a făcut dreptate, vor trebui să jure trei țărani din sat ⁷⁾ și pe temeiul jurământului lor, oaspele ⁸⁾ ori cine ar fi, va face

¹⁾ așa după textul publicat de Theiner; după textul publicat de Marczali (pe baza lui Kovachich): * prelații bisericilor și arhiepiscopii și episcopii *. Înțelesul este, de altfel, același. ²⁾ confirmata, după Marczali; observata (păzite), după Theiner. Contextul impune justetea primei lecturi. ³⁾ nullam collectam, nullam exactionem, nec lucrum Camere. ⁴⁾ nomine, după Theiner; numero, după Marczali. Contextul arată că prima lectură este mai bună. ⁵⁾ Frază omisă la Marczali. ⁶⁾ domesticus. ⁷⁾ rustici de villa. ⁸⁾ hospes.

găzduitorului deplină dreptate cu judecată regală; iar stăpânul satului, oricine ar fi <el>, fie arhiepiscop, fie episcop, fie vreun nobil, să fie dator să rostească însuși cuvântul adevărului ¹⁾).

Și pe orice nobili ce nu vor face dreptate potrivit așezământului nostru, să-i afurisească oricare episcop în dieceza sa ²⁾ și noi îi vom socoti atât timp drept afurisiți până ce vor fi despăgubit în chip potrivit pe cel vătămat pentru vătămarea adusă.

Dacă vreun slujitor de al nostru va muri fără moștenitori, fiica sa va primi a patra parte din moșii, iar despre rest va hotărî el cum va voi. Iar dacă luat fără veste de moarte, el nu va putea hotărî, să-l primească rudele sale cele mai apropiate, iar dacă nu va avea chiar niciun fel de rudenie, să-l ia regele.

Comiții <din fruntea> comitatelor nu vor avea jurisdicție asupra prediilor slujitorilor și asupra satelor bisericilor, decât în pricini de bani și de dijme. Comiții curiali ai comitatelor nu vor judeca pe nimeni, decât pe oamenii cetății lor. Hoții <și> tâlharii vor fi judecați de către bilocii ³⁾ regali, însă numai înaintea comitelui.

<Oamenii de rând>, jurând împreună, nu vor putea învinui pe nimeni de hoție, pentru ca poporul de rând ⁴⁾ nevinovat să nu poată fi asuprit prin aceasta ⁵⁾).

Nobilii să nu fie datori a merge cu noi când vom porni la război în afara regatului, afară de comiții și stipendiarii și iobagii cetăților și cei care trebuie să meargă prin datoria slujbei și cei cărora le-am dat întinse moșii.

Iar dacă vreo oaste va veni împotriva regatului, toți și fiecare vor fi dator să se împotrivescă dușmanului întru apărarea patriei, iar retrăgându-se oastea năvălitoare, vor fi datori să o urmărească pentru a o pedepsi.

Iar palatinul va judeca pe toți oamenii fără deosebire, afară de fețele bisericești și de clerici și afară de pricinile de căsătorie și de zestre și de alte <pricini> bisericești, care se vor părea că, în vreun fel ... cad sub cercetarea bisericii.

Pricinile nobililor care duc la pierderea capului sau la nimicirea ⁶⁾ moșiiilor lor nu se vor duce la capăt de către niciun judecător fără încunoștințarea regelui.

Palatinul nu va avea judecători loțiitori decât unul la curtea sa și va veghea cu grijă ca acesta să nu judece sau să osândească pe cineva împotriva acestui așezământ.

Comitele nostru curial, cât timp se va afla la curtea noastră, va judeca pe oricine, iar pricina începută la curtea noastră o va putea sfârși oriunde; dar

¹⁾ adică să facă dreptate. ²⁾ Se înțelege: acel episcop în dieceza căruia a avut loc abuzul neîndreptar. ³⁾ slujbaş trimis de rege în comitate pentru a judeca mai ales cauzele criminale.

⁴⁾ *poppelus*. ⁵⁾ Înțelesul just rezultă din confruntarea celor două variante ale documentului (Theiner și Marcali), precum și din compararea lor cu bula de aur din 1222. ⁶⁾ *destructio*.

aflându-se pe moșia sa sau altundeva în afara curții noastre, nu va putea nici să trimită pristavi, nici să poruncească chemarea părților.

Și deoarece mulți în regatul nostru sunt vătămați de către pristavi mincinoși, chemările sau mărturiile lor să nu aibă putere, decât prin mărturia episcopului diecezei sau a capitlului; iar pristavul învinuit de înșelăciune ¹⁾ să nu se poată desvinovăți decât prin mărturiile lor în pricinile mai mari, iar în pricinile mai mici prin mărturiile conventelor sau mănăstirilor vecine.

Nimeni să nu oprească la el pe pristav timp de un an sau doi, sau mai mult decât până la hotărîrea pricinei pentru care l-a primit.

Oaspeții nobili veniți în regat, dacă nu vor voi să fie locuitori ²⁾ <ai regatului>, să nu fie înălțați la dregătorii, căci prin aceștia se scot <peste hotare> bogățiile regatului.

Soțiile celor morți sau ale osândiților la moarte prin judecată, sau ale celor căzuți în duel, sau din orice altă pricină, să nu fie lipsite de zestrea lor.

Soțiile hoților sau tâlharilor și copiii lor nu se vor vinde pentru vina tatălui lor.

Nu vom dărui ca predii sau moșii comitate întregi sau dregătorii.

Hotărîm ca iobagii cetăților să fie lăsați în libertățile date de sf. rege. De asemenea și oaspeții de orice neam se vor lăsa în libertățile ce li s'au dat dela început.

Nu-i vom sili pe oamenii slujitorilor sau pe ai bisericilor să taie întărituri ³⁾, nici să sape șanțuri, nici să lucreze în grădinile <regale>, ori în vreun atelier regal ⁴⁾.

În afară de a douăzecea ⁵⁾, pe care din vechime o au regii, nu vom cere dijme, deoarece prin aceasta se împovărează poporul.

Porcii noștri nu vor paște în pădurile sau pășunile slujitorilor fără voia lor.

Evreii și Saracinii să nu fie puși la conducerea monetăriei și a ocnelor de sare și a altor slujbe obștești.

Nu se vor dărui moșii <oamenilor> din afara regatului, iar dacă vreunele au fost dăruite sau vândute, se vor înapoia locuitorilor regatului pentru a fi răscumpărate sau, fără vorbă, li se vor da înapoi.

De asemenea, pentru darea pieilor de jder ⁶⁾ se vor plăti patru pondere ⁷⁾ și din toate veniturile ce se vor strânge de aici, a treia parte se va plăti stăpânului moșiei și două părți stăpânului țării ⁸⁾.

Comiții să se mulțumească cu veniturile comitatelor lor; celelalte ce sunt ale regelui, adică vedrele ⁹⁾, vămile, boii și două părți din <veniturile> cetăților se vor împărți după voința regelui cui va voi el.

¹⁾ falsificatus prestaldus. ²⁾ incolae. ³⁾ să taie copaci pentru întărituri (indagines). ⁴⁾ officina regia. ⁵⁾ vicesima (a douăzecea parte). ⁶⁾ marturina. ⁷⁾ pondera (grosi). ⁸⁾ tertia pars domino fundi, et due partes domino terre. ⁹⁾ cibrones (dijmă din vin).

De asemenea, ori de câte ori se va întâmpla ca unii să fie pedepsiți pe cale judecătorească, va atârna de voința noastră să oprim pentru noi bunurile lor sau să le împărțim altora după voința noastră. Totuși nu voim să se dea foc satelor lor.

Iar ca acestea să rămână tari și neatinse în vremea noastră și a urmașilor noștri, atât noi, cât și fiii noștri le-am confirmat făcând jurământ noi înșine și am poruncit să fie întărite atât prin pecetea noastră, cât și ale fiilor noștri, învoindu-ne de bunăvoia noastră că, dacă noi sau fiii noștri sau urmașii noștri vor voi să încalce aceste libertăți date de noi, arhiepiscopul de Strigoni, dând mai întâiu legiuirea înștiințare, să aibă puterea de a ne lega pe noi și pe ei cu lanțul afuriseniei. Dat în anul dela întruparea domnului o mie două sute treizeci și unu, iar în anul domniei noastre al douăzeci și nouălea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 109—110. (după transumptul legatului papal Iacob cardinal-episcop de Preneste din 1232). Cf. o variantă la Marczali. p. 134—143.

211

1231.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapururea. După cum chibzuita purtare de grijă a luminăției regale este datoare să fie binevoitoare și cu mână darnică în împărțirea răsplăților pe măsura vredniciei fiecăruia, tot astfel este deopotrivă ținută să vegheze cu sânguința purtării de grije la păstrarea celor dăruite. Și pentru ca cele ce le-a dăruit să poată fi stăpânite de credincioșii săi, trebuie să le dea o tărie de neclintit. Drept aceea, voim ca, prin puterea scrisorii de față, să se facă cunoscut atât vremii noastre, cât și vremurilor viitoare, că, după ce fratele nostru de cinstită pomenire Emeric, ilustrul rege al Ungariei, pentru răsplătirea credincioaselor slujbe, pe care i le-a adus într'un chip vrednic de laudă în războiul pe care l-a avut împotriva Bulgarilor pe râul Morava, a dat prin privilegiul său comitelui Toma o pădure cu numele Checheș ¹⁾ ce fusese odinioară a locuitorilor care, în limba obișnuită se cheamă Keykus-
suend, fiind pristav <în aducerea la îndeplinire a acestui act> Christofor Rera din neamul Cuplon. Și după ce a murit fratele nostru și cu ajutorul lui Dumnezeu am luat noi cârmuirea regatului, ținând seamă de neclintitatea credință a susnumitului comite Toma, dovedită în chip strălucit când a fost trimis de noi în chip de căpitan ²⁾ în ajutorul regelui Boemiei, împotriva împătatului, i-am dat odinioară comitelui Toma, prin credinciosul nostru pristav Abraham,

¹⁾ Keykus. ²⁾ *pro primipulo*. *Primipuli* sau *primipili* era denumirea latină a cavalerilor ecui. Cuvântul (la singular) înseamnă și «căpitan» din rândurile acestora.

fiul lui Felician din satul <lui> Matei ¹⁾ și prin privilegiul nostru, spre a o stăpâni pe veci, o pădure cu numele Finteus ²⁾, scoasă de sub atârănarea cetății Sătmar, împreună cu pământul casei paznicului acelei păduri ³⁾, care se află lângă casa paznicului pădurii noastre cu numele Cherep, cu care nume se chiamă și numitul nostru sat. Apoi, iubitul nostru fu întâiu născut, ilustrul rege Bela, cu prilejul cercetării și retragerii daniilor făcute pe veci și a celor fără rost, a luat dela credincioșii noștri, comiții Sebus și Alexandru, fiii susnumitului comite Toma, atât susnumita pădure cu numele Keykus, cât și pădurea Fenteus și pământul paznicului acelei păduri, încălcând astfel privilegiile întocmite cu privire la acestea. Prin urmare, nevoind noi să lăsăm nerăsplătită vrednicia susnumiților noștri credincioși, am hotărât prin autoritatea <noastră> regală că se cuvine să se dea înapoi amintiților comiți Sebus și Alexandru susnumitele păduri Keykus și Fenteus și pământul casei paznicului acestei păduri, poruncind să fie hotărnicite ele prin pristavul nostru, comitele Hunt, fiul lui Albert.

Așa dar, primul hotar al pădurii Keykus, potrivit mărturiei susnumitului pristav Hunt, începe la răsărit de muntele ce se cheamă Guthonchousa și merge printr'o creastă ⁴⁾ în partea de miazănoapte, la obârșia Maramors ⁵⁾, unde ține hotar cu regele; de acolo urcă și înconjoară izvoarele unui râu cu numele Nogyzozor și merge printr'o creastă ținând hotar cu comitele Myka cu pădurea numită Hygus; de acolo înaintează printr'o creastă în partea de apus și înconjoară izvoarele a două pâraie cu numele Mysuch și, înaintând pe drumul mare, ține hotar cu neamul Cuplon; de acolo trecând peste un loc întins ⁶⁾ printr'o creastă din Bik, ajunge la locul ce se zice Lunca Înaltă ⁷⁾, astfel că Bik rămâne celor amintiți din neamul Cuplon, iar Lyguet ține de pământul Keykus; de acolo, trecând printr'o creastă dealungul lui și trecând de el coboară la o dumbravă și la locul unde se varsă micul râu Mysuch în apa Someș și acolo se sfârșește.

De asemenea hotarul susamintitei păduri cu numele Fenteus este vecin cu susnumita pădure Keykus, astfel că prin mijlocul lor curge un râu cu numele Lăpuș și cea mai mare parte a acestei păduri se află între cele două râuri, adică Lăpuș și Someș; iar altă parte se află lângă râul Someș spre pădurea Ardud. Primul hotar al acesteia începe dela semnul de hotar unde numitul râu Mysuch cade în apa Someș și coborînd pe acea apă la locul ce se zice Zokolmezee care este a amintiților oameni Cuplon, trece printr'o potecă de dumbravă la Biko-potoka și în spre partea satului Romod ține hotar cu fiii lui Nyund din neamul Drud de acolo înaintează în sus prin numitul pârâu până la drumul

¹⁾ Villa Mathei. ²⁾ In text; Finteus, Fenteus. ³⁾ cum terra ville custodis eiusdem silve. ⁴⁾ per berch. ⁵⁾ in caput Maramoers. ⁶⁾ per magnam terram. ⁷⁾ Mogoslyget (în ung.).

ce duce la Thoman și trecând drumul în spre partea de miazăzi înaintează peste o creastă spre un drum ce se zice drumul Eur și merge la Koaspotak, și înaintând la locul unde se unesc cele două ramuri ale zisului pârau ¹⁾, merge la Zekadat și acolo se ridică la locul ce se zice Cuyusmezed și ține hotar cu regele; apoi înaintând printr'o mare dumbravă lângă un loc ce se zice Câmpul Mare ²⁾, în partea din sus coboară la apa Someș, de unde se poate vedea zisul Câmp Mare și acolo se desparte de amintita pădure a regelui; de acolo, coborând prin acea apă Someș la un loc singuratec și acolo trecând apa, ține hotar cu pădurea Zylag și trece prin dumbravă la apa ce se chiamă Aluniș ³⁾, ce se mai chiamă și Apa Neagră ⁴⁾, și de acolo iese din Aluniș și din dumbravă și se ridică prin luncă ⁵⁾ și prin mlaștină ⁶⁾ la dealul Lycosholm lângă apa Berekzow și trece apa spre partea de răsărit către locul cu numele Hyduspotok, pe care unii îl numesc Berkest, care curge în apa Berekzo; și, înaintând prin acel pârau ⁷⁾ spre locul unde este un pod și drumul pădurii Zylag, urcă pe acel drum spre apa Lăpuș în spre răsărit și se ridică pentru câțva timp pe o creastă și merge la dealul cu numele Kekeluga, care este pe acel drum și, coborînd la izvorul cu numele Ereusag, merge la dumbrava Lăpuș sub câmpul Cukynmezen și în partea din jos cade în apa Lăpuș și coborînd prin acea apă până la un loc unde este un loc de casă și sanțul lui Andrei cel mare ⁸⁾ și trecând pe acolo se îndreaptă spre susnumita pădure Keykus; de acolo, înaintând puțin pe deasupra, coboară la apa ce se zice Keykuspotoka, dela care și-a luat numele pădurea Keykus; de acolo, înaintează mai sus pe acea apă Keykus, merge la izvorul ei și înaintând spre un deal, de unde izvorește acea apă, merge pe o creastă și înconjoară izvorul <apei> Zozorul Mic și acolo se desparte de pădurea Zylag și începând să țină hotar cu regele dela izvorul apei cu numele Cozu, de acolo înaintează spre locul susnumit ce se zice Butunhouosa, ce se află la izvorul lui Maramors și Cozu de unde a început hotarul susnumitei păduri, care loc desparte în spre răsărit pădurea regelui și în spre apus pădurea susnumiților comiți Sebus și Alexandru și astfel se sfârșește.

Afară de acestea, luând în seamă credința comitelui Alexandru, am hotărât că se cuvine să i se înapoieze pe veci comitelui Alexandru și moștenitorilor săi câteva pământuri ale sale, dăruite mai de mult de noi și câteva pământuri stăpânite prin cumpărare, care îi fuseseră luate de către fiul nostru întâiu născut regele Bela, cu prilejul cercetării daniilor făcute pe veci. Numele acestor pământuri sunt: Cozma, Hablan, Cuhna, Bozyn, Myzlen. De asemenea, de cumpărătură sunt: Coturtukhel și întreg pământul cu numele Moluchka. De asemenea acestea, ca și celelalte, i-au fost dăruite mai de mult de către noi: Colchona și Chokol,

¹⁾ *due partes dicti potok.* ²⁾ *Nogmezeu* (în ung.). ³⁾ *Monyoros* (în ung.). ⁴⁾ *Feketewyz* (în ung.). ⁵⁾ *lyguet* (în ung.). ⁶⁾ *mochar* (în ung.). ⁷⁾ *potok* (în ung.). ⁸⁾ *fossa magni Andree.*

cu hotarele lor și cele ce țin de ele, pe care le-a stăpânit înainte de drept. Și pentru ca înapoierea susnumitelor pământuri să rămână totdeauna întreagă și neatinsă, cu toate că amintitul nostru fiu, regele Bela, a încălcat cele date pe vremea daniei noastre, am dat scrisoarea de față, întărită pe veci prin puterea pecetii noastre privilegiale. Dat de mâna magistrului Mihail cancelar al curții regale, în anul întrupării domnului o mie două sute treizeci și unu, pe când erau arhiepiscopi venerabilii Robert de Strigoniū și Ugulin de Calocsa și cârmuiau fericit bisericile lui Dumnezeu episcopii Grigore de Gyor, Cletus de Agria, Briccius de Vaț, Bartolomeu de Vesprim, Ștefan de Zagreb, Bartolomeu de Pécs, Reynald al Transilvaniei, Bulchu de Cenad, Benedict de Oradea și pe când conduceau comitatele și dregătoriile Dionisie comite palatin, Benedict comite curial al curții noastre, Nicolae marele vistier, Phila marele stolnic, Mihail marele comis, Ștefan marele paharnic și mulți alții.

Textul lat. (transumpt din 1397) la Wenzel, XI, p. 230—234. (actul prezintă semne de suspiciune, cf. Szentpétery, *Regesta*, nr. 471).

212

1231.

Bela, din mila lui Dumnezeu, rege, întâiul născut al regelui Ungariei, mântuire întru domnul tuturor acelor care vor vedea scrisoarea de față. Se vestește slavă în înălțimi lui Dumnezeu, iar pe pământ pace tuturor oamenilor de bună învoire, fiindcă a lucit ziua răscumpărării Ungurilor, ziua întoarcerii demnității regale, a redobândirii libertății coroanei, căci prea fericitul rege Ștefan, pe cale de a trece la slava în veci nevastăjită a vieții veșnice, pe drept cuvânt a încredințat pământul Ungurilor ocrotirii fericitei fecioare, pentru că, datorită rugăciunilor și mijlocirii sale, a trecut <țara> dela jale la bucurie, dela robie la libertate. Drept aceea și noi, slujind sub ocrotirea acesteia, atunci când am fost puși în părțile Transilvaniei prin harul însuflării dumnezeiești și după voința tatălui nostru și înțeleptul sfat al fruntașilor țării noastre, am nimicit ne folositoarele și zadarnicele danii, ce cu un nume mincinos se numesc perpetuități, i-am prețuit atât de mult ¹⁾ pe credincioșii și iubiții noștri cavaleri ²⁾ sași din Transilvania ³⁾ Corrard și Daniel, fiii lui Ioan Latinul, care ne-au făcut atâtea slujbe în toate împrejurările, încât am scutit de dare ⁴⁾ patru sate ale lor, adică satul Vișeri ⁵⁾ satul Homuspotoc, satul Șarpotoc ⁶⁾, satul Valendorf ⁷⁾, cât și pe oamenii lor ⁸⁾ din satul Oplid, în așa fel ca să nu plătească nici strângătorilor noștri de dări, nici Sibienilor ⁹⁾ vreo dare și nici strângătorii noștri de dare să

¹⁾ *tam diligenti anneximus*. Se pare că lipsește ceva din text: *tam diligenti <animo?> anneximus*. ²⁾ *milites* (viteji, cavaleri). ³⁾ *Ultrasilvania*. ⁴⁾ *collecta* (impozit direct și extraordinar perceput de regalitate). ⁵⁾ *villa Albe ecclesie* (Weisskirch). ⁶⁾ Scharpendorf, Târnava Mare. ⁷⁾ *villa Latina*. Târnava Mare. ⁸⁾ *populi*. ⁹⁾ *populis Scibiensibus*.

nu cuteze a intra în satele lor, ci, la sorocul hotărît, adică pe la Crăciun, să fie datori a ne plăti nouă susnumitele sate ale cavalerilor trei fertuni de aur pe an și pentru această plată îi scutim pe oamenii lor de orice alte sarcini ¹⁾ Mai adăo-
găm că, atunci când el sau fiii lui ²⁾ pleacă la oaste, amintiții bani strânși din dare, să se întrebuițeze în folosul lor. Pentru ca, așa dar, dania noastră să rămână tot timpul neatinsă și neclintită din neam în neam, am pus să se scrie cuprinsul acestei scrisori de scutire ³⁾, întărind-o cu pecetea noastră. Dat de mâna lui Matia prepozit de Zagreb, cancelar al curții noastre, în anul domnului o mie două sute treizeci și unu, pe când Pous era marele vistier, Chac marele stolnic, Posa, fiul lui Solum, marele comis, Mihail, fiul lui Opud, marele paharnic, iar Yula ⁴⁾, fratele lui Ratolt, era voevod al Transilvaniei.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, p. 54; Hurmuzaki-Densușianu. I, p. 120—121.

213

1231.

<Bela, fiul și coregentul lui Andrei al II-lea regele Ungariei întărește donația făcută de tatăl său lui Toma fost ban, fiul comitelui Machareus. În lista demnitarilor, între alții >: Iula voevod, fratele lui Ratholth.

Regest după textul lat. din Wenzel, XI, p. 234—235.

214

1231 <Alba Iulia>.

Capitulul bisericii sfântului Mihail arhanghelul din Transilvania etc., tuturor la care va ajunge scrisoarea de față, mântuire. Vrem să ajungă la cunoștința tuturor prin cuprinsul celor de față că în anul o mie două sute treizeci și unu dela întruparea domnului, venind în fața noastră Jowb, fiul lui Rech, a spus că a vândut, cu încuviințarea și învoirea rudelor sale, anume Samson...⁵⁾, Obus...⁵⁾, precum și a vecinilor săi, voevodul Pousa și Tobia, pentru douăzeci de mărci de argint plătite toate, comitelui Obus, fiul lui Mihail, pentru a-l stăpâni în veci, pământul aflător lângă Mureș, anume jumătate din pământul numit Gâmbaș ⁶⁾, împreună cu toate folosințele și cele ce țin de el, pe care îl cumpăraseră dela Kege, jumătatea cealaltă pe care o dăduse același rege pe când era tânăr capitlului bisericii sfântului Mihail. El s'a legat în fața noastră, în numele său și al urmașilor săi ca, atunci când cineva în curgerea vremii ar încerca să-l turbure cu privire la pă-

¹⁾ *gravamen*. ²⁾ *ipse vel filii eius*. Cine e el? Ioan Latinul? ³⁾ *concessionis nostri sigilli seriem*. Aici *sigillum* are înțelesul de act, după pecetea cu care e întărit, prin raportarea lui la documentul întreg. ⁴⁾ în text (transumpt): Ilula. ⁵⁾ Lacună în textul latin publicat. ⁶⁾ *Gumbas*.

m ntul numit, pe Obus, el să-l apere cu ostenelele și cheltuelile sale. Pentruca scrisoarea privitoare la această cumpărare să rămână neatinsă și în viitor, am făcut ca cele de față să fie întărite cu puterea peceții noastre.

Text. lat. la Fejér, III, 2, p. 266—267.

215

1232 Martie 21, Rieti.

Grigore episcopul etc. venerabilului frate < Bulchu > episcopul de Cenad, mântuire etc. Deoarece unul născut fiu al lui dumnezeu Isus Hristos a încredințat sfântului Petru, fruntașul apostolilor, oile sale pentru a le paște în așa fel, ca cei ce nu-l recunosc ca păstor să fie socotiți străini de oile sale, ne doare nu puțin și ne turbură faptul că episcopii . . de Alba și . . de Brandusium, ai Bulgarilor, care țin nemijlocit de pontificele roman, îndepărtându-se mai de mult dela unitatea bisericii romane și rătăcind în urma turmelor de credincioși, le abat de sub îndrumarea ei. Noi, așa dar, deși nevrednic locțiitor al aceluia care, pentru a găsi drahma pierdută și pentru a readuce pe umerii săi oaia rătăcită la staulul unde au rămas nouăzeci și nouă, ieșind din locul tainic al tatălui ¹⁾ afară, între slugi, și-a luat chipul slăbiciunii omenеști, — poruncim cu stăruință să sfătuești și să îndupleci pe suszișii episcopi, ca, revenind la unitatea bisericii romane într'un timp pe care va trebui să li-l hotărăști, să i se supună și să se îndrepte spre ea cu ascultare. Dacă înștiințați astfel, n'ar voi, totuși, să asculte, să supui episcopatul lor, în temeiul autorității noastre, episcopului de Sirnium. Cei care s'ar împotrivi etc. Dat la Reate în a douăsprezecea zi < înainte de călăndeale > lui Aprilie ²⁾. În anul al șaselea.

Text. lat. la Theiner, p. 103—104.

216

1232 August 31, Anagni.

Grigore episcopul etc. iubitului fiu < Iacob de Pecoraria episcop > ales de Preneste, legat al scaunului apostolic, mântuire etc. Iubiții noștri fi . . . magistrul și frații Ospitalieri ai sfintei Marii a Teutonilor ne-au arătat printr'o plângere smerită și stăruitoare, că prea iubitul nostru fiu întru Hristos, Andrei ilustrul rege al Ungariei, după cum am văzut lămurit că stă scris în privilegiul său, întărit cu bulă de aur mânat de o cucernică dărnicie, a dăruit casei lor țara Bârsei ³⁾,

¹⁾ de secreto patris. ²⁾ În textul publicat, printr'o omisiune, se află « XII Aprilis ». ³⁾ terra Burze.

spre a îngriji și a întări acea țară, prin care Cumanii ce turburau adesea regatul Ungariei își avuseseră în multe rânduri locul de intrare și ieșire <din Ungaria> și că ei au cheltuit mari sume de bani, ca să ridice acolo, cu multă trudă și cu vârsarea a chiar sângelui lor, cinci cetăți puternice. Dar, măcar că numitul rege le luase înapoi acea țară, le-a dat-o iarăși, precum se și cădea, ba încă, drept despăgubire pentru pagubele făcute, le-a dăruit și partea din Cumania ce se află dincolo de munții Carpați ¹⁾. Însă după ce magistrul și frații au înălțat acolo o cetate foarte întărită, Cumanii, îngroziți și supărați că li s'a luat puțința de a intra și de a ieși din regatul Ungariei, strângând o mare mulțime de războinici, au năvălit asupra fraților așezați acolo, dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, au fost învinși și împrăștiați și, plini de teamă, au încetat <de a mai năvăli> și chiar unii dintre ei, predându-se zișilor frați împreună cu soțiile și pruncii lor, s'au grăbit la harul botezului. Dar susnumitul rege, intrând în pomenita țară și văzând-o gospodărită, i-a alungat cu puterea pe frați din această țară ce le fusese confirmată de scaunul apostolic și luată sub ocrotirea acestuia, spre jignirea vădită a bisericii romane, deoarece această țară nu avea alt episcop sau prelat, afară de pontificele roman și plătea un bir acestei biserici. Și cu toate că papa Honoriu, înaintașul nostru de evlavioasă pomenire, iar, după aceea și noi am trimis susnumitului rege în mai multe rânduri rugăminți mișcătoare și îndemnuri stăruitoare, ca să înapoieze cu mărinimie acea țară, totuși n'am fost nicidecum ascultați, ba mai mult chiar: acel magistrul, chemat în fața regelui și sosind plin de nădejde, s'a întors înșelat, obosit de atâta trudă și cheltuieli, iar casa lui a fost lovită, din pricina aceasta, de felurite și nemăsurate pagube. De aceea, magistrul și susnumiții frați au cerut cu smerenie să stăruim să li se facă dreptate, deoarece regele amăgit de îndemnurile celor răi, se arată neînduplecat neaducând altă pricină, decât că înapoierea acelei țări nu ar fi pe placul fiilor și baronilor săi, fiindcă <această țară> este mare. Drept aceea, pentru ca să nu se pară că noi ne plecăm în fața unui om împotriva lui Dumnezeu, în fața căruia trebuie să ne plecăm de am avea împotriva pe toți oamenii, prin această scrisoare apostolică te însărcinăm pe tine, în a cărei chibzuință avem deplină încredere întru domnul, să sfătuiești cu chibzuință și să îndupleci cu izbândă pe acel rege și pe fiul său Bela, ca să înapoieze jeluitorilor această țară, despăgubindu-i în măsura pagubelor și a vătămarilor ce le-au pricinuit. Iar dacă nu vor da ascultare îndemnurilor noastre, tu după chemarea părților, să dai ascultare pricinii și dacă din voia lor s'a făcut ²⁾: să dai sentința cuvenită, făcând ca ceea ce vei fi hotărât tu să se păzească cu strășnicie prin pedepse bisericesti ³⁾, dar așa ca să nu rostești sentința excomunicării sau a interdictului asupra țării aceluia rege, decât dacă vei fi primit

¹⁾ montes nivium. ²⁾ Traducere nesigură: si de ipsarum voluntate processerit. ³⁾ censura ecclesiastica.

în această privință însărcinare anume din partea noastră. Altminteri, după ce pricina va fi îndeajuns de cercetată, să ne-o trimiți nouă, hotărînd părților un soroc potrivit, pentru ca ele să trimită reprezentanți înaintea noastră, spre a primi, cu ajutorul lui Dumnezeu, o sentință dreaptă. Iar dacă martorii ce vor fi numiți vor ocoli <adevărul> fie din părtinire, fie din ură sau din teamă, să-i silești tot prin pedepse bisericești a mărturisirii adevărul fără drept de apel și fără a ține seama de scrisorile primite în această pricină din partea scaunului apostolic de către episcopii .. de Cracovia și .. de Kujawia. Dat la Anagni, în a doua zi înainte de calendele lui Septembrie, în al șaselea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, p. 55—57; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 123—124 (documentul repetă în parte textual actele aceluiași papă adresate lui Bela și tatălui său Andrei al II-lea, la 26 respectiv 30 Aprilie 1231).

217

1232 Octombrie 22, Anagni.

Grigore episcopul etc. iubitului fiu <Iacob> <episcop> ales de Preneste, legat al scaunului apostolic mântuire etc. Din înștiințarea trimisă de venerabilul nostru frate <Rainald> episcopul Transilvaniei ¹⁾, să ști că am aflat că, după ce noi am încredințat de mult iubitului nostru fiu Egidius subdiaconul și capelanul nostru, aflător pe atunci în Ungaria, pricina, care, după cum se știe, se judecă, între el, de o parte ²⁾ și abatele și conventul mănăstirii din Cluj, din dieceza Transilvaniei, de altă parte, cu privire la starea numitei mănăstiri, iar numitul <Egidiu>, cu învoirea celor două părți trimisese <pricina> spre cercetare scaunului apostolic, a poruncit părților, sub pedeapsa afuriseniei să se înfățișeze înaintea noastră la octavele trecute ale sărbătorii Tuturor Sfinților ³⁾, fie în persoană fie prin împuterniciții lor legiuți, după cum a declarat numitul capelan după aceea în față noastră și a fraților noștri ⁴⁾. Deși la termenul hotărît s'a înfățișat înaintea noastră împuternicitul numitului episcop, totuși, din partea pomenitului abate și convent n'a venit niciun trimis. De aceea noi din nou am hotărît să fie chemați, prin mijlocirea venerabilului nostru frate <Bulchu> episcopul de Cenad, dându-le ca ultim termen sărbătoarea nașterii fericitei Maria ⁵⁾, trecută acum de curând, dar nici la termenul acesta ei nu și-au dat osteneala să se înfățișeze sau să trimită pe împuternicitul lor potrivit, măcar că împuternicitul numitului episcop îl aștepta la scanul apostolic. Iar noi, voind să se pună capăt acestei pricini și, pentru ca abatele și conventul amintit să nu se poată lăuda cu lipsa lor <delă proces> ⁶⁾, să-i osândești

¹⁾ *Ultrasilvania*. ²⁾ episcopul amintit. ³⁾ 8 Noembrie 1231. ⁴⁾ cardinalii. ⁵⁾ 8 Septembrie 1232. ⁶⁾ *contumacia*.

la plata amenzii cu care sunt datori față de susnumitul episcop pentru cheltuielile făcute ¹⁾ și, după chemarea părților, să asculte cursul judecății, iar pe cei ce se împotrivesc ²⁾ etc., martorii etc. ³⁾ Dat la Anagni, în a unsprezecea zi înainte de calendele lui Noembrie, în al șaselea an.

Textul lat. la Zimmermann-Werner. p. 57.

218

1232 Decembrie 23, Anagni.

Grigore etc., iubitului fiu <Iacob> legatului scaunului apostolic, mântuire etc. Venind mai înainte în fața noastră Alexandru și Ioan, canonici ai bisericii din Oradea, ne-au adus la cunoștință, în numele lor și a părții celei mai numeroase și mai cumințe a capitlului, că precum spuneau, fiind fără păstor biserica aceea, l-au ales păstor după canoane pe magistrul P<rimogenitus> subdiaconul nostru, pe care l-au socotit potrivit pentru cârmuirea acelei biserici. După această alegere, câțiva din capitlu au îndrăsnit să-l aleagă pe B<enedict> lectorul excomunicat din Strigoni, nevrednic și altfel pentru sarcina episcopală. Alegerea acestuia prin sustragerea de către unii a pecetii capitlului și prin plăsmuirea unor scrisori pe numele său, a fost confirmată de către venerabilul nostru frate <Ugrin> arhiepiscopul de Colocșa, mitropolitul locului, pe care l-au înșelat. Așezat astfel prin puterea lumească în biserica din Oradea și amestecându-se fără rușine ⁴⁾ în cârmuirea ei, zisul Benedict s'a încumetat a împiedica să se dea suszisului magistru mila confirmării de către mitropolit. De aceea, <canonicii> au făcut apel la scaunul apostolic, dar, el, <Benedict>, neținând seama de apel, i-a despoiat de toate bunurile lor, doarece ei nu voiau și nici nu erau datori să se supună acestui uzurpator. De aceea, în urma cererii lor, am hotărât să încredințăm această pricină într-o formă anumită ⁵⁾ abatelui din sf. Gothard ⁶⁾ și cojudecătorilor săi ⁷⁾. Când aceștia și subdelegații lor au luat măsuri pentru confirmarea alegerii suszisului Primogenitus, rostind, după cum se spune, pedeapsa excomunicării față de toți aceia care i s'ar fi împotrivit, atunci cei care țineau partea pomenitului Benedict au făcut apel la noi. Dar judecătorii arătați, declarând, precum se zice, fără temei, acel apel și nimicind tot ceea ce săvârșise suszisul Benedict, au întărit alegerea pomenitului Primogenitus. Procuratorii părții lui Benedict,

¹⁾ cu trimiterea procuratorului la Roma. ²⁾ *contrafacientes*. ³⁾ Clauzele finale sunt stereotipe și de aceea menționate numai în formă prescurtată în copia de registru în care ni s'a păstrat actul. Pentru formula completă a martorilor, a se vedea sfârșitul scrisorii aceluiași către același din 31 August 1232. ⁴⁾ La Fejér și Theiner: *imprudenter* (nechibzuit); contextul impune mai degrabă lectura: *denter* (fără rușine), ca și în actul aceluiași papă din 25 Aug. 1236, care repetă în parte textual documentul de față. ⁵⁾ *sub certa firma*. ⁶⁾ în comitatul Vas din R. P. Ungară. ⁷⁾ *coniudicibus*.

urmărind apelul pe care spuneau că îl înaintaseră, acest subdiacon în fața iubitului nostru fiu Rainerius cardinal diacon al <bisericii> sfânta Maria in Cosmedin ¹⁾, pe care l-am delegat să asculte pricina sa și a procuratorilor aceluiși <Benedict>, a ridicat întâmpinarea că zisul Benedict și procuratorii acestuia erau legați cu pedeapsa excomunicării de către suszișii judecători și sub delegații lor și ei s'au și făcut vrednici de această pedeapsă, fiindcă au lovit, au rănit și au întemnițat câțiva clerici, el <Primogenitus> a declarat că, fiind depozat de episcopia din Oradea de către amintitul Benedict și părtașii săi, aceștia au fost trași în judecată de către judecătorii delegați după confirmarea lui, în persoana procuratorilor săi ²⁾ în fața vicarului venerabilului frate al nostru, episcopul de Ancona, pentru faptul că, după ce îl depozaseră de niște lucruri, se îndărăt-niceau a nu se înfățișa <la judecată>. Vicarul, în temeiul autorității episcopului, a rostit contra lor sentința excomunicării. El, <Primogenitus> s'a oferit să dovedească toate acestea. După ce au fost ascultați așadar cu privire la aceste obiecțiuni câțiva martori, după ce au fost înfățișate actele și date în vileag mărturiile și după numeroase desbateri, partea potrivnică s'a arătat gata a dovedi că martorii erau necinstiți și pentru aceasta și din alte pricini trebuie respinsă mărturia lor, respingând în multe chipuri actele înfățișate împotriva ei și altele privitoare la proces, ca dovezi potrivnice. Iar pentru ca să nu se întâmple ca, datorită diversiunilor spre marea pagubă a bisericii din Oradea cauza principală să sufere amânare, am hotărît să încredințăm chibzuinții tale să cercetezi și să închei această pricină potrivit canoanelor, chemând pe magistrul și pe cei care l-au ales, precum și pe martorii pe care ar voi să-i înfățișeze, dobândind mai întâi în această privință dela prea iubitul nostru fiu întru Hristos ilustrul rege al Ungariei siguranță în tot regatul său, să reazezi, așa cum se cuvine, pe zișii Alexandru, Ioan, Martin și Isaac și pe ceilalți alegători care au urmărit alegerea pomenitului Primogenitus, dându-le pentru cheltuielile lor o sumă din veniturile obișnuite ale bisericii din Oradea, dacă se dovedește că ei sunt canonici ai acelei biserici; mai departe, să iei cunoștință de acele pricini și de apelurile ce s'au făcut; să iei măsuri ca să se păstreze cu tărie ceea ce va fi fost hotărît <de tine>, folosindu-te de pedepse bisericești fără drept de apel. Iar dacă martorii ce ar fi numiți s'ar sustrage, fie din părtinire, fie din ură sau din teamă, tot prin pedepse bisericești fără drept de apel să-i silești a mărturisi adevărul. Dacă s'ar ivi vreo piedică pentru care n'ai putea duce la capăt pricina aceea, să ne-o trimiți nouă după ce va fi cercetată îndeajuns, hotărînd părților un soroc potrivit pentru a se înfățișa înaintea noastră, în persoană ori prin imputerniciții lor legiuți ca să primească, cu ajutorul domnului, o sentință dreaptă, îngrijindu-te

¹⁾ Rainerio Capoccio, cardinal diacon cu titlul amintitei biserici din Roma între 1215—1250.

²⁾ ai lui Benedict.

în același timp să nu sufere biserica din Oradea vreo daună prin risipă, datorită vreunei îndoeli privitoare la rezultatul procesului. Dat la Anagni, în a zecea zi înainte de calendele lui Ianuarie, în al șaselea an al păstoriei noastre.

Text. lat. la Fejér, III, 2. 307—310.

219

1232.

Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, tuturor credincioșilor creștini, care vor vedea aceste rânduri sănătate, și tot binele. Vrem să facem cunoscut tuturor celor de acum și din viitor că, judecând pricinile privitoare la moșiile date pe veci preaiubitul nostru fiu întâiu născut, regele Bela, a luat dela iubitul și credinciosul nostru comite Nicolae, fratelui lui Ugrin, niște pământuri pe care scoțându-le de sub atârnaarea cetăților Alba, Cenad, Arad și Zarand, i le-am dăruit drept răsplată pentru numeroasele sale slujbe. Noi, amintindu-ne de slujbele pe care ni le-a făcut cu credință și neobosit, atât înăuntrul regatului, cât și dincolo de hotare și nevrând să-l lipsim de facerea noastră de bine, i-am inapoiat suszisele pământuri lui și urmașilor lui, precum și moștenitorilor urmașilor lui, ca să le stăpânească în veci și am făcut să fie pus în stăpânirea acelor pământuri prin omul nostru credincios Moys din satul lui Albert). Întâiul hotar al pământului Zuld, luat dela cetatea Albă se începe la răsărit și îl desparte de pământul Dama; prelungindu-se de aci, formează hotarul cu <pământul> comișeilor ²⁾; apoi merge și face hotarul cu pământul Chak, care se numește Medwed; ieșind de aci, formează hotarul cu pământul Vrusey, cu bucătarii regelui ³⁾; de aci, spre apus, are hotar cu pământul Tymar; apoi; ieșind dinspre miazănoapte și mergând pe lângă pământul aceluiași comite Nicolae, se apropie de apa care vine din Dobos. Hotarele pământurilor Tymar și Zabac, nu le putem descrie după sorțile părților, deoarece au hotare comune de jur împrejur cu cruciații și alții și fiecare își stăpânește partea sa prin tragere la sorți ⁴⁾, în temeiul căreia în timpul nostru țineau de pomenita cetate; iară pământurile pomenite le-am dat lui). Ceeace a rămas din pământul Boyanca, din care am dat comitelui Grigorie, fiul lui Basileu, am dăruit spre stăpânire aceluiași comite Nicolae. Pământul acesta se mărginește de jur împrejur cu cruciații, în afară de pământul pe care l-a cumpărat dela comitetele Moys. Primul hotar al pământului Bissenilor, luat dela cetatea Cenad, începe la răsărit și formează hotarul cu pământul Seryan, pe urmă cu pământul Potkerequ, apoi cu pământul lui Laurențiu; de aci cu pământul Degur; apoi, eșind de aici, se apropie de pământul

¹⁾ villa Alberti. ²⁾ tenet metam cum agasonibus. ³⁾ cum cocis regis. ⁴⁾ quilibet suam per sortem possidet portionem. ⁵⁾ comitelui Nicolae.

aceluiași comite, numele cărui pământ este Pon; iar de aci se mărginește cu pământul Suran. Primul hotar al pământului Pon: spre răsărit se mărginește cu pământul Degur, apoi cu pământul Jara; de aci cu oamenii bisericii Ronka ¹⁾, anume cu satul Sceploc, Zoth și Suran. Tot așa primul hotar Teluky formează hotarul cu pământul aceluiași comite, al cărui nume este Sceuleus; de aci spre miazăzi se mărginește cu iobagii aceleiași cetăți, prelungindu-se de aci, formează hotarul cu pământul Markys, iar de aci cu pământul aceluiași comite care se cheamă Beu; pe urmă se mărginește cu pământul udvornicilor ²⁾ și de aci ajunge la pământul Tymar, apoi se întoarce la suszisul pământ Scéuleus. De asemenea primul hotar al pământului zis Beu ³⁾ se începe la răsărit, formează hotarul cu pământul Laba și, ieșind de aci, are hotar cu pământul udvornicilor numit Covch; de aci ajunge la pământul aceluiași comite, apoi merge și formează hotarul cu oamenii prepozitului Seba și se duce la pământul iobagilor cetății care se cheamă Beu și are acolo așezare comună cu aceia ⁴⁾; iar de aci se întoarce la întâiul hotar. Tot așa întâiul hotar al susnumitului pământ Laba: la răsărit formează hotarul cu pământul Szuza, de aci cu pământul Teka, care se cheamă Laba; apoi cu pământul Beu și de aci merge spre miazănoapte și ajunge până la suszisul pământ Zuza. Tot așa <întâiul> hotar al pământului Anascehund ⁵⁾ luat dela cetatea Aradului formează hotarul cu iobagii cetății, care se cheamă și Anascehund, de aci cu pământul lui Petru, al cărui nume este Bobos, de aci merge lângă pământul Bobos spre apus, apoi cotește spre miazănoapte și merge până la pământul Posorogh; de aci se desparte și se întoarce spre răsărit, unde formează hotarul cu pământul Ochyz, care se cheamă Szor și merge la pământul iobagului cetății, numit Cysar, al cărui pământ se numește Szor. La fel primul hotar al pământului Zereth, luat dela cetatea Szarand: se începe la răsărit dela Criș și formează hotarul cu pământul Vosian; de aci merge spre miazăzi și are movilă de hotar sub un păr; apoi formează hotarul cu pământul Bata sub dealul care în limba obișnuită se cheamă Culme ⁶⁾; pe urmă iese la pământul Bug, iar de aci spre apus formează hotarul cu pământul Ysaac, iar spre miazănoapte cu pământul lui Mihail; ieșind de aici trece Crișul, apoi peste Solfuca ajunge la Lusukevreu; apoi formează hotarul cu pământul Vlma și peste pământul Scep ajunge la Zunna, unde intră în mijlocul Crișului, dealungul căruia se urcă și ajunge la Yciafucara; apoi vine la Lehudfoka, pe urmă la Chekafoka, de aci la Keurus, de aci la Ludylevscekura, de aci la Perafoka, de aci la Muntele de Aur ⁷⁾, iar de aci merge prin fața cimitirului și ajunge la primul hotar. Pe pământul acela se află șase gospodării ale pescari-

¹⁾ Roancensis ecclesie în comit. Komarom (R. P. Ungară). ²⁾ terra udvornicorum. ³⁾ În text: Beu Beuu. ⁴⁾ habet cum ipsis communem residentiam ⁵⁾ În text: Anascehund, Anazehund ⁶⁾ holm (în ung.). ⁷⁾ ad monntem aureum.

lor cetăți, pe care îi dăruim episcopului de Oradea și care nu au pământ nici cât pot cuprinde curtea și casa lor. Tot așa primul hotar al pământului Craco: spre răsărit formează hotar cu pământul Elec, de aci merge la pământul Chomud, care se cheamă tot Craco; și de aci merge la pământul Jnok, care deasemenea se cheamă Craco; de aci spre apus formează hotarul cu pământul Resuga; de aci cu pământul meșteșugarilor regelui, care se numește Kesey; de aci merge la pământul Koyan, iar de aci se întoarce la întâiul hotar. De asemenea întâiul hotar al pământului Alba spre răsărit formează hotarul cu pământul Kendkut; de aci merge la pământul Opus, ieșind apoi lângă pământul Opus merge la pământul episcopului, care se cheamă Kupa; de aci merge la pământul Boy; de aci la pământul Dingong; de aci formează hotarul cu pământul Riva, apoi cu pământul Resuga și de aci ajunge la primul hotar. Iar pentru ca această restituire făcută de noi să nu poate fi clintită ori nimicată niciodată în curgerea vremurilor, ci să rămână întreagă și nevătămată, am dat, drept cheazășie, unei siguranțe mai mari, scrisoarea de față, întărită pe veci cu puterea dublei noastre peceti. În anul mântuirii o mie două sute treizeci și doi și în al douăzeci și nouălea an al domniei noastre.

Textul lat. la Wenzel, VI, p. 503—505; cf. Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 124—126.

220

1232.

Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește cu titlu perpetuu mănăstirii din Bakony ¹⁾ «treizeci de mărci în argint sau în lucruri de o egală valoare din veniturile sării terestre ²⁾ dela Sălacea ³⁾», care urmează să i se plătească în fiecare an la Rusalii, poruncind cu tărie ca slujbașii sării, care vor fi în funcțiune, să fie datori a plăti amintitei mănăstiri zisa suma de bani la termenul sus amintit, în forma arătată, fără nicio lipsă». Dania e făcută pentru a veni în ajutorul mănăstirii, pe care regele când a vizitat-o după întoarcerea sa din cruciata <ce a avut loc în 1217—1218>, a găsit-o lipsită de donațiile cu care o înzestraseră înaintașii săi. În lista demnitarilor, între alții: Renald episcopul Transilvaniei, Bulchu episcop de Cenad, Benedict episcop de Oradea.

Regest dup textul lat. din Wenzel, I, p. 292—293.

221

1233 Februarie 17, Anagni.

Papa Grigore al IX-lea poruncește lui Iacob cardinal de Preneste, legat papal în Ungaria, să se informeze asupra vieții și minunilor lui Luca fost arhiepiscop

¹⁾ În R.P. Ungară. ²⁾ transportată pe uscat. ³⁾ Zoloch, azi sat în reg. Bihor.

de Strigoniu, căci, în vederea canonizării acestuia, papa dorește date și probe noi, mai bogate, pe lângă acelea care au fost culese și trimise scaunului pontifical de episcopul de Cenad și de confracții săi.

Textul lat. la Theiner, I, p. 111.

222

12<3>3 August 22, «pădurea din Bereg».

«Bela, fiul și coregentul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, jură că va respecta acordul încheiat între tatăl său și legatul papal Iacob de Preneste și a pus să jure în acelaș sens și pe «iobagii» (demnitarii săi nobili) cari erau prezenți. În lista demnitarilor, între alții>: Dionisie voevod, Luca banul Severinului.

Regest după textul lat. din Wenzel, I, p. 306—307; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 126.

Transumpt în actul lui Robert arhiepiscop de Strigoniu și al mai multor episcopi. din 19 Februarie <1234>.

223

1233 Septembrie.

Venerabilului întru Pristos, prea iubitului părinte și prieten Iacob, din mila lui Dumnezeu, <episcop> ales de Preneste, legat al scaunului apostolic, Andrei, din aceeași milă regele Ungariei, mântuire cu statornicia adevăratei iubiri. Regele care șade în scaunul de judecată, după mărturia regelui Solomon, risipește tot răul cu privirea sa. Înțelegem pe acel rege de amintire prea sfântă și vrednică de păstrat, pe prea fericitul Ștefan, întâiul rege al neamului Ungariei, care nu a voit să se ridice, prin autoritate proprie, în tronul regatului știind că scris este că nimeni nu-și arogă sieși demnitatea, ci numai acela care este chemat de Dumnezeu; el a primit diadema regală nu dela oricine, ci dela locțiitorul lui Isus Hristos, dela urmașul prea fericitului Petru, prin inspirație dumnezeiască, hărăzită supremului pontifice; iar părinților săi le-a fost descoperit de Dumnezeu că lui i se cuvenea ca celui dintâiu, coroana și stăpânirea regală în neamul nostru. Și astfel stând în scaun, asemenea preaînțeleptului împărat David, a risipit în acele vremuri cu privirea sa tot răul necredinței, după cum am spus mai înainte și ca moașe el a scos șarpele încolăcit din neamul unguresc ¹⁾, iar prin autoritatea pontificelui suprem, prin care a fost chemat ca rege și apostol al neamului nostru, el a împărțit provinciile în episcopate, a înmulțit nespus de mult numărul bisericilor și știind că scris este la Isaia că regele va domni cu dreptate și că dreptatea înalță neamurile, a făcut judecată

¹⁾ *obstetricante manu ipsius a gente Ungarica eductus est coluber tortuosus.*

și dreptate între ai săi pentru ca dreptatea și judecata să fie temelile scaunului său pentru ca și în chipul acesta, prin voința dumnezeiască tronul lui să fie întărit prin dreptate, după cum a spus regele Solomon. Drept aceea noi, care am primit tronul regatului din mila lui Dumnezeu, cu drept de moștenire dela acest rege sfânt, dorind să mergem pe urmele amintitului Ștefan cel Sfânt, în ceea ce privește credința față de sfânta biserică și luând aminte că în vremea noastră se zice că au fost săvârșite unele lucruri, care se pare că au fost făcute cu nescotirea credinței creștine și împotriva libertăților sfintei biserici, din care cauză venerabilul părinte R<obert> arhiepiscopul de Strigoniū a rostit, întemeiat pe puterea apostolică, sentința interdictului asupra regatului nostru, pentru ca smintelile acestor păcate să fie curmate în regatul nostru de către pontificele suprem, noi și regatul nostru i-am cerut prin solii solemne să trimită în ajutorul țării noastre un legat. Iar el ¹⁾, binevoind să asculte cererile noastre drepte, v'a trimis în Ungaria pe voi, venerabile părinte domnule Iacob <cardinal> ales de Preneste, legat al scaunului apostolic, cu puteri depline, după cum se cuprinde mai amănunțit în scrisoarea voastră, trimisă și nouă. Drept aceea, după multe și felurite tratative, pe care le-ați dus cu Nicolae marele vistier, Mauriciu marele stolnic, Mihail marele comis, Bagin ²⁾ marele paharnic, dregători ³⁾, soli și împuterniciți ai noștri delegați în chip deosebit pentru aceasta, ne-am învoit în felul următor, după cum se arată în scrisoarea făcută și întărită cu pecetea având chipul nostru:

Vouă, domnule Iacob <cardinal> ales de Preneste, legat al scaunului apostolic, pentru și în numele bisericii romane și al tuturor bisericilor din Ungaria, noi, Andrei regele Ungariei, vă jurăm pe sfânta evanghelie a lui Dumnezeu să păzim cele de mai jos, pe toate și pe fiecare în parte, hotărînd ca ele să fie ținute pentru totdeauna de fiii noștri și de urmașii noștri și să nu le calce întru nimic cu niciun prilej sau să săvârșească vreo înșelăciune în ele, ci să se facă după cum se cuprinde mai jos. Și poruncim tuturor supușilor noștri din regatul nostru să păzească pe toate și pe fiecare în parte. Iar dacă cineva ar călca porunca noastră, vom face — după cum se cuvine — ca fiii și fruntașii noștri să jure potrivit cu aceea ce se cuprinde mai jos în jurământul lor. Iar articolele sunt acestea:

Pe Iudei, Saracini și pe Ismaeliți de acum înainte nu-i vom pune în fruntea vistieriei, monetăriei, a ocnelor, a străngerii dărilor sau a altor slujbe obștești și nici nu-i vom asemui pe aceștia cu dregătorii <noștri> și nici nu vom face ceva prin înșelăciune, ca din această pricină creștinii să poată fi asuprași de dâșșii.

De asemenea nu vom îngădui în întreg regatul nostru ca Evreii, Saracini și Ismaeliții să stea în fruntea vreunei slujbe obștești.

¹⁾ Papa. ²⁾ La Theiner greșit: *Sagin*. ³⁾ *iobagiones*.

De asemenea, vom face ca de acum înainte Evreii, Saracinii și Ismaeliții să fie arătați prin semne deosebite și să fie despărțiți de creștini.

De asemenea nu vom îngădui ca Iudeii, Saracinii sau Ismaeliții să cumpere și să aibă robi creștini ¹⁾).

Și făgăduim că noi și urmașii noștri — la cererea episcopului în dieceza căruia sunt sau ar fi Evrei, Saracini, păgâni sau Ismaeliți — îl vom pune și îl vom da în fiecare an pe palatinul sau pe altul dintre dregătorii ²⁾ noștri, care dorim să fie un creștin sânguitor și-l vom face să jure că va împlini porunca noastră cu credință în această privință, pentru a scoate pe creștini din puterea Saracinilor și din viețuirea cu ei. Iar dacă se vor afla, în ciuda acestor rândueli, creștini conviețuind cu Saracini sau Saracini având robi creștini ori creștini uniți în orice chip cu femeile Saracinilor sau Saracini cu ale creștinilor, fie sub forma căsătoriei fie în altă formă, să fie pedepsiți pentru o asemenea unire, fie că e vorba de creștini, fie de Evrei sau păgâni, cu pierderea tuturor bunurilor și, nu mai puțin, să fie dați de rege pentru totdeauna ca robi creștinilor ³⁾).

De asemenea, voim și îngăduim ca bisericile să-și aducă în chip nestingherit sarea lor ⁴⁾ și sarea să fie depusă la acele biserici sub pecetea slujbașilor sării și a prelaților bisericilor în care va fi depusă sarea, slujbași și prelați care vor fi în acel timp în slujbă; această sare depusă să fie păstrată până la octavele sfântului rege Ștefan ⁵⁾ și din acea zi până la nașterea sfintei fecioare Maria ⁶⁾ să li ⁷⁾ se plătească în bani ⁸⁾, pentru sarea pe care bisericile o vor avea atunci la ele potrivit prețurii arătate mai jos.

Iar dacă slujbașii sării nu ar cumpăra sarea lor la niciun termen și nu vor plăti bisericilor banii potrivit prețurii amintite, atunci toată sarea aceea să o ia nestingherit, în tot timpul, bisericile pentru folosul lor propriu și să o vândă după bunul lor plăc, iar tot venitul pe care va trebui să-l strângem de aici noi sau alt rege care va fi atunci sau slujbașii sării, să fie lăsat întreg spre folosul bisericilor și să nu fie turburat în niciun chip nici de slujbașii <cei vechi> ai sării, nici de cei noi, și nici de alte persoane, pentru ca să poată dispune de sare după cum le va plăcea, în cazul când suma de bani nu le va fi plătită în termenul amintit.

Hotărîm același lucru pentru cel de al doilea termen și anume ca, dela sărbătoarea sfântului Nicolae ⁹⁾ până la sărbătoarea sfântului apostol Toma¹⁰⁾, pentru sarea pe care bisericile o vor avea la ele sub pecetea slujbașilor sării — să li se plătească <bisericilor> banii potriviți prețurii amintite. Dacă nu s'ar face aceasta, să fie după cum s'a spus despre sare în cazul de mai sus. Iar banii ce se vor

¹⁾ *mancipia christiana*. ²⁾ *iobagiones*. ³⁾ *in servitutum Christianorum*. ⁴⁾ *sales suos*. ⁵⁾ 27 August. ⁶⁾ 8 Septembrie. ⁷⁾ bisericilor. ⁸⁾ *argentum*. ⁹⁾ 6 Decembrie. ¹⁰⁾ 21 Decembrie.

plăti amintitelor biserici, să fie <bani> buni de Friesach sau din argint curățit prin foc până la a zecea parte ¹⁾).

Iar prețurile sării sunt acestea: pentru fiecare tyminus ²⁾ de sare de apă să se plătească bisericilor opt mărci, afară de casa Ospitalierilor din Ierusalim și bisericile de Caloceea și de Bacs, cărora le vom da zece mărci pentru fiecare tyminus în cazul când amintitele biserici din Caloceea și din Bacs vor trebui să transporte sarea lor la Seghedin sau mai departe; în cazul contrar vor primi opt mărci. Iar pentru bolovanii de sare de apă ³⁾ mai mari, datorăm mănăstirii din Igrîș ⁴⁾ douăzeci și șase de mărci pentru fiecare tyminus, iar bisericii din Arad douăzeci și cinci, de asemenea pentru fiecare tyminus. Iar pentru bolovanii de sare terestră ⁵⁾ vom da o marcă pentru o sută de pietre de sare ⁶⁾, în cazul că vor trebui să primească sarea lor la hotare ⁷⁾, în afară de mănăstirea sfântului Gothard ⁸⁾, căreia îi vom da o marcă pentru optzeci de pietre de sare.

Iar noi și oricine va ocupa tronul regal <după noi>, suntem datori să trimitem sarea la hotare, potrivit cuprinsului privilegiilor acordate bisericilor și ea trebuie să fie depusă în casele privilegiaților, unde va sta sub pecetea slujbașilor sării până la datele amintite și se va respecta de noi și de aceștia tot ce s'a stabilit, după cum s'a spus, în termenele amintite.

Iar bisericile vor reține din sarea lor, spre folosul lor, următoarele cantități: mănăstirea din Igrîș trei tymini, prepozitul din Arad cu capitlul său două mii de pietre <de sare>, Ospitalierii din Ierusalim ⁹⁾ cu toate casele lor din Ungaria patru tyminus din sarea pe care o primește mănăstirea de Igrîș, mănăstirea sfântului Gothard două mii cinci sute de pietre de sare; biserica din Oradea două mii; biserica din Pornö ¹⁰⁾ o mie de pietre de sare, biserica din Zerta ¹¹⁾ o mie de pietre de sare, biserica din Caloceea un tyminus, biserica din Bacs un tyminus, biserica din Alba Transilvaniei două mii de pietre de sare, biserica din Bulcet ¹²⁾, cinci mii, biserica din Eperies trei mii, biserica din Bistria ¹³⁾ patru mii, biserica

¹⁾ *in bonis frisaticis vel in argento, cuius decima pars comburetur.* Marca de Friesach (Austria) avea o foarte largă circulație în Ungaria în timpul lui Andrei al II-lea, când moneda maghiară era foarte depreciată. Această marcă de argint avea greutatea unei cantități de argint fin, în care, după cum ne arată și actul nostru, materia străină era numai 10%. ²⁾ La Theiner greșit: *termino*; forma corectă la Endlicher: *tymino*. E vorba de o cantitate mai mare: 10.000 pietre de sare. ³⁾ *pro maioribus salibus aquaticis.* Se înțelege, sarea transportată pe apă. ⁴⁾ Egres, aproape de Arad. ⁵⁾ *pro salibus terrestribus.* E vorba aici de sarea transportată pe uscat, cu carele. ⁶⁾ *pro centum zuanis.* ⁷⁾ *in confiniis.* Se înțeleg, de sigur, hotarele așezămintelor religioase respective. ⁸⁾ Din comitatul Vas (R. P. Ungară). ⁹⁾ *Hospitale Ierosolimitanorum.* ¹⁰⁾ Din comit. Vas. (R. P. Ungară). ¹¹⁾ Zeer, la Endlicher. ¹²⁾ Bulch, la Endlicher: ¹³⁾ greșit: Bistritz la Endlicher. E vorba de mănăstirea benedictină din dieceza Cenadului (Banat).

din Zadust o mie biserica din Ysoh¹⁾ o mie, biserica din Ronka²⁾ patru mii, biserica din Canez³⁾ două mii, biserica sfântului Filip o mie, biserica din Golech⁴⁾ cinci sute, biserica din Xassuar⁵⁾ o mie, biserica din Cenad cinci mii, biserica din Tytul⁶⁾ trei mii, biserica din Thed⁷⁾ o mie de pietre de sare, biserica din Strigoniou două mii de pietre de sare, biserica din Alba <Regală> tot atâta, biserica din Buda două mii, biserica din Bokan⁸⁾ două mii de pietre de sare, biserica din Pelis⁹⁾ tot atâta, biserica din Cârța¹⁰⁾ o mie de pietre de sare, celelalte biserici, al căror nume nu sunt menționate, să primească pentru uzul lor după cum vor cere prelații lor, potrivit conștiinței lor¹¹⁾.

De asemenea, voim și consimțim ca sarea să nu fie vândută în ocne mai scump de cât a fost obiceiul să se vândă în vechime bisericilor care obișnuiau să cumpere sare.

Iar pentru veniturile bisericilor și anume veniturile cuvenite din sarea de care până acum ele au fost lipsite, afară de dijme, vom plăti zece mii de mărci pe timp de cinci ani, fără întrerupere, ani care vor începe să fie socotiți dela primele Paști ale invierii domnului, iar plata o vom face în chipul acesta: în anul întâiu, la <sărbătoarea> nașterii sfintei fecioare, vom plăti o mie de mărci; la sărbătoarea sfântului aposto! Toma altă mie de mărci și astfel vom face după aceea fără întrerupere, în fiecare an, până când vom plăti numita sumă de bani de zece mii de mărci; și întreaga această sumă de bani o vom plăti la termenele amintite episcopului de Cenad, abatelui sfântului Martin din Panonia, abatelui de Igrîș sau împuterniciților acestora, care vor avea dela stăpânii lor scrisori speciale de împuternicire în această privință, sau la doi din cei amintiți sau împuterniciților lor. Și vom plăti acea <sumă de bani>, care trebuie să fie împărțită și rânduită, în casa fraților predicatori¹²⁾, în fața capitlului sau a majorității acestuia, potrivit voinței amintitului legat, cu sfatul arhiepiscopilor de Strigoniou și Calocsa. Mai mult, dacă amintita sumă de bani de zece mii de mărci n'am plăti-o la fiecare termen, după cum s'a arătat mai sus, voim ca bisericile care, prin nerespectarea acestei înțelegeri, ar fi lipsite de sarea cuvenită, să-și păstreze în chip nestin-gherit și în întregime starea și dreptul¹³⁾ pe care îl aveau înainte de înțelegerea aceasta.

De asemenea nu voim¹⁴⁾ nici nu îngăduim ca, de acum înainte, pricinile de zestre și de căsătorie să fie judecate de noi sau de alți judecători laici, deoarece

1) Ysou. 2) Ronchz, în comit. Kőmarom (R. P. Ungară) 3) Kenaz (Kanizsa), în comit. Zala (R. P. Ungară). 4) Geleth. 5) Saxsuas, probabil Sasvár în comit. Ugocea (azi în U.R.S.S.). 6) Tytul (proba-bil Titel, la confluența Dunării și a Tisei). La Theiner greșit: Tritul. 7) Chod. 8) după Endlicher: Theiner, greșit Bochau. E vorba de Bakony (R. P. Ungară). 9) Pilis (R. P. Ungară). 10) Kercz, după Endlicher; Theiner, greșit: Beeret. E vorba despre Cârța (Transilvania). 11) secundum... în animas suas dixerint (după Endlicher; la Theiner, greșit: dixerunt). 12) Dominicanii. 13) la despăgubire. 14) La Theiner: nolumus în loc de volumus (cum e la Endlicher).

noi nu voim și nici nu se cuvine să ne amestecăm în acestea, ci să fie judecate și hotărâte de judecători bisericești.

De asemenea voim și consimțim ca persoanele bisericești și clericii să răspundă și să cheme în judecată în fața judecătorului bisericesc în toate pricinile, afară de pricinile cu privire la pământuri și asupra cărora voim să fie întrebat papa atât de voi, cât și de noi, lămurindu-i-se împrejurările de fapt, în care împrejurări să i se arate, între altele, că voi ați aflat dela prelații Ungariei că <pricinile> privitoare la pământurile bisericești și la pământurile clericilor totdeauna s'a obișnuit să fie judecate și încheiate de regii Ungariei, oricare ar fi fost pe tron și că dela prelații Ungariei știți că dacă <pricinile> pământurilor bisericești ar fi scoase de sub judecata noastră, acest lucru ar fi foarte păgubitor și foarte primejdios pentru biserici, deoarece prin aceasta ar putea să piară multe din drepturile bisericești.

Nicio dare și niciun venit ¹⁾ nu vom cere și nu vom primi dela clerici și dela fețele bisericești și nu ne vom împotrivi cu știință privilegiilor pe care le au. În ce privește însă dările care trebuie impuse de domnia noastră altora, să fie întrebat papa de noi și de legat, după cum ne-am înțeles cu acesta asupra întrebării ce trebuie făcută papei în legătură cu procesele privitoare la pământuri. Și pe acestea toate le făgăduim de bunăvoie și fără tăgadă și jurăm.

Jurământul fiilor și al dregătorilor ²⁾ va fi astfel:

Noi făgăduim și jurăm ca toate articolele scrise mai sus care ne privesc pe noi le vom păzi acum și în viitor; iar în legătură cu acelea care privesc persoana regelui ne vom da sprijinul rugând și sfătuind pe rege, oricare ar fi el, să-și împlinească datoria de a păzi toate și fiecare din cele amintite mai sus. Și aceste toate făgăduim și jurăm, de bunăvoie și fără împotrivire ³⁾.

De asemenea, tuturor bisericilor care au sare le vom da în acest an scrisoarea noastră deschisă asupra sării lor, potrivit formei acestei înțelegeri; cu privire la acestea, care trebuiesc toate păzite, vom da trei exemplare pecetluite cu bula noastră de aur. Această înțelegere sus zisă am jurat-o de două ori și am făgăduit să o păzim cu tărie întotdeauna, dându-vă despre aceasta ⁴⁾ două exemplare cu bula noastră de aur. Și am făcut ca preaiubitul fiu al nostru, ilustrul rege Bela și unii fruntași ai noștri care ne sunt alăturați ⁵⁾, să jure, în pădurea Berech, asupra tuturor celor spuse mai înainte, care trebuiesc ținute. Toate acestea, după cum am făgăduit și am jurat mai înainte solilor voștri, care au fost împuterniciți în locul vostru și în <numele> bisericii romane și al Ungariei și după cum se cuprind acestea mai pe larg în amintitele două exemplare întărite cu bula noastră de aur, recunoaștem și acum în fața voastră și că toate

¹⁾ *nullas collectas et nullum lutrum.* ²⁾ *iobagiones.* ³⁾ Jurământul acesta e reprodus numai în exemplarul publicat de Theiner. ⁴⁾ *sub hoc.* ⁵⁾ *qui nobis adherent.*

cele amintite le-am făcut bine și că le vom face pe toate și pe fiecare în parte. Hotărîm și vă făgăduim vouă, celui care ați fost trimis pentru și în numele bisericii romane și al Ungariei, ca noi și urmașii noștri să îndeplinim cu credință toate și fiecare și să le păzim pentru totdeauna și să facem cu tot dinadinsul să fie sărite de către toți supușii noștri. Toate cele zise mai înainte am făcut să fie întărite cu bula de aur a majestății noastre, pentru ca să nu se nască pentru nimeni în viitor vreo îndoială. Acestea au fost făcute în casa Ospitalierilor purtători de cruce ai sfântului rege din Strigoni, în fața venerabilului părinte, domnul Iacob de Preneste <episcop> ales, legat al scaunului apostolic, fiind de față: domnul R<obert> arhiepiscop de Strigoni, magistrul Mihail prepozit de Alba, .. abatele de Oradea, B. prepozit de Strigoni, .. prepozit de Posuga ¹⁾, E. prepozit de Vesprim, .. ²⁾ arhidiacon de Suaswar, .. arhidiacon de Borsa, .. priorul provincial al fraților minoriți din Ungaria, fratele Marcu <priorul> ordinului Predicatorilor, .. magistrul sfântului Sanxon, .. magistrul sfântului Lazar de Strigoni. Dat de mîna venerabilului Ugrin arhiepiscop de Calocsa, cancelar al curții regale, în luna Septembrie ... indicția a șasea, în anul dela intruparea domnului o mie două sute treizeci și trei, venerabilul R. fiind arhiepiscop de Strigoni, Cletus de Agria, Grigorie de Györ, Briccius de Vaț, Bartolomeu de Vesprim, Ștefan de Zagreb, Bartolomeu de Pécs, Rainald al Transilvaniei, Bulz de Cenad, Benedict de Oradea, fiind episcopi care păstoresc în chip fericit bisericele lui Dumnezeu; comitele Dionisie fiind palatin, Demetriu fiind comite curial al curții noastre și de Bacs, fiind comiți: Nicolae, fiul lui Boz, de Sopron, Ladislau de Moson, Petru, fratele lui Marcel, de Nitria, Ștefan de Bihor, Nicolae fiind marele vistier și comitele de Pojon, Mauriciu marele stolnic, Mihail marele comis, Bagyn marele paharnic și mulți alți titulari ai comitatelor, în anul al treizecilea al domniei noastre.

Textul lat. la Theiner, I p. 116—119. (un alt exemplar — cu începutul și sfârșitul prezentând o altă variantă, exemplar având data de 20 August, eliberat în pădurea Bereg — se află la Endlicher, *Rerum Hungaricum Monumenta Arpadiana*, ed. 1894).

224

1234 Ianuarie 17.

Robert, din mila lui Dumnezeu, arhiepiscop de Strigoni și Ugolin arhiepiscop de Calocsa, episcopii Cletus de Agria, Bartolomeu de Vesprim, Briccius de Vaț, Renald al Transilvaniei ³⁾, Ștefan de Zagreb, Benedict de Oradea și

¹⁾ Pozega (Jugoslavia). ²⁾ Vicențiu (după exemplarul din 20 August 1233, publicat de Endlicher, în care se mai amintește, între alții de *Iacobinus de sancto Benedicto, canonicus Cenediensi*, ca unul din martorii care au asistat la darea acestui act). ³⁾ *Ultrasilvanus*.

Iacob de Nitria, tuturor celor care vor vedea această scrisoare, mântuire întru făcătorul mântuirii. Vă facem cunoscut prin cuprinsul celor de față că noi am făgăduit și am jurat, de bună voie și fără a pune vreo condiție, înaintea venerabilului părinte Iacob <episcop> ales de Preneste, legat al scaunului apostolic, că vom păzi acum și în viitor toate capitolele cuprinse în înțelegerea încheiată între același părinte și Andrei ilustrul rege al Ungariei, privitor la treburile regatului și ale bisericii, acele capitole care ne privesc pe noi. Iar în ce privește capitolele ce privesc persoana regelui, ne vom strădui, prin rugăminți și prin sfaturi, ca regele, oricare ar fi în domnie, să îndeplinească și să păzească cele ce se cuprind în această înțelegere pe toate și pe fiecare în parte. Spre mărturia cărui fapt, am făcut să fie întărită scrisoarea de față cu scrisorile ¹⁾ noastre. Dat în anul milostivirii o mie două sute treizeci și patru, în a șasesprezecea zi înainte de calendele lui Februarie, indicția a șasea

Textul lat. la Theiner, I, p. 122.

225

<1234> Februarie 19, Strigoniu.

Robert arhiepiscop de Strigoniu și episcopii Renald al Transilvaniei, Basiliu de Cenad, Benedict de Oradea, Teodoric al Cumanilor, Ioan de Bosnia adevăresc actul cuprinzând jurământul lui Bela, fiul și coregentul lui Andrei al II-lea regele Ungariei, privitor la acordul intervenit între acesta și Iacob de Preneste legat papal.

Regest după textul lat. din Theiner, I, p. 123—124.

226

1234 Februarie 23, Strigoniu.

Noi Bela, din mila lui Dumnezeu, rege, întâiul născut fiu al lui Andrei ilustrul rege al Ungariei, facem cunoscut tuturor celor ce vor vedea scrisoarea de față că la cererea venerabilului părinte Iacob <episcop> ales de Preneste, legat al scaunului apostolic, am jurat în fața lui și a mai multor altora, pe sfânta evanghelie a domnului, că din teritoriile supuse jurisdicției noastre și care cu ajutorul domnului îi vor fi supuse în viitor, ne vom sili, după puteri, cu bună credință, să stărpim pe toți ereticii și pe alți creștini, care, părăsind credința creștină, trec la superstiția Ismaeliților sau Iudeilor, oricum s'ar numi ei, precum și pe creștinii falsi. Iar pe acei care în țara noastră se arată nesupuși față de biserica romană îi vom sili să se supună bisericii romane potrivit ritului fiecărui neam ²⁾ care nu

¹⁾ litteris în loc de sigillis după cnjectura lui Theiner. Deci e o scăpare pentru «peceți»
²⁾ nationis.

este împotriva credinței catolice. Spre mărturia acestui lucru, am poruncit ca scrisoarea de față să fie întărită cu pecetea noastră. Dat în Strigoniu, în a șaptea zi înainte de calendele lui Martie, în anul îndurării o mie două sute treizeci și patru.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, 1. n. 128.

227

1234 Octombrie 11, Perugia.

Grigore episcopul etc. vener bililor frați <Bertold> patriarhul de Aquileia și <Robert> arhiepiscopul de Strigoniu, mântuire etc. Iubiții . oștri fii. . magistrul și frații Ospitalieri ai sfintei Marii a Teutonilor, printr'o smerită și stăruitoare plângere, ne-au arătat că preaiubitul nostru fiu întru Hristos, Andrei ilustrul rege al Ungariei, mânat de o cucernică dărnicie, a dăruit casei lor țara Bârsei ¹⁾, după cum am văzut lămurit că se cuprinde pe larg în privilegiul lui, întărit cu bula de aur, pentru a îngriji și întări acea țară, prin care Cumanii ce turburau adesea regatul Ungarei își avuseseră în multe rânduri locul de intrare și ieșire. Ei au cheltuit mari sume de bani, ca să ridice acolo, cu multă trudă și cu vărsarea a chiar sângelui lor, cinci cetăți puternice. Dar, deși regele le luase înapoi acea țară, le-a redat-o apoi, precum se și cădea, ba încă drept despăgubire pentru pagubele făcute, le-a dăruit și partea din Cumania ce se află dincolo de munții Carpați ²⁾. Însă după ce magistrul și frații pomeniți au ridicat acolo o cetate foarte întărită, Cumanii, îngroziți și supărați că li s'a luat puțința de a intra și a ieși <din regatul Ungariei>, strângând o mare mulțime de războinici, au năvălit asupra fraților săl sluiți acolo, dar cu ajutorul lui Dumnezeu au fost învinși și împrăștiați și plini de teamă au încetat <de a mai năvăli> și unii dintre ei, predându-se zișilor frați împreună cu soțiile și pruncii lor, s'au grăbit la harul botezului. Iar susnumitul rege, intrând în acea țară și văzând-o gospodărită, a alungat cu puterea pe frații din acea țară ce le fusese confirmată de scaunul apostolic și luată sub ocrotirea acestuia, spre jignirea vădită a bisericii romane, întrucât această țară nu are alt episcop sau prelat, afară de pontificele roman și plătește un cens acestei biserici. Și cu toate că papa Honoriu, înaintașul nostru de evlavioasă pomenire și mai apoi și noi am trimis în mai multe rânduri susnumitului rege rugăminți mișcătoare și îndemnuri stăruitoare ca să le înapoieze cu mărinimie suszisa țară, totuși noi nu am fost nicidecum ascultați. Mai mult, acel magistru fiind chemat în fața regelui și sosind plin de nădejde, s'a întors înșelat, obosit de atâta trudă și cheltuieli, iar casa lui a fost lovită din pricina aceasta de felurite și nemăsurate pagube. De aceea magistrul și susnumiții frați au cerut cu smerenie să stăruim să li se facă

¹⁾ terra Burze. ²⁾ montes nivium.

dreptate, deoarece regele, amăgit de îndemnurile celor răi, se arată neînduplecat neaducând altă pricină decât că înapoierea acelei țări nu ar fi pe placul fiilor și baronilor săi, fiindcă <acea țară> este mare. Drept aceea, ca să nu pară că noi ne plecăm în fața unui om împotriva lui Dumnezeu, în fața căruia trebuie să ne plecăm, chiar de am avea împotrivă pe toți oamenii prin această scrisoare apostolică, te însărcinăm pe tine, în a cărei chibzuință avem toată încrederea întru domnul, ca, lăsând la o parte orice zăbavă, să sfătuești cu grijă și să îndupleci cu izbândă pe susnumitul rege și pe fiul său Bela, ca să înapoieze jeluitorilor acea țară, despăgubindu-i în măsura pagubelor și vătămarilor ce le-au pricinuit. Iar dacă nu vor da ascultare îndemnurilor noastre, chemarea părților, să cercetați pricina și, dacă din voia lor s'a făcut ¹⁾ să dați sentința cuvenită, făcând ca ceia ce veți fi hotărât voi să se păzească cu strășnicie prin pedepse bisericești ²⁾, cu condiția să nu roștiți sentința excomunicării sau a interdicului asupra țării aceluia rege, decât dacă veți fi primit în această privință însărcinare anume din partea noastră. În caz contrar, în răstimp de nouă luni dela primirea < scrisorii > de față să ne trimiteți pricina îndeajuns cercetată, și totodată în scrisoarea voastră să ne arătați întocmai și pe deplin ce știți despre această pricină, hotărînd părților un soroc potrivit, în care ele să se înfățișeze înaintea noastră prin procuratori potriviți și buni cunoscători <ai pricinii>, spre a primi, cu ajutorul lui Dumnezeu, o sentință dreaptă. Iar dacă martorii ce vor fi numiți, vor ocoli <adevărul> fie din părtinire fie din ură sau din teamă, să-i silești tot prin pedepse bisericești a mărturisi adevărul, fără niciun drept de apel și fără a ține seama de scrisorile primite în această pricină din partea scaunului apostolic de către venerabilii noștri frați.. episcopul de Cracovia și... de Kujawia sau de către iubitul nostru fiu.. < episcopul > ales de Preneste, care avea atunci în acele părți ³⁾ slujba de legat și nici de decretul privitor la <cele două zile > de drum, dat în conciliul general ⁴⁾. Dat la Perugia, în a cincea zi înainte de idelele lui Octombrie, în al optulea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 58—60; Hurmuzaki Densușianu, I, p. 129—130, (documentul reperă în bună parte textul actul aceluiaș papă adresat legatului Iacob din 31 August 1232).

228

1234 Octombrie 11, Perugia.

Grigore episcopul etc., venerabilului frate.. episcop al Cumanilor, mântuire etc. <Se cade> să îndestulăm cererile drepte ale celor ce cer etc. Ne-ai adus

¹⁾ si de ipsarum voluntate processevit. ²⁾ censura ecclesiastica. ³⁾ în Ungaria. ⁴⁾ Potrivit unei hotărâri a conciliului general dela Lateran din 1215, nimeni nu putea fi citat în fața unei instanțe care se afla la o depărtare mai mare de două zile de drum dela dieceza sa proprie.

la cunoștință că venerabilul frate al nostru... arhiepiscopul de Strigoni, pe atunci legat al scaunului apostolic în provincia Cumanilor, însemnând mar- ginile diecezei tale, a hotărît să se păzească totdeauna <dispoziția> ca niciun mirean, afară de ctitori, să nu aibă voie de a propune ¹⁾ în bisericile diecezei tale pe capelani, iar preoții să aibă a patra parte din dijme, cât și altele, așa cum se zice că sunt cuprinse mai pe larg în scrisoarea alcătuită mai apoi a numitului <arhiepiscop>, măsuri care, dacă sunt nesocotite primejduesc sufletele iar dacă sunt păzite aduc mântuirea lor. Noi, deci, plecându-ne la rugămintea frăției tale, încuviințând cele făcute în această privință, potrivit canoanelor și datinilor, de către susnumitul legat, le confirmăm prin autoritate apostolică și le întărim prin cheazășia scrisorii de față. Așa dar nimănui etc, a nesocoti confirmarea noastră etc. Iar dacă cineva etc. Dat la Perugia în a cincea zi înainte de idele lui Octombrie, în al optulea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Hurmuzaki Densușianu, I, 1, p. 130.

229

1234 Octombrie 25, Perugia.

Grigore episcopul etc., prea iubitului întru Hristos fiu al nostru, ilustrul rege Bela, primul născut al regelui Ungariei, mântuire etc. Deși n'are nevoie de bunurile noastre acela care tuturor le dă din belșug, totuși, ca să se facă datornicul binefăcătorilor săi, el a binevoit să se împrumute dela credincioșii săi, prin cucernicia acestora încredințați că, potrivit făgăduielii lui, vor primi însutit mai mult în drumul ²⁾ <lor prin această viață>, iar în patria ³⁾ <cerească> vor avea parte de viața veșnică. Fără îndoială îți tragi obârșia din acei sfinți care, după ce au stârpit dintr'însa ritul păgân, au adus țara Ungariei la credința în domnul și, cu cuvenita cucernicie au clădit în ea, prin a lor trudă și cheltuială biserici în cinstea lui Hristos, înzestrându-le din plin cu nemăsurate daruri, dobândindu-și astfel în chip fericit slava veșnică a împărăției cerești. Drept aceea, după ce ne-ai dat nouă aceeași nădejde, fiindcă în lăudatul sârg, mânat de pilda lor ⁴⁾ față de iubitul nostru fiu <Iacob cardinal> ales de Preneste, pe atunci legat al scaunului apostolic, ai făgăduit cu dărnicie să clădești și să înzestrez pentru Cumani o biserică ce va ține nemijlocit de noi, după cum am aflat din darea de seamă a venerabilului nostru frate . . episcopul Cumanilor rugăm și sfătuim cu stăruință pe luminăția ta regală, îmbiindu-te pentru iertarea păcatelor tale ca, precum te-am și legat de drept, prin regeasca ta dărnicie să aduci la îndeplinire această evlavioasă făgăduială străduindu-te să clădești pomenita biserică, îmbogățind-o și înzestrând-o cu întinse moșii, astfel ca de pe urma

¹⁾ prezentare. ²⁾ în via. ³⁾ în patria. ⁴⁾ predecesorilor.

acestei fapte să poți dobândi slava regelui veșnic, iar noi să putem răsplăti înălțimea ta cu mulțumirii vrednice de o astfel de faptă. Dat la Perguia în a opta zi <înainte de calendele> lui Noembrie¹⁾ în al optulea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 131.

230

1234 Noembrie 14, Perugia.

Grigore episcopul etc., prea iubitului nostru fiu întru Hristos, regelui Bela, fiului întâiu născut al regelui Ungariei, mântuire etc. După cum am aflat, în episcopatul Cumanilor sunt niște oameni care se numesc *Walati*,²⁾ care, deși după nume se socot creștini, îmbrățișând diferite rituri și obiceiuri într'o singură credință, săvârșesc fapte ce sunt potrivnice acestui nume. Căci, nesocotind biserica romană, primesc toate tainele bisericești, nu dela venerabilul nostru frate . . episcopul Cumanilor, care e diecezan al acelui ținut, ci dela niște pseudo-episcopi, care țin ritul Grecilor, iar unii, atât Unguri, cât și Teutoni, împreună cu alți dreptcredincioși³⁾ din regatul Ungariei, trec la dânsii ca să locuiască acolo și astfel, alcătuind un singur popor cu pomeniții *Walati*, nesocotindu-l pe acesta, <episcopul Cumanilor>, primesc susnumitele taine spre marea indignare a dreptcredincioșilor și spre o mare abatere a credinței creștine. Așa dar, pentru ca din felurimea riturilor să nu se ivească o primejdie pentru suflete, noi — în dorința noastră de a preîntâmpina această primejdie — și ca să nu aibă susnumiții *Walati* cuvânt din lipsa <săvârșirii> tainelor de a se îndrepta către episcopii schismatici, dăm prin scrisoarea noastră numitului episcop porunca de a le orându-i, pentru nevoile de mai sus, după chibzuită consfătuire și potrivit rânduielilor conciliului general, un episcop catolic potrivit acelui popor, care să-i fie vicar pentru acestea și care să fie ascultător și supus în toate, silindu-i prin pedepse bisericești, fără drept de apel⁴⁾ pe cei care s'ar împotrivi. Deoarece, însă, tu ca un principe catolic, la îndemnul iubitului nostru fiu, Iacob <episcop> ales de Preneste, pe atunci legat al scaunului apostolic, i-ai făgăduit sub jurământ că vei sili pe toți neascultătorii față de biserica catolică din țara⁵⁾ ta să se supună acestei biserici, după cum arăta scrisoarea ta întocmită în această privință și după cum ai spus și prin viu grai aceluiași <episcop> ales, că vei sili pe susnumiții *Walati* să primească pe episcopul pe care zisa biserică li-l va fi dat și că din veniturile pe care le strângi dela ei îi vei da și <episcopului> venituri îndesulătoare și potrivite demnității sale, după cum ne-a înștiințat numitul <episcop>

¹⁾ La Hurmuzaki-Densușianu și la Theiner (Mon. Hung. I, p. 131) printr'o omisiune. evidentă: *VIII Noembrie* în loc de *VIII kal. Novembris*, după cum se află de altfel la Fejér, III. 2, p. 398. ²⁾ traducere nedefinitivă încă; valahi, români etc. ³⁾ la *orthodoxi*

⁴⁾ *appellatione postposita*. ⁵⁾ *terra*.

ales. Rugăm pe înălțimea ta regală, o sfătuim și o îndemnăm stăruitor și-ți poruncim spre iertarea păcatelor tale ca, întrucât nu se cade ca tu să rabzi în regatul tău astfel de schismatici și să lași neîmplinite făgăduielile atât de plăcute lui Dumnezeu și binevenite oamenilor, ce au purces într'un chip vrednic de laudă de pe buzele tale, să te străduiești a le aduce pe de-a 'ntregul la îndeplinire, ca astfel să poți fi pe placul regelui regilor și noi să putem lăuda râvna sincerității tale prin vrednice laude întru domnul. Dat la Perugia în a optesprezecea zi înainte de calendele lui Decembrie, în al optulea an al păstoriei noastre.

Textul lat. la Theiner I., p. 131; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 132—133., colaționat cu fotocopia actului din Arhivele Vaticanului, *Regesta Vatican*, vol. 17, fol. 229v. — 230,

231

1234.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită. Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției și Lodomeriei, deapănarea. Deoarece faptul că oamenii credincioși, care s'au distins prin slujbele aduse și prin cele ce urmează să le aducă în viitor, nu sunt lipsiți de către răsplătitorii lor de răsplata meritată pentru aceste slujbe, sunt păstrați printr'o stăruință vrednică de laudă în amintirea oamenilor; de aceea, cu drept cuvânt ne simțim cu atât mai aplecați să ușurăm sărăcia acelor pe care nu numai că i-am primit printre credincioșii noștri obișnuiți și în ce privește lucrurile obișnuite, dar pe care i-a ridicat în ochii noștri, în atâtea rânduri, mărturia osebită și vrednică de laudă a multelor slujbe aduse nouă¹⁾, pentru ca vrednicia care suspină după răsplata de care e ținută departe sau care i se tăgăduiește, să nu fie pentru noi pricină de păcat sau <de osândă> gheenei, ci mai degrabă, o răsplată pe care o dăm faptelor bune, care <răsplată> răspândindu-și plăcuta sa mireasmă asupra mai multora și învoiosind inimile cât mai multora, prin pilda ei, să-i îndemne și pe cei silitori să râvnească la sporirea credinței²⁾).

Așa dar, drept pildă, ca să strălucească mai limpede ca lumina zilei ceea ce s'a lămurit mai pe larg în cele de mai sus, prin cuprinsul celor de față voim să ajungă la știrea tuturor, atât a celor de față, cât și a celor viitori, că potrivit cinstei și pe măsura vredniciilor prea iubitului și credinciosului nostru magistru Demetriu, din neamul Aba, stolnicul prea iubitului nostru fiu, regele Coloman, <magistru, care din timpul copilăriei sale s'a distins prin credincioasele și grelele slujbe aduse atât nouă, cât și pomenitului nostru prea iubit fiu Coloman și pe care, datorită aleșelor și vrednicilor de laudă moravuri ale sale, la rugămințile prea

¹⁾ *singularis servitiorum frequens ac laudabilis prerogativa.* ²⁾ *sed ut magis tributo pie gestis in uno, quasi per odorem suavitatis se diffundens in plures, plurimorumque exilarans corda, si quos quamvis contingat opices quosque exemplariter informans ad eandem fidelitatis ament accessionem.*

scumpei noastre prime soții și după sfatul tuturor fruntașilor noștri, l-am pus ca dascăl și învățător prea dulcelui nostru fiu, regele Coloman, pe când acesta era încă în leagăn ¹⁾). Apoi, după primirea diademei, când ne-a fost ea dată de către sfântul scaun, după ce făcusem să fie încoronat cu slavă des numitul nostru fiu și uns în chip fericit ca ilustru rege al Galiției, l-am numit <pe Demetriu>, din pricina credinței și marii lui priceperi, ca stolnic și ridicându-l și la alte dregatorii mai înalte de baronie, l-am dat pe lângă <Coloman>.

După ce necredincioșii Ruteni, care, toți într'un gând și mânați de o pornire nelegiuită, unelteau coborîrea înălțimii noastre și prinderea sau moartea fiului nostru și care au încercat acest lucru nu odată sau de două ori, ci de multe ori, împinși de cele mai crude și mârșave simțiminte, — zisul magistrul Demetriu, luptând și războindu-se adesea cu bărbătească credință și cu braț puternic în mijlocul tovarășilor săi împotriva necredincioșilor, s'a dovedit a nu fi fost întrecut de nimeni și, lucru vestit în Ungaria, a fost socotit și cu toată dreptatea, printre cei care, fără a mai fi nevoie de <mărturia> vreunei cercetări, au binemeritat prin credința lor ²⁾). Dacă am mai vrea să înșirăm cât de multe ori, luptând pentru stăpânul său, a scăpat din gura morții trecând prin foc și prin apă, ne-ar lipsi mai degrabă timpul decât puțința și fiindcă ceea ce e neîndoișor nu are nevoie de dovedire, pentru că povestirea unui așa de mare număr de slujbe ar putea fi numai spre oboseala ascultătorului, ne mulțumim să arătăm, pe scurt și întemeiați pe adevăr, câteva isprăvi de ale sale, măturisind, aproape cu rușine, că noi suntem mai puțin în stare de a-l îndestula pe el cu o răsplată potrivită pentru slujbele sale, decât ne-a îndestulat el pe noi cu multele sale fapte lăudate de atât de mulți. Dar ca să nu se treacă toate sub tăcere, să înșirăm câteva din cele foarte multe: într'o ciocnire cu Rutenii atât el, cât și frații săi, anume Miko cel de bună pomenire și Ladislau, fratele său, după ce s'au ales cu grele răni, au fost luați în prinsoare, puși vreme îndelungată în fiare în Lodomeria, fiind chinuiți și cu alte pedepse strașnice, au fost ținuți multă vreme și supuși la casne cumplite. Fratele lui după mamă, cu numele Aba, a pierit acolo împreună cu alte rude de sânge ale sale ³⁾ și anume Toma, fiul lui Ianus și Ioan, rudă după mamă și Iuda, fiul lui Otho, Matia, fiul lui Wyd, Moise, fiul lui Pexa, precum și mulți alții dintre tovarășii lui <de arme> au pierit nu numai în acest chip, ci și de alte felurite morți în războiu și ar fi greu de povestit ce pagube grele a avut el de suferit cu pierderea altor lucruri ale sale, a cailor și armelor, precum și cu cheltuielile mari de răscumpărare a oamenilor luați în prinsoare. Ca o răsplată pentru atât de multe și de mari slujbe și pentru sângele vărsat, răsplată care nu e la înălțimea jertfelor sale, i-am dăruit trei pământuri

¹⁾ În text: *vagitus*. în loc de *vagitibus* (dela *vagitus-us*) ²⁾ *et, quod famosa res est per Hungariam, nullius egens inquisitionis inter emeritos fide, et merito est iustissime computatus.*

³⁾ ale lui Demetriu.

scoase de sub atârănarea comitatului Bihorului, cu numele Salan, Warassuklou și Hasay și tot atâtea pământuri scoase de sub atârănarea comitatului Novum Castrum¹⁾, numite Peel, a patra parte din pământul Patha, care ținea mai înainte de comitat și Byna de Zurduk, atât lui cât și moștenitorilor săi, precum și urmașilor acestor moștenitori, ca să le stăpânească în veci și am hotărât ca el să fie pus în stăpânirea lor de către iubitul și credinciosul nostru pristav Ioan, fiul lui Both de Holmoy.

Hotarul primului pământ începe astfel: primul semn de hotar începe către răsărit deasupra unui șanț lung, unde se mărginește cu pământul Salan, unde se află niște oameni liberi ²⁾ de acolo pe deasupra numitului șanț, se îndreaptă spre miazăzi și e în hotar cu pământul Albun; de aici o ia spre un sat numit în limba obișnuită Regal³⁾, cu care se mărginește, iar de aici merge o bucată <de drum> spre un sat <care este al> bisericii din Titel⁴⁾, cu care se învecinează. De aci se întoarce tot la pământul Regal și apoi o ia spre un pământ de moștenire al aceluiași Demetriu. Apoi se întoarce la satul Salan, unde chiar sub sat este un semn de hotar și de aici o ia spre semnul de hotar dela început ⁵⁾.

Pământul pomenit în al doilea loc, anume Warassuklou e mărginit de aceste semne de hotar: Primul semn începe dela răsărit și se învecinează cu pământul lui Martin și al fraților săi. Apoi o ia spre miazăzi și într'un colț se învecinează în hotar cu pământul Regal; apoi pornește spre pământul Halald, cu care se învecinează și de aici, făcând un înconjur, o ia spre pământul Suklou, care este al slujitorilor regelui ⁶⁾. Apoi se îndreaptă spre pomenitul pământ al lui Martin, dobândit prin cumpărare, iar de aici o ia spre pământul lui Mykud, din neamul Puk, cu care se află în hotar ⁷⁾, pentru ca pe urmă să se întoarcă la pământul lui Martin, la semnul de hotar dela început ⁸⁾.

Alt pământ, numit în al treilea loc și anume Hasay, e mărginit de următoarele semne de hotar: Primul semn de hotar dinspre miazănoapte începe pe Criș ⁹⁾ și se învecinează cu pământul Opud; de aici o ia spre miazăzi printr'o livadă și, trecând peste un râu și un pământ numit Zeek, ajunge la un pământ de arătură unde se învecinează cu pământul fiilor lui Holtbrand. De aici se îndreaptă spre pământul Guda, cu care se învecinează, iar apoi pornește spre pământul de moștenire al numitului Demetriu. Pe urmă o ia spre pământul Lodomer, care este al slujitorilor bisericii din Oradea ¹⁰⁾, cu care se învecinează și apoi se îndreaptă spre pământul susnumitului Mykud, de unde merge spre pământul Joud, cu care se află în hotar și apoi înaintează prin Zeek și, trecând peste un râu se întoarce printr'o pășune la Criș, la hotarul dela început.

¹⁾ Ujvár comitat în R. P. Ungară. ²⁾ *homines liberi*. ³⁾ *Kyráli*, al regelui (în ung.).
⁴⁾ Azi în Iugoslavia. ⁵⁾ *ad metam priorem*. ⁶⁾ *servientes regis*. ⁷⁾ *contermina*. ⁸⁾ *ad priorem metam*. ⁹⁾ *super Crysium*. ¹⁰⁾ *qui est ministerialium ecclesie Waradiensis*.

Al patrunea pământ, care se numește în limba obișnuită Peel, își are primul semn de hotar, într'o baltă mare, <comun> cu Oltuman; de aici purcede prin aceeași baltă și se învecinează cu pământul Sol, de aici se îndreaptă spre pământul Holopy, cu care se învecinează și apoi merge spre Araka, cu care se învecinează. Apoi o ia spre un pământ de arătură și ajunge în hotar cu pământul Holmoy. Apoi o ia spre pământul Iwan și de aici, pe lângă biserica sfântului Gheorghe, se află un semn de hotar făcut dintr'o grămadă de pământ deasupra unui șanț mare, pe care trecându-l, purcede spre miazănoapte printr'un șanț mai mic și făcând un înconjur, ajunge la satul lui Endre, cu care se învecinează. De aici o ia spre Palgar, cu care e în hotar și apoi la Wesequen; pe urmă spre En, de aici la Tyuld și de aici se întoarce la numita baltă mare.

Al cincilea pământ e mărginit de următoarele semne de hotar: Primul semn începe la râul Hernad și se învecinează cu pământul oamenilor reginei ¹⁾ din satul Weytha, de aici, printr'o pădure mare, o ia spre un drum mare, unde se află un semn făcut dintr'o grămadă de pământ. Apoi merge înainte și suie un munte, ținând hotar cu pomeniții oameni, iar de pe munte se coboară spre râul Grachna, pe care trecându-l, suie un munte mare, unde se învecinează cu pământul Keech, iar de pe munte coboară la satul lui Petru, fiul lui Houl, adică la satul <numit> Gradna. De aici trece printr'o pădure, coboară prin vale și ajunge la Munurouspotok și prin acel pârâu se îndreaptă spre răsărit și se învecinează cu pământul Teutonilor reginei și tot prin același pârâu se întoarce la Harnad, la hotarul dela început.

Pentru ca, așa dar, această danie a noastră făcută pe veci să rămână în viitor și să nu poată fi retrasă sau stricată de vreunul din urmașii noștri, ci necurmat să dăinuiască neștirbită și neclinită, am dat această scrisoare întărită cu puterea peceții noastre celei mari. Dat de mâna magistrului Nicolae prepozit de Sibiu, cancelar al curții noastre, în anul dela intruparea domnului o mie două sute treizeci și patru, fiind arhiepiscop de Strigoniu venerabilul Robert, iar vrednicul de cinste Ugrin arhiepiscop de Calocsa; fiind episcopi: Renold al Transilvaniei, Briccius de Vaș, Grigore de Györ, Ștefan de Zagreb, Cletus de Agria, Basilius de Cenad, Bartolomeu de Pecs, Bartholomeu de Vesprim, Benedict de Oradea, Iacob de Nitra și alții care cârmuiau în chip fericit bisericile lui Dumnezeu; Dionisie fiind comite palatin, Nicolae mare vistier și comite de Pojon, Ladislau jude al curții și comite de Bacs ²⁾, Mauriciu stolnic și comite de Moson, Alexandru paharnic, Mihail mare comis comite al acelorași, <comișilor>, Ladislau comite de Cenad, Keminius comite de Nitra ³⁾, Mihail de Alba, Julia ban,

¹⁾ *terra populorum Regine.* ²⁾ In text; *Bakach.* ³⁾ In text: *Nitria, Nytria.*

Dionisie voevod, Dees comite de Solnoc, Ștefan de Bihor, Jula de Bodrog și alți comiți și dregători care dețin comitatele și dregătoriile regatului nostru. În al treizeci și unulea an al domniei noastre.

Textul lat. la Wenzel, VI, p. 545—549.

232

1234.

«Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește lui Francu, fiul comitelui Pertold, pământul Cal din comitatul Sopron (R.P. Ungară), drept răsplată pentru serviciile sale. În lista demnitarilor, între alții»: Renald episcopul Transilvaniei ¹⁾, Bulsu episcop de Cenad, Benedict episcop de Oradea, Ștefan comite de Bihor, Ladislau, fiul lui Vetuk, comite de Cenad.

Regest după textul lat. din Wenzel, VI, p. 550—552.

233

1234.

Andrei, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, tuturor credincioșilor lui Hristos, care vor vedea scrisoarea de față, mântuire întru domnul Isus Hristos. Voim ca prin cuprinsul acestei «scrisori» să ajungă la cunoștința tuturor, atât a celor de față cât și a celor viitori, că noi, cumpărând dela comitele Ypohc, un pământ cu numele Gilien, așezat în comitatul Sătmăr, îl dăruisem odinioară pe veci răposatului comite de bună pomenire... ²⁾ pentru slujbele sale multe și el părăsind lumea aceasta, îl lăsase ficei sale, soția comitelui Ștefan din neamul Katha, noi l-am cumpărat «iar» dela acea doamnă cu o sută de mărci, căci vânduse numita doamnă acel pământ din pricina multelor prigoniri ale lui Petru, fiul lui Mohc, din neamul Coplon. Și în prețul celui pământ, pentru cincizeci de mărci i-am dat ei un pământ al nostru cu numele Silvaș ³⁾, aflător în comitatu Solnoc, din dieceza Transilvaniei ⁴⁾, scoțându-l de sub atârănarea celui comitat, și am poruncit ca acea doamnă să fie pusă în stăpânirea zisului pământ de către credinciosul nostru Petru, fiul lui Acus; iar restul de cincizeci de mărci i le-am plătit acelei doamne în bani. Și pentru ca suszisul pământ Silvaș să nu poată fi luat înapoi de vreunul dintre urmașii noștri sau «dania noastră» să nu poată fi stricată de niciun viclean, ci să rămână totdeauna nevătămată și neatinsă atât la acea doamnă, cât și la urmașii ei, am dat scrisoarea de față întărită pe veci cu puterea pecetii noastre duble. Dat în anul domnului o mie două sute treizeci și patru, iar al domniei noastre al trezecilea an.

Textul lat. la Sztáray, I, p. 1—2.

¹⁾ *Ultrasilvanus*. ²⁾ Lacună în textul latin publicat. ³⁾ *Sciloas*, *Scilovas*. ⁴⁾ *Ultrasilvanua*.

1235 Iulie 19, Perugia.

Grigore episcopul etc., iubiților fii abaților .. dela sf. Martin din Panonia și.. dela sf. Salvator din Szekszárd din diecezele de Göyr și Pécs, mântuire. Venind în fața noastră iubitul fiu P. abatele mănăstirii din Bistra, ni s'a plâns cu lacrimi că, în judecata iscată odinioară între el și conventul acelei mănăstiri, pe de o parte și venerabilul nostru frate <Bulchu> episcopul de Cenad, pe de alta, din pricina pagubelor și vătămarilor aduse de către acel episcop sub cuvântul dreptului de patronat, pe care zisul episcop spunea că l-ar avea asupra acelei mănăstiri și din alte pricini, judecată făcută în fața venerabilului nostru frate <Iacob> pe atunci <episcop> ales de Preneste, pe când era legat în acele părți, acest episcop <legat> a dat o sentință, în parte pentru episcopul de Cenad, în parte pentru abate și convent. Disprețuind acea sentință, pomenitul episcop a cerut dela dâșii lucruri de care ei au fost scutiți prin sentință și pe care ei nu voiau să i le dea, după cum nici nu erau datori, iar el a venit în chip dușmănos cu o mulțime de oameni înarmați la mănăstire și spărgând porțile, a poruncit să pună mâna cu puterea pe numitul abate și pe cei treizeci și doi de călugări, care stăteau sub oblăduirea <noastră> apostolică, să-i prindă pe nedrept și legați cu lanțuri de fier să-i arunce în temniță; și nemulțumit cu acestea, uzurpându-și o jurisdicție la care n'avea niciun drept, a pus acolo ca abate pe călugărul Corneliu, care fusese alungat din acea mănăstire pentru fărădelegile sale, din porunca sus zisului episcop de Preneste. De aceea, pentru ca nu cumva niște nelegiuiri atât de mari, dacă nu le pedepsim cu legiuita pedeapsă, să slujască și altora drept pildă, am poruncit în scris iubiților fii, abaților ordinului sf. Augustin.. dela sf. Ștefan regele.. dela sf. Benedict și.. dela sf. Ștefan Protomartirul abați din dieceza de Oradea, că dacă vor afla că lucrurile stau astfel, să-l silească pe numitul episcop, prin îndemnuri date în temeiul puterii noastre, să se întoarcă la ascultarea apostolică și redând vechea libertate abatelui și monahilor, să le îngăduie a se înapoia slobozi la mănăstire, izgonind pe toți cei care stau acolo pe nedrept, iar pe cei care au ridicat mâinile <asupra numitului abate și a călugărilor> excomunicându-i în public și făcând să fie cu strictețe ocoliți de către toți, fără drept de apel, până când vor da satisfacție potrivită pentru vătămarea lor și vor veni la scaunul apostolic cu dovada scrisă a acelor judecători spre a fi iertați, hotărând și acelui episcop un ultim termen, în care să se înfățișeze înaintea scaunului apostolic, unde va răspunde cu privire la pagubele și vătămarile de mai sus și va asculta ce se va hotărî după dreptate în pricina pomenită. Iar numiții judecători, după ce au cercetat cu multă băgare de seamă care este adevărul cu privire la aceste lucruri și au aflat că numitul episcop a cutezat împotriva

amintitului abate și a mănăstirii mult mai mult decât a ajuns la urechile noastre, i-au cerut cu hotărâre numitului episcop, ca, luând măsuri pentru îndreptarea tuturor celor de mai sus să îngăduie numiților abate și călugări, să se înapoieze slobozi la mănăstirea lor înlăturându-se din mănăstire toți cei ce stau acolo pe nedrept. Dar el nu numai că s'a împotrivit cu hotărâre să facă acest lucru, ci încă grămădind păcate peste păcate, i-a amenințat cu strășnicie că le va face lucruri și mai rele decât înainte. Din care pricină numiții judecători suspendându-l pe el din slujbă și oprindu-l dela folosirea veniturilor episcopale, au excomunicat în public pe cei care au ridicat mâna <asupra abatelui și călugărilor> și pe care episcopul în răutatea sa, ținându-le partea, nu i-a îndepărtat din jurul său și nici nu a voit să se poarte ca un episcop suspendat, spre primejduirea sufletului său și spre marea indignare a celorlalți. Dar acei judecători trimițând hotărârea lor spre cercetarea apostolică, au hotărât numitului episcop drept termen ultim calendele lui Aprilie acum de curând trecute, în care termen să se înfățișeze el înaintea noastră, spre a da seamă de toate cele de mai sus și pe când s'a înfățișat înaintea noastră, zisul abate, în numele său și al mănăstirii, episcopul acela n'a venit la timp, nici după trecerea termenului după ce fusese așteptat multă vreme. În schimb s'a înfățișat pentru el un procurator pentru a se ruga, a face întâmpinare ori, mai bine zis, pentru a se împotrivi. Noi am dat ca auditor ¹⁾ pe venerabilul frate al nostru... ²⁾ episcop de Ostia, atât zisului abate cât și procuratorului în nădejdea că va putea găsi apărare la judecată numitului episcop. Deoarece însă auditorul ne-a făcut cunoscut nouă și fraților noștri ³⁾ chiar cele spuse în fața lui, iar noi n'am voit să scape fără pedeapsa răzbunării cuvenite nelegiuirile atât de mari ale episcopului, poruncim să siliți, din împuternicirea noastră, potrivit poruncii de mai sus, pe zisul episcop, să plătească abatelui și procuratorului său toate cheltuielile pe care le-a avut dela termenul hotărât pentru a veni la scaunul apostolic și să vă îngrijiți să asigurați abatelui însuși cheltuielile trebuitoare pentru urmărirea pricinei sale din bunurile mănăstirii, hotărând atât zisului episcop cât și lui <Corneliu> și la doi sau trei călugări părtași de frunte ai lor ca termen ultim, viitoarea sărbătoare a purificării ⁴⁾, ca să se înfățișeze înaintea noastră personal, spre a răspunde de atâtea nelegiuiri ale lor și spre a face și a primi în cele de mai sus ceea ce va cere rânduiala dreptului pe cei care s'ar împotrivi, etc. Silindu-i la aceasta prin pedeapsă asemănătoare <bisericească> ca să dea ascultare cuvenită <autorității> apostolice. Dacă s'ar întâmpla să aduceți împotriva pomenitului episcop sentința excomunicării vrem să anunțați în public excomunicarea și suspendarea lui și să faceți să se publice sentința excomunicării într'o zi de duminică sau de sărbătoare, în sunetul clopote-

¹⁾ auditor. ²⁾ Ugolino de Segna, în această calitate între 1227.—1341 ³⁾ cardinalii. ⁴⁾ 2 Februarie.

lor și cu făclii aprinse atât în dieceza sa cât și în diecezele vecine. Dacă nu amândoi etc. Dat la Perugia, în a patrusprezecea zi înainte de calendele lui August, în al nouălea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 132—133.

235

1235 August 31, Perugia.

Grigore episcopul etc., venerabililor frați <Ugrin> arhiepiscop de Caloce, episcopii <Bricius> de Vař, <Cletus> de Eger, <Bulchu> de Cenad și <Benedict> de Oradea, mântuire etc. Preaiubitul fiu întru Hristos, Andrei ilustrul rege al Ungariei, ne-a înștiințat că venerabilul frate al nostru <Iacob> episcop de Preneste, fost legat al scaunului apostolic, a hotărât ca acei creștini care ar fi găsiți la păgânii ¹⁾ din regatul său cu prilejul cercetării ce trebuie făcută în acest scop în fiecare an, să fie scoși dintre ei, dându-vă sarcina împlinirii acestei hotărâri vouă, în diecezele cărora trăiesc amintiții păgâni. Deoarece însă, după cum spune regele această cercetare dacă ar avea loc anual, ar ține de fapt nu un an, ci fără încetare, întruțât ea n'ar putea fi isprăvită în cursul anului, Saracinii ținuteți tot timpul cu această treabă n'ar mai fi în stare să facă slujbele pe care le datorează, de aceea ne-a rugat stăruitor și smerit să binevoim a lua măsuri în această privință. Iar noi voind, pe cât putem cu ajutorul lui Dumnezeu, să-l ferim pe acel rege de pagube, poruncim cu hotărâre frăției voastre, prin <această> scrisoare apostolică, să faceți cercetarea despre care este vorba din doi în doi ani. Dat ca mai sus <Perugia, în a doua zi înainte de calendele lui Septembrie, în anul al nouălea>.

Textul lat. la Theiner, I, p. 136.

236

1235 Septembrie 17, Assisi.

Papa Grigore al IX-lea poruncește episcopului <Bulchu> de Cenad ca împreună cu abatele mănăstirii dela Belakut din dieceza de Caloce și cu prepozitul bisericii de Bács <azi ambele în Iugoslavia> să cerceteze și să aplaneze litigiul dintre arhiepiscopul de Strigoni și abatele mănăstirii sf. Benedict de lângă râul Gran <azi în R. Cehoslovacă> în legătură cu veniturile mănăstirii.

Regest după textul lat. din Theiner, I, p. 136—137.

¹⁾ E vorba despre creștinii amestecați printre aceștia sau aflați în robia lor, care trebuiau descoperiți și eliberați.

1235 Septembrie 26, Assisi.

Grigore episcopul etc. iubiților fiii.. abaților de Pilis și Bellafons¹⁾ și.. arhidiaconului de Bach²⁾ din dieceza de Vesprim și Calocsa, mântuire etc. Ne-a adus la cunoștință etc. prepozitul din Arad că, deși prepozitura sa este regală, ținând de plin drept de noi în cele duhovnicești, venerabilul frate al nostru .. arhiepiscopul de Strigoni, cu toate că nu e nici episcopul diecezan, nici mitropolitul său, caută să supună jurisdicției sale atât persoana lui, cât și zisa prepozitură și, deoarece acesta făcuse apel la noi, a adus împotriva lui sentința excomunicării. De aceea ne-a rugat cu stăruință să ne îngrijim a anula acea sentință care-l împiedică să se ocupe de interesele acelei prepozituri. Vă poruncim așa dar să luați dela el o garanție potrivită pentru ca, în cazul când s'ar constata că a fost condamnat pe drept, să dea satisfacție cu privire la lucrurile pentru care a fost excomunicat, dându-i în temeiul autorității noastre deslegare pe garanție; să ascultați pe urmă și ceea ce se va arăta de o parte și de alta și, după ce veți fi cercetat îndeajuns cauza, să ne-o înaintați nouă spre cercetare, hotărînd părților un termen potrivit spre a se înfățișa înaintea noastră fie personal, fie prin procuratorii lor, ca să primească, cu ajutorul domnului, o sentință dreaptă, în această privință. Nu trebuie să vă împiedice etc., în afară de cazul când partea cealaltă ar da-o în judecată în afara diecezei sale, dincolo de a treia sau a patra <zi de drum>³⁾. Dacă nu veți putea lua toți <parte la împlinirea acestora, doi din voi să le îndepliniți totuși>. Dat la Assisi, în a șasea zi înainte de calendele lui Octombrie, în al optulea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 137—138.

1235 Noembrie 8, Viterbo.

Grigore episcopul etc., venerabilului frate .. episcopul Cumanilor, mântuire, etc. În fața venerabilului nostru frate <Iacob> episcop de Preneste, în timpul când îndeplinea slujba de legat în părțile Ungariei, venerabilul frate al nostru <Rainald> episcopul Transilvaniei, a înaintat o plângere împotriva decanului și

¹⁾ abația cistercită dela Belakut sau Petrovaradin (azi în Iugoslavia). ²⁾ din Bacica (azi în Iugoslavia). ³⁾ *dummodo ultra tertiam vel quartam (dietam?) pars altera extrasuam diocesim ad iudicium non trahatur*. Vezi pentru această coniectură o aluzie asupra unui decret asemănător în actul papal din 11 Oct. 1234 (nr. 228). În legătură cu decretul prezent mențiunea papei Bonifaciu al VIII-lea (1294—1303) sau ipoteza dintr'o notă că ar putea fi vorba despre papa Grigore al XI-lea (1370—1378) pe care le găsim în forma publicată (după alții) de Fejér (III, 2, p. 457—458) sunt greșeli evidente.

preoților din țara Bârsei¹⁾ cu privire la supunerea și cinstirea <datorate lui> și dându-i în judecată, el cerea să fie osândiți pe această cale la îndeplinirea acestor îndatoriri. Procesul privitor la această pricină s'a desfășurat în chip legiuit în fața susnumitului <episcop de Preneste>, martorii aduși de către o parte și de cealaltă au fost admiși, dar înainte ca susnumitul legat să poată pune capăt procesului, s'a întors la scaunul papal. Așa dar, înfățișându-se procuratorii părților în acest proces înaintea noastră, le-am dat ca judecător ²⁾ pe același episcop de Preneste. Acesta, luând cunoștință de dovezile lor și văzând temeiurile, pe care au vrut să le înfățișeze înaintea lui, a osândit pe suszișii preoți prin sentință definitivă ca să dea cele cerute de către episcopul <reclamant>, dar pe susnumitul decan l-a achitat de cererea episcopului, deoarece nu s'a adus nicio dovadă împotriva lui. Totuși, J. arhidiacon de Tileagd ³⁾, procurator al zisului episcop, cerând o scrisoare apostolică cu privire la execuția amintitei sentințe, iubitul fiu Richwinus procurator ⁴⁾ al bisericii romane, a făcut întâmpinare în sedință publică ⁵⁾ la această execuție. În această neînțelegere am scotit cu cale să numim ca judecător pe iubitul nostru frate O<tto> ⁶⁾ cardinal diacon al bisericii sf. Nicolae «in carcere Tulliano »⁷⁾, în fața căruia susnumitul arhidiacon a cerut îndată să fie dată spre execuție sentința amintită, iar procoratorul a răspuns că o asemenea execuție nu poate avea loc, deoarece ar fi spre paguba bisericii romane, care se află oarecum în stăpânirea celor de mai sus ⁸⁾, după cum el s'a însărcinat să dovedească, întâmpinări pe care acel cardinal ni le-a expus cu exactitate și cu prudență. Și cum la scaunul apostolic nu s'a putut ajunge la nimic sigur în această pricină, prin această scrisoare apostolică însărcinăm pe frăția ta ca, după ce pricina va fi în destul cercetată prin desbaterea dintre părți și se vor aduce dovezi, pe care părțile vor voi să le înfățișeze înaintea ta atât asupra pricinii însăși cât și asupra respingerii martorilor, dacă vreuna din părți va cere pe temeiuri legiuite respingerea vreunor martori, ascultând apărările amânduror părți să înaintezi această pricină spre cercetare scaunului apostolic, fixând părților un ultim termen și anume la sărbătoarea viitoare a fericitului Mihai ⁹⁾ pentru ca părțile, fie în persoană, fie prin procuratorii lor legiuiți, cu dovezile și temeiurile lor, să se înfățișeze înaintea noastră spre a primi, cu ajutorul domnului, o sentință dreaptă. Dat la Viterbo, a șasea zi înainte de idele lui Noembrie, în anul al nouălea.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 61—62; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 136—137.

¹⁾ *terra Burze*. ²⁾ *auditor*. ³⁾ după Zimmermann-Werner, care citează pe Deutsch și Firnhaber, aceștia invocând forma dintr'o copie aflată în Battyanum din Alba Iulia. În copia de regist din Arhivele Vaticanului: Tilerde. Aci: Tilecde. ⁴⁾ *procurator*. ⁵⁾ *audiantia publica*. ⁶⁾ Otto de Monteferrato, în această funcțiune între 1227—1244. ⁷⁾ numele unei biserici din Roma (în românește: sf. Nicolae din temnița lui Tullius). ⁸⁾ *que in premissorum vel quasi possessione consistit*. ⁹⁾ 29 Septembrie.

1235 Noembrie 13, Viterbo.

Grigore episcopul etc., venerabilului frate . . episcop al Cumanilor și iubiților fii . . prepozit de Beclean¹⁾ din dieceza Transilvaniei²⁾ și . . prepozit de Cenad, mântuire etc. În fața venerabilului frate al nostru <Iacob> episcop de Preneste, pe când îndeplinea slujba de legat în părțile Ungariei, venerabilul frate al nostru <Rainald> a înaintat o plângere împotriva lui Leon de Dubucha, Gotfrid de Aqua Calida, Nicolae de Cormosbach, Conrad de Venetiis, Bernard de Debran, Herman și Gerlac, preoți în Sarca³⁾ din dieceza Transilvaniei, după cum spunea numitul episcop, plângere privitoare la supunerea și cinstirea <datorite lui> și dându-i în judecată, el cerea să fie osândiți pe această cale la îndeplinirea acestor îndatoriri. Procesul privitor la această pricină s'a desfășurat în chip legiuit în fața susnumitului episcop <de Preneste>, martorii aduși de o parte și de către cealaltă au fost primiți dar, înainte ca susnumitul legat să poată pune capăt procesului, s'a întors la scaunul apostolic. Așa dar, înfățișându-se procuratorii părților în acest proces înaintea noastră, le-am dat ca judecător pe același episcop de Preneste. Acesta luând cunoștință de dovezile lor și văzând temeiurile pe care au vrut să le înfățișeze înaintea lui a osândit pe suszișii preoți, prin sentință definitivă, să dea cele cerute de episcopul <reclamant>. Dar, deoarece venerabilul nostru frate <Robert> arhiepiscopul de Strigoni, a apelat la judecata noastră⁴⁾ noi, întrunind la scaunul apostolic pe magistrul său din Alba și pe J. arhidiaconul de Tileagd⁵⁾, primul, procurator al unei părți și al doilea procurator al părții celeilalte, am delegat pe iubitul nostru fiu O<tto> cardinal diacon al sf. Nicolae «in carcere Tulliano»⁶⁾, ca judecător, în fața căruia susnumitul magistrul a spus că sentința pomenită a fost dată spre marele prejudiciu al arhiepiscopului amintit și al bisericii sale, deoarece susnumiții preoți îi sunt supuși nemijlocit⁷⁾ lui și numitei biserici după dreptul diecezan și se știe că numitul arhiepiscop și amintita biserică îi au în stăpânirea și oarecum sub supunerea lor⁸⁾ și de aceea spunea că executarea acelei sentințe nu trebuie să aibă loc, deoarece prin aceasta se vatămă un drept însemnat al numitei biserici, în timp ce procuratorul părții celeilalte tăgăduia acest lucru. Iar procesul privitor la cele de mai sus desfășurându-se potrivit legii în fața susnumitului cardinal și după ce au avut loc anumite afirmațiuni, la care s'au dat cuvenitele răspunsuri, care ne-au fost raportate cu chibzuință și întocmai de către același <cardinal diacon>, noi, trimițându-vă dosarul⁹⁾ cu afirmațiunile și răspun-

¹⁾ Bethleem (Somes). ²⁾ Ultrasilvania. ³⁾ mănăstire din Hoghiz. ⁴⁾ *ad audientiam nostram*. ⁵⁾ Tilled. ⁶⁾ v. nr. 238. ⁷⁾ *nullo medio*. ⁸⁾ *ac in corum (sacerdotum) possessionel zuasubjections* (în loc de *subjectione*). ⁹⁾ *libellum*.

surile lor, închis cu bula noastră, prin scrisoarea noastră apostolică însărcinăm chibzuința voastră ca, după desbatere și după primirea dovezilor pe care părțile vor voi să le aducă înaintea voastră atât asupra pricinii însăși, cât și asupra respingerii martorilor, dacă vreuna din părți va avea temeuri legiuite să ceară respingerea lor și, după ascultarea apărătorilor <celor două> părți, să puneți capăt procesului, după canoane, dacă părțile se învoiesc la aceasta, luând măsuri ca ceea ce veți fi hotărît, să fie, în temeiul îputernicirii noastre, păzit cu strășnicie, iar în caz contrar, după ce veți fi cercetat îndeajuns pricina, să o trimiteți la scaunul apostolic, fixând părților un ultim termen și anume sărbătoarea viitoare a fericitului Mihail¹⁾, la care părțile, fie în persoană fie prin procuratorii lor legiuiți să se înfățișeze cu dovezile și temeiurile lor înaintea noastră spre a primi, cu ajutorul domnului, o sentință dreaptă. Martorii etc. Iar dacă nu toți etc. Dat la Viterbo, la idele lui Noembrie, în anul al nouălea.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 63; Hurmuzaki-Densușianu, I, p. 1, 138—139.

240

1235 Decembrie 18, Viterbo.

Grigore episcopul etc., venerabilului frate . . episcop al Cumanilor și iubiților noștri fii . . prepozit de Cenad și . . prepozit de Beclean din dieceza Transilvaniei²⁾, mântuire etc. Răposatul venerabil frate al nostru <Rainald> episcopul Transilvaniei a înaintat în fața venerabilului frate al nostru <Iacob> episcop de Preneste, pe atunci legat al scaunului apostolic, o îndoită plângere împotriva . . abatelui și conventului mănăstirii din Cluj din dieceza Transilvaniei și anume una cu privire la niște dijme și alta cu privire la supușenia numitei mănăstiri, la ascultarea și la cinstirea datorate de ei, precum și la alte drepturi episcopale, pe care ei, după cum spune, trebuiau să le respecte; dintre care una — cea despre dijme — <episcopul de Preneste> a cercetat-o în calitate de legat, iar pe celelalte, ca trimis al scaunului apostolic. Procesul desfășurându-se în fața ui potrivit legii și tot după porunca lui fiind primiți niște martori aduși de numitul episcop al Transilvaniei pentru dovedirea celor două pricini, în cele din urmă amintitul legat, dintre mai multe întâmpinări a admis două ridicate din partea susnumiților abate și convent și anume una era prescripția ridicată împotriva cererii în legătură cu dijmele, iar cealaltă <întâmpinare ridicată privea> hotărîrea arbitrilor rostită de Albert prepozitul de Arad, de răposatul Petre prepozitul de Alba și de Florentin prepozitul de Sibiu, prin care se zicea că pricina fusese judecată în folosul mănăstirii. Dar mai înainte ca

¹⁾ 29 Septembrie. ²⁾ *Ultrasilvania*.

<legatul> să poată încheia procesul, căci era pe cale de a depăși termenul legăției sale, el ți-a încredințat ție, frate episcop primirea martorilor privitor la excepția suspo nenită a prescripției și dovedirea cu acte cu privire la altă probă cu martori, în ceea ce privește întâmpinarea asupra hotărârii arbitrilor, probă tăgăduită abatelui și conventului printr'o sentință provizorie¹⁾). Așa dar, înfățișându-se procuratorul părților în acest proces înaintea noastră, — deoarece episcopul de Preneste era prins cu niște treburi ale bisericii romane — le-am dat ca judecător pe iubitul nostru fiu O<tto> cardinal diacon «in carcere Tulliano»²⁾), în fața căruia procuratorul amintitului abate și convent a spus că fiind reținut de anumite piedici îngăduite de lege, nu a putut dovedi întâmpinările ridicate și nici nu a putut să se prezinte destul de pregătit la judecată la termenul fixat. De aceea, spre a dovedi acele întâmpinări, atât prin martori, cât și prin acte, chiar dacă nu s'ar ține seama de amintita sentință provizorie, cerea ca ele să fie admise potrivit dreptului comun sau potrivit beneficiului revenirii la starea de mai înainte³⁾), pe când procuratorul episcopului Transilvaniei se împotriva în tot chipul, <spunând> că acest lucru nu trebuie să se facă.

După ce desbaterea în pricina de mai sus a ținut o bucată de vreme înaintea udecătorului, noi, în urma raportului amănunțit al acestuia, aflând cele desbătute în fața lui și dându-ne seama că niciuna din cele două plângeri nu a fost cercetată îndeajuns ca să putem da o sentință definitivă, deoarece unele din mărturiile <în sprijinul> numitului episcop al Transilvaniei, admise în amândouă pricinile, puteau fi răsturnate, întrucât unii din martorii susnumiți au fost admiși de o persoană care nu avea acest drept, iar mărturiile unora dintre ei fuseseră respinse chiar prin sentința provizorie a numitului <episcop> de Preneste și de al căror adevăr nu putem fi încredințați îndeajuns; cu învoirea procuratorilor celor două părți poruncim să convocați persoanele ce trebuiesc convocate în această pricină și, hotărînd să vi se înfățișeze mărturiile martorilor admiși, să le primiți pe acelea care după dreptate vi se pare că trebuiesc primite, respingând pe celelalte, să admiteți dovezile pe care părțile le vor aduce în fața voastră potrivit legii și, văzând temeiurile înfățișate de către părți, dacă părțile se învoiesc, să puneți capăt celor două procese, fie prin judecată, fie prin bună învoială și să faceți ca <ceea ce veți fi hotărît, să fie, în temeiul imputerării noastre, păzit cu hotărîre>. În caz contrar, să ne trimiteți nouă spre cercetare acele pricini, cercetate temeinic, fixând părților un ultim termen și anume la sărbătoarea viitoare a fericitului Mihail⁴⁾), termen la care părțile să se înfățișeze înaintea noastră, cu actele, cu dovezile și temeiurile lor, ca să pri-

¹⁾ interlocutoria. ²⁾ vezi nr. 238. ³⁾ *restitutio in integrum*. ⁴⁾ 29 Septembrie.

mească, cu ajutorul lui Dumnezeu sentință dreaptă. Iar dacă nu pe toate, tu frate episcop¹⁾ etc. Dat la Viterbo, în ziua a cinsprezecea înainte de calendele lui Ianuarie, în anul la nouălea.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 64; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 141—142.

241

1235.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește comitelui Andrei din neamul Wigman pământul Chonuk din districtul cetății Kamarun (Komarno, azi în R. Cehoslovacă), ca răsplată pentru serviciile sale ostășești. În lista demnitarilor, între alții>: Regnald episcopul Transilvaniei, Bulchu episcop de Cenad, Benedict episcop de Oradea, Ștefan mare paharnic și comite de Bihor.

Regest după textul lat. (transumpt din 1416) din Wenzel, VI, p. 567—568.

242

<1205—1235>.

<Andrei al II-lea regele Ungariei dăruiește bisericii din Alba Iulia, din vama percepută la Vințul de Jos după> sarea de apă care coboară pe Mureș în corăbii, <după fiecare> carina²⁾ <o jumătate de marcă, iar după o navă mijlocie sau mică, un fertun>.

Regest după rezumatul lat. din actul regelui Ladislau IV din 1289 din Zimmermann-Werner, I, p. 161.

243

1235.

<Bela al IV-lea regele Ungariei dăruiește lui Dionisie mare comis, fiu al lui Dionisie, posesiunea Tupulchan aflătoare în comitatul Nitra (azi în R. Cehoslovacă, împreună cu trei sate, ca răsplată pentru meritele sale militare câștigate în luptele lui Bela cu Bulgarii: la asediul Vidinului și în ciocnirea cu oastea lui Alexandru, fratele țarului bulgar>, care <Alexandru> luase prizonier pe Bogomer, fiul lui Zubuslay, comite și comandant al Secuilor, <cu prilejul incursiunilor de pradă făcute în împrejurimi de oștirea ungară asediatoare; apoi pentru meritele sale în luptele cu Rutenii și cu Germanii <Austriei>. În lista demnitarilor între alții: Raynald episcopul Transilvaniei³⁾, Blasiu episcop de Cenad, Benedict episcop de Oradea, Dionisie, fiul lui Dionisie, palatin și comite de Solnoc, Iula de Ratolth judecător al curții noastre și comite de Cenad, Pousa voevodul Transilvaniei, Matei mare stolnic și comite de Timiș.

Regest după textul lat. din Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 133—136; pentru unele nepotriviri din data acestui document cf. Szentpál-ter, I, nr. 608.

¹⁾ Zimmermann-Werner: *episcopo*, greșit în loc de *episcops* (Theiner, I, p. 142). ²⁾ navă mare ³⁾ *Ultrasilvanus*.

<1235 — 1270>

Noi, Bela, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, etc. tuturor și fiecăruia în parte, care vor vedea, asculta sau citi scrisoarea de față, mântuire și milostivire. Deoarece se cuvine ca majestatea regească să păstreze cu străduință țara sa în câștig și propășire, noi voim să dăm o veșnică apărare și ocrotire dragilor noștri mineri ¹⁾ ai orașului nostru Schemnitz ²⁾ precum și altor mineri de ai noștri din țara noastră a Ungariei, atât celor de acum cât și celor viitori, din puterea noastră regească și din liberă voință și le dăm și le hărăzim drepturi și libertăți, precum se amintește mai jos, acelor care se supun cu smerenie sfintei coroane pentru propriul lor folos. Îi milostivim pe aceia și le întărim pe veci din partea majestății noastre, ca niciun principe ³⁾, niciun nobil ⁴⁾, niciun cavaler ⁵⁾ niciun jude regal, nici vreo persoană suspusă, fie bisericească, fie alta, care țin de regatul nostru, să nu săvârșească vreo nelegiuire sau silnicie <împotriva minerilor>, să nu urmărească pe nimeni nici să nu prindă <pe cineva> în nici unul din orașele noastre miniere, nici să-i împiedice dela vreo îndrăgelnicie fără învoirea judeului orașului ⁶⁾ și a juraților săi ⁷⁾. Iar dacă vreun miner sau <vreun> cetățean are vreo plângere împotriva cuiva, atunci s'o aducă înaintea judeului și în fața judecății <și acolo> să-și caute dreptatea sa, ca și ceilalți oameni. De asemenea noi voim și poruncim ca ceea ce poruncește și înfăptuiesc judele orașului și cetățenii jurați, fiind prielnic și folositor obștei să fie ținut și să rămână neatins de către toți locuitorii ⁸⁾. De asemenea noi mai voim și poruncim ca să se țină cu tărie, că atunci când cineva săvârșește vreun, omor sau vreo mare nelegiuire niciun jude regal și nici vreun slujbaş ⁹⁾ al nostru să nu întrebuițeze silnicie față de bunurile sale mișcătoare sau nemșcătoare și nici judele, nici jurații orașului <să n'o facă>, oricât de vinovat <și oricât> de afurisit ar fi, ci soția sa și moștenitorii ei să le stăpânească în pace și liniște. <Urmează codul minier al orașului Schemnitz, p. 207—226, întocmit de jurații acestei localități în timpul lui Bela al IV-lea>.

Textul german la Wenzel, III, p. 206—207.

245

1236 Ianuarie 16, Viterbo.

Grigore episcopul etc., prea iubitului fiu întru Hristos Bela, ilustrul rege al Ungariei, mântuire etc. Pentru a te arăta urmaș adevărat al pomenirii luminoase a strămoșilor tăi, mergând pe urmele lor, trebuie să-i urmezi în frica numelui lui

¹⁾ Perklewttnn. ²⁾ Schebnicz. ³⁾ Lanntherr. ⁴⁾ Edellman. ⁵⁾ Ritter ⁶⁾ Rtatrichter. ⁷⁾ gesvoren. ⁸⁾ lewttnn. ⁹⁾ ambttlewt.

dumnezeu, în dragoste și cucernicie față de biserică, cinstind-o din toate puterile, pentru ca, făcând astfel, să ai parte, prin mila lui Dumnezeu, de multe izbânzii fericite și să se preschimbe domnia pământească în urma neînălăturului sfârșit al vieții cu viețuirea fericită în veșnicie. Deoarece nu fără turburarea sufletului și uimire am auzit că înălțimea <ta> regală și-a întins mâinile sale spre paguba bisericilor și a așezămintelor călugărești, spre jignirea lui Dumnezeu și disprețul bisericii romane și nu numai spre vătămarea bunului renume, ci chiar și a mântuirii proprii, împotriva obiceiului înaintașilor tăi, care ca regi catolici și principii creștini au cinstit întotdeauna cu dragoste cuvioasă și cu sârg scaunul apostolic, toate bisericile, fețele bisericesti și pe bărbații cuvioși, — înșelându-ne astfel în nădejdea pe care ne-am pus-o într'însa. De aceea ne temem cu atât mai mult și ne turburăm pentru tine în mod deosebit cu cât acela care-l prigonește pe Dumnezeu în slujitorii săi, se vatămă mai mult pe sine decât pe aceia pe care îi prigonește pentru Dumnezeu. Am primit așa dar greaua plângere a iubiților <fiu magiștri și frați...de Igrîș¹⁾ și a altor abați ai ordinului cistercit, precum și a lui...dela Ospitalul din Ierusalim, a lui... cavalerul Templului, a lui... dela sfântul Lazăr și a lui... dela sfântul Sanson din Ungaria, <care s'au plâns> că, după ce Emeric și Andrei, tatăl tău, regi de strălucită pomenire ai Ungariei și Slavoniei, și alți credincioși ai lui Hristos din regatul Ungariei și Slavoniei, îndemnați de evlavie, dăruiseră bisericilor și caselor lor niște venituri, pământuri, moșii și alte lucruri, tu, uitând pomenirea lor care trebuia păstrată și părăsind urmele lor ce nu trebuie părăsite, i-ai despoiat pe ei de toate cele suszise după bunul tău plac, nu fără vătămarea majestății dumnezeiești, care socotește că ceea ce se face unuia din cei mai mici ai săi, aceea i s'a făcut lui însuși, fiind cinstit și prețuit în slujitorii săi, cărora trebuie nu numai să le păstrezi darurile, ci să le dăruiești chiar din ale tale, ca să răspunzi cu răsplată potrivită dăruitorului tuturor bunurilor pentru toate pe care ți le-a dat, cu deosebire fiindcă, cu prilejul înțelegerii care s'a făcut în chip prietenesc, prin mijlocirea venerabilului frate al nostru <Iacob> episcopul de Preneste, înainte legat al scaunului apostolic, între biserica ungară și zisul tău părinte, cu privire la pagubele pricinuite acelei biserici, tu însuși ai făgăduit făcând cunoscut în public prin jurământul tău, că nu te vei ridica în viitor împotriva privilegiilor bisericii și a libertății bisericesti. Deoarece însă acela care iubește mult, se și teme mult și unde-i durerea, acolo este și mânia, din acea dragoste cu deosebire neprefăcută cu care scaunul apostolic și noi înșine i-am îmbrățișat întru Hristos pe suszișii strămoși ai tăi, pe tine însuși și regatul Ungariei, pentru a căror mărire pe care nu o socotim străină, ci a noastră, am lucrat cât am putut cu cinstea noastră, nu putem să nu ne temem pentru tine ca pentru un fiu deosebit al bisericii, fiindcă

¹⁾ Egres.

un păcat atât de neîngăduit și atât de nemăsurat, deși îndeajuns de greu prin sine însuși, este mai greu ca pildă, deoarece cei care urmează pe păcătoșii ce merg în frunte, se năpustesc după ei ușor și se cuvine cu atât mai mult moarte celor care se află în frunte, cu cât dau pilda pierzaniei supușilor lor. Așa dar, ca să nu fim prilej de pierzare pentru tine, pe care te iubim din inimă curată și conștiință bună și chiar pricina pieirii noastre, dacă nu ne străduim din toate puterile noastre pentru îndreptarea ta așa cum ne cere datoria slujbei noastre, voind să ocolim primejdia noastră și pierzarea ta, rugăm, sfătuim și îndemnăm întru domnul, înălțimea <ta> regală și-ți cerem pentru iertarea păcatelor, să înapoiezi, fără a pune vreo piedică, orice a fost luat în chipul acesta și să dai despăgubire după cum se cuvine pentru roadele pe care le-ai cules și pentru pagubele pe care le-ai adus, în așa fel ca prin aceasta să ți-l faci milostiv pe Dumnezeu, în loc de a-l jigni, pentru ca atunci când va veni venerabilul nostru frate .. episcopul de Győr care, se zice că urmează a fi trimis din partea ta la scaunul apostolic, pe cât de mult ne-am turburat noi și frații noștri¹⁾ pentru vătămarile de mai sus, cu atât mai mult ne-am bucura de mulțumirea ce <va> urma. Altfel oricât de mult te-am iubi, pentrucă nu trebuie să ne plecăm în fața unui om în dauna lui Dumnezeu și nu putem să trecem cu vederea o vătămare atât de mare, vom lucra în această privință, cu ajutorul lui Dumnezeu, potrivit datoriei la care ne obligă slujba noastră. Dat la Viterbo, în a șaptesprezecea zi înainte de calendele lui Februarie, în anul al nouălea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 142—143.

246

1236 Februarie 8, Viterbo.

Papa Grigore al IX-lea întărește mănăstirii cistercite din Pelis <R. P. Ungară> venitul anual de o sută de mărci, cu care a înzestrat-o, din sarea regală dela Sălacea²⁾, Andrei al II-lea regele Ungariei, cu prilejul sfințirii ei, după cum rezultă mai pe larg dintr'un act al aceluiaș rege.

Regest după textul lat din Theiner, I, p. 143—144.

247

1236 Iunie 19, Teramo.

Grigore episcopul etc., iubiților fii abaților .. de Oradea, .. de Thion și .. de Erte din diecezele Pécs și Vesprim, mântuire, etc. Mult s'a turburat sufletul nostru, pricină de măhnire dându-ne jalnica întâmplare privitoare la grozăvia urâtei

¹⁾ cardinalii. ²⁾ Zoloch (reg. Bihor).

nelegiuri, pe care au săvârșit-o niște fii ai lui Belial¹⁾), după cât se spune oameni ai lui <Bulchu> episcopul din Cenad, ucizând cu cruzime pe abatele de fericită pomenire al mănăstirii Bistra. Și nici nu e nevoie să fie mărită grozăvia acestei crime, căci numai auzind de ea te cuprinde scârba și groaza; și grozăvia acestei mișelii este sporită mult de faptul, că abatele a fost ucis în chip trădător cu cruzime și mișelie după ce fusese așezată din nou pacea între abate și episcop. Mai de mult același abate s'a plâns cu lacrimi înaintea noastră, că înainte vreme venind în fața venerabilului nostru frate <Iacob> episcop de Preneste, pe atunci legat al scaunului apostolic, pricina iscată între el și conventul zisei mănăstiri pe de o parte și episcopul susnumit pe de alta, cu privire la pagubele aduse și la vătămarile pricinuite de acesta din urmă prin dreptul de patronat pe care numitul episcop spunea că-l are în zisa mănăstire și cu privire la alte lucruri; episcopul de Preneste a dat sentința definitivă, parte pentru episcopul de Cenad, parte pentru abatele acela și pentru convent. Disprețuind acea sentință, numitul episcop de Cenad, cerând dela ei lucruri de care ei fuseseră scutiți prin sentință și pe care ei nu voiau să i le dea, după cum nici nu erau datori, a venit la amintita mănăstire cu o mulțime de oameni înarmați și spărg ndu-i porțile a poruncit ca, punând mâna cu puterea pe numitul abate și pe cei treizeci și doi de călugări, care stăteau sub oblăduirea <noastră> apostolică, să-i prindă pe nedrept și legați cu lanțuri de fier să-i arunce în temniță; și nemulțumit cu acestea, spre o mai mare nelegiuire a pus în fruntea acelei mănăstiri pe călugărul sau mai degrabă diavolescul Corneliu, care fusese alungat din acea mănăstire, din porunca episcopului de Preneste, pentru fărădelegile sale. De aceea, pentru ca nu cumva niște nelegiuri atât de grele, dacă nu le pedepsim cu legiuita pedeapsă, să slujească altora drept pildă, am poruncit în scris iubiților noștri fii, abaților ordinului sf. Augustin.. dela sf. Ștefan regele,.. dela sf. Benedict și.. dela Ștefan Protomartirul, abați din dieceza de Oradea ca, dacă vor afla că lucrurile stau astfel, să-l silească pe numitul episcop prin îndemnuri date în temeiul împuternicirii noastre să se întoarcă la ascultarea apostolică și redând vechea libertate abatelui și monahilor, să le îngăduie a se înapoia slobози la mănăstire, izgonind de acolo pe orice uzurpator, iar pe cei care au ridicat mâinile <asupra numitului abate și a călugărilor> excomunicându-i în public și făcând să fie cu strășnicie ocoliți de către toți, fără drept de apel, până când vor da celor păgubiți satisfacția potrivită pentru vătămarea lor și nu vor veni la scaunul apostolic cu dovada scrisă a acelor judecători spre a fi iertați, hotărînd și acelui episcop un termen ultim în care să se înfățișeze înaintea scaunului apostolic, unde va răspunde cu privire la pagubele și vătămarile de mai sus și va asculta ce se va hotărî după dreptate în amintita pricină. Iar numiții judecători, după ce au cercetat cu multă băgare de seamă care este adevărul cu privire la aceste

¹⁾ din Cenad.

lucruri și au aflat că numitul episcop a cutezat împotriva amintitului abate și a mănăstirii mult mai mult decât a ajuns la urechile noastre, i-au cerut cu hotărîre numitului episcop, ca luând măsuri pentru îndreptarea tuturor celor de mai sus, să îngăduie numiților abate și călugări ca să se înapoieze slobozi la mănăstirea lor, înlăturându-se din mănăstire orice uzurpatori. Dar el nu numai că s'a împotrivit cu dârzenie să facă acest lucru, ci încă grămădind păcate peste păcate, i-a amenințat cu strășnicie că le va face lucruri și mai rele decât cele dinainte. Din care pricină numiții judecători, suspendându-l pe el din slujbă și oprindu-l dela folosirea veniturilor episcopale, au excomunicat în public pe cei care au ridicat mâna <asupra abatelui și călugărilor>, pe care episcopul în răutatea sa ținându-le partea, nu i-a îndepărtat din jurul său¹⁾ și nici nu a voit să se poarte ca un episcop suspendat, spre primejduirea sufletului său și spre marea indignare a celorlalți. Dar acei judecători trimițând hotărîrea lor spre cercetare apostolică, au hotărît numitului episcop drept termen ultim calendele, pe atunci viitoare, ale lui Aprilie, în care termen să se înfățișeze el înaintea noastră spre a da seamă de toate cele de mai sus. Și pe când numitul abate s'a înfățișat înaintea noastră atunci, în numele său și al mănăstirii sale, episcopul nici n'a venit la termen, nici după ce a fost îndelung așteptat după termen. De aceea nevoind noi, ca atât de marile abateri ale episcopului să scape de pedeapsa cuvenitei răzbunări, ne-am adresat în scris²⁾ iubiților noștri fii, abaților ordinului sf. Benedict . . dela sf. Martin din Panonia și . . dela sf. Salvator din Sexard ca, silind, în numele nostru, pe ades amintitul episcop să înapoieze aceluia abate toate cheltuielile pe care le făcuse din momentul în care i se hotărîse termenul ultim pentru a veni la scaunul apostolic, să facă a se da aceluia abate din bunurile mănăstirii cele de trebuință pentru cheltuielile în legătură cu urmărirea acestei pricini și silind prin pedeapsă bisericești, fără drept de apel, pe cei care s'ar împotrivi, să hotărască episcopului și susnumitului Corneliu și la doi ori trei călugări părtași de frunte ai lor, ca ultim termen sărbătoarea, pe atunci viitoare, a purificării fericitei fecioare³⁾, când ei se vor înfățișa personal în fața noastră spre a răspunde de atâtea nelegiuiri ale lor și spre a face și primi în legătură cu cele de mai sus ceea ce va cere rânduiala dreptății, silindu-i la aceasta tot prin pedepse bisericești, fără a ține seama de vreun apel. De altfel, când zișii abați purcezând la împlinirea sarcinei ce li s'a dat, au poruncit aceluia episcop ca, sub amenințarea cu afurisenia, să-i plătească abatelui cheltuielile potrivit poruncii noastre și i-au hotărît numitului episcop și lui Corneliu și celor doi călugări ca ultim termen sărbătoarea de curând trecută a purificării fericitei fecioare, pentru a se înfățișa înaintea noastră, potrivit poruncii apostolice, pronunțând totodată împotriva lor sentința de excomunicare dacă vor face altfel, în cele din urmă totuși, la stăruitoarea rugămintei a aceluia episcop s'a așezat

¹⁾ *familiaritas*. ²⁾ Vezi nr. 234. ³⁾ 2 Februarie.

între ei pace, fiind întărită și de jurământul acelui episcop, cum că abatele va fi reșezat cu drepturi depline în mănăstirea sa, reintrând în pașnica ei stăpânire, iar cheltuielile făcute i se vor plăti în întregime și pagubele pe care le-a suferit mănăstirea în timpul neînțelegerii vor fi în întregime acoperite. Așa dar, potrivit înțelegerii fiind reșezat acel abate în mănăstirea sa și după ce se înapoiase acolo abia de o lună, niște oameni fără de milă, fi nelegiuți, năvălind asupra lui— ceea ce cu amărăciunea sufletului vă scriem — l-au ucis în chip sălbatic, tăindu-l în bucăți și pentru ca în nelegiuirea lor să întreacă pe oricine, ucizând în chip nelegiuit pe unul dintre oaspeții, la care din întâmplare căutase scăparea și pe unul dintre slujitorii lui, care căutau să-l apere, au tăiat degetele dela mâna dreaptă unui călugăr preot, care pe cât putuse sărise în apărarea aceluia și lăsând pe alții acolo greu răniți și însângerați astfel cu sângele unor nevinovați, plecând dela locul crimei s'au adăpostit la acelaș episcop, așa cum se vede din scrisorile ce ne-au fost trimise de acei abați. Așa dar, acum când glasul sângelui vărsat strigă la noi din pământ, nevoind noi ca nelegiuirea unei astfel de îndrăzneli nebunești să fie trecută sub tăcere, ci dimpotrivă, voind mai vârtos ca nelegiuirea să fie pedepsită cu cuvenita strășnicie, vă poruncim, ca numiții nelegiuți și toți cei cu al căror sprijin a fost săvârșită o atare crimă și care au dat ajutor, îndemn ori încuviințare la făptuirea ei, să fie proclamați în chip solemn drept excomunicați, în ținutul Strigoniu și în alte locuri în care veți socoti potrivit, în sunetul clopotelor și cu candelile aprinse, în zilele de duminică și de sărbătoare și să fie cu strășnicie ocoliți de către toți atât timp, cât nu se vor fi înfățișat înaintea scaunului apostolic, spre a da lui Dumnezeu și bisericii și acelei mănăstiri cuvenita satisfacție pentru o atât de groaznică vătămare. Iar ținuturile în care s'ar întâmpla să meargă ei, le veți pune sub interdict bisericesc, cât timp ei vor fi acolo. Și deoarece numitul episcop nu a plătit cheltuielile după porunca susnumiților judecători și nu au venit la scaunul apostolic nici el, nici Corneliu și nici susnumiții călugări în termenul hotărît, din care pricină au fost încătușați de către susnumiții judecători cu lanțurile excomunicării, cum se vede din scrisoarea lor, voi îi veți declara în chip solemn drept excomunicați și veți porunci ca toți să se ferească de ei cât mai mult, atât timp cât nu se vor fi înfățișat personal înaintea noastră spre a primi răsplata faptelor lor. Și ca nu cumva din cauza lipsei banilor de cheltuială să fie împiedicată sau chiar întârziată răzbunarea unei atât de groaznice vătămări, voi să faceți ca din averea acelui episcop să se dea fratelui Petru, aducătorul scrisorii de față și la alți doi sau trei călugări ai acelei mănăstiri, care urmăresc această pricină, banii trebuitori cheltuielilor pentru urmărirea acestei pricini. Iar cei ce s'ar împotrivi etc. Și deoarece se zice că și în neleguirile susamintite ar fi mâna acelui episcop, voim și poruncim să cercetați cu cea mai mare sânguință, atât cu privire la persoanele care au făptuit o astfel de mișelie, cât și la acelea care le-au dat îndemn, ajutor și încuviințare la făptuirea ei, de asemenea dacă acel episcop i-a primit la el pe acei nelegiuți și despre toate împrejurările acestei pricini, tot ce

veți afla să vă siliți a ne aduce la cunoștință întocmai prin scrisoarea voastră, că fiind și noi îndeajuns de lămurii prin rândurile voastre să purcedem mai departe, cu voia lui Dumnezeu cum ni se va părea că trebuie să purcedem. Iar dacă nu toți etc. Dat în Interamnis, în a treisprezecea zi înainte de calendele lui Iulie, în anul al zecelea al pontificatului nostru.

Textul lat. la Wenzel, II, p. 42—46. Reproduce în parte textual actul aceluiași papă din 19 Iulie 1235 (nr. 234).

248

1236 August 25, Rieti.

Grigore episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, venerabilului frate . . episcopul de Pécs, iubiților fii: abatelui . . de Petrovaradin din dieceza Pécs și . . prepozitul de Vesprim. Alexandru și Ioan, canonici ai bisericii din Oradea, înfățișându-se înaintea noastră, ne-au adus la cunoștință în numele lor și al părții celei mai numeroase și mai cuminte a capitlului, că fiind lipsită biserica aceea de mângîierea unui păstor, după cum spuneau, ei își aleseseră de păstor, după canoane, pe subdiaconul nostru, magistrul Primogenitus; dar după aceea alegere câțiva din capitlu au îndrăznit să-l aleagă pe B<enedict> lectorul excomunicat de Strigoni, nevrednic și într'altfel de sarcina episcopală. Și, după ce printr'o scrisoare plăsmuit întocmită în numele capitlului, a fost pe nedrept întărită alegerea sa de venerabilul nostru frate . . arhiepiscopul de Calocsa mitropolitul acelu loc, acel <Benedict>, înscăunându-se în biserică prin puterea lumească și fără rușine amestecându-se în conducerea bisericii, s'a încumetat să-l împiedece pe numitul magistrul de a dobândi dela același arhiepiscop mila confirmării. Din care pricină acei canonici au apelat la judecata noastră; dar el neluând în seamă apelul lor și deoarece ei nu voiau să-i dea ascultare ca unui uzurpator, după cum nici nu erau datori, au fost despoiați de toate bunurile lor. De aceea au dobândit dela noi ca întreaga pricină să fie trimisă înaintea iubiților noștri fii, abatelui . . din sf. Gothard și cojudecătorilor săi. Dar pe cînd aceștia se străduiau să dobândească întărirea alegerii aceluia, rostind, după câte se spune, pedeapsa excomunicării asupra tuturor celor care ar fi stat împotriva, așa după cum li se poruncise, acel B. a apelat la judecata noastră. Dar numiții judecători socotind apelul lui lipsit de temei și nimicind tot ce a făcut el, au întărit prin sentința lor alegerea susnumitului magistrul. Apoi înfățișându-se procuratorii lui B. la scaunul apostolic și urmărind, după cum spuneau, apelul făcut între timp, numitul subdiacon, venind înaintea iubitului nostru fiu R<ainerius> cardinal diacon al <bisericii> sfînta Mașia în Cosmedin, pe care noi îl însărcinasem ca să-l asculte pe acel <subdiacon> și pe acei procuratori, a ridicat întâmpinarea că B. și procuratorii săi au fost înlănuțiți cu cătușele

excomunicării atât de acei judecători și de subdelegații lor, cât și pentru faptul ¹⁾ că loviseră, răniseră și aruncaseră în temniță câțiva clerici, spunând totodată <numitul subdiacon>, că el a fost despoiat de B. și de părtașii săi de stăpânirea episcopiei de Oradea, în care fusese așezat, prin mijlocirea procuratorilor săi, de către judecătorii amintiți. A mai spus de asemenea, că nu de mult, atunci când numiții procuratori ²⁾ au fost trași în judecată la Ancona, înaintea vicarului venerabilului nostru frate episcopul de Ancona, sub cuvânt că după ce el fusese despoiat de ei de unele lucruri, ei nedând urmare chemării în judecată, nu s'au înfățișat acolo, din care pricină vicarul a rostit împotriva lor sentința excomunicării. După ce au fost ascultați câțiva martori, după ce s'au depus unele mărturii și s'au adus anumite dovezi cu privire la aceste întâmpinări și după îndelungate desbateri, cealaltă parte, tăgăduind în felurite chipuri dovezile aduse împotriva ei, s'a însărcinat să dovedească că martorii erau necinstiți și că prin urmare mărturia lor trebuie socotită fără de niciun preț. Iar pentru ca nu cumva, prin atâtea ocoluri și întortocheri, să se întâmple ca pricina de căpătenie să sufere <vreo> amănare, spre marea pagubă a amintitei biserici, am încredințat pricina aceasta venerabilului frate al nostru <Iacob> episcopul de Prenește, pe atunci legat al scaunului apostolic, poruncindu-i că, chemând înaintea sa pe amintitul magistrul și pe cei care l-au ales și înainte de toate dobândind dela prea iubitul nostru întru fiu Hristos <Andrei al II-lea>, ilustrul rege al Ungariei, siguranță în tot regatul său pentru martorii pe care va voi acela să-i aducă și chemând și pe zișii A<lexandru>, I<oan>, M<artin> și I<saac>³⁾ și pe ceilalți electori care au urmărit judecata în privința alegerii lui P<rimogenitus> să poarte de grijă ca să fie despăgubiți din veniturile obișnuite ale acelei biserici în cumpătatele lor cheltuieli, dacă se dovedește că ei sunt canonici ai amintitei biserici și luând cunoștință de acele pricini și de apelurile ce s'au făcut, să dea ascultare pricinii și respingând apelul; să pună capăt judecății în termenul convenit. Iar dacă din întâmplare se va ivi vreo piedică, pentru care nu s'ar putea isprăvi judecata, pricina, după ce va fi cercetată îndeajuns, o va trimite spre cercetare apostolică, îngrijindu-se ca biserica din Oradea să nu sufere vreo pagubă prin sustrageri prilejuite de nașterea vreunei îndoieli cu privire la rezultatul procesului. Iar numitul episcop atât el în persoană cât și prin alții, pe cât a putut a purces la îndeplinirea poruncii noastre și trimițând el pricina scaunului apostolic, noi am însărcinat pe iubitul nostru fiu T<oma>⁴⁾ cardinal presbiter al <bisericii> sfânta Sabina și E<gidiu>⁵⁾ cardinal diacon al <bisericii> sfinții Cosma și Damian, să asculte pe acel subdiacon, care se înfățișase înaintea noastră în numele

¹⁾ Pentru o versiune puțin diferită a acestui pasaj vezi actul aceluiași papă din 23 Dec. 1232. ²⁾ Versiune diferită de cea din 1232. ³⁾ În text. greșit: V. probabil în loc de Y. Veri pentru acest nume actul amintit din 1232. ⁴⁾ Tommaso Capuano, în această calitate între 1216—1243. ⁵⁾ E. de Torres în această calitate între 1216—1256.

său și al câtorva alegători ai săi și să asculte de asemenea și pe împuternicitul celeilalte părți. Și după ce pricina s'a desbătut mai mult timp înaintea acestora, lucrurile au ajuns în cele din urmă acolo că, spre a dovedi învinuirea adusă celeilalte părți, înfățișând subdiaconul un act care zicea că cuprinde sentința dată pentru el, procuratorul celeilalte părți, pe calea unei întâmpinări civile, nu penale, a spus că acest act este fals și a tăgăduit adevărul celor cuprinse în el. Așa dar, trimițându-vă acel act închis în bula noastră, vă poruncim ca de îndată, chemând de va fi cu puțință un slujbaş legiuit ori doi bărbați potriviți, care să întocmească în chip adevărat toate actele de judecată ¹⁾), potrivit cu rânduielile conciliului general ²⁾ și căutând stăruitor să aflați dacă este adevărat sau fals numitul act și cuprinsul său, întrebând în această privință pe judecătorii de mai înainte, pe scriitorii lor și pe martorii arătați cu numele în acel act, cât și pe alții și având în vedere și alte dovezi aduse de cele două părți și încuviințând martorii pe care îi va aduce înaintea voastră acel P. cu privire la amintita despoiere, tot ce veți afla să ne trimiteți întocmai împreună cu actele judecătii de mai înainte, însoțindu-le cu sigiliile voastre și cu documente neîndoielnice, stabilind părților termenul ultim, în care să se înfățișeze înaintea noastră în persoană sau prin reprezentanți potriviți, spre a primi cu ajutorul lui Dumnezeu o sentință dreaptă. De altfel, dacă vreuna din părți, nedând urmare chemării la judecată se va întâmpla să lipsească, voi veți purcede totuși în această pricină în chipul ce vi s'a arătat, având grijă, înainte de toate de luarea măsurilor de siguranță ce trebuie date susnumitului P. și celor care au sprijinit alegerea sa, <apoi> de cuvenita despăgubire pentru lucrurile înstrăinate, ca și de plata cheltuielilor, socoteala întocmind-o după prețuirea făcută în Ungaria de către numitul episcop de Preneste și încuviințată de scaunul pontifical, luând <totodată> măsuri ca nu cumva, cât timp nu se știe cum se va sfârși procesul, acea biserică să sufere vreo vătămare în bunurile sale și dacă în chip neîndoielnic veți afla că B. poate fi bănuț de sustrageri, să-l opriți dela administrarea bunurilor lumești, iar de se vor ivi potrivnici ori răzvrățiți, să-i siliți la supunere apostolică prin pedepse bisericesti; Dacă nu toți <vor face> aceasta, tu frate episcop, cu cineva dintre aceia etc. Dat la Reate, în a opta zi înainte de calendele lui Septembrie, anul al zecelea al păstoririi noastre.

Textul lat. la Wenzel, VII, p. 14—17, Cf. actul aceluiași papă din 23 Dec. 1232.

249

1236 August 28, Rieti.

Grigore episcopul etc., venerabilului frate.. episcop de Pécs și iubiților fii.. abate de Petrovaradin în dieceza Pécs și.. prepozit de Vesprim, mântuire

¹⁾ *universa iudicii acta.* ²⁾ din anul 1215.

etc. Întrucât iubiții noștri fii <Toma>¹⁾ cardinal presbiter al bisericii sf. Sabina și E<gidiu>²⁾ cardinal diacon al <bisericii> sf. Cosma și Damian, pe care i-am numit cercetători³⁾ în pricina alegerii ce se judecă între iubitul fiu, subdiaconul nostru Primogenitus și alegătorii săi la biserica din Oradea de o parte și Be<nedict> episcopul de Oradea, de cealaltă parte, au dat din osebita noastră poruncă numitului Primogenitus îngăduința de a face o datorie până la suma de 150 mărci de argint bun asupra bunurilor episcopului și ale bisericii susnumite și de a chezășui cu acele bunuri plata susnumitei datorii, așa cum se arăta mai pe larg în scrisoarea zișilor cardinali întocmită cu privire la aceasta — vă poruncim ca la termenul hotărît, fiind sorocul datoriei⁴⁾, să-l despăgubiți pe amintitul subdiacon sau pe creditorii săi pentru amintita sumă din bunurile episcopului și ale susnumitei biserici, înlăturând piedeca oricărui apel. Iar pe cei ce s'ar împotrivi <să-i siliți, prin pedepse bisericești, fără drept de apel>. Iar dacă nu veți putea lua parte cu toții la îndeplinirea acestor lucruri, să le îndeplinești cel puțin tu, frate episcopo. Dat în Reate, în a cincea zi înainte de calendele lui Septembrie, în anul al zecelea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 149. Completarea clauzelor finale s'a făcut după Fejér. IV, 1. p. 44—45.

250

1236 Septembrie 3, Rieti.

Grigore episcopul etc., iubiților fii abaților.. de Wettes și.. de Zambo din dieceza Vesprim și.. prepozit al <bisericii> sf. Toma din Strigoni, mântuire etc. Din partea conventului mănăstirii Bistra ni s'a adus la cunoștință, că deoarece acea mănăstire este lipsită acum de conducerea unui abate, prepozitul.. și capitlul din Cenad, împovărând cu dări nedrepte pe oamenii ei aflători în parohiile lor, spre marea pagubă a susnumitei mănăstiri, poruncind să nu li se mai dea acelora sfintele taine, deoarece nu pot îndestula lăcomia lor și venind ei⁵⁾ cu dușmănie chiar cu mâna înarmată asupra acelei mănăstiri și spărgându-i ușile și năvălind cu îndrăzneală asupra fețelor care slujesc acolo domnului, au cucerat să intre cu puterea în sacristie și prin nelegiuire îndrăzneală să ia de acolo cinci vase prețioase și trei privilegii ale mănăstirii, pricinuind călugărilor și alte grele și neasemuite vătămări, ridicând asupra lor mâinile cu cruzime și prigonind cu silnicie atât mănăstirea, cât și pe oamenii ei. Drept care, întrucât din pricina silniciilor făptuite acolo de aceia și de venerabilul nostru frate.. episcopul de Cenad, care îi încurajează în răutatea lor și prin a cărui apăsare se spune că acea

¹⁾ Tommaso Capuano. ²⁾ de Torres. ³⁾ *auditores*. ⁴⁾ Traducere probabilă: *usurario cessante*. ⁵⁾ prepozitul și membrii capitlului din Cenad.

mânăstire a ajuns aproape la ruină, ei nu s'au putut înțelege în chipul cuvenit, ne-au cerut cu umilință să ne îngrijim noi de acest lucru. De aceea, vă poruncim ca să hotărâți zișilor prepozit și capitlu un termen ultim și cuvenit, la care să se înfățișeze înaintea noastră printr'un procurator potrivit, ca noi să le facem și ei să primească, cu privire la cele de mai sus și la alte plângeri ale acelora, ceea ce dreptatea va porunci. Iar ce veți face de aci înainte, ne veți împărtăși <și nouă> prin scrisoarea voastră. Iar dacă nu toți etc. Dat în Reate, în a treia zi înainte de nonele lui Septembrie, în anul al zecelea al păstoririi noastre.

Textul lat. la Theiner, I, p. 159—160.

251

1236.

Laurențiu comite de Bihor, Apa, fiul lui Gyopol, Adam, Petur, fiul lui Patha, Gyopol, Iwanus, Petur de Kueserev, Ștefan de Ponoș, tuturor care vor vedea scrisoarea de față, mântuire întru dăruitorul mântuirii. Voim să se facă cunoscut prin această <scrisoare> tuturor, că fiind noi numiți din porunca regelui Bela, a comitatul Bihor, ca judecători pentru înapoieri de pământuri, din porunca regelui am dat comitetul Paul, fiul lui Echy, pământul Ineu ¹⁾, pe care regele luându-l dela comitele Mika, l-a dăruit comitelui Paul, despărțind noi acest pământ prin anumite semne de hotar de pământurile cetății, ale udvornicilor regelui și ale celorlalți oameni ²⁾. Iar primul hotar al acestui pământ începe la Euzlumezée, merge în hotar cu satul Zaldubag, de acolo se îndreaptă și merge la Sumkerek, de unde se îndreaptă spre miazăzi la Huzzeuozo și acolo sunt semne de hotar; de acolo se îndreaptă spre acel loc unde sunt mai multe semne de hotar copaci; de acolo merge la Cuezmez'é . . . ³⁾, ajunge la albia râului și lângă Criș se află semnele de hotar; lăsând apoi în urmă pământul Zaldubag și trecând Crișul, începe să meargă în hotar cu satul Fudy și merge la Keseleust, având ca semn de hotar un copac. De acolo merge la drumul mare și trece drumul și în mijlocul câmpului sunt mai mulți copaci pe care se află semnele de hotar; de acolo merge la Medust și acolo este un semn de hotar și trecând Medust, prin felurite semne de hotar făcute pe copaci, merge la eleșteul Ineu, de acolo la șuvoiul Kuegeg și acolo se află un semn de hotar și trecând șuvoiul merge la Zeguenozo și acolo se află un semn de hotar lângă pădure și Zeguenozo este al lui Ieneunec; și, lăsând în urmă acolo pământul Fudy, urcă, iar mai sus ține hotar cu satul Zaram și merge prin dese semne de hotar din pământ și arbori prin luncă ⁴⁾ la Narzad; de acolo merge la Kukerkuta, de unde merge la

¹⁾ Ienev. ²⁾ populi. ³⁾ Lacună în textul latin publicat. ⁴⁾ per ligot (în ung.).

Choykacuzdyre și prin Choykacuzdyre, Îneul ține hotar cu pădurea cetății cu numele Choyka, care în limba obișnuită se cheamă Owos și merge prin dese semne de hotar prin Choykacuzdyram și coboară la Yhoulligotora și acolo pământul Îneu se desparte de pământul cetății. Iar noi dăm comitelui Paul acel pământ în numitele semne de hotar, între care a stăpânit mai de demult acel pământ arhiepiscopul Iob ¹⁾ și pentru ca slujitorii cetății ori udvornicii sau oricare oameni ²⁾ să nu se poată ridica prin înșelăciune împotriva comitelui Paul, am poruncit așa dar ca hotarele acelui pământ să fie înscrise cu numele, dând comitelui Paul această scrisoare întărită prin puterea pecetilor noastre. Dat în anul îndurării o mie două sute treizeci și șase.

Textul lat. la Kubinyi, I, p. 13—15.

252

1237 Mai 16, Viterbo.

Către frații ordinului Predicatorilor ³⁾, care predică pentru aducerea țării Severinului ⁴⁾. Pentru ca ceea ce este spre slava mântuitorului și spre mântuirea sufletelor să poată izbuti mai ușor, trebuie ca noi să purtăm de grijă cu atât mai mult, cu cât prin darul, omului avem pentru aceasta putere deplină. De aceea dorim din adâncul sufletului ca mulțimea oamenilor din țara Severinului să fie adusă prin strădaniile deosebitei voastre sânguințe să primească învățătura credinței catolice și apoi cu voia domnului să stăruiască în ea. Vă împuternicim prin cele de față, că dacă vreunii din acei locuitori, după ce vor fi primit taina botezului, fie clerici, fie mireni, vor cădea din vreo pricină oarecare sub pedeapsa afuriseniei, să le dați, după ritul bisericii, binefacerea iertării, dacă vor cere.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 153.

253

1237 Mai 16, Viterbo.

Către aceiași. Nădăjduim că locuitorii țării Severinului ⁴⁾ îndemnați de voi vor trece atât mai ușor la învățătura ziditorului nostru al tuturor și odată trecuți vor stăruii cu atât mai statornic în frica de dumnezeu, cu cât vor vedea că ați primit dela noi felurite daruri ale milostivirii <noastre>. Drept aceea, prin <scrisoarea> de față împuternicim pe cucerniciile voastre, ca în acele părți, în care nu aveți prea mulți episcopi ⁵⁾, să puteți binecuvânta acoperemintele altarelor și veșmintele preoțești și cimitirele. Dat ca mai sus.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 153—154.

¹⁾ de Strigoniu. ²⁾ *quivis populus*. ³⁾ Dominicani. ⁴⁾ *terra Ceurin*. ⁵⁾ *episcoporum copi*.

1237 Mai 17, Viterbo.

Către noii convertiți aflători în <țara> Severinului ¹⁾ și în ținuturile învecinate. Suntem plini de o nespusă bucurie, că — așa cum prea bucuroși am aflat — slăvitul fiu al tatălui celui veșnic, născut din fecioară, cel care cu lumina vederii împrăștie întunericul celui orb din naștere, coborînd asupra voastră strălucitorul său chip, v'a dat să primiți cu supunere curăția credinței catolice. Dar pentru ca aceasta, stăruind voi cu tărie în frica de dumnezeu, să vă ducă pe voi în împărăția cerurilor, în numele a toate făcătorului vă cerem tuturor, ca pornind cu inimi tari pe urmele celor statornici în credință, să vă fie plăcut a vă însuși slăvita învățătură și prea fericitul cult al aceluia care, acoperind strălucirea dumnezeirii sale cu norul ființei noastre muritoare a pățimit răstignirea pe cruce, pentru ca tot ce s'a pierdut prin viclenia șarpelui de odinioară să dobândească slava îngerilor prin puterea sângelui său. Dar, întrucât a spune despre aceasta mai multe prin scrisoare n'ar fi decât a închide apa mării într'un pumn, hotărîndu-ne a trece mai repede peste ele, mai ales că cel ce șade de-a-dreapta tatălui s'a îngrijit în milostivirea sa să răspândească printre voi prin îngerii păcii slava numelui său, clădind iubire peste iubire, vă îndemnăm, pe cât putem mai cu luare aminte ca pe iubiții fii, pe frații ordinului Predicatorilor ²⁾ din Ungaria, crainicii împăratului veșnic, al căror sârg este să trăiască fără de prihană și să dobândească atât pentru ei, cât și pentru toți cei renăscuți prin botez desfătările vieții veșnice, <pe aceia> când vor sosi la voi să-i primiți cu bunăvoință și cu bucurie și <primind> hrana învățaturii cerești pe care ei, după datină, vă vor îmbia-o în numele lui Hristos și ascultându-i astfel cu urechi setoase și cu suflete încordate, încât sfântului duh, care purcede dela dumnezeu tatăl și dela fiul, pătrunzând în inimile voastre cu măreția sa, să vă învrednicească să vă aflați mântuirea în corăbioara aceluia, care îndeletnicindu-se odinioară cu prinderea peștilor și fiind făcut apoi prin hotărîrea dumnezeiască pescar al oamenilor, a primit cheile împărăției cerești, cu care, după cum prin milostivirea dumnezeiască se deschide catolicilor intrarea în împărăția cerurilor, tot astfel necredincioșilor ³⁾ după dreapta sa judecată nu le va îngădui intrarea. Dat la Viterbo, în a șeasesprezecea zi înainte de calendele lui Iunie, în anul al unsprezecelea <al păstoririi noastre>.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 154—155.

¹⁾ Cheurin. ²⁾ Dominicani. ³⁾ perfidis.

1237 August 28, Viterbo.

Grigore episcopul etc., iubiților fii . . abatele de Bocham, din ordinul cistercit, din dieceza Vesprim, R. priorul casei Ospitalierilor din Ierusalim în Ungaria și magistrul Luca canonic de Györ, mântuire etc. Întrucât, așa cum am auzit, «Bulchu» episcopul de Cenad este atât de istovit de slăbiciunea trupului și atât de stânjenit în lumina ochilor, încât a ajuns aproape cu totul neputincios pentru îndeplinirea slujbei sale de păstor, vă poruncim ca, aflând cu cât mai multă osârdie adevărul în această privință, dacă veți afla că lucrurile stau astfel, să vă siliți cu luare aminte a-l îndemna și a-l hotărî să se retragă și retrăgându-se el, primind voi această renunțare, să puneți să i se dea în numele nostru, din bunurile bisericii de Cenad, după putință, o îngrijire potrivită ¹⁾, astfel ca aceasta să fie o mângâiere pentru acel episcop, fără a fi însă o greutate pentru biserica aceea. Și să nu vă mai îngrijiți a lua martori, așa cum vă poruncisem printr'o altă scrisoare, hotărînd capitlului bisericii din Cenad un ultim termen în care, sfătuindu-se cu voi, să se îngrijească prin alegere canonică, de desemnarea ca păstor a unei persoane potrivite. Altminteri vă veți îngriji voi ca prin autoritatea apostolică să-i dați acelei biserici ca păstor o persoană potrivită pentru o sarcină și o demnitate atât de însemnată. Iar dacă numitul episcop nu ar voi să primească îndemnul vostru, voi îi veți numi un ajutor ²⁾ atât în cele lumești, cât și în cele duhovnicești și ne veți înștiința în scris, pe larg și întocmai, prin trimisul vostru, de felul cum ați lucrat. Iar pe cei ce s'ar împotrivi etc., neputând fi o piedică faptul care, după cum se spune, îți este îngăduit ție, fiule prior și anume că, dacă nu vrei nu ești ținut să iei cunoștință de pricinile ce ți se încredințează de către scaunul apostolic. Iar dacă nu toți etc. Dat la Viterbo, în a cincea zi înainte de calendele lui Septembrie, în anul al unsprezecelea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 158.

1237 Septembrie 1.

Grigore episcopul etc., iubiților fii . . abatele de Bocham din ordinul cistercit din dieceza Vesprim, R. prior al casei Ospitalierilor din Ierusalim în Ungaria și magistrul L. canonic de Györ, mântuire etc. Nu de mult, după ce am auzit cele ce se spunea că «Bulchu» episcopul de Cenad le-ar fi săvârșit, printr'o vinovată îndrăzneală împotriva lui.. abatele și a mănăstirii Bistra, am poruncit să fie chemat fără întârziere să se înfățișeze înaintea noastră la un termen anumit spre a răspunde

¹⁾ *provisio congrua.* ²⁾ *coadiutor.*

-despre toate câte i se pun în sarcină și nevenind el, am poruncit să i se hotărască un termen ultim, la care să vină personal înaintea noastră și am poruncit să fie silit a plăti abatelui acelei mănăstiri toate cheltuelile, pe care acesta le făcuse din clipa când i s'a hotărât acelui episcop un ultim termen de înfățișare la scaunul apostolic. Și deoarece acel episcop nu a făcut nici una, nici alta, s'au rostit împotriva lui, în temeiul puterii noastre, mai întâiu pedeapsa suspendării și a interdictului și apoi sentința excomunicării. Însă, nu de mult, iubitul fiu A. prepozit al sf. Salvator, procuratorul său, având în această privință osebăită împuternicire, a jurat pe sufletul episcopului de Cenad înaintea venerabilului nostru frate <Iacobi> episcopul de Preneste, pe care l-am numit drept cercetător¹⁾ atât al celui procurator, cât și al celeilalte părți, că slăbit de bătrânețe și pe de altă parte istovit de slăbiciunea trupului și stânjenit în lumina ochilor, nu a putut veni, cu toate că plecase la drum spre a veni la scaunul apostolic, ceea ce se cuprindea mai pe larg și în scrisoarea celui episcop ce ne-a fost înfățișată. Poruncim ca, de îndată ce se va primi dela cel episcop o chezășie sub jurământ sau orice alt fel de chezășie îndesulătoare și potrivită, că se va înfățișa înaintea noastră în persoană, dacă va putea, sau altminteri printr'un împuternicit mulțumitor și potrivit, la termenul hotărât lui de către voi, spre a face și a primi cu privire la cele de mai sus ceea ce dreptatea va sfătui și ceea ce va urma din porunca bisericii, să-l scutiți pe el de amintitele sentințe de excomunicare, suspendare și interdict dacă vor fi fost publicate în chipul rânduit, spre a i se da în acest fel o asigurare. Dar, deoarece acel abate a fost ucis în chip mișelesc și unii spun că în acea crimă a fost mâna celui episcop, din care pricină am poruncit să se pornească o cercetare împotriva lui de către iubitul fiu . . abate de Petrovaradin și cojudecătorii săi și deoarece numitul procurator al episcopului a declarat că, dacă vrea, poate să se împotrivească atât mărturiilor cât și persoanelor martorilor, pentru ca nu cumva urmărirea pricinii să poată fi împiedicată ori amânată prin niște mijloace neîntemeiate, veți face ca doi călugări ai acelei mănăstiri, care urmăresc în justiție această pricină, să primească o alocație ²⁾ din bunurile celui episcop, potrivit îndrumărilor date acelor judecători, dacă nu li s'a dat încă nimic de către aceștia; iar martorii, pe care fiecare din părți îi va aduce pentru a respinge pe martorii celeilalte părți, — după ce fiecare își va face o copie de pe numele martorilor și va refuza din ei pe cine va voi, — voi îi veți primi și îi veți asculta cu băgare de seamă în răstimp de cinci luni dela primirea <scrisorii> de față; iar mărturiile lor, închise sub pecetile voastre, ca și felul cum ați procedat, ni le veți raporta întocmai, hotărând apoi părților un termen ultim și potrivit, în care cel episcop personal sau și el — cum s'a spus mai sus — și cealaltă parte prin procuratori potriviți ³⁾ să se înfățișeze spre a primi din partea noastră, cu voia lui Dumnezeu, o dreaptă judecată. Iar numele

¹⁾ auditor. ²⁾ provisio. ³⁾ legali.

martorilor admiși la amintita cercetare, despre care îi veți face și episcopului o copie, vi le trimitem închise sub pecetea noastră. Dealtfel, deoarece călugărul Corneliu, care se spunea că a fost pus pe nedrept de către numitul episcop la m.năstirea Bistra, apoi Zaharia, Rotundus și Matia, principalii lor susținători au fost legați de către numiții judecători cu lanțul excomunicării pentru faptul că, fiind chemați nu au venit înaintea noastră—așa cum arată scrisoarea acelor¹⁾ — pe ei îi veți proclama excomunicați și veți porunci să fie cu strășnicie ocoliți de către toți până când se vor înfățișa personal înaintea noastră, spre a-și primi răsplata faptelor lor. Iar dacă nu veți putea să luați cu toții parte <la împlinirea acestor lucruri, totuși cel puțin doi dintre voi le vor aduce la îndeplinire, nefiind nicio piedică faptul că ție, fiule prior, etc>. Dat în Viterbo, la calendele lui Septembrie, al unsprezecelea an.

Textul lat. la Theiner, I, p. 158—159.

257

1237.

Bela al IV-lea regele Ungariei dăruiește pământul Ineu din Bihor.

Regest lat. la Fejér, IV, 1, p. 82 (unde nu se indică beneficiarul donației; cf. observația lui Szentpétery, I, nr. 631).

258

1238 Ianuarie 29.

În numele sfintei treimi una și nedespărțită Bela, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei și Bulgariei deapururea. Rânduiala dreptului cere și e de datoria demnității regale, ca daniile sau rânduilele acesteia să aibă cu atât mai mare preț, cu cât ea însăși se înalță în cinste peste ceilalți <oameni>. Și fiindcă asupra oamenilor apasă, prin firea lor, pedeapsa uitării pentru greșala păcatului originar, s'a luat măsura chibzuită, ca cele ce trebuesc transmise prin merit²⁾ spre pomenire urmașilor, să se perpetueze, în acest fel, prin ocrotirea privilegiului regal. Așa dar îndemnați de acest adevăr, voim să ajungă la cunoștința tuturor prin cuprinsul celor de față, că atunci când stăpânirea regatului, cu voia lui Dumnezeu ne-a revenit prin moștenire, daniile de prisos și n. folositoare, făcute în vremurile iluștrilor regi ai Ungariei, Andrei, tatăl nostru, de pioasă amintire și nu mai puțin ale lui Emeric, de fericită pomenire, prin care drepturile coroanei erau aproape cu totul desființate, am hotărât să le desființăm în înțelegere cu prea scumpul nostru frate regele Coloman, ducele întregii Slavonii și cu sfatul și învoirea prelaților și a tuturor baronilor din întreg

¹⁾ a judecătorilor. ²⁾ *suo merito*.

regatul nostru, ca pe unele¹ ce nu puteau fi îngăduite fără o mare primejduire a demnității regale. Am mai hotărât, cu sfatul acelorași, să luăm și daniile făcute de aceiași <regi> bisericilor și altor lăcașuri sfinte, pentru ca lucrul să poată fi împlinit mai ușor față de alții²), deși nu fără o mare amărăciune a inimii noastre și oarecum peste voința noastră. Am făcut-o însă siliți de nevoia de a potoli neli-niștea³) altora și a le liniști turburarea⁴). Mai în urmă însă când regatul nostru cu ajutorul milei dumnezeiești care premerge și care urmează, era aproape readus la starea cuvenită, am socotit că trebuie să ne îngrijim mai bine de interesele bisericilor și a lăcașurilor sfinte, cărora înțelegem totdeauna să le dăm, nu să le luăm. Astfel am dat și am întărit venituri, pământuri și moșii din numitele danii sau perpetuități casei Ospitalului din Ierusalim spre a le stăpâni în veci neturburat, atât din dragostea ce o avem față de ea, cât și la rugămințile stăruitoare ale cinstului bărbat Rambaldus de Voczon magistrul acelei case în regatul nostru, iubitul și credinciosul nostru, cu sfatul, învoirea și voința susnumitului nostru frate regele Coloman, care atunci a fost de față, aproape cu toți iobagii săi și ai venerabililor părinți: Robert arhiepiscop de Strigonou și Bartolomeu episcop de Pécs; a lui Dionisie comite palatin, Pous mare vistier și a altor baroni ai noștri, care atunci au fost de față aproape toți. Numele acestor <venituri, pământuri, etc.> sunt cele ce urmează:

Mai întâi am dat și am întărit acelei case o mie de mărci în sare de Sălacea, precum se cuprinde mai pe larg în privilegiul tatălui nostru de fericită aducere aminte.

De asemenea i-am dat în comitatul Sopron acele două părți de vamă dela roate târgurile și drumurile ce se numesc în limba obișnuită Kyralkettei.

De asemenea în comitatul Somogy am dat acelei case pământul care a fost al porcarilor noștri și care se află lângă pământul Chorgu.

De asemenea i-am dat un pământ de șapte pluguri ce se află lângă Mureș, lângă satul acelei case, ce se numește Assunluka, împreună cu oamenii cetății⁵) care locuiesc pe acest <pământ>.

De asemenea i-am dat acelei case pământul pe care-l stăpâneau Pecenegii⁶), în teritoriul Narag și pe Pecenegii înșiși i-am lăsat acelei case, în urma buneii plăceri și voințe a lor, spre a sluji potrivit liberității lor⁷).

De asemenea i-am dăruit în comitatul Sopron satul ce se numește Lipold, împreună cu pământ de arătură cam de patru pluguri.

De asemenea am dat și am întărit aceleași case șase nave pe Mureș, pentru a face transportul de trei ori pe an, date ei prin danie de tatăl nostru cu aceeași libertate de folosință care se află în privilegiul tatălui nostru, care libertate vom

¹) E vorba de danii. ²) deținători de danii fără rost. Expresia din original: *ut processus facilius transiret in alios* ³) *motus*. ⁴) *scandalum*. ⁵) *castrenses*. ⁶) *Wyssenii*. ⁷) *iuxta libertatem eorum*.

să fie respectată cu tărie și față de anumite alte nave, date aceleiași case de înaintașii noștri, dar în temeiul înțelegerii încheiate între noi și biserici, prin <mijlocirea> venerabilului părinte, episcopul de Preneste, pe atunci legat al scaunului apostolic în regatul nostru.

De asemenea am dat jumătate din vama podului, odinioară a noastră, care <pod> se află peste cele două Timișuri ¹⁾, lângă mănăstirea zidită de soția banului Gyula, deoarece cealaltă jumătate era de mai înainte a aceleiași case prin dania numitei doamne și voim ca numita casă să aibă libertatea de a ține aci pod și nave sau ceea ce le convine mai mult fraților și nimeni, fie comitele de Timiș, fie altcineva, să nu îndrăznească a-i împiedica când vor să treacă prin acel loc.

De asemenea am dat aceleiași case băile dela leurino <Györ>, aflătoare pe locul unde odinioară a fost cetatea.

De asemenea am încuviințat ca în regatul nostru numita casă să nu plătească vedrele ²⁾ după viile proprii.

De asemenea am hotărât ca nimeni să nu îndrăznească a lua dela numita casă sau dela iobagii ³⁾ ei sau oamenii ei din întreg regatul, darea sau dijele ⁴⁾ din porci datorate palatinului regatului sau comiților cetăților, ci pentru ca ele să fie în întregime o pomană a noastră pentru acea casă, vrem ca acea casă să primească dela iobagii ei dijele sau dările din porci și să le trimită peste mare ⁵⁾ în folosul celor săraci. Cu toate acestea porcii numitei case să poată intra și să pască în pădurile cetăților, unde se dă voie să intre cu bir ⁶⁾ <și> alți porci din ținut.

De asemenea am dăruit numitei case un pământ de zece pluguri în Odum, <pământ> scos de sub atârarea cetății Saunik, dat în partea din spre pământul ei <casei> și despărțit cu semne de hotar neîndoielnice de către omul comitelui palatin Dionisie.

De asemenea am dăruit acelei case jumătate din pământurile pe care le-a avut mai înainte Mathias Hauch, împreună cu morile ce le-a făcut acolo. De asemenea am dăruit acelei case o moșie numită Gug, lângă râul Wag ⁷⁾, scoasă de sub atârarea cetăți Nitra.

De asemenea am dăruit acelei case un pământ de zece pluguri, numit Croac, scos de sub atârarea cetăți Valka, care se află lângă moșia acelei case ce se numește Satul Mare.

De asemenea două moșii în comitatul Zala, care amândouă se numesc Waswar și care odinioară țineau de Vasvár.

¹⁾ La Fejér greșit: *sincusios*, în loc de *Timisios*, formă corectă ce se găsește în ediția — în multe privințe mai slabă — a lui I. Batthyán. *Leges ecclesiasticae*, II, p. 360. Probabil că aici se folosește pluralul ca aluzie la vreo ramură a râului Timiș. ²⁾ *cibriones*. ³⁾ *iobagiones*. ⁴⁾ *tributum vel decimas*. ⁵⁾ În Siria și Palestina. ⁶⁾ *tributum*. ⁷⁾ Lacună în textul latin publicat după Fejér. Batthyány însă nu menționează aici nicio lacună.

De asemenea am dăruit jumătatea a două pământuri, pe care le stăpânea acea casă, aflătoare lângă satele sale numite Wata¹⁾, <pământuri> al căror nume sunt Wata și Herchuk²⁾ și a căror cealaltă jumătate am poruncit să fie redată cetății; iar despre mănăstirea din Harcha, <mănăstire> ce aparține sus numitei case am dispus în felul următor: reluând dela ea niște pământuri de care cetățile aveau foarte mare nevoie, i-am dat cinci moșii în cinci comitate și anume în Bodrog, Cenad, Kewe, Timiș și Bács, <i-am dat> adică satele Halaz cu heleșteul și cu pescarii, așa cum mai înainte l-a stăpânit casa, scoase de sub atârănarea cetății Bodrog; de asemenea moșia Wuchar, scoasă cu totul de sub atârănarea cetății Cenad așa precum la luarea înapoi a daniilor cu titlu veșnic s'a dat cetății de judecătorii noștri și anume împreună cu aceea parte pe care a ținut-o aici Nicolae, fiul lui Worz, scoțându-se numai un pământ de zece pluguri despărțit cu semne de hotar neîndoeinice pe care l-am reținut pentru nevoile aceleiași cetăți.

De asemenea satul Weg, scos de sub atârănarea cetății Kewe, împreună cu oamenii cetății care locuiesc pe această moșie.

De asemenea satele Hatwan, scoase de sub atârănarea comitatului de Timiș, care <sunt> vecine și megieșe cu numitul sat Wegh³⁾, împreună cu oamenii ce locuiesc aici, în afară de <oamenii> săi⁴⁾ sau ai cetății, care voim să se întoarcă la cetate spre a sluji acolo.

De asemenea satul ce se numește Wechey⁵⁾, scos de sub atârănarea cetății Wach, așa precum îl avea mai înainte numita casă.

Am dat aceleiași mănăstiri târgul din satul Saracinilor⁶⁾, care <sat> se numește Surlach și vadul Wechen de pe Tisa⁷⁾ astfel, ca alte vaduri vecine, făcute de pe vremea regelui Bela, înaintașul nostru de strălucită amintire, dacă ar putea să scadă veniturile amintitului vad sau ar putea să-i aducă vreo turburare, trebuie să fie stricate cu totul și nimicite.

De asemenea am întărit pentru acea casă o baie comună în Strigoniu, pe care a făcut-o bunica noastră, doamna Anna de bună aducere aminte, după rânduiala și privilegiul⁸⁾ care au fost date de înaintașii noștri acelei case.

De asemenea am dat aceleiași case pământul Petriz⁹⁾ dincolo de Drava, scos de sub atârănarea comitatului de Pozega, dar dacă s'ar găsi aici zăcăminte de aur, a cincea parte a acelui pământ să o primească iubitul nostru frate, regele Coloman

¹⁾ medietatem duarum terrarum quas eadem domus possidebat iuxta villas suas, quae vocantur Wata. ²⁾ Așa e la Bathány; la Fejér, greșit: Wula și Herchuch. ³⁾ Item villas Hatwan a comitatu de Timisio exemptas, quae est vicina et commetanea dictae villae Wegh. ⁴⁾ ai comitatului? ⁵⁾ La Batthány: Wecheg. ⁶⁾ forum de villa Sarathenorum, după Fejér; Sarachenorum, după Bathány. ⁷⁾ portum Wechen super Titiam. ⁸⁾ libertas. ⁹⁾ La Bathány: Potriz.

și duce al întregii Slavonii, dacă ar înceta să mai fie acolo mină de aur și anume nu s'ar mai găsi acolo aur, trebuie să se restituie acea cincime casei numite mai sus, dacă însă s'ar găsi aur și argint în acele patru părți ale aceluiași pământ, care i-ar rămâne casei sau în oricare din ele sau chiar și în alte pământuri, de oricine ar fi ele dăruite și care s'ar afla în orice parte a regatului nostru, statornicim că numita casă să strângă în chip slobod a treia parte din venitul aurului și argintului, dar două părți trebuie să revină cămării regale după obiceiul statornicit al regatului nostru.

De asemenea i-am dat aceleași case pământul din Zickuan cu tot ce ține de el.

De asemenea trei moșii, care țineau de moșia Giez, care au fost cumpărate de soția banului Gyula.

De asemenea am dat aceleași case un pământ de vreo patru pluguri, scos de sub atârnaarea comitatului de Varazdin, <pământ> care se află lângă pământul <bisericii> sf. Ioan din Vorosd.

Deoarece însă noi îmbrățișăm cu o iubire deosebită numita casă, de dragul lui Dumnezeu, căci este cu mult mai bună o zi de petrecut în casa <lui Dumnezeu>, decât o mie de zile în această lume, de aceea voim și poruncim ca toate cele înșirate mai sus să se păzească întru totul în vremea noastră și a urmașilor noștri, păstrându-se în totul și în toate privilegiile și scutirile susnumitei case a Ospitalierilor. Iar pentru ca să nu îndrăznească cineva a călca cumva cuprinsul acestui așezământ sau întăriri a noastre, ori să i se împotrivescă în chip nesocotit, ci pentru ca cele ce s'au statornicit prin actul de față să aibă întru totul tăria statorniciei, am dat cu bună știință scrisoarea de față, întărită pentru vecie cu semnul pecetei noastre de aur. Cetită în fața noastră: a venerabilului părinte Raynald episcopul Transilvaniei ¹⁾, precum și a lui Dominic mare vistier al nostru și a lui Mihail prepozit de Alba și a magistrului Benedict prepozit de Buda și vice-cancelar al curții noastre. Dată de mâna magistrului Ștefan cancelarul curții regale și prepozit de Vaț, în anul dela întruparea domnului o mie două sute treizeci și opt, indicția unsprezecea, în a patra zi înainte de calendele lui Februarie. Fiind arhiepiscopi venerabili Rupert de Strigoni și Ugulin de Calocsa, iar episcopi cari conduc fericit bisericile lui Dumnezeu: Cletus de Agria, Grigore de Győr, Matia de Vaț, Bartolomeu de Vesprim, Bartolomeu de Pécs, Raynald al Transilvaniei ¹⁾, Wulshw de Cenad, Benedict de Oradea, Ștefan de Zagreb. Fiind Dionisiu palatin și comite de Solnoc, Ioan Angelus domn <de Sirmiu>, Simion comite de Vaț, Pousa voevod al Transilvaniei, Dominic mare vistier și comite de Nitra, Iula judecător al curții noastre și comite de Kewe, Andrei de Pojon, Matei mare stolnic și comite de Timiș, Chak de Sopron, Demetriu de Cenad, Luca de Moson, Lau-

¹⁾ *Ultrasilvonia.*

rențiu de Bihor, Demetriu de Bodrog . . ¹⁾, Paul . . <comite de Arad>¹⁾, Dionisie mare comis, Walamira mare paharnic și alții numeroși deținători ai comitatelor și demnităților regatului nostru. În al treilea an al domniei noastre.

Textul lat. la Fejér, IV, 1, p. 104—111. (Actul trezește unele nedumeriri, dar împotriva autenticității sale nu se pot invoca probe temeinice; cf. Szentpétery, I, nr. 637).

259

1238 Februarie 12, Archita.

Bela, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, <Galiției>, Lodomeriei și Cumaniei, tuturor credincioșilor lui Hristos, care vor vedea scrisoarea de față, mântuire întru adevăratul mântuitor. Cu cât se cunoaște că înălțimea măreției regale a căpătat mai mult dela Dumnezeu milostivirilor, cu atât se cuvine să dea și ea dovadă de o dărnicie mai mare față de supuși, având nădejde tare și încredere că cu ce măsură măsoară ²⁾, cu aceeași măsură i se va măsura și ei. De aceea prin cuprinsul acestei scrisori voim să ajungă la cunoștința tuturor celor de față, cât și celor viitori, că am hărăzit oaspeților noștri sași din satele Cricău ³⁾ și Ighiu ⁴⁾ privilegiul de a-și alege ca jude ⁵⁾ pe oricine vor voi să aleagă dintre ei cu învoirea tuturor, mai dându-le și scutirea de a nu fi ținuți în nicio judecată să stea sau să răspundă înaintea nici unui alt jude, ci ori de câte ori amândouă părțile ce se judecă vor fi dintre ei, numai judele satului, care va fi în slujbă să aibă dreptul de a judeca potrivit datinei lor. Dacă însă una dintre părți va fi dintre ei, iar cealaltă va fi dintre oameni străini ⁶⁾, atunci va judeca și va hotări voevodul însuși, iar vice-judecătorul său nici nu trebuie și nici să nu cuteze a se amesteca în judecata lor. Afară de aceasta le-am mai dat scutire de orice plată de dare ⁷⁾. De asemenea i-am scutit și am hotărât ca niciun voevod în slujbă să nu cuteze nicidecum a se găzdui ⁸⁾ la ei; însă persoana noastră, deoarece este regală, o vor cinsti cu toată cinstea și cu cele cuvenite și cu toate bunătățile lor, când vom sosi la ei. Afară de aceasta, mai hotărîm ca numiții oaspeți cu patru ostași în zale, bine pregătiți și echipați cum se cade, împreună cu tot atâtea cai buni și înșăuați, precum și cu două corturi, să fie datori să lupte sub steagul nostru și să fie datori a se găzdui laolaltă cu ostașii noștri, iar nu în tovărășia baronilor noștri. Iar pământul pe care l-au stăpânit prin dania înaintașilor noștri li-l lăsăm să-l stăpânească în veșnică pace, în aceleași hotare și cu aceleași semne de hotar, în care l-au avut din vechime. Nici din vinul pe care-l vor fi scos din viile cultivate de ei în hotarele pământului lor, să nu plătească vreo dare. Iar primul semn de hotar al suszisului pământ, după cum am aflat din scri-

¹⁾ Lacună în textul latin publicat. ²⁾ La Zimmermann-Werner, greșit: *impedit* în loc de *inpendit*. ³⁾ Karako. ⁴⁾ Crapundorph.. ⁵⁾ *villicus*. ⁶⁾ *homines extranei*. ⁷⁾ *collecta*. ⁸⁾ *des-censum facere*.

soarea judecătorilor noștri, pe care-i trimisesem în părțile Transilvaniei ca să restabilească drepturile cetăților, înstrăinate pe nedrept, începe deasupra dealului ascuțit și se învecinează cu oamenii¹⁾ din satul Șard²⁾ apoi, trecând prin râul Șard, merge la drumul mare și acolo se învecinează pe o parte cu satul sfântului Martin, iar de cealaltă parte cu oamenii din satul Buchad, apoi trecând râul Buchad merge la muntele ce se numește Akazto, unde se învecinează cu amintii oameni din Buchad; de aici merge peste via Crasu, de aci înaintând se îndreaptă spre izvorul³⁾ râului...⁴⁾, care se numește Țelna⁵⁾, unde se învecinează cu oamenii din Buchad pomeniți de mai multe ori. Apoi, înaintând merge în hotar cu Chanad comitele, fiul lui Wofa, deasupra stâncii numite Wela și, începând de aici dealungul râului Thyry⁶⁾, merge până la satul Woyasd și aci se învecinează cu acest sat, apoi merge la muntele ce privește spre Mureș și aci se învecinează cu Petre byloch. Apoi înaintând, merge la satul sfântului Martin și se învecinează cu oamenii din acest sat, apoi pornind-o în sus spre pădure, pe creasta⁷⁾ ce se numește Sohodol⁸⁾, merge pe muntele geamăn și aci se învecinează cu susnumiții oameni ai satului Buchad, iar de aci, înaintând către o colină numită Pastorreu, se suie mai sus, în vârful căreia are și un semn de hotar. De aci, ieșind pe creastă, merge la pădurea acelorași < oameni, > îndreptându-se printre brazi spre pământul numitului comite Chanad, unde se învecina mai înainte cu același și aci se sfârșește. Și ca acest privilegiu⁹⁾ dat de noi să dăinuiască în veci și să nu poată fi stricat de cineva în viitor, am dat scrisoarea noastră de față întărită cu pecetea noastră dublă. Dat în satul Sașilor din Archita¹⁰⁾ în anul o mie două sute treizeci și opt dela întruparea domnului, în a doua zi înainte de idele lui Februarie, în al treilea an al domniei noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 66—68.

260

1238 Aprilie 28.

Bela, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei și Cumaniei, tuturor care vor vedea scrisoarea de față, mântuire și tot binele. Cu toate că nu se poate da nimic aceluia care dă tuturor din belșug, care fiind bogat întru toate nu are nevoie de bunurile noastre, totuși dacă i se dă ceva de către noi, din al său, el primind aceasta cu recunoscătoare bunăvoință, ne aduce laude, spunând că lui se dă ceea ce se dă unuia din membrii săi, prin care se dovedește că el este bine primit ori

¹⁾ *populi*. ²⁾ *Sard*. ³⁾ *caput*. ⁴⁾ Lacună în textul latin publicat. ⁵⁾ *Chylna*. ⁶⁾ la Zimmermann-Werner: *Thyry*. Poate *Tibru*? ⁷⁾ *beerch*. ⁸⁾ *Zuhodol*. ⁹⁾ *libertas*. ¹⁰⁾ *Erkud*.

înfruntat <de oameni> ¹⁾). Îndemnați deci de acest gând, voim ca prin rândurile acestea să ajungă la cunoștința tuturor, că am îngăduit casei Ospitalierilor din Ierusalim, ca să nu fie dator să dea vedrele ²⁾ din viile lor în nici o parte a regatului nostru. Drept care poruncim cu tărie și cu hotărîre tuturor comiților ce se vor afla atunci în slujbă să nu ia dela susnumita casă vedrele și nici să nu îngăduie a se lua. Și îndecsebi poruncim aceasta strângătorilor de vedre hotărîndu-le cu tărie să nu îndrăznească să ia dela sus amintita casă nici vedrele și nici nimic altceva în locul și sub numele acelor vedre. Și pentru ca această <hotărîre> să nu poată fi trasă la îndoială și să dobândească tăria veșnicei trăinicii, am dat acelei case scrisoarea de față, întărită cu puterea dublei noastre peceți. Dat de mâna magistrului Benedict prepozit de Buđa și vice-cancelar al curții regale, în anul domnului o mie două sute treizeci și opt, indicțiunea a unsprezecea, în a patra zi înainte de calendele lui Mai, în al treilea an al domniei noastre.

Textul lat. la Fejér, VII, 1, p. 260 — 261.

261

1238 Mai 23, lângă râul Ipoly <în R. Cehoslovacă>.

Bela, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, tuturor credincioșilor lui Hristos care vor vedea scrisoarea de față, mântuire întru adevărul mântuitor. Deoarece nu se cuvine să fie trecute sub tăcerea nerecunoștinței înaintea majestății regale meritele celor care o ajută pe ea cu credință, voim să ajungă prin cuprinsul celor de față la cunoștința tuturor, atât a celor de față cât și a celor viitori, că întrucât iubitul și credinciosul nostru comitele Nicolae, fratele lui Ugolin, ne slujise nouă mereu cu credință, i-am dat pentru meritele câștigate prin slujbele sale credincioase și vrednice de laudă o <întindere de> un plug din pământul Fegel, <pământ> pe care el are o biserică și o casă, în comitatul ³⁾ Cenad, ca să-l stăpânească în veci atât dânsul cât și urmașii săi. Pentru ca, așa dar, cuprinsul acestei danii să rămână totdeauna neatins și neclintit în viitor, am poruncit să fie întărită scrisoarea de față cu puterea peceții noastre duble. Dat lângă apa Ipul, în anul dela întruparea domnului o mie două sute treizeci și opt, în a zecea zi înainte de calendele lui Iunie și în anul al treilea din domnia noastră.

Textul lat. la Wenzel, VII, p. 60.

¹⁾ Traducere liberă a pasagiului; * *si quid tamen de suo per nos offeratur, grata recipientis benignitas recomandat, dum sibi factum asseriti quod uni ex suis membris exhibetur, in quibus se testatur recipi, aut contemni* *

²⁾ *cniviones quoa in alia parte regni nostri non teneantur de vineis propriis chibrones.*
³⁾ *parochia Cenadiensis* (pentru sensul din traducere cf. Szentpétery, I, nr. 641).

1238 Iunie 7, 7 volen «R. Cehoslova ă».

Bela, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, trimite preasfântului întru Hristos părinte Grigore, din mila lui Dumnezeu pontifice suprem al preasfintei biserici romane, cuvenita și întru toate supusa cinstire. Îndemnați de sfaturile sfinției voastre, ne-am străduit prin neîncetate îndemnuri să-l facem pe Vatatzes¹⁾ împăratul Grecilor să asculte de scaunul apostolic și pe când, având multă nădejde, lucram cu o mare sânguință la aceasta, am primit pentru a doua oară scrisoarea paternității voastre și pe venerabilul părinte episcop al Perugiei, legat al scaunului apostolic care, potrivit însărcinării sale neuitând nimic din cele în legătură cu acestea a stăruit cu sânguință și chibzuință pe lângă noi ca, spre iertarea păcatelor, să binevoim a lua în stăpânire din puterea scaunului apostolic țara lui Asan²⁾ ca fiind a unui schismatic, cu toate că trainice legături de prietenie și de rudenie ne uneau cu acela. Căci dela sora noastră de strălucită pomenire el are un fiu și moștenitor și ne este atât de supus la toate poruncile noastre, încât parcă am avea nu atât un prieten, cât mai degrabă un supus, asupra căruia de vom năvăli, vom chema asupra-ne ocară tuturor prietenilor și rudelor, pe care până acum le aveam în părțile Romaniei. Căci Vatatzes a căsătorit pe fiul său cu nepoata noastră, iar fratele³⁾ preaiubitei noastre soții, regina Ungariei, ne este legat printr-o credință atât de mare, încât este gata să se dea pe el și toate ale sale după dorința noastră. <Totuși> el se va socoti lovit în persoana lui Asan⁴⁾. De aceea, dacă prin îndemnurile noastre va fi adus la unitatea sfintei mame biserici, care trebuie să ierte celui păcătos nu numai de șapte ori, ci de șaptezeci și șapte de ori, cerem cu smerenie îndurarea sfinției voastre, ca să binevoiți a-l primi pe el cu obișnuita bunăvoință. Și deoarece, fără îndoială, nimic nu trebuie pus mai presus de iubirea pentru Dumnezeu și mântuirea sufletelor, îndemnați de nădejdea răspălății veșnice, ca și de credința <noastră> față de scaunul apostolic și de iubirea pe care suntem încredințați că ne-o purtați, ne-am luat din tot sufletul sarcina, ca fie noi, fie ai noștri, cum vom crede mai potrivit, să luăm în stăpânire Bulgaria și alte ținuturi ale lui Asan și cu ajutorul lui Dumnezeu să le supunem în cele duhovnicești jurisdicției scaunului apostolic, iar în cele lumești, jurisdicției noastre, dacă, ceea ce nu dorim, nu vom fi cumva opriți de vreo piedică legiuită. Dar cum lucrul este foarte greu și nu se poate aștepta un sfârșit mulțumitor, dacă nu ne veți da și ajutorul vostru, iar în ce privește lucrurile de care avem nevoie în chip osebit în această împrejurare, am trimis pe venerabilul părinte episcop de Győr ca să le ceară sfinției voastre

¹⁾ În text: *Watacius*. ²⁾ *Assoen*. ³⁾ E vorba tot de Vatatzes, care de fapt era cumnatul soției sale. ⁴⁾ *Qui <frater> se in persona Assoieni reputabit impugnari*.

și dacă acesta va sosi cu întârziere la voi din pricina primejdiilor drumului, ca nu cumva aceasta întârziere să aducă unele greutăți, mai ales că se apropie sosirea Francezilor ¹⁾, care voiesc să treacă prin țara noastră spre părțile Romaniei; dorind să vă încunoștințăm mai grabnic despre cererile noastre, fără de a căror împlinire nu putem să începem un lucru atât de greu, am trimis un sol al numitului legat, să ducă la scaunul apostolic scrisoarea de față cuprinzând cererea noastră, pentru ca fără zăbavă să se înapoieze la noi cu binevoitoarea încuviințare a sfinției voastre. Cerem ca sarcina de legat <apostolic> în țara lui Asan să nu se încredințeze altora, ci nouă, ca să avem puterea de a hotărâni diecezele, de a împărți parohiile și de a așeza acolo pentru întâia oară ²⁾ episcopi după sfatul prelaților și al oamenilor cuvioși, căci toate acestea i-au fost date de sf. Ștefan, înaintașul nostru de fericită pomenire. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât dacă vom intra în acele părți împreună cu legatul scaunului apostolic, se va crede de către toți locuitorii acelor regiuni că și în lucrurile lumești nu voim să-i supunem nouă, ci bisericii romane, ceea ce ei urăsc atât de mult, încât foarte mulți pe care am putea să-i câștigăm fără luptă, s'ar strădui să se apere până la moarte; căci ei foarte adesea ne învinuesc pe noi și pe alți creștini, că suntem slugi ale bisericii romane. De asemenea, deoarece în părțile Bulgariei, în țara numită Severin ³⁾ țara care nu de mult a fost pustiită, a crescut foarte mult numărul celor care nu țin de nicio dieceză episcopală, cerem sfinției voastre să ne dea puterea ca să-i dăm pe ei în grija unui episcopat, după cum vom socoti noi. De asemenea, plecând noi din Ungaria împotriva țării lui Asan, să ne îngăduiți a purta crucea înaintea noastră și a armatei noastre, ca prin aceasta să crească evlavia popoului. Cerem, de asemenea, să ne încredințați pe toți cei care iau crucea ⁴⁾ în Ungaria, spre a ne sta într'ajutor împotriva lui Asan, poruncind fraților predicatori și minori să predice cruciata împotriva lui Asan sub <făgăduiala dării> aceleiași indulgențe, pe care o au cei care merg în ajutorul pământului sfânt; și să facă parte din armata noastră câțiva dintre frații <călugări>, pe care îi vom alege noi. Deopotrivă cerem ca sfinția voastră, prin graiul său, să rostească în chip solemn și public sentința excomunicării împotriva tuturor cotropitorilor Ungariei, împotriva necredincioșilor și a celor care vor unelți împotriva noastră și a regatului Ungariei, în timp ce noi ne vom afla în împlinirea acestei sarcini, ca nu cumva din astfel de pricini să fim împiedicați de a sluji lui Dumnezeu, iar sentința să o aduceți la cunoștință prin episcopi și prin frații dominicani și franciscani peste tot, în regatul Ungariei și în regatele și țările vecine Ungariei. De asemenea cerem ca nimănui să nu-i fie îngăduit a năvăli sau a pune stăpânire pe regatul Bulgariei, afară de cel căruia i-o vom îngădui noi și să ne luați sub ocrotirea scaunului apostolic și pe noi și pe toți cei supuși conducerii noastre.

¹⁾ Gallicorum. ²⁾ in hac prima institutione. ³⁾ In text: Zeuren. ⁴⁾ cruce signatos. ⁵⁾ dominicani și franciscani.

Dar, întrucât pe noi și pe ai noștri nu ne mână întru îndeplinirea, după puterile noastre, a celor de mai sus nici ambiția de onoruri, nici lăcomia de bogății, care ne-au fost date din plin de darnica îndurare dumnezeiască ci mântuirea sufletelor și credința față de scaunul apostolic, cu glas rugător vă cerem să iertați pedepsele de excomunicare cu care prin decretul și canoanele sentinței date de venerabilul părinte episcop de Preneste, pe atunci legat al scaunului apostolic, au fost și sunt zilnic loviți nu numai cei de jos, ci chiar și cei mari și prelații și aproape întreaga Ungarie, căci ar fi primejdios ca acei care, slujind lui Dumnezeu, înfruntă primejdia morții, să rămână sub pedeapsa excomunicării, sub care au căzut din pricină neînsemnate; pentru că, deși suntem de părere că el e mai presus de alții în ce privește sfințenia, totuși întrucât starea lucrurilor din Ungaria îi era necunoscută, a întărit hotărârile lui în așa fel cu sentințe de excomunicare, încât aproape toți au aflat că au căzut sub excomunicare, din care pricină nu numai noi, dar chiar întreaga Ungarie, cu mare supunere rugăm pe sfinția voastră să binevoiască a retrage toate hotărârile acestuia întrucât ele privesc pedeapsa excomunicării și să ne deslegați pe noi de numeroasele jurăminte, pe care le-a cerut dela noi pentru pricină neînsemnate, de care nici nu ne mai putem aduce aminte, atât au fost de numeroase, pentru ca noi și regatul nostru să ne cârmuim după dreptul de obște și după așezămintele sfinților părinți și să nu avem sarcini atât de grele și de nesuferite, pe care nimeni nu le-ar putea împlini. Dat în Zolum, în a șaptea zi înainte de idele lui Iunie, în anul îndurării o mie două sute trei zeci și opt, iar al domniei noastre anul al treilea.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I. 1, p. 182—184 (cu indicarea greșită a anului : 1239).

263

1238 Iulie 28, Anagni.

Grigore episcopul etc., iubiților fii.. abate de Bocham din ordinul cistercit, Rambald prior al Ospitalierilor din Ierusalim în Ungaria și Slavonia și magistrul Luca arhidiacon de Suprun, din diecezele Vesprim și Győr, mântuire etc. Aflând mai de mult că venerabilului frate al nostru <Bulchu> episcop de Cenad i-a slăbit atât de mult lumina <ochilor> și era atât de istovit și în alte privințe de slăbiciunea trupului, încât nu putea să îndeplinească slujba de păstor, v'am poruncit în scris dacă ne aducem bine aminte, între altele, să cercetați cu cât mai multă osârdie adevărul în această privință și dacă ați afla că lucrurile stau astfel, să-l îndemnați cu toată stăruința și să-l înduplecați să se retragă <dela episcopat>, dacă din întâmplare n'ar voi să asculte îndemnurile voastre trebuie să căutați a-i numi un ajutor potrivit pentru ca biserica Cenadului să nu fie păgubită în

cele duhovnicești sau în cele lumești din pricina slăbiciunii aceluia episcop. Dar voi, după cum ne-ați înștiințat prin scrisoarea voastră, deși l-ați găsit pe acel episcop că suferă atât de mult de lipsa vederii încât nu e în stare să împlinească slujba de păstor, totuși fiindcă n'ați aflat că el ar suferi în alte privințe de vreo slăbiciune grea a trupului, vă îndoiți dacă trebuie să purcedeți la împlinirea poruncii noastre. Drept aceea, vă poruncim ca în ciuda acestui fapt, întrucât este de ajuns unul din cele două < motive > arătate mai sus, dacă zisul episcop îndemnat de voi cu stăruință n'ar vrea să renunțe, atunci să-i numiți un ajutor potrivit, atât în cele duhovnicești cât și în cele lumești. Cei ce s'ar opune, etc. Dacă nu toți, etc. Dat la Anagni, în a cincea zi înainte de calendele lui August, în anul al doisprezecelea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 163—164.

264

1238.

..Și s'au îngrijit să ne înfățișeze o scrisoare privilegială a regelui Bela din anul întrupării domnului o mie două sute treizeci și opt, iar al domniei sale anul al treilea, spunând între altele, că atunci când s'au înfățișat înaintea regelui Bela, Moch, fiul lui Baas din neamul Kuplon, de o parte și magistrul Pete, fiul lui Pethe, din același neam, de cealaltă parte, fiind de față și câteva rude ale lor și anume Simion, fiul lui Andrei, Ladislau, fiul lui Iwancha, Pete și Casimir, fiii lui Grigore și alte numeroase rudeni și megieși ai lor, numitul Moch a spus că din pământul său de moștenire cu numele Ekkul, aflător în comitatul Sătmar a vândut susnumitului magistru Pete, pentru cinci mărci de argint, o bucată de pământ cât se poate ara cu 4 pluguri ¹⁾ împreună cu o pădure numită Pelaharazta, spre a o stăpâni în veci, nefiind împiedecată vânzarea de niciun fel de împotrivire. Iar hotarele acelei bucăți de pământ, cum însuși regele Bela a aflat din declarația părților, se află arătate în amintita scrisoare.

Rezumat lat. al unui fragment dintr'un act din 1388 la Szentpétery, nr. 646.

265

1239 Februarie 11, Roma (Lateran).

Grigore episcopul etc., iubiților fii . . abate de Cubis ²⁾ și . . abate dela sf. Ioan, din diecezele de Oradea și de Transilvania ³⁾ și . . . prepozit de Oradea, mântuire etc. Am primit greaua plângere a iubiților fii, abatele și conventul mănăstirii dela Almas din ordinul sf. Benedict, aflătoare în dieceza Transilvaniei și anume că

¹⁾ Un « plug » avea 110—150 de jugăre. ²⁾ Căbești (Biharkaba)? ³⁾ *Ultrasilvana*.

nobilul bărbat Ladislau comite al aceleiași dieceze¹⁾), lepădându-se de frica lui Dumnezeu și năvălind cu dușmănie asupra acelei <mănăstiri>, iar pe dânșii izgonindu-i de acolo cu o nelegiuită îndrăzneală²⁾) și nu fără a folosi silnicia, a introdus acolo prin a lui cutezare, după apelul ce ne-a fost înaintat între timp³⁾), mai întâi pe niște canonici ai ordinului Premonstratensilor, care s'au încumetat să risipească și să prăpădească după bunul lor plac averile numitei mănăstiri, apoi, după ce au plecat de acolo acești canonici în cea mai mare parte, el a <introdus> niște <călugări> răătăcitori⁴⁾) și pe niște capelani ai săi, precum și pe alții care țin mănăstirea cuprinsă cu puterea spre cea mai mare pagubă și nedreptățire a acelora, <a abatelui și a conventului mănăstirii>. Din care pricină ne-au rugat smerit ca să luăm cu milostivire măsuri în această privință. Și fiindcă, dacă acestea sunt adevărate, noi nu voim și nici nu se cuvine să le trecem cu vederea, de aceea poruncim, că dacă lucrurile stau așa, să reazezați cu totul pe suszișii abate și monahi în mănăstirea amintită, îndepărtându-i de acolo pe venetici în chipul arătat, oricine ar fi ei și chemând pe cei care îi socotiți că trebuiesc chemați, să cercetați ceea ce ar mai rămâne nehotărât din această pricină și, dacă părțile n'ar avea nimic împotrivă, să o isprăviți în forma cuvenită, făcând etc.⁵⁾) Altfel să ne înaintați pricina după ce veți fi cercetat-o îndeajuns, hotărînd pentru părți un termen cuvenit, la care să se prezinte în fața noastră personal sau prin procuratori potriviți, ca să primească, cu ajutorul domnului, o sentință dreaptă. Iar pe aceia despre care veți afla că au ridicat mîna asupra sus amintiților monahi, cu o cutezare plină de silnicie, nepăsându-le de frica lui Dumnezeu, atît timp etc. până la a fi ocoliți⁶⁾), până când ei vor fi dat satisfacția cuvenită acelora, <monahilor> și mănăstirii, spre paguba căroră s'au săvârșit cele ce am arătat mai sus etc. până la a deslega⁷⁾). De altfel întrucît pomeniții abate și convent n'au de loc mijloacele lor pentru a urmări <pe cale legiuită> această pricină, să faceți ca la doi sau trei dintre dânșii, care o urmăresc, să li se plătească cheltuieli cumpătate din bunurile acelei mănăstiri. Cele ce veți găsi înstrăinate pe nedrept și risipite din bunurile acelei mănăstiri, <să faceți> ca ele să fie reazezate în dreptul și stăpînirea ei legiuită, iar cei ce s'ar împotrivi, etc.⁸⁾) avînd grijă ca pe pămîntul zisului nobil etc. Dacă nu toți etc. Dat în Lateran, în a treia zi înainte de idele lui Februarie, anul al unsprezecelea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 161—162.

¹⁾ *nobilis vir Ladislaus dictus comes eiusdem diocesis.* ²⁾ *ausu sacrilego.* ³⁾ de sigur, de către călugării alungați. ⁴⁾ *girovagi.* ⁵⁾ Formulă prescurtată în copia de registru în care ni s'a păstrat actul. ⁶⁾ Indicație de cancelarie pentru prescurtarea unei formule în această copie de registru: *usque evitari* e o mențiune pentru a preciza cuvîntul ultim din textul abreviat. E vorba de formula de excomunicare (a se vedea actul aceluiași papă în legătură cu omorîrea abatelui de Bistra, din 19 Iunie 1236, nr. 247). ⁷⁾ *usque absolvendi* (vezi nota precedentă). ⁸⁾ Pentru această formulă a se vedea scrisoarea aceluiași papă, tot în legătură cu mănăstirea d'n Bistra, din 19 Iulie 1235 (nr. 234).

1239.

Dionisie, din mila lui Dumnezeu, palatin și comite de Solnoc, tuturor celor care vor vedea scrisoarea de față mântuire întru domnul. Facem cunoscut celor de față și viitori, că după ce Poneth din neamul Katha, primindu-l pe omul, «delegatul», nostru Gabriel de Tohh, a chemat înaintea noastră pe Matia și pe Nicolae din satul Chenger, iobagi ai cetății Sătmar, cu privire la prețul unui pământ de două pluguri, pe care spunea că l-a cumpărat dela ei pentru patru mărci și care cu prilejul întoarcerii pământurilor fusese înapoiat cetății, cei doi nu s'au înfățișat nici întâia nici a doua oară. În sfârșit, la a treia chemare, cu îngăduința noastră, prin mijlocirea unor bărbați cinstiți și anume Billa și fratele său Mihail și comitele Ioanca, fiul lui Turap, s'au înțeles în acest fel: numiții Matia și Nicolae, ajutați și de Poneth, să ceară dela cumpărători un pământ de două pluguri, pe care ei îl vânduseră pentru niște lucruri de zestre unor străini, anume lui Pousa și Laurențiu, care prin nicio legătură de rudenie nu erau îndreptățiți să-l cumpere; iar dacă vor putea primi înapoi acel pământ, să-i vândă zisului Poneth jumătate din acel pământ, potrivit unei drepte prețuiri ¹⁾, ca unuia cu care sunt legați prin legături de rudenie, iar pentru a se așeza între ei pacea, susnumitul Poneth va ierta pe cei doi ²⁾ de prețul suszisului pământ pentru care îi chemase în judecată, ca și de partea ce i se cuvenea lui din amenda judecătorească la care fuseseră osândiți cei doi pentru că nu veniseră la cele două termene; iar Nicolae și Matia îi vor mai da lui Poneth fără de niciun preț un loc de moară și un loc de curte cu o grădină așa cum le-au stăpânit Pousa și Laurențiu. Iar dacă nu vor putea redobândi acel pământ dela Pousa și Laurențiu, vor da totuși lui Poneth din averea lor proprie un loc de moară împreună cu un loc de curte potrivit pentru ridicarea unei mori. Totuși cu acea condiție a întăririi și a statornicirii ³⁾, că dacă se va ivi vreo neînțelegere între Poneth și un altul cu privire la locul de moară și la locul de curte, atunci zisii Nicolae și Matia trebuie să-l apere de orice pă ră și dacă vreuna din părți nu se va ține de această înțelegere, atunci va fi supusă la o amendă de patru mărci. Așa dar, susnumitul Matia, înfățișându-se din nou înaintea noastră a declarat atît pentru el, cât și pentru fratele său Nicolae, că numitul pământ de două pluguri, de care a fost vorba mai înainte, nu l-au putut redobândi dela Pousa și Laurențiu, ci l-au lăsat pe Poneth să-l redobândească pe calea judecății și a dreptului, iar pentru prețul pământului, care fusese reluat dela Poneth și dat înapoi cetății, adică pentru suma de patru mărci, Matia și Nicolae au spus că au hotărît și au dat lui Poneth un loc de moară cu un loc de curte potrivit pentru moară în partea de sus a insulei lui Matia și Nico'ae, din cotul râului Someș

¹⁾ *estimacionem* ²⁾ adică pe Matia și pe Nicolae. ³⁾ *eo... confirmationis et tatuti vinculo.*

spre a le stăpâni pe veci, fără nicio împotrivire. Poneth a spus că stăpânește aceste locuri și că a fost pus în stăpânirea lor de către pristavul nostru Gabriel. Gabriel însuși adevărind aceasta. Și pentru ca nu cumva să se poată aduce vreo învinuire lui Poneth sau urmașilor lui din partea numiților Matia sau Nicolae sau a oricăror altora, ori să se ivească vreo încercare de înșelătorie, la stăruința celor două părți am dat scrisoarea de față întărită cu pecetea noastră. Dat în anul domnului o mie două sute treizeci și nouă.

Textul lat. la Wenzel, XI, p. 309—310.

267

1240 Martie 21, Buda.

Bela, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei și Cumaniei, tuturor credincioșilor întru Hristos care vor cunoaște această scrisoare, mântuire întru adevărul mântuitor. Deoarece faptul de a-și da încuviințarea la un lucru bun așteaptă și un ajutor pentru viața de acum, cât și răsplata deosebită în viața viitoare, încât urmărind fructul faptei dumnezeiești, să fim mai aplecați spre lucrările milei și printr'un schimb fericit să dăm cele vremelnice pentru cele veșnice, pentru ca noi și urmașii noștri împreună cu țările supuse judecății noastre să stăruim în pacea veșnică, îngrijindu-ne de nevoile acelor călugări ¹⁾ care, potrivit adevărului evanghelic și rânduielii fericitului Benedict, părăsind toate <cele lumești> și disprețuind bogățiile deșarte, se închiră cu statornicie lui Hristos și cu suflet cucernic prin rugăciunile lor, am hotărât să dăruim sfântului și venerabilului convent al mănăstirii Cisterciților, ca ajutor pentru cheltuelile ce se vor face în fiecare an pentru folosul obștesc al capitlului întregului ordin, unele biserici din Bârsa ²⁾ în părțile Transilvaniei și anume cetatea Feldioara ³⁾, Sânpetru ⁴⁾, muntele Hărman ⁵⁾ și Prejmer ⁶⁾ cu toate veniturile, drepturile și cele ce țin de ele, în care episcopul diecezan nu are nicio putere, ci care țin nemijlocit și csebit de noi, hotărând ca pe viitor să se țină seamă, fără greș, ca în parohiile sau pe pământul numitelor biserici fără învoirea lor să nu se mai clădească de aci înainte din nou nicio biserică sau capelă, să nu se mai ridice nici altare și nici să se sfințească cimitire. Iar dacă se vor clădi cu îngăduința și învoirea lor, să revină de drept acelor frați. Dar fiindcă în timpul daniei noastre, bisericile pomenite nu erau încă libere ⁷⁾ și de aceea Cisterciții nu puteau dobândi pe deplin veniturile lor, am poruncit și voim <ca această poruncă> să se împlinească fără greș, ca aceia care strâng acum veniturile numitelor biserici, să fie datori să dea fraților Cisterciți sau trimisului lor o marcă de argint de fie-

¹⁾ *regularium virorum*. ²⁾ *Burcia*. ³⁾ *Castrum Sanctae Mariae*, reg. Stalin ⁴⁾ *Sancti Petri*, reg. Stalin ⁵⁾ *Mellis*, reg. Stalin ⁶⁾ *Tartilleri*, reg. Stalin ⁷⁾ *nondum vacabant*.

care biserică, plătită în fiecare an la adormirea fericitei Maria ¹⁾), fără vreo împotrivire sau amânare, ca să se vadă limpede de aci că acele biserici sunt ținute cât timp mai trăiesc, în numele Cisterciților și că dreptul de patronat revine Cisterciților pentru totdeauna. Până atunci însă, pentru ca Cisterciții să poată avea în întregime veniturile susnumitelor biserici vacante, vom face să se plătească acelor Cisterciți din visteria noastră dela Strigoniu una sută de mărci pe an la adormirea fericitei Maria. Dar după ce ei vor stăpâni în mod liber pomenitele biserici, vom fi scutiți de plata celor o sută de mărci. Și pentru ca această scrisoare a noastră să rămână neschimbată în viitor, am poruncit să fie întărită cu pecetea noastră dublă. Dată la Buda de către magistrul Ștefan cancelar al curții regale și prepozit de Titel, scaunul de Strigoniu vacant, <credința> venerabilului Ugolin arhiepiscop de Calocsa, a episcopilor care păstoreau în mod fericit bisericile: Bartolomeu de Pécs, Grigore episcop de Győr, Clot de Agria, Bartolomeu episcop de Vesprim și postulant ²⁾ de Strigoniu, Regnald episcop al Transilvaniei, Ștefan de Zagreb, Vasile de Cenad, Benedict de Oradea, Benedict fiind prepozit de Buda și vice-cancelar al curții regale, Toma prepozit al bisericii sfântul Laurențiu și capelanul nostru ³⁾. <Credința> lui Dionisie palatin și comite de Solnoc, Ioan domn ⁴⁾ al Sirmiului și comite de Bács, Andrei comite de Pojon și jude al curții noastre, Dominic mare vistier și comite de Bihor, Matei mare stolnic și comite de Nitra, Dionisie mare comis și comite de Timișoara, Laurențiu mare paharnic și comite al comișilor ⁵⁾, Pousa voevod, Oslu ban de Severin, Dumitru comite de Bodrog, Blasiu comite de Kewe, Paul comite de Alba, Balduin comite al Castrului de Fier, Chak comite de Sopron, Luca comite de Moson, Dumitru comite de Cenad, Saul comite de Arad și a celorlalți numeroși care țin dregătoriile comitatelor în regatul nostru. În anul mântuirii o mie două sute patruzeci, în a douăsprezecea zi înainte de calendele lui Aprilie, în al cincilea an al domniei noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 68—69; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 184—185.

268

1240 August 9, Roma (Lateran).

Papa Grigore al IX-lea poruncește episcopului Transilvaniei, Rainald, să se înfățișeze înaintea scaunului apostolic la sărbătoarea Paștilor din anul următor.

Textul lat. la Theiner, I, p. 179.

¹⁾ 15 August. ²⁾ postulato. ³⁾ comite capellae nostrae. ⁴⁾ domino Symie. ⁵⁾ comite agasonum.

1240 Octombrie 15, Roma (Lateran).

Papa Grigore al IX-lea repetă porunca sa din August ca episcopul Transilvaniei, Rainald, să se înfățișeze înaintea scaunului apostolic la sărbătoarea Paștilor din anul următor.

Textul lat. la Theiner, I, p. 180.

1240 Noembrie 15, Roma (Lateran).

Grigore episcopul etc., venerabilului frate <Matei> arhiepiscopului de Strigoniș și iubiților fii . . abatelui și . . egumenului de Pelis din dieceza Vesprim, mântuire. Odinioară, în pricina care se ivise între subdiaconul nostru de bună pomenire Primogenitus episcop ales de Oradea și B<enedict> care se da drept episcop de Oradea, am încredințat ca cercetător pe iubitul nostru fiu R. diacon-cardinal al bisericii sf. Eustațiu. Dar deoarece numitul Primogenitus a murit și în pricina aceea s'a cercetat atât de mult, încât putem fi pe deplin lămurii cu privire la acea pricină, noi nevoind nicidecum să îngăduim ca cineva să ia prin răpire demnitatea episcopală, vă poruncim să înștiințați în mod hotărât pe numitul episcop de Oradea ca, în vreme de trei luni, personal sau printr'un împuternicit al său potrivit și având grijă să dea trimisului numit de noi pentru cercetarea acestei pricini cele trebuitoare pentru cheltuelile sale, să se înfățișeze înaintea noastră spre a primi, cu ajutorul lui Dumnezeu, hotărîrea judecătorească. Altfel cu voia lui Dumnezeu, noi vom hotărî în această pricină cum va fi drept. Iar pe Alexandru și pe Ioan, canonici de Oradea, care au urmărit această pricină și cărora, deși li s'au înapoiat, prin porunca noastră, bunurile ce le fuseseră jefuite de același episcop de Oradea, totuși nu au putut intra în stăpânirea de fapt a lor, să-i așezați în stăpânirea acelor bunuri și să-i apărați, făcând să li se dea cuvenita despăgubire pentru roadele culese din acele bunuri și pentru alte venituri răpite de acolo, totodată îngrijindu-vă cu cea mai mare băgare de seamă, ca nu cumva în timp ce judecata este în curs, bunurile bisericii din Oradea să fie furate sau cheltuite. Potrivnici, etc. cerând, de va fi nevoie ajutorul puterii lumesti. Iar dacă nu toți etc. Dat în Lateran, în a șaptesprezecea zi înainte de calendele lui Decembrie, în al patrusprezecelea an al păstoririi noastre.

Textul lat. la Wenzel, II, p. 108.

1241 Februarie 6, Roma (Lateran).

Grigore episcopul etc., iubitului fiu . . arhidiaconului de Bács din dieceza Caloce, mântuire etc. Meritele cinstirii tale ne fac să te dăruim cu darul osebitei

noastre milostiviri. Aşa dar, înduplecaţi de rugăminţile tale, îţi dăruim osebita noastră milă ţie, despre care ni s'au povestit multe. Prin puterea celei de faţă, să poţi ţine liber şi arhidiaconatul de Bács şi prebenda ¹⁾ diecezei de Oradea, pe care spui că le-ai câştigat în chip canonic, cu aceea numai ca în biserica din Bács să slujeşti însuţi şi în cea din Oradea să te îngrijeşti să slujească un vicar potrivit. Dat în Lateran, în a opta zi înainte de idele lui Februarie, în anul al patrusprezecelea al păstoririi noastre.

Textul lat. la Wenzel, II, p. 128.

272

1241 Februarie 7, Roma (Lateran).

Grigore episcopul etc., iubiţilor fii . . abatelui de Pelis din ordinul Cisterciţilor, în dieceza de Vesprim şi lui I. de Civitella subdiacon şi capelan al nostru, etc. Deoarece mai demult a ajuns la urechile noastre, că venerabilul nostru frate <Vasile> episcopul de Cenad ar fi părăsit de lumina ochilor şi ar fi atât de slăbit de bătrâneţe, încât nu ar mai putea împlini slujba de păstor, noi am trimis, cu privire la aceasta, scrisorile noastre scrise cu hotărîre magistrului Ospitalierilor . . abatelui de Bechon şi lui Luca canonicul de Györ. Dar, după cum am aflat, numitul magistru şi cei de o seamă cu el, luând sub ocrotire pe acel episcop cu nepotrivită înţelegere şi punând voinţa omului împotriva voinţei lui Dumnezeu, nu s'au stăduit să porceadă la împlinirea poruncii apostolice, deşi au trecut trei ani şi mai mult, spre marea pagubă şi neajunsul bisericii de Cenad, care se află ca şi lipsită de păstor. De aceea, nevoind ca aceste lucruri să treacă sub tăcere, vă poruncim ca de îndată ce veţi afla adevărul cât mai deplin despre cele de mai sus, de-l veţi afla pe el părăsit de lumina ochilor, ori slăbit de bătrâneţe, să-i daţi lui un ajutor potrivit. Potrivnici, etc. Dat în Lateran, în a şaptea zi a idelor lui Februarie, în anul al patrusprezecelea al păstoririi noastre.

Textul lat. la Wenzel, II, p. 129.

273

1241 Martie 10, Buda.

Nicolae prepozit de Sibiu vice-cancelar al regelui Bela al IV-lea, hotărăşte într'un proces între familia Solomon şi iobagii aparţinători cetăţii Pojon ²⁾.

Regest după textul lat. din Fejér, IV, 1, p. 149—152.

¹⁾ *prebenda*, venituri bisericeşti, provenite din danii. ²⁾ Fejér datează documentul din 1239; Zimmermann, I, p. 69—70 restabileşte data exactă.

1241 Aprilie 22.

Bela al IV-lea regele Ungariei întărește mai multe posesiuni în comitatul Pojon nobilului Remeg de Koracsay. Actul dat de Nicolae prepozit de Sibiu, vice-cancelar al regelui.

Regest după textul lat. din Wenzel, XI, p. 312.

1241 Mai 18, Zagreb.

Preasfințitului întru Hristos părinte Grigore, din mila lui Dumnezeu, pontifice suprem al preasfintei biserici romane — Bela, din mila aceluiași, rege al Ungariei, cuvenita și întru toate supusa cinstire. Deoarece printr'o inspirație dumnezeiască, credința catolică s'a răspândit în părțile Ungariei, sfinția voastră știe mai limpede ca lumina <zilei> ce supusă evlavie au avut înaintașii noștri împreună cu toți cei supuși puterii lor și noi după ce am luat cârma domniei, toată supunerea pentru biserica romană ca mamă și învățătoare. De aceea plini de nădejde aducem la cunoștința sfinției voastre întâmplările jalnice și vrednice de plâns ce s'au abătut asupra noastră și a regatului Ungariei prin oastea Tătarilor, ce ne-a călcat cu o sălbatecă cruzime. Căci acum de curând, în preajma sărbătorii duminicii Paștilor, au năvălit în Ungaria cu o oaste puternică și o hoardă numeroasă și, fără să ție seamă de vârstă sau de sex, au trecut prin ascuțișul săbiei pe toți cei pe care i-au putut găsi, au dat foc bisericilor și locurilor închinete numelui lui Dumnezeu, sporcându-le prin ucideri de oameni și alte blestemății de ale lor, lăudându-se că vor supune jugului lor¹⁾ pe toți și mai ales pe creștini. Drept aceea, rugăm și implorăm pe sfinția voastră ca grija sa să vină în sprijinul norodului creștin, dându-ne nouă și regatului ungar sfat și ajutor²⁾ mântuitor, și să binevoiți a împiedeca prin grija voastră pieirea lumii, ca nu cumva, în cursul unei zăbave oricât de mici, lupul sfâșiind mielul bucată cu bucată, să nu se mai poată apoi găsi jertfa în căreia vreți să sari. Pentru ca să se arate acestea și altele mai pe larg sfinției voastre, trimitem pe iubitul părinte și credincios al nostru Ștefan episcop de Vaț, aducătorul scrisorii de față, rugându-vă să dați crezare deplină celor ce vă va spune din partea noastră. Dat la Zagreb, în a cinci-prezecea zi înainte de calendele lui Iunie.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 70; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 190.

¹⁾ *subiugare* (prez. pentru viitor) ²⁾ *consilium et auxilium*.

1243 Iulie 11, Anagni.

Inocențiu episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, «episcopului» ales de Nitra, «lui Bartolomeu» prepozitului bisericii sf. Toma din Strigoniu și magistrului Petru subdiaconul nostru, canonic de Caloce, mântuire și binecuvântare apostolică. Fiind vacantă biserica din Györ, iubiții fii și capitlul au cerut cu toții și cu bună înțelegere ca păstor pe venerabilul frate al nostru «Benedict» episcopul de Oradea. Intr'adevăr deoarece acel episcop, după cum am aflat din mărturie vrednică de crezare, a fost cumpănit atât în cele sufletești cât și în cele lumești, făcându-se plăcut lui Dumnezeu și oamenilor prin sârgul vieții vrednice de laudă și a unei purtări bune, noi, îndemnați de cererile celui capitlu, vă poruncim ca pe numitul episcop — dacă nu s'ar ridica împotriva lui vreun potrivnic — desfăcându-l prin puterea noastră de legătura în care este ținut de biserica din Oradea, să-l dăruim ca păstor al bisericii de Györ, fără să țineți seama de lipsa pe care o veți afla în cererea sa, pe care o împlinim cu deplina noastră putere. Iar dacă nu toți etc... Dat în Anagni, în a cincea zi înainte de idele lui Iulie, în anul întâiu.

Textul lat. la Fejér, IV, 1, p. 280—281.

1243 Iulie 22, Anagni.

Inocențiu episcopul etc., iubiților fii.. abaților ordinului cistercit din Belgrad ¹⁾ și .. premonstratens de Zabaïodov și.. prepozitului bisericii de Dumbravinic din dieceza de Olmütz, mântuire etc. Cruzimea înspăimântătoare a Tătarilor a atins în așa chip întinsul și strălucitul regat al Ungariei, încât de atunci obștea credincioșilor a trebuit să cunoască izvorul lacrimilor; dar, după cum am aflat cu mirare, chiar în timpul prezenței Tătarilor și după retragerea acestora, unii s'au năpustit cu dușmănie asupra regatului însuși, pustiind prin foc bunurile multora, trecându-i prin sabie nu fără nelegiuiri vădite împotriva celui răstignit. Din care pricină vă poruncim ca, cercetând cu sârguință adevărul asupra acestora, în ce timp, prin cine și în ce părți ale regatului au fost săvârșite astfel de fapte, să ne înfățișați nouă tot adevărul în scrisoarea voastră, pentru ca aflând adevărul asupra acelorora, să vedem ceea ce se cuvine și apoi să hotărîm. Iar dacă nu toți, etc. Dat în Anagni, în a unsprezecea zi înainte de calendele lui August, în anul întâiu.

Textul lat. la Theiner, I, p. 188; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 217.

¹⁾ Welgrad.

1243 Noembrie 13, Roma (Lateran).

Inocențiu episcopul etc., iubiților fii . . abatelui de sf. Gothard din ordinul cistercit, din decceza de Györ și lui Achil prepozit de Strigoni, mântuire etc. Deoarece uneori bunăvoința scaunului apostolic deschide mâna binefacerii străinilor și necunoscuților, cu atât mai multă cinste face el clericilor care împlinesc slujbele fraților noștri și prin urmare ale noastre, cu cât prin jertfele evlaviei plăcute, ei se fac vrednici de milostivirea sa. Și astfel, deoarece, după cum am înțeles, arhidiaconatul de Sopron, din dieceza de Györ, a rămas gol atât de multă vreme înainte de pustiirea Ungariei, încât dreptul de dăruire al acestuia a revenit scaunului apostolic, vă poruncim ca, cercetând cu stăruință adevărul asupra acestui fapt, dacă veți afla că lucrul stă așa, să vă îngrijiți să retrageți iubitului magistru Roger, cinstitul capelan al fratelui nostru <Iacob de Pecoraria> episcopul de Preneste arhidiaconatul pe care l-a primit în dieceza de Oradea, și fiind pregătit să stea în același Sopron, să-i dați, din puterea noastră, sus-numitul arhidiaconat de Sopron, îndepărtând de acolo pe orice deținător nelegal. Impotrivitorii etc. Porunca noastră să o împliniți în așa fel, încât bucurându-se de aceasta să urmeze ceea ce se cere și în sfârșit credința voastră să binemerite dela noi. Și să ne aduceți la cunoștință orice veți socoti că trebuie făcut în această pricină. Dat în Lateran, la idele lui Noembrie, în anul întâiu.

Textul lat. la Theiner, I. p. 188—189.

1243.

..<act¹⁾> <al capitlului bisericii din Györ> dat în anul milei una mie două sute patruzeci și trei spunea, că o doamnă ²⁾, anume fiica lui Ioachim, soția răposatului Andrei, fiul lui Morthonòs din neamul Ekly, înfățișându-se înaintea numitului capitlu de Györ, a dăruit nesilită toată zestrea sa lui Andrei, fiul lui Oltman, ruda soțului său, renunțând la drepturile și foloasele pe care ar fi putut sau ar fi trebuit să le aibă din amintita zestre. Anume de aceea, că atunci când ea, fugind din părțile transilvane ³⁾ dinaintea Tătarilor, a venit la el și a primit-o cu cinste în casa sa, dându-i cele de trebuință pentru hrană și îmbrăcăminte; cu atât mai mult, că acest Andrei i-a făgăduit, că-i va da haine și o va îndestula cu cele trebuitoare traiului p nă la noul seceriș, etc . . .

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 218.

¹⁾ Documentul se găsește într'un transumpt din anul 1422; redăm numai partea referitoare la întâmplarea din 1243 care privește Transilvania. ²⁾ *domina*. ³⁾ *de partibus ultra Transilvanis*.

1245 Februarie 22, Lyon.

Inocențiu episcopul etc., iubitului fiu Teodoric preot în Sebeș ¹⁾ și canonic de Sibiu în dieceza transilvană, mântuire etc. Deoarece veniturile pe care le ai în părțile Ungariei au fost nimicite de furia Tătarilor și nimic sau foarte puțin aduni din ele, noi, binevoitori cucernicelor tale rugăminți, prin puterea celor de față îți îngăduim ca pe lângă veniturile pe care le ai, să poți primi în chip legiuit și altul, chiar dacă ar fi o parohie ²⁾ dacă ți se îmbie potrivit canoanelor și să poți păstra liber împreună cu ele fără împotrivirea decretului conciliului general . . . Nimănui deci . . . Iar dacă cineva . . . Dat la Lyon, în a opta zi înainte de calendele lui Martie, în anul al doilea.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 71—72; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 219.

1245 <Septembrie> 7, Buda.

Preasfințitului întru Hristos părinte și domn I<nocențiu>, din mila lui Dumnezeu, pontifice suprem al preasfintei biserici romane, B<ela>, din mila aceluiași, rege al Ungariei, cuvenita și întru toate supusa cinstire. Apucând-o pe calea obștescului sfârșit, B<enedict> răposatul episcop de Győr de bună amintire, prepozitul și capitlul acelei biserici, sfătuindu-se cu sânguință privitor la alegerea viitorului episcop, s'au înțeles cu toții potrivit legii asupra persoanei venerabilului părinte Artulf episcop al Transilvaniei, bărbat luminat și chibzuit atât în cele duhovnicești cât și în cele lumești și roagă cu smerenie pe sfinția voastră să li-l dea ca părinte și păstor. Așa dar, deoarece pomenitul episcop s'a făcut plăcut cu vrednicie înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor prin zelul chibzuinții sale și se deosebește prin maturitatea vârstei, prin seriozitatea moravurilor, prin știința lui de carte și prin toate celelalte însușiri și, fiind de obârșie nobilă, are o mulțime de neamuri și rude între mai marii regatului, cu ajutorul și sfatul cărora biserica pomenită, așezată în vecinătatea unui neam răsvrătit ³⁾ și bîntuită până acum de lupte și frământări neîntrerupte, ar putea să se liniștească și să se întărească cu ajutorul domnului, rugăm cu stăruință pe sfinția voastră, pentru și împreună cu biserica aceea ca, încuviințând părintește cererea făcută, să binevoiți a da pomenitului părinte prin puterea voastră deplină, învoirea de a trece la dieceza din Győr, iertând eventuala lipsă ce s'ar găsi în cererea pomenită datorită neștiinței noastre. Mutarea lui ne-ar folosi și nouă, deoarece, lipsind noi adesea, trebuind să umblăm în deosebite locuri din pricina nevoilor regatului

¹⁾ Malembach. ²⁾ *etiam si curam animarum habeat.* ³⁾ *seditione gentis.*

nostru, hotarele noastre atacate în dese rânduri de suszicul neam răzvrătit, ar putea fi apărate pe față și cu tărie de către rudele acelui episcop. Să încuviințați așa dar cu obișnuita milostivire a scaunului apostolic rugămintele noastre, pentru ca biserica aceea, turburată din pricina întârzierii, să simtă că aceste rugăminți îi vor fi curând rodnice, iar pe noi să ne îndatoreze și mai mult încuviințarea voastră, ca să devenim cei mai credincioși între credincioși. Dat la Buda, în a șaptea zi înainte de idele lui Septembrie.

Textul lat. la Theiner, I, p. 229. (cu indicarea greșită a anului: 1254).

282

1246 Martie 31, Strigoniu.

Eu Albert, din milostivirea dumnezeiască, prepozit al bisericii din Arad, prin scrisoarea de față fac cunoscut tuturor, că potrivit sfatului și părerii fraților mei, supunerea, ascultarea și cinstirea arătate de înaintașii mei arhiepiscopului și bisericii din Strigoniu — și care au fost respinse de mine o vreme, le voi dovedi eu și urmașii mei față de aceia. Așa dar făgăduiesc că din această zi înainte voi fi credincios și supus domnului meu, fericitului Adalbert și sfintei biserici din Strigoniu și ție stăpânul meu Ștefan arhiepiscop de Strigoniu și urmașilor tăi care vor fi aleși în chip canonic și că voi arăta întotdeauna supunerea, ascultarea și cinstirea cuvenită; de voi fi chemat la sinod voi veni, dacă nu voi fi împiedecat de vreo opreliște canonică. Așa să-mi ajute dumnezeu și această sfântă evanghelie a lui dumnezeu și dau cu mâna mea ție și bisericii din Strigoniu această scrisoare întărită de mine și de biserica din Arad cu puterea peceții noastre și rog pe abații de Pelis și de Bokon din ordinul cistercit din dieceza de Vesprim să pună pe această scrisoare, pentru o mai mare putere, pecețile lor. Făcută la Strigoniu, în anul de mntuire o mie două sute patruzeci și șase, în ajunul calendelor lui Aprilie.

Textul lat. la Knauz, I, p. 362—363.

283

1246 Mai 6.

Bela, din mila lui dumnezeu, rege al Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei și Cumaniei, tuturor credincioșilor întru Hristos care vor vedea scrisoarea de față sănătate și tot binele. Prevederea chibzuită a regilor care vine din datoria slujbei luate asupra-le, îi obligă să dea încuviințare și sprijin cererilor cinstite ale credincioșilor lor. De aceea prin scrisoarea de față voim să ajungă la cunoștința tuturor că, înfățișându-se înaintea noastră venerabilul părinte Gal episcopul Transilvaniei, ne-a cerut cu smerită cucernicie

că deoarece dieceza sa în urma dușmănoasei prigoane a Tătarilor a ajuns la o așa de mare lipsă a locuitorilor, din vremea prigoanei, încât până în vremea sa nu se mai află de loc sau se află puțini locuitori ¹⁾ în Alba ²⁾, care este scaunul bisericii catedrale a episcopatului său ³⁾ precum și pe alte moșii episcopale ⁴⁾, ale căror nume sunt: Herina ⁵⁾, Bileag ⁶⁾ din comitatul Dobâca, Gilău ⁷⁾ din comitatul Cluj, Zălău ⁸⁾ și Tășnad ⁹⁾ din <comitatul> Solnoc și că ei nu mai au de gând să se așeze acolo, dacă nu binevoim, prin belșugul milei noastre să-i atragem prin dăruirea de scutiri mai mari. De aceea noi, știind că prin sporirea cinstei episcopale și demnitatea regală crește, pentru ca numita biserică să poată fi readusă în starea de mai înainte, prin îndurarea regeștii noastre bunăvoinți, am socotit că e bine să le dăruim această încuviințare ca atât locuitorii vechi dacă au mai dăinuit în satele susnumite, cât și oaspeții de stare liberă care s'ar aduna acum pentru întâia dată, să fie cu totul scutiți de judecata voevodului <Transilvaniei> care ar fi în acea vreme, de aceea a comiților de comitat¹⁰⁾ ca și de a tuturor celorlalți judecători și să nu fie siliți a sta la judecata altcuiva decât a episcopului sau judeului¹¹⁾ lor din acea vreme. Iar dacă episcopul sau judele se va arăta nepăsător sau slab în împărțirea dreptății, sau dacă pricina ar fi prea grea, încât judecata aceasta n'ar avea putere, pricina aceea să poată fi înaintată spre hotărîre doar cercetării majestații regale. Și pentru ca scutirea noastră să primească puterea trăiniciei veșnice, am hotărît să dăm această scrisoare întărită cu puterea pecetii noastre duble. Dată în anul domnului una mie două sute patruzeci și șase, în ajunul nonelor lui Mai, în anul al unsprezecelea al domniei noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 72—73; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 230.

284

1246.

Noi capitlul bisericii din Alba, facem cunoscut tuturor credincioșilor lui Hristos care vor vedea scrisoarea de față, că atunci când au venit în fața noastră Ștefan palatin și comite de Somogy și Paul, fiul lui Nicolae, ruda acestuia, amândoi din neamul Guthkeled¹²⁾, amintitul Paul a mărturisit că, din pricina unei datorii, care îl apăsa pentru răscumpărarea <prediului> Mayad, a primit dela același comite Ștefan o sută de mărci de argint pentru plata amintitei datorii și nu are de unde să înapoieze împrumutătorului zisele o sută de mărci. Pentru acele o sută de mărci a vândut în fața noastră numitului comite Ștefan jumătate

¹⁾ *inquilini*, locuitorii dependenți. Cuvântul *ya* ajunge treptat să designeze pe jeleri în Transilvania. ²⁾ Alba Iulia. ³⁾ *sedes episcopatus sui cathedralis*. ⁴⁾ *in aliis curtibus pontificalibus*. ⁵⁾ Herina, reg. Rodna. ⁶⁾ Bylokol, reg. Rodna. ⁷⁾ Golou, raionul Cluj, reg. Cluj. ⁸⁾ Zylac, raionul Șimleu, reg. Baia Mare. ⁹⁾ Tusnad, raionul Șimleu, reg. Baia Mare. ¹⁰⁾ *comitum parochialium*. ¹¹⁾ *villicus*. ¹²⁾ *Puthkeled* în textul latin publicat.

din partea moșiei sale numite Silvaș ¹⁾, chiar jumătate din partea libertinilor ²⁾ și iobagilor aflați acolo, împreună cu toate drepturile și ce țin de el, împreună cu acele pământuri pe care i le-a dat aceleiași mai înainte, ca să le stăpânească cu drept nestrămutat, dar cu acea condiție rânduită între ei în chip pașnic, că în pământul Socionali vor avea amândoi părțile lor, despărțite prin semne de hotar, adică, amintitul comite Ștefan să se bucure de partea sa din spre Săplac ³⁾, iar zisul Paul să se bucure de partea sa din spre Uleac ⁴⁾, iar pădurea mare precum și dreptul de vânătoare îl vor stăpâni împreună. Iar pentru ca cuprinsul acestui lucru să rămână întreg și totdeauna puternic am dat, la cererea celor două părți, scrisoarea de față ca mărturie a unei credințe mai tari și a puterii trăiniciei veșnice, întărită cu puterea peceții noastre. Dată în anul de mântuire o mie două sute patruzeci și șase, fiind cantor Iacob, custode Acus și decan Constantin.

Textul lat. în rev. *Transilvania*, 1871, V, p. 56.

285

1247 Iunie 2, «Alba Regală».

În numele sfintei treimi una și nedespărțită, amin. Bela din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei și Cumaniei deapănurea.

Se cere înălțimei regale și se cade măririi atotstăpânitoare ca între celelalte <griji> să vegheze cu atât mai cu grije la sporirea numărului supușilor, cu cât slava lor se înalță mai ales prin mulțimea poporului supus, când se știe îndeosebi că puterea, pacea și liniștea tuturor regilor și regatelor stau în tăria acestor <supuși>. Și încă se mai adaogă la această parte mai însemnată a grijii regelui, ca să-i privească cu mai multă blândețe și să-i dăruiască cu mai mari binefaceri pe aceștia prin care se nădăjduște că se va isca și în lumea aceasta folos <mai bogat> și că regele tuturor regilor e mai cucernic lăudat. Așa dar mânați de acest gând am hotărât în acest chip — stând la sfat împreună cu venerabilul bărbat Rembaldus marele preceptor al caselor Ospitalierilor din Ierusalim din părțile de dincoace de mare, după ce ne-am sfătuit îndelung cu fruntașii ⁵⁾ și baronii regatului nostru, cu privire la repopularea regatului nostru, care prin năvălirea dușmănoasă a neamului barbar numit Tătari a suferit mare pagubă, atât prin pierderea bunurilor, cât și prin uciderea locuitorilor — ca , deoarece acel preceptor, în numele casei Ospitalierilor, s'a îndatorat de bună voie, el și casa Ospitalierilor, să lupte în chipul arătat mai jos pentru ajutorarea regatului nostru și pentru apărarea credinței creștine și să ne dea sfat și ajutor credincios ⁶⁾ pentru popularea

1) Scylas. 2) libertini. 3) Sceplak. 4) Vylok 5) principes din text, adică palatinul Ungariei, voevodul Transilvaniei, banul Croației, etc. 6) consilium et auxilium.

țării noastre, după cum va îndeplini și celelalte condiții ce se vor arăta îndată în această scrisoare, îi dăm și îi dăruim, lui și printr'însul numitei case, întreagă țara Severinului, împreună cu munții acesteia și cu toate celelalte locuri ce țin de ea ¹⁾, precum și cu cnezatele lui Ioan și Farcaș până la râul Olt, afară de țara voevodului Litovoi, pe care o lăsăm Românilor, (?!) ²⁾ după cum au avut-o aceștia și până acum. Totuși așa le dăm încât jumătate din toate foloasele și veniturile și slujbele din întreaga țară a Severinului amintită și din cnezatele numite mai sus, să ne rămână nouă și urmașilor noștri, iar cealaltă jumătate o lăsăm pentru folosul casei pomenite mai sus, afară de bisericie înființate și de cele ce se vor întemeia în toate teritoriile amintite mai sus, din veniturile cărora nu ținem nimic pentru noi, rămânând neatinse cinstea și drepturile arhiepiscopilor și episcopilor pe care le-au avut mai înainte, lăsând la o parte deasemenea toate morile dintre hotarele teritoriilor amintite, atât cele clădite cât și cele ce se vor clădi, în afară de cele din țara Litua, deasemenea cu toate clădirile și semănăturile, făcute cu cheltuiala fraților zisei case, deasemenea cu fânețele și pășunile pentru vitele și oile lor, la fel și cu pescăriile, care sunt acum sau care se vor face de către dâșii, pe care toate le lăsăm în întregime în folosul fraților acestora, afară de pescăriile dela Dunăre, și pescăriile dela Celeiu ³⁾ pe care le ținem spre folosul împreună al nostru și al acestora, <al cavalerilor>. De asemenea dăruim casei Ospitalierilor, ca și mai sus, să strângă jumătate din toate veniturile și foloasele ce se vor aduna pe seama regelui dela Români ⁴⁾ ce locuiesc în țara Litua afară de țara Hațegului ⁵⁾ cu cele ce se țin de dânsa. Voim însă, ca amintiții Români ⁶⁾ să ajute pe numiții frați cu oastea lor ⁷⁾ spre apărarea țării și spre înfrângerea și pedepsirea atacurilor ce ni s'ar aduce de către streini, iar la rândul lor, cu prilejuri asemănătoare, frații înșiși să fie datori să dea sprijin și ajutor ⁸⁾ <Românilor> ⁹⁾ cât le va sta în putință. Pe lângă acestea cu privire la sarea ce le-am îngăduit să o transporte în chip îndestulător spre folosința acestei țări și a părților din spre Bulgaria, Grecia și Cumania, ei vor putea să o scoată din orice ocnă din Transilvania de unde le va fi mai ușor, cu cheltuiala — dimpreună <comună> a noastră și a lor — păzindu-se întru toate dreptul episcopilor, tot astfel și din banii ¹⁰⁾ care vor umbla acolo din voința regelui și cu sfatul preceptorului acestei case, din acea vreme, jumătate ținem pentru noi, precum s'a spus și despre celelalte venituri, iar cealaltă jumătate va rămâne spre folosul zisei case, păzindu-se drepturile bisericilor. Orânduile pe care le va face zisa casă, pentru libertățile și judecățile, atât ale nobililor cât și ale altora, care vin din alte părți să locuiască în teritoriile

¹⁾ *attinentiis*. ²⁾ *Olati*, traducere încă nedefinitivă; *valahi*, *români* etc. ³⁾ În document sunt doi termeni: *piscationes* pentru cele dela Dunăre cu înțelesul de pescării naturale și *piscinae* pentru cele dela Celeiu, cu înțelesul de pescării amenajate de mâna omului ⁴⁾ *terra Herszac*. ⁵⁾ *cum apparatu suo bellico*. ⁶⁾ *subsidiu et iuvanu*. ⁷⁾ de moneta <nova> .

amintite, le vom încuviința și statornici, rămânând partea din vennituiri și din foloase întreagă a noastră, cu acest adaos, că de se va rosti vreo sentință pentru vărsare de sânge împotriva mai marilor țării <acesteia> ¹⁾ și aceștia se vor simți nedreptățiți, să poată face apel la curtea noastră. Mai adăogăm, că dacă ar veni vreo oaste asupra regatului nostru, — de care lucru să ne ferească Dumnezeu — a cincea parte din ostașii regiunilor amintite să fie datori a veni în oastea noastră și a pleca la războiu pentru apărarea țării noastre. Iar dacă vom pleca cu oastea spre Bulgaria, Grecia și Cumania, va ieși a treia parte din cei în stare a merge la războiu și din prada de războiu, atât din cea mișcătoare cât și din cea nemișcătoare, numita casă își va primi partea după numărul ostașilor din țara Severinului și după armele lor. Pe lângă aceasta, am dăruit amintitului preceptor și printr'însul casei Ospitalierilor, toată Cumania, dela râul Olt și munții Transilvaniei, în aceleași condiții arătate mai sus despre țara Severinului, afară de țara lui Seneslau voevodul Românilor²⁾, care rămâne acelora, după cum au avut-o și până acum și întocmai în toate acele condițiuni rânduite mai sus cu privire la țara Litua. Însă nu vrem să trecem cu vederea aceasta, că dela cea dintâi așezare a pomeniților frați, timp de douăzeci și cinci de ani, toate veniturile țării Cumaniei în întregime le va strânge numita casă, afară de cele din țara amintită a lui Seneslau, din care vor primi numai jumătate din venituri și foloase. De atunci, jumătate din toate veniturile, foloasele și slujbele, încuviințate și jurate de înălțimea regală, vor fi plătite vistieriei regale ³⁾ de către frați acelei case așa fel, ca din cinci în cinci ani, trimisul nostru osebit va trebui să socotească veniturile, foloasele și slujbele venite de acolo. Iară cheltuielile ce se vor face cu paza cetăților sau întăriturilor, trebuie să le purtăm noi împreună cu acei frați, păstrându-ne alte condiții pentru noi, păstrându-se și excepțiunile din partea Ospitalierilor din țara Cumaniei, cum ar fi cu privire la biserici, mori și toate celelalte care s'au spus mai sus una câte una, în legătură cu Severinul. La zidirea cetăților în amintita țară a Cumaniei, precum și la apărarea țării Cumaniei împotriva oricăror dușmani, vom sta în ajutorul fraților cu sfatul și cu puterea când va fi nevoie și când vom fi chemați de acești frați vom merge în persoană, de nu vom fi împiedecați de alte lucruri. Le-am mai dăruit acelora pământ de patru sute de pluguri în Feketig sau în alt loc în Transilvania ⁴⁾ și vom împlini acest număr la intrarea în țara Cumaniei sau în Severin, unde vom crede a fi mai de folos numiților frați, despre care danie vom face scrisoare deosebită. În sfârșit, pentru ca această casă a Ospitalierilor să-și poată aduce cu ușurință pe mare ceea ce îi va trebui, spre folosul țării noastre și a ei, i-am dăruit cetatea Scardona de lângă mare cu toate drepturile și cele ce se țin de ea, precum și prediul Peszath în hotarele și cu folosințele ce se țin

¹⁾ *maiores terrae.* ²⁾ Olatis, traducere încă nedefinitivă valahi, români etc. ³⁾ *fisco regio.* ⁴⁾ *ultra silvas.*

de acel prediu, așa cum l-a ținut prea iubitul nostru frate de fericită amintire regele Coloman, afară de drepturile bisericilor care le rămân lor. Pe lângă acestea am dăruit susnumiților frați pământul numit Woila de lângă Dunăre, nu departe de Semlin, scos de sub stăpânirea cetății Caraș¹⁾, cu toate foloasele și cele ce țin de el, așa cum l-a ținut neîntrerupt Nicolae, fratele lui Ugolin. Mai departe, numitul preceptor, pentru daniile noastre pe care le facem sau le-am făcut din motivele mai jos amintite, a făgăduit în numele său și al zisei case, că va lua armele împotriva tuturor păgânilor de orice neam ar fi, la fel și împotriva Bulgarilor și chiar și împotriva altor schismatici, dacă vor lovi sau atinge regatul sau hotarele regatului, va chema și fără zăbavă va aduce în regatul nostru în timpul de față spre slujba noastră și a regatului nostru o sută de frați ostași încercați și cu cai bine echipați și după cuviință. Împotriva unei oaste creștine, ce ar voi să pătrundă în regatul nostru s'a obligat în numele casei, să dea cincizeci de frați înarmați spre paza și apărarea cetăților și întăriturilor dela hotare, precum sunt Pojon, Moson, Sopron, Cetatea de Fier²⁾, Cetatea Nouă³⁾ și altele mai jos, unde va vroi să-i așeze regele și șaizeci <de frați înarmați> împotriva Tătarilor, dacă s'ar întâmpla ca aceștia să intre în regatul nostru, de care lucru ferească Dumnezeu; tuturor acestora câtă vreme sunt în paza cetăților și a întăriturilor, li se vor plăti cele trebuitoare din veniturile regale. S'a mai adăogăt în numele casei, ca preceptorul sau magistrul⁴⁾ care va fi trimis de peste mare sau din alt loc pentru conducerea caselor din regatul nostru, la sosirea sa va fi dator să făgăduiască, sub jurământ de credință obișnuit ordinului său, că va fi întru totul credincios regelui și regatului și că va ține el și-i va sili și pe ai săi să țină fără înșelăciune toate și fiecare din cele spuse mai sus și că va avea grije și se va strădui să populeze nu numai regiunile amintite, dar și alte regiuni ale regatului nostru și că pe țărani⁵⁾ din regatul nostru de orice stare și neam ar fi și pe Sașii și pe Teutonii din regatul nostru nu-i va primi să se așeze în regiunile susnumite, fără îngăduința regească osebită. La acestea noi am mai adăogăt și preceptorul a primit în numele amintitei case, că de s'ar întâmpla ca preceptorul sau magistrul de acum sau cel care va fi în acel timp, să calce vreuna sau mai multe din condițiile față de care zisul preceptor însuși și numita casă s'au obligat mai sus și dacă fiind făcută atentă a treia oară în chip solemn nu s'ar îngriji de îndreptare, — și marele magistru de peste mare, încunoștințat după cuviință din partea regelui despre acest lucru, încă n'ar îndrepta greșala în curs de un an după ce a fost încunoștințat și dacă s'ar omite sau neglija aceasta de către zisul magistru sau preceptor din acel timp — greșala să fie îndreptată de judecata regească după placul și voința sa, muștrându-i sau pedepsindu-i

1) Crassov. 2) *Castrum Ferreum*, Vasvár. 3) *Uyvar*. 4) *preceptor seu magister*. 5) *rustici*.

pe aceştia prin luarea veniturilor sau în alt chip după cât va fi de mare şi de grea ¹ greşala lor. Aşa dar, ca toate şi fiecare dintre cele amintite şi înfăţişate înaintea noastră şi a nobililor noştri să aibă putere pe veci, cât se ţine de noi, am întins dreapta noastră regală spre credinţă şi am făgăduit, că atâta timp cât casa îşi va ţine obligaţiile luate, noi le vom ţine necălcate <pe ale noastre> şi vom face să se ţină necălcate şi de alţii, dând scrisoarea de faţă întărită cu bula noastră de aur ²) şi am poruncit iubitului şi credinciosului nostru Achile prepozitul de Alba, vice-cancelarul curţii noastre, împuternicitul nostru, ca numitul preceptor în numele amintitei case a Ospitalierilor să fie aşezat în suszisele posesiuni în numele autorităţii regale. Dat prin cinstitul părinte Benedict arhiepiscop de Caloceia şi cancelar al curţii noastre. <Credinţa> cinstitului părinte Ştefan arhiepiscop de Strigoni, a episcopilor Bartolomeu de Pécs, Ştefan de Zagreb, Vasile de Cenad, Ponsa de Bosnia, Artolf de Győr, Zalando de Vesprim, Vicenţiu de Oradea, Heimon de Vaş, Gall al Transilvaniei, Lamprecht de Agria, păstorind bisericele lui Dumnezeu în chip fericit. <Credinţa> lui Retislau strălucitul duce al Galіţiei şi ban a toată Slavonia, Ştefan comite palatin, Laurenţiu voevod al Transilvaniei, Dionisie mare vistier şi comite de Pojon, Roland mare vornic, Mauriciu mare stolnic şi comite de Nitra, Chak mare comis şi comite de Sopron, Bagin mare paharnic şi comite de Bana, a comiţilor Pavel de Solnoc, Benedict de Moson, Nicolae de Zalad, alt Nicolae de Cetatea de Fier, Henric de Somogy, Severit de Alba şi a celorlalţi numeroşi comiţi şi dregători ai regelui nostru. În anul dela întruparea domnului o mie două sute patruzeci şi şapte, în a patra zi a nonelor lui Iunie, în anul domniei noastre al doisprezecelea.

Textul lat. la Theiner, I, p. 208—211, după Registrele Vaticanului ale papei Inocenţiu al IV-lea din 1250 (*Reg. Vat.* vol. 22 f. 75 — 76); şi la Hurmuzaki-Densuşianu, I, 1, p. 249—253. Colacionarea textului latin s'a făcut după fotocopia din Registrele Vaticanului.

286

1247 Septembrie 18, Lyon.

Inocenţiu, arhiepiscopului de Caloceia, episcopilor Transilvaniei şi a Cenadului. Din partea venerabilului frate al nostru episcopul şi a iubitului fiu prepozitul şi al capitlului bisericii de Kew, mi s'a cerut cu smerenie, că deoarece părţile acelea au fost rău pustiite de Tătari şi nu ar avea vreun loc unde să se adăpostească la o nevoie — şi tu frate <archi>episcope ai avea în dieceza lor mănăstirile sf. Grigore şi sf. Dumitru ale ordinului sfântului Benedict, pentru a înălţa aici locuri întărite ³) folositoare — să binevoim a le îngădui

¹) *iuxta quantitatem et qualitatem excessus.* ²) *bullā nostra aurea.* ³) *castra.*

să poată muta în alte mănăstiri ale lor scaunul episcopal, împreună cu toate libertățile și scutirile lor. Vă poruncim ca întrucât aceasta se cuvine, să cercetați adevărul cu băgare de seamă și să ne înștiințați cu credință despre cele ce veți afla. Dat la Lyon, în a patruzecizecea zi înainte de calendele lui Octombrie, anul al cincilea.

Textul lat. la Fejér, IV, 1, p. 475—476.

287

1248 Februrie 23, Gurghiu.

<Din actul de danie ale regelui Belu către episcopia de Agria>;

De asemeni îi dăruim o groapă sau hrubă, <adică> o ocnă de sare la Ocna Dejului¹⁾, liberă, fără nici o vamă sau dare²⁾, atât pe uscat cât și pe ape, dacă ar vrea să transporte la Agria sarea scoasă din ea, fie pe corăbii, fie cu căruțe, sau să o vândă pe loc.

Dat în Gurghiu³⁾ în anul dela întruparea domnului una mie două sute patruzeci și opt, în a șaptea zi înainte de calendele lui Martie, în al treisprezecelea an al domniei noastre.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 76.

288

1248 Octombrie 1, Lyon.

Papa Inocențiu al IV-lea poruncește episcopilor de Cenad și de Srem și abatelui de Pelis să cerceteze felul cum s'a petrecut alegerea lui Filip cancelarul reginei, ca episcop de Zagreb.

Regest după textul lat. din Theiner, I, p. 206—207.

289

1248, Iladia.

Noi Laurențiu voevod al Transilvaniei și comite de Vâlcău⁴⁾, credincioșilor săi Teutoni din Vinț⁵⁾ și din Vurpăr⁶⁾ mântuire și milostivire deplină. Înălțimea principilor obișnuiește să ia în binevoitoarea sa înțelegere cererile drepte și cinstite. De aceea voim să ajungă la cunoștința tuturor acelora care vor vedea această scrisoare, că am dat credincioșilor noștri oaspeți așezați în Vinț și Vurpăr, așa cum au locuitorii comitatului Sibiu⁷⁾, deplină scutire în toate, adică la folosirea păduri-

¹⁾ Deszakna. ²⁾ sine tributo et exactione. ³⁾ Gurgen, reg. Mureș. ⁴⁾ Wolkow. ⁵⁾ Wynch, reg. Hunedoarara. ⁶⁾ Burgbergh, reg. Hunedoara. ⁷⁾ Scybinium

lor, pășunilor și apelor, fără de care traiul omenesc de pe pământ nu se poate duce. Afară de aceasta le mai îngăduim să plătească anual fiecare după o curte întreagă ¹⁾ trei pondere ²⁾ de argint de a zecea topire ³⁾, să fie datori să le plătească după statera cea mare⁴⁾, iar locuitorul ⁵⁾ care are vite, să plătească o ponderă și jumătate, însă cel ce nu are vite, să plătească o ponderă în felul arătat mai sus. Le-am mai îngăduit ca pentru nava numită kerep ⁶⁾ ce plutește pe Mureș ⁷⁾, să plătească un fertun⁸⁾, iar pentru nava numită olch ⁹⁾, să plătească jumătate; pentru nave mici¹⁰⁾ să plătească trei pondere din banii țării¹¹⁾ însă cu statera pomenită mai sus, după cum obișnuiesc să primească canonicii din Alba asupra transportului pe apă. Dacă însă nave mari sau mici trec Mureșul din partea aceasta, nu vom lua nimic. Le mai dăm trecere liberă pe Mureș din amândouă părțile. Mai cerem să ne găzduiască de două ori pe an, dacă vom veni la ei, dacă nu, vor fi datori¹²⁾. Pentru ca cele de mai sus să aibă trăinicie am hotărât ca <scrisoarea de față> să fie întărită cu pecetea noastră. Dat în Iladia¹³⁾, în anul domnului una mie două sute patruzeci și opt.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 77; Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 245.

290

1249 Ianuarie 21.

Bela, din mila lui Dumnezeu, rege al Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei și Cumaniei, tuturor credincioșilor lui Hristos la care va ajunge scrisoarea de față, închinare întru mântuitorul tuturor. Supușii credincioși ai casei regale sunt cu atât mai vrednici de daruri mai mari, cu cât sunt altora spre pildă prin bunele năzuințe și prin slujbele aduse. De aceea voim să ajungă la cunoștința tuturor acelor care vor vedea scrisoarea de față, atât a celor de acum, cât și a celor viitori, că deoarece iubitul și credinciosul nostru Paul judecătorul curții noastre și comite de Zala s'a făcut vrednic pe lângă înălțimea noastră în toate zilele sale, că multe dovezi ale virtuților sale cer, fără îndoială, să fie socotit între cei dintâi și cei mai de seamă ai regatului nostru, nu numai prin felul slujbelor, dar și prin noblețea faptelor bune. Însăși faptele sale ne îndeamnă și ne silesc să nu le tăinuim, ci să le dăm spre pildă urmașilor, căci virtuțile sale, cu care înflorea încă din vârsta tinereții, <aveau> să strălucească în vremea bărbăției. Pe un oarecare necredincios față de noi cu numele Boyzen l-a prins luptând bărbătește numai el singur în insulă. Tot asemenea la cucerirea

¹⁾ *ae plena curia*. ²⁾ *pondera*, groși. ³⁾ *decimae combustionis*. ⁴⁾ *magna statera*, după măsura cea mare. ⁵⁾ *se'denarius*. ⁶⁾ *de navi que Kerep dicitur*. ⁷⁾ *ult a Morisius*. ⁸⁾ *fertunem*. ⁹⁾ *de navi olch*. ¹⁰⁾ *naviculis*. ¹¹⁾ *de argento terrae*. ¹²⁾ *sin autem erunt obligati*. Înțelesul e confuz, poate lipsește o parte din text. ¹³⁾ *Yliad*, regiunea Severin.

cetății Clich ¹⁾ luând în prinsoare pe un oarecare Dalmad fratele acestuia, prin eliberarea acestuia a scăpat din prinsoarea dușmanilor alți doisprezece nobili de ai noștri. De asemeni acest credincios al nostru, dorind totdeauna creșterea slavei regești, la asediul cetății Rutenilor, numită Halici ²⁾, a împiedecat cu dârzenie o oaste care voia să lovească în ascuns oștirea noastră, așa că aceasta nu a putut vătăma cu nimic oastea noastră. Și iarăși altă dată, când năvălise asupra oastei noastre o altă oaste pedestră a Rutenilor, trudindu-se mai mult ca oricare sărguitor pentru păstrarea cinstei noastre, lovind oastea a fugărit-o cu oamenii săi, luptându-se cu atâta înverșunare, încât bunul și neprețuitul său cal de luptă ³⁾ a fost ucis sub el, și deși biruise pe dușmani, abia a putut scăpa de primejdia morții. Astfel, lucrând cu credință cu orice prilej la înălțarea slavei regatului și a coroanei, atunci când odinioară Teutonii țineau cuprinse două cetăți de ale noastre, anume Peristhan și Landigh, ca un neobosit răzbunător al vătămarilor aduse nouă și regatului nostru, strângând oaste din porunca noastră, a lovit numitele cetăți și cu putere și bărbăție le-a smuls din mâinile dușmanilor. Pe lângă acestea, când odinioară Teutonii au oprit apa râului Mura și din pricina acestei opriri apa acoperise și înecase pământurile multor sate, el mergând în acele locuri și stricând acele stăvilare a adus satelor starea de mai înainte împotriva voinții și împotrivirii Teutonilor. De asemenea când cu pustiirea peste tot a Tătarilor, când fugeau de valma înaintea lor și nobili și popor de rând din regatul nostru pentru a-și mântui viața, cuprins de râvna credinței, ba mai mult, îndemnat chiar de virtutea sa, așezându-se la Dunăre cu o mare mulțime de oameni înarmați, a împiedecat într'atât trecerea Tătarilor, înfruntând cu îndrăzneală deosebitele împrejurări ale soartei, încât fiecare a putut foarte bine scăpa din calea lor; iar după retragerea lor, venind el dincoace de Dunăre, înaintea altor nobili ai regatului pentru a nimici pe tâlharii și pe hoții care se înmulțiseră peste măsură, atât în aceste părți cât și în Transilvania și osândindu-i după o judecată dreaptă, a adunat apoi poporul împrăștiat în toate părțile și ajutându-i și păstrându-i cu credință pe cei <astfel> adunați și aflați a deschis ocnele de sare și s'a străduit să facă tot ce știa că trebuie pentru refacerea regatului și folosul regelui. Apoi în oastea noastră îndreptată împotriva Austriei, când a fost omorât de ai noștri ca dușman însuși ducele Austriei, s'a luptat atât de bine, împreună cu alți credincioși ai domniei noastre, încât greu rănit apoi prins de Teutoni, împreună cu alți șapte nobili de ai noștri, s'a răscumpărat atât pe sine cât și pe cei șapte nobili prinși împreună cu sine cu o mie de mărci de argint pe care le-a strâns, ca un părinte cu marea sa cheltuială. Deaceia, pentru răsplătirea slujbelor sale nepieritoare, aduse cu credință fața de noi și de regat și ca să fie îndemnat și la alte slujbe pe care ni le-ar putea aduce nouă în viitor, îi dăruim niște moșii pentru a le

¹⁾ Clissa. ²⁾ Golich. ³⁾ *dextrarius*, cal de luptă.

stăpâni, ale căror nume sunt acestea: astfel în comitatul Bihor moșia Jadani ¹⁾, Ocani ²⁾, Felcheriu ³⁾, Beliu ⁴⁾ lângă Criș; de asemenea moșia Borșea ⁵⁾ lângă Crișul de Mijloc și moșia Sărand ⁶⁾; de asemenea moșia Haieu ⁷⁾ și moșia Bical ⁸⁾; de asemenea moșia Fild ⁹⁾ și moșia Almoșd ¹⁰⁾; de asemenea în comitatul Solnoc moșia Cuzdrioara ¹¹⁾, Someștelec ¹²⁾ a locuitorilor Tauți ¹³⁾ și moșia Solnoc a oaspeților cetății Solnoc; de asemenea în comitatul Crasna moșia Zovani ¹⁴⁾, Nușfalău ¹⁵⁾, Valcăul românesc ¹⁶⁾. Dăruirea acestor moșii o facem în acest chip: după cum asemenea daniile făcute de noi altor nobili ai regatului nostru le-am ținut statornice și întărite, tot astfel făgăduim să păstrăm neatinsă și pentru totdeauna dania susnumitelor moșii făcută acestui credincios al nostru comite Paul și urmașilor săi. Pentru punerea în vedere și mărturia acestui fapt, îi dăm scrisoarea întărită cu puterea dublei noastre peceți. Dat în anul domnului o mie două sute patruzeci și nouă, în a douăsprezecea zi înainte de calendele lui Februarie, în al cinsprezecelea an al domniei noastre.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densuşianu, I, p. 245—247.

291

1250 Ianuarie 9.

Bela, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei și Cumaniei, tuturor credincioșilor lui Hristos care vor vedea această scrisoare mântuire întru mântuitorul tuturor. Din bunătatea... ¹⁷⁾ dacă au fost nimicite prin vreo întâmplare oarecare sau de vechime, pentru ca libertățile sau daniile date prin acele scrisori să nu poată fi vătămate de răutatea cuiva. De aceea voim ca prin cuprinsul scrisorii de față să ajungă la cunoștința tuturor atât a celor de acum, cât și a celor viitori, că venind înaintea noastră oamenii din neamul Nopoc-mezte și arătându-ne privilegiile libertății lor, pe care le-au primit dela strămoșii noștri, au rugat înălțimea noastră să binevoim ca din bunătatea îndurării <noastre> să le înnoim <acele privilegii>, deoarece pe vremea pustiirii tătărești, când nimeni nu se mai putea păzi cum ar fi voit, din pricina relei păstrări și din pricina vechimii lor acele privilegii s'au irosit și s'au nimicit. Iar cuprinsul privilegiului arătat, cuvânt cu cuvânt era acesta: <Urmează actul din 1227 al lui Andrei al II-lea regele Ungariei>. Și noi, văzând că toate cele de mai sus erau întărite și prin pecețile noastre când am fost duce, spre o mai mare asigurare, le-am înnoit lor și înnoindu-le... ¹⁷⁾ <sub> dubla

¹⁾ Zwodan. reg. Bihor. ²⁾ Wkan. reg. Bihor. ³⁾ Kerr. reg. Bihor. ⁴⁾ Belchyeo. reg. Bihor. ⁵⁾ Borok. reg. Bihor. ⁶⁾ Zaram. reg. Bihor. ⁷⁾ Hewyo. reg. Bihor. ⁸⁾ Bekaly. reg. Bihor. ⁹⁾ Fyld. reg. Cluj. ¹⁰⁾ Almaș. reg. Bihor. ¹¹⁾ Kazawar. ¹²⁾ Zomuș. reg. Baia Mare. ¹³⁾ Towtolay. reg. Baia Mare. ¹⁴⁾ Zwan. ¹⁵⁾ Nogffalw. raionul Șimleul Silvaniei. reg. Bihor. ¹⁶⁾ Walko. raionul Șimleul Silvaniei. reg. Bihor. ¹⁷⁾ Lacună în textul latin publicat.

noastră pecete și la stăruința și rugămintea lor le-am întărit prin această scrisoare. Dat în anul milostivirii o mie două sute cincizeci, în a patra zi înainte de idele lui Ianuarie și în anul al șasesprezecelea al domniei noastre.

Textul lat. la Fejér, IV. 2, p. 235—236 (unde *quarto* fiind considerat ca făcând parte din milesim se dă ca dată anul 1254, care nu concordă cu anul al 16-lea al domniei aceluiași rege; Szentpétery, nr. 922, socotește deci că data mai probabilă este 1250).

292

1250 Iunie 23, Győr (R. P. Ungară).

Bela din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei și Cumaniei, tuturor credincioșilor lui Hristos, care vor cunoaște această scrisoare, mântuire întru acela care dă regilor mântuire. Este o cerință a majestății regale și se cade mării a tot stăpânitoare să răsplătim pe credincioșii și încercații slujitori ai coroanei regale; cu atât mai mult suntem datori să le păstrăm daniile care le-au fost făcute odinioară de către iluștrii noștri înaintași, când adică, în gândul amânduror părți, <a celor care au primit daniile și a înaintașilor noștri> ele pregăteau cu ajutorul insufării dumnezeiești, la slujbe vrednice pe unii și la răsplătirea lor pe ceilalți. De aceea vrem ca prin scrisoarea de față să ajungă la cunoștința tuturor, atât a celor de față cât și a celor viitori, că voind noi să păstrăm neclintit pe seama fiilor și tuturor moștenitorilor răposatului de fericită pomenire Ioachim ¹⁾ comite de Sibiu, fiul comitelui Beche, o moșie cu numele Szlayne ²⁾, pe care scoțând-o de sub atârănarea cetății Zala ³⁾, tatăl nostru de strălucită amintire o dăruise numitului comite cu titlul de privilegiu regal pentru multele sale merite și slujbe și întrucât ar fi poate mult să amintim într-o scrisoare toate slujbele <sale>, ne-am îngrijit ca unele din acele merite, — pentru care această danie făcută după cuviință va trebui să rămână pe drept cuvânt în toate timpurile neturburată — să fie însemnate în această scrisoare, pentru ca toți să vadă din aceste merite că o danie atât de mare vine în chip firesc ca un lucru izvorât din nevie, întocmai ca o hotărîre urmând din împrejurări grele ⁴⁾. Așa dar, când Asan Burul ⁵⁾ răposatul țar al Bulgarilor din încredere prietenească ceruse ajutor dela tatăl nostru de strălucită amintire împotriva necredincioșilor săi dela Vidin ⁶⁾, regele numindu-l pe comitele Ioachim cap al oștirii l-a trimis în ajutorul lui, iar el <comitele> Ioachim și-a adunat Sași, Români ⁷⁾, Secui și Pecenegi. Și când a ajuns la râul Obozt, trei căpetenii din Cumania ieșindu-i înainte au dat lupta cu ei, dintre care doi au fost uciși în acea luptă, iar al treilea cu numele

¹⁾ Jwachin. ²⁾ Szoluna. ³⁾ Szalay. ⁴⁾ tanta donatio, quanta necessario erumpat tamquam conclusio ex mediis violentis ⁵⁾ Asan Budin. ⁶⁾ în anul 1213. ⁷⁾ traducere încă nedefinitivă: valahi, români, etc.

de Karaz, a fost trimis de comitele Ioachim legat la rege. Sosind apoi la cetatea Vidin și purtându-se cu bărbăție și vrednicie a întărit în luptă oștirea supusă conducerii sale, astfel că a ars două porți ale cetății și apoi după ce s'a dat o luptă grea, iar calul pe care călărea a fost ucis sub el și el însuși, foarte greu rănit, abia a scăpat cu viață. Oastea fu păzită de dumnezeu, dar patru rude ale sale și alți ostași ai săi fură uciși acolo de Bulgari. Și totuși puțin înainte de a se face ziuă el înapoie, în mâinile lui Asan B<urul> cetatea Vidin în deplină stăpânire. De asemenea în oastea pe care strălucitul nostru tată a ridicat-o asupra lui Roman, cneazul Rutenilor, în care luptă cneazul însuși fu tăiat, comitele Ioachim a dat noi dovezi de vitejie, ca unul care a luat parte la toate războaiele purtate în vremea sa, vădindu-și strălucit credința sa. Drept care și pentru multe alte slujbe ale sale, tatăl nostru de mărită amintire i-a dat și i-a dăruit pe vecie, lui și moștenitorilor lui și moștenitorilor moștenitorilor lui numita moșie Szlanye, întărind dania printr'un privilegiu regal. Apoi în cursul vremii, când cu îngăduința tatălui nostru am retras daniile sale, ce se chemau perpetuități, această danie a sa ajungând înaintea judecății, ținând noi seama de slujbele aduse de comitele Ioachim, care murise între timp, a rămas neatinsă pe seama fiilor săi. Iar după ce tatăl nostru de strălucită pomenire a fost scăpat de grijile vieții omenești și noi prin hotărîrea dumnezeiască am dobândit ca moștenire coroana regatului, am început să retragem și mai vărtos toate daniile veșnice din țara noastră întreagă, ca unele prin care se aduseseră coroanei noastre nu puțină pagubă. Dar deși și acum aveam de gând să nu luăm înapoi dela fiii comitelui Ioachim acea danie a tatălui nostru, pe care el i-o făcuse după cuviință, pentru marile slujbe aduse de tatăl lor, ci mai de grabă să le-o lăsăm și mai departe, totuși spre a nu stârni turburare în inimile altor nobili ai regatului nostru, ceea ce s'ar fi putut naște dacă n'am fi dat niciun semn că voim să se înapoieze și această danie și pentru ca, nelăsând la o parte niciun privilegiu, să putem trece mai ușor la înapoierea altor uriașe danii, am luat în sfârșit dela fiii comitelui Ioachim numita danie și am hotărînd ca pentru câțva timp ei să fie îndepărtați din acea moșie, având însă de gând și făgăduindu-le, fie să le dăm în schimb o altă moșie în partea aceluiași comitat, fie prinzând vreo împrejurare prielnică să le înapoiem aceeași moșie, înnoindu-le privilegiul. După aceasta însă, iubiții și credincioșii noștri venerabilul părinte <Filip> episcop de Zagreb și Toma comitele de Crocou, fiii aceluiași comite Ioachim, ne-au cerut în chip stăruitor, ca potrivit făgăduelii ce le făcusem la retragerea daniei, să binevoim a le înapoia moșia aceea Szlanye, cu atât mai mult, că nu numai îndatoritoarea credință a tatălui lor, ci și a lor înșiși, poate și trebuie pe drept cuvânt să încuviințeze darul înapoierii. De aceea, neuitând noi făgăduiala noastră, pe care, având în vedere slujbele aduse de tatăl lor, le-o făcusem pentru numeroasele lor slujbe din care câteva vroim să le pomenim și în cele ce urmează, ne-am îngrijit ca acea făgăduială să o ducem la împlinire. Comitele.

Toma încă de pe când era tânăr a luptat cu vrednicie în oastea noastră la râul Sajo ¹⁾ împotriva Tătarilor de blestemată amintire, unde primind o rană cumplită în brațul drept, în timp ce se înțețea furtuna tătarească abia a scăpat de primejdia morții, pierzându-și toate bunurile sale. Iar la Zara ²⁾ ne-a slujit cu înflăcărat sârg împreună cu unchiul său după tată, Dionisie comite și ban al întregii Slavonii, omorînd cu mâna sa câțiva din vrășmașii noștri în acea bătălie și punându-se acolo în fața primejdiei unei morți neîndoiase pentru apărarea drepturilor regatului nostru, iar numitul venerabil episcop pe când se afla într'o slujbă mai mică slujind la prepozitura Dimiș ³⁾ și la cancelaria strălucitei noastre soții, a reginei, ne-a slujit nouă și regatului nostru cu un sârg neîncetat, îndeplinind cu credință sarcinile date de noi în țară și în afară de țară și în deosebi la ilustrul rege al ... ⁴⁾, iubita noastră rudă și în părțile Bavariei, când am unit prin căsătorie pe strălucita noastră fiică doamna Elisabeta cu fiul ilustrului duce al Bavariei, apărând-o cu credință. Pentru toate aceste le-am dat înapoi acestora pe veci, cu drepturi depline moșia aceea. Și după ce au stăpânit ei în pace și liniște câțva timp acea moșie împreună cu toate folosințele și cele ce țin de ea și între aceleași hotare cum o stăpânise și tatăl lor, potrivit daniei tatălui nostru și a noastră, mai târziu, în vremea când poruncisem prin iubiții și credincioșii noștri Ștefan banul întregii Slavonii și comitele Paul jude al curții noastre ca să fie retrase și readuse la starea lor cuvenită drepturile cetăților, drepturi ce fuseseră înstrăinate și amestecate pe vremea Tătarilor, atunci s'au iscat îndoieli cu privire la unele semne de hotar ale numitei moșii, deși nu s'a putut dovedi și arăta nimic împotriva acelora, <fiilor lui Ioachim>, cu privire la acele semne de hotar, căci ei dovediseră deajuns prin megieșii lor marginile și semnele de hotar ale pomenitei moșii, între care a stăpânit acea moșie în pace mai întâi tatăl lor, cât a trăit și după aceea și ei ⁵⁾. Punându-și credința, ne-au incredințat că deși e cu împotrivirea și fără voia lor, totuși au primit pe omul nostru, iubitul și credinciosul Felician prepozit de Caloce, care, din porunca noastră osebită, adunând pe toți iobagii cetății Zala și pe toți megieșii și vecinii, a ridicat lângă cele vechi, noi semne de hotar, pe care împreună cu numiții noștri baroni — care au fost întru totul în deplină înțelegere cu el în ce privește semnele de hotar — ni le-a arătat în scris în acest fel : <urmea ă hotarele moșiei Szlanye din Croația.>.

Iar noi întărind prin actul de față această danie a tatălui nostru de strălucită amintire, o reînnoim pe vecie prin această nouă danie sau dăruire, în așa fel ca fiecare dintre ei, adică atât venerabilul episcop cât și Toma comitele, mai sus

¹⁾ Soiow (R. P. Ungară). ²⁾ Iadra. ³⁾ Dömös. (R. P. Ungară). ⁴⁾ Lipsă în text, actul fiind rupt. E vorba despre Otokar al II-lea regele Cehiei (cf. Szentpétery, I, nr. 926). ⁵⁾ *cum nihil contra eos super ipsis metis probari potuit vel ostendi quamvis circumstantias seu distinctiones saepedictae possessionis, quibus pater ipsorum dum viveret et ipsi postmodum pacifice possederunt, ipsi per commetaneos suos sufficienter docuissent.*

numiți, să aibă și să țină în mod statornic acea moșie precum și moștenitorii și moștenitorii moștenitorilor lor să o poată ține și stăpâni în chip nestrămutat pe veci. Și ca nu cumva în curgerea vremii ei sau urmașii lor să poată fi neliniștiți de cineva cu privire la moșia Szlanye, ci ca să le rămână lor tuturor pe vecie și nestrămutat în hotarele amintite, le-am dat scrisoarea de față întărită cu puterea dublei noastre peceti întru asigurarea drepturilor lor. Dat la Győr ¹⁾ de mâna magistrului Achile prepozitul Albei, vice-cancelar al curții noastre, în anul întrupării domnului o mie două sute cincizeci și în a noua zi înainte de calendele lui Iulie, iar în al domniei noastre al cincisprezecelea an.

Textul latin la Szentpétery, I, nr. 926.

293

1250 Iulie 7.

Bela, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei și Cumaniei, tuturor credincioșilor lui Hristos la care va ajunge scrisoarea de față, mântuire întru mântuitorul tuturor. Deși privirea atentă a luminăției regale trebuie să urmărească cu sângutoare băgare de seamă meritele fiecăruia și pentru fiecare merit să dea răsplata cuvenită, totuși pe acei care s'au distins mai mult decât ceilalți prin dovezi de credință și prin slujbe personale și s'au deosebit în chip strălucit prin vrednicii cu totul deosebite, înăscuta grijă a majestății sale regale trebuie să-i îmbrățișeze cu o deosebită iubire și, după cum iese la lumină frumuseț a moravurilor lor, trebuie să-i sprijine prin binefaceri mai mari ale milostivirii sale, cu scopul de a întări mai mult și a-i face mai înclinați pe ceilalți pentru dovezi asemănătoare de credință și a-i înflăcăra prin astfel de pilde și îndemnuri la slujbe credincioase. De aceea prin aceasta voim să ajungă la cunoștința tuturor celor de față și viitori, că iubitul nostru Erne marele comis și comite de Szolagyör, atunci când neamul barbar al Tătarilor a ajuns și a năvălit cu războiu în regatul nostru s'a distins pilduitor înaintea ochilor majestății noastre, prin strălucite fapte de credință și fiindcă ni s'a întâmplat atunci nenorocul să ne pierdem caii în luptă, el nesocotind viața lui și dorind să răscumpere viața noastră prin moartea sa, ne-a dat pentru scăparea noastră calul său, pe care-l avea ca să se scape pe el, iar el ținând piept celor ce ne urmăreau, abia a putut să scape cu ajutorul lui Dumnezeu, din mijlocul dușmanilor, după ce s'a împotrivit bărbătește loviturilor lor și a fost rănit de mai multe ori cu lancea și cu săgeata. Apoi, după, ce în vremea aceea am ajuns dinaintea Tătarilor, <tocmai> în părțile de lângă mare ²⁾, el, la porunca noastră și-a pus în primejdie viața în diferite împrejurări și, într-o vreme în care neumblarea drumurilor și

¹⁾ Seurin. ²⁾ Dalmația.

Ioviturile dușmanilor făceau trecerea primejdioasă el a plecat singur să cerceteze coborîrea spre <Dalmația> a Tătarilor și știrile pe care le-a putut culege ni le-a adus la cunoștință credincios. În toate greutățile mari care s'au abătut atunci asupra noastră, el ne-a ajutat mereu, slujindu-ne cu statornicie și cu credință. Afară de aceasta, în lupta cu ducele Austriei ¹⁾, pe care, cu ajutorul milei dumnezeiești l-am răpus în luptă), el ne-a adus, luptând înaintea noastră și a tuturor baronilor și nobililor regatului nostru, mari slujbe prin care ne-a dovedit credința sa și care erau vrednice de răsplată: și anume cu lancea lui a biruit pe un cavaler viteaz și ales din Theutonia ²⁾ și a câștigat o victorie deplină asupra lui tăindu-i capul, pe care ni l-a trimis printr'un cavaler al său nouă și baronilor noștri. De asemenea când odată ³⁾ am hotărît să trimitem oastea noastră împotriva Austriei, numitul credincios al nostru gândindu-se mereu la creșterea slavei și a cinstei majestății regale, lovind el cel dintâiu cu lancea pe un bun și vestit cavaler de Himberg ⁴⁾ căpitan al acelei țări, numită Preussel ⁵⁾, care ieșise în câmp cu oastea sa din numita cetate Himberg l-a trântit de pe calul său pe care l-a ucis, străpungându-l cu lancea, de care faptă oastea lui Preussel, îngrozită și zăpăcită, a întors spatele și mulți din ea au fost uciși, iar alții abia au putut scăpa cu fuga în cetate. Deci, noi răspunzând acestor dovezi de credință și merite atât de strălucite cu o răsplată deși necorespunzătoare totuși izvorită din mulțumirea noastră și din bunăvoința milostivirii noastre, i-am dat și i-am dăruit cu dărnicie regească și cu drept deplin de stăpânire pe vecie, credinciosului nostru amintit... ⁶⁾, moștenitorilor lui și urmașilor moștenitorilor lui un pământ pustiu, <lipsit de locuitori>⁷⁾, cu numele Turul Lung⁸⁾ aflător în comitatul Sătmăr, pe apa Tiur, care odinioară a fost al lui Por din neamul... ⁹⁾ care îl pierduse <ca pedeapsă> pentru furt și jaf; el fiind ocândit pentru aceasta prin judecata baronilor noștri, numitul pământ ne-a revenit nouă cu dreptul nostru de danie. Am poruncit să fie pus și așezat, după porunca noastră, în stăpânirea pașnică și adevărată a acestui pământ de către credinciosul nostru Dionisie, fiul lui Marth din Sătmăr, împreună cu folosințele și cele ce țin de el, între aceleași semne de hotar și margini în care se știe că l-a stăpânit odinioară numitul Por. Iar pentru ca această danie a dărniciiei noastre să aibă tăria veșnicei statornicii și ca nu cumva cu trecerea vremii să fie nimicită de cineva, pentru statornicia ei veșnică am dat scrisoarea de față, întărită cu puterea dublei noastre peceti. Dată în anul întrupării domnului o mie două sute cincizeci, la nonele lui Iulie și în anul domniei noastre al cinsprezecelea.

Textul lat. la Fejér, IV, 2, p. 92—95 (cu indicarea greșită a anului: 1251; cf. Szentpetéry, I, nr. 928).

¹⁾ Frideric II. ²⁾ în anul 1246. ³⁾ Germania ⁴⁾ în anul 1250. ⁵⁾ Imperg. ⁶⁾ Preucel. ⁷⁾ Așa e în textul publicat de Fejér. ⁸⁾ *terram vacuum*. ⁹⁾ *Terebes*, reg. Baia Mare.

1250 Iulie 20, Lyon.

Magistrului și fraților Ospitalieri din Ierusalim.

Am aflat prin voi că preaiubitul nostru întru Hristos fiu, Bela ilustrul rege al Ungariei, împins de setea dragostei dumnezeiești și având în vedere obștescul folos al regatului său, a făcut pe seama Ospitalierilor voștri o faptă mare de iubire creștinească și înțelepciune, dăruind iubitului fiu, fratelui Rembald preceptorul caselor Ospitalierilor din Ierusalim în părțile de dincoace de mare, pe seama Ospitalierilor, un pământ întins în regatul său, precum și drepturi de judecata și altele, ce se arată mai pe larg în privilegiul întocmit și întărit cu puterea peceții sale de aur, adăugându-se condițiile pentru apărarea și propășirea aceluia regat și păstrându-și unele drepturi pentru sine. Deci noi dorind și bunăstarea sus-numitului regat și având în vedere și mărirea Ospitalierilor, încuviințând și aprobând dăruirea celor de mai sus, așa cum a fost făcută cu chibzuință de către numitul rege, o confirmăm cu autoritatea noastră apostolică și o întărim cu puterea scrisorii de față poruncind înscrierea cuprinsului aceluia privilegiu cuvânt cu cuvânt în scrisoarea de față, cuprinsul este acesta: *<Urmează actul din 1247 al lui Bela al IV-lea, regele Ungariei>*. Deci nimeni <etc>... de întărire al nostru etc. Dat la Lyon, în ziua a treisprezecea a calendelor lui August, în anul al optulea al păstorii <noastre>.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 249—253 (cu indicarea greșită a anului: 1251; textul publicat a fost colaționat cu o fotocopie a registrului original din Registrele Vaticanului, t. 22, fol. 75—76 v., nr. 533).

295

1250 August 11.

Bela, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmației, Croației, Ramei, Serbiei, Galiției, Lodomeriei și Cumaniei, tuturor credincioșilor lui Hristos la care va ajunge scrisoarea de față, mântuire întru mântuitorul tuturor. Cele ce se așează cu puterea și învoirea regală sunt vrednice să aibă statornicia tăriei veșnice. De aceea voim să ajungă prin acestea la cunoștința tuturor, atât celor de față cât și viitori că, venind în fața noastră iubiții și credincioșii noștri: Ștefan banul întregii Slavonii, Privart Keled, fiul lui Chepan, Tyba, <fiul lui Tyba>, Andrei, fiul banului <Nicolae>¹⁾, Opoy, fiul lui Opoy și Ladislau, cu fratele său Aladar, ne-au arătat cu vorba lor, că deoarece mănăstirea din Șirioara²⁾, aflătoare în episcopatul Transilvaniei, ai cărei patroni sunt ei, odinioară vestită

¹⁾ Intregirile în paranteze sunt făcute după Szentpétery, I, nr. 931, care a văzut originalul.

²⁾ Sarwat.

și bogată în moșii s'a prăpădit atât de mult în timpul sdruncinării obștești pricinuite de Tătari, ruinându-i-se clădirile și fiindu-i pustiite moșiile, încât până acum ar fi greu de știut când s'ar putea ea reînălța; de aceea pentru refacerea numitei mănăstiri ei au vândut în deplină înțelegere, pentru treizeci de mărci de argint, credinciosului nostru Ioan, fiul lui Matei și fratele magistrului Dominic, un pământ al numitei biserici numit Futog, numit de unii și Batkay, pustiu și cu totul părăsit, aflător în comitatul Bács pentru ca, cu ajutorul banilor amintiți să se poată ridica din nou într-o câțva la o stare mai bună. Iar noi, deoarece numiții Ștefan banul și Privart și rudele lor au mărturisit că au primit în înțelegime acei bani și pentru ca nu cumva cu trecerea vremii, numitul Ioan cu ai cărui bani a fost cumpărat amintitul pământ, să aibă vreo supărare din vreun motiv de îndoială, la cererea părților am întărit prin încuviințarea noastră și puterea scrisorii de față, ca să stăpânească în veci cu drept de moștenire pomenitul pământ, câștigat prin dreaptă cumpărare. Scrisoarea aceasta i-o dăm drept mărtuie, întărind-o cu semnul dublei noastre peceti. Dat în anul întrupării domnului o mie două sute cincizeci, în a treia zi înainte de idele lui August, iar al domniei noastre al cincisprezecelea.

Textul lat. la F-jér, IV, 2, p. 67—68.

296

1250 Noembrie 11, Sárospatak (R. P. Ungară).

Prea sfințitului întru Hristos părinte și domn Iacov, din mila lui Dumnezeu, pontifice suprem al prea sfinteii biserici romane, Biserica, din aceeași milă, regele Ungariei, întru toate cuvenita și credincioasa cinstire Întrucât regatul Ungariei a fost prefăcut în mare parte într'un pustiu de urgia Tătarilor și întrucât, după cum stăna <este împrejmuită> cu garduri, tot astfel și el este înconjurat de diferite neamuri de necredincioși și anume din spre răsărit de Ruteni, Cumani, și Brodnici, din spre miazăzi de ereticii Bulgari și Bosnieci, împotriva cărora și în clipa de față luptăm cu oastea noastră, iar din spre apus și miazănoapte de Alamani, dela care, ca unii care mărturisesc aceeași credință cu noi, numitul regat ar fi trebuit să aibă folosul vreunui ajutor <și în loc de> vreun folos, a fost silit să sufere spinii războiului, jefuind ei bunurile numitului regat prin prădăciuni neașteptate. De aceea, dar mai ales din pricina Tătarilor, de care, din pricina iscusinței lor în război, am învățat să ne temem, așa cum au învățat și alte popoare pe unde au trecut ei, luând sfatul prelaților și frunțașilor regatului nostru, ne-am hotărât să alergăm la ajutorul locuitorului lui Hristos și la frații săi¹⁾, ca la singurul și ultimul apărător în cumpăna cea mai de pe urmă a credinței

¹⁾ cardinalii.

creștine, ca să nu ni se întâmple nouă și mai ales, prin noi și prin alți creștini, și vouă, lucrul de care ne temem. Căci ne vin din zi în zi svonuri despre Tătari, că au pornit nu numai împotriva noastră, împotriva cărora sunt cât se poate de înverșunați, din pricină că, cu toată puternica lovitură ce ne-au dat, ne-am împotrivit să ne supunem lor, în timp ce toate celelalte popoare, împotriva cărora și-au încercat puterile lor, li s'au recunoscut supuse și în deosebi ținuturile care se învecinează din spre răsărit cu regatul nostru, cum sunt Ruscia ¹⁾ Cumania, Brodnicii, Bulgaria, care în mare parte erau supuse înainte stăpânirii noastre, ci și mai mult, ei s'au pornit împotriva întregii creștinătăți și așa cum se spune neîndoios de către numeroși oameni vrednici de crezare, ei au hotărât cu tărie ca în scurt timp să-și pornească nesfârșita lor oaste împotriva întregii Europe. Și ne temem, ca dacă neamul acela va veni <asupra noastră>, ai noștri neputând sau chiar nevoind să țină piept cu armele ²⁾ furiei cruzimii tătare, împinși de frică, să nu se supună jugului acestora, chiar fără voia noastră, așa cum au făcut ceilalți vecini ai lor susnumiți, dacă, prin înțeleapta purtare de grijă a scaunului apostolic regatul nostru nu va fi apărat cu mai mare putere și grije, ca să se liniștească popoarele care locuiesc în el. Iar noi scriem acestea mai ales din două pricini pentru ca să nu putem fi învinuiți nici în ce privește puțința, nici în ce privește nepurtarea de grijă. În ce privește puțința, afirmăm că pe cât a stat în puterea noastră, ce s'a putut hotărî cu privire la aceasta, trăgând învățăminte din cele petrecute, noi am hotărât, punându-ne pe noi și toate ale noastre în fața puterii și planurilor viclene încă necunoscute ale Tătarilor. Iar cât privește nepurtarea de grijă, nu putem fi nicidecum dovediți cu vreun neadevăr, căci, luptând încă Tătarii împotriva noastră în țara noastră, aducând la cunoștință acest lucru, noi am îndreptat cerere de ajutor la trei din cele mai însemnate curți ale întregii creștinătăți: adică la a voastră, care este privită și socotită de către creștini drept stăpâna și conducătoarea tuturor curților; la cea imperială, căreia hotărâsem din această pricină să ne și supunem dacă ne-ar fi dat cuvenitul sprijin și ajutor în vremea amintitei molime ³⁾; și am poruncit să se ceară ajutor și la curtea regelui Franței ⁴⁾. Și dela toți aceștia nu am primit niciun sprijin sau ajutor, decât vorbe. Dar noi recurgând la ce am putut, umilind majestatea noastră regală, spre binele creștinătății, am dat de soții două fice ale noastre la doi duci ai Rutenilor și pe a treia ducelui Poloniei, ca prin ei și prin alți prieteni ai noștri, care se află în partea răsăritului, să aflăm lucruri noi despre Tătari, care mult stau ascunse, pentru ca astfel să putem ține piept oricum mai cu ușurință încercărilor și planurilor lor viclene. Și am primit pe Cumani în regatul nostru și, vai, azi apărăm cu păgânii regatul nostru și împreună cu păgânii călcăm în picioare pe necredincioșii bisericii. Mai mult — pentru apăierea

¹⁾ Rusia. ²⁾ hostiliter. ³⁾ invazia Tătarilor. ⁴⁾ *Francorum curiam*,

credinței creștine — am măritat pe o Cumană cu fiul nostru întâiul născut, ca astfel să ne ferim de lucruri mai rele și ca să putem prinde prilej de a-i putea aduce pe aceia la apa botezului, așa cum am mai făcut cu mulți. Din acestea și din alte motive, dorim așa dar ca sfinției sale pontificelui să-i fie limpede din dovezile aduse, că în năpastele atât de mari ale acestor împrejurări nu am primit folosul niciunui ajutor dela niciun principe al creștinilor din Europa și dela niciun neam, afară de casa Ospitalierilor din Ierusalim, ai cărei frați la cererea noastră au apucat de curând armele împotriva păgânilor și schismaticilor întru apărarea regatului nostru și a credinței creștine și pe care în parte i-am și așezat într'un ținut mai primejdut și anume în vecinătatea Cumanilor de dincolo de Dunăre și a Bulgarilor, prin care ținut în vremea năvălirii în regatul nostru a pătruns la noi oastea Tătarilor și din care loc avem de gând și nădăjduim, că, dacă Dumnezeu va ajuta lucrarea noastră și a numiților frați și scaunul apostolic va binevoi să dăruiască acelora sprijinul său, vom putea să întindem prin ei mlădițele credinței catolice dealungul Dunării până la Marea Constantinopolitană și astfel vom putea aduce imperiului Romaniei și chiar pământului sfânt folositoare ajutoare. Iar parte din ei i-am așezat în mijlocul regatului nostru, la apărarea cetăților, întrucât poporul nostru s'a arătat nedeprins cu așa ceva, cetăți pe care punem să fie ridicate lângă Dunăre, căci la aceasta s'a oprit planul nostru de nenumărate ori cumpănit, că va fi mai folositor pentru noi și pentru întreaga Europă ca Dunărea să fie întărită cu cetăți. Căci ea este apa împotrivirii, <a apărării>, unde Eraclie în apărarea imperiului roman s'a împotrivit lui Cosdroe <Chosroes> ¹⁾ și unde noi oricât de fără veste luați și greu loviți ne-am împotrivit Tătarilor timp de zece luni, regatul nostru fiind pe atunci aproape cu totul lipsit de cetăți și de apărători și pe care — ferească Dumnezeu — de l-ar fi stăpănit Tătarii, s'ar fi deschis pentru ei intrarea spre alte regiuni ale credinței catolice, nu numai pentru că din partea aceasta spre creștini nu este marea, care să-i împiedice, ci și pentru că aici ei și-ar fi putut așeza mai bine decât în altă parte familiile lor și vitele din care au o mulțime nenumărată.

Să ne gândim de pildă la Totyla ²⁾, care, venind din părțile răsăritului spre a subjuga apusul și-a așezat în primul rând locul de sălășluire în mijlocul regatului Ungariei. Și în schimb foarte multe din cele ce au făcut cezarii pentru a-și pregăti oștirile cu care au pornit la luptă din apus spre a supune răsăritul, le făceau între hotarele regatului nostru ³⁾. Prin urmare, de acestea să se îngrijească sfinția

¹⁾ Aluzie greșită. În realitate aceste lupte au avut loc în Asia. ²⁾ Confuzie între acest rege al Ostrogoților din Italia și Attila, la care s'a gândit în chip evident scriitorul acestui act, redactat cu tendințe savante. ³⁾ Traducerea pasajului; *et contra Cesares, qui ex occidente ad sibi submittendum oriens dimicaverant, quam p'urima ad constructionem exercitus faciunt, infra regni nostri terminos deponebant.*

ivoastră chibzuită și mai înainte ca rana să se învechească, să binevoiască a pune leacul tămăduitor. Căci foarte mult se minunează mulțimea celor înțelepți, că atunci când lucrurile stau astfel, paternitatea voastră a lăsat pe regele Franței ¹⁾, un mădular atât de strălucit al bisericii, să plece din hotarele Europei. Spun că se minunează și încă se minunează, că îndurarea voastră apostolică se îngrijește de prea multe lucruri, ca de imperiul din Constantinopol și de părțile de peste mare, care și dacă s'ar pierde, ferească dumnezeu, locuitorii Europei nu ar fi atât de primejduiți, cât ar fi dacă regatul nostru s'ar întâmpla să fie stăpânit de Tătari. Luăm mărturie pe dumnezeu și pe oameni, că așa'de mare este nevoia și însemnătatea acestui lucru, că dacă nu ne-ar fi stat împotrivă felurile primejdii ale drumurilor, nu am fi trimis numai solii pe care i-am trimis, ci am fi venit în persoană la picioarele voastre, spre a arăta acestea în fața întregii biserici, spre a ne apăra pe noi și chiar spre a ne lua învoirea, deși în silă, să ne înțelegem cu Tătarii, dacă sfinția voastră nu ne va da ajutor în această pricină și dacă amenințarea ne-ar sili la aceasta. Așa dar, ne rugăm ca sfânta mamă biserica să ia în seamă, dacă nu meritele noastre, cel puțin meritele sfinților regi înaintașii noștri, care cu deplină credință și cinste s'au ținut și pe ei și poporul lor supus dreptei credințe prin propovăduirea lor între ceilalți principii ai lumii, prin curățenia credinței și a supușeniei, din care pricină atât lor cât și urmașilor lor, cât timp acelora le-a mers bine, scaunul apostolic fără a i se mai cere, le făgăduia din când în când toată îndurarea și ajutorul său, dacă nevoia ar fi cerut-o. Și iată, deoarece acum suntem încredințat că o primejdie grea se apropie, deschideți-vă inima părintească întinzând o mână de ajutor potrivit, pentru apărarea credinței și pentru folosul obștesc într-o vreme de atât de grea prigonire, căci altfel dacă—ceea ce nu putem crede—nu ni se va împlini această cerere atât de folositoare și îndeobște atât de trebuincare pentru cei care ascultă de biserica romană, atunci nu ca niște fii buni, ci ca niște fii vitregi, alungați afară din turma tatălui și împinși de nevoie vom fi siliți să cerșim ajutoare. Dat în Potoca, în ziua sf. Martin episcopul și mărturisorul, în a treia zi înainte de idele lui Noembrie.

Textul lat. la Hurmuzaki-Densușianu, I. 1, p. 259—262, (cu indicarea greșită a anului : 1254; cf. Szentpétery, I nr. 933a).

¹⁾ *regem France.*

LISTA DOCUMENTELOR GREȘIT DATATE

1

1021 <data corectă: 1421>. Gheorghe vicarul din Tășnad al episcopului Transilvaniei amână procesul lui Toma Vay (G. Fejér, *Codex*, VII, 3, p. 12; cf. Karácsonyi, p. 44).

2

1051 <data corectă: 1351>. Conventul din dealul Orăzii confirmă hotărnicirea posesiunii Cheustelek din Bihor (G. Wenzel, VIII, p. 374—375, care datează greșit regestul, atribuindu-l anului 1271; cf. Karácsonyi, p. 44).

3

1230 <data probabilă: după 1580>. Insemnare despre posesiunile prepoziturii din Arad (Fejér, VII, 5, p. 241—242; Teutsch-Firnhaber, I, p. XXX, nr. 107; atribuirea greșită rezultă din aluziile la evenimente și persoane din a doua jumătate a sec. al XVI-lea).

4

1239 Martie 6, Buda <data corectă: 1241>. Bela al IV-lea regele Ungariei atribue familiei Salomon posesiunea Altolutolya (Fejér, IV, 1, p. 149; cf. Szentpétery, I, nr. 705).

LISTA DOCUMENTELOR INDOELNICE

1

1093. Ladislau I regele Ungariei dăruiește m-rii din Batha (R. P. Ungară) între altele, posesiuni din Bihor. Czichy, I, p. 1; cf. Szentpétery, nr. 28).

2

1096. Laurențiu episcop de Milcovia invită pe Secuii din Transilvania să contribuie la restaurarea bisericii din Milcovia și să participe la cruciadă. (Szabó, p. 1; cf. Karácsonyi, p. 8).

3

1124. Ștefan al II-lea regele Ungariei întărește m-rii sf. Benedict din Gran (R. Cehoslovacă) privilegiile acordate de regele Geza I în 1075. (Knauz, I, p. 81; cf. Karácsonyi, p. 10).

4

1176 Septembrie 30. Capitlul din Alba Iulia confirmă hotărnicirea posesiunilor Egyházfalva și Szentmiklós din comitatul Turda (Deutsch-Firnhaber, p. 1—3; Karácsonyi, p. 10).

5

1186. <Bella al III-lea regele Ungariei întărește unor slujitori nobili din comitatul Pojon (azi în R. Cehoslovacă) o posesiune a lór. Intre martori>: Esau comite de Bihor (G. Wenzel, VI, p. 162; cf. Szentpétery, I, nr. 146).

6

1190. <Bela al III-lea regele Ungariei întărește episcopiei de Pécs (R. P. Ungară mai multe posesiuni. În lista demnitarilor>: Adrian episcop al Transilvaniei (G. Fejér, II, p. 259; cf. Szentpétery, I, nr. 151).

7

1201. Emeric regele Ungariei întărește arhiepiscopiei de Strigoniu dania regelui Bela al III-lea privitoare la vama de târg (Knauz, I, p. 162—163; cf. Szentpétery, I, nr. 196).

8

1202. Emeric regele Ungariei întărește arhiepiscopiei de Strigoniu donația sa falsă din 1201. (Knauz, I, p. 163—164; cf. Szentpétery, I, nr. 199).

9

1209. Andrei al II-lea regele Ungariei acordă lui Demetriu de Raska venitul vămii dela Uj Kochma (G. Fejér, III, 1, p. 78—81; cf. Szentpétery, I, nr. 246).

10

1209. Andrei al II-lea regele Ungariei acordă oaspeților din Warasd mai multe privilegii (Smičiklas, III, p. 89—91).

11

1209. Andrei al II-lea regele Ungariei întărește comitelui Wratislau posesiunile sale (Smičiklas, III, p. 91—94 ; cf. Szentpétery, I, nr. 248).

12

1209. Andrei al II-lea regele Ungariei aprobă comitelui Guido de Veglia să poată moșteni un pământ primit în danie (Smičiklas, III, p. 95—96).

13

1209. Andrei al II-lea regele Ungariei acordă Cavalerilor Templieri mai multe privilegii (Smičiklas, III, p. 84—89 ; cf. Szentpétery, I, nr. 250).

14

1213. Magistrul ordinului Teutonic confirmă o danie făcută în comitatul Bihorului (Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 60 ; cf. Karácsonyi, p. 14).

15

1214. Andrei al II-lea regele Ungariei confirmă o danie făcută de Boleslav episcopul de Vaț (Fejér, III, 1, p. 153—163 ; cf. Szentpétery, I, nr. 295).

16

1219. Andrei al II-lea regele Ungariei confirmă comitelui Sebus, Slaugos și Dragoslaus posesiunile lor <din Iugoslavia> (Smičiklas, III, p. 176—177 ; cf. Szentpétery, I, nr. 356).

17

1231. Capitlul din Alba-Iulia confirmă vânzarea posesiunii Boje din ținutul Făgărașului (Hurmuzaki-Densușianu I, 1, p. 120 ; cf. Karácsonyi, p. 14).

18

1233. Bela, fiul și coregentul lui Andrei al II-lea, dăruiește lui Corlard posesiunea Loysta (Zimmermann-Werner, I, p. 58).

19

1236. Bela al IV-lea regele Ungariei confirmă privilegiile acordate de Andrei al II-lea oaspeților din Dej (Hurmuzaki-Densușianu I, 1, nr. 113 ; cf. Szentpétery, I, nr. 618).

20

1238 Septembrie 29, Zotmar. Bela al IV-lea regele Ungariei întărește lui Saul, fiul lui Ioan, posesiunile sale (Wenzel, VII, p. 34—35 ; cf. Szentpétery, I, nr. 645).

LISTA ABREVIĂȚIUNILOR COLECȚIILOR DE DOCUMENTE DIN CARE S'AU TRADUS DOCUMENTELE DIN ACEST VOLUM.

1. Cod. dipl. patrius = *Codex diplomaticus patrius* (Házai okmánytár), vol. II, V—VIII. Győr-Budapest, 1865—1891.
2. Fejér = G. Fejér. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, vol. II—IV, VII—VIII, IX, Buda, 1829—1842.
3. Fejérpataki = L. Fejérpataki, *Kálmán Király oklevelei* (Actele regelui Coloman), Budapest, 1922.
4. Hurmuzaki-Densușianu = E. Hurmuzaki-N. Densușianu, *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. I, part. 1, București, 1887.
5. Karácsonyi = I. Karácsonyi, *A hamis, hibaskeltői és keltezetlen oklevelek jegyzéke 1400-ig* (Lista documentelor false, greșit datate sau nedatate până la 1400). Budapesta 1902.
6. Knauz = Fr. Knauz, *Monumenta ecclesiae Strigoniensis*, vol. I, Strigoniu, 1874.
7. Kubinyi = F. Kubinyi, *Monumenta Hungariae Historica*, vol. I. Pest, 1867.
8. Marczali = H. Marczali, *Enchiridion fontium historice Hungarorum*, Budapest, 1901.
9. Pesty—Ortvay = Fr. Pesty și T. Ortay T., *Oklevelek Temesvármegye és Temesváros történetéhez*. (Documente privitoare la istoria comitatului Timiș și a orașului Timișoara), vol. I, Bratislava 1896.
10. Smičiklas = T. Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, vol. II—III, Zagreb, 1904—1905.
11. Szabó, = K. Szabó, *Székely Oklevéltár* (Documente secuiești), vol. I, Cluj, 1872.
12. Szentpétery = I. Szentpétery, *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica*, vol. I, Budapest, 1923.
13. Sztáray = Gy. Nagy, *Gróf Sztáray család oklevéltára* (Diplomatiarul familiei comitelu Sztáray), vol. I, Budapest, 1887.
14. Teutsch—Firnhaber = G. D. Teutsch și Fr. Firnhaber, *Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens*, vol. I, Wien, 1857.
15. Theiner = A. Theiner, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, vol. I. Roma, 1859.

16. Varju = E. Varju, *Oklevéltár a Tamaj-nemzetségbeli Losonczi Bánffy család történetéhez* (Documente privitoare la istoria familiei Bánffy de Losoncz din neamul Tamaj), vol. I, Budapest, 1908.
17. Wenczel, = G. Wenczel, *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus*, vol. I—II, VI—VII, IX, Pest, 1860—1873.
18. Zichy = *Codex diplomaticus comitum Zichy*, vol. I, Pest, 1872.
19. Zimmermann-Werner = Fr. Zimmermann și C. Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I., Sibiu, 1892.
-

DOCUMENTE
ÎN LIMBA LATINĂ

Doc. Nr. 1

1075.

. . . In confinio Bichor civitatis dedi villam, que Rikachi Artand vocatur, centum XX domus, cum insula sibi adiacenti, quorum servitus sit dare omni anno XII porcos V annorum et XII modios mellis, et quod quilibet modius sit trium ydriarum et tantundem cumulonis, et tam estate quam hyeme duobus equis abbati semper servire . . . Iuxta Bichari terram, in qua manent XX-ti domus ministrorum, dedi. Isti autem et aliis supradictis villis statui, ut fenum secent abbati, cumulonem colligant, curiam et domus curie parent, vinum portent, in hieme duos abbatis equos nutrant . . . Ultra silvam ad castrum quod vocatur Turda dedi tributum salinarum, in loco qui dicitur hungarice Aranas, latine autem Aureus, scilicet medietatem regie partis . . . Super fluvium qui nuncupatur Crys, in villa que vocatur Duboz, tres domus servorum, porcos sancti Benedicti custodiendum, dedi, cum terra ipsorum, quibus legem dedi et statui, ut quocunque porci regis ad pastum ierint, illuc eant et porci abbatis, sancti Benedicti . . .

Donum eciam dedi deo et sancte Marie sanctoque Benedicto, ego rex Magnus, statuens auctoritate regali, quod omnis vagus et profugus, sive homo, sive iumentum, sive quodcumque animal sit, si in monasterium aut inter familiam, seu inter bestias sancti Benedicti devenerint, in illis non habeat potestatem nuntius regis, neque ducis, neque cuiusquam comitis aut primatis, sed sint in potestate sancti Benedicti et sui abbatis, et secundum consuetudinem Hungarorum faciat abbas et iudicet.

Preterea ego Magnus qui et Geisa, gracia dei Pannoniorum rex consecratus, auctoritate regali concedens statui, ut ecclesia illa decimas suas omnes et omnium hominum suorum, tam liberorum, quam servorum, ubique hoc in regno existentium habeat . . .

Doc. Nr. 4

1138 Septembrie 3.

...In villa Săhtu sunt allatores salis, quorum nomina sunt hec: Subu, Mihali, Iwanus, Hălaldi, Maradek, Gucur, Ceuse, Forcos, Embel, Michal, Silev, Wosas, Sima, Numarek, Bise, Pedur, Wendeg, Tuda, Kewereg, Niundi, Sumpu, Custi Aianduk, Nicolus, Buken. Isti per annum sexies redeunt de utrasilvanis partibus usque ad forum Sumbuth cum duabus navibus.

In utrasilvanis partibus sunt mansiones, que sal dare debent, scilicet XXIII^{or} milia salis. Nomina autem mansionum sunt: Wosas, Martin, Kinis, Besedi, Senin, Sokol, Lesin, Ginon, Fuglidi, Boch, Kosu, Himudi, Satadi, Uza, Eulengen, Vir, Emis, Viuscij, Halisa, Ellu, Wendi, Ogsan, Cesti, Orsci, Sounik, Simon, Wasil, Issac, Vtos, Cima.

In utrasilvanis partibus sunt homines, qui debent per annum dare XX^{ti} murtures, C corrigias et unam pellem ursinam et I cornu bubalinum . . . Ex ore regis Bele et Elene regine et omnium episcoporum, scilicet Feliciani archiepiscopi, Pauli episcopi Geuriensis, Petri episcopi Wesprimiensis, Marcharii episcopi Quinqueecclesiensis, Marcelini episcopi <Wa>ciensis, Besterti episcopi Zunadiensis, Walterii episcopi Waradienensis, Kathapani prepositi Albensis et omnium comitum quos tunc adesse contigit, scilicet Fonsol prefectorum, Achus comitis Bihariensis, Mathei comitis Nove Civitatis, Martini comitis Saliensis¹⁾ et aliorum plurimorum nobilium. . . .

Doc. Nr. 8

1165.

Notum sit omnibus principibus sub ditione regis Hungarie existentibus tam modernis quam posteris, quod ego Stephanus dei gracia sublimis ac triumphator Hungarorum rex, Geysse, illustrissimi regis filius, paterni regni gubernacula deo annuente obtinens, ad remedium anime patris mei meeque saluti et fratrum meorum providens, monasterio Almi ducis in honorem sancte Margarete in Meches constructo, hanc helemosinam institui, ut quicumque deferentes sal per portam Meches transirent, de singulis curribus de numero salium ac regiam partem pertinencium unum lapidem salis predicto monasterio darent. Si vero contigerit, quod aliquando pro salibus predictis denarios in partem regis acceperint, de singulis curribus unius lapidis precium de parte regis predicto monasterio semper solvatur. Factum est autem hoc anno domini incarnationis MCLXV, anno regni mei IIII consensu cunctorum princi-

¹⁾ așa în textul latin publicat.

pum meorum, tam episcoporum quam comitum, videlicet Luce strigonienis archiepiscopi, Macharii episcopi, Somae episcopi, Iohannis electi, Ompud palatini comitis, Laurencii curialis comitis, Fulconis comitis, Luce comitis, Scesv comitis, Ananie comitis, Michvd comitis preconum, Esav comitis. Quod per Bicenum notarium nostrum scribi in carta presenti et per Sudam magistrum capelle nostre sigillo regie maiestatis nostre muniri precepimus. Siquis autem in posterum hoc regale beneficium a monasterio predicto retrahere voluerit, non aliter quam hostem et dissipatorem rerum ecclesie illum anathematizamus.

Doc. Nr. 10.

<circa 1169>.

«Post mortem . . . <regis Geyze> . . ., filii Pauli, scilicet Ieronymus et Cornelius, filii ire, abbatem de Monasterio <Sz. Iog> expulerunt, monasterium desolaverunt et bona eius diripuerunt; quos dominus Lucas episcopus Strigoniensis propterea excommunicavit, et ubique in regno isto de voluntate regis Stephani, filii Geyse, denuntiari fecit. Insuper idem rex Stephanus sua auctoritate firmavit quod, si quis huius ecclesie libertatem minuere vel infringere conaretur, ab omnipotente Deo et Sanctissima Dextra feriretur. Ordinavit insuper, quod dictum monasterium, sub nullius potestate, nisi regis Hungarie et archiepiscopi Strigoniensis constituatur; atque etiam defensionem Fulkonis et Fensuke comitum commisit; et postea Boleslaum, prepositum Budensem destinavit, ut bona monasterii a vicinis et commetaneis inquireret metisque consignaret, qui modis omnibus obtemperavit et in charta regio sub sigillo posuit. Prefatus autem prepositus registravit familias a Sancto rege Ladislao eidem traditas. Item decem domos artificum, quatuor domos pellipariorum, duas domos fabrorum, tres cerdonum, duas ablumentum, quatuor molendinariorum, et duos molendinarios, quinque domos tornatorum ad faciendum scutellas, portaria et quaecunque opus tornatile abbas preciperet; septem domos pistorum, tres agazonum, quinque cocorum, tres pincernarum, duodecim campanistarum et duodecim libertinorum in propriis equis servientium, quatuor domos cubiculariorum fratrum, tres domos braxatorum, item custodes nemorum. Preterea a marschaldo comite mansiones servorum date sunt ad simile servitium. Item ab eodem rege datum est forum in eadem villa ad coenam fratrum, hoc est: quod nec iudicem, nec teloniatorem constituere in eo, nec homines novos illuc mittere presumant, sed omnia ad abbatem pertineant. Villa Markus data est a rege Ladislao, cum undecim domibus libertinorum, cuius ville metas vide in literis Bele regis; similiter ville date a rege Gejza et plures alie scilicet Aqua, Thura, Degust, Keüres, Zakalus, Gyuros, Tamasd

Too, Suur, piscina Saard, Hodos, Viznek, Dud, Seuri, Thorsa, Udvarnuk, Zachy, Zerend, Bekas, Kerÿs, Setz, Zygethffeö, Kezeügye. Nota quod villa Markus data est cum undecim domibus, Aqua cum quadraginta domibus; Thura cum duodecim mansionibus operariorum; Degust cum septemdecim mansionibus; Keüres cum decem domibus; Zakalus cum quatuor mansionibus; Gyuros cum duabus mansionibus; Tamasd similiter cum duabus; Bas<Bekas> cum sex domibus; Bessenyeü Too cum quinque mansionibus; Suur cum duodecim domibus piscatorum, et piscina; Zad Hodos cum duodecim mansionibus; Viznek cum viginti domibus; Dud cum sedecim domibus. In villa Seuri sunt viginti vinee cum novem mansionibus: Thura cum undecim domibus; Udvarnuk cum triginta mansionibus servorum; Zachy cum novem mansionibus; Zerend cum sex mansionibus; Torsa cum sex domibus iobbagionum; Kerües cum sex mansionibus vinitorum et duodecim vineis; Zachy cum sex domibus equitum; in Zetz due mansiones vinitorum cum quatuor vineis; Zigethkut cum sex domibus equitum; in Kesztheltz due vineae cum vinitoribus; Zigetfeu sex mansiones cum totidem vineis; Kezüge et Danil date sunt a marchaldo Item Augustinus similiter dedit Iray Thukis cum octo mansionibus. Preter hec Petrus dedit duas mansiones servorum».

Doc. Nr. 13.

1181.

In nomine sancte trinitatis et individue unitatis. Bela dei gratia Hungarie, Dalmacie, Crouacie Rameque rex in perpetuum. Regie serenitatis decus extolitur, cum cuiuslibet pauperis iura ita sicut alicuius divitis equa lance deservit et pro posse satagit, ut peremniter illibata consisstant. Noscatur igitur omnis in Christo renatus, quod cum quidam iobagiones monasterii¹⁾ gloriose dei genitricis semperque virgines Marie, quod Kulchey comes iuxta fluvium Zamos fondavit, ad Tatar et ad Paulum filium Maradek fugissent et eos filii predicti monasterii Stephanus scilicet et Konchi filii Petri et Achileus filius Achilei in presentia nostra requirerunt, nos eis Farkasium palatinum comitem iudicem constituimus, cuius iusto mediante iudicio per prestaldum nostrum Posam scilicet filium Gervasii super dictos iobagiones ad terram ecclesie in villa Geruley, de qua prius fugierant, precepimus redigi. Et ne aliquis . . . de iustitia ecclesie de cetero aliquis in . . . occuparet, predia ecclesie cum omnibus metis, suis per . . . assignari. Prima igitur meta mon<aster>ii est cum villa Philipi secunda cum villa Zizna, <tertia> cum villa . . . sunt iobagiones in equis servientes, quorum nomina sunt ibi etc. ¹⁾ Disce ultra Zamis data duo predia scilicet Tykud et Drahut. Terminus predii Tykod est cum villa Penchy et cum villa

¹⁾ așa în textul latin publicat.

Saul, inde per viam ad Bilkā et per angulos Bilkā a mēdia parte recte ad Chapunos, inde ad parvum Eger, inde ad Mies Eger circa piscinam Ana, que tota monasterio pertinet; inde per mēdiam partem Kerkthov et per finem Arok usque Zamos, per Zamos rursus usque metam Cuse, amplius iuxta pratum tendit ad monticulum et ad metam Macha usque ad Zamos. In eodem predio sunt iobagiones in equis servientes. Terminus predii Darouch incipit ab exitu Morothwa, que tota pertinet monasterio, inde cum Gabrian de parvo monte, a quo ad magnum montem et tendit circa silvam Gadasyn, inde ad metam Topolan et ad metam p... inde iterum ultra Zamos as metam Cuse. In eodem predio sunt iobagines in equis servientes. Terminus predii nomine Zekeres incipit cum Bezeny de Bozan ad longam silvam, ad Lizkova inde Otrogla transit per finem piscine Mesteri, inde perperum transit per a . . . finem eiusdem piscine ad Ered, inde ad Ocokur, inde ad lacum Sarolyan, a quo tendit ad viam ad ulmum inde ad <p>issc<inam> . . . Saar et per fluvium rursus iterum ad Bosan. In eodem predio sunt iobagiones in equis servientes, sicut tal . . . rem. Habet etiam in silva predictum monasterium quatuor predia, quorum nomina sunt hec: Seta, Gebusa, Mil . . . Tur, quorum prima meta tendit cum Bechy per fluvium . . . urnu usque ad fluvium Cuni inde . . . Sebespatak et de campo Ekewr et inde ad Sonkad, inde ultra Tur ad caput Ered et . . . montem . . . inde iuxta Talnok inde ad Filesd, inde Rakathya, inde ultra Chapolnuk ad montem a quo recte ad angulum Saar, inde circa Busam ad meta ¹⁾ Penige, inde de fine Kemereu ad montem, ad angulum Saar, inde per fluvium ad silvam Vetzew, inde ad Cuncul et per medium Tur usque Ticiam, per medium Ticie rursus . . . usque ad primam metam. In hiis tamen duobus prediis in dimidia parte terre scilicet Milota et T . . . versus orientem a fine Kelchei Eger et Filesd a tutamen ad tutamen et defensionem ecclesie . . . ad primam metam ville Mand scilicet filiis ecclesie communiter cum abbate predia conservire sed, ita quod ab ecclesia predia illa fas eis non sistet alienari. In predio Tur sunt duo custodes silvarum, quorum hec nomina sunt . . . et alii qui faciunt, quid eis precepitur et unum molendinum cum molendinario nomine Eleus. In predio Cheke sunt equites, quorum nomina etc. ¹⁾ et alii qui faciunt, quideis precipitur et unus custos silvarum, cuius nomen Cheke. In predio Gebusa sunt equites, quorum nomina etc. et alii . . . autem villa singulis annis debet ecclesie bovem triennem, porcum unius anni, cubulum mellis, quelibet domus XX denarios, idriam cerevisie, cubulum annone, gallinam, duos panes. In hiis omnibus supradictis prediis sunt XXXIII mansiones servorum, duodecim aratra, septuaginta equi, centum pecora, CC porci cum pastore nomine Pud, CCC oves. Ut igitur prelibate ecclesie iustitia perenniter maneat inconcussa, nec sit, qui ei con-

¹⁾ așa în textul latin publicat.

tradidere presumptat, ob venerationem beate virginis ad petitionem filiorum ecclesie presentes litteras regii sigilli munimine iussimus insigniri anno incarnationis dominice millesimo C octagesimo primo, Nicolao Strigoniensi archiepiscopo existente, Andrea Colocensi arhiepiscopo, Petro Agriensi episcopo, Mico-dino Jauriensi episcopo, Jaus Vaciensi episcopo, Farcasio palatino comite, Dyoni-sio Bachiensis comite, Esew Bichoriensi comite, Nicolao Zathmariensi comite, Galany aule regie cancellario qui quartam hanc annotavit.

Doc. Nr. 17

1181>.

. . . Suffraganei Colocensis sunt: episcopus Sunadensis vel a fluvio preterlabente Morisensis, habens duo millia marcarum, episcopus Biarch, cuius sedes dicitur Orosiensis¹⁾ habens mille marcas, episcopus Ultrasilvanus habens duo millia marcarum . . . Idem habet de sale suo XVI millia marcas. Idem habet de pedagogiis et passagiis et mercatis seu foris, que omnia sua sunt XXX millia marcarum. Idem habet de alienis hospitibus regis de Ultrasilvas. XV millia marcarum. Idem habet de sua tertia parte de septuaginta duobus comitibus suis de redditibus anno XXV millia marcarum. Unusquisque comitum LXXII semel in anno regem Ungarie procurat, et antequam de mensa surgat dona dat munus centum marcarum, et aliquis eorum IIC marcas. In quibus ad minus presumitur summa solius regis larga computatione X mille marcarum.. Et preter hec dona regine, et filiorum regis magna in argento, seu panno, sericis et equis. Et preter hec omnia²⁾ populus terre regi facit victum plenarium.

Doc. Nr. 18

1191 Decembrie 20.

Celestinus episcopus servus servorum dei venerabili fratri . . . Strigoniensi archiepiscopo salutem et apostolicam benedictionem. Tue devotionis fervorem quam circa Romanam ecclesiam et nos specialiter habes, certis rerum indiciis cognoscens tuis desideriis duximus et petitionibus annuendum et tam in coronatione regis, iuxta quod in registro bone memorie clementis predecessoris nostri habetur inscriptum, tibi privilegium confirmamus, quam etiam regie domus officialium prepositos vinculo anathematis alligandi et in causis spiritualibus iudicandi plenam et illibatam tuam fraternitatem habere decernimus potestatem, ita siquidem, ut nullus Ungarici regni prelatorum nisi tu solus, sicut etiam in regia concessione habetur, beate memorie predeces-

¹⁾ E vorba de localitatea Olaczi, care s'a contopit cu Oradea.

²⁾ La Fejér (*Codex regni Hungariae*, II, p. 218) in locul acestui cuvânt: *tricesima*.

sortis nostri Alexandri auctoritate ac nostra tue ecclesie confirmata, id presumptione qualibet audeat attentare. Cum autem ecclesia Theutonicorum Ultrasilvanorum in preposituram sit liberam instituta, et eisdem, quibus <et alie> prepositure exempte, libertatis <insignibus redimita, et eam> authentico stricto carissimus in Christo filius noster Bela illustris rex Ungarie studuit communire, quam etiam dilectus filius noster Gregorius sancte Marie in Porticu diaconus cardinalis tunc apostolice sedis legatus privilegii sui munimine roboravit et apostolica post modum auctoritas confirmavit, eandem institutionem ratam habentes precepimus nostri registri serie contineri, perenni memoria duraturam. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius noverit se incursurum. Datum Laterani, XIII Kalendas Januarii, pontificatus nostri anno prima.

Doc. Nr. 19

<1192-1196>.

Gregorius de sancto Apostolo dei gratia sancte Marie in Porticu diaconus cardinalis, apostolice sedis legatus omnibus in Christo fidelibus, ad quos litere presentes devenerint, salutem et orationem in domino. Ne quorumlibet sopite questiones materiam recidive contentionis inveniant, quod salubriter et bene dispositum est, perpetuam debet stabilitatem obtinere et iuxta maiorum monita literarum memorie commendari, ne processu temporis in dubiam questionem deveniat, quod definitive calculum constat sententie suscepisse. Cunctis igitur fidelibus volumus notum fieri, quod cum occasione huius verbi desertum, quod verbum est in privilegio gloriosi et illustris domini regis Bele et nostro ad preces eiusdem regis impetrato a nobis et obtento super constitutione prepositure Ultrasilvane, quam fecimus, cum prius officium legationis gessimus in Ungaria, questio esset orta inter venerabilem fratrem nostrum Adrianum Ultrasilvanum episcopum et dilectum amicum nostrum P. prepositum Cibiensem pro eo, quod occasione prefati verbi prepositus diceret generaliter omnes Flandrenses ecclesie sue fuisse suppositos, e contra episcopus responderet, dominum regem et nos intellexisse de illis dumtaxat, qui tunc erant in illo solo deserto, quod gloriose memorie Geysa rex Flandrensibus concessit, et de illis, qui in eodem tantummodo deserto erant habitaturi, et eo processum esset, quod questio eadem ad dominum papam fuisset delata, et inde ad nos remissa, utpote ad eum, cui interpretatio prefati verbi domini regis mente et voluntate explorata deberet esse certissima. Prefatus illustris et gloriosus rex ad interrogationem nostram hanc interpretationem Vesprimii in presentia magnatum suorum pro-

mulgavit, quod non fuit eius intentionis tempore constitutionis prepositure nec postea, quod alii Flandrenses preposito essent subditi, nisi qui tunc tantummodo habitabant in deserto, quod sancte recordationis Geysa pater suus Flandrensibus concesserat, et in eodem futuris temporibus essent habitaturi. Nos vero idem cum domino rege sentientes et eandem interpretationem habentes in animo predictum verbum sic interpretamur, quod de nullis aliis Flandrensibus intelleximus nec alios prepositure supposuimus, nisi dumtaxat illos, qui tempore, quo ipsam preposituram constituimuse in illo tantum habitabant et erant habitaturi deserto, quod Geysa rex Flandrensibus prioribus concessit. Et ut hec nostra et domini regis interpretatio omni tempore plenum robur et firmam stabilitatem obtineat, has inde literas scribi mandavimus et sigillo nostro fecimus sigillari.

Doc. Nr. 24

1198.

In nomine sancte trinitatis et individue unitatis Hemericus, Dei gracia Hungarie Dalmacie, Croacie Rameque rex in perpetuum. Regie serenitatis clemencia universos Christi fideles protegere consuevit et tueri, specialius tamen ecclesias dei presertim in iis, que a sanctis progenitoribus suis salubriter sunt ordinata. Hinc est, quod nos piis predecessorum nostrorum vestigiis insistentes, tributum castri Bychor de Kewres ad usum episcopi et fratrum ecclesie Waradiensis ex donacione beati Ladislai regis tempore sue fundacionis collatum, divine retributionis intuitu et pro remedio anime patris nostri recolende memorie Bele regis presentis scripti patrocino confirmamus. Item contulimus eidem ecclesie beati Ladislai regis . . . Ut autem huius nostre donacionis series perpetue stabilitatis obtineat firmitatem, presentem paginam sigilli nostri munimine iussimus roborari. Datum per manus magistri Catapani, Agriensis episcopi, aule regie cancellarii, anno dominice incarnationis M. C. XCVIII.

Doc. Nr. 25

1199 Decembrie 14.

Innocentius episcopus servus servorum dei venerabili fratri Adriano Ultrasilvano episcopo salutem et apostolicam benedictionem. Quoniam ea, que per ordinem iudicialis examinis rationabiliter sunt decisa, nulla debent temeritate rescindi, sed perpetue stabilitatis robore confirmati, presentium literarum auctoritate statuimus, ut si aliquod scriptum contra sententiam, que contra Flandrenses sacerdotes, qui positi sunt in terra sancti Michaelis quondam decimali, super iure parochiali pro te lata est, per subreptionem appareat impetratum viribus

careat, et tuis in posterum rationibus non obsistat. Illud quoque decernimus et per presentes tibi literas indulgemus, ut si venerabilis frater noster . . . Strigoniensis archiepiscopus vel Cibiniensis prepositus aut ipsi Flandrenses presbiteri preter conscientiam tuam et procuratoris tui in gravamen tuum iudices aliquos impetraverint, quos vel habeas adversarios vel manifeste possis probare suspectos ad recusandum illos liceat tibi sedem apostolicam appellare, etiam si in commisionis literis appellationis sit remedium interclusum. Datum Laterani, XIX Kalendas Januarii.

Doc. Nr. 41

< circa 1202 — 1203 >

Jobagionum nomina: Mopad cum duobus, Petrus, Benes cum uno, Orassag cum uno, Peter cum uno. Nomina illorum qui serviunt decano: Amen, Focate cum uno, Cozma, Adrian, Michal, Janos, Tersa, Jacob cum fratre, Juna cum uno, Demäter cum tribus, Mada cum filio, Herseg, Col, Raselon. Vinitorum nomina: Petur cum uno, Paul cum uno, Gnegsi cum uno, Lesse cum fratre, Seris cum uno, Ton cum uno, Petur cum duobus, Niged, Forcos, cum duobus et duobus fratribus.

In eadem villa habet ecclesia duodecim vineas. In villa Juvenin vinitorum nomina: Bucud, Egud cum duobus fratribus, Miclous cum uno fratre; in eadem villa sunt tres vinee. In villa Golosa ecclesia habet septem sortes de terra, vinitorum nomina: Soncor cum uno, Johannes cum duobus, Dega cum tribus, Tumpa cum filio, Carasim, Suga cum filio, Johannes cum tribus, Seryd, Wssod, Syk cum uno et isti cum aliis silvam habent communem. In eadem villa ecclesia habet decem vineas. Villa ecclesie que dicitur Sencural in orientali parte tenet metas cum villa abatis de Pankotha in capite montium iuxta paludem usque ad nemus. Deinde vadit verus septemtrionem et ibi incipit habere metam cum populo Derrisi. Deinde cum populo Sancisspirit¹⁾ et per quasdam reflexiones protenditur usque ad tres metas Zakarie. Deinde usque Büquerq¹⁾ et sic eundo in orientali parte iuxta silvam vadit ad Secutelek, deinde ad Faston et sic ad nemus de Bessenyaw et per nemus protenditur usque ad villam eiusdem Bessenyaw. Deinde cum populo Agriensi et sic protenditur usque ad montes. In meridionali vero parte habet montes pro meta et sic per montes revertitur ad priorem metam. Vinitorum nomina sunt hec: Nanas cum uno, Tok, Modoros cum duobus, Bendu cum tribus, Jardan cum uno, Buna, Moxad cum uno, Utled cum uno, Fener cum uno, Gogorz, Simak. Ductorum animalium nomina: Jacobus, Cozma cum uno, Raassasey cum uno, Teca cum duobus, Boson cum tribus. Nomina illorum qui dant mel: Ragud cum duobus, Chennu, Boka cum quatuor, Fonsol cum fratre, Varad cum uno, Otos cum uno, Colont, Rompa

¹⁾ Aşa în textul latin publicat.

cum fratre. Nomina iobagionum: Joachim cum uno, Sebesthien cum duobus, Joannis. Ibi sunt undecim vinee ecclesie, In villa Mghyer ¹⁾ ecclesia habet quintam partem de terra, homines qui ibi sunt communem silvam habent cum aliis. Vinitorum nomina: Gima cum uno, Belquer cum uno, Peta, Ehcend, Rec cum duobus, Varou cum fratre, Nemel cum duobus et cum tribus fratribus, Queus cum uno, Scarandi cum uno, Teca cum uno; Rigou cum uno, Jurgu cum duobus, Halales, Artifices sunt hii: Stephan cum uno, Zemper cum tribus fratribus. Eorum qui dant mel nomina sunt: Figud cum uno, Joan. In eadem villa vinee sunt quatuordecim et unus iobagio Ermech. Villa Bard habet metas versus occidentem cum villa tavarnicorum que dicitur Bessenew in Soczanon iuxta magnam viam et protenditur usque ad nemus de Bessenew. Inde vertitur versus septemtrionem et habet metas cum terra Sanctispiritus, iuxta silvam que dicitur Benaberke super ripam Eer et sic protenditur versus orientem et tenet metam cum Johanne filio Coboarcz; deinde ad Homorb, inde ad Eer et ad Mequerec, postea ad Vasaformio et ibi habet metam cum villa Alqueri et sic protenditur versus meridiem et tenet metas cum villa Felquery. Deinde cum terra ecclesie de Batur et sic revertitur ad priorem metam. Iobagionum nomina sunt hec: Becud cum duobus et uno fratre, Simon, Forc cum tribus fratribus, Scemscu cum fratre, Martin cum uno, Mogy, Haland cum uno, Clemens cum duobus, Michadeus, Stephan, Runchy cum duobus, Banis cum fratre, Marcel cum uno et cum uno fratre, Pousa, Carassum, V. cum quinque, Vink cum quinque fratribus. Viodol cum duobus, Bug cum tribus, Fermul cum uno, Peter Paul, Peter, Mathias cum fratre, Boz cum uno et uno fratre, Marzel, Gervas, Paul magnus cum duobus, Rodus cum duobus fratribus, Jochun cum uno, Pous cum fratre, Orman cum fratre, Qucus, Brisa cum uno, Iohannes cum uno, Vid cum tribus, Iniz cum uno, Mandus cum duobus fratribus, Queig, Iaczy, Bal cum uno, Jog, Sakalon. Nomina illorum qui dant mel sunt hec: Petur cum duobus, Martin cum uno, Mauog vinitor cum duobus, Arden tormator ¹⁾, qui annuatim debet ecclesie quinquaginta scutellas et ibi habet ecclesia tres vineas. In villa Felquer ecclesia habet duas sortes et locum ad duas curias. Nomina iobagionum: Mondou cum duobus, Togodou cum duobus, Pousa, Albeus cum duobus, Ambreus cum uno, unusquisque istorum sortem habet cum villanis et si numerus creverit, crescunt et sortes. Villa Chwba in occidentali parte habet metam super Crisium et de Crisio protenditur versus septemtrionem usque Sigunafuga, deinde Solumamezew. Inde ad Hiduste et sic ad Fayg, deinde ad Scumunihoresta, inde vadit ad metas sancti Ladislai, deinde ad viam Bise, inde ad Kertfew, deinde ad Nadoshaczya, inde ad Nadatheleke, deinde ad Hongassa, inde Dabusaere et sic protenditur versus orientem.

¹⁾ aqa in textul latin publicat.

tem ad Crisium et per Crisium revertitur ad priorem metam, que incipit in occidentali parte. In eadem villa nomina iobagionum: Vilek cum duobus filiis, Momolk cum uno, Vida cum uno, Mogd cum duobus, Beke cum uno, Heimor cum uno, Saul cum duobus, Sconnuk cum uno, Mogris cum uno, Fulcus cum duobus. Illorum nomina qui dicuntur vulgo Sulga: Filupa cum uno, Pousa cum duobus, Vnuca cum uno. Villa Saris in orientali parte habet metam, super paludem que dicitur Saris et per paludem protenditur versus occidentem et intrat aliam paludem que dicitur Heulgies et sic protenditur versus septemtrionem et intrat in Fuk et per Fuk vadit ad fluvium qui dicitur Hodus et per Hodos iuxta pontem et molendinum versus orientem protenditur, inde per Hodus iuxta alium pontem intrat in Apakere, deinde in paludem <que> dicitur Holmohugh et sic revertitur ad priorem metam, ubi intrat Holmohwgh in Saris. In eadem villa iobagionum nomina <sunt hec>: Vrunned cum duobus filiis, Nitra cum uno, Thomas, Fila, Modustu cum duobus, Numfy cum uno, Inus cum uno, Justa cum uno. Tavarnicorum nomina: Gusuen cum uno, Esleu cum duobus. Qui vulgo dicuntur Sulga, horum nomina sunt: Serid cum uno, Cepre cum uno, Johannes cum duobus, Totu cum uno, Cibu cum duobus, Cekas cum uno. In alia villa Saris, ubi sunt venatores Byhoriensis castri, ecclesia habet quinque mansiones, scilicet Verbe cum duobus filiis, Eterez cum uno, Tarcand cum uno, Furnod cum duobus, Jacob cum uno. Isti habent terram communem cum villanis eiusdem ville, ei si numerus eorum augmentabitur, debent eis augmentari et sortes. Villa Humorok habet in occidente metas super Crisium cum villa Buken, inde ad monticulum qui dicitur Buc, deinde ad Narhod, inde Qrud, et sic vertitur ad septemtrionem et habet metam super fossatam et tendit ad Komlokerekku, deinde ad caput fossate et sic versus orientem protenditur et sic habet metam cum villa Adia, inde ad Scily, deinde ad Archiare, inde ad Er, et sic per Er ad tres fossatas, deinde incipit cum villa Jeneu tenere in quatuor locis inde per parvam fossatam vadit ad Olquereie, deinde per Scet ad parvam fossatam et sic ad Crisium et per Crisium vertitur versus meridiem et transit Crisium et iuxta nemus habet metam cum predio Sbanca et sic usque ad nemus predicti predii Subanca et per viam vertitur versus occidentem ad Crisium et sic ad priorem metam. In eadem villa nomina iobagionum sunt hec: Domit, Ilaris, Johannes cum uno filio, Olnus cum tribus, Benus cum duobus, Eliseus, Secad cum duobus, Bok, Pica, Chupa, Vis, Vitalius, Benjamin cum duobus, Vnuca cum tribus, Petur, Gregor. Aranduk cum duobus, Sancir cum uno, Saul, Sela cum uno, Numhiu cum quatuor, Erdeus cum uno, Kilian cum tribus, Tecsha, Boz cum uno, Micus cum uno, Sceulend cum uno, Forcus cum uno, Fulcus cum duobus, Miga, Semen cum duobus, Andre cum tribus, Sotmos, Sopus cum duobus, Solon, Bucdu cum duobus, Hobyeg cum fratre, Vederej, Benedic, Peucec cum uno, Tod, Aranduk,

Mikus, Somak. Qui vulgo dicuntur Sulga, horum nomina sunt: Obus cum uno, Jordan cum uno, Ba . . . iula, Simus, Bosu cum duobus fratribus, Eleus, Magus cum uno, Mica cum tribus, Toca, Vosod cum uno et cum fratre, Micusa cum tribus, Buca, Sceud cum duobus, Sous, Taca, Bedes cum uno, Tolord cum duobus, Forcos, Feit cum uno, Legen cum duobus, Egebes, Ficoc, Bena, Vsum cum tribus, Nela cum uno, Cenes cum tribus, Hedus, Vsod, Juan cum duobus. Curriferorum nomina sunt hec: Isip cum duobus, Hogoris cum uno, Puca cum duobus, Fortast cum duobus, Medened cum duobus, Foimed, Sukmer, Saul cum duobus, Cosma cum uno, Benedic cum uno, Odussa cum uno, Voda cum duobus, Som cum uno, Elusa cum uno, Rema, Leseu cum duobus, Vicos cum uno, Dumon cum uno, Johannes cum uno, Turda cum uno, Acilleus cum tribus, Juad cum quatuor fratribus. Udornicorum nomina sunt: Herceg cum tribus filiis, Vendeg cum uno, Tata cum tribus, Tata. Villa Regnen in orientali parte incipit metas habere cum Byhœiensⁱ castro versus orientem et sic tenet metas usque ad meridiem et ordinatim procedit versus occidentem, postea recte protenditur usque ad metas custodientium portas eiusdem castri, et sic vadit ad tres fossatas, postea incipit metas tenere cum villa Paca et sic super fossatas et sic iungitur meta ecclesie cum meta Phillipi comitis, deinde versus orientem protenditur et est iuxta viam meta illa que divit metas Oliuery . . . revertitur versus meridiem et habet unam metam, cum vertitur versus orientem et protenditur versus meridiem, usque ad locum qui dicitur N . . . nihg et versus ecclesiam et de ecclesia ad priorem metam revertitur. In eadem villa vinitorum nomina sunt hec: Moc cum quatuor filiis, Peter, Peca. Paul, Bunalci, Vthadi cum tribus, Tenca, Peter, Carthin, Munos cum duobus, Teca, Tecusa, Rada cum quatuor, Zacheus, Zachu, Fortst¹⁾ Rauosti, Paulus cum duobus, And, Bosur, Otmar cum fratre, Lotiba cum duobus, Forcosu, Vros, Cocudi cum uno, Seca, Paul cum tribus, Wassa, Votos, Beques, Ressa cum fratre, Stepan cum uno, Capan, Bulsu, Nuqucz, Samudi, Sentu, Petur. Aratorum nomina hec: Paul cum uno filio, Nicolaus cum duobus. Nomina iobagionum sunt hec: Dersi cum uno, Bolosu cum uno, Fiza cum duobus, Petur, Petus, Bersa, Nepedi cum duobus, Sanctus, Forcossi, Senta cum duobus, Solassi cum duobus, Cosma, Ihoa<n>, Obrid, Leta cum uno, Karachin, Saul, Chessuga, Mossa cum tribus, Fichur, Petessa, Kasudi cum uno, Veca, Queissi cum uno, Ta . . . Tecu . . . Villa Bodol metam incipit habere in portu Bodol et tendit usque ad Villam Bwaz et inde iuxta villam vadit et protenditur in campum et sic usque ad montem qui vocatur Pudas, inde prodenditur prope villam Bissena<m>, et inde ad montem Cisy et per montem Cisu vadit ad montem qui dicitur Orox et de monte Orox per medium stagnum procedit ad caput Orox et ibi est ter-

¹⁾ așa în textul latin publicat.

minus mete de villa Gamar. Inde usque ad orientem protenditur et inter duas fossatas habet metam, postea reflectitur versus meridiem, et per geminos montes protenditur et est una meta que dicitur Coppo, inde vadit ad altiorem montem et sic protenditur ad montem qui vocatur Zeleus, postea ad montem qui est iuxta fossatam, recte ad metam unam et sic protenditur usque ad metam de villa que vocatur Begey postea ad metam unam que est prope sepulcrum cuiusdam hominis et est ibi terminus de villa Burbu et inde vertitur ad eandem fossatam et per fossatam descendit usque ad aquam Bodol et de fossata illa transir aquam Bodol, et ultra Bodol est insula que per circuitum vadit usque predictum portum. Jobagionum nomina sunt: Olodar cum tribus filiis, Teta, Pous, Petrus, cum uno filio Jarsen, Becons, Bodon, Baga, Petons, Sompos, Stephanus cum duobus, Michael cum uno, Otons cum uno, Fortasius cum duobus, Kelye, Pentek, Stesus, Senus. Nomina udornicorum hec sunt: Morus: cum duobus filiis, Tetus, Latamas, Agus cum quatuor, ex quibus Boda cum tribus filiis, Bodos, Orod, Bodamer cum duobus, Casarait cum uno, Pota, Kata cum uno, Gega cum duobus. Villa Kemey qui alio nomine nuncupatur Ellen, habet metam iuxta aquam Kengel et tenet metam cum filiis comitis . . .

Doc. Nr. 45

1204 Aprilie 16.

Innocentius episcopus etc. venerabili fratri . . . Waradiensi episcopo et filio . . . abbati de Petis Vesprimensis diocesis, salutem etc. Significavit nobis carissimus in Christo filius noster . . . rex Ungarorum illustris, quod quedam ecclesie monachorum Grecorum in regno Ungarie constitute per incuriam diocesanorum episcoporum, et per ipsos Grecos, qui valde sunt, sicut asserit, dissoluti, penitus destruuntur, a nobis supplicans humiliter et devote ut auctoritate nostra unus fieret episcopatus ex ipsis, qui nobis nullo mediante subesset, vel abbates aut prepositi Latini constituerentur in illis, per quorum studium et diligentiam earundem ecclesiarum status posset in melius reformari. Nos igitur eiusdem regis petitionibus inclinati, discretioni vestre per apostolica scripta mandamus, quatinus ad predictas ecclesias accedentes inquiratis diligenter veritatem, utrum per ipsos monachos Grecos eadem monasteria in religionis observantia valeant reformari, utrumne de diocesanorum episcoporum consensu unus fieri poterit episcopatus ex illis, qui nobis sit immediate subiectus, et quod super iis inveneritis, fideliter conscribentes sub testimonio sigillorum vestrorum ad nostram presentiam destinetis, ut per inquisitionem vestram instructi securius in eodem negotio procedere valeamus. Interim autem ad corectionem eorum impendatis operam efficacem. Datum Laterani XVI Kal. Maii <Pontificatus nostri Anno Septimo>.

Doc. Nr. 46

1204.

In nomine sancte trinitatis et individue unitatis. Hemiricus dei gratia Hungarie, Dalmatie, Chroacie, Rame Servieque rex in perpetuum. Quanto pluribus innotescit uniuscuiusque forma exemptionis vel contractus, eo quod ab humana tardius evanescat memoria maioris roboris percipere consuevit incrementum.¹⁾ Hinc est quod ad universorum tam presentium quam futurorum notitiam volumus pervenire, quod Johannem Latinum inter Theutonicos Transilvanenses in villa Riuetel commorantem propter servitium suum, quod nobis multoties intulit; cum tota suorum heredum successione ex omni officio predictorum Theutorum et etiam aliorum talium regia benignitate exemimus, et tali libertate²⁾ donavimus, ut tam ipse quam ipsius heredes in aula regia liberam habeant conservandi facultatem, nec in aliquo alicui de rebus suis vel possessionibus, tam in domibus quam in aliis, quas usque modo acquisivit vel adhuc acquirere poterit, exactionem aliquam vel tributum, vel ipse vel heredes sui dare de cetero teneantur, nisi in armis militaribus, in quibus nobis et regno tali libertate donati servire tenentur. Concessimus etiam ei, ut ante alium iudicem preter nos et illum qui iudicat filios iobagionum³⁾ nostrorum, nuallatenus cogatur in aliquo respondere. Ut autem huius regie concessionis series firma et invariabilis in perpetuum permaneat, presentem paginam in rei testimonium intitulatam sigillo nostre imaginis fecimus communiri. Datum per manus Petri Albensis prepositi et aule regie cancellarii, anno ab incarnatione domini M CC IIII. Venerabili Johanne Colocensi archiepiscopo, Ugrino Strigoniensi archielecto et Jauriensi episcopo, Calano Quinqueecclesiensi episcopo, Desiderio Chenadiensi episcopo, Symone Waradiensi episcopo, Wallermo Ultrasilvano episcopo; Benedicto palatino, Ypochyobano et Bachiensi comite, Julia Nitriensi et curiali comite, Tiburcio Budrugiensi comite, Chepano Supruniensi comite.

Doc. Nr. 53.

1206.

Andreas dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie Lodomerieque rex in perpetuum. Cum regie serenitatis inter sit universorum regni sui hospitum libertatem, qua benigna illos nature manus beavit, illibatam inviolatamque debere conservare, speciali tamen quadam familiaritate horum utilitati ac

¹⁾ in text; *ingrementum*.

²⁾ in text; *libertati*

³⁾ in text; *hiobagionum*

quieti tenetur insudare, quos et nobilitas generis exornat¹⁾ et provida priorum regum deliberatio acceptiores habuisse dignoscitur et digniores. Proinde primos hospites regni de tribus villis Ultrasilvanis Karako videlicet, Crapundorph et Ramos quos²⁾ ex progenitorum nostrorum traditione sollicitam adhibentes circumspeditionem magis preci <pue i>nter alios regni hospites cognovimus, benignius intuentes, et eorum securitati ac statui, regio mansuetudinis beneficio pullulante, tali eos ob reprimendam posteriorum presumptionem libertatis gratia, quam et antecessorum nostrorum privilegiis obtinuerunt, dotavimus quod coram nullo prorsus iudice in agendis quibuslibet suis causis astare aliquatenus teneantur, nec vaivode aut officialibus suis suo astare iudicio compellat pro tempore constitutus ultra silvas, nec aliqui vaivodarum³⁾ descendere super eos possit, nisi a benevolentia ipsorum invitatus fuerit ab eisdem, a collectarum etiam quibus alii Saxones obligantur sint immunes pensione. Nec ob custodiam confiniorum excubent in exploratione, neque etiam, nisi quando rex in propria persona in regnum exterum processerit in exercitum ire teneantur. Concedimus etiam eisdem, quod secundum ritum sue gentis viventes, neque de vineis, quas ipsi plantaverint, alicui persone tributa persolvere, neque de porcis vel ceteris animalibus suis, que in libera eorundem silva pascuntur, aliquid alicui nomine decimarum vel tributorum debeant impendere, sed omnium curiarum comitum . . . ie protectionis in perpetuum gaudeant munimine. Quod ut ratum ac stabile perduret in posterum, sigillo nostro confirmamus. Datum per manus Gocholci Orodienensis prepositi, aule regie cancellarii, anno ab incarnatione domini M CC sexto. Venerabili Johanne Strigoniensi archiepiscopo existente Pertoldo Colocensi, Willermo Transilvano; Cepano palatino et comite Baciensi, <Benedicto vaivo>da.

Doc. Nr. 77

1211 <după Mai 7>.

In nomine sancte trinitatis et individue unitatis. Andreas dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Galitie Lodomirieque rex in perpetuum. Inter regalis excellentie insignia, quibus recolende memorie antecessorum nostrorum recolenda memoria insignitur, istud excellentius et commendabilius pre ceteris invenitur, commendandis hospitibus largioris liberalitatis dexteram porrigere,

¹⁾ in text; *exhormat*.

²⁾ in text; *quas*.

³⁾ in text; *volvadarum*.

quorum conversatio et utilis esse regno discernitur et oratio deo commendabilis esse reperitur. Hinc est quod pie recordationis parentum nostrorum vestigia pio desiderio amplectentes, et eterne vite bravium cum eis post presentem cursum apprehendere cupientes, cruciferis de hospitali sancte Marie, quod quandoque fuit in Jerusalem, sed modo peccatis exigentibus situm est in Acaron, caritatis intuitu quandam terram Borza nomine, ultra silvas versus Cumanos licet desertam et inhabitatam contulimus pacifice inhabitandam et in perpetuum libere possidendam, ut et regnum per conversationem eorum propagatam dilatetur et elemosina nostra per orationem eorum ad remedium anime nostre et parentum nostrorum coram summo deo deportetur. Preterea eis concessimus, quod si aurum vel argentum ibi in predicta terra Borza inventum fuerit, una pars ad fiscum pertinebit, reliqua ad eos devolvetur. Insuper libera fora et tributa forum eiusdem terre eis totaliter indulsimus, et ad munimen regni contra Cumanos castra lignea et urbes ligneas construere eos permisimus. Statuimus etiam, quod nullus vaivoda supet eos descensum habeat, liberos denarios et pondera eis remisimus, et ab omni exactione immunes et liberos eos esse permisimus Nullius iudicio sive iurisdictioni nisi solius regis subiaceant, iudicem inter se eligentes super se constituent. Nos vero premisos cruciferos in possessionem supra dicte terre Borza per pristaldum nostrum Fecate Juna nomine iussimus introduci, qui predictam terram perambulaverit et eam ad verbum Michaelis vaivode certis metis circumsignatam ipsis assignavit. Prima vero meta huius terre incipit de indagibus castri Almage et procedit usque ad indagines castri Noilgiant, et inde progreditur usque ad indagines Nicolai, ubi aqua defluit que vocatur Alt, et sic ascendendo per Alt usque ubi Tortillou cadit in Alt; et iterum vadit usque ad ortum eiusdem Tertillou, et ab ortu que Timis vocatur progreditur usque ad efflucum aque, que Borsa nominatur; deinde, sicut montes nivium complectuntur eandem terram, tendit usque in Almagiam. Terra vero hec tota, sicut praedicti montes et flumina ipsam circumeunt, vocatur Borza. Licet autem istud quod caritatis gessimus intuitu, apud eum, qui caritas est, nulla celet temporum oblivio, nos tamen ad cautelam in posterum presentem elemosinam sigilli nostri iussimus corroborari testimonio. Datum per manus magistri Thome aule regie cancellarii et Vesprimensis prepositi, anno ab incarnatione domini MCCXI. Venerabili Johanne Strigoniensi archiepiscopo, reverendo Bertoldo Colocensi electo et bano existentibus, Calano Quinqueecclesiensi, Boleslao Watiensi, Cathapano Agriensi, Symone Waradiensi, Desiderio Cenadiensi, Wilhelmo Transilvano, Gothardo Zagradiensi, Petro Geuriensi, Roberto Vesprimiensi ecclesias feliciter gubernantibus. Poth palatino et Mussuniensi comite, Michaeli vaivoda existentibus, Petro Bachiensis, Julia Budrigiensis, Bancone Bichoriensis et curiali comite regine, Marcello Keweiensis et curiali comite Nicholao Psoniensis comitatus tenentibus. Regni nostri anno septimo.

Doc. Nr. 82

1212 <după Mai 7>.

In nomine sancte trinitatis et individue unitatis. Andreas dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Galitie Lodomirique rex in perpetuum. Amplioris beneficium libertatis regia benignitate congrue merentur percipere, qui se regie mansuetudini sponte sua subiiciunt et quorum labor regno commodum et oratio assidua pie creditur vitam perpetuam obtinere. Favorabili itaque desiderio fratris Theoderici cruciferi hospitalis sancte Marie de Acaron, que quondam fuit in Jerusalem, regio favore condescendentes, sibi et fratribus constitutis in terra ultra silvas, quam eis ad custodiendum confinium ibi contulimus, talem et tantam concessimus libertatem, quod nullus monetariorum ultra silvas terram eorum intret, vel presumat eos in aliquo molestare; sed dicto fratri Theoderico et sibi succedentibus tantum dent nummularii de nova moneta pro argento, quod sufficiat populo ibi conversanti, et ne populus ibi habitans ab eis in aliquo gravetur, dictus frater Theodoricus vel quicumque magister in loco eius fuerit, pro argento illo dictis nummulariis satisfacere et respondere teneatur, eo quod ipsi in confinio illo tamquam novella plantatio sunt positi et assiduos Cumanorum patientes insultus se pro regno tamquam firmum propugnaculum de die in diem morti opponere non formidant. Et ut istud eis ratum et firmum permaneat, presentem paginam sibi iussimus sigilli nostri caractere insigniri. Datum per manus Thome Albensis prepositi et totius Hungarie cancellarii, anno ab incarnatione domini MCCXII. Venerabili Johanne Strigoniensi archiepiscopo, reverendo Bartholdo Colocensi archiepiscopo et vaivoda existentibus, Calano Quinqueecclesiensi, Cathapano Agriensi, Wilhelmo Transilvano, Roberto Vesprimiensi ecclesias feliciter gubernantibus. Banc palatino et Posoniensi comite, Martino bano existentibus, Julia Bachiensi et curiali comite, Andrea Budrigiensi, Mica Bichoriensi comitibus. Regni nostri anno octavo.

Doc. Nr. 91

1213,

Wilhelmus dei gratia Transsilvanus episcopus universis ad quos litere presentes pervenerint salutem in vero salutari. Quoniam viros religiosos et soli deo militantes in amplexu caritatis, sicut iustum est et honestum, regere volumus et fovere, ideo iustis postulationibus fratrum Hospitalis sancte Marie in Jerusalem de domo Teutonicorum annuentes in terra que Borza nuncupatur, quam vacuam et regia donatione immo potius proprio sanguine adepti sunt et a quotidianis paganorum defendunt incursibus se omnibus periculis subiicientes, ab universis eiusdem terre incolis presentibus et futuris liberam percipiendi

decimas eisdem fratribus de consensu capituli nostri concessimus facultatem, eo tamen excepto, quod si Ungaros vel Siculos ad dictam terram transire contingerit, nobis et ecclesie nostre in decimis teneantur respondere. Institutiones etiam sacerdotum in ecclesiis in eadem terra edificandis presentatione tamen eorum Ultrasilvano episcopo facienda libere concedentes, ita tamen, quod prenominati fratres nobis et successoribus nostris, si ad partes illas nos contingeret declinare, cum iusto et canonico equitaturarum numero debitam exhibeant procuracionem, causarum etiam criminalium maxime earum, que ad sacerdotum pertinent depositionem, nobis iurisdictionem penitus relinquentes. Actum publice anno verbi incarnati MCCXIII. Presentibus domino Bertoldo Colocensi archiepiscopo, Rollando preposito Budensi, Nicolao comite filio Borcy, Orbatio comite et aliis quam pluribus, presentibus etiam canonicis Albensibus Roberto cantore, Egidio archidiacono, magistro Rogero archidiacono, Hugone archidiacono, Esau domini Transsilvani episcopi iconomo et ceteris.

Doc. Nr. 108

1218 Aprilie 19.

Honorius episcopus servus servorum dei dilectus filiis magistro et fratribus hospitalis sancte Marie Teutonicorum Jerosolimitani salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod iustum est et honestum tam vigor equitatis quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur efectum. Cum igitur venerabilis frater noster Wilhelmus Ultrasilvanus episcopus considerans pericula et labores, quos terram de Burza vacuum et inhabitatam vobis a carissimo in Christo filio nostro Andrea rege Ungarorum illustri, ad cuius dominium pertinere dignoscitur, regia libertate collatam, defendendo a paganorum incursibus sustinetis, decimas ipsius terre ab eius incolis tam futuris quam presentibus exsolvendas, necnon et ecclesias edificandas ibidem domui vestre de consensu capituli sui concesserit, decimis Ungarorum et Siculorum, si eos ad dictam terram transire contingeret, et presentatione a vobis de presbyteris instituendis in ipsis ecclesiis facienda, necnon iurisdictione causarum criminalium, que ad destitutionem pertinent sacerdotum, procuracione quoque iuxta formam canonicam moderata, si eum ad partes illas venire contingeret, sibi ac suis sucesoribus reservatis, nos vestris iustis precibus inclinati, concessionem ipsam, sicut pie ac provide facta est et in ipsius episcopi literis super hoc factis plenius continetur, auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Quarum tenorem ad maiorem firmitatem iussimus de verbo ad verbum presentibus annotari. <Urmează documentul episcopului Wilhelm privind ordinul Teutonilor din țara Bârsei din

1213». Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Laterani, XIII Kalendas Maii, pontificatus nostri anno secundo.

Doc. Nr. 113

1219.

In nomine sancte trinitatis et individue unitatis. Andreas Dei gratia Hungarie, Dalmacie Croacie, Rame, Servie, Gallicie Lodomerique Rex in perpetuum. Cum regum omnium et regnorum potentia, pax et securitas sola suorum fidelitate consistant, merito apud regie serenitatis providentiam fidelitatis firmitas ceteris est virtutibus politicis preferenda, et quanto nunc hominibus ex corruptela seculi senescentis infectis, et in malum pronis existentibus, ea rarior invenitur, in terris; tanto carior est habenda et premiis amplioribus compensanda. Hinc est, quod nos inventam in venerabili patre Johane Strigoniensi archiepiscopo et eiusdem ecclesie canonicis constantissime fidelitatis prerogativam, perpetue memorie duximus commendandam eamque, etsi insufficienter, utpote omnem premii temporalis affluentiam transcendentem, liberaliter tamen regia decrevimus largitate donandam. Cum enim nos assumpte peregrinationis debitum reddituri ultra mare in subsidium terre sancte fuisset profecti et ex regie sollicitudinis providencia regnum, positum in pace optima et quiete, commissemus nostris fidelissimis, iamdicto Johanni archiepiscopo et aliis quibusdam, in statu, in quo nobis recedentibus fuerat gubernandum; quamplurimi potentum et nobilium regni, satellites sathanne, regiam non verentes offendere maiestatem, nostris dispositionibus ausu presumpserunt nephario contraire, pacem perturbantes et Hungariam hostiliter affligentes. Memoratus autem archiepiscopus iniunctorum sibi a nobis constantissimus observator, cum eligeret mori magis, quam ipsorum militis consentire, ab eisdem tyrannis rebus omnibus et redditibus spoliatus, captus cum iniuria et summo dedecore extra Hungariam est eiectus ubi pro nostra gratia libenter omnem sufferens inedia, usque ad nostrum reditum exulavit. Canonici etiam memorati plurimis et gravissimis dampnorum et iniuriarum penis et passionibus afflicti, in sue fidelitatis proposito immobiliter permanserunt. Nos igitur in tante fidelitatis memoriam et compensationem, in passionum et afflictionum suarum quandam consolationem, eisdem canonicis in Ultrasilvanis partibus dedimus quandam terram, que Wynchy vocatur, cum udvornicis nostris et eorum heredibus in perpetuum possidendam, dilecto ac fidei nostro Nevke Woywode iniungentes, ut eos auctoritate nostra induceret

in possessionem et dominium terre prefate et dictorum udvornicorum. Qui convocatis omnibus, quorum oportuit convocari, et presentibus, quorum ad hoc exigebatur presentia; sepedictam terram, certis circumquaque metis et terminis, nullis contradicentibus, assignatam, canonicis tradidit sepius nominatis. Cuius terre prima meta progreditur ab eadem villa Wynchy et transit fluvium, qui dicitur Soust, et fit prima meta in via iuxta metam ville Kuen, ville videlicet Sancti Regis; inde tendit per eundem fluvium superius ad metam Muton, per quinque vel sex metas et ibi fit meta in loco qui dicitur Teluksad; et inde dirigitur per locum, ubi secatur fenum, et vadit ad locum, nomine Bundrov, et ibi vicinatur mete Dimisiensis Ecclesie et Pastuh; et inde tendit ad locum, qui dicitur Tulgistue, et ibi vicinatur cum villa que dicitur Liqui populis castrensis, et ascendit ad radicem montis, qui Nyr dicitur; inde descendit ad locum Zudtelke; et inde ad locum Toutnetkuta; et inde transit vallem et vicinatur cum Ecclesia de Eperies; et inde descendit ad sepulchrum sacerdotis Orod; et inde ad stagnum Chazar; et inde revertitur versus Morisium ad pratum Mycula et ibi sunt due mete, altera Sancti Adalberti, altera de Eperies. Preterea eadem villa de Wynchy habet aliam terram et super illa habet silvam super montem Guchbun et ibi sunt due mete, altera Sancti Adalberti, altera Gyule; et inde transit fluvium Eurmenes, et vadit ad montem magne fagi; et inde ad metam ville Myroslov, et inde ad montem Cachon, et inde revertitur ad Sycozov. Nomina autem memoratorum udvornicorum in eadem terra commemorantium hec sunt: Cuzma, Bessu, Scesun, Scese, Andre, Andreas, Fakas, Jacobus, Hysce, Bundu, Kuke, Ruga, Regus, Varous, Farcas, Abel, Stephan, Elemdu, Zalas, Iohannes, Scegne, Lessev, Fele, Farkas, Sune, Torda, Bud, Such, Povka, Ereu, Fele, Reuka, Bech, Teth, Cuzma, Ytheu. Unde, quia, non minus collatorum conservatio, quam conferendorum pro cuiusque meritis premiorum ratio ad sollicitudinem pertinet regie maiestatis; in huius nostre donationis testimonium et perpetuam firmitatem presentem paginam sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum per manus Cleti aule regie cancellarii et prepositi Agriensis ecclesie anno ab Incarnatione Domini M. CC. XIX. Eodem venerabili Johanne superius et sepius nominato Strigoniensi, reverendo Ugrino Colocensi, archiepiscopis existentibus, Desiderio Chenadiensi, Willelmo Ultrasilvano, Roberto Wesprimiensi, Jacobo Wachiensis, Stephano Zagrabiensi, Thoma Agriensi, Bartholomeo Quinqueecclesiensi, Cosma Yauriensi, Alexandro Waradiensi Episcopis, ecclesias, feliciter gubernantibus. Nicolao palatino et comite Supruniensi, Jula bano et comite Zonugiensi, Ochuz curiali comite regine et comite Budrugiensis, Dionisie magistro thavarnicorum et comite Novi Castri, Jula fratre Ratold curiali comite regis et comite Kewensi existentibus. Benedicto filio Samud Nitriensi, Johanne Albensi, Batiz Musuniensi, Smaragdo Posoniiensi et ceteris comitatus tenentibus, regni nostri anno sextodecimo.

Doc. Nr. 116.

1220 Decembrie 15.

Honorius episcopus etc. dilectis filiis . . abbati et priori Egriensi et . . preposito Orodienſi Cenadienſis diocesis salutem etc. Ex insinuatione venerabilis fratris . . Cenadienſis episcopi nobis innotuit, quod cum ipse in reditu peregrinationis sue a translatione corporis beati Thome martiris Cantuarienſis per Papiensem transierit civitatem, G. et J. fratres, ac eorum socii cives Papienses ipsum equis, pecunia et rebus aliis, quia venerabilis frater noster . . Waradienſis episcopus quandam mutuo ab eis receperit summam pecunie, sicut apparebat in publico exinde instrumento confecto, nec de ipsa, ut ipsi dicebant, satisfecerat, spoliaverunt. Unde pro eodem Cenadienſi episcopo nobis fuit humiliter supplicatum, ut dignaremur, quod indemnis conservari debeat, providere. Cum autem illius res in huiusmodi casu in predicti episcopi Waradienſis solutionem cesserint debitorum, eidem nostris dedimus litteris in mandatis, ut prefato episcopo Cenadienſi satisfactionem de rebus suis sic ablatis exhibeat competentem, ut per ipsum conservetur indemnis, qui pro ipso rerum suarum sustinuit detrimentum. Quocirca discretioni vestre per apostolica scripta mandamus, quatenus si dictus episcopus, quod mandamus, neglexerit adimplere, vos super hoc, quod iustum fuerit, sublato appellationis impedimento, statuere minimè postponatis, facientes quod statueritis auctoritate nostra firmiter observari. Testes etc. Quod si non omnes etc. Datum Laterani XVIII. Kal. Januarii, pontificatus nostri anno quinto.

Doc. Nr. 137.

1222.

In nomine sancte Trinitatis et individue unitatis. Andreas dei gracia Hungarie Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie Lodomerieque rex in perpetuum.

Quoniam libertas tam nobilium regni nostri, quam eciam aliorum, instituta a sancto Stephano rege, per aliquorum regum potenciam ulciscencium aliquando iram propriam, aliquandio eciam attendencium consilia falsa iniquorum hominum, vel sectancium propria lucra, fuerat in quam plurimis diminuta, multociens ipsi nobiles nostri serenitatem nostram et predecessorum nostrorum, regum suorum, precibus, et instancia multa pulsaverunt super reformatione regni nostri.

Nos igitur eorum petitioni in omnibus satisfacere cupientes, ut tenemur, presertim quia inter nos et eos occasione ac ¹⁾ iam sepius ad amaritudines

¹⁾ așa în textul latin publicat.

non modicas est processum, quod, ut regia honorificencia plenius conservetur, convenit evitari; hoc enim per nullos alios melius fit, quam per eos. Concedimus tam eis, quam aliis hominibus regni nostri libertatem a sancto rege concessam. Ac alia ad statum regni nostri reformandum pertinencia salubriter ordinamus in hunc modum:

1. Ut annuatim in festo sancti regis, nisi arduo negotio ingruer. firmitate fuerimus prohibiti, Albe teneamur solempnizare. Et si nos interesse non poterimus, palatinus procul dubio ibierit pro nobis, ut vice nostra causas audiat et omnes servientes, qui voluerint, libere illuc, convenient.

2. Volumus eciam, quod nec nos, nec posterī nostri aliquo tempore servientes capiant, vel destruant, iavore alicuius potentis, nisi primo citati fuerint et ordine iudiciario convicti.

3. Item nullam collectam, nec liberos denarios colligi faciemus. Super predia servientium, nec domos, nec villas, descendemus, nisi vocati. Super populos eciam ecclesiarum ipsorum nullam penitus collectam faciemus.

4. Si quis serviens sine filio decesserit, quartam partem possessionis filia optineat, de residuo sicut ipse voluerit, disponat. Et si morte perventus disponere non potuerit, propinqui sui qui eum magis contingunt, obtineant, et si nullam penitus generationem habuerit, rex optinebit.

5. Comites parochiani predia serviencium non discuciant, nisi causa monetarum et decimarum. Comites curia parochitani¹⁾ nullum penitus discuciant, nisi populos sui castri. Fures et latrones biloci ragales¹⁾ discuciant, ad pedes tamen ipsius comitis.

6. Item populi coniurati in unum, fures nominare non possint, sicut consueverant.

7. Si autem rex extra regnum exercitum ducere voluerit, servientes cum ipso ire non teneantur, nisi pro pecunia ipsius, et postreversionem iudicium exercitus super eos non recipiet. Si vero ex adversa parte exercitus venerit super regnum, omnes universaliter ire teneantur. Item si extra regnum cum exercitu iverimus, omnes, qui comitatus habent, vel pecuniam nostram, nobiscum ire teneantur.

8. Palatinus omnes homines regni nostri indifferenter discuciat. Sed causam nobilium, quæ ad perdicionem capitis, vel ad destruccionem possessionum pertinent, sine consciencia regis terminare non possit. Iudices vicarios non habeant, nisi unum in curia sua.

9. Curialis comes noster, donec in curia manserit, omnes possit iudicare et causam in curia incoatam ubique terminare. Sed manens in predio suo, pristal-cum dare non possit, nec partes facere citari.

¹⁾ a, a în textul latin publicat.

10. Si quis iobagio habens honorem, in exercitu fuerit mortuus eius filius vel frater congruo honore sit donandus. Et si serviens eodem modo fuerit mortuus, eius filius, sicut regi videbitur, donetur.

11. Si hospites videlicet boni homines, ad regnum venerint, sine consilio regni ad dignitates non promoveantur.

12. Uxores decedencium vel condempnatorum ad mortem per sententiam, vel in duello succumbentium, vel ex quacumque alia causa, non fraudentur dote sua.

13. Iobagiones ita sequantur curiam, vel quocumque proficiantur, ut pauperes per eos non opprimantur, nec spolientur.

14. Si quis comes honorifice se iuxta comitatus sui qualitatem non habuerit vel destruxerit populos castri sui, convictus super hoc coram omni regno dignitate sua turpiter spoliatur cum restitutione ablatorum.

15. Agazones, caniferi et falconarii non presumant descendere in villis servientium.

16. Integros comitatus vel dignitates quascumque in predia seu possessiones non conferemus perpetuo.

17. Possessionibus etiam, quas quis iusto servicio obtinuerit, aliquo tempore non privetur.

18. Item servientes, accepta licencia a nobis, possint libere ire ad filium nostrum, seu a maiori ad minorem, nec ideo possessiones eorum destruantur. Aliquem iusto iudicio filii nostri condempnatum vel causa incoata coram ipso, priusquam terminetur coram eodem, non recipiemus, nec e converso filius noster.

19. Iobagiones castrorum teneantur secundum libertatem a sancto rege institutam. Similiter et hospites cuiuscumque nationis secundum libertatem, ab inicio eis concessam, teneantur.

20. Decime argento non redimantur, sed sicut terra protulerit vinum vel segetes persolvantur. Et si episcopi contradixerint, non iuvabimus ipsos.

21. Episcopi super predia servientum equis nostris decimas non dent nec ad predia regalia populi eorundem decimas suas apportare teneantur.

22. Porci nostri in silvis, vel pratis serviencium non pascantur contra voluntatem eorum.

23. Nova moneta nostra per annum observetur, a Pasca usque ad Pasca. Et denarii tales, sicut quales fuerunt tempore regis Bela.

24. Comites camere, monetarii, salinarii, et tributarii, robiles regni sint, Wyszmalite et Iudei fieri non possint.

25. Sales in medio regni non teneantur, nisi tantum in Zoloch et in Scegoed et in confiniis.

26. Possessiones extra regnum non conferantur. Si alique collate, vel vendite, populo regni ad redimendum reddantur.

27. Marturine iuxta consuetudinem, a Colomanno rege constitutam, solvantur.

28. Si quis ordine iudiciario fuerit condemnatus, nullus potentum eum possit defendere.

29. Comites iure sui comitatus tantum fruuntur, cetera ad regem pertinentia, scilicet cybriones, tributa, boves et duas partes castrorum, rex obtineat.

30. Item preter hos quatuor iobagiones, scilicet palatinum, banum et curiales comites regis et regine, duas dignitates nullus teneat.

31. Et ut hec nostra tam concessio, quam ordinacio sit nostris, nostrorumque successorum temporibus in perpetuum valitura, eam conscribi fecimus in septem paria litterarum et aureo sigillo nostro roborari. Ita quod unum par mittatur domino pape et ipse in registro suo scribi faciat. Secundum penes hospitale. Tertium penes templum. Quartum apud regem. Quintum in capitulo Strigoniensi. Sextum in Colocensi. Septimum apud palatinum, qui pro tempore fuerit, reserventur. Ita quod, ipsam scripturam pre oculis semper habens, nec ipse, deviet in aliquo in predictis, nec regem, vel nobiles seu alios consenciat deviare ut et ipsi sua gaudeant libertate, ac propter hoc nobis et successoribus semper existant fideles, et corone regie obsequia debita non negentur. Statuimus eciam, quod si nos, vel aliquis successorum nostrorum aliquo unquam tempore huic dispositioni contraire voluerit, liberam habeant harum auctoritate, sine nota alicuius infidelitatis, tam episcopi, quam alii iobagiones ac nobiles regni nostri, universi et singuli, presentes et posteri, resistendi et contradicendi nobis et nostris successoribus in perpetuum facultatem.

Datum per minus Celty, aule nostre cancelarii, Agriensis ecclesie prepositi. Anno verbi incarnati M.C.C.XX.II. Venerabili Johanne Strigoniensi reverendo Ugrino Colocensi archiepiscopis existentibus. Desiderio Chanadiensi; Roberto Wesprimiensi; Thoma Agriensi; Stephano Zagrabiensi; Alexandro Waradiensi; Bartholomeo Quinqueecclesiensi; Cosma Iauriensi; Benedicto Wac<iensi episcopis> existentesibus. Regni nostri anno XVII.

Doc. Nr. 139.

< circa 1222 >.

Ego Andreas dei gratia Ungarie rex notum facio omnibus literas presentes videntibus, quod castrum quod Crucpurg nominatur, quod cruciferi de Borza de novo construxerant, cum pratis circa illud castrum adiacentibus contuli eisdem cruciferis de Borza in perpetuum. Unde districte precipio omnibus, quatenus nullus presumat de cetero dictos cruciferos super dicto castro et pratis prohibere vel molestare.

Doc. Nr. 145.

1223 <după Noembrie 30>.

In nomine sancte trinitatis et individue unitatis. Andreas dei gratia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie Lodomericeque rex in perpetuum Cum quolibet iusta petitio apud regie serenitatis excellentiam sit admittenda illa maxime mereri censetur obtentum que ab animo divinitus inspirato procedens prodit velle petentis largiendo terrena lucrari celestia et temporalibus Institutis acquirere sempiterna. Hinc est quod ad universorum notitiam tenore presentium pervenire volumus, quod cum fideli et dilecto clerico nostro magistro Gocelino propter indecidue fidelitatis obsequia montem sancti Michaelis cum ecclesia et terra sibi pertinente situm in Ultrasilvanis partibus, quem de Zebe-niensi ecclesia in concambium terre Borothnik receperamus simul cum omnibus suis pertinentiis eodem iure libertatis quo nos obtinueramus libere ac pacifice iure perpetuo possidendum per fidelem nostrum Pouka filium Ceci Eliahim contulissemus, postmodum processu temporis divinitus sibi inspirante pro iemedio anime sue intuitu eterne retributionis quo unusquisque generaliter indiget, monasterio de Kerch contulisset, accedens ad nostram presentiam multa precum postulavit instantia, quod donationi sue assensum preberemus et privilegio regie auctoritatis confirmarem. Cum igitur regie maiestatis intersit cuiusque iura integra conservare et piis dispositionibus auctoritatem impendere iustas eius petitiones et optimam intentionem considerantes favorem adhibuimus condignum prenominaum itaque montem simul cum ecclesia et terra cum suis pertinentiis eodem titulo libertatis, quo iam dictus magister Gocelinus per nos possederat, in presenti pagina adnotatam fecimus auctoritate nostri privilegii perennari prememorato monasterio iure perpetuo possidendam. Prima meta terre montis sancti Michaelis incipit ab oriente in pede alpium et descendit per torrentem descendantem ab ipsis alpibus versus villam Ruetel metis assignatis secus rivulum usque ad viam, que ducit de ipso monte ad villam Ruetel, inde transit ipsam viam et ascendit per quandam viam usque ad metam que dividit territoria de villa Hermani et de villa Ruetel, inde tendit sub pede montis vinearum de villa Hermani et per quandam semitam que ducit ad Insulam Christianam usque verticem montis nemorosi et per ipsum verticem ascendit iterum in alpes versus occidentem et ibi terminatur. Item etiam confirmamus in presenti privilegio terram quam prius eidem monasterio contuleramus exemptam de Blaccis pro remedio anime nostre per fidelem ac dilectum nostrum Benedictum tunc temporis vaivodam assignari facientes. Meta vero huius terre incipiens a fluvio Alt, ubi, finis est cuiusdam insule ascendit per paludem que vocatur Eguerpotak usque fagos que dicuntur Noge-bik et in fine dictarum fagorum

cadit in rivulum qui dicitur Arpas et exinde per eundem rivulum ascendit usque alpes et per alpes veniens versus australem plagam descendit in rivum qui dicitur Kurchz et per eundem rivum venit in fluvium Alt et sic terminatur. Ut autem huius nostre confirmationis series salva semper et inconcussa permaneat, presentem concessimus paginam sigilli nostri munimine in perpetuum roboratam. Datum per manus Cleti aule nostre cancellarii et Agriensis prepositi, anno dominice incarnationis millesimo CC. XX. III. Strigoniensi sede vacante reverendo Wgrino Colocensi archiepiscopo existente, Desiderio Chenadiensi, Roberto Vesprimiensi, Stephano Zagrabiensi, Thoma Agriensi, Briccio Vaciensi, Bartolomeo Quinqueecclesiensi, Reginaldo Ultrasilvano et aliis episcopis ecclesias dei gubernantibus. Julia palatino et comite Budrogiensi, Salamone baro, Nicolao curiali comite regine et comite Supruniensi, Botez aule nostre curiali comite et comite Bekesiensi, Buzad Posoniensi, Martino Musuniensi, Laurencio Wyuariensi et aliis comitibus comitatus tenentibus. Regni autem nostri anno vigesimo.

Doc. Nr. 146.

1223 Decembrie 12.

Honorius episcopus...venerabili fratri...¹⁾ episcopo Ultrasilvano salutem. Quod dilecti filii... magister et fratres domus sancte Marie Theotonicorum terram Boze et ultra montes nivium propter paganorum insultus vastam usque ad proxima tempora et desertam noviter inhabitare ceperunt, ipsorum paganorum impetu non sine multo discrimine refrenato, eis ad meritum, nobis ad gaudium et toti populo Christiano provenit ad profectum, propter quod ipsi fratres ei inhabitatores terre predictae non sunt lacessendi iniuriis, sed beneficiis confovendi, quatenus numerus fidelium terram ipsam inhabitantium ad paganorum terrorem et Christianitatis subsidium feliciter augeatur. Cum autem terra ipsa secundum indulgentias dictis fratribus ab apostolica sede concessas, nullum preter Romanum pontificem episcopum habeat vel prelatum, tu, sicut eorum nobis conquestio patefecit, in ea tibi iurisdictionem indebitam usurpare contendens, presbyteros et clericos ipsius terre ad synodum tuam vocas, et tam ab eis quam a laicis decimas et alia episcopalia iura niteris extorquere, in eos, si tue non satisfaciunt voluntati, interdicti et excommunicationis sententias de facto, cum de iure nequeas, proferendo. Nolentes igitur aliquatenus sustinere, quod iidem fratres indebite, presertim contra nostras indulgentias molestentur, fraternitati tue per apostolica scripta firmiter precipiendo mandamus, quatenus si quas forte de facto in clericos vel alios habitatores ipsius terre sententias protulisti eas de facto quoque non differes revocare, ab eorum gravamine taliter

¹⁾ Rainaldus.

conquiescas, quod nec ipsi iustam habeant materiam conquerendi, nec nos tibi durius scribere compellamur. Qui cum domum eorundem fratrum sic rore nostre gratie rigaverimus, ut eam de humili statu ad altum tempore nostro provectam plantationem nostram non incongrue appellare possimus, illam ea prerogativa diligimus caritatis, quod eis indigna gravamina non possemus in patientia tolerare. Noveris autem, nos venerabili fratri nostro...¹⁾ Strigoniensi archiepiscopo mandavisse, ut nisi iuxta mandatum nostrum curaveris revocare sententias, si quas in sepe dictos incolas protulisti, ipse illas, tamquam a non suo iudice promulgatas, denunciaret nullas esse. Datum Laterani, II. Idus Decembris, anno octavo.

Doc. Nr. 151.

224 Aprilie 30.

Honorius episcopus etc. dilectis filiis... magistro et fratribus hospitalis sancte Marie Teutonicorum Jerosolimitani salutem etc. Gratia deo et hominibus ordinis vestri religio promeretur, ut vestris favorabilibus desideriis favorabiliter annuamus, quatenus eiusdem ordinis nova plantatio eo felicius incrementa suscipiat, quo largius fuerit rore apostolice gratie irrigata. Petistis siquidem, ut terram Boze et ultra montes nivium, quam propter paganorum insultus vastam usque ad proxima tempora et desertam largitione carissimi in Christo filii nostri Andree regis Ungarorum illustris adepti esse noscimini et noviter inhabitare cepistis, ipsorum paganorum impetu non sine multo personarum vestrarum discrimine refrenato, in ius et proprietatem apostolice sedis recipere dignaremur, asserentes, quod fideles libentius transibunt in eius coloniam, si eam viderint apostolice sedis esse speciali dominationi subiectam, sicque fiet, ut terra, que lata et spatiosa culturibus indiget, facile populetur et numerus habitantium in eadem ad ipsorum paganorum terrorem et securitatem fidelium atque ad utilitatem non modicam terre sancte feliciter augeatur. Vestris ergo piis precibus benignius annuentes prefatam terram in ius et proprietatem beati Petri suscipimus, et eam sub speciali apostolice sedis protectione ac defensione perpetuis temporibus permanere sancimus. Ad hec cum eadem terra secundum indulgentias vobis ab apostolica sede concessas, nullum preter Romanum pontificem habeat episcopum vel prelatum, presentium auctoritate districte inhibemus, ne quis archiepiscopus vel episcopus in terram ipsam vel incolas eius interdicti vel excommunicationis sententiam sine speciali auctoritate apostolice sedis promulgare presumat vel iurisdictionem quamlibet exercere, sed ad archipresbyterum, quem per venerabilem fratrem nostrum... Strigoniensem archiepiscopum tunc episcopum

¹⁾ Thomas.

Agriensem, prefici fecimus ipsi terre, habeat clerus eiusdem populusque recursus pro questionibus emergentibus inter eos aliisque articulis, qui ecclesiasticam auctoritatem iurisdictionemve requirunt et possunt per alium quam episcopum expediri. Ea vero que desiderant pontificalis dignitatis officium, ut puta chrisma, oleum sanctum, ordinationes clericorum et dedicationes ecclesiarum seu altarium a quocumque malueritis, recipietis, episcopo apostolice sedis communionem et gratiam obtinente, quousque ipsius terre populus, divina favente gratia, sic fuerit augmentatus, ut dignum sit proprium ei episcopum provideri. In recognitionem domini et percepte a sede apostolica libertatis duas marcas auri, quas voluntate spontanea obtulistis, nobis unam et fratribus nostris aliam, in festo resurrectionis dominice annis singulis persolvitis. Nulli ergo etc. protectionis, inhibitionis, constitutionis et concessionis etc. Si quis etc. Datum Laterani, II. Kalendas Maii, anno octavo.

Doc. Nr. 153

1224 Aprilie 30.

Honorius episcopus... dilectis filiis... archipresbitero et clero ac populo terre Boze et ultra montes nivium salutem... Quantam de vobis geramus sollicitudinem et quanto affectu ad incrementum vestrum ac tranquillitatem et commodum intendamus, ex eo potestis colligere manifeste, quod vos et terram vestram in ius et proprietatem ecclesie Romane suscepimus et libertatibus nonnullis curavimus communire, sicut apostolice litere, quas super hiis dilectis filiis... magistro et fratribus hospitalis sancte Marie Teutonicorum Jerosolimitani dominis dicte terre concessimus, vos poterunt plenius edocere. Monemus igitur universitatem vestram et hortamur in domino per apostolica vobis scripta mandantes, quatenus sicut ecclesie Romane filii speciales de gratia nostra et favore securi hiis, que ad divini nominis cultum et dilatationem pertinent populi Christiani, tota sollicitudine, toto studio intendentes inter vos servetis vinculum mutue caritatis et pacis, per quam et parve res creverunt, et magne in sua magnitudine conservantur. Cum autem aliquae inter vos questiones emeruerint, que auctoritatem ecclesiasticam iudiciumve requirant, ad archipresbiterum vestrum, quem ad hoc ipsum prefici fecimus, recurratis, ut questionibus ipsis per sollicitudinem eius concordia iudiciove sopitis, pax et tranquillitas vestra inconcussa servetur. Unde volumus et vobis iniungimus auctoritate presentium, ut eidem archipresbitero, cui corrigendi excessus omnium vestrum et specialiter clericorum concessimus potestatem, tamquam pastori vestro reverentiam congruam exhibentes, salubribus monitis et mandatis ipsius intendatis et obediat humiliter et devote. Datum Laterani, II. Kalendas Maii, anno octavo.

In nomine sancte trinitatis et individue unitatis. Andreas dei gratia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie Lodomerieque rex in perpetuum. Sicut ad regalem pertinet dignitatem, superbiorum contumaciam potenter opprimere, sic etiam regiam decet benignitatem, oppressiones humilium misericorditer sublevare et fidelium metiri famulatum et unicuique secundum propria merita retributionis gratiam impertiri. Accedentes igitur fideles hospites nostri Theuthonici Ultrasilvani universi ad pedes maiestatis nostre humiliter nobis corquerentes sua questione suppliciter nobis monstraverunt, quod penitus a sua libertate qua vocati fuerant a piissimo rege Geysa avo nostro excidissent, nisi super eos maiestas regia oculos solite pietatis nostre aperiret, unde pre nimia paupertatis inopia nullum maiestati regie servitium poterant impertiri. Nos igitur iustis eorum querimoniis aures solite pietatis inclinantes ad presentium posterorumque ¹⁾ notitiam volumus devenire, quod nos antecessorum nostrorum piis vestigiis inherentes pietatis moti visceribus pristinam eis reddidimus libertatem. Ita tamen quod universus populus incipiens a Waras usque in Boralt cum terra Siculorum terre Sebus et terra Daraus unus sit populus et sub uno iudice censeantur, omnibus comitatibus praeter Chibiniensem cessantibus radicitus. Comes vero quicumque fuerit Chibiniensis nullum presumat statuere in predictis comitatibus, nisi sit infra eos ²⁾ residens et ipsum populi eligant, qui melius videbitur expedire, nec etiam in comitatu Chibiniensi aliquis audeat comparare pecunia. Ad lucrum vero nostre camere quingentas marcas argenti dare teneantur annuatim, nullum predialem vel quemlibet alium volumus infra terminos eorundem positum ab hac excludi redditione, nisi qui super hoc gaudeat privilegio speciali. Hoc etiam eisdem concedimus, quod pecunia, quam nobis solvere tenebuntur seu dignoscuntur, cum nullo alio pondere nisi cum marca argentea quam piissime recordationis pater noster Bela eisdem constituit, videlicet quintum dimidium fertonem Chibiniensis ponderis cum Coloniensi denario, ne discrepent in statera solvere teneantur. Nunciis vero, quos regia maiestas ad dictam pecuniam colligendam statuerit, singulis diebus, quibus ibidem moram fecerint, tres lotones pro eorum expensis solvere non recusent. Milites vero quingenti infra regnum ad regis expeditionem servire deputentur, extra vero regnum centum, si rex in propria persona iverit si vero extra regnum iobagionem miserit sive in adiutorium amici sui sive in propriis negotiis quinquaginta tantummodo milites mittere teneantur nec regi ultra prefatum numerum postulare liceat nec ipsis etiam mittere teneantur. Sacerdotes vero suos libere eligant et electos representent et ipsis decimas persolvant

¹⁾ In textul luat ca bază de editori (din 1317); *presentium posterorumque*.

²⁾ In textul luat ca bază de editori (din 1317); *eas*.

et de omni iure ecclesiastico secundum antiquam consuetudinem eis respondeant. Volumus et etiam firmiter precipimus, quatenus ipsos nullus iudicet nisi nos vel comes Chibiniensis, quem nos eis loco et tempore constituemus. Si vero coram quocumque iudice remanserint, tantummodo iudicium consuetudinarium reddere teneantur, nec eos etiam aliquis ad presentiam nostram citare presumat, nisi causa coram suo iudice non possit terminari. Preter vero supra dicta silvam Blacorum et Bissenorum cum aquis usus communes exercendo cum predictis scilicet Blacis et Bissenis eisdem contulimus, ut prefata gaudentes libertate nulli inde servire teneantur. Insuper eisdem concedimus, quod unicum sigillum habeant, quod apud nos et magnates nostros evidenter cognoscatur. Si vero aliquis eorum aliquem convenire voluerit in causa pecuniali, coram iudice non possit uti testibus, nisi personis infra terminos eorum constitutis, ipsos ab omni iurisdictione penitus eximentes. Salesque minutos secundum antiquam libertatem circa festum beati Georgii octo diebus, circa festum beati regis Stephani octo et circa festum beati Martini similiter octo diebus omnibus libere recipiendos concedentes. Item praeter supra dicta eisdem concedimus, quod nullus tribunariorum nec ascendendo nec descendendo presumat impedire eos. Silvam vero cum omnibus appendiciis suis et aquarum usus cum suis meatibus, que ad solius regis spectant donationem, omnibus tam pauperibus quam divitibus libere concedimus exercendos. Volumus etiam et regia auctoritate precipimus, ut nullus de iobagionibus nostris villam vel predium aliquod e regia maiestate audeat postulare, si vero aliquis postulaverit, indulta eis libertate a nobis contradicant. Statuimus insuper dictis fidelibus, ut cum ad expeditionem ad ipsos nos venire contigerit, tres des census tantum solvere ad nostros usus teneantur. Si vero vaivoda ad regalem utilitatem ad ipsos vel per terram ipsorum transmittitur, duos descensus, unum in introitu et unum exitu solvere non recuset. Adiicimus etiam supra dictis libertatibus predictorum, quod mercatores eorum ubicumque voluerint in regno nostro libere et sine tributo vadant et revertantur, efficaciter ius suum regie serenitatis intuitu prosequentes. Omnia etiam fora eorum inter ipsos sine tributis precipimus observari. Ut autem hec que ante dicta sunt firma et inconcussa permaneant in posterum, presentem paginam duplicis sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum anno ab incarnatione domini M CC XXIII., regni autem nostri anno vicesimo primo.

Doc. Nr. 167.

1225 Iunie 12.

Honorius episcopus etc. dilectis filiis... de Linewelt... de Kerz et... de Egris abbatibus Pataviensis, Ultrasilvane et Cenadiensis diocesum salutem etc. Dolemus quoties audimus carissimum in Christo filium nostrum Andream

illustrem regem Ungarie aliquid facere, quod sue fame obviet et saluti etc. furantur. Unde prenominationem regem rogandum duximus monendum ac observandum in domino Jesu Christo, ut hoc prudenter attendens... per eosdem. Ideoque discretioni vestre per apostolica scripta mandamus, quatenus ad loca ipsa personaliter accedentes, limites in prefato privilegio dicti regis expressos curetis inspicere diligenter, et si videritis ipsos fratres aliquid extra eosdem terminos temere occupasse, nostra eis auctoritate iniungere procuretis, ut ea prefato regi libere restituant sine mora. Quicquid inveneritis supra premissis et feceritis, nobis fideliter relaturi, ut si quid reamanserit questionis, nostre provisionis studio sopiatur. Ad hec mandavimus dicto regi, ut et vos predicta libere investigare permittat et suos cum vestris mittat nuntios, si sibi videbitur expedire, investigationis huiusmodi seriem inspecturos, certus quod sicut iniusta sepe dictorum fratrum gravamina sustinere in patientia nolumus, sic iura eis illa sibi volumus conservare, cum eundem tamquam egregium et catholicum principem habemus in visceribus caritatis. Quod si non omnes etc. Datum Tibure, II. Idus Junii anno nono.

Doc. Nr. 168.

1225 Iunie 12.

Honorius episcopus... carissimo in Christo filio¹⁾ illustri regi Ungarie salutem... Dolemus, quoties audimus, te aliquid facere, quod fame tue obviet et saluti, desiderantes ut ea semper facias, per que deo et hominibus debeas complacere. In tuis siquidem privilegiis perspeximus contineri, quod terram Boze ac ultra montes nivium fratribus domus Theotonicorum regia liberalitate donasti unde terram ipsam sub apostolice sedis protectione suscepimus et libertate donavimus speciali, adeo ut apostolico privilegio statuerimus, eam nulli nisi Romano pontifici subiacere, quatenus eadem colonis citius impleretur, tuumque meritum eo altius surgeret, quo donum tuum Terre Sancte uberius proveniret. Frequenter autem ipsorum fratrum recepimus querimoniam, quod ipsos super terra eadem indebite inquietas, et frequenter tibi super hoc direximus scripta nostra, rogantes, et exortantes, ut super hoc ab eorum inquietatione desisteres, quin immo sicut honori tuo expedit et saluti, ipsos pro reverentia divina et nostra defenderes et foveres. Nuper autem querelam eorundem recepimus continentem quod tu quorundam malignorum instinctu terram ipsam in grandi et gravi equitum et peditum multitudine intravisti adeoque gravasti ipsos fratres et eorum homines exactionibus ac expensis, quod eis damnificatis ad valentiam mille marcarum et ultra terram ipsam, quam cum multo personarum et rerum dispendio populave-

¹⁾ Andrei al II-lea.

rant, eis et ipsi Terre Sancte pene penitus inutilem redidisti. Quoddam quoque castrum, quod ultra montes nivium multis construxerant laboribus et expensis, occupasti per violentiam, fratribus eorum ab eodem eiectis, et cum homines tui quosdam fratres et homines eorundem occiderint, quosdam vulneraverint, et quosdam carceri manciparint, ut ab eis humiliter requisitus, ut super hiis eis satisfieri faceres, querimonias eorum et preces penitus obaudisti. Denique cum ex parte tua fuisset propositum coram nobis, quod ipsi fratres liberalitatis tuo beneficio non contenti, sed egressi fines possessionum a te sibi concessarum intuitu pietatis, quasdam ex tuis possessionibus occupant, nosque per literas nostras mandavissemus eisdem, ut cum eos non deceat invadere aliena et ipsas possessiones tue celsitudini restituerent, et ab occupatione aliorum bonorum tuorum de cetero abstinerent, tu, quod intelleximus de possessionibus illis, quas dicebantur extra concessarum sibi terminos occupasse, mentes retorquere ad illas, quas eis, immo deo pia liberalitate donasti et que ipsorum domui sunt ad preces tuas auctoritate apostolica confirmate precepisti eisdem, ut terras ipsas sicut iam diximus, a te sibi donatas intuitu pietatis et a sede apostolica confirmate tibi continuo resignarent, eis nisi tue iussioni parerent, gravia comminando. Profecto non deberes sic proseguire dona tua, quin immo terram ipsam quasi plantam tuam beneficiis rigare continuis, et non huiusmodi oppressionibus et iniuriis tue liberalitatis meritum apud deum et homines denigrare, quamquam hec nequaquam clementie tue imputanda credamus, sed potius pravis suggestionibus malignorum, qui videntes prefatam terram per immensum dictorum fratrum studium profecisse, ac eius cupidinem venenosis suasionibus te accendunt non atendentes, quod nihil veraciter retinetur, nisi quod pia liberalitate donatur. Magna quidem sunt, que dedisti fratribus antedictis, sed certe si devota meditatione pensaveris, quam multa et magna tibi contulit divine immensitas largitatis, non magna reputabis, que pie pro eius honore ac amore dedisti, sed potius cogitabis, te numquam posse digna domino retribuere pro omnibus, que retribuit ipse tibi. Cogitabis etiam, quia cum scriptum sit, quod sua defunctos opera, subsequuntur, ea sola que domino dederis, tibi post vite presentis exitum remanebunt, et sic non studebis, que deo dedisti, minuere, sed augere, ac sequi doctrinam evangelicam suadentem, ut studens in celo tibi thesaurisare thesauros, ubi nec erugo nec tinea de molitur et ubi fures non effodiunt, nec furantur. Rogamus igitur serenitatem tuam, monemus et obsecramus in domino Jesu Christo, quatenus hec prudenter attendens et prefatas literas nostras secundum sanum intellectum superius expressum accipiens, dictos fratres super terra pie a te sibi donata de cetero non molestes, sed eam pacifice sibi dimittens secundum limites in privilegio tue donationis expressos, predicto castro eis libere restituto, et satisfaciens ac satisfieri faciens de damnis et iniuriis, per te ac tuos eisdem hactenus irrogatis, sic eos tum in aliis iustitiis suis, tum specialiter in predicta terra

regalis potentie brachio protegas et defensas, quod in terra viventium gratas recipere debeas retributionem a deo, qui nec bonum irremuneratum nec malum aliquod deserit impunitum. Porro, si verum est, dictos fratres aliquas possessiones tuas extra concessos sibi terminos occupasse, volumus, sicut et eis mandavimus per literas supradictas ut tibi restituant omnia, que extra ipsos terminos occupata esse constiterit per eosdem. Unde dilectis filiis... de Lincwel... de Kerz et... de Egris abbatibus Pataviensis, Ultrasilvane et Cenadiensis diocesium per nostras damus literas in mandatis, ut ad loca ipsa personaliter accedentes, limites in prefato privilegio tuo expressos inspiciant diligenter, et si viderint ipsos fratres aliquid extra eosdem terminos temere occupasse, nostra eis auctoritate iniungant, ut ea tibi libere restituant sine mora, quicquid invenerint super premissis et fecerint nobis fideliter relaturi, ut si quid remanserit questionis nostre provisionis studio sopiatur. Tui ergo, et ipsos predicta libere investigare permittas, et si tibi videris expedire, tuos mittas nuncios cum eisdem investigationis huiusmodi seriem inspecturos, certus quod sicut iniusta sepe dictorum gravamina fratrum sustinere in patientia nolumus, sic iura tua illesa tibi volumus conservare, cum te tamquam egregium et catholicum principem habeamus in visceribus caritatis. Datum Tibure, II. Idus Junii, pontificatus nostri anno nono.

Doc. Nr. 177.

1225.

Andreas dei gratia rex Ungarie omnibus presentes literas inspecturis salutem in vero salutari. Auctoritate regia firmiter precipimus universis, quod de vino primorum hospitum nostrorum Saxonum videlicet de Karako et de Crapundorph nec de vendentibus nec de eumentibus tributum aliquod aliquis audeat recipere nec super terram nec super aquam, quoniam nos ipsis huiusmodi tributum regia in> dulcissimus liberalitate. Quicumque vero vellet accipere iram nostram graviter incurret. Ut autem presens scriptum firmum ac stabile permaneat presentem paginam duplicis sigilli nostri munimine concessimus roboratam. Datum anno ab incarnatione domini MCCXXV, regni nostri anno XXIII.

Doc. Nr. 187.

1227.

Bela, Dei gracia rex primogenitus regis Hungarie, omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presens inspecturis salutem et gratiam. Cum Ecclesia, que mater est omnium, per regum . . . debeat sublimari, ad universorum noticiam volumus pervenire, quod cum Strigoniensis Ecclesia, quia ab ipsa, tanquam a matre ceterarum et magistra, ecclesiastica recepimus sacramenta

prerogativa gaudere debeat speciali, concessimus ad petitionem fratrum eiusdem ecclesie in Ultrasilvanis partibus quatuor mansiones castrensiarum in predio eorundem, quod Oranas Winc appellatur, commorantes, et ad comitatum Torda spectantes, scilicet Bicca et Nel, cum aliis duobus sociis eorum, ut dicte ecclesie secundum suam libertatem servirent. Ut autem hec nostra concessio irretractabili quoad libertatem, nec per alicuius suggestionem possit in irritum revocari, litteras nostras presentes capitulo concessimus nostri sigilli munimine roboratas. Datum per manus Mathie prepositi Zagrabiensis, aule nostre cancellarii, anno M CC XMVII. Pous ¹⁾ magistro tavarnicorum nostrorum et comite Albensi, et Pousa ²⁾ vayvoda existentibus.

Doc. Nr. 198.

1230.

In nomine sancte Trinitatis et individue unitatis. Andreas dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerieque rex in perpetuum. Regie serenitatis gratie plurimum expedit, quia ex fonte nascitur pietatis, ut omnes hospites ad sinum sue benignitatis, tanquam ad portum salutis confugientes, colligat; sed ordo rationis expostulat, ut eos propensius protegat et confoveat, quos pro posse suo ad regni utilitatem, et corone honorem inspexit efficacius inherere. Hinc est, quod tam presentis etatis, quam future posteritatis notitie volumus eluscescere, quod nos charissimi progenitoris nostri, regis Bele, nec non baronum nostrorum ducti consilio, dilectis et fidelibus nostris hospitibus Teutonicis de Zathmar Némethi, iuxta fluvium Zamos residentibus, qui se dicebant in fide domine regine Keysle ad Hungariam convenisse, talem dedimus, donavimus et concessimus libertatem, quod, more Saxonum, villicus ipsorum armatus cum quatuor personis sagittariis, nobiscum exercituare teneatur. Exemimus etiam eos ab omnium iudicium iurisdictione, iudicandi facultate nobis tantum, et magistro tavernicorum nostrorum protempore constituto, (reservata); hoc specialiter declarato, ut quemcunque voluerint, maiorum ac minorum consensu pariter concordante, maiorem ville constituendi liberam habeant facultatem. Qui in villa eorum in furto, latrocinio, homicidio, seu quovis crimine malefactorio, ac maligno deprehensi, vel accusati fuerint, eos iudicet et condemnet, iuxta criminis quantitatem. Preterea portum ab omni exactione seu infestatione tributi liberum super prenotato fluvio eisdem concessimus; ita, ut nec comes castri de Zathmar, nec comes camere nostre, nec alius quispiam super iam dicti pontis tributo ipsos possit, aut debeat aliquatenus molestare. Concessimus etiam

¹⁾ In textul latin publicat, greșit: *Sous*.

²⁾ In textul latin publicat, greșit: *Soula*

eisdem, ut decimatoribus pro tempore constitutis, pro capetia duodecim denarios usualis monete solvere teneantur. Item sacerdotem, quemcunque voluerint, in eorum ecclesia possint conservare, ab omni iurisdictione, et potestate archidiaconi de Sasvar, cum quarta parte decimarum, in villa ipsorum continente, penitus duximus eximendum; et ad maiorem statute libertatis ipsorum cautelam, assensum et consensum Reinoldus venerabilis pater, episcopus Transilvanus, prebuit nostris ordinatis et statutis; et nos in retributionem prefate concessionis, episcopo predicto in potiori donatione manum porreximus regie largitatis. Istud etiam non est silentio pretermittendum, quod nobis ad villam eorum accedentibus prandium et coenam administrent, secundum villam ipsorum incrementum. Preterea quamdam eis et eorum heredibus iure perpetuo contulimus possidendam. In ipsius possessionem per fidelem Prestaldum nostrum, Chudruch, ipsos introducti statuentes. Ut igitur tam a nobis liberaliter concessa libertas, quam memorate terre donatio salva semper, et inconcussa permaneat, presentem paginam secretiori sigilo nostro auree videlicet bulle caractere, fecimus insigniri. Datum per manus Ugrini, Colocensis archiepiscopi, et aule regie Cancellarii, anno Dominice Incarnationis millesimo, ducentesimo, trigesimo; venerabili Roberto, Strigoniensi archiepiscopo, Gregorio Iaurinensi, Cleto Agriensi, Alexandro Varadinensi, Bulchu Chanadiensi, Raynaldo Ultrasilvano, Benedicto Vaciensi, Stephano Zagrabienensi, Bartholomæo Quinqueecclesiensi, Bartholomeo Vesprimiensi, episcopis existentibus, et aliis ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Moys, comite palatino; Ladislao aule nostre curiali comite, et comite Bachienensi; Petro, fratre Marcelli, curie comite regine et comite Novi Castri; Dionysio, filio Dionysii, magistro tavernicorum, et comite Zonukiensi; Demetrio, magistro dapiferorum; Luca magistro pincernarum, et comite de Bors; Nicolao, magistro agazonum, comite Supruniensi; et aliis quam pluribus magistratus et comitatus tenentibus, regni nostri anno XXVII.

Doc. Nr. 202.

1230.

Bela dei gracia rex ¹⁾ primogenitus regis Hungarie, universis presentes litteras inspecturis salutem in eo qui salus omnium est. Cum voluntate patris nostri et maturo principum terre nostre consilio perpetuitatum donationes inutiliter factas revocaremus optulit nobis Chama filius Lob terre nostre nobilis, quoddam privilegium pie recordacionis avi nostri quondam Bele regis concessum super donationem novem terrarum seu possessionum quod post modum apud nos casu accidente vel ex inprovidencia est amissum. Nos igitur considerantes fidele

¹⁾ In Codex dipl. patrius VII, p. 19 urmează greșit: *Hungarie*.

et excellentissimum servitium, Lob patris ipsius et Thome fratris eiusdem, quod exhibuerunt in Grecia fideliter invigilantes regie maiestati et honori usque ad sanguinis effusionem dimicando, se morti tradere non formidantes, quorum probitas et insignia facta et servicia fideliter exhibita Ompudinus tunc banus et Leustachius voyvoda, ad aures Bele regis, et noticiam retulerunt, cum quibus dicti homines in Grecia militaverunt et propter tot insignia virtutum et quia merita non debent defraudare premio, idem Bela rex avus noster contulit et donavit, Lob et Thome pro fidelitatis sue constancia possessiones videlicet Wessel Ombuzteleke ¹⁾, Fizestelek ²⁾, Kundurmart, Mohal, Deuecher inferior et superior Deuecher et villam Igalia iuxta fluvium Syou ³⁾ in qua est ecclesia beati Andree edificata in comitatu de Doboka existentes, cum omnibus utilitatibus et pertinentiis earundem uniuersis videlicet terris arabilibus, fenetis, silius, pratis, aquis, nemoribus et fluys ad easdem pertinentiis ⁴⁾ eidem Lob et Thome et per ipsos heredibus heredumque suorum successoribus perpetuo possidendas. Nos igitur volentes deferre antiquitati et possessiones ab avo nostro donatas et concessas et stabilitatem in nullo diminuere, ut veri antecessorum nostrorum imitatores inveniamur easdem confirmamus, confirmationis seriem scribi facientes sigilli nostri munimine corroboravimus. Datum per manus Mathye Zagrabiensis prepositi aule nostre cancellarii anno gracie. M CC tricesimo, Pous tavarnicorum Gaab dapiferorum, Pousa agazonum, Mychaele filio Opud pincernarum nostrorum magistris existentibus et Gyula filio... voivoda existente.

Doc. Nr. 206.

1231 Aprilie 26.

Gregorius episcopus sevis servorum dei carissimo in Christo filio Bele primogenito carissimi in Christo filii nostri Andree illustris regis Ungarie salutem et apostolicam benedictionem <D>ilecti <ilii> magister et fratres domus hospitalis sancte Marie Teutonicorum <Jeroso>limitane humili nobis et instanti conquestione monstrarunt, quod cum carissimus in Christo filius noster Andreas illustris rex Ungarie pater tuus eorum domui terram Borze pia libertate donasset, sicut in ipisius privilegiis perspeximus plenius contineri, ipsi procolenda et munienda terra eadem, per quam Comanis regnum Ungarie multipliciter perturbantibus frequens introitus et exitus habebatur, numerosam pecuniam expenderunt ibi cum multo labore ac proprii effusione cruoris <quinque> castra

¹ ibid. p. 20 greșit: *Omburteleke*.

²⁾ ibid.: *Fzesteleke*.

³⁾ ibid. § *Syob*.

⁴⁾ așa în textul latin publicat.

fortia construendo. Sed licet idem rex eis terram abstulisset eandem, ispan tandem restituit, ut debebat quin etiam pro recompensatione damnorum ipsius ultra montes nivium partem contulit Comanie. In qua cum dicti magister et fratres castrum munitissimum construxissent, Comani perterriti et dolentes adeptam sibi ingressus et exitus facultatem, congregata ingenti multitudine bellatorum fratres inibi commorantes hostiliter aggressi fuerunt, sed domino propitiante devicti, confusi et reveriti destiterunt, quin etiam quidam ex illis fratribus se reddentes, cum uxoribus et parvulis ad baptismi gratiam convolarunt. At rex predictus terram ipsam ingrediens cultamque prospiciens, fratres de terra eis per sedem apostolicam confirmata et sub eius protectione suscepta expulit violenter, quam tu detines occupatam non absque Romane ecclesie iniuria manifesta, cum eadem terram nullum preter Romanorum pontificem habens episcopum vel prelatum, eidem ecclesie duas marcas auri pro censu solveret annuatim. Et quamvis pluries tam predicto patri tuo quam tibi affectuosas preces et monita diligentia direxerimus, ut eis terram ipsam liberaliter redderetur, nequaquam tamen fuimus exauditi, quin potius idem magister ad presentiam regiam in spe vocatus accedens frustratus rediit, fatigatus multis laboribus et expensis, alias domo sua propter hoc attrita variis et enormibus detrimentis. Ne igitur inexorabilis videaris, si quod absit, seductus pravis suggestionibus malignorum reddere renuas, que non potes salva conscientia retinere, serenitatem tuam rogamus, monemus et hortamur in domino, in remissionem tibi peccaminum iniungentes, quatenus conscientie et fame tue salubriter consules, cum peccatum minime remittatur, nisi restituatur ablatum, eisdem magistro et fratribus restituas terram ipsam, de damnis et irrogatis iniuriis satisfactionem congruam impendendo, ita quod veritati verax existens, te illi¹⁾ reddas placidum et acceptum, qui acceptos provehit in salutem, et nos tibi constituamur exinde non immerito debitores. Datum Laterani, VI. Kalendas Maii, pontificatus nostri anno quinto.

Doc. Nr. 211.

1231.

In nomine sancte Trinitatis et individue unitatis. Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie Lodomerieque rex in perpetuum. Regie serenitatis provida circumspexio sicut in conferendis beneficiis pro meritorum exigencia singulis se debet larga manu libenter exhibere: ita pariter ad collatorum conservacionem tenetur sollicitudinis studio vigilare, et ut ea que contulit a suis possideantur fidelibus inconcussam eis tribuere

¹⁾ In text illis.

debet firmitatem. Proinde tam presentis etatis quam future posteritatis noticie presencium auctoritate volumus fieri manifestum: quod cum recolende memorie Hemericus frater noster, illustris rex Hungarie, Thome comiti in recompensationem suorum fidelium serviciorum, que sibi in expeditione quam habuit contra Bulgaros super fluvium Morowa laudabiliter exhibuit, silvam quandam nomine Keykus, que olim populorum, qui wlgō Keykusvend dicuntur, fuerat, per suum conclusisset ¹⁾ privilegium, pristaldo suo Cristoforo rera de genere Cuplon existente: nec non cum dicto fratre nostro decesso et suscepto a nobis, dante Domino, regni gubernaculo, considerata predicti Thome comitis fidelitate indecidua, qua idem excellenter claruit, missus a nobis pro primipulo in auxilium regis Bohemie contra imperatorem: quandam silvam nomine Fenteus, a castro de Zothmar exceptam, cum terra ville custodis eiusdem silve, que est iuxta villam custodis silve nostre nomine Cherep, quo eciam nomine prefata villa nostra nuncupatur, per fidelem pristaldum nostrum Abraham filium Feliciani de villa Mathei, et per nostrum privilegium eidem comiti Thome perpetuo possidendam olim contulissemus; postmodum dilectus noster primogenitus Bela illustris rex in discussione et revocatione perpetuitatis ac superflue donacionis tam supradictam silvam nomine Keyku quam silvam Fenteus, et terram custodis eiusdem silve a fidelibus nostris Sebus et Alexandro comitibus filiis prefati Thome comitis abstulit, privilegia super ipsis confecta infringendo. Nos igitur predictorum fidelium nostrorum merita nolentes relinquere irremunerata, prefatas silvas Keykus et Fentus, et terram ville custodis eiusdem silve per fidelem pristaldum nostrum Hunt comitem filium Alberti circui facientes memoratis Sebus et Alexandro comitibus auctoritate regia restituere dignum duximus. Prima igitur meta silve Keykus, secundum assercionem prenominati pristaldi Hunt, incipit a parte orientali a monte, qui Guthonchousa dicitur, et vadit per berch ad plagam septemtrionalem in caput Maramors, ibi tenet metam cum rege; hinc progreditur et circuit capita cuius dam fluminis nomine Nogyzor, et vadit per berch tenes metam cum comite Myka cum silva Hygus nomine; inde procedit per berch ad plagam occidentalem, et circuit capita duorum rivulorum Mysuch nomine, procedensque per magnum spacium tenet metam cum genere Cuplon; inde eundo per magnam terram per berch in Byk pervenit ad locum qui Mogoslyget dicitur, ita ut Byk remanet dictis generibus Cuplon, Lyguet vero ad terram Keykus; inde eundo per berch in longum, et peracto berch descendit in nemus, et in loco ubi minor fluvius Mysuch deficit, cadit in aquam Zomus, et ibi terminatur. Item meta silve prefate nomine Fenteus contermina est predictae silve Keykus; ita ut per medium earum fluit quoddam flumen nomine Lopus, maiorque pars eiusdem silve iacet inter duos fluvios,

¹⁾ așa în textul latin publicat.

scilicet Lapus et Zomus; aliqua vero pars sita est iuxta fluvium Zomus versus silvam Erdeud. Cuius prima meta, incipit a meta ubi prefatus fluvius Mysuch cadit in aquam Zomus; descendensque per eandem aquam ad locum, qui Zokolmæzee dicitur, qui pertinet memoratis generibus Cuplon, transit per semitam in nemore ad Bikopotoka, et a parte ville Romad tenet metam cum filiis Nyund de genere Drud; inde procedit sursum per dictum potok usque viam que ducit ad Thomam; transiensque viam ad partem meridionalem procedit ad unam viam per berch, que dicitur via Eur, et vadit ad Koaspotak; procedensque ad locum ubi due partes dicti potok coniunguntur, vadit ad Zekadat; et hinc progreditur ad locum qui Cuysmezed dicitur, et tenet metam cum rege; deinde procedens per magnum nemus iuxta unum locum, qui Nogmezeu dicitur, a parte superiori cadit in aquam Zomus, unde dictus Nogmezeu potest videri, ibique disiunguntur de predicta silva regis; hinc descendens per eandem aquam Zomus ad angulum quendam, et ibi transiens aquam, tenet metam cum silva Zylag, et vadit per nemus ad aquam que dicitur Monyoros, que etiam nuncupatur Fekete wyz: ibique exit de Monyoros, et de nemore progreditur per lyguet et per mochar ad montem Lycosholm iuxta aquam Berekzow, transitque aquam ad partem orientalem ad locum nomine Hyduspotok, quod quidam appellant Berkest, quod fluit in aquam Berekzo; procedensque per idem potok ad locum, ubi pons est via silve Zylag et in eadem via versus aquam Lapus a parte orientali progreditur, et ascendit parumper per berch, et vadit ad montem nomine Kekeluga, que est in eadem via, descendensque ad caput Ereusag nomine, vadit ad nemus Lapus subtus campum Cukynmezeu, et a parte inferiori cadit in aquam Lapus, descendensque per eandem aquam usque locum, ubi est locus domus et fossa magni Andree; et ibi transiens tendit ad predictam silvam Keykus; hinc procedendo parumper supra descendit in aquam que dicitur Keykuspotoka, a qua silva Keykus nomen est sortita; hinc procedit superius per eandem aquam Keykus, vadit ad caput eiusdem, procedensque ad montem, unde eadem aqua oritur, vadit per berch circuitque caput minoris Zozor, ibique disiungitur de silva Zylag, incipiensque tenere metam cum rege, a capite aque nomine Cozu, hinc procedit ad locum supradictum, qui dicitur Butunhouosa, qui in capite Maramors et Cozu existit, unde meta predictæ silve fuit inchoata; qui locus separat ad plagam orientalem silvam regis ad partem vero occidentalem silvam predictorum comitum Sebus et Alexandri, et sic terminatur. Preterea quasdam terras Alexandri comitis a nobis dudum collatas, et quasdam empcionis titulo possedas in discussione perpetuitatis per primogenitum nostrum Belam regem ablatas intuitu fidelitatis eiusdem A . . . comitis dignum duximus sibi in perpetuum et suis heredibus restituendas. Quarum sunt nomina, Cozma, Hablan, Cuhna, Bozyn, Myzlen. Item iste sunt empticia: Coturtukhel et tota terra nomine Moluchka. Item iste sunt a nobis, sicut et

relique, iam dudum collate: Colchona videlicet et Chokol, cum eiusdem metis et pertinenciis, quibus antea iuste possidebat. Ut igitur predictarum terrarum restitucio, non obstante quod tempore donacionis nostre concessa ¹⁾ memoratus filius noster B<ela> rex infregit, salva semper et inconcussa permaneat, presentem concessimus paginam privilegiantis sigilli nostri munimine in perpetuum roboratam. Datum per manus Mychaelis magistri et aule regie cancelarii anno dominice incarnationis M CC XXXI. Venerabili Roberto Strigoniensi archiepiscopo existente, Ugulino Colocensi archiepiscopo; Gregorio Gwriensi, Cleto Agriensi, Briccio Vacienti, Bartolomeo Wesprimiensi, Stefano Zagrabiensi, Bartholomeo Quinqueecclesiensi, Reynaldo Transylvano, Bulchu Cenadiensi, Benedicto Varadiensi episcopis ecclesias dei feliciter gubernantibus. Dionisio comite palatino, Benedicto aule nostre curiali comite, Nicolao magistro tavarnicorum, Phila magistro dapiferorum, Mychaele magistro agazonum, Stefano magistro pincernarum, et aliis quam pluribus comitatus et magistratus tenentibus. Regni nostri anno vicesimo octavo.

Doc. Nr. 212.

1 231.

Bela dei gratia rex primogenitus regis Hungarie omnibus presentes literas inspecturis salutem in domino. Gloria in excelsis deo et in terra bone voluntatis hominibus pax in terra nunciatur, quia illuxit dies redemptionis Hungarorum, restitutionis dignitatis regie, revocationis libertatis corone, beatissimus rex Stephanus ad immarcibilem enim vite eterne transiturus gloriam defensionis beate virginis terram Hungarorum merito commendavit, quia eius precibus et interventu de merore ad letitiam, de servitute ad libertatem est translata. Nos igitur sub protectione eiusdem militantes, dum per divine inspirationis gratiam voluntate patris nostri et maturo principum terre nostre consilio inutiles et superfluas donationes, que falso nomine perpetuitates nuncupantur, destrueremus, positi in Transilvanis partibus, fideles et dilectos milites nostros Saxones Ultrasilvanos Corradum et Daniele filios Johannis Latini, qui nobis fideliter sua semper in omnibus exhibuerunt servitia tam diligenti anneximus, quod quatuor villas eorum, scilicet villam Albe ecclesie, villam Homuspotoc, villam Sarpotoc, villam Latinam necnon et populos eorundem de villa Oplid ab omni collecta absolvimus, ita quod nec nostris collectoribus nec populis Scibiensibus collectam persolvant, nec collectores villas ipsorum intrare nostri presumant, sed constituto termino, id est circa nativitatem domini, teneantur nobis dicte ville militum tres fertones auri persolvere annuatim, ita quod propter istam

¹⁾ așa în textul latin publicat.

cialem solutionem populos ab omni absolvimus gravamine. Hoc non pretermittentes, quod quando in exercitum proficiscuntur ipse vel filii eius in usus eorum collecta dicte pecunie redigatur. Ut igitur nostra donatio de generatione in generationem salva semper et inconcussa permaneat, concessionis nostri sigilli seriem scribi fecimus sigillo nostro roborantes. Datum per manus Mathye prepositi Zagrabiensis, aule nostre cancellarii, anno domini MCCXXXI, Pous tavernicorum, Chac dapiferorum, Posa filio Solum agasonum, Michaele filio Opud pincernarum magistris existentibus, Ilula fratre Ratolt vaivoda Transsilvano existente.

Doc. Nr. 219.

1232.

Andreas Dei gracia rex Hungarie universis Christi fidelibus presentem paginam inspecturis salutem et omne bonum. Universarum tam modernorum quam preteritorum noticie tenore presencium volumus fieri manifestum quod cum karissimus primogenitus noster B. rex in disscussione perpetuitatum terras quasdam, castrorum videlicet Albensis et Cenadiensis, Orodiensis et de Szarand quas exceptas ab eisdem castris, dilecto et fideli nostro comiti Nicholao, frateri Ugrini, pro multiplicibus suis serviciis, contuleramus, ab eodem comite abstulisset; nos suorum serviciorum recordati, que nobis tam in regno, quam extra regnum fideliter exhibuit ac indefesse, nolentes ipsum nostro carere beneficio; predictas terras, tam sibi quam per eum suis heredibus, heredumque suorum successoribus iure perpetuo restituimus possidendas; et in possessiones earundem terrarum ipsum per fidelem hominem nostrum Moys de villa Alberti fecimus introduci. Prima meta terre Zuld a castro Albense excepte incipit ab oriente, et tenet metam cum terra Dama; inde protendens tenet metam cum agasonibus; exinde vadit et tenet metam cum terra Chak, cuius nomen Medwed, et inde egrediens tenet metam cum terra Vrusey cum cocis regis; inde vero ab occidente tenet metam cum terra Tymar; inde egrediens ab aquilone, et iuxta teriam eiusdem N. comitis eundo appropinquat ad aquam, que venit de Dobos. Metas vero terrarum Tymar et Zabaca ad distinccionem parcium describere non possumus, eo quod cum Cruciferis et aliis habent metas circumquaque communes; et quilibet suam per sortem possidet porcionem, scilicet eadem sorte, qua ad predictum castrum tempore nostro pertinebant; residuum terrarum iamdictarum concessimus possidendum eidem. Residuum etiam terre Boyanca de qua Gregorio comiti filio Basilei contulimus, eidem N. comiti permisimus possidendum; que terra circumquaque tenet metam cum Cruciferis, excepta tamen terra, quam emit a comite Moys. Prima autem meta Bissenorum de castro Cenadiense excepte incipit ab oriente, tenet metam cum terra Seryan; exinde

tenet metam cum terra Potkerequ; inde vero cum terra Laurencii; exinde autem cum terra Degur; inde vero egrediens appropinquat terre comitis eiusdem, cuius terre nomen Pon; exinde tenet metam cum terra Suran. Prima vero meta terre Pon ab oriente tenet metam cum terra Degur; inde vero tenet metam cum terra Jara; inde autem tenet metam cum populis Roarcensis Ecclesie, scilicet cum villa Sceplac, Zoth et Suran. Item prima meta Teluky tenet metam cum terra eiusdem comitis cuius nomen Sceuleus, inde ab australi parte tenet metam cum iobagionibus eiusdem castri; inde progrediens tenet metam cum terra Markys; inde egrediens tenet metam cum terra eiusdem comitis cuius nomen Beu; et inde tenet metam cum terra udornicorum; et inde venit ad terram Tymar; et inde redit ad predictam terram Sceuleus. Item prima meta terre dicte Beu incipit ab oriente, tenet metam cum terra Laba; et inde egrediens tenet metam cum terra udornicorum Covth nomine; inde pervenit ad terram eiusdem comitis; inde vadit et tenet metam cum populis Seba prepositi et vadit ad terram iobagionum castri, que vocatur Beuu, et ibi habet cum ipsis communem residenciam; et inde revertitur ad priorem metam. Item prima meta prenominate terre Laba; ex oriente tenet metas cum terra Szuza; inde tenet metam cum terra Teka, que vocatur Laba; inde tenet metam cum terra Beu; inde ad aquilonem vadit et pervenit ad terram supradictam Zuza. Item prima meta terre Anasehund a castro Orodienze excepte; tenet metam cum iobagionibus castri, que etiam Anasehund vocatur; inde tenet metam cum terra Petri, cuius nomen Bobos; inde vadit iuxta terram Bobos ad occidentem; et inde declinat ad aquilonem et vadit usque terram Posorogh; et inde separatur et redit ad orientem, ubi tenet metam cum terra Ochyz, que vocatur Szor et vadit ad terram iobagionis castri, qui vocatur Cyzar, cuius terre nomen Szor. Item prima meta terre Zerhet a castro Szarand excepte; incipit de Crisyo ex oriente, tenet metam cum terra Vosian; et inde vadit ad meridiem et habet metam terre sub piro; inde tenet metam cum terra Bata sub monticulo qui vulgo holm dicitur; et inde egrediens ad terram Bug; inde ab occidente tenet metam cum terra Ysaac, ab aquilone vero tenet metam cum terra Michaelis, et inde egrediens transit Crisium; inde autem egrediens super Solfuca pervenit ad Lusukevreu; inde tenet metam cum terra Vlma; et inde per terram Sceplac pervenit ad Zunna et ibi cadit ad medium Crisy; et inde egreditur superius pervenit ad Yciafucara et inde venit ad Lehudfoka; et inde ad Chekafoka; et inde ad Keurus; inde vero ad Ludylevscekura, inde ad Perafoka; et exinde ad montem aureum; et inde vadit ante cimiterium et pervenit ad priorem metam. Et super eandem terram sunt sex mansiones piscatorum castri quos contulimus episcopo Waradiensi, qui terram non habent, nec quantum curia et domus ipsorum possunt occupare. Item prima meta terre Craco; ab oriente tenet metam cum terra Elec; et inde pergit ad terram Chomud, similiter Craco dicitur, et inde vadit ad terram

Ynok, que eodem modo Craco dicitur; inde ab occidente tenet metam cum terra Resuga; et inde cum terra fabrorum regis, que vocatur Kesey; et inde pervenit ad terram Koyan; et inde revertitur ad priorem metam; item prima meta terre Alba, ex oriente tenet metam cum terra Kendkut; et inde egreditur ad terram Opus: inde vero egrediens iuxta terram Opus vadit ad terram Episcopi, que vocatur Kupa; et inde vadit ad terram Boy; inde vero vadit ad terram Dingonog; et inde tenet metam cum terra Riva; et inde cum terra Resuga; et inde pervenit ad priorem metam. Ut autem hec a nobis facta restitucio nullis unquam temporibus valeat retractari vel in irritum revocari, sed salva semper et inconcussa permaneat, ad argumentum maioris cautele, presentem concessimus paginam dupplicis sigilli nostri munimine in perpetuum roboratam. Datum anno gracie M CC XXX II, regni autem nostri anno XX nono.

Doc. Nr. 223.

1233 Septembrie.

Venerabili in Christo patri et amico karissimo Iacobo dei gratia Prenestino electo, apostolice sedis legato, Andrea eadem gratia rex Ungarie, salutem cum constancia sincere dilectionis. Rex, qui sedet in solio iudicii, teste rege Salamone, dissipat omne malum intuitu suo. Hunc regem sanctissime et recolende memorie, intelligimus beatissimum Stephanum, gentis Ungarie primum regem, qui ad regni solium auctoritate propria noluit sublimari, sciens scriptum, quod nemo sibi sumit honorem, set qui vocatur a deo: et imo non a quolibet, set a vicario Ihesu Christi et Petri beatissimi successore, per revelationem divinam summo pontifici factam assumpsit regium diadema: set et parentibus eius fuerat divinitus revelatum, quod ei primo in gente nostra corona debebatur et regnum. Sedens itaque in cathedra, cum David sapientissimus princeps, omne malum infidelitatis secundum illa tempora, ut prediximus, suo intuitu dissipavit, et obstetricante manu ipsius a gente Ungarica eductus est coluber tortuosus: set et auctoritate summi pontificis, qui ipsum vocabat regem et apostolum gentis nostre, provincias per episcopatus distinxit, ecclesias mirifice ampliavit; et sciens scriptum in Ysaia, quod in iusticia regnabit rex, et quod iusticia elevat gentes, fecit iudicium et iustitiam inter suos, ut iusticia et iudicium essent preparatio sedis sue, ut et sic divino nomine, ut rex Salamon dixit, firmaretur iusticia thronus eius. Nos igitur, que huius sancti regis hereditario iure per dei gratiam regni solium obtinemus, cupientes predicti sancti Stephani in devotione sancte ecclesie vestigia imitari, et attendentes, quod nostris temporibus quedam dicebantur committi, que in derogationem fidei christiane et contra sancte ecclesie libertates fieri videbantur, propter quod venerabilis pater R. Strigoniensis archiepiscopus in regno

nostro auctoritate apostolica tulerit sententiam interdicti, ut scandala talium peccatorum de regno nostro per summum pontificem auferrentur: nos et regnum per sollemnes nuntios petivimus, per legatum nostre provincie subveniri. Ipse vero nostris iustis petitionibus condescendens, vos, reverende pater, domine, Iacobe Penestrine electe, apostolice sedis legate, in Ungariam cum plene legationis officio destinavit, sicut in vestris et nobis missis inde litteris plenius continetur. Quare post tractatus multiplices et diversos per Nicholaum tawarnicorum, Mauritium dapiferorum, Michaelem agasonum, Sagin pincernarum magistros, iobagiones, nuncios et procuratores nostros ad hoc specialiter destinatos, vobiscum, sicut in factis inde litteris munitis nostre ymaginis continetur, composuimus in hunc modum, Vobis, domine Iacobe Penestrine electe, apostolice sedis legate, vice et nomine romane ecclesie et omnium ecclesiarum Ungarie, nos Andreas rex Ungarie iuramus ad sancta Dei evangelia omnia et singula capitula infra scripta observare, statuentes ea a filiis nostri set a nostris successoribus imperpetuum observari, et in nullo contravenire quacumque occasione, vel fraudem committere in eis, quin fiant, sicut inferius continetur, et precipimus omnibus subditis nostris in regno nostro, quod omnia et singula observent. Et si qui nostri mandati transgressores extiterint, sicut decuerit, et faciemus filios nostros et iobagiones iurare, secundum quod inferius de iuramento eorum continetur.

Capitula autem sunt hec. Iudeos, Sarracenos sive Ismahelitas de cetero non preficiemus nostre camere, monete, salibus, collectis vel aliquibus publicis officiis, nec associabimus eos prefectis, nec in fraudem aliquid faciemus, propter quod ab ipsis possint opprimi christiani. Item nec permittimus in toto regno nostro Iudeos, Sarracenos vel Ismahelitas prefici alicui publico officio. Item faciemus, quod Iudei, Sarraceni sive Ismahelite de cetero certis signis distingantur et discernantur a christianis. Item non permittimus, Iudeos Sarracenos sive Ismahelitas mancipia christiana emere vel habere quocumque modo. Et promittimus per nos et nostros successores constituere et dare singulis annis palatinum vel alium de iobagionibuss nostris, quem volumus christiane fidei zalatorem, quem faciemus iurare, quod mandatum nostrum secundum ista fideliter adimplebit ad petitionem episcopi in cuius diocesi sunt vel erunt Iudei, pagani vel Ismahelite, ut christianos extrahat a dominio et cohabitatione Sarracenorum. Et siqui inventi fuerint contra hec christiani cohabitantes Sarracenis, vel Sarraceni mancipia habentes; item christiani Sarracenorum, vel Sarraceni christianorum quomodocumque mulieribus copulati, sive sub specie matrimonii, sive alio modo: bonorum omnium copulatione tam christiani, quam Iudei vel pagani mulctentur, et nichilominus in servitutum christianorum per regem perpetuo deputentur. Item volumus et concedimus, quod ecclesie libere portent sales suos ad ecclesias ipsas, et ibi sub sigillo salinariorum et pre-

lati illius ecclesie, in qua sales deponuntur, qui pro tempore fuerint, deponantur, depositique servantur usque ad octavam sancti Stephani regis, et tunc ab illo die usque ad nativitatem beate Marie virginis solvatur eis argentum pro salibus, quos tunc ecclesie habuerint penes se, secundum extimationem inferius annotatam. Et si nullo termino ipsi salinarii ipsos sales non emerent, et ecclesiis secundum dictam extimationem argenti non solverent, ex tunc omnes sales illos omni tempore libere in proprium usum ecclesie percipiant, et vendant iuxta sue arbitrium voluntatis, et omne lucrum, quod deberemus nos vel alius rex, qui pro tempore fuerit, vel ipsi salinarii inde percipere, totaliter cedat in usus ecclesiarum, nec a salinariis ipsis vel nobis vel aliis personis aliquo modo molestentur; quin possint quicquid placet eis facere semper de salibus, ex quo in dicto termino non fuerit eis pecunia persoluta. Idem dicimus de secundo termino, ut a festo beati Nicholai usque ad festum beati Thome apostoli pro salibus, quos apud se habebunt ecclesie sub sigillo salinariorum, solvatur eis argentum secundum extimationem annotatam. Quod si factum non fuerit, idem fiat quod in casu superiori de salibus dictum est. Argentum vero, quod pro dictis ecclesiis persolvetur, erit in bonis frisaticis, vel in argento cuius decima pars comburetur. Pretia vero salium sunt hec: quod pro quolibet termino salium antiquorum persolventur ecclesiis octo marche, excepta domo hospitalis Ierosolimitani, et ecclesiis Colocensi et Batiensi, quibus pro quolibet termino dabimus decem marcas, si dicte ecclesie Colecensis et Batiensis debeant deferre sales suos in Zeguedin vel ultra alioquin octo marcas habebunt: pro maioribus vero salibus aquaticis debemus abbacie de Egris viginti sex marcas pro quolibet termino; et ecclesie Orodienſi viginti quinque similiter pro quolibet termino. Pro salibus vero terrestribus unam marcam pro centum zuanis si sales suos debeant habere in confiniis, excepto monasterio sancti Gothardi, cui pro octuaginta zuanis dabimus unam marcam. Nos vero et quicumque fuerit rex pro tempore, debemus mittere sales ad confinis secundum tenorem privilegiorum ecclesiarum, et deponi debent in domibus privilegiatorum, ubi stabunt sub sigillo salinariorum usque ad predictos terminos, et eodem modo omnia servantur a nobis et ab ipsis, sicut dictum est, in terminis supradictis. Ecclesie vero retinebunt de salibus suis ad usus suos hoc modo: Abbacia de Egris tres terminos; prepositura Orodienſis cum capitulo suo duo milia lapidum; hospitale Ierosolimitanum omnibus domibus suis de Ungaria quatuor terminos de talibus salibus, quales habet monasterium de Egris; monasterium sancti Gothardi duo milia et quingentos zuanos; ecclesia Waradiensis duo milia; ecclesia de Pernoch mille zuanos; ecclesia de Zerte mille zuanos; ecclesia Colocensis unum terminum; ecclesia Bathiensis unum terminum; ecclesia Albensis transilvana duo milia zuanorum; ecclesia de Bulcet quinque milia; ecclesia de Epuries tria milia; ecclesia de Bistria quatuor milia; Zadust mille; ecclesia Ysoh mille; ecclesia de Ronsa quatuor milia; ecclesia de

Ganez duo millia; ecclesia santi Philippi mille; ecclesia de Golech quingentos; ecclesia de Xassuar mille; ecclesia Cenadiensis quinque milia; ecclesia Titulensis tria milia; ecclesia de Thed mile zuanos; ecclesia Strigoniensis duo milia zuanorum; ecclesia Albensis totidem; ecclesia Budensis duo milia; ecclesia de Bocan duo milia zuanorum; ecclesia de Pelis totidem; ecclesia de Beeret: mille zuanos; alie vero ecclesie, quarum nomina non exprimuntur, recipient ad usum suum, secundum quod prelati earum in animas suas dixerunt. Item volumus et consentimus, quod sales in salifodinis non vendantur carius, quam antiquitus vendi consueverunt ecclesiis, que consueverunt emere sales. Pro redditibus vero ecclesiarum, qui hactenus sunt substracti in salibus, exceptis decimis, persolvemus decem milia marcarum per quinque annos continuos: qui anni incipiunt computari a proximo pascha resurrectionis dominice et solutionem faciemus hoc modo. In primo anno in nativitate beate virginis solvemus mille marcas, in festivitate sancti Thome apostoli mille marcas alias, et sic postea quolibet anno continue faciemus, quousque dictam pecuniam decem milia marcarum persolvamus; et totam istam pecuniam persolvemus in dictis terminis episcopo Cenadiensi, abbati sancti Martini de Pannonia, abbati Egriensi vel eorum procuratoribus habentibus a dominis suis procuratorias litteras super hoc speciales, vel duobus ex predictis vel procuratoribus eorum. Et solvemus eam in domum fratrum predicatorum in presencia capituli vel maioris partis distribuendam et ordinandam secundum voluntatem dicti legati, de consilio Strigoniensis et Colocensis archiepiscoporum. Et nichilominus si predictam pecuniam decem milia marcas nec solverimus in singulis terminis, sicut superius est expressum, volumus et consentimus, quod ecclesie, quibus sales sunt substracti, non obstante ista compositione, libere et integre sint in eodem statu et iure, in quo erant ante compositionem istam. Item volumus, nec permittemus, quod de cetero tractentur cause docium vel matrimoniales per nos, vel per alios iudices seculares, quia de hiis nolumus nos intrromittere, nec debemus; sed per iudices ecclesiasticos tractentur et terminentur. Item volumus et consentimus, quod clerici et persone ecclesiastice respodeant et convenient coram ecclesiastico iudice super omnibus, exceptis iudiciis terrarum, de quibus volumus, quod tam per vos, domine legat, quam per nos consulatur dominus papa, expressis eidem circumstantiis facti: in quibus circumstantiis inter alia exprimatur, quod vos a prelatiis Ungarie percepistis, quod iudicia terrarum ecclesiarum et terrarum clericorum semper consueverant agitari et terminari per reges Ungarie, quicumque pro tempore extiterunt, et quod a prelatiis Ungarie percepistis, quod si iudicia terrarum ecclesiasticarum subtraherentur a nostro iudicio, dampnosum esset ecclesiis plurimum et periculosum, quia per hoc multa de iure ecclesiastico possent perire. Nullas collectas et nullum lucrum imponemus, vel recipiemus a clericis et ecclesiasticis personis, et contra eorum privilegia, si que habentur, scienter non

veniemus. Super collectis vero per regnum nostrum aliis imponendis per nos et legatum consulatur dominus papa, sicut convenimus cum eodem de consulatione facienda domino pape super iudiciis terrarum. Et hec omnia sponte et sine contradictione promittimus et iuramus.

Iuramentum filiorum et iobagionum erit tale. Nos promittimus et iuramus, quod omnia capitula suprascripta nos tangencia observabimus nunc et in futurum; et ad ea, que tangunt personam regis, dabimus rogando et consulendo, operam quod rex quicumque pro tempore fuerit, omnia predicta et singula debeat observare. Et hec omnia sponte et sine contradictione promittimus et iuramus.

Item singulis ecclesiis sales habentibus hoc anno dabimus patentes litteras nostras super salibus suis secundum formam compositionis istius: super hiis observandis omnibus dabimus tria paria litterarum nostra bulla aurea sigillatarum. Quam compositionem predictam duabus vicibus iuravimus et promisimus semper firmiter observare, sub hoc duo paria litterarum vobis cum bulla nostra aurea concedentes, et karissimum filium nostrum Belam regem illustram, et quosdam nostros iobagiones, qui nobis adherent, aput silvam Berech fecimus iurare super predictis omnibus observandis. Que omnia, sicut olim promisimus et iuravimus nunciis vestris, recipientibus loco vestri et vice ecclesie Romane et Ungarie, et velut in predictis duobus paribus litterarum nostra bulla aurea confirmatis hec plenius continentur, sic et modo in vestra persencia, domine legate, predicta omnia recognoscimus benefecisse et universe et singula facimus, statuentes et promittentes vobis, domine legate recipientibus vice et nomine ecclesie Romane et Ungarie, per nos et successores nostros omnia et singula fideliter adimplere et imperpetuum observare, et a cunctis nostris subditis facere penitus observari. Que omnia predicta nostre maiestatis aurea bulla fecimus communiri, ne aliquibus in futurum aliqua dubietas oriatur. Acta sunt hec in hospitali Cruciferorum sancti regis de Strigonio, in presencia venerabilis patris domini Iacobi Prenestini electi, apostolice sedis legati, presentibus domino R. Strigoniensi archiepiscopo, magistro Michaeli Albensi preposito, . . . abbate Waradiensi, B . . . preposito Strigoniensi, . . . preposito de Posuga, E . . . preposito Vesprimiensi, . . . archidiacono de Suaswar, . . . archidiacono Borsiensi, . . . priore provinciali fratrum minorum de Ungaria, fratre Marco ordinis predicatorum, . . . magistro sancti Sanxonis, . . . magistro sancti Lazari de Strigonio. Datum per manus venerabilis Ugerini Colocensis archiepiscopi, aule regie cancellarii, mense Septembris die . . . indictione sexta, anno dominice incarnationis millesimo ducentesimo trecesimo tercio, venerabili R . . . Strigoniensi archiepiscopo existente, Cleto Agriensi, Gregorio Geuriensi, Bricio Watiensi, Bartholomeo Vesprimiensi, Stephano Zagrabiensi, Bartholomeo Quirque ecclesiensi, Rainaldo Transilvano, Bulzo Cenadiensi, Benedicto Waradiensi episcopis ecclesias dei feliciter gubernantibus; Dionisio Comite palatino, Demetrio nostro

Nominatior episcopi fieri accepim quidam B. Regi p̄mogenito Regis Vngarie
 populi qui Valati uocantur existunt qui et si censentur nomine xp̄iano
 sub iura tam fidei ritus ritus habentes et mores illa committunt que hunc sunt non inimici.
 Nam Romani ecclesiam contempnentes non venerabili fidei nō. Ep̄o cum minor qui loci diocesan existit
 sed a quibusdam scilicet ep̄is grecorum ritum tenentibus: uniuersa recipiunt ecclesiastica sacramenta. et non
 nulli de Regno Vngarie tam Vngari quam theutonici et alij orthodoxi morandi cū cum ip̄is
 transierunt ad eandem. et sic cum eis q̄ ip̄e unus facti cum eisdem ualatis eo contempto p̄missa
 recipiunt sacramenta. in graue orthodoxorum scandalū et derogationē non modicā fidei xp̄iane.
 Ne igitur ex diuersitate rituum p̄dicti p̄ueniant atq̄. nos uolentes huiusmodi p̄uul obuiare
 ne p̄fatu Valathi materia habeant pro defectu sacramentorum ad falsitatis ep̄os accedendi eide
 ep̄o n̄ris dāni l̄ris in mandatis ut catholicam eis ep̄m illi nationi conformem p̄uul delib̄
 ratione constituat sibi iuxta generalia statuta concilii vnicarum in p̄dictis qui ei p̄ omnia sit o
 bediens et subiectus. Contingentes 7c. ubi op̄etando. Cum aut tu tanquā princeps catholicis ad
 cōmonitionē dilecti filii n̄i J. p̄uettin electi tunc aplice sedis legati p̄fatu uiamito p̄mise
 ris te om̄is inobedientes Romane ecclesie in f̄a tua ad obediendum eidem ecclesie cōpulsura
 put confectē sup̄ hoc tue l̄re cōtineant. ac adem electo uia nocte p̄missis q̄ p̄fatos ualathos
 compelles ad recipiendū ep̄m quem eis ecclesia ip̄a concessit et assignare sibi de reddi lib̄
 tuis quos ab eis p̄p̄is sufficientes redditis et honestos sicut idem electus nob̄ exposuit. Regale
 excellentiā ro. mo. et hor. atq̄. ac in te. tibi inuim. peccor. q̄. cum te non deat in Regno tuo
 huiusmodi falsitatos sustine. ac ea que p̄missi deo grata p̄uolūb̄ sunt accepta. ne facias uiri
 ta que de tuis labus tam laudabunt p̄uolūb̄. eas studeas efficacit̄ adimplere. ita q̄ ex hoc pla
 ceas Regi regum et nos sinceritatis tue p̄uolūb̄ dignis in d̄no laudib̄ cōmendare.
 Dat̄ p̄uul. xvij kl' decemb. pont̄ n̄i Anno Octauo. . Archiep̄o Barin. 7. Ep̄o Troian.

aule curiali comite et Vatiensi, Nicholao filio, Boz Suprunensi, Latislao Musso-riensi, Petro fratre Marcelli Nytriensi, Stephano Bichoriensi comitibus, Nicolao magistro tawarnicorum et comite Posonensi, Mauricio dapiferorum, Michaele agazonum, Bagyn pincernarum magistris, et aliis quampluribus comitatus tenen-tibus. Regni nostri anno tricesimo.

Doc. Nr. 226.

1234 Februarie 23.

Nos Bela Dei gracia rex primogenitus domini Andree regis Ungarie illustris, universis presentes litteras inspecturis facimus manifestum, quod ad petitionem venerabilis patris domini Iacobi Prenestrini electi, apostolice sedis legati, in ipsius presencia et plurimorum aliorum iuravinus ad sancta Dei evangelia, quod de terris nostre iurisdictioni subiectis, et que in futurum, dante domino, subicientur, universos hereticos et alios christianos, qui relictā fide christianitatis ad supersti-tionem Ysmahelytarum vel Iudeorum pervertuntur, quocumque nomine cen-seantur, et falsos christianos de terris nostris bona fide studebimus pro viribus extirpare. Et eos qui Romane ecclesie in terra nostra sunt inobedientes, iuxta ritum unius cuiuscunque nationis, qui non sit contra fidem catholicam, compel-lemus obedire Romane ecclesie. In cuius rei testimonium presentes litteras nostri sigilli munimine iussimus roborari. Datum Strigonii, septimo kalendas Marcii, anno gracie millesimo ducentesimo tricesimo quarto.

Doc. Nr. 230.

1234 Noembrie 14.

Gregorius episcopus etc. carissimo in Christo filio. B. regi, primogenito regis Ungarie, salutem etc. In Cumanorum episcopatu, sicut accepimus, quidam populi, qui Walati¹⁾ vocantur, existunt, qui etsi censeantur nomine christiano, sub una tamen fide varios ritus habentes et mores, illa committunt, que huic sunt nomini inimica. Nam Romanorum ecclesiam contempnentes non a venera-bili fratre nostro . . . piscopo Cumanorum, qui loci diocesanus existit, sed a quibusdam pseudo episcopis²⁾ Grecorum ritum tenentibus universa recipiunt ecclesiastica sacramenta, et nonnulli de regno Ungarie, tam Ungari, quam Theutonici et alii orthodoxi, morandi causa cum ipsis transeunt ad eosdem, et sic cum eis, quia populus unus facti cum eisdem Walathis eo contempto, premissa recipiunt sacramenta, in grave orthodoxarum scandalum et deroga-tionem non modicam fidei christiane. Ne igitur ex diversitate rituum pericula

¹⁾ așa în textul latin publicat.

²⁾ adăugat ulterior deasupra rândului.

proveniant animarum, nos volentes huiusmodi periculum obviare, ne prefati Walathi materiam habeant pro defectu sacramentorum ad scismaticos episcopos accedendi, eidem episcopo nostris damus litteris in mandatis, ut catholicum eis episcopum illi nationi conformem provida deliberatione constituat sibi iuxta generalis statuta concilii vicarium in predictis, qui ei per omnia sit obediens et subiectus. Contradictores etc. usque compescendo. Cum autem ut tamquam princeps catholicus ad commonitionem dilecti filii nostri I. Prenestini electi, tunc apostolice sedis legati, prestitio iuramento promiseris, te omnes inobedientes Romane ecclesie in terra tua ad obediendum eidem ecclesie compulsum, prout confecte super hoc tue littere continebant, ac eidem electo viva voce promiseris, quod prefatos Walathos compelleres ad recipiendum episcopum, quem eis ecclesia ipsa concesserit et assignare sibi de redditibus tuis, quos ab eis percipis, sufficientes redditus et honestos, sicut idem electus nobis exposuit, regalem excellentiam rogamus, monemus et hortamur attente, ac in remissionem tibi iniungimus peccatorum, quatenus cum te non deceat in regno tuo huiusmodi scismaticos sustinere, ac ea, que promisisti, deo grata et hominibus sint accepta ne faceas irrita, que de tuis labiis tam laudabiliter processerunt, ea studeas efficaciter adimplere, ita quod ex hoc placeas Regi Regum, et nos sinceritatis tue zelum possimus dignis in domino laudibus commendare. Datum Perusii XVIII. Kal. Decembris, pontificatus nostri anno octavo.

Doc. Nr. 233.

1234.

Andreas dei gratia rex Hungarie, omnibus Christi fidelibus presentem paginam inspecturis, salutem in domino Jesu Christo. Ad universorum tam presentium quam futurorum notitiam, tenore <presentium> volumus pervenire, quod nos terram quandam nomine <Gilien in comitatu> de Zothmar sitam, quam nos olim bone memorie . . . quondam comiti, emptam de comite Ypohc, pro multiplicibus suis servitiis iure perpetuo contuleramus, quam etiam terram ipse comes decedens a seculo, filie sue uxori Stephani comitis de genere Katha dimiserat, ab eadem domina pro C marcis comparavimus; qua <terram> predicta domina vendidit ob multiplicem vexationem Petri filii Mohc de genere Coplon; in cuius terre pretium, terram nostram quandam <in comitatu> Zounuc dyocesis Ultrasilvane, sitam ab eodem comitatu exemptam, nomine Scilovas, pro L marcis dedimus, et eandem dominam in possessionem predictae terre per fidelem nostrum Petrum filius Acus fecimus introduci; residuas autem L mareas eidem domine solvimus in argento. Ne igitur predicta terra Sciloas possit a quocumque nostrorum successorum recipi, aut a quovis calumpniatore intemptari, sed semper salva et

inconcussa permaneant tam apud ipsam dominam quam apud suam posteritatem, presentem concessimus paginam duplici sigilli nostri munimine in perpetuum roboratam. [Datum anno domini M. CC. XXX.III, regni autem nostri anno XXX.

Doc. Nr. 238.

1235 Noembrie 8.

Gregorius episcopus etc. venerabili fratri... episcopo Cumanorum salutem etc. Coram venerabili fratre nostro... episcopo Prenestrino, dum in partibus Ungarie legationis officio fungeretur, venerabili fratre nostro... Ultrasilvano episcopo contra... decanum et sacerdotes de terra Burze deponente super obedientia et reverentia questionem, ad quas sibi prestandas eos condemnari petebat petitorium intentando, ac lite super hiis coram eo legitime contestata et receptis testibus hinc inde productis, idem legatus antequam imponeret finem negotio, ad sedem apostolicam est reversus. Procuratoribus igitur partium propter hoc in nostra presentia constitutis, eundem Prenestrinum dedimus auditorem, qui partium rationibus intellectis et auditis quaecumque voluere proponere coram ipso, predictos sacerdotes eidem episcopo ad petita per diffinitivam sententiam condemnavit, prefatum decanum, quia nihil probatum extitit contra eum, ab impetitione ipsius episcopi absolvendo. Tandem vero J. archidiacono de Tilecde procuratore dicti episcopi super executione prefate sententie literas apostolicas impetrante, dilectus filius Richwinus ecclesie Romane syndicus in audientia publica contradixit, quibus dilectum fratrem nostrum, O. sancti Nicolai in carcere Tulliano diaconum cardinalem auditorem duximus concedendum, coram quo iam dicto archidiacono petente executioni mandare sententiam supradictam, et eodem syndico respondente executionem huiusmodi fieri non debere cum id in Romane ecclesie preiudicium redundaret, que in premissorum vel quasi possessione consistit, prout se obtulit probaturum, que omnia idem cardinalis nobis fideliter retulit et prudenter. Quia super hoc apud sedem apostolicam non poterat fieri certitudo, fraternitati tue per apostolica scripta mandamus, quatenus per controversia et receptis probationibus, quas coram te producere partes voluerint tam super principali quam super reprobatione testium, si quos alterutra partium legitime duxerit reprobandos et auditis hinc inde propositis, causam sufficienter instructam ad apostolicum remittas examen, prefigens eisdem partibus terminum peremptorium, festum videlicet beati Michaelis proxime venturum, quo per se vel procuratores idoneos cum munimentis et rationibus suis compareant coram nobis iustam auctore domino sententiam recepture. Datum Viterbii, VI. Idus Novembris, anno nono.

Doc. Nr. 251.

1236.

Laurencius comes Bychoriensis, Apa filius Gyopol, Adam, Petur filii Patha, Gyopol, Iwanus, Petur de Kueserev, Stephanus de Ponož, omnibus presens scriptum inspecturis, salutem in salutis largitore. Universitati omnium tenore presencium volumus insinuare, quod cum precepto domini Bele regis in comitatu Bychoriensi pro restituendis terris iudices essemus constituti, precepto regis terram Ienev, quam dominus rex a comite Mika auferendo, Paulo comiti, filio Echy, contulit, a terris castri, udvornicorum regis et omnium populorum metis certis distinguendo, Paulo comiti statuimus. Prima autem huius terre meta incipit in Euzlumezée et tenet metam cum villa Zaldubag, inde protenditur et vadit ad Sumkerek, inde vadit versus meridiem ad Huzzeuozo et ibi habentur mete; inde dirigitur ad locum illum ubi plures mete sunt in arboribus, inde vadit ad Cuesmezee ac cadit ad Crisium, et iuxta Crisium sunt mete, remanente tamen terra Zaldubag et transito Crisio incipit terre meta cum villa Fudy et vadit ad Keseleust, tenens metas in arbore; inde vadit ad magnam viam et transit viam et in medio campi sunt plures arbores in quibus sunt mete; inde vadit ad Medust et ibi est meta, et transiens Medust vadit per diversas metas in arboribus factas ad piscinam Ienev; inde ad torrentem Kuegeg et ibi est meta, et transito torrente vadit ad Zeguenozo et ibi est meta iuxta nemus et Zeguenozo pertinet Ieneunec et ibi terra Fudy remanente, ascendit superius, tenet metam cum villa Zaram et vadit crebris metis terreis et arboreis per ligot ad Narzad; inde vadit ad Kukerkuta; inde vadit ad Choykacuzdyre et per Choykacuzdyre Ienev incipit tenere metas cum silva castri Choyka nomine, que vulgo Cwos nuncupatur et vadit crebris metis per Choykacuzdyram et descendit ad Yhoulligotora, et ibi terra Ienev remanet a terra castri. Nos autem in his metis nominatis terram illam Paulo comiti statuimus in quibus Iob archiepiscopus ipsam terram antiquitus detinebat et ut castrenses vel udvornici vel quivis populus contra Paulum comitem per calumpniam non possit insurgere, metas terre illius nominatim scribi fecimus. Donantes eidem Paulo comiti litteras presentes sigillorum nostrorum munimine roboratas Datum anno gracie M CCXXX VI.

Doc. Nr. 258.

1238 Ianuarie 29.

In nomine sancte et individue Trinitatis, Bela, Dei gratia, Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie Bulgarieque rex in perpetuum. Ordo iuris expostulat, et regie dignitatis incumbit officio, ut tanto maioris dignitatis habeantur, que donantur seu ordinantur ab ipsa, quanto ipsa honore

ceteros precellit. Et quia ex prime prevaricationis debito poenaltas oblivionis hominibus naturaliter est inflicta, salubriter est provisum, ut ea, que in posterorum memoriam suo merito sunt transmittenda, regalis privilegii patriocinio perennentur. Hac igitur animadversione inducti, ad universorum notitiam harum serie, volumus pervenire. Quod cum regni regimine per successionem ad nos, sicut Deo placuit, devoluto, superfluas et inutiles donationes temporibus pie memorie Andree patris nostri, nec non felicitis recordationis Emerici, regum Hungarie illustrium factas, per quas ius corone regie pene penitus erat annullatum, de charissimi fratris nostri Colomani regis et ducis totius Sclavonie voluntate, ac de prelatorum, omnium baronum nostrorum, nec non totius regni nostri consilio et consensu decrevissemus revocandas, utpote que sine gravi regie dignitatis periculo non poterant tolerari, ad donationes etiam ecclesiis, et aliis piis locis per eosdem factas, de eorundem consilio, ut processus facilius transiret in alios, manus revocationis duximus apponendas; licet id non absque magna cordis nostri amaritudine. et quodammodo preter nostram voluntatem, quadam necessitate inducti fecissemus, ad lenigandum aliorum motum, et scandalum temperandum. Postremo vero cum regnum nostrum, divina preveniente ac subsequente gratia in statum debitum esset iam quasi reformatum, ecclesiarum et piorum locorum utilitatibus, quibus conferre semper intendimus, non auferre, salubriter duximus providendum. Domui itaque hospitalis Ierosolymitani, tum ex affectu, quem erga ipsam gerimus, tum ad preces et instantiam honesti viri Rambaldi de Voczon, magistri eiusdem domus per regnum nostrum, dilecti et fidelis nostri, de consilio, consensu et voluntate predicti fratris nostri Colomani regis, qui tunc presens fuit, fere cum omnibus iobagionibus suis, et venerabilium patrum Roberti, Strigoniensis archiepiscopi, et Bartholomei Quirque-ecclesiensis episcopi, et Dionysii comitis palatini, Pous magistri tavarnicorum nostrorum, et aliorum baronum nostrorum, qui tunc fere omnes presentes fuerunt, reditus, terras quasdam et possessiones de dictis donationibus, seu perpetuationibus concessimus et confirmavimus perpetuo pacifice possidendas, quarum nomina sunt hec: Imprimis concessimus et confirmavimus eidem domui mille marcas in salibus de Saloch, prout in privilegio felicitis recordationis patris nostri plenius continentur. Item in comitatu Soproniensi concessimus illas duas partes tributi, de foris et viis omnibus, que vulgariter apellantur Kyralkettei. Item in comitatu Simighiensi concessimus eidem domui terram, que fuit subulcorum nostrorum, que fuit contigua terre de Chorgu. Item concessimus terram ad septem aratra, quae est iuxta Morisium, contiguam ville eiusdem domus, que vocatur Assunluka, cum hominibus castrenses qui habitant super ipsam. Item concessimus eidem domui terram, quam habebant Wysseni in terra de Narag, ipsosque Wissenos, de beneplacito et voluntate sua, eidem domui dimidimus, iuxta libertatem ipsorum servituros. Item in comitatu Soproniensi

concessimus villam, que vocatur Lipold, cum terra arabili circa quatuor aratra. Item concessimus et confirmavimus eidem domui sex naves super Morisium, traducendas ter in anno, ex donatione patris nostri eidem concessas, sub eadem libertate, que in privilegio patris nostri continetur; quam etiam libertatem, non solum in predictis sex navibus, sed etiam in certis aliis navibus a predecessoribus nostris eidem domui concessis, firmiter volumus observari. Sed in formam compositionis facte inter nos et ecclesias per venerabilem patrem episcopum Prenestinum, tunc apostolice sedis legatum in regno nostro. Item concessimus medietatem tributi pontis, quondam ad nos pertinentem, qui est super duos Timisios iuxta monasterium, quod fecit uxor Gyule bani: quia alia medietas ex donatione dicte domine eidem domui antea pertinebat; et volumus, quod dicta domus habeat liberam facultatem habendi pontem et naves ibidem; sive quod fratribus magis placuit; et nullus sive comes Timisiensis vel alius, volentes transire per locum illum, audeat prohibere. Item concessimus eidem domui quedam balnea in Ieurino sita, super terram, que quondam fuit castrum. Item concessimus, quod dicta domus de vineis propriis non teneatur in regno nostro solvere cibrones. Item concessimus, quod nullus audeat recipere tributum, vel decimas porcorum, regni palatino et comitibus castrorum debitam, a predicta domo, sive iobagionibus, vel populis eiusdem per universum regnum nostrum; sed ut eleemosyna nostra eidem domui integraliter consistat, volumus, quod ipsa domus recipiat decimas, vel tributa porcorum a iobagionibus suis, et mittat ad usum pauperii ultra mare; et nihilominus porci dicte domus possint intrare et pasci in silvis castrorum, ubi alii porci de provincia pro tributo intrare permittuntur. Item concessimus predictae domui terram in Oddum ad decem aratra, a castro de Savnik exemptam, ex parte terre sue assignatam, et ceteris metis distinctam per hominem Dionysii comitis palatini. Item concessimus eidem domui medietatem terrarum, quas Mathias Hauch antea possidebat, cum molendinis, que fecit ibidem. Item concessimus quoddam predium eidem domui, nomine Gug, iuxta fluvium Wag... a castro Nitriensi exemptam. Item concessimus eidem domui terram ad decem aratra, nomine Croac, a castro de Walkoy exemptam, que est contigua terre eiusdem domus, que vocatur magna villa, cum silva pertinente ad ipsam. Item in comitatu Saladiensi duo predia, que ambo vocantur Waswar; que quondam ad Castrum Ferreum pertinebant. Item concessimus medietatem duarum terrarum, quas eadem domus possidebat iuxta villas suas, que vocatur Wata; quarum nomina sunt Wula et Herchuch, quarum aliam medietatem castro fecimus restitui; de possessionibus vero monasterii de Harcha, ad domum supra dictam pertinentis, taliter ordinavimus: ut receptis ab eo quibusdam terris, quibus castra plurimum indigebant, dedimus ei, quinque predia de quinque comitatibus, videlicet de Budrugensi, Chanadiensi Kewiensi, Timisiensi et Wachiensi (Bacsiensi) villas enim Halaz, a castro Budrugensi exemp-

tas cum piscina et piscatoribus, sicut domus antea ipsam possidebat; item predium Wuchara a castro Chanadiensi exemptum integraliter, sicut in revocatione perpetuum fuit, per iudices nostro castro assignatum, cum ea videlicet parte, quam comes Nicolaus, filius Worz ibidem tenuit, exempta tantum modo terra decem aratorum, certis metis distincta, quam retinuimus pro usibus castri eiusdem. Item villam Weg a castro de Kewe exemptam cum populis castrensis us habitantibus super ipsam; qui exercitiales dicuntur. Item villas Hatwan a comitatu de Timisio exemptas, que est vicina et commetanea dicte ville Wegh, cum populis ibi commorantibus, exceptis suis, vel officialibus castri, quod volumus redire ad castrum, per illud servituros. Item villam, que vocatur Wechey, a castro Wachiensis exemptam, prout ipsam dicta domus antea possidebat. Concessimus eidem monasterio forum de villa Sarathenorum, que vocatur Surlach, et portum Wechen, super Titiam; ita, quod alteri portus convicini facti post tempus inclite recordationis Bele regis, predecessoris nostri, per quos possint reditus dicti portus diminui vel turbari, cassari debeant penitus et deleri. Item confirmavimus eidem domui quedam balnea communia in Strigonio, que fecit fieri Avia nostra, bone memorie domina Anra, secundum normam et libertatem a predecessoribus nostris eidem domui super hoc concessam. Item ultra Drawas concessimus eidem domui terram Petriz, exemptam de comitatu de Posoga; sed si auri fodina fuerit ibi inventa eximius frater noster Colomanus rex, et dux totius Sclavonie, debet habere quintam partem eiusdem terre; si forte auri fodina cessaret, videlicet quod non inveniretur ibi aurum, debet illa quinta pars restitui domui prius dicte; si vero inveniretur aurum et argentum in illis quatuor partibus eiusdem terre, que remanebunt domui, vel in aliqua earum, seu etiam in aliis terris a quibuscumque collatis, quas habet in qualibet parte regni nostri, statuimus: quod tertiam partem proventuum auri et argenti libere percipiat dicta domus; due vero partes ad regiam cameram devoluantur iuxta regni nostri consuetudinem approbatam. Item permisimus eidem domui terram de Zickuan cum omnibus pertinentiis suis. Item tria predia, que pertinebant predio Giez, que erant emptitia uxoris Gyule bani. Item concessimus eidem domui quamdam terram, que est circa quatuor aratra, exemptam a comitatu de Vorosd, que est contigua terre S. Ioannis de Vorosdino. Quia vero dictam domum prerogativa dilectionis amplectimur speciali, propter Deum, quantum in domo melior est dies una, quam millia dierum huius mundi, ideo hec omnia supra dicta volumus, et mandamus nostris, et successorum nostrorum temporibus integraliter observari, salvo libertatibus et immunitatibus per omnia et in omnibus domus hospitalis supradicte. Ne autem huius nostre constitutionis, seu confirmationis seriem quispiam presumat infringere, vel ei ausu temerario contradicere, sed per omnia robur obtineant firmitatis, que presentibus dinoscuntur litteris instituta, ex certa scientia presentem concessimus paginam auree bule nostre characterem in perpetuum roboratam. Lectum coram nobis,

Venerabis patre Raynaldo episcopo Ultrasilvano, nec non coram Dominico magistro tavarnicorum nostrorum, et Michaele preposito Albensi, et magistro Benedicto, preposito Budensi, et aule nostre vice-cancellario. Datum per manus magistri Stephani, aule regie cancellarii, et prepositi Wachensis, anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo trigesimo octavo. Indictione XI. quarto Kalendarum Februarii, venerabilibus Ruperto, Strigoniensi et Ugulino Colocensi archiepiscopis existentibus; Cleto Agriensi, Gregorio Iaurinensi, Mathia Waciensi Bartholomeo Wesprimiensi, Bartolomeo Quirqueecclesiensi, Rainaldo Ultrasilvano-Wulshw Chanadiensi, Benedicto Waradiensi Stephano Zagradiensi, episcopis ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Dionysio palatino, et comite de Zolnuk, Ioane Angelo domino, Simone comite Wachiensi, Pousa Waivoda Ultrasilvano, Dominico magistro tavarnicorum nostrorum et comite Nitriensi, Iula iudice nostre curie, et comite de Kewe, Andrea Posoniensi, Matheo Dapiferorum et comite Timisiensi, Chak Supruniensi, Demetrio Chanadiensi, Luca Mosonensi, Laurentio Wihoriensi, Demetrio Wodrogiensi . . . Paulo . . . Dionysio Agazonum Walamira princernarum magistris, et aliis quam pluribus comitatus et magistratus regni nostri tenentibus. Regni autem nostri anno tertio.

Doc. Nr. 259.

1238 Februarie 12.

Bela dei gratia Ungarie, Dalmacie, Croachye, Rame, Servie, <Gallicie>, Lodomerie Comanieque rex omnibus Christi fidelibus presentes literas inspecturis salutem in vero salvatore. Quanto regalis excellentie sublimitas a deo misericordiarum fonte plus accepisse dignoscitur, tanto in subiectis benignitate mexercere debet amplioem, firmam spem fiduciamque gerens eadem mensura qua impendit sibi remetiri. Hinc est quod ad universorum <no>titiam presentium ac posteriorum tenore volumus pervenire, quod nos hospitibus nostris Saxonibus de villis Karako et Crapundorph talem concessimus libertatem, ut quemcumque de communi consensu et voluntate inter ipsos voluerint et elegerint, sibi prefficiant in villicum, concedentes eisdem, ut in nulla causa coram quolibet iudice astare vel respondere teneantur, sed quocum <que> ambe partes litigantium fuerint ex ipsis, solus maior ville pro tempore constitutus secundum ipsorum consuetudinem debeat iudicare. Si autem alia pars litigantium erit ex ipsis alia vero de hominibus extraneis, Woyvada discutiet et diffiniet nec viceiudex eiusdem Woyvade eos in aliquo debeat vel audeat iudicare. Preterea concessimus eisdem ut nullam collectam solvere teneantur. Item concessimus eisdem atque statuimus, ut nullatenus Woyvada quilibet pro tempore constitutus super eos descensum facere presummat, nostram autem personam utpote regiam cum omni debito et honore, sicut decet cum illuc accesserimus, cum suis deliciis honorabunt. Preterea statuimus, ut iidem hospites

cum quatuor militibus loricatis bene preparatis ac decenter hornatis, cum totidem equis satis honestis et cohoptis ac duobus temptoriis sub nostro vexillo militare teneantur, et cum nostris militibus non in societa <te>baronum nostrorum descendere teneantur. Terram autem, quam ex donatione antecessorum nostrorum possederunt, sub eisdem metis et terminis, quibus ab antiquo tenuerunt, pace perpetua eisdem reliquimus possidendam. Nec etiam de vino, quod de propriis vineis eorum infra metas terre eorum cultis fuerint vindempniatum, tributa persolvant. Prima autem meta terre ante dicte, sicut ex literis iu <dicum> nostrorum, quos ad partes Ultrasilvanas ad restituenda iura castrorum indebite alienata destinaveramus, percepimus, incipit super collem acutum et tenet metam cum populis de villa Sard, deinde transiens per flumen Sard, vadit ad magnam viam et ibi tenet metam ex una parte cum villa sancti Martini, ab alia vero parte cum populis de villa Buchad, exinde pertransiens flumen Buchad, vadit ad montem qui dicitur Akazto, ubi tenet metam cum dictis populis de Buchad, abhinc vadit super vineam Crasu, exinde progrediens tendit ad caput . . . is fluminis, quod dicitur Chylna, ubi habet metam cum populis de Buchad sepius memoratis. Deinde procedens, tenens metam cum Chanad comite, filio Wofa, super lapidem, qui dicitur Wela, et abhinc incipiens secus flumen Thyrry vadit usque ad villam Woyasd, et ibi habet metam cum eadem villa, exhinc vadit ad montem, qui respicit ad Morisium et ibi habet metam cum Petro Bylocho. Deinde procedens vadit ad villam sancti Martini et tenet mehtam ¹⁾ cum populis eiusdem ville, abhinc tendens superius versus silvam super beerch, qui dicitur Zuhodol, vadit super geminum montem et ibi habet metam cum supra nominatis populis de Buchad, exhinc procedens versus quendam collem, qui dicitur Pastorreu, vadit superius, in cuius cacumine habet metam. Deinde egrediens super beerch vadit ad silvam eorundem, inter abietes tendens ad terram predicti Chanad comitis, ubi prius cum eodem metam tenebat, et ibi terminatur. Ut igitur hec a nobis concessa libertas sit perpetuo valitura nec possit ab aliquo in posterum retractari, presentes concessimus literas duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum in villa Saxonum de Erkud, anno dominice incarnationis M. CCXXXVIII secundo Ydus Februarii, regni autem anno tertio.

Doc. Nr. 262.

1238 Iunie 7.

Sanctissimo in Christo patri G <regorio> dei gratia sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici, B<ela> eadem gratia rex Hungarie, tam debitam quam devotam in omnibus reverenciam. Vestre sanctitatis admonitionibus inducti, Watacium imperatorem Grecorum, ut sedi apostolice obediret, multis exhortacionibus monere studuimus, et dum super hoc spem habentes diligentius instaremus

¹⁾ așa în textul latin publicat.

paternitatis vestre litteras, et venerabilem patrem Perusinum episcopum, apostolice sedis legatum, secundo recepimus, qui iuxta sue legationis modum penes nos diligenter institit et prudenter, de contingentibus nil omittens, ut terras Assoeni utpote scismatici auctoritate sedis apostolice in remissionem peccatorum occupare dignaremur; cui tamen nos amicitiarum et cognacionis federa coniunxerunt. Ex inclite enim recordacionis sorore nostra filium habet et heredem, et nostris iussionibus sic in omnibus est subiectus, ut non tam amicus, quam subditus videatur: ex cuius impugnacione omnium amicorum et cognatorum, quos hactenus habebamus in partibus Romanie, offensam incurreremus. Watacius enim nostram neptem suo filio duxit in uxorem, et nostre karissime consortis, regine Hungarie, frater existit tanta nobis devocione coniunctus, ut et se et sua ad nostrum beneplacitum exhibere sit paratus, qui se in persona Assoeni reputabit impugnari: pro quo tamen, si ad nostram instanciam ad sancte matris ecclesie que non solum septies, sed etiam septuagies septies debet ignoscere deliquenti, conversus fuerit unitatem, vestre sanctitatis clemenciam humiliter deprecamur, ut eum solita benignitate dignemini recipere. Sane quia nichil debet amoris divino et animarum saluti preponi, spe eterne remunerationis et apostolice sedis devocione ac sincera dilectione, quam, erga nos vos habere confidimus, provocati assumimus ex animo, per nos aut per nostros, prout expedire videbimus, Bulgariam, et alias terras Assoeni occupare, et sedi apostolice in spiritualibus, in temporalibus vero nostre iurisdictioni, Deo cooperante, subiugare, nisi quod absit, legitimo fuerimus impedimento prepediti. Cum tamen negotium sit arduum nec debitum valeat sortiri effectum, nisi vestrum auxilium apponatur, ad ea, quibus specialiter in hoc facto indigemus, a vestra sanctitate postulanda venerabilem patrem Iauriensem episcopum direximus, qui si forte propter viarum discrimina suum ad vos adventum retardaret, ne dilacio difficultatem afferat, precipue propter instantem Gallicorum adventum, qui per terram nostram transire volunt in partes Romanie, de nostris petitionibus, sine quibus oppus tam difficile commode aggredi non possemus, cicius cerciorari cupientes, prefati legati nuncium presentes litteras,strarum petitionum seriem continentes, ad sedem apostolicam transmisimus, ut sine more dispendio ad nos cum vestre sanctitatis beneplacito revertatur. Petimus, ut officium legationis non alii, sed nobis in terra Assoeni committatur, ut habeamus postatem limitandi dioceses, distinguendi parrochias, et in hac prima institutione potestatem habeamus ibi ponendi episcopos de consilio prelatorum et virorum religiosorum, quia hec omnia beate memorie antecessori nostro sancti Stephano sunt concessa: illa potissimum ratione, quia si cum legato sedis apostolice partes illas ingressi fuerimus, ab universis illarum parcium incolis presumetur, quod non nobis, sed Romane ecclesie eos velimus etiam in temporalibus subicere, quod ipsi tam plurimum aborrerent, ut quam plurimos, quos sine pugne certamine possemus

obtinere, usque ad mortis periculum se defendere niterentur; nobis enim et aliis christianis frequentius impropere quod ecclesie romane servimus: preterea cum circa partes Bulgarie in terra, que Zeuren nominatur, que dudum fuerat desolata, populi multitudo supercreverit, qui non dum sunt ad cuiusquam episcopi diocesim applicati, ut eos alicui episcopatu secundum nostrum beneplacitum assignare valeamus, a vestra sanctitate potestatem tribui postulamus. Item ut intra Hungariam super terram Assoeni procedentes, crucem nobis et nostre exercitui anteferri concedatis, ut per hoc populi devotio augeatur. Petimus etiam, ut omnes cruce signatos de Hungaria nobis in auxilium contra Assoenum committatis, iniungentes fratribus Predicatoribus et Minoribus, ut predicent crucem contra Assoenum sub eadem indulgentia, quam habent euntes in subsidium terre sancre; et aliqui ex fratribus, quos elegerimus, intersint exercitui nostro. Item ex ore vestre sanctitatis postulamus, sententiam excommunicationis sollempniter et publice proferri in omnes invasores regni Hungarie, in infideles et conspiratores contra nos et regnum Hungarie, donec fuerimus in prosecutione huius negotii, ne propter hoc servitium dei valeat impediri: quam sententiam publicari faciatis ubique per episcopos et fratres Predicatores et Minores in Hungaria ac in regnis et terris vicinis Hungarie. Item petimus, ut nulli regnum Bulgarie invadendum vel occupandum concedatur, nisi cui nos permiserimus, et nos ac universa nostro subiecta regimini in protectionem sedis apostolice assumatis. Verum cum nos et nostros nec honoris ambicio, nec divitiarum cupiditas, que nobis divina gratia largiente habundanter sunt concessa; sed salus animarum ac apostolice sedis devotio ad hec exequenda pro viribus inducant, excommunicationum sententias, quas non solum inferiores, verum etiam maiores ac prelati ac pene tota Hungaria ex constitutionibus et canonibus late sententie venerabilis patris Prenestini episcopi, tunc apostolice sedis legati incurrerunt, et diebus singulis inevitabiliter incurrunt, suppliciter deprecamus, relaxari: perniciosum enim existeret, se mortis periculo in dei servitium exponentes in excommunicatione, in quam ex levi causa inciderunt, detineri: quia licet eundem sanctitate preminere pro certo credamus, cum tamen status Hungarie ei esset incognitus, sic suas constitutiones excommunicationis vallavit sententiis, ut pene omnis in excommunicationem se noverit incidisse, unde non solum nos, imo tota Hungaria paternitatem vestram devotissime deprecatur, ut omnes constitutiones ipsius quoad penam excommunicationis dignemini revocare et nos a multiplicibus sacramentis, que a nobis pro causis levibus accepit, quas etiam pre multitudinem ad memoriam revocare non valemus, absolvatis, ut nos et regnum nostrum iure communi et sanctorum patrum institutionibus regamur, honora gravia et importabilia, que nemo potest adimplere, non habentes. Datum in Zolum septimo Idus Iunii, anno gracie millesimo ducentesimo tricesimo octavo, regni, autem nostri anno tercio.

Doc. Nr. 265.

1239 Februarie 11.

Gregorius episcopus etc. Dilectis filiis . . . de Cubis et . . . sancti Iohannis abbatibus Waradiensis et Ultrasilvane diocesum, et . . . preposito Waradiensi salutem etc. Lacrimabilem dilectorum filiorum abbatis et conventus monasterii de Almas ordinis sancti Benedicti Ultrasilvane diocesis, recepimus questionem, quo nobilis vir Ladislaus dictus comes eiusdem diocesis, abiecto dei timore, in illud hostiliter irruens ipsis exinde non absque iniunctione manuum violenta ausu sacrilego profligatis, primo quosdam ordinis Premonstratensis, canonicos, qui bona dicti monasterii dilapidare ac consumere prodigaliter pro sue voluntatis arbitrio presumpserunt, ac demum canonicis ipsis pro maiori parte inde recedentibus, quosdam girovagos et quosdam capellanos suos, ac alio post appellationem ad nos interpositam temeritate propria intrusit ibidem in ipsorum maximum preiudicium et gravamen, qui prefatum monasterium detinent per violentiam occupatum. Quare a nobis humiliter postulabant, ut ipsi provideremus misericorditer in hac parte. Quia vero hec si vera sunt conniventibus oculis pertransire nec volumus, nec debemus, mandamus, quatenus, si est ita, abbate ac monachis antedictis ad memoratum monasterium, amotis ab eo intrusis taliter, si qui fuerint, plenarie restitutis, et vocatis quos videritis evocandis, audiat si quid remanserit questionis, et si de partium voluntate processerit, causam fine debito terminetis facientes etc. Alioquin ipsam ad nos remittatis sufficienter instructam, prefigendo partibus terminum competentem, quo per se vel procuratores idoneos nostro se conspectui representent iustam dante domino sententiam recepturam. Illos autem, quos vobis constiterit in prescriptos monachos manus iniecis, dei timore postposito, temeritate violenta, tamdiu etc. usque evitari, donec ipsis et monasterio, in cuius iniuriam sunt que premissis attemptata, satisfecerint competenter etc. usque absolvendi. Ceterum quoniam abbas et conventus sepefati proprium nullum habent ad huiusmodi negotium prosequendum, duobus vel tribus ex ipsis illud prosequentibus de bonis sepedicti monasterii moderatas ministrari faciatis expensas, ea que de bonis ipsius monasterii alienata inveneritis illicite ac dissipata, ad ius et proprietatem ipsius legitimam revocantes, contradictores etc. proviso ne in terram dicti nobilis etc. Quod si non omnes etc. Datum Laterani III. Idus Februarii. Anno XI.

Doc. Nr. 266.

1239.

Dionisius dei gracia palatinus et comes de Zonuk universis presens scriptum inspecturis salutem in Domino. Notum facimus presentibus ac posteris, quod cum Poneth de genere Katha accepto homine nostro Gabriele de Tohh, Mathiam

et Nicholaum de villa Chenger iobagiones castri de Zathmar, ad nostram citass et presenciam, super precio terre duorum aratrorum, quam emisse dicebat ab eis quatuor marcis, que fuerat in revocatione terrarum castro restituta, non comparuerunt semel et secundo, tandem in tertia citacione, nostra permissione, composuerunt in hunc modum, quibusdam viris probis mediantibus, Bille videlicet, et Mihaele fratre eiusdem, et Joanca comite filio Turap: quod dicti Mathias et Nicholaus terram quandam duorum aratrorum, quam vendiderant pro dotabilibus quibusdam extraneis, Pouse et Laurencio, quibus nulla affinitate spectabat emenda, requirerent ab eisdem emptoribus, ipso Poneth adiuvante; quam si recipere possent, Ponetho iam dicto tanquam affinitate coniuncto, secundum rectam estimacionem venderent mediam partem ipsius terre, et Poneth supradictus precium supradicte terre pro qua citaverat et partem in duobus iudiciis, que ipsum contingebat, quibus remanserant in negleccione duorum terminorum, eisdem remitteret, pro bono pacis, et illi Nicholaus et Mathias superadderent Ponetho absque precio locum molendini et locum curie cum orto, secundum quod Pousa et Laurencius possidebant. Et si ipsam terram a Pousa et Laurencio recipere non possent, nichilominus darent Ponetho locum molendini cum loco curie apto ad statum molendini, de suo iure proprio. Eo tamen confirmacionis et statuti vinculo, quod super loco molendini et loco curie per quemcumque ipsi Poneto aliqua incumberet controversia, dicti N.. et M.. tenerentur eum ab omnibus impetitoribus expedire; et si qua parcium ab hac resiliret compositione, iudicio quatuor marcarum subiaceret. Rursus igitur Mathias prenomi natus statutus coram nobis tam pro se quam pro fratre suo Nicholao asservit dictam terram duorum aratrorum, super qua prius mencio fuerat, a Pousa et Laurencio requirere non potuisse, sed Ponetho reliquisse requirendam ordine iudiciario et juris; pro precio vero terre, que a Poneto recepta castro fuerat restituta, pro summa scilicet quatuor marcarum idem Mathias et N.. statuisset dixerunt et dedisse Poneto locum molendini cum loco curie apto ad molendinum in superiori parte insule Mathie et Nicholai in angulacione fluvii Zomus, perpetuo possidendum, omni cessante contradiccione. Quem idem Poneth se retulit habere et ei fuisse statutum per nostrum pristaldum Gabrielem, ipso Gabriele hoc idem affirmante. Et ne per predictos Mathiam et Nicholaum, seu alios aliquos, Ponetho aut eiusdem successoribus impeticio queat oriri, vel calumpnie scrupulum emergi, ad instanciam partis utriusque presentes concessimus litteras sigillo nostro roboratas. Datum anno Domini millesimo ducentesimo tricesimo nono.

Doc. Nr. 267.

1240 Martie 21,

Bela dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie Cumanieque rex universis Christi fidelibus presentem paginam inspecturis salutem in vero salutari. Quia bone rei consensum prebere et presentis

vite subsidium et future remunerationis expectat premium, ut divini operis fructum circa pietatis opera propensius exuequentes, temporalia felici commercio sempiternis commutemus et ut regularium virorum, qui iuxta evangelicam veritatem et regulam beati Benedicti relictis omnibus Christo spretis divitiarum iactantiis iugiter inherentes mente devota famulantur, utilitatibus providentes eorundem precibus nos ac nostri successores, una cum regnis nostre iurisdictioni subiectis, in pace perpetua perseverent, sancto ac venerabili conventui monasterii Cistercii in subsidium expensarum, quas annis singulis ad usum generalis capituli totius ordinis sunt facturi, quaedam ecclesias in Burcia in partibus Transilvaniis videlicet castrum sancte Marie, montem sancti Petri, montem Mellis et Tartilleri in quibus diocesanusepiscopus nihiliurisdictionis obtinet, sed ad nos specialiter et immediate pertinet, cum proventibus, iuribus ac omnibus suis pertinentiis duximus conferendas, statuantes futuris temporibus inviolabiliter observari, ut infra parochias seu territorium dictarum ecclesiarum nulla deinceps absque ipsorum consensu ecclesia vel capella de novo construatur nec altaria erigantur nec coemeteria consecrentur. Si vero ipsorum permissione et consensu edificata fuerit, ad eosdem fratres pleno iure devolvatur. Verum quia tempore nostre collationis, ecclesie prenominate nondum vacabant, et ideo Cistercienses earum proventus ad plenum adipisci non poterant, ordinavimus et inviolabiliter volumus observari, ut hi qui earundem ecclesiarum proventus ad presens percipiunt, fratribus Cisterciensibus vel eorum nuncio unam markam argenti de qualibet ecclesia singulis annis in assumptione beate Marie solvere teneantur, omni contradictione et dilatione cessante, ut ex hoc evidenter appareat, easdem ecclesias nomine Cisterciensium quoad vixerint detineri et ius patronatus ad ipsos Cistercienses in perpetuum pertinere. Interim autem, quod prefatis ecclesiis vacantibus Cistercienses earum proventus ad plenum valeant possidere, singulis annis in assumptione beate Marie de camera nostra apud Strigonium centum marcas argenti eisdem Cisterciensibus integraliter perolveri faciemus. Sed postquam predictas ecclesias libere possederint, nos a solutione centum marcarum erimus expediti. Ut igitur hec nostre concessionis pagina inviolabilis in posterum perseveret, eam duplicis sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum Bude per manum magistri Stephani aule regie concellarii et prepositi Titulensis. Strigoniensi sede vacante, venerabili Ugulino Colocensi archiepiscopo, Bartholomeo Quinqueecclesiensi, Gregorio Jauriens: episcopo, Cleto Agriensii Bartholomeo Vesprimiensi episcopo et postulato Strigoniensi, Reginaldo Ultrasilvano episcopo. Stephano Zagradiensi, Basileo Cenadiensi, Benedicto Varadiensi, episcopis ecclesias dei feliciter gubernantibus. Benedicto preposito Budensi et aule regie vicecancellario. Thoma preposito sancti Laurentii et comite capelle nostre. Dionysio palatino et comite de Zonuk, Juane domino Syrmie et comite Bachiensis, Andrea comite Posoniensi et iudice curie nostre, Dominico magistro

tavernicorum et comite Bichorensi, Mattheo magistro dapiferorum et comite Nitrie, Dionysio magistro agasonum et comite Timisiensi, Laurentio magistro pincernarum et comite agasonum, Pousa vaivoda, Oslu bano de Zeuren, Demerico comite Budruga, Blasio comite de Keune, Paulo comite Albensi, Balduino comite Ferrei Castri, Chakiu comite Supruniensi, Luca comite Musunensi, Demetrio Cenadiensi, Saulo Orodiensi, et ceteris quam pluribus comitatus regni nostri tenentibus Anno gratie millesimo ducentesimo quadragésimo, XII Kalendas Aprilis, regni autem nostri anno quinto.

Doc. Nr. 283.

1246 Mai 6.

Bela dei gratia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie Gallicie Lodomerie, Cumanieque rex omnibus Christi fidelibus presens scriptum inspecturis salutem et omne bonum. Circumspectio regum provida ex suscepti tenetur regiminis officio, ut honestis suorum fidelium petitionibus consensum tribuat et favorem. Proinde ad universorum notitiam presentium ac posterorum harum serie volumus pervenire, quod accedens ad praesentiam nostram venerabilis pater Gallus episcopus Transsilvanus, a nobis humiliter ac devote postulavit, quod cum sua diocesis hostili persecutione Thartarorum ad tantam inhabitantium devenerit raritatem, quod a tempore persecutionis usque ad sua tempora nulli vel pauci in Alba, quae est sedes episcopatus sui cathedralis et in aliis curtiis pontificalibus, quarum nomina sunt Hærina, Byolokol de comitatu Dobica, Golou de comitatu Culusiensi, Zylac et Tusnad de Zonuk habeantur inquilini nec illic convenient nunci eos libertate uberius gratiae dignaremur praevenire. Nos igitur considerantes quod ex incremento honoris pontificalis simul et regia dignitas suscipiat incrementum ut eadem ecclesia in pristinum statum possit reformari, ex indulgentia regiae benignitatis talem gratiam ei duximus faciendam ut tam priores inquilini, si qui essent superstites supra dictarum villarum quam etiam hospites conditionis liberae de novo convenientes a iudicio vaivodae pro tempore constituti, comitum parochialium nec non et omnium aliorum iudicum penitus sint exempti nec alicuius teneantur astare iudicio nisi sui episcopi et villici pro tempore existentis. Et si episcopus aut villicus in reddenda iustitia negligentes fuerint aut remissi, vel tam arduum esset negotium, quod ipsi iustitiam facere non valerent, ipsa causa regiae tantum maiestatis examini terminanda deferatur. Et ut nostrae concessionis gratia perpetuae firmitatis robur obtineat, praesentem paginam duplicis sigilli nostri munimine roboratam duximus concedendam. Datum anno domini M CC XLVI, secundo Nonas Mayi, regni autem nostri anno XI.

superius de domibus suis concessa. Ad castra omnia edificanda in dca tra Campane necno contra
 quoslibet impugnatores tra Campane concessa et iurata sua fuerint impendimus. cu necesse fuerit
 ad ipsa castra. sedimus remissas etiam cessantibus ipedimus ab ipa psonaliter accedendo. Con
 firmamus etiam eadem rema aduocatores. armatos in seheris. ut alibi ultra filias. copie
 bus hinc nunc ubi magis ad introitu tra Campane. ut remm dictis fuerint uiderimus
 expedire. sup qua donante liras nras dabunt spales. Denique ut sepeli domus hospitalis co
 modius e uicaria p mare. ualeat puenire. p utilitatib; Regni nri et suis. cotulimus
 a iura maritima Cantuarii conuentionem cum omib; suis pmentis et uerb; ipsam contingeb
 ueris pndu pegath cu suis finibus et utilitatib; pnt. Carissimos fieri ut in dca tra. Co
 lonianus Rex tenuit et quocumodi ad ipm pndu puenire dimolamur. Salus eccl
 uarib; in eadem Insup etia nram note. Weyla nra. Dunbry no longe a zenlen existen
 tem a castro de crasson exempta cum omib; pmentis et utilitatib; suis. sicut suolans fuit
 sigillum in perpetuum. immutari. fide cotulimus auditis. Porro sepe dictus pceptor ob
 conuentione nra quas ppter eis infra scriptis facim seu fecim. obligauit se nre dnt
 domus. arma assidue contra omes fugatos. cuiusq; nationis. uictio contra Brugavoo
 contra alios nre sectarios si Regni. ut Regni cofora mutare attemptaret. uolant an
 felle introducere in Regni nrm in pntem ad nrm et Regni finem. deniq; fide malacrib; ar
 mas et equis decant et bene pparatos. Contra quatuor aut xpianoy Regni nrm uenire uide
 rem obligauit se nre dnt domus dare armipageti fide armatos ad custodia et defensione
 castroy et munitionu in cofinis existentu ut est posonm. crassanm. Dunpim. Casteru
 Bernu. Casteru nouu et etia infra ubiq; Rex uoluit collocare. et de pparat contra darentos
 si Regni nrm ipse uenire contingeret qd absit. quib; omib; quidm sunt in custodia castroy
 et munitionu Regni pntis fuerit signus necarios ministrari. Aduocatu etia est nre
 domus qd pceptor seu magr qui p tpe ad gubernatione domoy in regis nris existentiam
 moneatur de pontib; christianis ut alijs in mentu suo pmitte. teneatur dnt fide iura et
 fuerintne sui ordinis omni fidelitate Regi et Regio. et obdiare facere. atq; accende
 tute et suis. hinc finide uniuersa et singula supradca. et qd cum et epan habet ad popu
 landu no solum dnt tias. sed etia abas tias nri Regni. Et qd custodes de Regno nro cunctu; co
 dectione et natione. ac darentes. ut darentes de nre Regio no recipiunt ad habundand. tunc
 supradca nisi de hura regis speciali. Aduocatu insup fuit a nob et a pceptore condico nre
 plate domus nram qd si pmissa ut aliqua seu aliquo de pmissis ad que dntis pceptor se
 et pndam domu supras obligauit. p ipm ut p alium pceptore seu magr p tpe cofatu
 tum onuati contingeret et tpe sollempnit amonitus. Cursus nre anaret. magnusq;
 magr. transfarmimus sup hoc modo debite p parte regis sufficiant requisitus no em
 daret infra annu post facta requisitione qd omisum est seu neglert p dem magr
 seu pceptore p tpe existent. etiam et uicione p subiectuata redderit ut alio modo
 uerba quateruam et qualitate excessus regia delibetario pceptore uita sue beneficia
 etia uoluntatis. Ut qd uniuersa et singula supradca cora nob et harentib; nris reuocata
 ppter firmitate quam est ex psona nra robur obtineat. que fide data purrectione
 dntis regis nre pmissus dntib; obligatioib; ex parte dnti fide mutabiliter
 obfuit et fuerit obfuit pntu. nre dntis pagina cunctis bulle nre aare annu
 nra. et sepe dictus pceptor nre dntis hospitalis plate p dnti et dntem nrm magr
 stitui dntem alibi pntu dnt nre dntem laru in pntem pndu. corulem autem
 regia fecim introduci. Oia pntis reuocandi pntis Benedi archiepi Coloni et au
 le nre dntem. dntem pntis dntem dntem dntem. dntem dntem dntem.
 dntem dntem dntem. dntem dntem dntem. dntem dntem dntem. dntem dntem dntem.

Wernico Norwicheſi. Hermann. Wariſi. Gallo Tranſilvan. Lampro Agrieni epio. calus de
 felicit. gubernanti. Ratulao Illuſtri Duce. Gall. et Vano totius ſalutatione. Stepho comite
 palatin. Laurentio Viciuſa Tranſilvan. Oenlio magiſtro Tallamnicoy 7 comite polonici.
 Rolando iudice aule nre. Gualrico magiſtro Capiteſco. et comite ſyrieni. Thede magiſtro Agoſo
 ni 7 comite Suprimien. Bagui magiſtro pincernay et comite de Bona. Jaculo de Tounuile
 benedict. conſiliari. ſuocloſ ſaladien. alio ſuocloſ de ſerco caſtro. Henrico Symugrieni. Balde
 rito Illuſtri comitiſ. et alijs quibſunq. comitatibus et magiſtris Regni nri tenentib. Anno
 ab incarnatione dñi. m. cc. lxx. iij. ſexti Junij. Regni aut nri anno duodeſimo. ſubſig.
 rē. nre conſum. rē. Dat. Lugdun. xij. kel. aug. anno dñi.

1247 Iunie 2.

Magistro et fratribus Hopsitalis Jer<oso>limitani¹⁾.

Magnum caritatis et providentie opus per vos intelleximus, ca<ri>ssimu<m> in Christo fili<um> n<ost>rum Belam Ungarie illustrem regem: divine pietatis intuitu et consideratione etiam utilitatis pu<bli>ce regni sui Hospitali <est>ro fecisse, conferendo videlicet dil<ecto> fili<um> io fratri Rembaldo, preceptor domorum Hospitalis Jerosolimitani in partibus cismarinis n<om>ine Hospitalis eiusdem, in regno suo terram non modicam, iurisdictiones et alia que in confecto privilegio aurei sigilli sui munimine roborato plenius exprimuntur, adiectis conditionibus pro ipsius regni defensione ac statu prospero sibi quibusdam iuribus reservatis. Nos igitur et regni predicti conservationem zelantes et Hospitalis ipsius cupientes commodum et augmentum, concessionem predictorum sicut provide a rege predicto facta est, ratam habentes et gratam, illam auctoritate apostolica confirmamus et presentis <s>cripti <pa>trocinio <com>munius tenorem ipsius privilegii de verbo ad verbum pre<sent>ibus inseri facinetes, qui talis est.

In nomine sancte trinitatis et individue unitatis, Amen. Bela dei gratia Hungarie, Dalmatie, Chroatie, Rame, Servie, Gallitie, Lodomerie Cumanieque rex, in perpetuum. Regum celsitudo requirit et sublimium dignitati debetur, ut inter cetera eo studiosius ad multiplicationem invigilet subditorum, quo ipsorum gloria in subiecte plebis multitudine specialius exaltatur, presertim cum regum omnium et regnorum potentia, pax et securitas in suorum robore consistere dinoscantur. Accedit nichilominus non ad modicam sollicitudinis regie partem eos benignioribus intueri et amplioribus prosequi beneficiis, in quorum personis et utilitas temporalis provenire speratur et rex regum omnium propensius honoratur. Hac itaque consideratione inducti cum venerabili viro fratre Rembaldo domorum Hospitalis Jerosolimitani magno preceptore in partibus cismarinis dilecto amico nostro super populatione regni nostri, quod per hostilem barbare nationis incursum, que Tartari appellantur, sicut in bonorum amissione, sic incolarum interemptione grave sustinuit dispendium, longo prehabito tractatu cum principibus et baronibus regni nostri, in hoc nostra resedit communiter deliberatio, ut, quia idem preceptor nominé domus Hospitalis in subsidium regni nostri intuitu defensionis²⁾ fidei Christiane arma assumere secundum formam inferius annotatam et in populanda terra nostra consilium et auxilium³⁾

¹⁾ Rând, cuprinzând adresa, scris, ca de obicei, pe marginea registrului.

²⁾ In doc.: defensiones, corectat.

³⁾ *Consilium et auxilium*, expresie caracteristică terminologiei feudale în legătură cu obligațiile vasalului.

impendere bona fide nec non alias subire conditiones paulo post presentibus insertas se ac domum Hospitalis sponte obligavit, damus et conferimus sibi et per eum dicte domui totam terram de Zeurino cum alpibus ad ipsam pertinentibus et aliis attinentiis omnibus, pariter cum kenazatibus Joannis et Farcasii usque ad fluvium Olth, excepta terra kenazatus Lytuoy woiavode, quam Olatis relinquimus, prout iidem hactenus tenuerunt, ita tamen, quod medietatem omnium utilitatum et reddituum ac servitiorum de tota terra Zeurini memorata et kenazatibus supra nominatis provenientium nobis et successoribus nostris reservamus, medietate alia ad usum domus supradicte cedente, exceptis ecclesiis constructis et construendi in omnibus terris supradictis, de quarum redditibus nichil nobis reservamus, salvis tamen reverentiis et iuribus archiepiscoporum et episcoporum, que habere dinoscuntur, exceptis etiam molendinis omnibus infra terminos prenominarum terrarum ubicumque factis vel faciendis, preterquam in terra Lytua nec non edificiis et agriculturis omnibus sumptibus fratrum dicte domus factis, fenetis quoque seu animalium et pecorum suorum pascuis, piscinis etiam, que nunc sunt vel fient per ipsos, que omnia ad ipsorum fratrum usum integraliter volumus retineri, preter piscationes Danubii ac piscine de Cheley, quas nobis et ipsis communes reservamus. Concedimus etiam, quod medietatem omnium provenituum et utilitatum, que ab Olatis terram Lytua habitantibus excepta terra Harszoc cum pertinentibus suis regi colligentur, domus Hospitalis percipiat antedicta. Volumus etiam, quod memorati¹⁾ Olati ad defensionem terre et ad iniurias propulsandas seu ulciscendas, que ab extraneis nostre ditioni non subiectis inferrentur, iamdictis fratribus cum apparatu suo bellico assistere, et e converso ipsi fratres in casibus consimilibus eis subsidium et iuvamen iuxta posse impendere teneantur. Ad hec de salibus, quos ad usum dicte terre et illarum partium versus Bulgariam, Greciam et Cumaniam sufficienter deferri concedimus, de quacumque salifodina Ultrasilvana commodius sumptibus nobis et ipsis communibus extrahi poterunt, salvo in omnibus iure episcopali, nec non de moneta, que illic, de voluntate regia et consilio preceptoris domus illius pro tempore constituti, curret, medietatem nobis reservamus, sicut de ceteris redditibus est pretactum, medietate alia ad usum dicte domus convertenda, salvis iuribus ecclesiarum. Ordinationes quoque quas nobilibus ac aliis tam super libertatibus ipsorum, quam super iudiciis ad inhabitandum terram iamdictam aliunde venientibus concesserit, salva parte nostra reddituum et utilitatum exinde provenientium dicta domus nec non sententias, quas tulerit in eosdem, ratas habebimus atque firmas, hoc addito, quod si contra maiores terre aliqua sententia de sanguinis effusione prolata fuerit, in qua senserint se gravari, ad nostram curiam valeant appellare, hoc insuper adiecto, quod si exercitus regnum nostrum, quod absit,

¹⁾ In doc. greşit: memorato.

invadere ¹⁾ attemptaret, quinta pars armatorum terre iamdictæ pro defensione terre nostre in exercitu nostro ad bella procedere teneatur. Si autem versus Bulgariam, Greciam et Cumaniam exercitum moverimus, tertia pars omnium ad bella habilium procedet et de acquisitionibus tam mobilium quam immobilium portionem recipiet domus iamdicta pro numero personarum exercitus de Zeurino pariter et armorum. Ad hæc contulimus preceptorî antedicto et per ipsum domui Hospitalis a fluvio Olth et alpibus Ultrasilvanis totam Cumaniam, sub eisdem conditionibus, quæ de terra de Zeurino superius sunt expresse, excepta terra Szeneslai woiavode Olatorum, quam eisdem relinquimus, prout iidem hactenus tenuerunt sub eisdem etiam conditionibus per omnia, quæ de terra Lytua sunt superius ordinate. Hoc autem nolumus preterire, quod a primo introitu sepedictorum fratrum usque ad viginti quinque annos omnes redditus Cumanie terre integraliter domus percipiat iamprefata, preterquam de terra Szeneslay antedicta, de qua tantum medietatem reddituum et utilitatum obtinebit. Ex tunc vero medietas omnium proventuum, utilitatum et servitiorum per fratres eiusdem a celsitudine regia approbatos et iuratos fisco regio ministratur, ita tamen, quod de quinquennio in quinquennium per nostrum hominem specialem proprii redditus, servitia ac utilitates exinde provenientes debeant computari. Sumptus vero, qui in castrorum seu munitionum custodiis <fiunt> ²⁾ sicut nobis et ipsis fratribus debent esse communes, salvis aliis conditionibus pro parte nostra et exceptionibus pro parte domus Hospitalis in terra Cumanie, ut puta de ecclesiis, molendinis et aliis omnibus, quæ singillatim superius de Zeurino sunt expresse. Ad castra etiam edificanda in dicta terra Cumanie necnon contra quoslibet impugnatores terre Cumanie consilium et vires ipsis fratribus impendimus, cum necesse fuerit et ab ipsis fratribus fuerimus requisiti, etiam cessantibus impedimentis aliis illuc personaliter accedendo. Conferimus etiam eisdem terram quadringentorum aratrorum in Feketig, vel alibi ultra silvas complebimus hunc numerum, ubi magis ad introitum terre Cumanie vel Zeurini dictis fratribus videbimus expedire, super qua donatione litteras nostras dabimus speciales. Denique ut sepedicta domus Hospitalis commodius sibi necessaria per mare valeat procurare, pro utilitatibus regni nostri et suis contulimus sibi et suis contulimus sibi iuxta maritimam civitatem Scardonam cum omnibus suis pertinentiis et iuribus ipsam contingentibus necnon predium Pecath cum suis terminis et utilitatibus, prout, carissimus frater noster inclite memorie Colomanus rex tenuit et quemadmodum ad ipsum predium pertinere dinoscuntur, salvis ecclesiarum iuribus in eisdem. Insuper etiam terram nomine Woyla iuxta Danubium non longe a

¹⁾ În doc. urmează atep̃ta <attempta>, şters de scrib prin operãia „expunctării”, fiind de prisos.

²⁾ Cuvânt care lipseşte în doc. Completarea se găseşte la Fejér.

Zenilen ¹⁾ existentem, a castro de Crassou ²⁾ exemptam, cum omnibus pertinentiis et utilitatibus suis, sicut Nicolaus frater Ugolini in perpetuitatibus tenuerat, fratribus contulimus antedictis. Porro sepedictus preceptor ob concessiones nostras, quas propter causas infrascriptas facimus seu fecimus, obligavit se nomine dicte domus arma assumere contra omnes paganos cuiuscumque nationis necnon contra Bulgaros, contra alios autem scismaticos, si regnum vel regni confinia invadere attemptarent, nominatim ac precise introducere in regnum nostrum in presenti ad nostrum et regni servitium centum fratres militaribus armis et equis decenter et bene preparados. Contra exercitum autem Christianorum regnum nostrum intrare volentem obligavit se nomine dicte domus, dare quinquaginta fratres armatos ad custodiam et defensionem castrorum et munitio-
num in confiniis existentium, ut est Posonium, Musunium, Suprunium, Castrum Ferreum, Castrum Novum et etiam infra, ubicumque rex voluerit collocare, et sexaginta contra Tartaros, si regnum nostrum ipsos intrare contingat, quod absit. Quibus omnibus, quamdiu sunt in custodiis castrorum et munitio-
num, regia provisio faciet sumtus necessarios ministrari. Adiunctum etiam es nomine domus, quod preceptor seu magister, qui pro tempore ad gubernationem domorum tum in regnis nostris existentium mittetur de partibus transmarinis vel aliis in introitu suo promittere teneatur, data fide iuxta consuetudinem sui ordinis, omnem fidelitatem regi et regno et observare facere atque attendere in se et suis sine fraude universa et singula supradicta, et quod curam et operam dabit ad populandum non solum dictas terras, sed etiam alias terras nostri regni, et quod rusticos de regno nostro cuiuscumque conditionis et nationis, ac Saxones vel Teutonicos de nostro regno non recipiant ad habitandum terras supradictas nisi de licentia regia speciali. Adiunctum insuper fuit a nobis et a preceptore iamdicto nomine prefate domus receptum, quod si premissa vel aliqua seu aliquid de premissis, ad que dictus preceptor se et predictam domum superius obligavit, per ipsum vel per alium preceptorem seu magistrum pro tempore constitutum amitti contingeret, et tertio sollemniter admonitus satisfacere non curaret, magnusque magister transmarinus super hoc modo debito pro parte regia sufficienter requisitus, non emendaret infra annum post factam requisitionem, quod omissum est seu neglectum per dictum magistrum seu preceptorem pro tempore existentem, emendam et ultionem per subtractionem reddituum vel alio modo iuxta quantitatem et qualitatem excessus regia deliberatio recipiet, iuxta sue bene placitum voluntatis. Ut igitur universa et singula supradicta, coram nobis et baronibus nostris recitata, perpetue firmitatis, quantum est ex persona nostra, robur obtineant

¹⁾ In doc. Zenilen (in original ar fi putut fi Zemlen).

²⁾ In doc. Crassou " se confundă aici cu n, deci ar putea fi și Crasson.

que fide data porrectione dextre regalis nostre promissimus, durantibus obligationibus, ex parte domus factis, inviolabiliter observare et facere observari, presentem tradidimus paginam caractere bulle nostre auree communitam, et sepedictum preceptorem nomine domus Hospitalis prefate per dilectum et fidelem nostrum magistrum Achillem Albensem prepositum, aule nostre vice-cancellarium, in possessionem predictorum corporalem auctoritate regia fecimus introduci. Datum per manus reverendi patris Benedicti archiepiscopi Colocensis et aule nostre cancellarii. Venerabili patre Stephano archiepiscopo Strigoniensi, Bartholomaeo Quinqueecclesiensi, Stephano Zagabriensi, Basilio Cenadiensi, Ponsa Boznensi, Artolpho Jauriensi, Zalaudo Vesprimiensi, Wicentio Waradiensi, Heymone Waciensi, Gallo Transilvano, Lamperto Agriensi episcopis, ecclesias dei feliciter gubernantibus. Rectislao ¹⁾ illustri duce Gallitie dei feliciter gubernantibus. Rectislao ¹⁾. illustri duce Gallitie et bano totius Sclavonie, Stephano comite palatino, Laurentio wojavoda Transilvano, Dionisio magistro tawarnicorum et comite Poseniensi, Rolando iudice aule nostre, Mauricio magistro dapiferorum et comite Nytriensi, Chak magistro agasonum et comite Supruniensi, Bagin magistro pincernarum et comite de Bana, Paulo de Zounuk, Benedicto Musuniensi, Nicolae Zaladiensi, alio Nicolao de Ferreo Castro, Henrico Symigriensi, Sewerito Albensi comitibus ac aliis quam pluribus comitatus et magistratus regni nostri tenentibus. Anno ab incarnatione domini MCCXLVII IIII. Nonas Junii, regni autem nostri anno duodecimo.

Nulli ergo <omnino hominum liceat hanc paginam>nostre confirmationi <infringere vel ei ausu temerario contraire> ²⁾. Datum Lugduni XIII. k<alendas> Augusti anno VII.

Doc. Nr. 289.

1248,

Nos Laurencius vaivoda Transilvanus et comes de Wolkow fidelibus suis Teutonicis in Wynch et in Burgberg commorantibus salutem et gratie sue plenitudinem. Solet annuere celsitudo principum iutis petitionibus et honestis desideriis favorem benivolum impertiri, Hinc est quod ad notitiam universorum quibus presentes ostenduntur volumus pervenire, quod fidelibus hospitibus nostris in Wynch et in Burgberg commorantibus omnem per omnia libertatem videlicet in silvis, pascuis et aquis, sine quorum aminiculo temporaliter vita humana non ducitur, quam habent provinciales comitatus Scybiniensis, duximus indulgendam. Praeterea eisdem indulgemus quatenus de plena curia nobis quilibet annuatim tria pondera argenti decime combustionis et cum magna statera solvere teneantur, seldenarius vero habens pecora pondus et dimidium,

¹⁾ In doc. la început Ratislao (ca la Fejér), apoi corectat în Rectislao.

²⁾ Clauză finală, prohibitivă, obișnuită în actele pontificale și reproduș prescurtat în registre

non habens autem pecora unum praedicto modo persolvat. Concedimus etiam ut de navi quae kerep dicitur ultra Morisium sectatur solvat fertonem et de navi olch dimidium, de naviculis vero tria pondera, de argento terre, sed cum statera supra dicta, sicut consueverunt canonici accipere Albenses super aquam. Si autem aliquae naves sive magne sive parve ex ista parte secantur nihil omnino recipiemus. Transitum insuper Morisii eis liberum conferimus parte ex utraque. Volumus preterea quatenus nobis annuatim in duobus hospitiiis si ad eos declinaverimus teneantur, sin autem non erunt obligati. Ut ergo predicta robur obtineant, decrevimus sigilli nostri munimine roborare.

Datum in Yliad, anno domini MCCXLVIII.

Doc. Nr. 290.

1249 Ianuarie 21.

Bela dei gracia Hungarie, Dalmacie Croacie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie, Cumanieque rex omnibus Christi fidelibus ad quos presens scriptum pervenerit salutem in omnium salvatore. Aule regie fideliter obsequentes tanto largiori prosequendi sunt munere, quanto se bonis studiis ceteris preferunt, ac serviciorum exhibicione. Proinde ad noticiam universorum tam presentium quam posterorum harum serie volumus pervenire, quod cum Paulus aule nostre iudex et comes Zaladiensis dilectus et fidelis noster omnibus suis diebus sibi penes nostram celsitudinem merita cumulavit, quod diversa virtutum suarum insignia postulent ex condigno, ut non solum ex genere serviencium ex bonorum operum magnanimitate inter primos et precipuos regni nostri numeretur. Cuius ut obsequia ad informationem succedencium in medium deducantur, opera ipsa nos ammonent et inducunt. Nam ut virtutes sue, quibus adhuc in iuvenili etate florescebat, elucescerent maturate, quemdam infidelem nostrum Boyzen nomine in insula, unde ipse, solus solum alium pugna sua viriliter obtinuit captivatum. Item in expugnacione castri Clich quemdam fratrem eiusdem nomine Damald similiter captivatum abducendo, in absolucione eiusdem alios duodecim nobiles nostros de captivitate hostium liberavit. Preterea idem fidelis noster ad incrementum laudis regie semper aspirans, in obsidione castri Ruthenorum Galich nomine, quandam aciem clam in nostrum exercitum irrumpere cupientem militari bello prohibuit, quod nostro exercitui non potuit quid nocere. Et iterum alia vice pedestrem aliam aciem Ruthenorum, dum super nostrum exercitum irruisset, plus ipse ceteris honoris nostri conservacioni vigilanter insudando, hostili pugna invadens, illam milicie sue viribus fugavit, secum tam acriter decertans, quod nobili et forti dextrario suo sub ipso occiso, licet triumphasset se tamen ibidem vix de mortis periculo potuit liberare. Item ab omni latere ad elevacionem titulorum regni et corone fideliter elaborans, cum quodam tempore

Teuthonici duo castra, Peristhan scilicet et Landigh occupata tenerent, tanquam strenuus persecutor iniuriarum nostrarum et regni, de mandato nostro exercitu congregato dicta castra obsedit, et ipsa de manibus inimicorum eripuit viriliter et potenter. Ad hec cum processu temporis Teuthonici aquam Mura preclusissent, et pretextu ipsius clausure eadem aqua occuparet terras plurimarum villarum et submergeret; ipse ad partes illas veniens, memoratam dissolvendo clausuram, villas indemnitati pristinae restituit, dictis Teuthonicis prohibentibus et invitis. Item in generali vastacione Tartarorum, quando communiter et nobiles et populares regni nostri pro conservacione vite sue ante faciem eorum fugiebant, zelo fidei accensus, imo potius virtute propria animatus, ad Danubium cum copiosa multitudine armatorum se preparando, tamdiu transitum prohibuit Tartarorum variis fortune casibus intrepide se subiicendo, donec ab eorum impetu quisque sane poterat se salvare; post eorum autem recessum ipse prius pre ceteris nobilibus regni ultra Danubium veniens, tam in eiusdem, quam in Transsilvanis partibus fures et latrones, qui tunc in eisdem locis plures solito surrexerant, extirpando, et justo mediante iudicio condemnando, dispersos undique populos recollegit, collectosque et inventos manutenendo fideliter et conservando, salifodinas aperuit, et cuncta perficere studuit, que et reformationi regni sciebat, et usui regio expedire. Insuper in exercitu nostro contra Austriam ducto, in quo etiam dux Austrie a nostris fuit hostiliter interemptus tam laudabiliter dimicavit una cum aliis fidelibus regni nostri, quod ibidem usque ad mortem vulneratus a Teuthonicis tandem extitit captivatus cum alius septem nobilibus nostris, et tam se, quam prefatos septem nobiles secum captivatos mille marcis argenti redemit, quas sicut patet damno suo non modico conquisivit. Suorum autem excellencium meritorum memorie commendandorum in recompensacionem preteritorum, nobis et regno fideliter exhibitorum, et ut habilior ad alia reddatur obsequia, que nobis in futurum exhibere poterit, sibi contulimus possidendas quasdam terras, quarum nomina sunt hec: in comitatu Byhoriensi terram ville Zwdan, Wkan, Keer, Belchyeo juxta Crysium; item terram Borok juxta medium Crysium, et terram Zaram; item terram Hewyo et terram Bekaly; item terram Fyld et terram Almas; item in comitatu Zolnokiensi terram Kazawar, Zomus, populorum Towtoloy, et terram Zonuk hospitum castri Zonwk; item in comitatu de Karazna terram Zwan, Nogfalw, Wolko. Istarum autem collacionem terrarum sibi facimus sub hac forma; quod sicut donaciones consimiles factas a nobis aliis nobilibus regni nostri ratas et confirmavimus atque firmas, memosato fideli nostro Paulo comiti suis heredibus preceptorum terrarum donacionem illibatam et firmam promittimus observare. In cuius rei evidenciam et testimonium presentes sibi concessimus litteras sigilli nostri duplicis munimi roboratas. Datum anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo nono XX kalendas Februarii, regni autem nostri anno quinto decimo.

Documente privind Istoria României, veacul: XI, XII, XIII,
C. Transilvania 1075—1250.² Editura Academiei R.P.R.,
1951, 483 pag., 5 planșe, Format 170×240 mm., 300 lei.
Centrul Poligrafic 2 Filiala 3. Hârtie velină format 70×100/56.
Tirai: 2000 exemplare. Coli de tipar: 30,5. Coli de editură: 41,2.

